

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

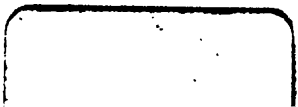
Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

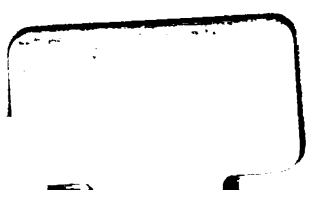
- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsatt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsatt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

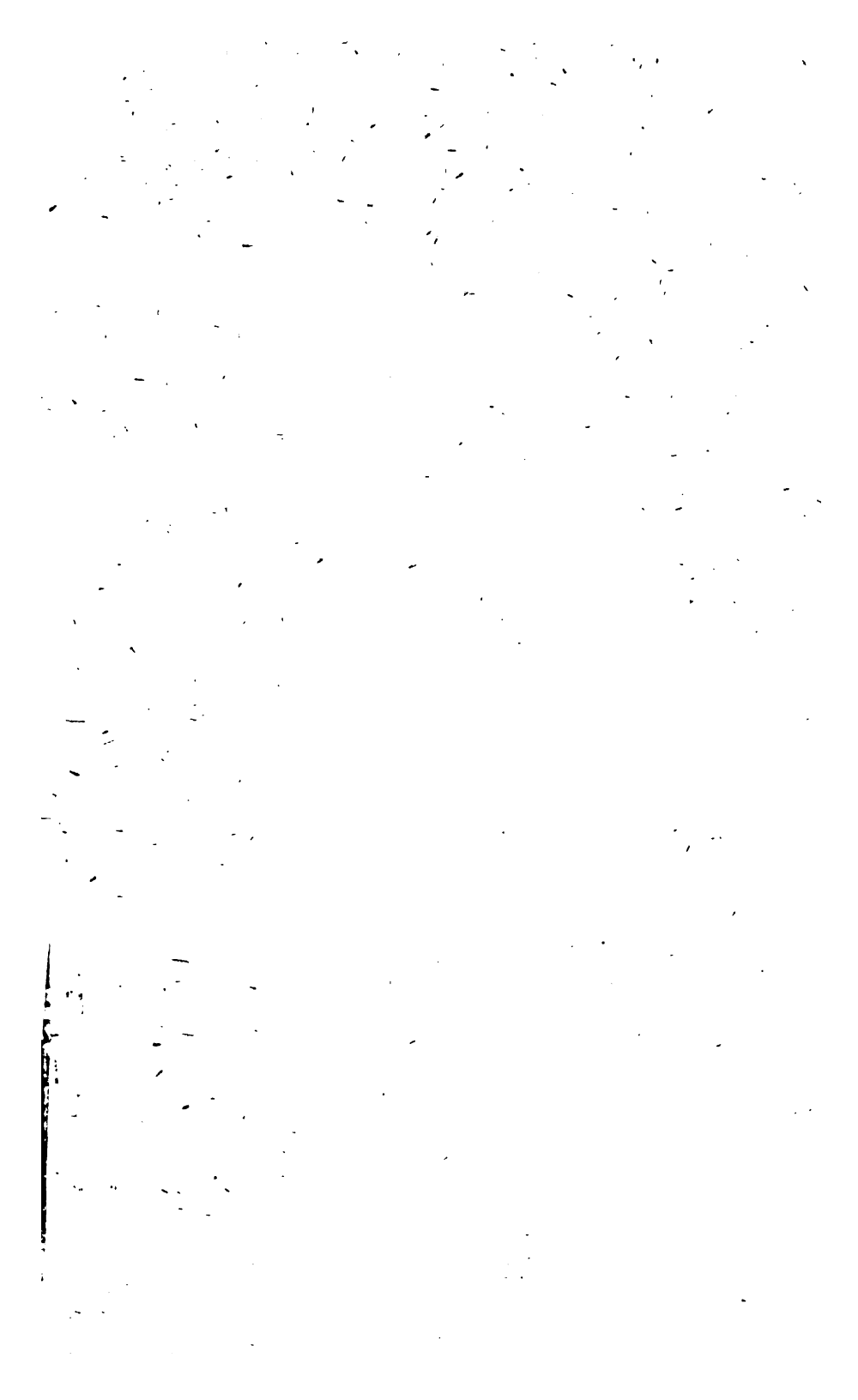
CGEijer
GFC

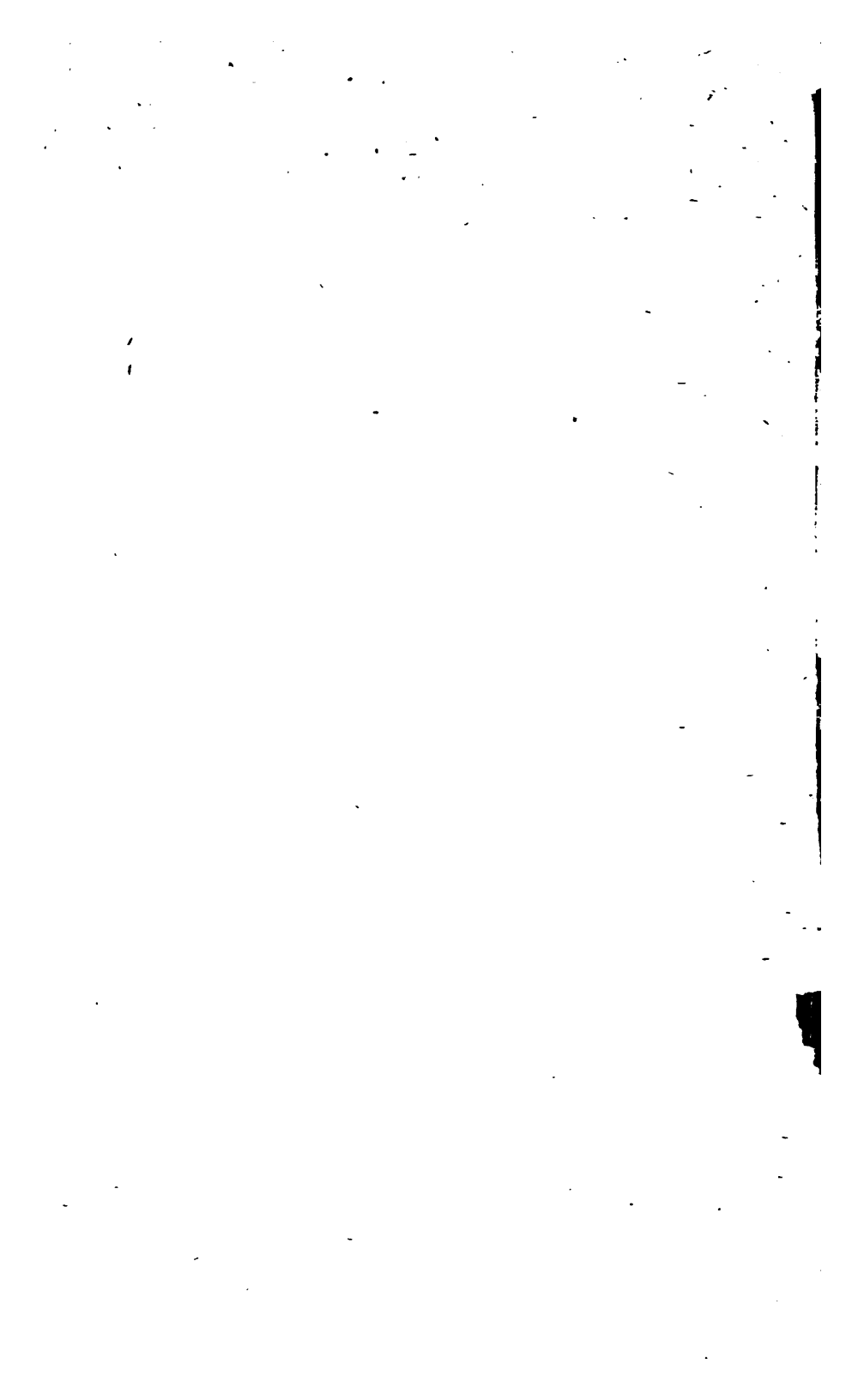

CGeljen
GFC

11

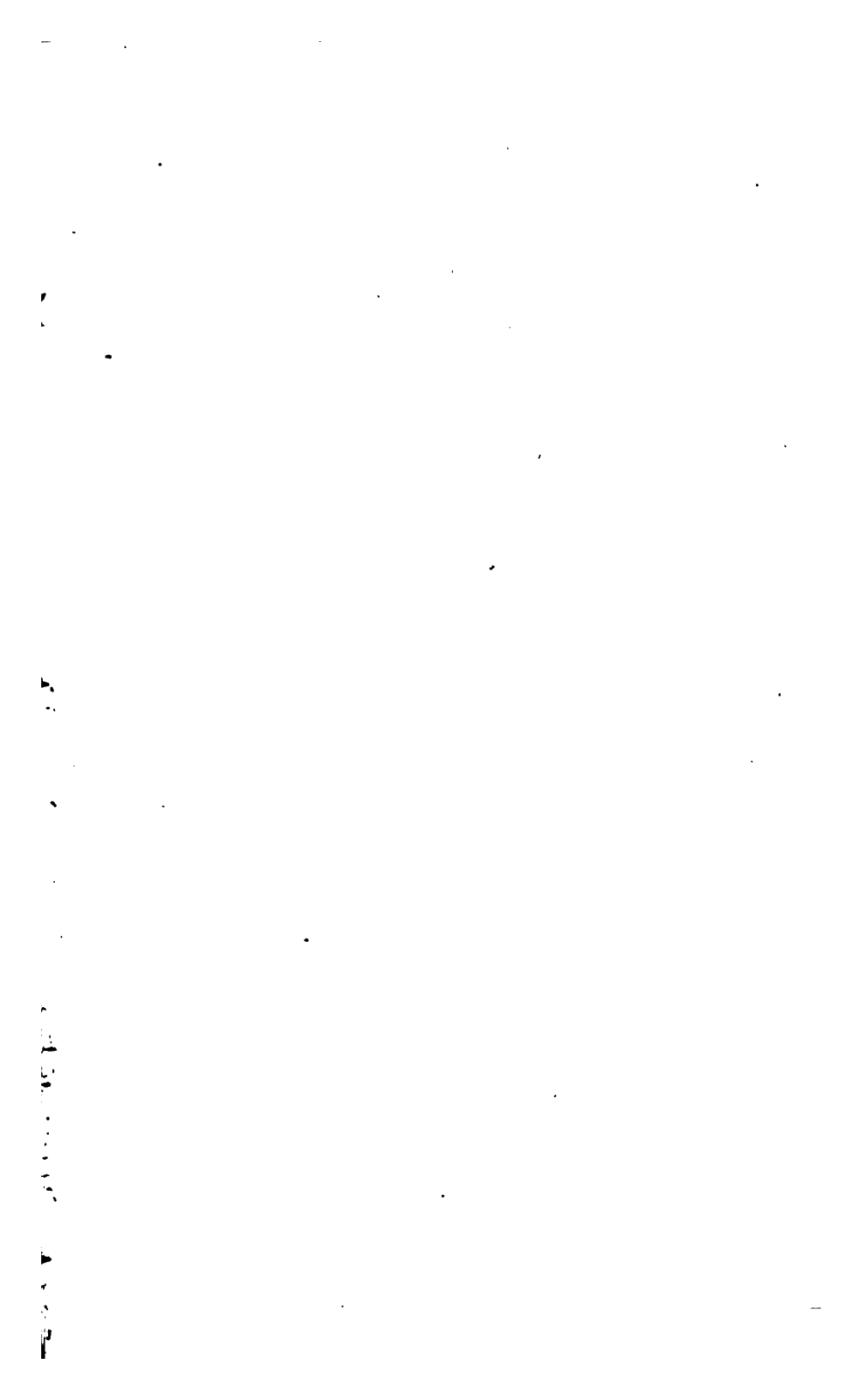

929
one

Geiger
GFC

~~929.D.L~~

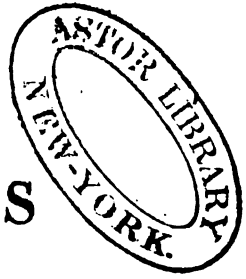
Svea Rikes

HÄFDER,

Första Delen.

SVEA RIKES
H Å F D E R

AF

ERIK GUSTAF GELER.

FÖRSTA DELEN.

UPSALA,
PALMBLAD & C.,
1825.

Pf A. Wiborgs Förlag.

GFC

Report No. 140 '62

TILL

HANS MAJESTÄT

KONUNG CARL XIV JOHAN.

**Stormäktigste, Allernådigste
K o n u n g !**

EDERS MAJ:T har Nädigst tillåtit mig att
för **D**ESS Thron få nedlägga detta börja-
de arbete i Fäderneslandets Häfder; och

ingen dyrbarare uppmuntran har kunnat
anöta mig vid första inträdet på en lång
och svår bana. Mätte mitt försök ej
vara ovärdigt denna Nåd eller sitt Ämne
— och jag är nöjd!

Dyre KONUNG ! — Store Häfdateck-
nare, till hvilkas helgade krets jag blott
såsom den ringaste af deras lärjungar vå-
gar se upp, ha ej sällan måst teckna sitt
fosterlands öden med känslan af dess för-
derf eller stundande undergång i sina
hjertan. Den som nu tecknar Svenska
Folkets (jag eller en lyckligare) kan dröja
vid tankan af ett råddadt fädernes-
land. — Hvad EDERS MAJ:T gjort för SVE-
RIGÈ skall ingen Eftertid glömma, ingen
Historia förgåta. — Gud välsigne EDERS
MAJ:T, DESS förenade Riken, DESS trog-

na Folk! — Med denna hvarje Svensk
Mans innerliga bön framlefver jag i dju-
paste undersätlig vörndnad intill döden

Stormåktigste, Allernådigste
Konung!

EDERS MAJ:TS

Underdånigste, tropligtigste tjenare
och undersåte

ERIK GUSTAF GEIJER.

F ó r o r d.

Början till detta arbete i Sveriges Häfder öfverlemnar jag härmed åt mina Landsmän, villrådlig och tveksam, om det i någon mån kan svara mot ämnet och afsigten, säker endast på denna. Jag hade ämnat spara det till en framtid — om Försynen skulle gifva mig den — öfvertygad, att man svärligen kan komma till ett sådant verk nog förberedd, och erkännande mina brister. Men banan är mödosam och lång, — dagen endast vår, nattens och det slocknande ljusets timma oviss, hälsa och krafter gåtvor, som af ingen vilja bero. Så har jag lagt hand vid verket, underkastande mig hellre att lemna det i ofullkomligare skick, än att det skulle lemna mig. Dess fortsättning, och, om möjligt, fullbordan, fordrar minst ett tiotal af år. Jag skall ej underlåta att dertill använda den tid, som andra plikter icke redan upptaga.

Närvarande del — egenteligen Inledningen — till medlet af nionde århundradet och den tid, då Historien i Norden löser sig ur Sagans älskande armar, innehåller mest kritiska undersökningar. Allmänheten skall kanske bedragas i sin väntan att finna den nöjsam, i fall den hyst en sådan. Men jag har funnit mödan värdt, att efter min

yttersta förmåga äfven göra full rätt åt denna tid; allt för vigtig att lättsinnigt behandlas; och jag är säker att finna deltagare i detta tänkesätt. Mitt första syfte har varit saken, har varit att lemna ett arbete, ej ovärdigt Vettenskapens närvarande ståndpunkt: mitt andra ögnamärke har varit att skriva en allmänneligen läsbar bok. Mycket af det speciellt kritiska, är derföre förvist under texten i noter. De kunna bequämligen eller obequämligen behandlas, allt efter olika läsares godtycke: och skola ej beklaga sig. —

Innan Andra Delen af detta större verk utkommer, ämnar författaren allmängöra ett redan till största delen utarbetadt Sammandrag af Fäderneslandets Häfder intill nyare tider.

Emottag emellertid — Älskade Landsman och Läsare! — henäget början af detta verk! Emottag det med välvilja för uppsätet, med sträng och ärlig granskning öfver utförandets brister! Både saken och jag skola dervid vinna.

Upsala d. 10 Juni 1825.

Författaren.

Innehåll.

L.

LÄNDETS NATUR.

	Sidan.
Läge, Berg, Vatten	1.
Vattenminskning	10.
Klimat	23.
Olika fruktbarhet och temperatur	29.
Fjellen	33.
Betraktelser	41.

II.

DE GAMLES NORDEN.

Äldsta mythiska föreställning om Norden	52.
Norden i de Gamles Geografiska system	61.
Thule	65.
Scandinavia	77.
Svenska namnet	80.
Göter, Danskar	85.
Procopii Thule	85.
Skridsinnar	87.
Jordanis Scanzia och Göternas utvandring	95.

III.

ÖFVERGÅNG TILL INHEMSKA HÅFDER.

Jordanis inflytande på dessa	111.
Den gamla prosaiska Svenska Krönikan	112.

Mindre Rimkrönikan	114.
Sagan om Thidrik af Bern	115.
Ericus Olai	125.
Johannes Magnus	150.
Olaus Petri	151.

IV.

RUNORNA.

Namnets betydelse och ålder	155.
Stafvar	142.
Magiska runor	145.
Runkaflar	147.
Runristningar i berg	151.
Runstenar	157.
Slutsatser	172.
Om någon skriftelig öfverlemnning kan antas från hedniska tiden.	174.

V.

ISLÄNDARNE.

Island	185.
Öns bebyggelse	189.
Språk	205.
Skaldekonst	204.
Saga	211.
Skrift	217.
Indelning af gamla Isländska Litteraturen	220.

VI.

DEN NORDISKA GUDASAGAN.

Frågan om dess äkthet	232.
Gud och själens odödlighet hos våra förfäder	234.

Jämnförelse mellan Mythologien och Folktron	217.
Den Nordiska Hedendomens förändringar	271.
Odiiska lärans vidsträckthet	287.
Allmännare och hemligare innehåll	295.
Den Presterliga Skaldekonsten	299.
Den Heroiska	533.

VII.

FORTSÄTTNING.

Framställning af Eddaläran efter källorna	312.
Undersökning af denna läras Theologiska, Fysiska och Historiska betydelse	353.

VIII.

YNGLINGASAGAN.

Om Snorre Sturleson och de Nordiska Konungasagorna i allmänhet	380.
Om Odens och Asarnes invandring, efter YnglingaSagan samt skäl för och emot trovärdigheten af Sagans berättelse derom	383.
Andra bevis och omständigheter, som styrka en sådan invandring	394.
Om den historiska betydelsen af folket Jotnar	405.
Förmodan om en invandring af Göter	424.
Svear och den sannolika tiden af deras ankomst	432.
Jämnförelse emellan nordiska traditioner och våra utländska stamförvандters	441.

IX.

FORTSÄTTNING — KONUNGALÄNGDEN UNDER YNGLINGAÄTTEN.

Källorna för den samma	452
------------------------	-----

YnglingaSagans poetiska ursprung och spåren deraf	457.
Om den så kallade Fornjoterska ätten	460.
Granskning af YnglingaSagans Kungaläugd	476.

X.

FORTSÄTTNING AF KONUNGALÄNGDEN TILL NIONDE ÅRHUNDRADET.

Ynglingaättens öfvergång till Norrige	519.
Beskaffenheten af källorna för den nästföljande tidens Svenska Häfder	522.
Sagobrottet om Bråvallaslag	553.
Ragnar Lodbroks och hans söners Saga	545.
Svenska Konungar intill Erik Emundson	583.
Försök att reda den så kallade Lodbrokska tidens minnen	590.

Rättelser och Tillägg.

INLEDNING.

I.

LANDETS NATUR.

E Mellan femtiofemte 1) och sjuttioförsta 2) gradens polhöjd utsträcker sig, från norr till söder, den stora Skandinaviska Halfön, inbegripande de nu förenade Rikena Sverige och Norrige. Den är i yttligt innehåll öfver 6600 Svenska quadrat mil, 3) ifrån Torneå till Nordkyn, Europas yttersta landfasta spets, sammanhängande med fasta landet, för öfrigt omgifven af Östersjön, Nordsjön, Ishafvet; från Seland skild igenom Öresund. Sverige, som till

- 1) Det sydligaste af Skåne 55° 20' Latit.
- 2) Nordkyn 71° 6' Lat. Det närbelägna Nordkap, yttersta udden af Magerö, 71° 11' 40", eller enligt en annan beräkning 71° 10'. Ifr. Hellström förteckning på orters Geogr. Längd och Bredd i Westerbotten. Stockh. 1803.
- 3) 6699 Sv. qu. m. (enligt Hagelstams Geografiskt-Statistiska Charta öfver Sverige och Norrige Stockh. 1820); hvaraf 3871 anses komma på Sverige, insjöarne samt Gottland och Öland inbegripne, 2828 på Norrige.

ofvan om femtionionde graden 4) upptager dess hela sydliga rymd, utgör derifrån till den sextionionde 5) halföns östra, större, öppnare del: det mera bergiga Norrige den vestra och slutligen äfven den nordligaste. Sveriges vestligaste trakt omkring Strömstad är vid tjuguåttonde graden $49\frac{1}{2}$ minut, dess östligaste, enligt Rikets nu varande gränser, vid utloppet af Torneåelf fyrtioen grader 49 minuters Längd från Ferrö. 6)

Berg och vatten bilda ett lands naturliga grundritning. Hufvudstammen af Skandinaviens berg ligger i Norrige. Man kan knapt säga att de så kallade Norrska fjällen dela halfön i tvenne olika hälfter. De bilda snarare hela dess vestliga kust och följa hafvet, hvars vågor fyllt fjällsträckningens förundransvärda djupa inskärningar, och så skapat denna mängd af långt in i landet gående fjordar, hvilka utmärka Norrige. Emellan sextiondeandra och sextiondetredje graden böjer sig den mäktiga fjällryggen med sjelfva landet åt öster; och ungefär midt på denna tvär-

4) $59^{\circ} 7'$ Lat. Schultén. Vet. Ac. Hand. 1806.

5) Det nordligaste af Svenska gränsen $69^{\circ} 4'$.

6) Granberg. Utkast till en Svensk Statistik, 1 D. Stockh. 1816.

sträckning, kallad Dofre, har man äfven ansett den nå sin största höjd. Nyare undersökningar ha visat, att de högsta berg på Halfön här ligga närmare hafvet 7). Dofre förenar sig på Svenska gränsen med Dalfjällen. Den stora fjällryggen, af ålder kallad Kölen, 8) tar sedormera sin riktning åt nordnordost, gör på sin vestra, branta sida af Norrige nästan blott en ofantlig skärgård, och sänker sina sidogrenar inåt Sveriges Lappmarker och öfriga Norra Landskaper, hvilkas dalöppningar vattnas af de stora från fjällen strömmande norrlandska elfverna, som i Bottenhafvet söka sitt utlopp. Oaktadt denna vattnens riktning skiljes likväl, så väl Vesterbotten från Lappmarkerna, som Medelpad från Jämtland, af en jämnt med Bottniska viken löpande höjdräckning, hvilken af de Norr-

7) Vid öfra ändan af den från söder till norr gående fjällkedja, som skiljer Aggerhus- och Bergens stift. Magazin for Naturvidenskaberne. Christiania 1823. 1. H.

8) Namnet förekommer på flera ställen hos Snorre Sturleson: oftast om de fjäll, som skilja Jämtland och Trondhem. Det utsträcktes äfven till Dalfjällen, och Kölen sades då vidtagna ofvan om Edaskog i Wärrmland och sträcka sig allt intill Finnmarken. Heims kringla. Ed. Peringsk. L. 443. Höga fjäll, hvilka kallas Kölar (Kilir) sägas i Eigils Saga (Havn. 1819. c. 14) gå ändalånga Norrska Finnmarken: benämningen tillhörde således äfven den nordligaste delen af fjällryggen.

Rindaka floderna genombrytes. Den utmärker en af de vildaste och ofruktbaraste trakter äfven i denna nordliga del af landet. Bortom den blir sjelfva Lappmarken mildare, och sedan man öfverfarit den bergshöjd, som gör Medelpads vestliga gräns, sänker sig Jämtland, omkring Storsjön, till en af de vänligaste och bördigaste slätter, som någonstädes bryder en så nordlig bredd gifvas. — Man dömer sig alltid säkert till beskaffenheten af ett lands höjdyta utaf vattnens lopp. Så har man föreställt sig, att äfven i högsta nordn gränsen emellan Sverige och Norrige bildas af sjelfva fjällryggen. Men denna, söndersplittrad i Finnmarkens öar, fjordar och näs, sjunker vid Europas nordligaste spets i hafvet, och har äfven närmast hafvet den största höjden 9). Altens och Tana-elfver taga väl äfven här sitt lopp mot samma haf; men genom allt djupare, trängre pass och dalöppningar. Det är en ej fullt riktig föreställning, att en bergsrygg öfverallt skiljer Norrige och Sverige. Nedan om Dalfjällen gäller det i allmänhet ej mera. Värmland hör till samma flodgebit med det tillgränsande Norrige; hvarest Klarelfven, med flera Värmlands elfver, äfven har sitt ursprung. Den

9) v. Buch. Reise durch Norwegen und Lappland T. II. 185.

Norriska Glommen öfersvämmas ännu alltid vid hög flod den ganska låga vattenskilnaden vid Kongsvinger, och afbördar då, genom flera större och smärre vattendrag, sitt öfverflöd åt Venern 10).

Den på Sveriges och Norriges gräns belägna höga fjällbygd, der Dalsfjällen förena sig med Dofre, — kanske den högsta bebodda på Halfön, och endast genom grufdriften vid Rörås af sin nu varande folkmängd beboelig — utsänder de flesta af Halföns stora floder: Glommen, Klarelfven åt Kattegat, Dalelflerna, Ljusnan, Ljungan åt Östersjön, Neaelf och Gulelfven åt Vesterhafvet. Härifrån utgå äfven fjällryggens mäktigaste sidogrenar; af hvilka den, som emellan Jämtland och Herjedalen går ned åt hafvet, synes vara den störste. Den betydligaste bergsträckning i medlersta Sverige är den, som, sänkande sig från Dalsfjällen i sydost, med sin ena gren skiljer Vestmanland och Dalarna, med den andra Värmland och Nerike. Den kan således sägas i norr och vester omfatta

10) Att sjelfva Glommen, eller en gren af densamma, en gång haft detta lopp, derom har Författaren haft tillfälle att på stället öfvertyga sig. Jfr. Anteckningar i Physik och Geognosi af W. Hisinger. 3 H. Det måste ock förvåna den, som blott tänker sig berg emellan Norrige och Sverige, att allmänna vägen till Kongsvinger går, just vid gränsen, öfver den största slätt i denna del af landet.

det medlersta Sveriges största slättland kring sjöarna Mälarn och Hjälmarn. I söder begränsas åter detta af en från Vetterns norra ända till Östersjön gående bergssträcka (Kolmården), hvars i vester intill Venern fortsatta, skogbevexta höjder (Tiveden) delade det gamla Svearike i Nordanskog och Sunnanskog. Landthöjden nedan om Tiveden, förlorande sig i smärre kullar och åsar, har midt för sjön Viken i Skaraborgs län blott 510 fots höjd öfver hafvet. Den följer derefter Vetterns vestra strand, höjer och grenar sig söder om denna sjö, och bildar Småländska bergstrakten, den betydligaste i Götaland. Begränsande halföns sydligaste, fordom under Danmark lydande kustländer, skiljer den, såsom innevånarne i dessa landskaper ännu uttrycka sig, det Gamla och det Nya Sverige.

I höjd öfverträffa det södra Europas berg vida Skandinaviens. Deremot äga dessa i sin beskaffenhet en dem egen märkvärdighet. Den uråldriga hälleart, som i sydligare länder, ur djupet af en med yngre lager helt och hållet be- täckt grund, endast uppstiger blottad i bergens högsta, skarpa spetsar, — Graniten, eller, om man så vill, Granitartade hällearter, träda deremot i Skandinavien öfverallt i dagen, bilda,

merendels i afplattade kullriga former, bergen, och dessutom i jämnare utsträckning nästan hela landets yta 1). Endast vid hafskusterna, likasom till strid med böljan, bryter den sig i dessa skarpare kanter, som göra våra stränder till akär — efter utseendet, af vågorna liksom genomsurna och i otaliga öar, uddar och vikar splittrade klippmassor. Norriges kuster visa denna skärgårdsnatur i jättestort mått; Sveriges i mindre. Likväl igenkännes den nästan öfverallt; men försvinner vid Halföns sydligaste spets, i Skånes jämnare, af en yngre bildning utmärkta strand. Den uråldriga Granitgrunden synes äfven ha med sig fört en i vidden större utsträckning af våra så rika Järnmalmers; ej här, såsom annorstädes, sammanträngda i de egentliga bergens sköte (ehuru hela järnberg på vissa orter resa sig i dagen, såsom Taberg i Småland och Gellivare m. fl. i Lappmarkerna), utan utbredande sig äfven under det jämnare landet. Så bildar Järnmalmen, genom Uplands, Westmanlands och Värmlands bergslager, liksom ett bredt bälte kring midjan af Svea. Om vårt lands jämna uråldrighet härigenom öppnat oss en lättare tillgång till rikedomerna af dess innan-

1) Wahlenberg. Om Svenska jordens bildning. Svea I. H. Andra Upplagan. Upsala 1824.

dömen, så torde man deremot ej kunna säga, att den i samma mån befordrar den fruktbarhet, som frodas i dagens strålar. Det stora inflytande, som grundens beskaffenhet öfvar på vextligheten, blir af Naturforskaren allt mer erkänt; och Sverige företer flera exempel, att ombyten i detta afseende, hastigt och inom en liten rymd, kunna förorsaka förvånande skilnader i alstringsförmåga. En föga djup, på uråldrig hällegrund hvilande jord, sjelf ofta mest en grusad granit, skall i allmänhet förgäfvets i naturlig fruktbarhet täfla med den, som betäcker en grund, hvilken med vexternas näringsämnen lättare sig förenar. Från denna Svenska jordens allmännaste beskaffenhet göra visserligen våra bördigaste bygder undantag. Också hvilade dessa på de närmast i ålder gående, så kallade, Öfvergångsbildningarna, Kalk, Lerskiffer o. s. v. hvilka beteckna trakterna kring Sveriges största sjöar. Af de yngsta, för vextligheten äfven mest gynnande, bildningar erbjuder i hela riket nästan endast Skåne spår. Dock visar sig en gammal odlings stora inflytelse på fruktbarheten äfven i många af naturen mindre lyckligt begåfvade nejder. Denna fädernejordens egna beskaffenhet bidrager, ej mindre än luftstrecket, att af Svenska åkerbrukaren jämnförelsevis fordra större mö-

da för en mindre skörd; ehuru till belöning denna skörd erhålles renare än i de länder, der en på samma gång lätt arbetad och bördigare grund drifver ogräset jämte hvetet. — Skola vi kalla denna lott nedslående? Nej! vi skola lära oss värdera och fullfölja våra fäders arbeten på denna jord; vi skola glädja oss öfver de redan så rik frukt bärande eröfringar, hvilka Svensk idoghet på den gjort och fortfar att göra; och om vi skulle inse, att den moraliska kraft, hvilken är säkraste borgen för ett folks sjelfständighet, hos oss mer, än hos de flesta andra nationer, utgör sjelfva medlet för fysiskt bestånd, så skola vi ej deröfver beklaga oss. —

Vi ha nämnt att Skandinaviens stränder mest äro skär. Dessa äro likväl under Vesterhafvets höstliga nordveststormar för seglaren ofta en ej ovälkommen syn. De bryta vågornas raseri och bjuda honom inom sina klippor trygga hamnar; då han deremot med fasa ser sig drifven mot Jutlands låga kuster, omkransade med trefaldiga, af skeppsvrak betäckta sandreflar. Efter genomfarten af Öresund — der under Östersjövattnet, som flyter ut ofvanpå, Nordsjöns fyrdubbelt saltare vatten inströmmar — öppnar sig Östersjön, en af de större bland alla hafsvikar; till hela sin yta öf-

ver 3400 Sv. quadr. mil 2) — och hvars kortare, snabbare vågor, hvars mildare stränder erbjuda mindre faror. Detta vatten har ingen ebb och flod, hvilken äfven i Nordsjön först utom Kattegat blir tydlig. Deremot har det i den stormiga årstiden föränderliga strömdrag, ehuru mindre starka än Vesterhafvets, samt då äfven ett ore-gelbundet fallande och stigande, ända till två fot på dygnet.

Man har på Svenska kuster, både i Östersjön och Nordsjön, velat finna bekräftelse på tankan om en fortfarande vattenminskning. Anders Celsius förmente sig till och med af jämförda rön kunna bestämma den till $2\frac{1}{2}$ aln på århundradet 3). Dalin slöt deraf, att vid Christi födelse vattnet i Nordens haf och sjöar flödat omkring 13 famnar högre än nu, och lade denna sats till grund för hela den äldre Svenska Historien; men fick derföre erfara mycket motstånd både af våra Theologer och Häfdeforskare 4). Den be-

2) Schultén Vet. Acad. Handl. 1806.

3) Vet. Acad. Handl. 1743.

4) Prästeståndet förkastade i ett eget Betänkande vid 1747 års Riksdag den Dalinska Vattenminsknings-theorien, såsom stridande mot Skriften. Björner, Wilde, Bring uppträdde emot den. Grundligast blefvo motskälen anförda och i allmänhet ämnet utredt af Biskop

räkning, på hvilken Dalin grundade sin förslagsmening, behöfver ej mera vederläggas. Men ännu tyckas i sjelfva hufvudfrågan tankarna vara delade. Mest, synes oss, har den blifvit förvirrad derigenom, att man slöt till ett ännu fortfarande förhållande ifrån forntida stora förändringar, af hvilka vårt land ej mindre än andra bär spår: förändringar, hvilka ej blott gå långt bortom allt människominne, utan leda den häpna tankan in i en urtid, då jorden, ännu människotom, under helt olika vilkor och på helt olika sätt mot nu, först liksom försökte de krafter, hvilka i henne voro nedlagda, och genomgick de äldsta stora bildningsperioder, hvilka den Heliga Skrift utmärker under bilden af den begynnande tidens första dagar. De på förstenede, nu utdöda, snäckdjur så rika lagren kring Sveriges största sjöar, ha ostridigt blifvit bildade i ett flytande ämne, hvilket i dessa trakter högt betäckte hvad sedermera blef land. Urtidens kännemärke tyckes ha varit ännu oåtskilda elementer, ett ännu i dessas sammanfattning verkande blott elementariskt och därför chaotiskt lif. I Skriftens sublimes Skapelsehistoria följer därför på det första Varde! —

Brovallius. Betänkande om Wattenminskningen. Stockh. 1755.

ett åtskiljande — af ljuset från mörkret — af det vattenagtiga öfvan fästet från det vattenagtiga under fästet — sluteligen af det våta från det torra, och dermed af haf från land. I den mån denna söndring för sig gick, fördelte sig äfven, under Ljusets inflytelse, det förut allmänna elementariska lifvet i särskilda yttringar, och sluteligen gestalter, hvarmed den organiska naturen äfven allt mer skiljde sig från den oorganiska eller jämnförelsevis så kallade liflösa 5); tills, liksom i Skapelsehistoriens första början, äfven i dess slut, Skaparen omedelbarast framträder, nemligen i frambringandet af människan, hvilken såsom ett blott naturalster icke är förklarlig, och därför i Skapelsens fulländning hänvisar oss på dess verkande urkraft tillbaka. — Att ofantliga hvälsningar föregått i dessa urtidens utvecklingsperioder, att de äldsta elementariska krafterna med de framträdande organiska kämpat de häftigaste strider, att en börjande organisation på

5) Ett blott comparatift uttryck. Ty de så kallade den liflösa naturens bestämmande krafter, Gravitation, Magnetism, Elektricitet o. s. v. synas snarare vara verldssystemets lifsfuctioner, och äfven uteslutande ha beherskat jorden i hennes första elementariska tillstånd, förr än hon vann en inom sig sluten, sjelfständigare organisation. Dessa krafter förefalla såsom yttre och döda, emedan de gå utom vår jord, tillhöra Universum och först i det ha sin återgång i sig sjelfva.

jorden flere gånger blifvit öfverväldigad och förstörd af de förra, hvilka skoftals återtagit sitt väld, under stora och hastiga förändringar af haf och land, köld och hetta, stillhet och de våldsammaste skakningar, innan Naturen antog ett mera regelbundet skick och blef för menniskan beboelig, — om allt detta bära ännu jorden, bergen, deras lager, deras försteningar af fordom lefvande alster vittnesbörd. Man upptäcker tillika en följd i dessa sistnämnda, ifrån de lägsta, i de så talrika och stora snäcklagren, upptill de fossila lemningarna af ofantliga däggande djur, alla betäckta, inneslutna uti elementariska massor, samt tillhörande släkten och arter, hvilka ej mer på jorden finnas 6). Det är först i de yngsta af dessa lemningar, som man återfinner likhet med närvarande natur.

Sverige, härutinnan motsatt Siberien och Norra Amerika, så rika på lemningar af fornlivens största djur, har af Försteningar nästan endast de uråldrigaste, minst utbildade att framvisa; men dessa i vida större mängd än något annat bekant land. Öfvergångsbergen i Jämtland, Dalarna, Nerike, Vester- och Östergötland, Got-

6) Cuvier. Discours préliminaire till Recherches sur les Ossemens fossiles. Sv. Öfversättningen.

land, Óland, Skåne, lemna bevisen derpå 7). Myckenheten af de till en del förundransvärdt stora, förstenade skaldjuren, hvilka t. ex. på Kinnekulle förekomma så tätt, som om hela lager af berget en gång varit lefvande, väcker förvåning. Men utan all tvifvel tillhöra de en tid äldre än menniskan. — Af den omständigheten att nästan inga fossila menniskoben blifvit fundna 8), ha flere velat draga den slutsats, att menniskoslägtet är yngre än någon af jordens stora förändringar. Men att åtminstone en stor naturhväfning, och den sista före jordens närvarande tillstånd, träffat en redan af menniskor bebodd verld, och bibehållit sig i deras erinring, visa ej blott Skriftens underrättelser om en stor flod, utan Chaldeers, Egyptiers, Grekers, Persers, Indiers, Chinesers, Amerikaners äldsta Sagor 9). Äfven den Skandinaviska Mythen låter verlden dränkas i verldsjätten Ymers blod, af hvilket Gudarna gjorde vattnet. Ett menni-

7) Wahlenberg. l. c. och i *Petrificata Telluris Svecanæ. Nov. Act. Soc. Sc. Upsal. T. VIII.*

8) Åtminstone inga, mot hvilkas uråldrighet ej invändningar göras.

9) Jfr. Cuvier l. c. s. 121. ff. De nyaste geologiska undersökningar bestyrka detta och sammanstämman i att floden kommit från Norden. W. Buckland *Reliquiæ Diluvianæ. London 1823.*

skoslägte har således erfarit denna förstörelse, och till en del undgått den; den skulle eljest ej ha funnits i dess minne. Hvar, och huru vidsträckt, det lefvat, (troligen under helt olika klimafförhållanden,) måste bli obekant; kanske betäcker djupets vatten en stor del af dess fordna hemvister. Denna hvälfning, som i Siberien och det medlersta Europa begrafvit Söderns vexter och djur, samt varit åtföljd af en hastig förändring från värma till köld i jordens nu nordliga trakter 1), synes i Skandinavien ha träffat en vida mindre utbildad, äfven på högre djur blottad natur *). De tydligaste minnesmärken af en stor flod i vårt land visa sig i de öfver hela det slätare landet kringkastade, lösslitna granitblocken, hvilka äfven blott från Skandinavien kunnat sprida sig till det nedra Tyskland. Endast en våldsamt flod tyckes, med tillhjälp af is, så vidt ha fört dem om-

1) Det är bekant, att man funnit i Siberien vid Lena flodens mynning, en, med hud, hår, kött, fullkomligt bibehållen, af isen omgifven, Elefant (Mammotdjur): och detta exempel är ej det enda. Om ej dessa kroppar infrusit lika hastigt, som de blifvit dödade, så hade förruttnelsen upplöst dem. Cuvier s. 13.

*) Af fornverldens större djur märkas i Skandinavien inga lemningar. I Skåne, i sandsteuen vid Hör och Höganäs stenkol, har man funnit några aftryck af en sydligare vegetation.

kring 2). De stora från norr till söder gående sand-
 åsar, hvilka genomskära det medlersta Sverige, de
 ryggar af liksom ihopsqvalpad kullersten, som ut-
 märka sidorna af flera bergsträckningar, äro vis-
 serligen äfven qvarstående vittnen af vågornas ford-
 na välde. Att dessa åtminstone i en del af E-
 uropa härjat redan bebodda länder, är högst san-
 nolikt. I det sydostliga Krims branta klippväggar,
 hvilka bildade Svarta hafvets gamla rand, såsom de
 ännu här och der vid dem hängande ostronskalen
 bevittna, ses några hundra fot öfver nu varande
 vattenyta flera stora järnringar inslagna; ögon-
 skenligen, såsom invånarnes mening äfven är, för
 att vid dem en gång ha kunnat fästa fartyg, den
 tid hafvet gick så högt. Man finner i lodräta klippor
 på berget Hæmus, mot sidan af Donaudalen, dylika
 ringar 3). De äro vittnen — och ej de enda; ty
 geologiska iakttagelser bestyrka detta vittnesbörd 4)
 — om en aflägsen forntid, då Svarta hafvet stod vi-
 da högre, sammanhängande med Kaspiska hafvet,
 med Aral, och sträckte sig djupt in i Ungern; innan
 dess vågor, genombrytande Bosforen, förente sig

2) Wahlenberg l. c. s. 33.

3) Hermes, Kritisches Jahrbuch der Litteratur. 1821
 N. X. s. 133. 1823. N. XVIII s. 101.

4) Pallas. Reise durch verschied. Provinzen d. Russ.
 Reichs. T. III. ss. 569—575.

med Medelhafvet, och med det samma dettas utbrott genom sundet i Atlantiska Oceanen skedde: händelser, hvilkas dunkla hogkomst till en del bibehållit sig i ålderdomens sägner 5). Från alla dessa spår till de gamla vattens makt, kan likväl alldeles ingen ting slutas till en fortfarande vattenminskning. Allt sammanstämmer tvärtom i att visa, det dessa uråldriga förändringar af haf och land ingalunda skett genom någon långsam tillväxt och aftagelse: de ha tvärtom varit hastiga, öfvergående, framkallade af okända orsaker, åstadkomna genom krafter, hvilka i Naturens närvarande skick äro bundna och ej mera verkan- de 6). — Nu synes en vattenminskning blott vara märkbar i endera helt och hållit eller till största delen från hafvet skilda vatten, 7) om hvil-

5) Se dessa hos Ukert, Geographie d. Griechen und Römer, Weimar 1821, II Th. 1 Abth ss. 193. 194. 208. ff. Så skulle landet Lectonien i Medelhafvet försvun- nit, och öar vara dess lemningar: så den stora ön At- lantis i Atlantiska hafvet. Flere gamle författare till- skrefvo dessa genombrott ej blott vattnets makt, u- tan äfven jordbävningar. Många af de Gamla trodde att den nordliga delen af jorden först blifvit behoe- lig. Den tidens Vulkanister sade, att jorden i Nor- den först blifvit afkyld, Neptunisterna, att vattnet der först vikit undan.

6) Cuvier l. c. ss. 13. 20. 142.

7) I Sverige visar den sig inom landet uti igångångna se-

ka man äfven snarast kunde antaga, att de ej återfå lika mycket, som de genom utdunstning förlora. I Kaspiska Hafvet lär denna minskning vara obestridelig 8). I Östersjön är den genom de senaste iakttagelser på gamla märken bestyrkt; men dessa ha tillika ledt till den slutsats, att hafsyttans sänkning vore störst i Bottniska Viken, minskades mot söder, ej långt nedan om Kalmar upphörde att vara märkbar, och alldeles ej kunnat förspörjas vid Blekingens, Skånes och Hallands kuster, under det man i Bohusländska skärgården

gelleder, såsom den gamle män ännu visste omtala i O. Rudbecks tid (Atlant. I. 175), genom Danmarks sockern vid Upsala, Funbo, Lagga, Närtuna, Garn till Östersjön, och om hvilken Dalin T. II. 734 citerar ett bref af Carl Knutson d. 3 Maj 1453. Likväl är det svårt att i detta och flera dylika fall åtskilja vattenminskning från uppslamning, och uppgrundning genom en vexande gräsbädd.

8) Jfr. Pallas l. c. T. III. s. 573. Den är bekräftad genom Engelhardts och Parrots nyare undersökningar (Reise in die Krym und den Caucasus. Berlin 1814), hvilka också satt utom tvifvel, att Kaspiska och Svarta hafven fordom haft lika höjd, och det Kaspiska en gång med en vidlyftig utsträckning stått vid pass 234 meter högre än nu. För det närvarande är det omkring 100 meter lägre än Svarta hafvet. Märkligt är att afvägningar gjorda under Fransyska Expeditionen till Egypten skola visat, det Medelhafvets yta vid Ebb är 8, vid flod 9 meter lägre än Röda hafvet. Och likväl stå bägge i gemenskap med Verldshafvet. (1 meter = 3, 11, 4 Paris. fot = 3 Sv. fot 3 Dec. tum 6, 8 lin.)

åter trott sig igenfinna den 9). Fenomenet, så vidt det hos oss är känt, blir således ändå någon ting helt annat än en jämn vattenminskning; och de meddelade uppgifterna visa, äfven inom denna jämförelsevis inskränkta rymd, afvikelser, som bekräfta osäkerheten af enskilda märken. Ännu mer måste slutsatser till ett allmänt förhållande ifrån enskilda erfarenheter vara osäkra om stora hafvet. Eller hvilka följder skall man väl draga af iakttagelser öfver Nordsjöns aftagande i Bohusläns skärgård, som motsvaras af andra öfver dess stigande på Skottska, Engelska och Nederländska kusterna 10); under det man vid

- 9) Se Anmärkningar och uppgifter rörande vattenminskningen vid Sveriges kuster af N. Bruncrona; men i synnerhet Hällströms upplysande tillägg till denna afhandling i Vet. Ac. Handl. för förra hälften af 1823. Samma skiljagtighet i observationer visar sig på Skandinaviens vestra kust. Kalm i sin resa på 1750-talet berättar sig oaktadt alla forskningar ej kunnat finna minsta spår till vattnets aftagande vid Christiansand och Norriges sydligaste kuster. v. Buch (l. c. T. II. s. 291) träffar åter sägner om vattuminskning högre upp i Söndmör och Nordmör. Marklin, som på Vet. Academiens bekostnad nyligen gjorde en resa till Norrska Nordland och Finnmarken, fann der inga berättelser om en fortsarande vattenminskning, men väl på flera ställen tydliga naturliga spår, att hafvets höjd någon gång varit omkring 20 fot lodrätt större än nu.
- 10) Hermes, 1821, N. X. s. 197. med återopande af Stevenson: Observations upon the Alveus or general Bed of the german Ocean and British Channel, and

Frankrikes i allmänhet förmärkt intetdera 1). Anser man det anmärkta både stigandet och fallandet på olika orter för undantag, så skulle det mest gällande beviset för vattenminskningen kunna hämtas af den erfarenheten, att hafvet i allmänhet icke stigit; då likväl allt, hvad i årtusenden blifvit i detsamma afsatt, bort höja dess botten. Det säkra är, att ej alla orsakerna till hafsyttans förändringar äro oss kända; det sannolika är, att hvarken dessa eller atmosfärens förändringar af endast mekaniskt verkande orsaker bestämmas 2).

on the Encroachments of the Sea on the Land. Edinb. 1819: som vill bevisa, att hafvet, sedan ungefär 300 år, vid Englands och Skottlands kuster stigit. Redan vår landsman Prof. Kalm berättade för Biskop Brovallius sig hafva hört detta försäkras genom trovärdiga intyg i England. Om Nederländska kusterna förmäles det samma: äfven om Adriatiska hafvets östra kust. (Fortis Resa i Dalmatien). Rykten om Nordsjöns inkräktningar funnos redan hos de Gamla. Jfr. Strabo L. VII. p. 193 Ed. Casaub. Florus L. III. 3. Medeltidens Annalister omtala öfversvämningar i 13:de seklet, hvilka befyndligt förminskat omkretsen af ön Helgeland och gjort stora förödelse på Frisiska kusterna. Arnkiel Cimbr. Heyden-Religion s. 82. Grupen. Origg. German. T. I. s. 340. För öfrigt förekomma just på samma kuster flera exempel af nya tilländningar. Cuvier l. c. s. 13.

1) Cuvier l. c. s. 28.

2) Striden om Vattenminskningen fördes i ålderdomen liksom i nyare tider, och äfven då framdrogos enskilda bevis för och emot. Hfr. Ukert l. c. T. II. 203—216. Aristoteles, som anser vattnets tillökning och af-

Skandinaviens haf äro rika på olika fiskslag. I Östersjön är strömmingsfisket betydligt. Sillen går i härar till de vestra kusterna, i fornda dagar såsom nu, ombytande under obestämda tidrymder sitt lopp 3). Vestfjordens skärgård i norrska Nordland har i synnerhet en ofantlig fångst af Torsk och allt slags saltsjöfisk, i Nordens häfder omtalad från gamla tider. Otaliga Sjöfåglar välja på skärens branta klippor, i synnerhet vid Vesterhafvet sina bo, under den tid de kläcka sina ungar, lemmande då stora hafvet, dragande från södern åt norden. Deras ankomst bådär våren, deras aftåg den nalkande hösten.

tagande periodiskt på särskilda trakter af jorden, tillägger emot dem, som anförde hafvets tillbakavikande på flera orter såsom ett bevis på vattuminskningen: att det yore till en del sant, till en del falskt. På många ställen, der förr varit haf, vore nu visserligen land; men på andra hade ock hafvet vunnit." Meteor. L. I, c, 14.

- 3) Här har nästan alltid varit ett öfverflödigt sillfiske under Norriges kuster, endera i södre eller norre delen, stundom på båda ställen, och stundom vid Vikssidån (Bohusländska stränderna). Intill 1560 gick sillen till emellan Stavanger och Bergen, och lät så af. — Då blef ett härligt Sillfiske vid Viksidån, intill 1587, så att många tusen skepp af Dannemark, Tyskland, Holland, Frankrike, England gingo dit till köps, och fingo öfverflöd nog. — Förde då Vikboarne för sin rikedom skull ett ogudeligt lefverne, så att välsignelsen af Gud blef tagen ifrån dem, och kommo många fiskare och köpmän i elände: säger Peder Claussön. Norriges Beskrifvelse. Kjöbenh. 1632. s. 24.

Sverige, på tre sidor af hafvet omgifvet, är äfven i sitt inre ett af de vattenrikaste land; 200 Sv. quadrat mil af dess yta upptagas af insjöar, bland hvilka Venern ensam innefattar öfver 40. Ifrån den stora fjällryggen utströmma Sveriges största elfver; och de bära i hela sitt lopp vittne om detta ursprung. Jämförda med det sädra Europas floder, som kvälfva sin djupa och grumliga våg genom myllan af vextrika länder, visa sig de flesta vara fjäll-elfver, hvilkas klara grundare vatten med strid fart, täta, ofta häftiga fall, framskyndar öfver en merendels sandig bädd mellan bergshöjder, som åt hafvet allt mer öppna sig.

Till luftstrecket är Skandinaviska Halfön af alla länder öfver hela jorden under lika nordlig bredd det mildaste, och till den fruktbarhet, som deraf beror, i jämförelse med det motsvarande Asien och America, utmärkt gynnadt. I Svenska Lappmarken skördas korn och trädgårdsvexter vid Enontekis under $68\frac{1}{2}$ grada polhöjd 4); i norrska

4) Der hade på 50 år från 1769 till 1800 varit 9 goda skördar, således ungefär hvar tredje år. Frih. Ehrenheim Om Climaternas Rörlighet. Stockh. 1824. s. 19. Quiekjocks fjälldal under $67^{\circ} 20'$ i Luleå Lappmark, 30 mil från hafvet och blott $\frac{1}{2}$ mil från fjällryggen, har ordentligt åkerbruk. Korn har någon gång gifvit 48:de kornet. Potatesodlingen drifves med fördel. Rot-
vor vaxa ända till halfpunds vikt; och af Hvittäl har

Finnmarken ännu under den 70:de, då deremot i Siberien allt åkerbruk upphör litet ofvan om Tobolsk under 60:de graden, och i Canada äfven under den 51:sta ingenting sås. Peking under samma bredd med Neapel, och med lika varma somrar, har vintrarna kallare än Upsala 5). Att vårt land så mycket närmar sig till ö, medverkar, jämte en gammal odlings inflytelse, utan tvifvel till detta företräde; ty hafvet, som året om bibehåller nästan samma värma, emedan solen ej verkar på djupet, bidrager i synnerhet att mildra vintrarna. Den starkaste vinterkölden inträffar ofta i öftra Sverige med nordvestvind: i Jämtland förändrar den om två timmar sommarvärman till höst- och vårköld och gör hvad Jämtlänningen kallar Grönår, eller att säden ej mognar: om vintern medför den grufligt urväder. Å norrska sidan förer denna vind merendels tö. Men den kommer till Norrige från hafvet, till Sverige från fjällen. Af sam-

man ett år fått 5 markers hufvuden. Om Uppodlingar i Lappmarken af L. L. Læstadius, Stoch. 1824.s. 90 ff. Från Qvickjocks och andra fjälldalars vegetation får man likväl ej dömma till Lappmarkens klimat i allmänhet; och blott en klarnad himmel mot Norden i Augusti månad hotar öfverallt skörden med frost.

5) Frih. Ehrenheim l. c.

+ 5°, 51, i Stockholm 9) + 5° 76, vid Umeå 10)
 + 1°, 90, vid sjelfva Nordkap dock ej lägre än
 + 0, 07, hvilket kommer af stora hafvets mildrande
 grannskap 1). Det är dock tydligt, att en sådan
 temperatur, hvars värma ej öfverstiger den som herr-
 skar i luften vid ett starkt vintertö, skulle, om den
 vore beständig, finnas mycket för låg för någon
 slags vextlighet. En temperatures vexling under

deltemperatur ur observationer för samma 30 år i v.
 Buchs Resa T. II. 322. Tjugusex års ur Upsalas Meteorolo-
 giska Dagböcker sammanräknade observationer (hvilka här
 alltid tagas hvarje dag vid solens uppgång året ig-
 nom och vid pass kl. 2 e. m.) åren 1774—1799 ha gif-
 vit mig + 5°, 46 såsom medeltemperatur för Upsala;
 och åtminstone under denna tidrymd är ingen fortskri-
 dande sänkning i medeltemperaturen märkbar. Ty de-
 lar man denna period i tvenne delar: så blir de första
 13 årens medeltemperatur + 5°, 17, de senare 13 å-
 rens + 5°, 75. Huru vida de senast förflutna 25 årens
 observationer, af hvilka jag ej ännu kunnat begagna mig,
 ge något annat utslag, skall anmärkas vid slutet af den-
 na del. Att af denna senaste tidrymds erfarenhet sluta
 till våra vintrars i allmänhet stigande stränghet är väl
 för tidigt, då ovanliga exempel af deras mildhet äfven
 förekommit under samma tid.

- 9) För 50 år eller från 1758 till 1807, enligt Wargentins
 och Öfverboms Vet. Ac. Handl. för 1778 och 1808.
- 10) För 9 år, 1796—1804 enligt Næzéns. 5 års medel-
 temperatur, äfven efter Næzéns observationer, gaf v.
 Buch + 0, 77 för Umeå. — Efter observationer från
 1809 till 1823 har åter Frih. Ehrenheim uppgifvit
 Umeås medeltemperatur till + 2°, 26.
- 1) v. Buch.

olika årstider på ömse sidor om medlet, då den ej är alltför stark, eller allt för hastigt öfvergående, bidrager här tvärtom till luftstreckets alstringsförmåga; ty det är gifvet, att en vinter med vederbörlig snöbetäckning icke så nedsätter vextligheten, som sommarens värma uppsätter den. Hos oss höjer sig sommarvärman betydligt öfver medeltemperaturen, utan att likväl till varagtigheten vara alltför kort. I Upsala öfverstiger den varmaste månadens medeltemperatur (som är vid pass 17° , 5,) hela årets med 12 grader. Närmare stora hafvet, i Lund, är denna skilnad, med en något längre sommar, 10° . Tvärtom mot öster blir den väl större än hos oss; men sommarvärman varar så kort tid, att förhållandet i det hela ej mera blir så förmånligt. Till luftstreckets mildring bidrager äfven hos oss sjelfva jordens temperatur. Den är, ju längre i norr, desto högre än luftens medeltemperatur. Denna jordens egna värma är för det nordligaste Skandinavien 2 grader, för det sydliga ungefär 1 grad högre än luftens medelvärma 2): ett förhållande, som ingenstädes störes af några varma källor och andra

2) Jordtemperaturen är vid Nordkap $+ 2^{\circ}$, Umeå $+ 2^{\circ}$, 9, Upsala $+ 6^{\circ}$, 6, Söderköping $+ 7^{\circ}$, 7, Söderåsen inuti Skåne $+ 8^{\circ}$, 1, Sölvitsborg $+ 8^{\circ}$, 8. För alla dessa uppgifter, liksom för så mycket annat i denna öfversigt, har Författaren sin vän Wahlenberg att tacka.

märken till underjordisk eller så kallad vulkanisk hetta, hvarifrån landet, liksom ifrån jordbäfningsarnes förödelse, synes vara befriadt 3). Skandinaviens källor ha icke ens någon större kemisk halt, utom af det i mer och mindre användbar upplösning allestädes rådande järnet. Allt visar således, att uti den till största delen uråldriga svenska jorden de elementariskt bildande, men derjämte så ofta förstörande, krafterna länge sedan upphört att märkbart verka. Hela denna beskaffenhet, jämte hafvets inflytelse, har Sverige att tacka för sin jämnare väderlek; hvilken i förening med den ljusa sommarn (allt för kort likväl för sent mognande vexter, såsom vinet) gör klimatet till ett af de för menskliga naturen mest välgörande och hälsosamma. Derföre ingifver äfven sjelfva landet, fast det ej kan prunka med bördighetens förmåner, sina bebyggare en trefnad, kanske större än i de flesta andra länder. Den naturliga kärleken för fosterbyggden är i synnerhet i Svenskens bröst djupt inplantad. Han lemnar ogerna sitt fädernesland. Han återvänder nästan alltid, dragen af längtan till hemmet, af hvars osynliga band han allestädes omfattas 4).

3) De så kallade jordskalf, som ej sällan blifvit försporde, ha likväl varit så obetydliga, att de aldrig lemnat något förstörande spår efter sig.

4) Författaren känner en berömd fosterländsk Konstnär,

Ett land, som utsträcker sig under så olika höjder, måste dock äfven inom sig visa många olikheter. Skåne gör till utseende och luftstreck en öfvergång till det gent emot liggande nedra Tyskland; men har ännu mildare vintrar än detta 5). Åkta kastanien, Mullbärsträdet, planteradt, komma i Skåne ännu fort. Hemdjuren äro större och frodigare. Rågsädet behöfver blott halffemte månad att mogna, ej längre än i Tyskland och öfra Italien; då det deremot i Lappmarkerna (der endast kornet bråmognar) behöfver halfannan sommar dertill, med fara att innan bergningen bortfrysa 6). En hastigare förändring i naturlig beskaffenhet och alstringsförmåga finnes ej i Sverige, än emellan Skåne och Småland 7). Det kommer af det senares

hvilken, redan tidigt skild från fäderneslandet, så länge dröjde i främmande land, tills han sluteligen glömde sitt modersmål. Märkligt är, enligt hans egen berättelse, att just då detta sista band syntes slitet, han begynte öfverfallas af en oemotståndlig längtan till fosterjorden, som vid hvarje fenomen, hvarigenom han påmintes om den nordiska naturen, läckade tårar i hans ögon.

5) Berlin, till och med Wien, ha haft strängare köld än någonsin Lund, enligt de sista 70 årens observationer.

6) Wahlenberg. Vet. Ac. Handl. 1811.

7) Profundi saltus, montesque, asperrimi, per quos a Sconia in Gothiam necessario iter agitur, säger Adam från Bremen i 11:te århundradet. De Situ Daviæ p. 57. — På hela meridian ända upp till Enontekis lära ej två orter finnas, emellan hvilka köl-

betydliga höjd öfver hafvet, som gör den småländska bergstrakten nästan till ett Norrland midt i Götha rike. Den från söder resande mötes här först af verklig nordisk natur. Följer han från Skåne den vestra hafsstranden, så inträder han i Halland, nu till en stor del ett kalt hedland, der hafsvindarna förstöra träden, men i elfte århundradet enligt Knyttlingasagan utmärkt genom sina ek- och bokskogar 8). Derefter vidtar Bohuslän med ofta fruktbara, angenämt grönskande dälder mellan klippor och skär, som bli allt brantare och tätare ju närmare Norrige. Följes åter östra kusten, så visar sig i Blekingen det vackraste beviset på Östersjöns mildare skärgårdsnatur, och från Carlskrona till Kalmar en strand, som på sina ställen i skönhet knappast har sin like i Norden. Ofvan Kalmar vexer ej bokskogen mera: smärre lundar och enstaka träd gå högre. Vetterns klara, men oroliga böljor skilja Vester- och Östergöthland, tvenne af Sveriges fruktbaraste landskaper, det senare likväl utmärkt genom stora skilnader i bördighet 9). I anseende till sjelf-

dens intensitet så hastigt stiger, som emellan Lund och Wexjö. Frih. Ehrenheim l. c. s. 75.

8) Suhm Kjöbenh. V. Selsk. Skrift. IX. 110.

9) Vestergöthlands öfvergångstrakt, högst fruktbar på sina ställen, är det ej alltid. Kalkslätten utmärker sig genom sin fruktbarhet, härrörande af den

va landets bildning hör Vestergöthland till Venerns, Östergöthland till Vetterns dalbotten.

Kring sjöarna Hjelmarn och Mälaren är det medlersta Sveriges största slättland, med härliga sådesbygder, dessutom gynnade genom en lycklig blandning af åkerbruk och bergsrörelse; hvilkas förening äfven sträckt sin välgörande inflytelse till Värmland och Dalarne, utan att likväl i dessa båda bergigare landskapers öfra delar ha kunnat besegra naturens börjande vildhet. Likväl närer ännu kalkgrunden kring sjön Siljan (t. ex. i Rättvik) en vextlighet, som förvånar 10).

lösa mergel, som uppkommit af lera från lerskifferlagret blandad med kalklagrets söndersmulade yta. Trappslätten deremot är utmärkt genom sin ofruktbarhet och otjenlighet att nära annat än barrskog, hvilket kommer af dess till en skarp sand sönderfallande krystalliniska massa. Wahlenberg, Svea I. H. 2. Uppl. s. 54.

- 10) Denna sjö gaf fordom namn åt en del af Dalarna. Landet kring Siljan kallades Siljes- eller Siglisdalarna (troligen det samma som sjödalarna); landet ofvanföre kring elfven kallades Elfvedalar. Hülphers om Dalarna s. 127. Den förra benämningen förekommer i GängeRolf's Saga utg. af Liljegren, c. g. I Dalspråket heter sjön ej Siljan utan Silen. Att Sil, Sel, Sal fordom betyd en anseeligare vattensamling, visa många vattens och ställens namn i Sverige. Sel kallas ännu i Norrland sådana ställen, der vattnet, under en trög, knapt märkbar rörelse, liksom öfvergår till hvila på ett horizontelt planum mellan tvenne forssar. Derifrån leda namnen Lycksele, Åsele o. s. v. sitt ursprung, hvilka egenteligen utmärka de fördjupningar och

Ofvan Dalelven vexer ej ekskogen mera 1). Härifrån utgöras de stora skogarne endast af det högre Nordens inhemska träd, bland hvilka Furan också uppnår en styrka och höjd, som man söder om Skandinavien hos samma trädslag ej återfinner. Norrland vidtager, med det samma en vildare natur, och boskapsskötseln, jagten, fisket eller andra näringar allt mera i bredd med eller i stället för åkerbruket. Linsädet är för de Norrländska landskaperna viktigt. Spånaden blir på flera orter för män och quinnor den långa vinterquällens sysselsättning, och det Norrländska lärfvet täflar i styrka och finhet med det bästa utländska. Ångar och dalar, långt fränskilde och obelagne för odling, ge böskapen ett frodigt bete: laxen stiger i triangelformiga härar uppföre de stora, strida norrländska elfverna, och de vidsträkt skogarna fyllas med djur och villebråd, som belöna jägarens möda. Vid Helsinglands södra gräns mognar ej mera rågen så tidigt, att man af samma års skörd kan så. I vester vidtar Herjedalen, en mellan fjällen inklämd trång dal, kanske näst Lappland det hårdaste af Sveriges norra land-

dalar i Lappmarkerna, der de stora elfverna samlat sig till sjöar. Förhållandet är det samma i Dalarna.

1) Särskilda omständigheter, såsom ännu uppom Gefle, Kunnarna göra undantag.

skaper. Man skulle ej vänta sig att öfver dess gräns i norr, i Jämtland omkring Storsjön, träffa en ibland de skönaste och vänligaste trakter i riket. I denna herrliga natur härja likväl nattfroster ofta skördarna, hvarigenom den i sig sjelf bördiga grunden mer låckar än belönar åkerbrukarens arbete. Mer odeladt åt boskapsskötseln egnadt skulle det, vid en öppnad lifligare inrikes gemenskap, kanske bringa större fördel. Ofvan Ångermannaelfven komma ej fruktträd mera fort. Det sandiga, skogiga Vesterbotten kan ge ett exempel i smått på den allmänligen anmärkta egenhet, att alla mot öster sig vändande hafskuster äro oblidare. Det gent emot liggande Österbotten är mildare, fruktbarare, och Uleåborg, öfver en grad nordligare än Umeå, har föga kallare luftstreck. Vesterbottens hedar och skogshöjder bilda i vester och norr gränsen mot Lappmärkerna, uppom hvilken, efter en sänkning, i allmänhet utmärkt genom de stora Norrländska elfvernas utvidgning till sjöar, landet sedermera höjer sig, tills fjällryggen vidtager.

Resande ha liknat fjällén vid ett haf i högsta uppror, hvars ofantliga vågor plötsligt stelnat. Befäckta af is och en bländande hvit snö kasta de

vid klart väder en glänsande blånad rundt omkring sig. Man ser öfver molnen i den blå luften fjällspetsarna, hvilka derigenom för ögat få en omätlig höjd, och, från sina glatta sidor återkastande solstrålarna, tyckas nå sjelfva himlen. Ännu vid midnattsstunden flamma deras snöiga toppar af solens från horisonten flödande strålar, och denna så kallade isblink glänser som eld i de nedanför liggande dalarnas djupa skymning. Då man längst norr ut nalkas fjällen, råkar man först gränsen der Granen upphör att vexa 2). Den har redan förut antagit ett ovanligt utseende: fullsatt ända från marken med svartaktiga quistar, och med liksom bränd topp, ger den ett be-
dröfligt skådespel i de ödsliga skogarna. Åkerbä-
ren ha med det samma upphört att mogna. De
sista bäfverhusen synas vid bäckarna, gäddan och
abborren försvinna ur sjöarna. Granens vextgräns

2) Detta gäller ock egentligast om sjelfva uppstigandet mot fjällen längst norrut. I Lappmarkerna omvexla för öfrigt Tall- och Granskogar enligt olika jordmän, och, då de förra älska sandig mark, finnas äfven de största Tallakogar omkring den upphöjning mot Vesterbotten, som är gräns för de många sjöar och träsk, hvaraf Lappmarken öfverflödar. I dessas fuktiga granakap är Granakogen mest rådande, kring fjällarnas baser björkakogen. Læstadius, Om Uppodlingar i Lappmarken s. 8. ff. — I Herjedalen stiger Granen, högre än Tallen. Hisinger, l. c. 2. Häft. — Granen går i allmänhet högre söderut. I sydliga länder gå barrträden högst: hos oss björken.

är i Lappmarkerna vid pass 5200 fot nedom gränsen för den eviga snön. Sedan återstår Tallskogen, men ej reslig såsom vanligt, utan med låg stam, grofva, vidtutsträckta grenar, fordrande århundraden för att uppnå äfven en medelmåttig höjd 3). Kärren antaga ett högst ödsligt utseende. Sik och Harr saknas i vattnen. Blåbären komma ej väl fort. Högre går ej björnen. Kornet har upphört att mogna; men små gårdar, hvilkas innevånare lefva af fiske och boskapskötsel, finnas ända till 2600 fot nära snögränsen 4). Tallen upphör 2800 fot nedom denna gräns; och björken utgör derefter ensamt den låga skogen. Med en kort, vresig stam, samt stela knotiga grenar tyckes den sätta sig till motvärn mot den häftiga fjällblåsten. Dess ljusgröna, lifliga färg fägnar väl ännu ögat, men är tillika ett bevis på vextlighetens vanmakt. Snart blir denna skog så låg, att man uppstigen på en tusen kan öfverse den hel och hållen. Den glesnar allt mer och mer, och då derigenom solvärman får

3) 250 års gammal tall på östra sidan om Fämund-sjön var 12 tum i diameter med endast 28 fots höjd. Hisinger, l. c. s. 49.

4) Såsom t. ex. ofvan Enontekis. Om allt detta se Wahlberg, Berättelse om mätningar och observationer för att bestämma Lappska fjällens höjd och temperatur vid 67 gr. Polhöjd. Stockh. 1808.

obehindradt verka mot fjällsidorna, finner man ofta på dem en stor ymighet af fjällvexter. Torrare fält höljer renmåssan. Vid 2000 fot nedom snögränsen upphör äfven den låga björskogen, och längre upp finnes ej fisk i något vatten. Rödingen (*Salmo alpinus*) är den sista 5). Alla berg, som hinna uppöfver den gräns der något träd kan vaxa, kallas egenteligen fjäll. Ännu 400 fot längre upp gå buskar, svartagtigt ris af dvergbjörken (*Betula nana*): hjortron mogna; men ej högre. Jerfven eller Filfrasen besöker ännu dessa höga trakter. Så högt stiga Dalfjällen vid Transtrand. Derefter upphöra äfven alla buskar; backarna betäckas af mera bruna än gröna fjällörter: de enda bär, som mogna, äro kråkbär. Högre än 800 fot nedom snögränsen sätter ej gerna Lappen, dessa obygdens vandrande invånare, sina tält; ty äfven betet för renarna saknas. — Nu vidtar den eviga snön, betäckande först marken i fläckar, mellan hvilka ur den bruna, svampaktiga jorden glesa fjällörter ännu uppsticka. Äfven inom den jämnare utbredda snögrunden ser man ett och annat stånd af sådana uppskjuta i springorna af någon ur snön uppstickande klippa; och ända till 200 fot ofvan snögränsen kunna några luf-

5) Den finnes i Sverige mest sydligt i Vettern.

var bibehålla sitt arma lif. Men nu upphör också all vextlighet. Snösparfven är den enda lefvande varelse, som kommer så högt, — näst den vettgiga menniskan.

Det hör, äfven bland dessa naturens förskräckelser, till vårt lands mildare beskaffenhet, att snögränsen, eller den höjd i atmosfären, uppom hvilken snö och is ej förgå, ehuru den med en allmän, fast ej jämn, sänkning från Equatorn faller mot Polerna, likväl af alla Polarländer i Skandinavien sänker sig långsammast. Vid Grönlands östra kust råkar den redan hafvet och gör ett ishaf vid 65:te gradens polhöjd: i hafvet norr om Skandinavien ej förrän ofvan den 80:de graden. Gränsen för den eviga snön infaller på Quickjocksfjällen i Luleå Lappmark vid 4100 fots högd öfver hafvet; men på den motsvarande, här kallare norrska sidan, går den ännu 1000 fot lägre. Vid snögränsens nedra kant bilda sig på fjällen de stora isfälten, eller hvad Norrmannen kallar Isbräden (Glaciererne). Den vetterligen största Glacier i Skandinavien, ej eftergifvande de största af Alpernas, är den af Wahlenberg besökta och beskrifna på fjället Sulitelma. — Till en half mils längd och flere hundra fots höjd ser man den utsträcka sig såsom en öfverhängande och

fjällets sidor betäckande isvägg, här och der med ofantliga hvalf, omgifna af stora, spetsiga ispyramider, och mellanåt remnor så vida och djupa, att stundom Lappar med hela deras renskara i dem för alltid försvunnit. Hela denna ofantliga ismassa är i oupphörlig skridning nedåt. Beständigt underskuren vid sin nedra brädd af det ned i remnorna och ur de djupa hvalfven strömmande isvattnet, äfven som af jordens egen värma (ty den sträcker sina utskott hela 700 fot nedom snögränsen), tryckes den med sin egen tyngd utföre, och uppskjuter derigenom framför sig höga, gytjiga jordryggar — glacierns bålverk, hvilka göra dess kant svart och ohygglig, och smutsa det derifrån nedbrusande vattnet. Man kan göra sig begrepp om den ofantliga kraft, hvarmed ett sådant isfält skrider, då dessa ryggar, som utmärka dess kant, ofta kunna bestå af tusentals stora stenblock, hvardera till flera famnars diameter, underskjutna och hopade på hvarandra till ansenlig höjd. Man hör denna Glacierns rörelse. — Den knakar och brakar oupphörligt — De stora ispyramiderna störta ständigt med dån tillsammans och ned öfver de djupa hvalfven, som synas vara öppningar till sjelfva underjorden. — Det mörka vattnet sorlar och brusar i afgrunden. — Ingen

levande varelse vågar nalkas en sådan brädd och all beskrifning kan af detta fasans skådespel blott ge en ofullkomlig afbild 6). Finner man något ställe, der Glacieren är snöbetäckt och tillgänglig, och vågar bestiga den (då flere följeslagare måste gå på något afstånd från hvarandra med ett rop emellan sig, för att frälsa den, som kunde nedfalla i någon af snön dold spricka), återstår en half mils väg uppför en brant snösida till fjällets topp; der den stora höjden dock gör, att allt utom närmaste fjällspetsar nedsjunker i en ödlig och omätlig dunkelhet. — Is är ej ännu bilden af den största köld. Än högre upp fuktas snön aldrig af någon regndroppe, mjuknar aldrig för solens strålar, och blir genom sin ålder blott sammanpackad till en oerhörd hårdhet. I dalarna nedanför Sulitelma vexa dock örter, som i Sverige eljest ej finnas förr än på Kinnekulle. Så kraftigt verka solstrålarne på de med gles björkskog bevexta fjällsidornas fot.

Intill Polarcirkeln kan man säga, att norriska kusterna genom grannskapet med sjelfva Oceanen bibehålla företrädet af ett mildare luftstreck, framför de gent emot liggande Östersjökusterna. Derifrån om-

6) Wahlenberg l. c.

vändes förhållandet genom somrarnes större kyla, som verkas af fjällryggen, hvilken allt härifrån omedelbart gränsar till hafvet, och i fjällmassan Sulitelma — på Lappska Högtidsberg, emedan Lapparne här fordom skola offrat. åt fjällens förskräckliga Guddom 7) — emellan Salten i Norrge och Luleå Lappmark äfven når sin största höjd näst Dofre 8). Öfver 67:de graden kommer på norrska kusten ej granskogen mera fort, ehuru den under samma bredd i Sverige, vid Torneå elf och Kengis, väl trives, och går ännu en grad högre 9).

- 7) Nu mera är det ej föremål för en sådan vidskepelse. De anse det dock för ett förbannadt berg; liksom Mont blanc i de kringboendes föreställning är en montagne maudite.
- 8) Sulitelma, enligt Wahlenbergs mätning, 5541 Pariser fot öfver hafvet. Snöhättan på Dofre, efter nyare mätningar, 7050 eller 7100 P. f. Hisinger l. c. 3 H. Men de så kallade Hurrungerne vid öfra ändan af den fjällkedja, som skiljer Aggerhus- och Bergens stift, äro ännu högre. Keilhau besteg en af deras spetsar (Skagatölstinderne) och fann den 7100 f. öfver hafvet, men i söder derifrån en spets, som syntes vara ännu 5-600 f. högre. Dr. Nauman besteg en annan spets, (Bärstölstinderne), och fann 6644 P. fots höjd omkring 100 fot under högsta toppen. Magazin for Natur-Videnskaberne. Christiania 1823. L. H. Mont blanc (15000 P. fot) på de Penniniska Alperna är likväl ungefär 2 gånger, Chimborazo (20,148 f.) på Cordillererna nära 3 gånger, Himalayabergen (28000 f.) i norden af Indien nära 4 gånger högre än dessa Skandinaviens högsta berg.
- 9) v. Buch l. c. l. s. 313.

Norriska Finnmarken, Halföns nordligaste del, njuter ännu i det inre af sina många och stora fjordar ett mildare luftstreck, än man skulle vänta. Vid Alten, under 70:de gradens polhöjd, är det sista åkerbruk, åt norden, på jordklotet 10). Det är der infördt af Finnar, som drogo dit öfver fjällen, under Finnlands förödelse i Carl XII:s tid 1). Ej långt ofvan Alten upphör tallen att vaxa, och snart allt träd. Den lefvande naturen dör ut. Likväl är i sjelfva nejdén af Nordkap, på Magerö, som har en kyrka och några invånare, fiskare och fiskhandlare, vintern mindre fruktansvärd för sin köld än för sina stormar, hvilkas raseri här öfvergår all beskrifning. Och vid denna yttersta punkt åt nordén, dit mensklig odling kunnat sträcka några blifvande verkningar, stannar vår blick.

Vi ha i denna öfversigt egenteligen haft afseende på Sverige; ehuru vi ej kunnat undgå att tillika betrakta den Skandinaviska Halfön såsom ett helt. Dertill gjorde den Naturen. Till ett politiskt helt har i våra dagar en stor Förstes statskonst gjort den; och det vackraste man kan säga om denna förening är, att den uppfyllt hvad Natur och Hi-

10) v. Buch. 1. c. T. II. s. 13.

1) De kommo först till Alten omkring 1708.

storia menat. Med lyckligare hopp om en för framtiden försäkrad förening kan i detta ögonblick hvarje svensk och norrska Patriot instämna uti norrska Ständernas och Allmogens ord i Brevet af år 1449, der de efter valet af en Svensk Konung, emedan Norrige och Sverige, af Gud så landfast sammanfogade, af ålder i kärlek och sämja sammanvarit, tillägga: „thy är ther ingen vån till, att thesse tu Rijke skole någon tidh i tvedrägth åthskiljes med vår villie” 2).

Det är, för att förstå ett folk, väl värdt att äfven betrakta den natur, hvori det lefver. Det är så mycket nödvändigare, ju mer denna natur äger någon ting utmärkt, outplånligt af människohand, och derigenom yttrar en så mycket mäktigare inflytelse, med hvilken människan har att kämpa eller hvilken hon måste underkasta sig. I de måttliga luftstreck äger naturen inom sig den största mångfaldighet, och går genom sin bildsamhet mest människans konst och flit till mötes. I Polar- och

2) Norrske Ständernas och Allmogens Nordan- och Sunnanfjälls bref till K. Christiern om Konungavalet i Norrige, att dhe icke vilja hafva honom, för åtskillige skjäl, som dhe upptälja, men vilja vara medh Sverige om en Konung etc. Trondhem, Måndagen näst efter Clemetzmasso (d. 24 Nov.) 1449. Hadorph, 2 D. till Rimkrönikerne. Stockh. 1676, p. 166.

Equatorialländer återtar den deremot sitt eget välde, och herrskar med en sträng, ofta förskräckelig spira, under hvilken menniskan måste böja sig; hvarjämte allt här tillika får en mäktigare enformighet. Den heta sandöknen är ej mer behoelig än den eviga snön; och om äfven en lågande sol framkallar ett öfvermått af det fysiska lifvet, så är detta i de varmaste länder ej sällan lika hinderligt för menskliga odlingens framsteg, som naturens förskräckliga fattigdom och vildhet i de kallaste. Den Skandinaviska Halfön är redan till en del ett polarland; ehuru tillika det mildaste och bäst begåfvade på jorden under en så nordlig bredd. Om härutinnan Naturen varit oss bevågen, så påminner hon oss likväl, att vi äro grannar till de nejder, der hon ensam herrskar, och föraktar all mensklig konst och allt främmande herravälde.

Det egna i ett lands beskaffenhet och utseende undflyr lätt den inföddes uppmärksamhet; ehuru mycket det verkar på honom, utan att han vet deraf. Förtroliga med vår natur äro vi det äfven med dess stränghet, hvilken för Söderlänningen, van att vara naturens skötebarn, förefaller än afskräckande, än majestätisk, men likväl alltid öfvar ett hemligt välde öfver sinnet. Det är äfven derföre en Itali-

enares omdöme jag väljer att anföra, så mycket mer som det härrör från det nyare Italiens berömdaste Skald, en man lika utmärkt genom sin stränga, egendomliga karakter, som sitt snille. Vittorio Alfieri besökte under sina oupphörliga ungdomsresor äfven Norden 1770. „Sverige, — säger han i de efterlemnade anteckningarna om sin lefnad 5), — behagade mig, liksom dess inbyggare af alla klasser, ganska mycket, endera emedan jag finner mera behag i ytterligheter, eller eljest af en orsak, för hvilken jag ej kan göra mig räkning; men visst är, att, om jag ville välja mig en boningsplats i Norden, jag skulle föredraga detta yttersta land framför alla andra mig bekanta. — Den vilda majestätiska Naturen af dessa oändliga skogar, sjöar och branter hänryckte mig, och, ehuru jag ej ännu läst Ossian, föddes likväl i mig många af hans bilder, sådana jag återfann dem, då jag flera år derefter lärde känna honom.” — Och på ett annat ställe: „Sverige är i sin rå vildhet ett af de Europäische länder, som mest behagat mig och hos mig väckt de mesta fantastiska, melankoliska och tillika höga ideer: en viss onämnbär tystnad herrskar i denna atmosfär, i hvilken man tror sig liksom vara utom jordkretsen.” Det är en Söderlänning, som talar. Men Nordens

3) L. D. s. 174. 178: Tyska Öfersättningen.

klara, ofta norrskenslysta, vinternatt, då stjernorna här tyckas ha fördubblat sitt antal och sin glans, medan det hvita snödoket rundt omkring insveper allt uti enformighet, kan för oss sjelfva återkalla något af detta intryck. — Nöjet af slädfarten, genom de dunkla skogarna, öfver de islagda sjöarna, hänryckte Alfieri; men ännu mer den otroliga snällhet, hvarmed, i slutet af April, all is smälte, den djupa snön försvann, den friska grönskan framsköt. — „Ett i sanning sällsamt skådespel — utropar han — som skulle uppfordrat mig att digta, om jag då ännu förstått det”!

Mot vintrens stränghet gör också årets blomningstid så mycket större afbrott, och hälsas därför här med en vida lifligare känsla, än i de länder, för hvilkas inbyggare denna hastiga öfvergång ej finnes; liksom den moderliga kärlekens varma blick mer beveker det barn, öfver hvilket den ej alltid sväfvar. Våren, som rör alla varelser, synes i Norden mer än annorstädes liksom röra Naturens eget hjerta, och ger, serdeles i bergstrakter, der öfvergången är hastigare, ett skådespel, som äfven måste genomtränga det dunklaste, mest nedtyngda bröst med en stråle af tillvarelsens ljufva lycka. Den för solens värma smältande snön, som i otaliga bäck-

kar störtar från bergen ned öfver dalarnes svällande grönska; de ur isens fångsel lossade mäktiga vatten, som med ökad fart framskynda på sina banor; de nästan med ens löfvade träden, ur hvilka de åter Norden hälsande sångfåglarne, liksom druckne af förtjusning, fylla den spänstiga, skära vårluften med sitt quitter; den i ett haf af ljus simmande himmelen, som snart ej mer vet af någon natt; den fröjd, som bemäktigar sig allt lefvande, — allt sammanstämmer i den nordiska våren, att ingifva en öfersvämande känsla af ett på en gång ur långvarig dvala åter vaknande lif. Om denna första öfvergång gör ett starkare intryck, så har den stilla blommande förkofring, som omedelbart följer derpå, ett eget mer rörande behag, genom dess afbrott mot den eljest så ofta ofruktbara storheten i den nordiska naturen, och genom den skugga af snar förgänglighet, som lägger sig öfver vårens egen skönhet. All naturens skönhet har i Norden ett visst spädtttycke. Det gäller om den utsprickande rosens skära färger, intill den rodnad, som blommar på den nordiska Flickans kind; det gäller om det ljusare färgspelet på Nordens himmel, jämnfördt med Söderns dunkelblåa luft; det gäller om gräsens och löfvens här mera lifliga, ljusare grönska, hvilken, så sällsamt afbrytande

mot vintrens oförändradt quarstående vittnen, våra dunkla dystra barrskogar, egentligen är ett bevis på en vextlighetens svaghet, hvilken i Söderns mognare natur och liksom fullblodiga alster ej finnes. Så liknar skönheten i Norden nästan alltid ett spädt och ljuft barn, hvars rörande oskyldiga täckhet redan i vaggan tyckes bedja om förskoning för den hårda lott, hvaraf det en gång skall till förgängelse dömmas; och den skarpa motsats mellan stränghet och mildhet, liflighet och dvala, hvilken röjes i det nordiska årets skiften, gör på detta sätt sin närvaro känd äfven midt i dess mest blomstrande vår. Dessa och så många andra utmärkande egenheter, som ljuft eller smärtsamt ingripa i menskliga lifvet, tyckas äfven derföre mer i Norden draga människans deltagande och uppmärksamhet till Naturen, och göra en närmare frändskap till henne och hennes hemligheter, ett både djupare och mer omfattande natursinne, till ett grunddrag hos utmärktare nordiska själar. Redan i Nordens äldsta Gudalära och skaldekonst är det detta anlag, som i dunkla bilder och toner uttalar sig; det är ock detta, som genom odlingen renadt, sedermera i nordisk Vetenskap och Konst blifvit mest utbildadt.

Om Natur och Historia äro källorna för att

Ära förstå ett folk, så är den förras inflytande märkligare på folket i gemen, den senares på de högre klasserna, som satta i beröring med en större värld, af den erhålla en mångfaldigare bildning. Det är arbetaren, i sin svett sträfvande att afvinna Naturen fyllnaden af livvets första, enklaste behof, som också mest får erfara, att hon i Norden, ehuru belönande omtanken och fliten, likväl aflagt alla draggen af en klemmande mor, som ger mycket och fordrar litet. Blott ett härdadt, arbetsamt, förståndigt slägte kunde bebo Skandinaviens dalar och berg, eljest vore det förloradt; och äfven vår Historia återför tankan till den moraliska spänstighet och kraft, som sjellva det nordiska lefnadssättet utvecklar och underhåller. Så blef Allmogens frihet till person och egendom, då den i det öfriga Europa nästan öfverallt utplånades af Feodalsystemet, i Skandinavien oförstörilig; ty den kraft, som i Norden fordras till att kunna förvärfva, är mer än tillräcklig för att också kunna försvara. Å andra sidan kan man ej påstå, det svårigheten att förvärfva i samma mån lärt Nordboen att spara. Ännu, i allmänhet taget, ger han gerna ut hvad han genom sin idoghet förvärfvat, såsom han i fornåldern förtärde, hvad han i härnad eröfrat, älskande ej mindre

njutning än arbete, hellre färdig till ständigt nya mödor; än att spara sig dem genom omtanka, och, om han någon gång slår sig på egentlig vinning, merendels viljande vinna för snart och för mycket, sökande njuta för snart och för mycket. Det kommer ej af brist på förstånd. Svensken visar, både genom arbetskraft och förmåga att umbära, den största skicklighet att fylla sina behof och vara sig sjelf allt i allom: det finnes ingen nöd, som han icke är öfverlägsen: han har stora tillgångar inom sig sjelf, då han uppfordras att använda dem; och hos intet folk torde en naturlig uppfinningsgåfva vara allmänare än bland Sveriges Allmoge, som dessutom, genom en uråldrig frihet och deraf följande deltagelse i Fäderneslandets angelägenheter, ostridigt i bildning öfverträffar mängden i andra länder. Men sällan brukas dessa natursgåfvor, äfven der de finnas till en förundransvärd höjd, för annat än fyllandet af ögonblickets behof, eller ock förlösas de i försök, hvori man mera förmärker en lek af stora förmögenheter, än afsigten på någon varagtig båt-nad. Med en utomordentlig rikedom af enskilda krafter svara derföre framstegen i det hela ej deremot. I allmänhet skulle man kunna säga, att anlagen i Norden oftast äro större, mer omfattande,

än amorstädes, men att, ej mindre i den moraliska än fysiska världen, den bildande värma saknas, hvilken drifver en rik, lycklig, inom sig fulländad natur till full mognad. Af så mycket större vigt är derföre hos oss de moraliska driffjedrarnas förmåga att kunna höja människan öfver både naturliga förmåner och brister. Om denna deras kraft må Sveriges Häfder tala! — må de odödliga namn, som dem pryda, bära vittne! Deremot, så snart ej Fosterlandets öden eller stora Konungars exempel lifvat en allmän anda, som ej sällan visat sig i de största företag, och äfven, sedan Statens politiska betydighet minskats, så ofta, utöfver närmaste behofvet, påtryckt offentliga anstalter en stämpel af nationell storhet, visar ock Historien, att de högre stånden hos oss lätt äro utsatta för faran att nedsjunka i yttre söndring och inre obetydlighet. Den arbetande mängden måste i Norden värja sitt lif med sina händer. Den gör det med mod, skicklighet och stor kraft: och genom ansträngningens höjd blir hvilat dess nöje; hvarföre man ock hos den allt för ofta saknar den omsorg för hvad som förljufvar och förskönar lifvet, hvilken eljest plägar vara den vackraste frukten af genom arbetsamhet fyllda behof; ehuru en betydlig skillnad häruti mär-

kes emellan slättbon och bergsbon. De högre, befriade från det omedelbara arbetet för de kroppsliga behöfven, äga ej samma uppfordran till kraftyttring ur första handen. Den fiende de ha att bekämpa är ej en öppen fysisk, utan en dold, och därför farligare, moralisk. Den låter känna sig i den förlamande tyngd Nordens stränga natur lägger på hvarje sinne, som ej med alfvarlig verksamhet upprätthåller sig sjelf. Lätjan förstör hos Södersns eldiga naturer, genom utbrott af våldsamma oordningar: i Norden långsamma-re, säkrare, eländigare, och är egentligen den nesliga strådöd, för hvilka våra förfäder både sina gudar bevara sig. Denna inre dyala är under vår hårda himmel en lätt undfängen sjukdom, som döfvar alla högre förmögenheter, och under hvilken den inneburna oron i det nordiska lynnet blott yttrar sig i ett fömlande efter sken, en förlust på allt begrepp om väsende, en deraf följande afund för yttre företräden, och en inbördes söndring; till hvilken dessutom det nordiska lynnet både genom sina fel och sina dygder är benäget. Derföre hörer ock allt hvad som väcker, förönar och sammantränger de i djupet hvilande moraliska krafterna, — såsom en strängt rättvis, en kraftfull sammanhållande borgerlig ordning, — egen-

teligen till Nordens hälsa. — Så tyckes hos menniskan samma motsägelse framträda emellan kraftyttring och hvila, lillighet och tröghet, som visar sig i den nordiska naturen: en motsägelse, som dock mildras och öfvervinnes genom ett naturligen alfvarligt och genomträngande förstånd, en djup, men, liksom tankekraften, helst inom sig sluten, känsla, framför allt, genom ett sinne, som är mäktigt af stora uppoftningar, i afgörande ögonblick aldrig känner fruktan, och lätt höjer sig öfver det förgängliga. Denna tapperhet, i ordets bästa bemärkelse, har varit vårt folks ädlaste arfvedel, är den gedigna metall i själen, hvilken ur olyckornas slipning alltid framgått lika hvass och ren.

II.

DE GAMLAS NORDEN. — ÖFVERGÅNG TILL INHEMSKA HÄRDER.

Den äldsta föreställningen om Norden var sinnbildlig, eller mythisk, alstrades af en ungdomlig inbillningskrafts bemödande att ur de naturliga tingen uttyda deras orsaker, och förlorade aldrig hos de Gamla, äfven vid en småningom mer

utbredd jordkunskap, denna sin första karakter; emedan den sammanhänge med ålderdomens naturdyrkan. Norden var mörkrets region. Men liksom ur natten dagen födes, så hade äfven Norden, sinnebild af den urgamla natten, först födt Ljuset och dess välgörande Gudamakter. I Norden, i berget Meru, är enligt den Indiska Gudasagan, Guds urkraft förborgad. Latona, Natten, — så lärde Greken, — hade i Hyperboreernas land födt Apollo och Artemis, de båda Himmalsljuset 4). För Romaren var Gudarnas hemvist uti Norden; derifrån riktade de sin blick öfver världen 5); och derföre tillägger ännu de Germaniska Nordens be-

4) På detta sätt uttydde Eustathius, Homeri gamle förklarare, Fabeln. Se här om Creuzer, Symbolik und Mythologie. 2. Aufl. (II. 123. not.) äfven som i allmänhet om äldsta betydelsen af Apollo och Artemis, eller Latinernas Diana (Dea Jana, månan, liksom Janus var den gamle Italiske Himmels- eller Solguden). Enligt en annan berättelse hade den Hyperboreiska Latona på ön Delos födt sjelfva Gudaparet. Äfven för denna uppgift låg en gammal fysisk saga till grund. I den första Ogygiska floden (post primum diluuium Ogygii temporibus) skall, efter ett mer än 9 månaders mörker, ön Delos först blifvit beglänst af Solens strålar (Delon ante omnes terras solis illuminatam) och fått namn deraf att den först blef synlig (*δηλος*) Solinus. c. 17.

5) Varro ap. Festum s. v. Sinistræ. Gothofredi Auctt. Ling. Lat. p. 437. Förmodligen en Etruskisk föreställning, då den förekommer i läran om Auspicierna. Niebuhr, Röm. Gesch. II. 383. 385.

skrifvare, Tacitus: att, i det orörliga hafvet ofvan Suionerna, hvilket omsluter jordkretsen, och der den nedgående Solens ljus varar till dess uppgång, „man tror sig höra ljud 6), se Gudarnas gestalter och strålarna kring deras hufvuden” 7). Ursprungligen förlades denna Mythiska Nord alldeles ej på så långt afstånd; ehuru, äfven med en vidgad synkrets, föreställningen blef den samma. „Ofvan om nordanvinden” bo Hyp^oreerna, de rättfärdigaste bland dödliga, i en oafbruten fred och Gudarnes gemenskap, under den lyckligaste himmel, på evigt grönskande ängar, i ett land, der jorden bär tvåfaldig skörd, och ålderdomen efter århundraden först når människorna 8), hvilke då, mätte af lefvande, kransa sina hufvuden, och efter glada fester störta sig från klippor i hafvet 9). Men Nordanvinden kom från de Ripæiska bergen, hvil-

6) Har afseende på det fräsande ljud, hvarmed solen troddes sänka sig i Oceanen. Strabo, L. III. p. 138 ed. Casaub.

7) Sonum insuper audiri, formosque Deorum et radioa capitis adspici, persuasio adjicit. Tacit. German. c. 45.

8) Ställen hos de Gamla om Hyperboreerna finnas samlade i Cluverii Germania Antiqua L. I. p. 11. seqq. och i Rudbecks Atlantica I. D., isynnerhet c. 9. — Hesiodus nämner dem först; men redan ett Poëm, som tillskrefs Homer, skall ha omtalat dem. Herodot. IV, 32.

9) Vid detta tillägg hos de senare, Pomp. Mela (III. 5.) och Plinius (Hist. Nat. IV. 12.), påminnes man derom,

ka till sitt första bestämda läge äro Alperna med deras fortsättningar 10); ofvan om dessa, såsom man trodde, i den yttersta Vestern och Norden (och i den äldsta föreställningen hörde hela det vestliga Europa till Norden) 1), satte först sagan Hyperboreerna. Derifrån hade heliga Jungfrur, tillika med Apollo och Artemis, kommit till ön Delos, uppstämt tempelhymner, och der stiftat den Helgedom, hvilken, enligt Herodot, Hyperboreerna länge sedermera hedrade med sändebud och skänker 2).

att ett liknande dödssätt var verkeligen gammal nordisk sed: och ej blott i Skandinavien. De hedniske Friserne kastade de menniskor, som offrades åt Gudarne, i hafvet. (Viarda, Alt Friesisches Wörterbuch. Vorr. s. XV.) Så, i den mån kunskapen om Norden tillvexte, inskötos dunkla historiska traditioner i den ursprungliga Mythen, och omkläddes i dess drägt.

- 10) Beviset hos Cluver. l. c. p. 14. Rykten om de vestliga ländernas, om Spaniens rikedom på ädla metaller sammanblandades med föreställningen om de höga bergen, som norr om Italien drogo sig emot den obekanta Vestern, och födde fabeln om de på Ripæiska bergen guldbevakande Griparna.
- 1) Det gemensamma begreppet af dunkelhet, mörker, förenade i allmänhet de vestliga och nordliga länderna i den äldsta Geografiens föreställningar. Äfven räknades de vestliga vindarna till nordanvindens region.
- 2) Herodot. L. IV. cc. 33—35. Man visade honom i Delos de Hyperboreiska jungfrurnas grafvärd. — Af den väg, på hvilken dessa tempelskänker sägas ha kommit, neml. ifrån Hyperboreerna genom flera folk till Adriatiska hafvet i yttersta vestern (så talar ännu Hero-

Om denna berättelse af Historiens Fader synes ge Fabeln en historisk halt, hvilken den i fråga om Religionernas Historia äfven visserligen äger, så visar den sig snart på längre afstånd åter iklädd hela sin mythiska dräkt. Ty en annan saga 5) förtäljer: Midt emot Kelternas land, på en ö i högsta Norden, der månan är så nära jorden, att man kan se upphöjningar på dess yta, bo i en härlig, mild och fruktbar nejd Hyperboreerna, hvilka äro liksom Apollos prester, emedan de dyrka honom framför andra Gudar, och Latona hos dem är född: med

dot), och vidare till Dodona och Delos, synes tydligen, att Grekerna tänkte sig den Hyperboreiska Appollodyrkan ha kommit till dem från nordvest; hvilket strider emot Creuzer, som vill bevisa att den kommit på nordostlig väg, från Asien till Grekland. Vägen för dessa Hyperboreiska tempelskänker hos Herodot påminner om den så kallade Herculis heliga väg, hvilken i en långt aflägsse forntid säges ha gått öfver Alpena ifrån Italien till Keltika eller Gallien, och på hvilken det var religionspligt för de närgränsande folken att skydda vandraren. Om den, se Ritter Vorhalle Europäischer Völker-Geschichten vor Herodot. Berlin 1820. s. 361.

- 3) Diodorus Siculus T. I. L. II. p. 158 ed. Wesseling. — var samtidig med Cäsar, men anför såsom sin källa Hecatæus (Abderites), som lefde vid Alexanders tid. — Flere af de Gamla satte Heliga öar i Nordsjön. (Jfr Rudbeck, Atlant. I. 410, 571). Det kan anmärkas, att ön Helgeland ännu bär namnet. Den ansågs af sjöfarande ännu i 11:te århundradet för helig. Adam. Brem. de Situ Daniæ. p. 56. — Arnkiel, Cimbr. Heyden Relig. p. 82. omtalar der gamla, helgade ställen.

Grekerne, i symnerhet Athenienserna och Delierna, äro de genom gammal vänskap, förvandtskap och ömsesidiga skänker förbundna: hvart 19:de år, då stjernorna fullbordat sitt omlopp, besöker Apollo dem åter, och anför sjelf med dans, spel och sång nattliga fester, ifrån Vårdagjämningen till Plejadernas uppgång: styrelsen öfver den heliga staden och templet på ön tillhör Boreaderna, afkomlingar af Boreas. Ty till dessa nejder „vid jordens ända öfver Pontus, vid nattens källor, himmelens pol och Solens gamla lustgård” hade han undanfört sin rövade brud Orithija 4). Somlige förlade äfven till Hyperboreerna de af Natten födda Hesperiderna, deras gyldene trädgårdar 5), och Titanen Atlas (föreställningar, som påminna om Fabelns äldsta vestligare riktning); ja Hyperboreerne sjelfve omtalas såsom Titanernas afkomlingar, och voro således ej af mensklig ätt. Nära vid äro det Kimmeriska mörkret, Plutos obrutna portar och skuggornas folk 6); eller, såsom senare författare uttrycka des-

4) Strabo, efter Sophocles, L. VII. 295.

5) Här hade Hercules hämtat de gyldene äplena, öfvervunnit jätten Geryon, och (enligt Pindar. Pyth. X.) slagit den förskräckliga Gorgo: allt fabler, som ha afseende på Solens seger öfver vintren och natten. Creuzer, l. c. II. 454.

6) Mannert, Geographie d. Griech. u. Röm. IV. 35. 51.

sa föreställningar, hos Hyperboreerna var sex månaders dag och lika lång natt; hvarföre de ock sades så om morgonen, skörda om middagen, föra i ladorna om quällen 7).

Så blanda sig fysiska begrepp om Nordens långa skiften af ljus och mörker, med barnsliga föreställningar om ett lyckligt land uppom nordanvinden, der ett äldre, mer än menskligt slägte bodde, — kosmogoniska ideer om Dagens födelse ur den gamla Natten, med halft utplånade historiska drag, utmärkande nordiska länder, såsom hufvudsätet för Solens dyrkan, tillsammans i denna Fabel; hvilken sjelf flyttas allt längre undan verkligheten, ju mer dennas synkrets vidgas, allt längre åt Norden, då det ljusnar i Vestern, slutligen, då allt hvad man lärde känna af nordiska länder; ej erböd någon ting mot Sagan svarende, längst bort i nordost vid jordens ända. Der finne vi sist dessa Ripæiska berg 8) med deras vidunder och guldbevakande Gripar, vilka man först satte i den då dunkla Vestern, nu

7) Plinius, Hist. Nat. IV. 12.

8) Hos de senare, såsom hos Plinius IV. 12., har floden Tanais, som skiljer Europa och Asien, sitt ursprung i Ripæiska bergen.

endast öfyerblifna i den obekanta östliga Norden 9), blott hos den enda Herodot med häntydning på det verkliga Ural eller Altai 10), för öfrigt i ostörd fabelagtig natt begränsande synkretsens yttersta rymder hos de yngre bland de Gamla författarne, liksom hos Medeltidens Kronister, och ännu igenkänneliga hos Snorre Sturleson, hvilken på dem har afseende, då han talar om „de berg mot Norden, som äro utanför alla bebygda orter”, och från hvilka den å, som kallas Tanais, löper genom det

9) Enligt den äldre föreställningen, t. ex. hos Homer, var jordytan i allmänhet upphöjd åt de yttersta ränderna, särdeles i Norden, och på jordrandens högsta berg hvilade himlahalvvet. Voss hos Ukert, l. c. I. 2. s. 316. — Öfverallt vid ändan af jorden satte de Gamle lyckliga folkslag: i yttersta Vestern de Saligas öar, i Nordvest och i Norden Hyperboreer, längst i Öster de dem liknande Attacorerna (Plinius Hist. Nat. IV. 12. VI. 17), ytterst i Söder de rättfärdiga Aethioperna, gudarnas älsklingar.

10) Herodot, då han omtalar den väg, på hvilken de Hyperboreiska tempelskänkerna kommo till Grekland och Delos, följer den Grekiska Sagan, som ger den en nordvestlig riktning, i hvilken man först tänkte sig Hyperboreerna och Ripæiska bergen. I beskrifningen om Skythien i 4:de boken, der han visar en kämedom af den Pontiska och Kaspiska Norden, som ingen af de Gamla författarne före eller efter honom uppnått, sluta hans underrättelser vid stora berg i det inre af det nordöstliga Asien, der sagan om de guldbevakande Griparne åter vidtager. Heeren, Ideen, 3. Aufl. I. 2 Abth. s. 263. 265. finner i de nämnda bergen Ural och Altai antydda.

stora Suithiod till Svarta hafvet 1). Bortom dessa nordostliga Ripæiska berg 2) hade ock det rättfärdiga och sälla folket, hvilket af dem skyddades, för alltid dragit sig ur människors åsyn, (fast dess namn ofta brukades såsom en beteckning af Nordiska Folk i allmänhet); och på det sannades således sist, hvad en gammal Skald redan tidigt söng: „hvarken på skeppen eller till fots spanar du vägen till Hyperboreernas beundransvärda fester — det heliga folket, som, fritt från mödor och slagtingar, fjärran bor” 3).

Tydningen af den gamla mythiska föreställningen om Nörden, efter bokstafven mer än efter andan, har sysselsatt flera författare. Olof Rudbeck fann i den ölverallt Sverige; och en kort framställning under en riktigare synpunkt, af dessa gamla, emellan verklighet och dikt sväfvande, Sagors

- 1) Heims Kringla c. 1. Enligt Adam af Bremen (de Sita Daniæ) när Sverige i öster till Ripæiska bergen.
- 2) *Pone eos montes, ultraque aquilonem, gens felix (si credimus), quos Hyperboreos appellavere, annoso degit ævo, fabulosis celebrata miraculis.* Plin. l. c. IV. c. 12.
- 3) Pindarus, Pyth. X. vv. 46. 47, 65—68. Likväl förlägger Skalden, på ett annat ställe, deras land bortom Alperna vid Donaus källor (Olymp. III. 25.), således uti samma riktning, i hvilken Herodot låter Hyperboreernas skänker komma. Jfr. Anmärkn. till detta ställe af Thiersch i hans Pindarus. Leipzig 1820. s. 87.

innehåll och gång må derföre ej anses alldeles öfverflödig. — Långsamt veko dessa föreställningar för en mer utvidgad jordkunskap; men äfven denna bands tidigt hos de Gamla inom skrankorna af ett visst geografiskt System, hvars stora ursprungliga fel äfven med vexande erfarenhet till en del doldes; emedan man beständigt sköt dem undan sig i mörkret af den okända Norden. De Gamlas kunskap var hufvudsakligen inskränkt till länderna omkring det så kallade inre hafvet; hvarföre de ock, dömande till det hela efter hvad de kände, föreställde sig den bebodda delen af jorden längst i sträckningen af Medelhafvet, eller från öster till vester, och denna längd dubbelt så stor som, hvad man i sträckningen från norr till söder kallade, bredden 4). Länge var likväl ännu kunskapen begränsad inom de östliga Medelhafsländerna. Mindre Asien, i så många afseenden vettenskapers och konstens moder, hade ock födt de första geografiska begreppen. Man kände i vester Grekland; man lärde i norr känna länderna kring Svarta Hafvet 5),

4) Strabo L. II. p. 113. ed. Casaub. Från denna gamla föreställning härleda sig ännu benämningarne Longitud och Latitud.

5) Det kallades Pontus eller Haf företrädesvis; och ansågs för större än Medelhafvet. Ännu i Strabos tid hade man denna föreställning, L. I. p. 31.

De voro det nordligaste man visste af; och deras grannskap med den yttersta Norden blef en stående föreställning i den gamla Geografien 6). Man hörde om andra länder i Vester, som voro en fortsättning af dem man redan kände, och sedermera inbegrepos under det allmänna namnet Europa 7); och detta förekom i allmänhet Asiaten såsom ett nordligt land 8). Hela dess vestliga del böjdes i tankan uppåt Norden; deraf det vestliga och nordliga Europas förblandning i den äldsta Geografien: dess okända nordliga kust förkortades i samma mån 9). Då de vestra Medelhafsländerna blefvo bättre kända, rättades väl föreställningen om dessa, men ej om Norden. Europas yttersta

- 6) Om den äldsta Geografiens naiva obekantskap med den nordiska Naturen vittnar Sagan, att i landet norr om Skytherna ingen kunde framtränga; emedan luften vore full af fjädrar. Herodot, som anför den, säger dock sin tanka vara, att dermed menas den fallande snön. L. IV. c. 31. Han skämtar ock med den fabeln, att det skulle finnas folk ofvan om Nordanvinden.
- 7) Namnet användes först på fasta landet af Thracien och Grekland, i motsats mot Peloponnesus och öarna. Herman hos Ukert l. c. I. 2. p. 211.
- 8) Den Arabiske Geografen Abulfeda räknar i allmänhet till Norden Frankernas och Turkarnas länder, och det första ibland de Nordiska Rikena, som han nämner, är Bulijah (Apulia) i Italien. Reiske's Öfversättn. i Büschings Magazin. T. V. p. 357.
- 9) Jfr. Schlözer, Allgemeine Nordische Geschichte, I. 64.

nordvästliga länder, såsom de Britanniska öarna, lades alltid i föreställningen mycket för långt åt nordost. Strabo, hvars Geografiska verk kan anses såsom inbegreppet af Grekers och Romares jordkunskap vid Augusti tid, anser ön Ierne eller Irland för det nordligaste bebodda land, och sätter den norr om Britannien 10). Ptolomæus föreställde sig sedermera den östligaste spetsen af Britannien nära en half grad mer i öster än Elbens utlopp 1), och hans efterföljare Agathemerus säger, att ön Albion, hvilken är ganska stor och lång, sträcker sig mot öster nästan till midten af Germanien 2). Skandinavien var obekant eller blott i dunkla, missförstådda rykten omtaladt. Östersjön kände de Gamle aldrig såsom en vik, i den gestalt den har, utan tänkte sig det nordliga hafvet på föga afstånd från Svarta Hafvets norra kust, Mæotis eller ock Kaspiska Hafvet med Oceanen sammanhängande, och denna derifrån böjd åt Indien 3). Så

10) L. II. p. 118. Irlands inhemska namn är Eirin eller Erin, som betyder Vest-ö; deraf bildade Greker och Romare deras Ierne, Iuerna, Hibernia. Adelung, Mithridates II. 84.

1) Geogr. L. II. c. 3.

2) Hudson. Scriptor. Geogr. vet. L. II. p. 39.

3) Plinius, Hist. Nat. L. II. c. 67. omtalar Inder storm-

sammanflöto lätt i de Gamlas föreställning den Pontiska och den Baltiska Norden. Man får äfven hos de bäst underrättade författare vara på sin vakt emot bägges förväxling. Åsigten fortplantades till Medeltiden, ja sträckte sin inflytelse ända till Isländare och Skandinaviska Krönikeskrifvare, så snart de mer hämtade sina begrepp ur ett ofullkomligt lärdomsförråd, än ur egen kännedom om den Nord de bebodde.

Vid ett sådant föreställningssätt, hvars största fel drabbade Norden, må det ej förundra oss, att de rykten, som genom Fenikiens och Kartaginsens, med flit i dunkelhet höljda skeppsfart till Tennöarna, till Bernstenskusten⁴⁾, först synas ha blifvit spridda om stora öar och länder i

drifne till Germaniens kust. — Strabo säger L. II. p. 126. om Europa i allmänhet, att det är helt och hållet beboeligt, utom en liten del, hvilken för kölden ej kan bebyggas, och gränsar till de Nomadiska Nationerna kring Borysthenes, Tanais och Mæotiska sjön. Strax ofvan Pontus var således ännu för honom den yttersta Norden.

4) Heeren, Ideen T. II. s. 276. ff. Redan Herodot (L. III. c. 113.) visste, det Tenn och Bernsten kommo från det yttersta Europa. Tennöarne äro väl de Sorlingiska öarna eller ock Britannien. Bernsten har af ålder funnits ymnigast på Preussiska kusten. Den förekommer också på Svenska, Pommerska, Danska och Jutländska stränderna. Om den gamla Bernsteshandeln se Schlözer. I. c. I. 34.

Norden af Europa, dels misstroddes dels missförstodés, i synnerhet sedan bägges handel upphörde. Det samma blef fallet med de resor, som Pytheas, en borgare i det gamla Massilia (Marseille), omkring 500 år f. Chr. skall ha gjort i den nordliga Oceanen, om hvilka hos flera gamla författare fragmentariska berättelser förekomma 5). Pytheas hade besökt och kände Britannien. Han meddelar underrättelser om det ännu nordligare Thule, hvilket han sjelf ej säger sig ha besökt. Sex dagsresor norr om Britannien i den yttersta Norden, nära det isiga hafvet, låge Thule: der finnes intet af de frukter och föga af de djur, hvilka tillhöra de måttligare luftstreck: man födde sig der af ett slags kora (Kenchros), af flera vexter, af frukter och rötter: der säd och honing finnes, gjordes deraf en dryck: säden sammanfördes i stora hus, der axen uttröskades 6); eljest skulle den i brist på sol och af regn ha blifvit förderfvad, emedan man der har få

5) De finnas samlade, men ej alltid väl öfversatta, i Schöninghs Abhandl. von den Begriffen und Nachrichten d. alt. Griechen u. Röm. von den nördlichen Ländern, besonders Skandinavien — uti Schlözers Allg. Nord. Gesch. I. 13. ff., 195. ff. — Vi meddela hufvudställena ur Strabo.

6) Således ej i fria luften, som var det söderländska och österländska bruket.

klara dagar 7). I Thule vore vid sommarsolståndet ingen natt 8). Till dessa underrättelser sluta sig andra, till utseendet mera vidunderliga, såsom, att vid Thule finnes ett väsende, hvilket hvarken vore haf, luft eller jord, utan af alla tre sammansatt, likasom en hafs-lunga 9). Något dylikt hade Pytheas sjelf sett, men förtäljer, att den nämnda blandningen af de tre elementerna mot högsta Norden upphöjde både jord och haf, gjorde dem otillgängliga och vore liksom världens yttersta band 10). För öfrigt, tillägger Strabo, nämner hvarken Pytheas om Thule är en ö 1), eller om det är behövt så långt opp, att solen vid sommarsolståndet ej går ned 2).

Den gamle Geograf, som meddelar oss berättelsen, angriper väl på det högsta trovärdighe-

7) Strabo L. IV. 201. ed. Casaub.

8) Plin L. IV. c. 16. — På andra ställen säges der vara 6 månaders dag och lika lång natt. Plin. L. II. c. 75.

9) En slags Medusa, ett geléeagtigt sjökräk, som finnes i Nordsjön och Östersjön, kallas Hafs-lunga. Schläzer. I c. s. 14.

10) Strabo, L. II. 104. — Förmodligen en förvirrad berättelse om ett isigt hafs fenomen.

1) l. c. p. 114. Sjelf kallar dock Strabo nyss förut Thule en ö.

2) ibid. Jfr Schönings Anmärkning till detta ställe, hos Schläzer. l. c. s. 195. not. b.

ten af dessa uppgifter; hvilken af flera i älderdomen betviflades; och anser Pytheas i obekanta saker så mycket mindre förtjena vitsord, som han äfven i de bekanta skall visat opålitlighet. Åro likväl de så kallade misstagen i det allmänt bekanta alla af samma beskaffenhet med dem, som Strabo sjelf hos honom vill uppvisa, och enligt förment bättre kändedom rätta; så följer af detta omdöme ingen ting annat, än att den sistnämnde, som i allmänhet är en mer afgörande än rättvis domare öfver sina föregångare 3), ännu mindre kände Norden af Europa, men dock tror sig berättigad att förkasta uppgifter, hvilka ej passade in med hans eget geografiska system. Hans förnämsta skäl är, att det land Pytheas omtalar skulle ligga utom den beboeliga världen. I sjelfva verket, då de Gamle Geograferne bestämde redan $17\frac{1}{2}$ timmars längsta dag för Germaniens norra kust 4),

- 3) Så sätter han L. XI. p. 508 Homers och de gamle poeternas trovärdighet framför Herodots; och detta, sedan han nyss förut gjort Kaspiska Hafvet till en vik af Oceanen, hvarom likväl redan Historiens Fader visste bättre besked.
- 4) P t o l o m æ u s L. I. c. 23. Det är bekant, att de Gamle delade jorden ifrån Equatorn åt norr, eller tvertom, i klimat efter den längsta dagens olika längd. Det nordligaste klimat, med 17 timmars längsta dag, börjar hos Strabo ofvan By-

d. v. s. lade den under 56 graders bredd, och låto: Britanniska öarna åt nordost sträcka sig fram-
 öfver denna kust; så fanns hos den för den Skandi-
 naviska Norden föga rum öfrigt 5). Det hafvud-
 saken är, om Pytheas berättelse i sig sjelf innebär
 något orimligt och mot verkligheten stridande. Den

zanz 6300 stadier, L. II. p. 135., hvilket i hans tanka in-
 träffade vid pass. under samma bredd med det sydliga
 Britannien.

- 5) Exempel derpå, huru Strabo rättar Pytheas i det så kallade bekanta, må följande vara. Pytheas uppenbara lögnen ha nu kommit för en dag, säger han: Pytheas uppger Britanniens längd till 20000 stadier, då den likväl från vester till öster (i denna riktning var således Britannien längst enligt Strabo) ej är öfver 5000 stadier: Pytheas säger, att man behöfver några dagar att segla från Keltersnas land till Cantium (Kent), som är Britanniens östligaste kust, då likväl afståndet i sjelfva verket ej vore längre, än att man derifrån kan se Rhensflodens mynning: Hipparchus hade, förledd af Pytheas, utsträckt den bebodda världen, för långt åt norr, och uppgifvit afståndet från floden Borysthene till Thule för stort, då det likväl vore bekant, att Borysthene vid Svarta Hafvet låge under samma bredd med Britannien; och Ierne (Irland), som är ännu nordligare, knappast kan bebos, hvaraf följer, att ett land så långt i Norden, som Pytheas sätter Thule, alldeles ej skulle kunna bebos. Strabo L. I. 63. På ett annat ställe tillägger han: om det finnes beboeliga länder uppom Irland, derom behöfver man ej bekymra sig; för kändedomen af Geografien vore det nog, att den bebodda världen der slutades, och för statsmannen hade det föga intresse att känna folk och öar, af hvilka man hvarken kunde ha skada eller gagn o. s. v. L. II. 115.

gör det icke; om man undantar en och annan underlig, men likväl ej oförklarlig omständighet 6), som så lätt förkommer i rykten om okända länder, i synnerhet i en ännu föga med naturen bekant tid.

Thule är utan tvifvel i den första, ehuru dunkla, underrättelsen ett verkligt land i Norden af Europa. — Men hvilket? — Hela den följande tiden hos de Gamla lemnar oss föga upplysning. Thules sedermera hos Skalderna ofta genljudaande namn blif för dem blott en obestämd beteckning för den yttersta fabelagtiga Norden 7), och i detta fall sked-

6) Hit hör äfven Pytheas berättelse, att han ifrån Gades farit omkring hela nordkusten af Europa till Tanais. (Strabo L. II. 104.), hvarvid man ej behöfver tänka på den verkliga Donfloden. Det var en temligen allmän tanka hos de Gamla, att Svarta Hafvet genom denna flod stod i gemenskap med Nordliga Oceanen; Pytheas, som kände Bernstenskusten, har kunnat anse Weichseln eller någon annan af Östersjöfloderna för denna Tanais. Att Tan, Don, Dun i något gammalt språk måtte betydt flod, då så många Europeiska floders namn innehålla dessa ljud, är en långt sedan gjord anmärkning. Ordet är nu återfunnet uti Osseternas språk på Caucasus, i hvilket Don betyder vatten, flod. Lehrberg, Untersuchungen über die ältere Geschichte Russlands, Petersburg, 1816. s. 400. Ännu kalla Donske Kossakerne Donfloden, den gamla Tanais, för Donaets eller Tanaets, och märkeligt är att den egentliga hufvudarmen af Weichseln heter Dunajets.

7) Thule — Graijis et nostris celebrata carminibus. Pompon. Mela L. III. c. 6.

de såsom i flera, att hvad som hade en bestämd verklighet i de första underrättelserna, förlorade den i följden, om föremålet var aflägs. Så var äfven Herodots Skythien hos honom bestämdt; hos de följande ett obestämdt namn för nordiska folk och länder 8). De nyares gissningar om Thule ha slutat med att nästan sätta hela undersökningen, såsom anginge den ett fabelland, i vanrykte. Den äldsta berättelsen utmärker det likväl ej såsom sådant; och jag är ibland dem, som här i ålderdomens natt se den första ljusstråle kastad på Skandinavien. En tillräcklig uppmärksamhet på den första underrättelsen, och det sätt hvarpå den, enligt de Gamlas geografiska system, sedermera förstods eller missförstods, samt jämnförelsen med allmänt bekanta och ännu gällande naturförhållanden göra åtminstone denna mening afgjordt till den sannolikaste. — Pytheas hade besökt Britannien, ehuru han sade sig ej kringseglat den: att han under en nordisk sommar seglat ännu högre upp, så långt, att solen syntes uppgå blott få timmar efter hennes nedgång, kan slutas af en annan äfven bibehållen underrättelse. Barbarerne i Norden hade visat honom stället hvar Solen lägger sig; ty nat-

8) Schytarum nomen usquequaque transit in Sarmatas atque Germanos. Plin. L. IV. c. 12.

ten varade här blott två eller tre timmar 9): Thule hade han ej sett, men hört omtalas, att det låge norrut från Britannien, vore bebodt och ej utan all odling, ty invånarne kände åkerbruk. Om det vore bebygdt ännu så högt upp, att solen om sommaren alldeles ej gick ned, om det vore fast land eller ö, derom saknar Strabo hos Pytheas upderrättelser; hvilket tillsammantaget visar, att berättelsen gaf det en anseelig storlek. En ö blef emellertid alltid detta yttersta Thule i de Gamlas föreställning, som trodde Germaniens kust sköljas af den nordliga Oceanen; och före Strabo, som nekade dess tillvarlse, hade Eratosthenes utmärkt Thule såsom en stor ö norr om Britannien. Geografen Ptolomæus, i 2:dra århundradet e. Chr., sätter Thule norr om Orcadiska öarna. Flere nyare ha deri velat igenkänna Island; ehuru föga den första berättelsen passar på denna långt mer än Skandinavien aflägsna och intill 9:de århundradet obefolkade ö; ty de spår efter Irländska Christna, som de förste bebyggarne funno på ett par ställen af ön 10), synas härrört af tillfälliga besök. Det synes ej heller varit från de nordvestliga, åt Isländska sidan belägna, delarna

9) Geminus, Rhodius, in Uranologia Petavii, p. 22.

10) Islands Landnåma Bók. Prolog.

af de Britaniska öarna, som de Gamle hört Thule omtalas, då ibland Strabos skäl att betvifla hela berättelsen det äfven är, att af de resande, som i hans tid besökt Irland, ingen hört någonting om Thule, utan endast om några små kring Britannien liggande öar 1). Men Thules läge hos Eratosthenes och Ptolomæus får ej förklaras efter våra, utan efter förnidens geografiska begrepp. Vi ha redan nämnt att deras Britannien sträckte sig vida mer åt nordost än i verkligheten. Förutsatt nu, att någon del af Skandinavians kust kommit till deras kunskap, så skulle denna under bilden af ett särakildt land eller ö i deras tanka nödvändigt komma att ligga ungefär rakt i norr från Britannien, i stället för i nordost. Men att detta yttersta Thule, hvars första rykte spordes från Britannien, var troligast den vestra eller nordvestliga delen af Skandinaviska Halfön, visar ännu hafvets gamla ström i Nordsjön. Den går ifrån Britannien upp åt Norrige, hvarföre för dem som besegla Englands och Skottlands kuster ingen ting är vanligare, än att drifvas åt de norrska, om vindens makt kommer till hafströmmens 2). Fanns derföre redan i ålderdomen en

1) Strabo, L. I. p. 93.

2) I Norrige ha stundom små skottska skutor landat, hvilka af Paktaro på landet voro skickade ej öfver hafvet,

sjöfart åt Britanniska öarna, och ifrån dessa ut i Nordsjön 5), besökte redan Fenikier, och andra i deras spår, Tennets och Bernsteinens länder, så vore det snarare undransvärdt, om under sådana förhållanden ej någon, fastän dunkel, kunskap om den Skandinaviska Norden skulle till dem ha kommit. Äfven om Bernstenskusten har Pytheas lemnat den äldsta bibehållna underrättelsen 4). Guttonerne, ett folk i Germanien, behodde en för hafvets öfversvämnningar utsatt kust 5), 6000 stadier lång, kallad Men-

utan till närmaste stad. v. Buch, Reise durch Norwegen und Lappland. Han anser äfven derföre de Gamlas Thule vara Skandinavien nordvestliga kust. Enligt Pompon. Mela, som säger (L. III. c. 30.) att Thule låg midt emot Belgiska kusten (Belgarum littori opposita), synes man äfven dermed menat det sydliga Norrige.

3) De Gamle tillskrefvo de infödde i Britannien en segelfart, ehuru i små fartyg, som kunde gå till flera dagaresor från kusten. Plin. L. IV. c. 16.

4) Hos Plinius L. XXXVII. c. 2.

5) Æstuarium Oceani. Mentonomon synes betyda just det samma. Menn ton n man, locus aquarum brevium, på Wallisiska språket. Wachter, Præf. ad Gloss. Germ. XLV. De 6000 stadierna lemna vi derhän, i anseende till olikheten af detta mått hos de Gamla, och det högst ungefärliga af alla dylika uppgifter. — Den anförda benämningen är ej den enda från Norden hos de Gamla, som kan härledas från Britanniens gamla språk. Plinius anför (L. IV. c. 12.) efter Greken Philemon, att ishafvet kallades Mare Cronium, äfven Morimarusa eller döda hafvet. Muir-Chroinn betyder ännu på Iriska det sammangrodda eller frusna hafvet.

tonomon; en dagsresa derifrån till sjös låge ön Abalus eller Basilia 6), på hvars stränder Bernstenen af vårfloden uppkastades. Andre kalla denna af Pytheas omtalta ö för Baltia, säga den vara af ofantelig storlek, och nästan lik ett fast land, samt ligga tre dagsresor till sjös från Skythiska kusten 7). Oaktadt de Gamle nämna flera öar i Norden, der Bernstenen erhöles, och mer än en möjligen också under de anförda namnen bör förstås, utmärker likväl detta sista tillägg om landets storlek tydligen Skandinavien; hvars sydliga

Adelung, Mithridates II. 54. Morimarusa betyder, enligt en otvungen härledning, i Iriska och Wallisiska språken, det döda hafvet. Schlözer. Allg. Nord. Gesch. I. 114. Hos Plinius härledas dessa benämningar från Cimbrer (läs Kimbrer, såsom Strabo skriver). Invånarne i Wallis, lemningar af Britanniens gamla befolkning, kalla sig Kymreck.

- 6) Bägge namnen förekomma. Plinius (IV. 13.) efter Timæus, omtalar äfven en Bernstensö, Raunonia (i äldre upplagor Bannomanna), på föga afstånd från Skythiska kusten. Den rätta Bernstenskusten i Preussen lärde Romarne, annorlunda än genom berättelser, först känna i Neros tid, då en Romersk Riddare sändes att utforska den. Plin. L. XXXVII. 13.
- 7) Xenophon Lampsacenus hos Plin. IV. c. 13. Baltiam insulam immensæ magnitudinis: eandem Pytheas Basiliam nominat. Och hos Solinus c. 30. Autor est Xenophon Lampsacenus, a littore Schyitarum in insulam Baltiam petentibus triduo navigari: ejus magnitudinem immensam et pæne similem continenti.

del här för första gången träder i dagen, liksom i Thule den vestliga: båda såsom särskilda öar, och redan bebodda.

Romfarnes krig i Britannien, i norra Tyskland, der de likväl aldrig framträngde bortom Elben, gånge dem först underrättelser, hvarigenom de i forntidens dunkelhet höljda, töckniga bilderna af den Skandinaviska Norden litet uppkarlade, utan att likväl i det nya, svaga ljuset igenkännas för de samma, om hvilka en äldre tids sägner hade talat. Derjemte bibehölls föreställningen att i hafvet uppom Germanien blott kunde finnas öar; det inbillade grannskapet med den Pontiska och Kaspiska Norden 8), med de ännu obekantare nordöstliga länderna, som fabeln fortfor att befolka med vidunderliga väsenden, förblef. Pomponius Mela (omkr. 50 år e. Chr.) känner ofvan om Elben en ganska stor vik, som han kallar den Codaniska 9), uppfylld med större och mindre öar, ibland dem Codanonia den största och fruktbaraste, och än-

8) Så talar Eustathius om Skytherna, som bo vid Kaspiska hafvet, nära Ishafvet (Mari cronio vicini). Dalecamp. not. ad Plinium L. IV. c. 12.

9) Pomp. Mela De Situ Orbis, L. III. c. 3. Super Albin Codanus ingens sinus, magnis parvisque insulis refertus — c. 6. Ex iis Codanonia, quam adhuc Teutoni tenent, ut magnitudine aliis ita fecunditate antestat.

nu bebodd af Teutoner: längre åt öster hade han hört talas om ett folk, som blott lefde af sjöfoggel-
 ägg och vildhafre, och om andra med häsfötter, el-
 ler öron så stora att de täckte hela kroppen 10). Thu-
 le försätter han likväl så långt i vester, att det
 skulle ligga midt öfver emot Belgiska kusten (och
 således vara det sydliga Norrige); men öfvergår i-
 från denna förmenta högsta nordliga ö genast till
 en ö i Kaspiska hafvet. — Plinius den äldre,
 (dog år 79. e. Chr.) som sjelf besökt Nordsjöns
 kuster 1), är den förste, hos hvilken Skandinavien
 namn tydligen förkommer. „Jag har fått underrät-

- 10) Både hos Plinius och Tacitus vidtaga dylika sägner om
 det mest obekanta östliga Norden. De höra till hvad
 den senare kallar: Cetera jam fabulosa — Föreställnin-
 garne om den okända Nordens vidunder voro så allmän-
 na, att, när Germanici flotta vid Frisiska kusten af
 storm förströddes, de till en del på okända öar och
 kuster kastade Romerske soldaterna, sedan de åter-
 kommit till de andra, berättade idel under: *miracu-
 la narrabant, vim turbinum, et inauditas volucres, mon-
 stra maris, ambiguas hominum et belluarum formas:
 visa sive ex metu credita.* Tacitus, Annal. II. c. 24.
 Till berättelserna om folk med menniskoansigten, men
 vilddjurskapnad (ora hominum vultusque, corpora atque
 artus ferarum, Tacit. Germ. c. 46.) synas djurshudar,
 brukade till kläder af nordiska nationer, först ha gifvit
 anledning. Pelsverk kände och brukade Romarne först
 temligen sent, efter umgänget med Barbarerna. Beck-
 mann, Gesch. der Erfindungen T. V.

- 1) Han beskriver såsom åsyna vittne de Frisiska, L. XVI. c. 1.

telse, säger han, om omäfliga öar, ej längesedan ifrån Germanien upptäckta 2).” Om deras belägenhet har han likväl blott förvirrade begrepp. Han låter Jütland (Promontorium Cimbrorum), genomskuret af en stor bergsrygg, Sevo, ej mindre än den Ripæiska, bilda en ofantlig vik, hvilken han liksom Mæla kallar den Codaniska 3): den vore uppfylld af öar, ibland dem den ryktbaraste Scandinavia, af ännu okänd storlek; den delen, som vore bekant, beboddes i 500 Häradder af folket Hillevonier, som kallade den en annan värld 4): ej mindre, tillägger han, anses E-

2) L. II. c. 108.

3) Sevo mons immensus, nec Ripæis jugis minor, immenem ad Cimbrorum usque Promontorium efficit sinum, qui Codanus vocatur, refertus insulis: quarum clarissima Scandinavia est, incompertæ magnitudinis, portionem tantum ejus, quod sit notum, Hillevionum (al. Hellevionum) gente D incolente pagis, quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Plin. l. c. IV. c. 13. Pagus, som betyder ett visst district, ha vi öfversatt med Härad; öfversättningen by eller bylag är alldeles otjenlig. Cæsar säger, att hela Helvetien var delad i fyra pagi, och Sveverna i hundrade. — De Bello Gall. L. I. cc. 2. 37.

4) Så yttrar sig äfven Adam af Bremen i 11:te århundradet. Transeuntibus, insulas Danorum alter mundus aperitur in Sveoniam vel Nordmanniam, quæ sunt duo latissima Aquilonis regna, ett nostro orbi adhuc terre incognita. De Situ Dan. p. 60. ed. Lindenbrog.

pigia 5). Detta är således den kunskap Plinius härom inhämtat från Germanien. Då han beskriver de Brittiska öarna, möta honom der andra sägner om den Skandinaviska Norden, hvilka han anför utan att misstänka det fråga är om samma stora land. I bland öar, som ligga midt emot Britannien, i Germaniska hafvet, nämnas nu Scandia, Nerigon den största af alla, ytterst Thule 6). Man igenkänner i allt detta 1:o en förblandning af Jutländska halfön, på hvilken ingen bergsrygg finnes, med den Skandinaviska, om hvilken ett rykte nått Plinius, hvilket han missförstått: 2:do Skandinaviens delning i flera öar, hvilka i sjelfva verket äro dels serskilda trakter af dess kuster, dels blott olika benämningar af samma. Så äro Scandia och Scandinavia troligen bägge från början benämningar för halföns sydliga del, der man

5) Man har gissat Feningia. Gatterer (De Sarmat. Letticor. Populor. Orig. Comm. Gotting. V. XII. p. 207.) läser Finia, af diplomatiska skäl. I alla fall får det ej sökas i det nu varande Finland; då för det land Plinius omtalar, Weichseln uppgifves vara gräns i vester. Detta Finland låg således, der äfven Tacitus sätter sina Finnar, öster om Weichselfloden. Att Finnar fordom innehafvt Kurland och sträckt sig ännu sydligare, har Thunman bevisat. Untersuch. üb. d. alte Gesch. einiger Nordisch. Völker s. 15. fl.

6) Om de öfriga här anförda, såsom det synes, ej den

ännu återfinner dem i namnet Skåne. I Neri-
gon framträder för första gången Norriges namn;
och Thule är nu dess nordligaste del, såsom en e-
gen ö 7). Folket Hilleviones, som bebodde Skan-
dinavien, så långt den var känd, är troligen det
samma med de Levoni (Λευῶνοι) Ptolomæus seder-
mera sätter midt i den största af de Skandiska ö-
ar, eller såsom han äfven kallar den, det egent-
liga Scandia. Namnet är knappast förklarligt,
läsningen af Sevoni (Sueoni) i stället för Levoni
en gissning; men hvad Plinius anför om inbyg-
garna, att de sjelfve kallade Skandinavien en an-
nan värld, påminner om Sveriges benämning, Man-
hem, i den nordiska mythen. I Skandinavien kän-
ner Plinius genom berättelse ett djur, hvilket

Skandinaviska Norden tillhöriga öar, Dumna, Bergos
o. s. v. jfr. Schlözer och Schöningh c. ss. 93. 121.

- 7) Huru lätt dylika misstag på afstånd upprepa sig, visar
den Arabiske Geografen Edrisy (år 1153 e. C.). Då
han beskriver Europas nordliga länder, som äro be-
lägna i öster från Britannien, nämner han ön Darmar-
scha (enligt Frähn, Danimarka), ön Norvagher
eller Norbagha (äfven enligt Frähns läsning) samt
Finnmark; och urskiljer således detta sista (liksom
Plinius Thule) från Norrige. Se Ibn Fosslan's und
anderer Araber Berichte über die Russen älterer
Zeit, Text und Uebersetzung mit kritisch-philologischen
Anmerkungen und Beylagen von C. M. Frähn. St. Pe-
tersburg 1823. s. 53.

både till namn och beskrifning temligen nogt svarar mot Äigen 8).

Svenska namnet igenkännes först hos Tacitus, som vid år 98 e. Chr. skref sin bok om Germanien. Såsom i allmänhet för de gamla, är äfven för honom Östersjön ett öppet haf; hvilket han kallar det Sveviska. Detta begränsas i vester af den Jutländska halfön, hvilken i Taciti, såsom i Plini tanka, går i en ofantlig böjning högt åt Norden 9); å den östra sidan åter af Æstyernas land 10), hvilket i synnerhet utmärkes såsom Bernstenens hem, och i hvilket man återfinner den sydöstliga Östersjökusten. I denna stora mot Norden öppna vik af Oceanen sätter Tacitus Svionernas samhällen 1), hvilka, utom sin folkrikhet, äro mäktiga genom vapen och skepp. Skapnaden af deras

- 8) Han kallar det Achlin eller Alchin (Machlin är en förderfvad läsart), Solinus, Alces (läs Atkes): hvilket är det Tyska Elch (vanligare Elend), det Svenska Älg. Conr. Gesner (Hist. Animal.) anser namnet ursprungligt för Skandinaviskt.
- 9) Derpå har han afseende då han säger: *Hactenus in Occidentem Germaniam novimus: in Septentrionem ingenti flexu redit.* Germ. c. 35.
- 10) *Dextro Svevici maris littore Æstyorum gentes alluuntur.* Ibid. c. 45.
- 1) *Svionum civitates ipso in Oceano.* Germ. Jfr hela det 44. c.

fartyg utmärker sig derigenom att framstäm och bakstäm äro lika, så att man med begge kan ländsätta 2). De brukas ej segel eller fästa årorna i ordning efter sidorna, på det deras rodd må vara fri att genast drifva fartyget i hvad riktning som helst; såsom somligstädes brukas i flodfart. Förmögenhet är hos dem äfven i anseende; hvarföre en regerar utan undantag och med ovillkorlig rätt. Ej heller äro vapnen, såsom hos de öfriga Germaner, fria till allmänt bruk, utan de lemnas i en väktares vård, som sjelf är träl; emedan Oceanen hindrar fiendens hastiga inbrott, och vapen i syssellösa händer lätt missbrukas: ty är det konungamak- tens fördel, att vårdn om dessa ej anförtros åt en fri, eller ens åt en frigifven. Ofvan Svionerna är ett annat haf, trögt och nästan orörligt, hvilket tros sluta och ytterst omgifva jordkretsen, emedan der den nedgående solens glans ännu varar till uppgån- gen, så klar, att stjernornas ljus för den bleknar 3).

- 2) Tacitus berättar på ett annat ställe (Annal. E. II c. 6.), att Germanicus, vid sitt sjötåg till mynningen af floden Ems, under Tiberii regering, lät göra flera skepp med styre i båda stammarna, för detta ändamål.
- 3) Tacitus tillägger c. 45., sedan han likväl redan med sin beskrifning öfvergått till östra sidan af Sveviska haf- vet, att efter Svionerna vidtaga Sithonernas folk (Suionibus Sithonum gentes continuuntur): ett ställe,

I andra århundradet e. Chr. nämner den Alexandrinske Geografen Ptolomæus på östra sidan om Kimbriska Halfvön de Skandiska Öarne, tre smärre, den fjerde och östligaste störst. Den senare kallades egentligen Skandeia. Ptolomæus tror den ligga midt emot Weichselns utlopp. Han ut-

som varit underkastadt många uttydningar. Grotius och Cluver vilja i dem igenkänna Norrmännen: Schöning, som förkastar denna tanka, gör dem till Göter och läser Gythones. Kunde en dylik gissning tillåtas, så vore ändringen till Sithones mindre våldsam och sannolikare; ty Tacitus hade då af tvenne likljudande namn på samma folkslag gjort tvenne, liksom sedermera Jordanes med sina Suethans och Suethidi. Äro de åter ett särskildt folk, så är af sammanhanget tydligt, att Tacitus tänkt sig dem i öster från Svionerna, och ytterst af alla Germaniska folk åt detta håll (Hic Sveviæ finis, c. 46.). Man ihågkommer då, att ett folk Sithones, Sidones, omtalas af flera författare: de voro en gren af Bastarnerna, en stor och krigisk stam emellan Donau och Dnieper, (Strabo L. VII. p. 306.) sedan boende vid Weichseln. Men bortom denna flod tänkte sig Romrarne genast de högsta nordöstliga länder. Deraf Sithonernas förmenta grannskap med Svionerna; och denna förklaring är så mycket sannolikare, som Tacitus ifrån Sithonerna, hvilka Ptolomæus sätter vid Weichselns källor, öfvergår till Peuciner, Veneder, Finnar. De förstnämnde, äfven en gren af Bastarnerna, finner Ptolomæus vid karpatiska bergen, Finnar på östra sidan Weichseln, Veneder vid dess utlopp. Att Tacitus i dessa för honom längst bort belägna nordöstliga trakter fann dunkelhet, synes af hans tillägg straxt efter Finarna: „Cetera jam fabulosa.”

sätter på denna ö sex folkslag 4); hvilkas till en del för oss främmande benämningar så mycket mindre alla löna mödan af en förklaring, som man fonder i Ptolomæi verk här har list både andra namn och flera nationer, än vi nu der finna 5). Vi nämna blott dem, om hvilka alla öfverensstämma, och anmärka, att Göter och Danskar 6) först hos Ptolomæus igenkänneligt framträda såsom bebyggare af Skandinavians sydliga del 7).

Sådan är öfversigten af allt hvad den klassiska ålderdomen, på höjden af sin odling, genom dunk-

4) Chædini, Phavonæ, Firæsi: i södra delen af Skandien Gutzæ och Daukiones: i den medlersta Levoni. Geogr. L. II.

5) Roderic. Toletanus (från medlet af 13:de århundradet), De Reb. Hispan. L. I. c. 8. säger att Ptolomæus nämner sju nationer på ön Scandia, neml. Gothi, Visigothi, Ostrogothi, Dani, Rugi, Arothi, Thani: helt andra namn än man nu i Ptolomæi verk finner. Redan Jordanes i medlet af 7:de Seklet (De Reb. Getic. c. 3.) säger, att Ptolomæus namngifver sju nationer i Skandien. Men Jordanis egen uppräknig af de Skandiska nationerna afviker åter uti ganska mycket från Ptolomæus; både sådan Roderic. Toletanus läste honom, och sådan han nu läses.

6) *Gœtas nati Danuimæns.*

7) Sconia prominet regio Danorum — supra eam tenso limite Gothi habitant, postea longis terrarum spatiis Sveones regnant — Adam. Brem. De Situ Daniæ. I midten af Skandien sätter, deremot Ptolomæus sina Levoni.

lärykten kände om den Skandinaviska Norden. Den påminner om Tragikern Senecas profetiska, närliggande uppfyllde, ord: „Det skall komma tidshvarf efter sene år, då Oceanien skall lossa tingens bojor, då den omätliga jorden skall ligga öppen, sjömannen upptäcka nya världar, och Thule ej mer vara det yttersta af länder” 8).

Med andra århundradet e. Chr. upphöra alla ytterligare underrättelser om Skandinavien på lång tid. Ju mer Romrarne blefvo föremål för de Germaniska folkens anfall, ju mer förstummade sägnerna om Europas yttersta nord, och det är först sedan Rom sjelf fallit för Barbarernas vapen, som vi i sjette århundradet åter få höra talas om Skandinavien på ett sätt, som röjer nya källor. Procopius 9), som författat Historien om de krig, genom hvilka under Kejsar Justiniani regering det Vandaliska riket i Afrika, det Götiska i Italien förstördes, och som under bägge var Belisarii följeslagare, kände Göter, Vandaler, Gepider af eget

8) Venient annis sæcula seris,
 Quibus Oceanus vincula rerum
 Laxet et ingens pateat Tellus,
 Tiphysque novos detegat orbes,
 Nec sit terris ultima Thule. Medea. Act. II. sc. 3.

9) Procopii Opera, Ed. Maltret. Paris 1662.

oungänge. „De skilja sig blott till närhet, säger han 10), ha alle hvita kroppar, nödlätta hår, rödlig vext, vackra ansigten, samma lagar, äfven samma religion, då de nu omfattat den Arianska Christendomen. Deras språk är ett och samma, hvilket kallas det Götiska; och jag anser dem alla vara af samma ursprung, samt endast genom sina anförarens namn ha urskilt sig från hvarandra.” I boken om det Götiska kriget 1) ledes hans berättelse till Norden af följande anledning: Sedan Herulörne 2), hvilka förut bodde ofvan Donau, i Kejsar Anastasii tid (518—528⁹⁴) blifvit slagne af Longobarderna, och måst rymma sitt land, hade en del gått öfver Donau, och af Kejsaren fått tillstånd att ned-sätta sig i Illyrien: en annan del ville åter ej gå öfver floden, utan heldre begifva sig till den bebodda världens yttersta delar. Under befäl af flera, som ibland dem voro af kungligt blod, hade de genomtågat de Sklavonska folkens länder, och efter en ytterligare vandring genom ödemarker kommit till Varnerna, ett folk, som sträckte sig till

10) De Bello Vandalico, L. I c. 2.

1) De Bello Gothico, L. II. cc. 14. 15.

2) Äfven ett Götiskt folk, såsom Thunmann ur Cassiodoras bevisat. Untersuchungem über d. alte Geschichte einig. Nord. Völker. s. 152.

norra hafvet och Rhenfloden, hvilken skiljde dem från Frankerna 5). Derpå ha desse Heruler, utan att erfara något våldsamt hinder, äfven genomgått Danernas folkslag, slutligen begifvit sig till sjöns, och kommit till ön Thule, der de blefvo quar. — Thule är en ofantlig ö, väl tio gånger större än Britannien, men på stort afstånd derifrån åt Norden: till största delen obebodd: den bebodda delen skiftad emellan tretton stammar, hvar under sin Konung. Der sker en förunderlig sak alla år. Vid sommarsolståndet går solen på 40 dygn icke ner: tvertom efter sex månader, vid vintersolståndet, är den under lika många dygn icke synlig, utan natten är beständig. Jag har frågat „dem som derifrån kommit till oss“, säger Procopius, huru de vid denna tid räkna dygnet. De ha svarat mig i sanning, att under den ständiga dagen solen lyser än från öster, än från vester, och att, då hon på sin rund kring synkretsen återkommer på samma ställe, der de först sett henne uppgå, de då veta att ett dygn är förlidet. — Under den långa natten

5) Jfr L. c. L. IV. c. 20. Folkets namn är ännu bibehållet i floden Warne, i Meklenburg. Warnerne äro samma nation som Thuringarne, hvilka i 6. te årh., på höjden af sin makt, ägde land från Elbens utlopp till Rhen och djupt in i Tyskland. Jfr Thunmann l. c. s. 121.

räkna de dygnen efter månans lopp. Men då de lefvat 25 dagar i mörkret, pläga de, efter gammalt bruk, skicka på de högsta bergen spejare, hvilke; så snart de ifrån höjderna märka solen, förkunna det för de längre ned boende, hvarpå desse glade, ehuru ännu i mörkret, göra gästabud; och är detta den största högtid hos Thuleboarne. Utaf alla nationer som bebo Thule äro Skridfinnarne 4) de ende, som föra ett lif, ej olik djurens, utan ordentlig klädnad och föda. Jagten gör tillfyllest för båda könen, då skogarne, här större än någonstades, och de ganska höga bergen erbjuda en ofantlig mängd djur. De lefva af deras kött, och kläda sig i hudar, som, hopfästade med djursenor, kastas omkring kroppen. Ej heller ge de sina barn di, utan då quinnan går på jagt, hänger hon det nyfödda barnet, uti hudar inveckladt, i ett träd, och ger det ett stycke djur-märg i munnen. — Men de öfrige Thuleboar ha seder, ej myckat olika andra folkalags. De dyrka många Gudar och Andar 5), i himmelen, i luften, på jorden, i hafvet, och äfven några, som

4) *Euphrosini*.

5) *Dæmones*. Dæmoner, hos våra hedniska förfäder Vættir. Offer åt dem kallades Alfablót. Heims Kr. Olof d. Hel. Saga c. 92. Den hedniska lagen på Island stadgade, att intet skepp, hvars framstam var prydd med ett gapan-de hufvud, skulle få nåkas ön, på det ej Landväst-

sägas bo i källors och floders vatten. De offra flitigt alla slags offer; men det förnämsta offret är människans, den första, som uti krig faller i deras händer. Denna offra de åt Mars, hos dem den största Guden; och krigsfångarne offras ej blott på vanligt sätt, utan de upphänga dem på träd, eller kasta dem på törnetaggar, eller förgöra dem på annat ömkeligt sätt, Ibland Thules nationer är en folkrik, nemligen Gauterne 6); och bredvid dem finna de nykomne Herulerne boningsplatser.

Att Procopii Thule är Skandinavien, derom kan väl intet tvifvel uppstå. Hans Gauti äro Göterne, hvilka Ptolomæus redan finner i Skandien; och hans Skrithfinni kunna ej heller misskännas. De nämnas af flera författare; och, vid pass tvåhundra år efter Procopius, förklarar Longobarden Paullus Warnefridi sjelfva namnet, då han beskriver den Skandinaviska Norden. „Scritovinni, säger han 7), kallas så af ett ord, som betyder hoppa, enligt dess härledning i det barbariska språket; ty medelst en konst att hoppande terna deraf måtte skrämmas. Islands Landnáma Bók. P. IV. c. 7.

6) *O. Favvel.* Grotius i sin Latinska öfversättning af Procopii Vandalica et Gothica har här läst *ei γαυροι*, hvarigenom folknamnet försvinner.

7) De Gestis Longobardorum. L. I. c. 5.

springa med ett krokigt träd, böjdt såsom en båge, förfölja de vilddjuren." — Det är en tydlig beskrifning på skidlöpandet; och det ord som ärsyftas är skrida, hvilket väl nu betyder gå långsamt, men fordom en hastigare rörelse, hvarsföre man ock i gamla språket sade: skrida på skidor 8). — Paullus tillägger: „hos detta folk finnes ett djur, temligen likt hjorten, af hvars hud, luden som den var, jag sett en tröja, gående till knäet, sådan som Skridfinnarne nyttja." Man igenkänner ännu af denna beskrifning Lappen i sin dräkt, och Renen, det djur af hvilket han klädes och födes; och man vet tillika, att Lappens äldsta namn hos våra förfäder är Finne. Märkvärdigheten af erflera dygns dag vid sommar-, och natt vid vinter-solståndet tillskrifver Paullus Warnefridi de nejder, hvilka Skridfinnarne bebo, hvarest äfven under sommarna snön ej alldeles bortgår. De 40 dygnens ständig dag eller natt kan först infalla vid 67° 25' polhöjd, således i det gamla norrska Halogaland, hvars berömda, sedan 1000 år ömtalade, fiskerier 9) utan tvifvel hänvisa på en gam-

8) Hallenberg, Anmärkningar till Lagerbrings Hist. II. 364.

9) De prisas redan i Ottars och Ulfstens Reseberättelser från 9:de århundradet.

mal befolkning i dessa trakter. Procopius har gjort gemensamt för Skandinavien, hvad som blott gäller för dess öfversta del; hvilken dock måste varit bekant för dem som meddelat honom underrättelsen, i fall ej dygnens antal af dessa blifvit ökad för att öka undret. För honom sjelf hade en ännu större uppgift säkert ej synt betänkelig. Sägner om en längre tids dag eller natt sysselsatte af ålder Söderlänningen såsom en Nordens märkvärdighet, och de Gamle, utom det, att de ej kände refractionens verkan och inberäknade Nordens långa gryning och skymning i dess dag, voro, vid deras obestämda begrepp om Nordiska länder, ingalunda geografiskt noggranne i angifvandet af de trakter, om hvilka denna märkvärdighet skulle gälla. I den allmänna högtid, hvarmed Thuleboarne firade solens återkomst, kan man ej misskänna den gamla nordiska Julen, hvilken till sitt ursprung är vida äldre än Christendomens införande, och hvars hedniska betydelse uttryckte glädjen öfver det med vexande dagar återvändande ljuset 10). Norrsk Konungen Håkan den gode, Harald Hårfagers son,

10) Jul, festum Julense, tempore Ethnicismi in honorem Solis, brumale tempus emensi, celebratum. Hallenberg, Disquisitio de nominibus in Lingua Sviogothica Lucis ett Visus, Cultusque Solaris in eadem Lingua vestigiis. Stockh. 1816. II. 520.

var den förste som förordnade, att denna hedniska Jul skulle firas på samma tid som den christna, sökande, sjelf christen, att derigenom vänja de ännu hedniska Norrmännen vid christelig sed; „men förut — säger Snorre Sturleson — var Julen hållen vid Hökenatten, det är, Midvintersnatten, och hölls då tre nätter Jul” 1), Hvad som anföres om Thuleboernas Gudalära öfverensstämmer med våra hedniska förfäders. Äfven berättelsen om de grymma bruken vid offren är, till största delen, fullkomligen enligt med allt hvad om dessa är eljest bekant, och kan ur nordiska källor ytterligare förklaras. En christen berättade för Christendomens första Historieskrifvare i Norden, Adam af Bremen, att han i en helig lund vid Upsala tempel sett en mängd offer, menniskor och djur, upphängda 2). Man sänkte äfven offren i källor 3): man krossade dem mot ste-

1) Heims Kringla. Saga Hákonar goda c. 15. Jfr Hallenberg, Dissertatio de nocte accipitris, Höknatt, Lib. cit. II. 542. — Den hedniska Julen firades i början af Februarii månad, enligt Hervarar Saga c. 14.

2) Adam. Brem. De Situ Danie, p. 62. Hangagod, de hängdas Gud, var ett af Odins tillnamn.

3) Också vid det gamla Upsala-tempel var en källa, i hvilken menniskooffret kastades lefvande. Scholiasten till Adam af Bremen i Lindenbrog. Script. Rer. Germ. p. 61. Denne lefde äfven i 11:te århundradet.

nar 4), eller kastade dem utför klippor 5), hvilket äfven var ett sätt att offra sig sjelf åt Guldarna 6).

Procopius är också den förste författare, som uttryckligen om landet åberopar sig inhemska underrättelser: han hade erhållit dem af personer, som kommit derifrån. Redan detta bevisar någon gemenskap vid denna tid emellan Skandinavien och det södra Europa, och Procopii ytterligare berättelse bestyrker den. Han tillägger: De i Illyrien quarblifne Heruler sände, sedan de afdagatagit sin Konung, till Thule, att derifrån hämta sig någon af kungligt blod. De utskickade funno och utvalde en sådan: han dog under vägen: de återvände än en gång och valde en annan, som åtföljdes af sin bror och 100 unga män af de i Thule boende Heruler. Emellertid hade den del af detta folk, som affärdat beskickningen, besinnat sig och emottagit en af sina landsmän till Konung, af Kejsar Justinianus. Då beskickningen återkom, förenade sig alle Herulerne med dem som kommit från Thule, öfvergåfvo sin i Byzans nämn-

4) Flera exempel förekomma i Isländska Sagorna. Jfr Suhm, Om Odin og den Hedniske Gudelære og Guds-tjeneste udi Norden. Kjöbenh. 1771. 329 334.

5) Kristnisaga, p. 92. Likväl mest missdådare. Ibid.

6) Götriks och Rolfs Saga, p. 15.

da regent och af föllö från förbundet med Kejsaren. Detta exempel på gemenskap emellan de folkslag, som förträdde det Romerska väldet, och den Skandinaviska Norden är ej det enda.

Vi komma till en författare, som haft det viktigaste inflytande på föreställningen om vår äldsta Historia. Jornandes eller rättare Jordanes, (sjelf Göt 7), är den förste, som öppnar oss en utsigt i denna stora, mot söder vandrade folkstams inhemska minnen; och dessa minnen knyta sig till Skandinavien.

Från den stora ön Scandia eller Seanzia skola Göterne, under sin Konung Beric 8), öfverfarit hafvet, samt kallat det ställe, der de först landstego, Gothiscanzia 9). De ha derpå inta-

7) „Nec me quis in favorem prædictæ gentis; quasi ex ipsa trahentem originem, aliqua addidisse credat“, säger han i slutet af sin Götiska Historia, och omtalar utförligare sin härkomst c. 50. Senare författare kalla honom Göternas Biskop. Hos honom sjelf förekommer intet derom, men väl att han omfattat det andeliga ståndet, hvilket han menar med sin conversio. Muratori, *Rer. Ital. Script.* I. 189., nekar att han varit Biskop i Ravenna. Hans arbete är ett sammandrag af Cassiodori Götiska Historia, med egna tillägg.

8) Hos Roderic. Toletanus de *Reb. Hisp.*, som meddelar ett utdrag af Jordanis berättelse, läses detta namn än Verio (Veric?) än Teric.

9) Al. Gothiscandza. Enligt en tradition hos de gamla

git Ulmerugernas land vid sjökusten, samt turderlagt sig deras grannar Vandalerna 10). Derpå, när folkets myckenhet tillvexte, ha de, under Filimer, Gadarics son 1), ungefär den femte konungen efter Beric, fattat det råd att söka nya bo-

Preussiska Letterna skola de redan i äldsta tider haft krig med Tyskarna, hvilka fingo sig till hjälp från Sverige nio Konungar, som kallas Gampti. Desse, märktige genom skepp och manskap, hade underkufvat Preussarna, och vid Weichselfloden, der de vid sin ankomst slagit läger, byggt en borg, som kallades Sveza. Petri de Duisburg Chronic. Prussiae (från början af 1300 talet), P. II. c. 7, och utförligare hos Erasm. Stella, Antiq. Boruss. L. II. — Ännu i senare tider fanns eljest vid Weichselstranden en ort Guthland eller Gootland Hartknoch, Dissertationes de Reb. Prussicis, p. 30.

- 10) Ulmerugi, troligen en del af Rugierna. Jordanes nämner ännu en stam af dessa, neml. Ethelrugi. Redan Tacitus sätter i det östliga Tyskland vid sjökusten Rugier, och i deras grannskap Gotoner. Att Vandaler äfven fordome funnits vid sjökusten, bekräftas af den berättelse Jordanes c. 22. efter en äldre författare anför, att en Vandalisk stam behöfde ett år på vandrigen från hafvet till Romerska gränsen. Den sökte bostäder i Dacien, men blef tillbakalagen. Detta omtalas af flera författare och skedde i senare hälften af 2:dra seklet.
- 1) Filio Gadarigis. Så har Roderic. Toletanus läst detta namn hos Jordanes. Den vanliga läsarten Filogud Arigis är tydligen förderivad, och bör vara Filio Gadarigis, hvartill en af Gruterus anförd läsart ur ett MS äfven föranleder. Filimers far kallas på ett annat ställe, c. 24., Gandaric of Jordanes.

städer, inträngt i Skythien, öfvervunnit Spalerna 2), och såsom segrare kommit till länderna vid Svarta hafvet. „Detta,“ → tillägger Jordanes, — „blir också af Göterna i deras gamla sånger, nästan på historiskt sätt, allmänneligen erinradt” 5). I de nya, hemvisten vid Svarta hafvet skola de delt sig under särskilda regerande släkter 4), Östgöterne, som innehade östra delen af landet, under den Amaliska, Vestgöterne i den vestra 5), under den Balthiska ättens välde. Sina förstar tillskrefvo Göterna sin lycka i kriget och kallade dem Anses 6), hvilket öfversattes med Halfgudar 7): deras sagor 8) förvarade denna gudaslägts ätteledning,

2) Ett Asiatiskt folk, hvars öfvergång öfver Tanais till trakterna norr om Svarta Hafvet Plinius känner. L. VI c. 7.

3) *Quemadmodum et in priscis eorum carminibus pene historico ritu in commune recolitur.* c. 4.

4) c. 5.

5) Af denna uppgift c. 14. synes tydligen, att det Latiniska *Vesegothi* är Vestgöter. Den Amaliska släkten skall haft sitt namn af en gammal konung Amala. Den Balthiska (*cui post Amalorum secunda nobilitas*) af Götiska ordet Balth, som Jordanes öfversätter med *Audax*. Det är det svenska Båld.

6) Enligt en annan läsart: *Ansis*.

7) c. 13. Hos de Göter, som kallades Vandaler, hette den förnämsta ätten *Aedingi*. Jordanes öfversätter detta med: *genus bellicosissimum.* c. 22.

8) *Uti ipsi in fabulis suis referunt*, säger Jordanes, då han

och sänger firade i hofven bedrifter af fordna bjeltar, hvilkas likar knappt den beundransvärda klassiska ålderdomen haft att uppvisa 9).

Sådan är, i sin första upprinnelse, sägnen om Göternas utgång från Skandinavien, fordom allmänneligen antagen, nu nästan lika allmänt betviflad och förkastad. Man har förnekat Jordanes all trovärdighet i frågan om äldre tider och förebrått honom, att ha lagt för mycken vikt på ovissa sagnar och fabler. Detta senare är ej hans fel. Tvärtom, det hade varit önskeligt, att han meddelat oss mer af dessa så kallade fabler, hvilka, ibland Göterna inhemske, för folkets tänkesätt och minnen varit upplysande, och i stället mindre litat på Greker och Romare, hvilka han, för att visa sin lärdom, helst följer 10); ehuru just de förledt honom till hans största misstag. Det är af hans egna uppgifter klart, att man har några af de gamla författarne 1) att tillskrifva den förblandning af G ö-

c. 14. anför Konung Theoderics genealogi: förmodligen från början poetisk, såsom Ynglingasagana.

9) *Quales vix heroas fuisse miranda jactat antiquitas.* c. 5.

10) „*Nos potius lectioni credimus, quam fabulis anilibus consentimus,*” säger han sjelf c. 5.

1) Josephus, Dio, Ablabius, Orosius m. fl. jfr cc. 4. 5. Procopius D. B. G. L. IV. c. 5. Troligen fanns samma förvirring redan i Cassiodori verk, som Jordanes föl-

ter, Geter och Skyther, som mest vanställer hans arbete; hvarigenom åt de förra tillskrifves allt hvad de Gamle vetat att berätta om dessa sistnämnda vid Svarta Hafvet från uråldriga tider boende folk, och med detsamma Göternes utvandring från Östersjöns kuster uppflyttas i den mest aflägsna forntid. — Samma förvirring herrskar i hans geografiska underrättelser om Norden. Jämför man dem med verkliga förhållandet, så visa de ovedersägligen nya källor, innehålla uppgifter, hvilka hos ingen af de Gamla eljest förekomma, och ha derföre endast kunnat grunda sig på hans eget folks kännedom om nordiska länder; ehuru denna varit blandad med fabler och i synnerhet af författaren sjelf missförstådd. Jämför man dessa underrättelser med Grekers och Romares geografiska system, så röjer sig tydligen, att detta bestämt den synpunkt, hvarur Jordanes sjelf betraktat dem; hvarigenom hans framställning sjunker tillbaka i ett haf af oreda och oupplösliga motsägelser. — Af Ptolemæus har han lärt, att Scandia eller Soanzia vore en stor ö i nordliga Oceanen, midtemot Weich-

jer; ehuru denne ur andra gamla författare gjort tillägningar. (Nonnulla ex historiis Græcis et Latinis addidi convenientia, initium finemque et plura in medio mea dictatione permiscens. Præf.)

selflodens utlopp. Men denna föreställning, som tillhör den gamla Geografien, motsäges åter af hans egen straxt derpå följande beskrifning, efter hvilken Skandien icke är en ö, utan, enligt verkliga förhållandet, sammanhänger med det nordostliga Europa. Den har mot öster, säger han, en ganska stor sjö i sjelfva midten af jorden, hvarur en flod, Vagi, vatturik hvälfver sig i Oceanen 2): mot vester och norr åter det stora världshafvet, hvilket liksom med en utgående arm här gör Germaniska hafvet till en vidsträckt vik. Den från nordliga och vestliga Oceanen utgående hafsarmen är tydligen Östersjön; hvilken således ej kan menas med den omtalade stora Insjön, utan måste denna sökas längre åt öster i det nu varande Ryssland. Föreställningen om Ryssland såsom ett vidsträckt land med en stor sjö i midten återfinnes hos Arabiska Geografer 5). De trodde att den

2) Habet ab oriente vastissimum lacum in orbis terræ gremio: unde Vagi fluvius, velut quodam ventre generatus, in oceanum undosus evolvitur. Ab occidente namque immenso pelago circumdatur: a septentrione quoque innavigabili eodem concluditur oceano, ex quo, quasi quodam brachio exeunte, sinu distento, Germanicum mare efficitur. c. 5.

3) Ibn-el Wardi. Se öfversättningen och förklaringen af detta ställe hos Frähn; Ibn-Foszlans und anderer Araber Berichte über die Russen älterer Zeit. St. Peters-

genom Dni-perfloden stod i förbinbelse med Svartta Hafvet. Jordanes tänker sig denna förbindelse på ett annat håll. Han låter denna stora sjö sammanhänga med Oceanen genom en flod, hvars namn dock för oss ej är igenkänneligt; men denna bild är lånad af den gamla Geografien, som användt den så väl på den Mæotiska Sjön som på Kaspiiska Haf-

burg 1823, s. 51. Efter de sista strimmorna af den gamla Litteraturens ljus tände kunskapsbegäret hos Araberna ett nytt vettenakapernas lif. Deras genom vidsträckta eröfringar, religions- och handelsförbindelser förvärfvade geografiska och historiska kunskaper sprida ljus öfver den första dunklaste perioden af medeltiden. Föreställningen hos Arabiska författare i 10:de, 11:te och följande seklerna om Varengiska hafvet, såsom en från det nordvestliga världshafvet, „hvilket Grekerne kallade Okeanos,” utgående stor arm öfverensstämmer med Jordanis föreställning om Östersjön. I Dschihan-Numa, en Turkisk Geografi från 17:de seklet, heter det: „Det Alamanniska hafvet kallas i våra astronomiska och geografiska böcker Warenger-hafvet. Den höglärde Schirasy (i slutet af 13:de och början af 14:de årh.) säger i sitt verk To' hfe: att vid Warengerhafvets kust bor ett folk af högvexta, stridbara männer, och förstår under dessa Warenger det Svenska folket. Nu (fortfar Dschihan Numa) heter detta haf i de närgränsandes språk det Baltiska. Omkring detsamma ligger Pommern, Dannemark, Sverige, Lifland, Preussen. Äfven det till Germanien hörande Alamannia (så kalla Turkarne det nordliga Tyskland) ligger i grannskapet, hvarföre hos oss detta haf är bekant under namn af det Alamanniska.” Se Frähn's för Nordens Historia vigtiga Afhandling: Die Warenger und das Warenger-Meer der Arabischen Geographen, i nyss anförda verk, ss. 182. 196.

vet, hvilka af många troddes sammanhänga med norra världshafvet 4). Bägge förblandades ej sällan af de Gamla 5); och då Jordanes sjelf sedermera beskriver Kaspiska Hafvet, såsom beläget ytterst vid Asiens gränсор och genom en smal öppning sammanhängande med nordöstliga Oceanen 6), så synes i hans egen orediga föreställning detta ha sammanflutit med den förr nämnda stora sjön i öster af Skandien, antingen då denna i sjelfva verket varit Hvita Hafvet eller, kanske sannolikare, Ladoga 7). Att denna förvexling verkligen skett, att Skandien blifvit förblandadt med Skythien, och med detsamma utsträckt till hela det nordostliga Europa, visar tydligen Jordanis barbariske efterföljare, den anonyme Geografen

- 4) Mare Caspicum ut angusto ita longo etiam freto primum terras quasi fluvius irrumpit. Pomp. Mela, L. III. c. 5. Jordanes känner och citerar denna författare. Om Mæotis se Plin. L. II. c. 67. Författaren till Orpei Argonautica låter Mæotis genom en lång och smal mynning förbindas med Oceanen.
- 5) Strabo L. XI. p. 509., som talar detta.
- 6) In extremis Asiæ finibus ab Oceano Euroboreo in modum fungi, primum tenui, deinde latissima et rotunda forma, exoritur. c. 5.
- 7) Att han låter denna sjö sträcka sig i sjelfva midten af jordkretsen (in orbis terræ gremio), återkallar helt och hållet de Gamlas falska föreställning om Kaspiska Hafvets läge. Man må rådfråga en Karta efter Eratosthenes eller Strabo.

från Ravenna, som icke dess mindre gör det till en ö. „Bakom Roxolanerna långt bort i Oceanen finnes den stora, gamla ön Schytia; — säger han, — hvilken flere vise Häfdatecknare omtalat och den högwise Jordbeskrifvaren Jordanes kallar Scanzan; hvarifrån de vestliga folken äro utvandrade; ty vi hafve läst, att Göter, Daner och äfven Gepider derifrån utgått' 8). Det är utan allt tvifvel att Isländarne tagit sitt stora Svithiod (Suithiod hvid mikla), äfven omfattande länderna norr om Svarta Hafvet, från denna under Medeltiden gängse föreställning; för hvars upphofsman man således får hälsa Jordanes.

Så har en af Jordanes först antydd sanning, nemligen att Skandinavien sammanhängde med det nordöstrliga Europa, gifvit anledning till ett nytt missförstånd, som deraf skapade ett Skythien och det stora Svithiod 9). Från detta håll komma

8) Octava ut hora noctis Roxolanorum est patria; cujus post terga inter Oceanum procul magna insula antiqua Schytia reperitur. Quam insulam plerique philosophi historiographi conlaudant, quam et Jordanes sapientissimus cosmographus Scanzam appellat, ex qua insula pariterque gentes occidentales egressæ sunt. Nam Gothos et Danos, imo sime (simul) Gepidas ex ea antiquitate exisse legimus. Anon. Ravennatis Geographia: L. I. p. 26. Ed. Porcheron. Författaren är från 7:de eller början af 8:de århundradet.

9) Den gamla prosaiska Svenska Krönikan kallar

den folkströmmen som störtade Romerska Riket, och en sådan i föreställning har utan tvifvel föresväfvat Jordanes, då han kallar Skandien „folkslagens quod och verkstad” 10), då han talar om „den svärm af olika nationer” 1), som der bodde; men hvilka just derföre ej alla med säkerhet tillhöra det verkliga Skandinavien. Redan den första nation, som han der nämner, måste man kanhända söka ofvan Svarta Hafvet 2). Det torde vara fallet med flera 3); och det sak-

och det egentliga Svearike ofvan Tiveden och Kolmorden Schythia. Den berättar om en fabelagtig konung Goderik, att han „drogh in i Sithia (Schythia), som är Svidia ofwan thywedh och colmardh.” Script. Rer. Suec. T. I. p. 241.

10) *Officina gentium, Vagina nationum. c. 4.*

1) *Multæ et diversæ Nationes. — Turba diversarum gentium. c. 5.*

2) Folket Adogit eller Adegit med 40 dygns ständig dag om sommarn, och lika lång natt om vintern. Jag känner intet försök att förklara det. En underrättelse af Klaproth (Reise in den Kaukasus, I. 557), att Tscherkesserne, ett gammalt folk på vestra Kaukasus, men fördom också ofvan Svarta Hafvet, kalla sig sjelfva Adigé, förtjenar uppmärksamhet. De 40 dygnens ständig dag och natt äro intet hinder. De Gamle voro ej noggranne med dylika bestämningar om nordiska länder. Pytheas hade hört att i Thule var 6 månaders dag och lika lång natt; men Plinius tillägger, att just detsamma berättades om ön Anglesey (Mona) vid Wales, L. II. c. 75. och Skytherne ofvan Kaspiska Hafvet troddes bo nära Ishafvet.

3) Man hör i Jordanis Skandia omtalas folkslag, som he-

nas ej exempel, att på samma sätt, som åtakillige af hans Skandinaviska folk igenfinnas vid Pontus, han tvertom försatt Pontiska folk till Östersjöns stränder 4). Under all denna oreda i hans egna geografiska föreställningar har han likväl äfven meddelat otvifvelagtiga underrättelser om Skandina-
naviens bebyggare, och flere omständigheter visa att han erhållit sådana nyare än någon på hans tid. —
Så känner han, att Herulerne, hvilkas invandring i Skandinavien hans samtiding Procopius omtalat, åter blifvit fördrifne af Danskarna 5). Svenskar, Göter, Finnar framträda hos honom omiskän-

ta Arochi, Ranii (så läser Gruter. efter MSS. Not. ad Histor. Lat. min. p. 147, ej Arochiranni, såsom Grotius och Muratori ha), Aganzizæ, Evageræ, Othingi eller, enligt en annan läsart, Evagreo Tingi. Slår man upp Plinius L. VI. cc. 5, 7., så finner man ibland folkslag på Kaukasus och ofvanföre kring Mæotis: Arechi (Mela och Ptolemæus: Arichi), Rani, Agandei, Epageritæ, Zingi. Namnet Ranii skulle kunna påminna om det gamla Ranarike i Bohuslän. Dock bör anmärkas att Roderic. Toletanus l. c. L. I. c. 8, i stället för Arechi, Ranii hos Jordanes läst Arothi, Thanii. En konung öfver dessa folk, Rodulf, besökte, ej långt före Jordanis tid, konung Theoderic i Italien.

4) t. ex. Chazarerne (hos Jordanes Acatziri), ett kaukasiskt folk, förläggas af honom till Baltiska hafvet i grannskapet af Æsterna. c. 5.

5) c. 3.

neligt, ehuru under flerdubbla benämningar 6). Från folket Suethans i Skandien kom pälsverk genom många nationer ända till Romrarna 7). Fle-
ra andra Jordanis uppgifter synas röra det sydliga Sverige och Norrige. I det hela bekräftar sig så väl i afseende på folk som land, att hans underrättelser i många afseenden varit bättre än hans förstånd om dem.

Vi anse oss därför ingalunda berättigade att helt och hållet förkasta hans berättelse om Göternas utvandring från Scanzia. Att den skett till sjös hänvisar på det verkliga Skandinavien. Göter nämnas långt före Jordanes vid Östersjön. De folkslag med hvilka han, både der och under vandrigen till Svarta Hafvet, sätter dem i berö-

6) Göterne i Skandien förekomma hos Jordanes under tre, om ej fyra namn; Gautigoth, acce hominum genus et ad bella promptissimum — Ostrogothæ — Vagoth (Vestgothi?); — Svenskarne under tvenne: Suethans — Suethidi - reliquis corpore eminentiores; — Finnarne också under flera: Crefennæ, som utgjorde tre stammar (enligt Jordanis beskrifning de samina som Scritfinni) — Finnaithe (Finnheden? såsom en del af Småland kallades,) — Finni. De sistnämnde kallas: mitissimi. Åtskilliga af dessa namn ha olika läsarter.

7) In usus Romanorum Sappherinas pelles, commercio interveniente, per alias innumeras gentes transmittant: famosi pellium decora nigredine. Hvilket slags pälsverk dessa Pelles Sappherinæ egenteligen varit, kunna vi ej afgöra.

ring äro kända af de Gamla. Ännu den store Östgöthakonungen Theoderic 8) i Italien emottog sändebud och skäcker af Bernsten från Aesterna på Preussiska kusten, ett folk som fordom varit Göterna underdånigt 9). Slutligen förtjenar berättelsen äfven derigenom uppmärksamhet, att den hvilat på en bland Göterna sjelfva inhemsk öfverlemnning; och den kan äfven emottaga en sannolik förklaring. — Göter (Gutæ) äro, sedan Geografen Ptolemæi tid och andra århundradet, kända i Skandinavien. Göter (Guttones, Gotones, Gytiones) äro, sedan ännu äldre tider, och så långt tillbaka som historiska underättelser gå, kända på andra sidan Östersjön, der Pytheas, Plinius, Tacitus omtala dem, och Ptolemæus utmärker deras plats på östra sidan Weichsela. Bodde nu verkligen samma folkstam på båda sidor om Östersjön, så är väl en gemenskap dem emellan, hvilken äfven kunnat sträcka sig till ömsesidiga utflyttningar, ej osannolik. En sådan utflyttning från Skandinavien synes det vara som Jordanes omtalar 10). Förbundet af honom

8) Thiodrek i Edda, Theodericus hos Jordanes, Thidrekr i Vilkina Saga.

9) Det bref, hvarmed konung Theoderic besvarade denna beskickning, finnes hos Cassiodorus. Variar. L. V. jfr Jordanes c. 23.

10) Ej särdeles talrik, då, såsom traditionen berättade, den

åberopade historiska sånger, i hvilka Göterna firade sine gamla konungar och hjerteslägter, dessas härkomst med en sådan händelse, så vore äfven sagan om hela folkets Skandinaviska ursprung med det samma förklarad. Hvarifrån kungasläkten är, derifrån är för sagan och sången äfven folket. Att den förra verkligen var af Skandinavisk upprinnelse kan visserligen ej bevisas; men åtskilliga öfverensstämmelser erbjuder verkligen den utländska Götiska sagan i detta afseende med den inhemska Nordiska. Ej utan anledning föder hos Jordanes förklaringen af benämningarna Anses, Asdingi tanken tillbaka på Nordens Asar; och vester om Weichseln, i de nejder dit utvandringen gått, finner Ptolemæus i andra århundradet ett Asburg 1). I spetsen för den Götiska kungasläkten sätter han en Gapt 2): troligen blott ett annat skriftsätt eller uttal af namnet Gaut; i hvilket fall vi här skulle se

blott skett på tre skepp, Jordan. c. 17.; i fall man i allmänhet skall lägga någon historisk vikt på detta uppgifna antal. Äfven Angler och Saxer sägas, hos Beda, först till Britannien ha kommit på treskepp.

1) Berget Asciburg, ἀσκιβύριος ἄρος L. II. c. II. Se försvaret för detta dess läge i Wiener Jahrbücher der Lit. 1824. I. H. — För öfrigt sätter Ptolemæus äfven ett Asciburg vid nedra Rhen. Det senare heter nu Asburg, en liten by ej långt från Xanten på västra Rhenstranden.

2) c. 14.

ett upprepadt exempel af den sed, hvarigenom nästan alla folkslag främst bland sina minnes ställa en stamfader med folkets eget namn. Ofta är denna tillika sjelfva nationalguden, eller ättens, såsom ättling och dyrkare, med denna i nära gemenskap. Så förklarar äfven den prosaiska Eddan 3) Götanamnet Gotnar, säger den, heta så af en konung Gote och han åter af Odens namn Gaut, så att Gotland eller Gautland är af Oden så kalladt 4). Man kunde igenkänna denna Götiska Oden i den krigsgud (Mars), hvilken de utländske Göter, enligt Jordanes, lika med Geterna, förnämligast tillbådo, åt hvilken de offrade krigsfångar och upphängde förstlingen af bytet, och hvars dyrkan, tillägger han, var dem så mycket kärare, som den syntes egnas åt en stamfader 5). Den förnämsta grenen af den Götiska konungastammen kallades, af Amal eller Amala, den tredje från Gapt, den Amaliska. Från denna härstammade den store Theoderic; och i den Saga, som bär hans namn 6) och under Me-

3) Ed. Raak. Stockh. 1818. s. 195.

4) Vitichind, *Rer. Saxon. L. I.*, menar ock att Göterna fått sitt namn af en gammal anförare.

5) *Eratque illis religionis præter ceteros insinuatns affectus, cum Parenti devotio nominis (al. numinis) videtur impendi. c. 5.*

6) *Thidriks af Bern saga*, af Peringsköld utgifven och

deHiden kringspredde och vanstämde minnet af hans bedrifter, igenkärnes ännu namnet i Aumlunga- eller Humilungaland, såsom i den gamla Svenska handskrifna Sagan Theoderics rike kallas.

Den äldsta inhemaka sägen, vår medeltids Krönikor veta omtala, är en Göternas utvandrings 7). De skola intagit ett land, som kallas Viternas slätt 8), och en Humel eller Humble der blifvit deras förste Konung. Krönikorna förklara det med Danska öarna, hvartill äfven sjelfva namnet ger anledning; ty Viter, Juter, Gjo-ter är samma benämning, och omvexla hos Medel-

från Isländskan öfversatt under namn af Wilkins Saga.

7) Den skall skett i en Eriks tid, förste Konungs i Göta-land. Chron. Pros. Script. R. Suec. I. 240. Johans-nes Magnus, Gothor. Suecorumque Hist. I. I. c. 8, efter en gammal Svensk folkvisa. Men redan Saxo be- gynger i 12:te århundradet sin Danska Historia med traditionen om Humble och hans söner, ehuru han för- tiger att Humble var Svensk; hvilket deremot den så kallade Chronicon Erics Regis, från slutet af 13:de århundradet, omtalar.

8) Withesleth i Chronic. Erics Regis. Langebek, Script. R. Dan. T. I. p. 149. I Svenska Krönikorna Vetala- hed: ett slarfaktigt uttal af Vitana-hed d. ä. Viternas hed. Vitana är den gamla genitiv. plur. af Vitar. I den gamla Svenska Folkvisan hos Verelius (annotad Hervarar-Saga p. 113.) kallas landet Vitalom (Vi- talaund? Viternas land?)

tidens Annalister 9). Men äfven Bernstenakusten i Preussen kallades Witland 10). I Skandinavien var kusten öster om Weichselfloden uti 9:de århundradet bekant under benämning af Vitland 1); och folknamnen Vidivarier 2), Vider eller Viter förekomma redan i 6:te och 7:de seklerna uti dessa trakter. Letterne norr om Düna kalla ämbu sitt land för Vitland (Vid-semme); och man har äfven velat igenkänna namnet i de gamla Preussiska Letternas äldsta konung, Religions- och Lagstiftare, den såsom Gud dyrkade Widewut, → troligen

- 9) Beda och andre äldre Engelske Annalister kalla Jutarna Gjoter. Anglia vetus sita est inter Saxones et Gjotos, habens oppidum capitale, quod sermone Saxonico Sleswic nuncupatur. Chronic. Ethelverdi hos Savile, Rer. Angl. Script. s. 474, (omkring år 960). En gammal Saxisk Annalist från 12:te årh. kallar Jutland för Vitland och tillägger, att inbyggarna sjelfve kallade det så (Eccardus, Corp. Hist. Med. Ævi. I. 282.)
- 10) I ett Diplom af Tyska OrdensRiddarna år 1264 hos Bayer, Opuscula p. 266.
- 1) Ottars och Ulfstens Reseberättelser. Öfvers. med Anmärkn. af Rask, Kjöbenh. 1816.
- 2) Ändelsen Vare (sing. varu) betyder i sammansträng folk. Vidivarier, Vidveriar äro Viter, Vider, liksom Romveriar, Romare, o. s. v. Thunmann. Nord. Völk. s. 41. Rask lib. cit. s. 73. Folket Vidivarier förekommer redan hos Jordanes c. 5.; Viter hos Geografen från Ravenna L. I. p. 26.

*Ändelsen Vare
folknamnen är
den saxiska
...*

Viterns Wöda 3) eller Oden, hvilken till Proteson enligt någras sägen skall kommit från Skandinavien. Vår lärde landsman Thunmanns 4) mening, att Letternes sjelfve först uppstått genom en blandning af Göter, Slaver och Finnar i kustlandet öster om Weichsel, lemna vi derhän. Men säkert är, att, enligt Jordanis egen berättelse, en del af Göterna stannade kvar på Östersjökusten, då de öfriga drogo sig längre i sydöst åt Svarta Hafvet 5); och att dessa sammansmälte med Letterna, är så mycket sannolikare, som dessa senare både af Tyska och Polska författare sedermera under medeltiden kallades Göter, och samma benämning (Gudai eller Guddai) ännu i senare

- 3) Enligt Rasks mening l. c. Om Widewut eller Waidewut se Hartknoch, som på otillräckliga skäl förkastar sagan såsom en ny; då Simon Grunows otryckta Krönika, fast ej äldre än Reformationen, likväl åberopar de erkänt äldsta, men nu förlorade, Preussiska Krönikeskrifvare, enligt Hartknochs eget intygande.
- 4) Lib. cit. Han anser dem för dessa Vidivarier, hvilka Jordanes sätter vid Weichselns utlopp, „qui ex diversis nationibus collecti gentem fecisse noscuntur.” c. 15.
- 5) Han kallar det folk, som under Filmer dit utvandrade, Para Gothorum c. 4., berättar dessutom c. 17. att Gepiderna, en Götisk stam, stannade någon tid vid Weichseln och drogo derpå, men likväl ej alla, efter Göterna åt Söder. Rask, Om det Nord. Sprogs Oprindelse, vill i sjelfva namnet Gepider igenkänna Guider, Wider.

tider fanns hos Letterna sjelfva i Preussen och Lithanen 6).

Så står Jordanes ej ensam. Flera andra spår i Norden, hvilka åtminstone vittna om liknande händelser, sluta sig till hans berättelse. För öfrigt tillhör den af honom omtalta utvandringen ingalunda den aflägna forntid, i hvilken den genom missförstånd blifvit tillbakaflyttad. I medlet af 2:dra århundradet deltog redan Victovalerne, en Götisk stam, mot Romrarna i Marcomanniska kriget 7); troligen ej långt efter utvandringen från Östersjö-kusten. Denna skedde under den femte konungen efter uttåget ifrån Skandinavien 8). Ungefär vid början af den christna tideräkningen har således detta inträffat.

III.

ÖFVERGÅNG TILL INHEMSKA HÅFDER.

Genom det inflytande Jordanes haft på föreställningarna om fäderneslandets äldsta Historia bil-

6) Jfr Thunmann, l. c. ss. 32. 67.

7) År 166 under Marcus Aurelius. Jul. Capitolinus in vita Marci, c. 14, 22.

8) Jordanes c. 4.

Har han öfvergången till våra gamla Häfdatecknare. Det är likväl blott i motsats med de tre sista seklernas som de förtjena detta namn. Inhemska bemödanden att ge Sveriges forntid en Historia äro ej äldre än 15:de århundradet. För tiden efter Christendomens införande funnos då visserligen flera tillförlitliga källor: om den äldre hedniska tiden i allmänhet blott dunkla, ovissa sägner. Äfven dessa talade om Göthiska nybyggen och utvandringar. Föreningspunkten med Jordanes var derigenom gifven, och hans Götiska konungar och hjeltar blefvo så mycket välkomnare till att fylla tomheten i fornålderns mörka rymder. Götanamnets ålder i Sverige var otvifvelagtig; men det är med afsende på Jordanes, som uti inledningen till K. Christofers Landslag af år 1442 tillägges, att af Svearike „utspreddes Götanamn i annor land.” Den ej långt derefter författade korta Gamla Svenska Krönikan 9), som slutar med år 1449, anför Jordanes — „en dyr, viis mestare Ardan Biscep” — till bevis, att „Erik het förste Konung i Göthalandom,” hvilken, tillägger Krönikan, först skall låtit upptaga det land, som kallas Skåne, och derifrån besätta Veta-

9) Thren. Gamble Sv. Crönica, gemenligen kallad Chronicon Prosaicum. Script. R. Suec. Med. Aevi. T. I. p. 240.

hed, hvilket förklaras med Danska öarna. Den inhemska källa, hvarur denna sägen troligen flutit, är en gammal Svensk Folkvisa, hvilken Johannes Magnus omkring 100 år derefter i latinsk öfversättning upptog i sin Historia, och hvilken ännu erinrades och sjöngs i 17:de århundradet 10). Der sä-

10) Verelius (Annot. ad Hervar. Saga p. 113.) anför trenne strofer deraf så lydande:

Enn Erikur fyrste konunger var
 I Gautalandinu vida
 I bragd os i hugi sniall^{er} madr
 I vigi (krig) sua auk i fridi.
 Han var auk er (som) fyrst i Vitalum ärdi (skördade).

Eig var i Vitalum nokorn till
 Er plugin mundi thar vanda.
 Gautana ginstan Erekr mild
 Thock utan konunge utsendir.
 Han var auk er fyrst i Vitalum ärdi.

Sua sendi han them i Sudurlaund
 Er fyrst thar byrjadu bua.
 Auk med thein margan sniallm man
 Er them skyldi halda i rua.
 Han var auk er fyrst i Vitalum ärdi.

Sudurlaund, dit utvandringen äfven skall gått, betyder Tyskland och andra åt söder belägna länder: Suderman i de gamla Lagarna, en innevänare derifrån. Verelius har känt flera strofer af visan, hvilka han dock ej anför. Af Jobannis Magni öfversättning ser man åtminstone, att i det följande omtalas, huru en Humel eller Humble (Hummelus) blef de utvandrande Göters förste konung. Af dennes son Dan skall Danemark fått sitt namn. Hadorph (Anmärkn. till Chron. Pros.) säger att visan ännu i hans tid söngs af folket i Vester-götland och Dalsland.

ges ock att utvandringen skett till Söderland. I den omtalade konung Erik vill Krönikans författare igenkänna Jordanis Beric. Han anför sedan Goderich och Filmer såsom Göternas konungar, bägge efter Jordanes. Han åberopar tillika Adam af Bremen, Rodericus Toletanus och Danska Krönikor, men har dessutom, liksom den Mindre Rimkrönikan, äfven rådfrågat en annan källa; om hvilken strax mera.

Den Mindre Rimkrönikan, äfven från medlet af 15:de århundradet, liksom den förra af okänd författare, men något äldre 1), är ännu rikare på konungar, som både för Sverige och sanningen äro främmande. Den har hämtat dem ur en den tiden i Sverige välbekant Saga, i hvilken äfven de konungar, hvilka Jordanes, närmare sin egen tid, fullkomligen historiskt skildrar — en Attila, en Theoderic — framträda helt och hållet såsom Fabelhjeltar. Vi mena den stora krets af äfventyr,

1) Dennas prosa bibehåller någon gång den mindre Rimkrönikans rim: och dess polemik mot dem, som i Svenska konungalängden uppföra så många främmande konungar, synes vara rigtad mot den mindre Rimkrönikans författare. Första stycket af mindre Rimkrönikan slutar med Carl Knutsons Konungaval. Den har blifvit fortsatt till Sten Sture d. yngre. — Script. R. Su. T. I. s. 252.

hvilka blifvit sammanfattade i den så kallade *Vilkinas Saga*, eller såsom den i handskrifter kallas, *Thidriks af Bern Saga*: en väfnad af berättelser både från södra Europa, Tyskland och Norden, med ämnen till en del igenkänneliga hos *Jordanes*, och tidigt genom sång och saga firade i Italien 2),

- 2) *Peringsköld* citerar (Annot. in Vit. Theod) efter Sparfvenfeldt en codex af *Jordanes* från 12:te årh. i Vaticanska Bibliotheket N:o 1890. 8:o, men af hvilken ingen afskrift finnes bland Sparfvenfeldska samlingarna. I denna codex var mot slutet tillagd af en senare hand en kort jämförelse emellan *Jordanis* uppgifter om de Götiska Konungarna *Hermanaric* och *Theoderic*, och hvad som om dem berättades i folksagor, sånger och äfven i några Krönikor (non solum vulgari fabulatione et cantilenarum modulatione, sed et quibusdam chronicis), hvilka gjorde dessa i tiden vidt åtskilda konungar samtida. Författaren till detta tillägg, troligen en Italienare, anser *Jordanis* berättelse (c. 24. Ed. Gruteri) om bröderna *Sarus* och *Ammius*, som hämnade sin Systers *Sunildas* död på *K. Hermanaric*, hvilken låtit ihjeltrampa henne af hästar, för att vara samma händelse, som i hans tid omtaltes i folksagor, der dessa bröder kallades *Sarello* och *Hamidiech*. Men hvad som var folksaga och folksång i Italien på denna tid återfinna vi i högsta Norden. Ut i *Eddiska Sönger* (*Godrunar-hvata* och *Hamdismäl en forna*), besjunges bröderna *Saurles* och *Hamdirs* hämnd på konung *Joynaker*, eller, såsom han i *VolsungaSagan* och *Prosaiska Eddan* kallas, *Jormunrek*, emedan han låtit af hästar ihjeltrampa deras syster *Svanhild*. Redan *Brage den Gamle*, en af de äldsta skalder den Skandinaviska Norden vet att namngifva, besöng denna händelse (*Edda*. Ed. Rask. Skåld. Stockh. 1818. s. 145.). *VolsungaSaga*, *Saxo*, *Wilkinas Saga* ha också berättelsen, hvar på sitt sätt. Det är omöjligt att *Jordanis* korta

till en del hemmastadda i den hedniska Norden och besungna i den äldre Eddas Mythiska quäden, till en del åter af Tyskt ursprung och äfven under medeltiden i Tyskland på flera sätt till ett eget helt utbildade, märkvärdigast i den gamla hjeltedikten *Lied der Niebelungen* (från början af 13:de århundradet). Så aflägsnad all denna fabelväfnad synes vara från hvad som kallas historisk sanning, så märkvärdig är dess egen historia. Dess särskilda trådar gå långt i tiden tillbaka, flera kunna med säkerhet fullföljas åtminstone till 9:de århundradet så i Tyskland och Italien som i Norden 5), äro således i sig sjelfva ännu äldre, och dölja sig slutligen i den tidsålder, åt hvilken deras första uppräning med sannolikhet äfven måste tillskrifvas. Det är tidsåldern, som närmast följde den stora Folkvandringen, hvars mäktiga, men dunkla och orediga minnen, genom muntelig öfverlemning fortplantade, genom folksång och folksaga till fabel förvandlade,

notis kunnat vara källan till alla dessa olika utbildade sagor om samma ämne. De äro snarare en efterklang af samma traditioner, ur hvilka Jordanes sjelf öste, och deras vidsträckthet hänvisar på ett gammalt sammanhang mellan folken, hvars egenteliga epok är den stora folkvandringen.

5) Vi hänvise till Prof. P. E. Müllers undersökningar i 2:dra delen af *Saga Bibliothek*, Kjöbenh. 1818.

utgöra grunden i dessa så vidt spridda Sagor: Detta är också deras enda allmänna historiska grund. Ursprungna från en i sig sjelf chaotisk tid, gångna genom många folks och släktens inbillningskraft och minne, utbildade efter sagans art, som växer med åldrarna, gör alla sina hjeltar samtida och kläder forntiden i det närvarandes drägt, ha de i det enskilda förlorat all historisk halt och i alla ritningar blifvit genomträngda af dikten. *Vilkina Saga*, i sin närvarande gestalt, troligen från medlet af 14:de århundradet 4), framställer dem i deras mest omfattande, men också nyaste och mest förändrade skick. En okänd Isländare har författat den efter Tyska Sångers och Sagors, hvilka likväl till en del förut i Norden varit bekanta och efterbildade i de så kallade Kämpevisorna om Thidrik af Bern och hans hjeltar. Men hvarken dessa eller den Isländska *Sagan* äro den källa, hvarur de Svenska Krönikorne öst; ehuru visserligen inhemska öfverlemningar funnits om flera till denna fabelkrets hörande personer och händelser 5).

4) Müller l. c. s. 294. Peringskölds uppgift i företalet till *Vilkina Saga*, om tiden och sättet för Sagans öfverflyttande till Norden, är ett misstag och angår ej *Vilkina-* utan *Blomstervalla Saga*.

5) Ej blott i Kämpevisorna, af hvilka man träffar flera i gamla Svenska Visesamlingar, utan i de ostridigt inhem-

Det finnes en gammal Svensk bearbetning af
Konung Thidreks Saga. Den handskrift jag haft

ska gamla folksägner om Smeden Veland och hans son Vidrik eller Videke i Skåne, och Bohuslän. Niflungaskatten, på hvilken redan Bjarkamal det gamla, en af de äldsta Nordiska sånger, har afseende, då i en uti Edda bibehållen strof Guldet kallas Niflungarnas tråtoämne, förlägger en svensk folksägen, hvilken jag af muntelig berättelse känner, uti Garphytteklint i Nerike. Äfven traditionen om Konung Film i Upland och hans borg Filmhus, hvaraf man ännu vill finna lemningar vid Films kyrka och prästegård, hör hit. Sælvius om Upland s. 340. Script. R. Suec. I. p. 241. Alla spår af denna gamla så långt utspridda fabelkrets äro märkvärdiga. Huru vidt äfven de af dessa Sagor gå, som mest blifvit hemmastadda i Norden, t. ex. den om Smeden Veland eller Völundr (i Vilkina Saga Velint), om hvilken redan ett Eddiskt quäde finnes, som bär alla tecken af hög ålderdom, kan ses deraf, att han under Medeltiden omtalas såsom allmänt bekant i England, Frankrike, Tyskland, Italien, uti skrifter, hvilkas ålder till en del går upp till 9:de århundradet, såsom i Konung Alfreds Öfversättning af Boethii Consolat. Philos. och i den gamla Latinska Dikten: De prima expeditione Attilæ regis Hunnorum in Gallias. En tidigt så vidt bekant saga måste till sitt första ursprung vara långt äldre. Också anser jag den lärde och skarpsinnige Müllers förmodan alldeles ej för osannolik, att den berömde Videke eller Vidga Velands son, är den hjelte Vidicula eller Vidigoia, som Jordanes redan c. 5. omtalar, såsom ämne för Götiska sånger, och om hvilken han c. 34. anför ett ställe ur Prisci berättelse om legationen: till Attila (men hvilket ej mera återfinnes i Excerpta ex Prisci Hist. Goth.). Man hade i Ungern visat Priscus det ställe, „ubi Vidigoia Gothorum fortissimus Sarmatum dolo occubuit.” Vilkina Saga låter honom omkomma i en Hunnernas strid mot Götiska Konungen Ermenrek,

Mindre Ri Ericus Olai.

Erik. *us* Disertus (Saxo L. V. p. 90. Steph.)
anus (Saxo L. VI. p. 107) eller
 om andre säga (ut asserunt alii):

Göderijk Erikson *vicus*, som hos utländningar (a-
 En Codex tillägg exteros) kallas *Theodoricus*,
doricus. lken utgick med en krigshär och
 lerlade sig många land. Hans son

Philmer. En *Coyer* store fortsätter eröfringarna
 ock *Wilkinus* i inlands, emellertid låter Ericus O-
 i Sverige regera
ducus } Saxo L. VII p. 120.
us }

Derpå:

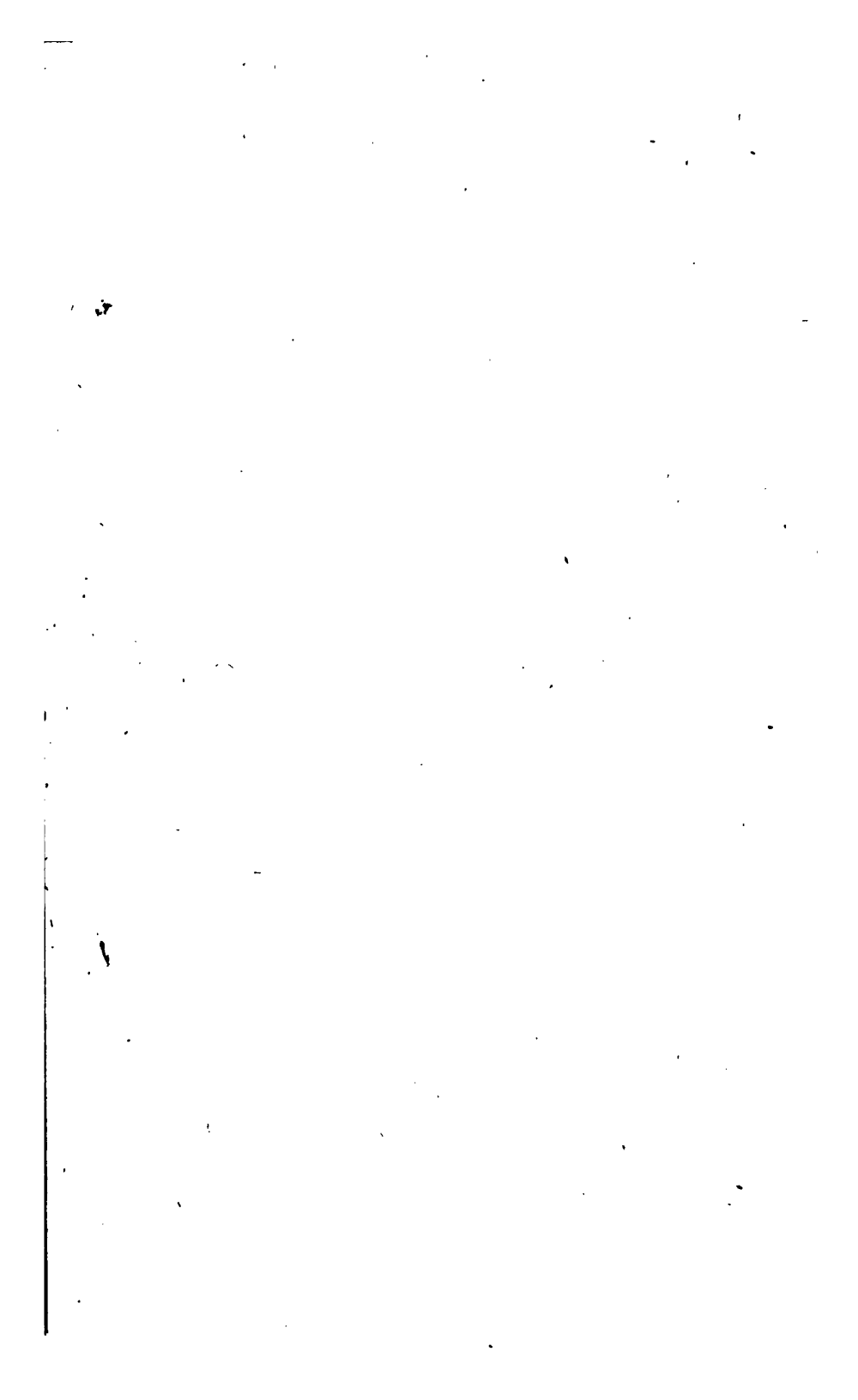
*Nordian Philmerian.**Hernit ith.**Osatrix Hernitsth Hernitthsson.**Hernit Hernitsson**Inge**Inge.**hus.**Frode*, med förbigå-ler *Niord*, hvilka

kan synes ha för-

an i Thidriks Sa

*Urbar.**Östen.**Siolm* (Fjolm i R).

Efter denna siticus Olai med Registrum Upsa-
 liense och Ynglingaellan *Domar* och *Dygve* in-
 sätta en *Attila*.

tillfälle att rådfråga 6) synes vara från senare hälften af 15:de århundradet, men åberopar sjelf en äldre. Allt hvad den Mindre Rimkrönikan af den lånat, jämte det ordagrannt afskrifna stället ur denna saga, som i en handskrift af den Prosaiska Krönikan förekommer 7), visar att den är tidigare än båda dessa, och den måste redan i 14:de århundradet i Sverige varit välbekant, då den äldsta Codex af Stora Rimkrönikan, i företalet, på den samma har afseende 8). Denna Svenska Saga är

och tillägger att man mindes stället. Hunnernas tåg mot Hermanaric (i hvilket Sagan, efter vanligheten mot all tideräkning, äfven låter K. Thidrek deltaga) omtalas af Jordanes c. 24. Den nordiska traditionen återförer Vidike Velandsson till Norden. Den gamla Svenska bearbetningen af Vilkina Saga låter honom på ön Femern uppsökas och ihjelslås af Thidrik, som på vägen derifrån dör af sina sår. Häruti afviker denna bearbetning af Sagan från alla andra.

- 6) En Pappers codex i 4:o ur Sko Klosters Bibliothek, hvars lån ägaren H. Exc. Gref Brahe haft ynnesten mig tillåta. Af min vän M:r Gumælius, som först gjort mig på densamma uppmärksam, har man att i 10:de häftet af Iduna vänta en uppsats öfver denna hittills obekanta Svenska Saga.
- 7) Cod. 3. Om K. Philmer eller, såsom han i sagan heter, Wilkinus. Script. R. Succ. T. I. p. 250.
- 8) Der heter om Sverige:
 Goda tjägna (hofmän) finner man thär
 Ridderskap af helade (hjeltar) goda
 The Didrik af Bernen väl bestode.
 Dermed menas det fabelagtiga krigståg, hvilket Sagan låter Attila och Thidrik företaga mot Sverige.

fullkomligt oberoende af den Isländska, som Peringsköld utgifvit, ehuru den i det hela med den öfverensstämmer. Den iakttager stundom en annan ordning i berättelsen, är i allmänhet kortare, men har äfven tillägg, som hvarken finnas i den tryckta eller i Isländska handskrifter af Sagan 9). Hufvudsakligen synes den vara hämtad från Tyskan; den åberopar sägner, men äfven böcker 10), och utger sig sjelf för en öfversättning 1). — Sagens Vilkinaland är ett nytt fabelagtigt Suithiod hin mikla. Det säges innefatta Sverige, Götaland, Skåne, Vinland (Venden) och flera länder. Det gränsar i söder till Attilas rike; och har fått sitt namn af en konung Vilkinus, i hvilken den Prosalska Krönikan ser Jordanis Filimer. Den Mindre Rimkrönikan, som äfven uppför honom under detta namn, riktar med flera hans fabelagtiga

- 9) Så vidt dessa genom Müllers SagaBibliotek blifvit bekanta.
- 10) Om Nilungarnes fall säges: hær ære flere böker aff skrifne, ok holla alth thet samma. Att den Isländske författaren af Vilkinsa Saga äfven haft en skrifven Tysk Saga för sig, är efter jämförelsen med den Svenska högst sannolikt.
- 1) Handskriften slutas med dessa rim:
 hær Didriks bok haffver nu en ændha
 gudh maa honom sina nadhe sændha
 them som hona a Swænska wændhe.

efterträdare 2), hämtade ur samma Saga, den gamla Svenska Konungalängden 3). Så fick man flera konungar redan före den första, hvilken den i själva verket äldsta inhemska konungalängd för hedniska tiden vet att anföra. Denna konungalängd, som slutar vid år 1333, och således vid den tiden är skriven 4), begynner med Inge, fader till Neork 5), farfader till Froy 6), hvilka bägge, säges det, af efterkommande blefvo dyrkade såsom gudar 7). Man igenkänner här i öfverensstämmelsen med det Isländska Ynglingatalet, hvilket hos Are Frode 8) begynner med Ingvi, Niordr, Frayr; och denna öfverensstämmelse mellan bägge bibehåller sig äfven i det följande, om man undantar någon olikhet i skriftsättet af namnen. De Svenska Krönikornas författare ha känt denna äldre inhemska konungalängd; men utom de för den obekanta konungar, som Jordanes och Sagan om Thidrik af Bern

2) Dessa förekomma äfven i en Codex af den Prosaiska Krönikan. Script. R. Suec. l. c.

3) Script. R. Suec. T. I. p. 253.

4) L. c. T. I. Catal. Reg. N. II. Jfr. NN. III. och VI.

5) Skrifves äfven Neroch.

6) Skrifves äfven Froyer, Froe, Frode. (Stroy är ett tydligt skriffel).

7) Hos ambos tota illorum posteritas ut Deos veneratj sunt.

8) Schedæ. Havn. 1733. p. 76.

gifvit dem, lyssna de äfven till en annan berättelse om en Svensk konung Urbar 9), hvilken också kallas än Humble 10), än Ypper 1), hvars söner Dan och Nore skola blifvit Dannemarks och Noriges förste konungar, men sonen Östen efterträtt fadren i Sverige. — Äldst förekommer denna sägen i Danska Krönikor, och är tydeligen, ehuru mera utsmyckad, den samma som redan blifvit anförd om konung Erik 2). Efter Östen, Urbars

9) Script. R. Su. T. I. p. p. 242, 253. Chronicon Pros. citerar här Danska Krönikor.

10) MS. vetustum codicis Legum Danicarum cit. a Peringsköld in annot. ad Cochläi Vitam Theoderici p. 256. Här anföres, jämte bröderna Snorä (Nore), Östen och Dan, äfven en fjerde Angull, af hvilken Ängland (det gamla Anglia i Schlesvig) skall fått namn. Saxo nämner blott Dan och Angul (a quibus Danorum cepit origo) såsom Humbles söner, Chronicon Erici Reg. endast Dan.

1) Jutia, Feonia, Sialandia, Mön, Falster, Laland, Scania non dicebantur Dania vel Dacia, sicut postea docebimus, quia nullo regebantur imperio. Sed ad regem Sveithié habuerunt respectum. Fuit enim in Upsala, civitate Sveciæ, rex quidam, nomine Ypper, tres filios habens, quorum unus Nori, alter Östen, tertius Dan dicebatur. Quem pater suus misit in has partes, quæ nunc dicuntur Dacia, ad regendum insulas quatuor, scilicet Sialand, Mön, Falster et Laland, quæ omnes uno vocabulo nuncupabantur Withesleth. AnnaL. Esrom (från början af 14:de årh.) hos Langebek Script. Dan. T. I. p. 223.

2) Öfversättningen af den gamla Svenska visan hos Johannes Magnus förenar bägge, då den säger, att Erik först utsände Göterna, men att Humel från

son, följer i de Svenska Krönikorna Sjolm 3), i den gamla konungalängden Fjolm, Ynglingatalets Fjolner, hvarefter de i allmänhet öfverensstämma med dessa äldre källor. Ericus Olai 4), den förste utförligare Svenske häfdatecknare, har ofta blott afskrifvit denna gamla konungalängd, men börjar med flera i hans tankar äldre konungar, om hvilka de Svenska Krönikorna, Vilkina Saga eller Saxo talat. Vi bifoga en öfversigt af Erici Olai och de båda Krönikornas konungalängder, med uppgift af deras källor, intill den tidpunkt, då de bli ense med den gamla kungalängden eller, såsom en senare afskrift af denna gemenligen kallas, Registrum Upsaliense 5).

Man ser af denna sammanställning, huru stort inlytande Jordanes och Sagan om Thidrik af Bern haft på föreställningen om Fäderneslandets äldsta Historia. Till en del sammanhänger visser-

Götarike blef desse utvandrade Göters förste konung, och att Dan var hans son.

3) Chron. Pros. Sælingh.

4) Chronica Erici Olai, Decani Upsaliensis. Först utgifven af Messenius 1615, men med uteslutningar och förändringar. En ny Upplaga, efter jämnförda handskrifter, tryckes nu i 2:dra Delen af Script. Rer. Suec. Med. Ævi. — Ericus Olai skref sin Krönika, som går till 1464, på K. Carl Knutssons animodan. Han dog d. 24 Dec. 1486.

5) Catal. N. VI. Script. R. Suec. T. I. p. 14. Se Tabellen vid slutet.

ligen denna sistnämndes så vidt utbredda fabelkrets med gamla Nordiska Sagor, t. ex. med Volsungasagan och de Eddiska Sånger, som med denna ha gemenskap. Men dessa beståndsdelar äro ej de, som i vår Medeltids föreställningar förbundet sig med Svenska Historien, utan tvärtom de söderländska Götiska sagorna, ounderstödda af några andra inhemska minnen än dem som kunna tillskrifvas dessa sagors egen inflytelse, och förblandade med Jordanis berättelser om de utländska Göter. Afsöndrar man dessa främmande beståndsdelar, så återstår blott en enda inhemska öfverlemning — om en Götisk utflyttning, i en Eriks, Götalands förste konungs tid, och om en Humble, från hvilken dessa utvandrade Göters konungaätt troddes härstamma. Det i besittning tagna landet kallas Viternas hed eller slätt, äfven i allmänhet Söderland. Krönikorna förklara det förra med Danska öarna, men ännu äldre äro de intyg, som bevittna att Jutland och den sydostliga östersjökusten verkligen kallades Vitland 6). Äro nu Viter och Göter, såsom redan är visadt, i grunden samma namn, så är detta Vitland blott ett nytt Götaland; och här komma oss Isländska underrättelser till mötes, hvilka verkligen omtala mer än ett Götaland och

6) Jfr s. 109.

bekräfta den i Skandinavien inhemska sägen, på hvilken vi här fästat uppmärksamheten. Isländarne delte Götaland i allmänhet i fasta landet och i öarna. Det förra kallades Reidgotaland (och i denna bemärkelse hette äfven Sverige så); det senare Eygotaland 7). Men också Jutland kallas i Edda uttryckligen Reidgotaland 8) och Hervarar-Saga förlägger ett Reidgotaland på södra och sydostliga östersjökusten 9). Striden emellan flera lärda om Reidgotalands rätta belägenhet upplöser sig således deruti, att denna benämning i allmänhet utmärkte det af Göter bebodda fasta landet; men tillfälligt kan det ej vara att detta Isländarnes Götaland både på Jutländska halfön och på södra Östersjökusten inträffar med det Vitland, som andra underrättelser i samma trakter utmärka. Både

7) På den tiden kallades allt det fasta land, som han (Oden) ägde, Reidgotaland, men alla öarne kallas Eygotaland. Detta allt kallas nu Danavälde och Sveavälde. Edda, Ed. Rask. Stockh. 1819, s. 195.

8) Ibid. s. 14. Dannemark i allmänhet säges i äldsta tider ha hetat Gotland. s. 146.

9) En skog skilde detta Götland från Hunaland (Herv. Sag. c. 18.) och det låg i närheten af Gardarike (c. 12). Avarer och Vender kallades Hunner i Norden. Thunmann Nord. Völk. s. 129. Den Köpenhamnska Upplagan efter ett annat fullständigare men yngre MS af HervararSaga säger, att Reidgotaland och Hunaland nu är kalladt Tyskland.

inhemska och Isländska underrättelser instämma således deri, att det fanns ett Götaland på båda sidor om hafvet. Först mot slutet af 7:de och i 8:de århundradet nämnas Slaviska eller Vendska folk i norra delen af Tyskland och på Östersjö kusterna 10). Äldre än dessas välde måste således både det Götiska väldet i dessa orter och erinringarne derom vara; och dermed är ur gamla nordiska minnen ett förhållande uppdagadt, hvilket både i afseende på tid och omständigheter otvunget förbinder sig med hvad Jordanes i 6:te århundradet berättade. Ty äfven han, och med honom hela ålderdomen, så långt några underrättelser gå, fann Göter på båda sidor om Östersjön. Så väl hos honom som i den inhemska öfverlemningen förenar sig dermed sagan om Götiska utflyttningar från Skandinavien. Till riktningen synas de skilja sig, då en skall ha gått åt trakterna kring Weichseln, en annan åt Danska öarna. Det äfven omnämnda Söderland, hvarmed i den tidens språk Tyska länderna utmärktes, och det Reidgotiska riket på andra sidan Östersjön, skulle väl kunna förmedla denna olikhet; men det är för öfrigt alldeles ej nödvändigt, att dessa utflyttningar varit en och samma

10) Thunmann, l. c. s. 128—131.

eller samtidiga. — Ett lärdt missförstånd har väl till en del föranlett flera gamla Danska Annalisters så bestämdt yttrade tanka om det Danska både folkets och rikets ursprung från Sverige. Hos Isidorus, en författare af 7:de århundradet, hade de läst, att Dakerne (Daci) voro af Götisk härkomst 1). Att Daker och Daner voro samma folk, antogs för afgjort; ehuru de förre bodde i östra Donauländerna. Göterne voro lika otvifvelagtigt de Svenske Göter; och detta anfördes till att styrka det Danskarne från Götaland utgått. Men att desse Annalister häruti endast sökte bekräftelse på en äldre inhemsk sägen, är äfven tydligt. Saxo, som ej känner Isidorus, har redan berättelsen om Humble och hans söner. Det Danska namnet höres först i 2:dra århundradet, och Ptolemæus finner det då i det sydliga Skandinavien. I det 6:te finnes det redan på andra sidan hafvet, hos Procopius, men tillika innom sjelfva Skandinavien, hos Jordanes. Detta bekräftar verkligen den inhemska sagan om

1) Daci sunt Gothorum soboles. Isidorus Hispalensis, Origin. L. IX. c. 2. Thomas Geismer, som skref vid år 1431, citerar stället (Compend. Hist. Dan. hos Langebek I. 289). Men redan Chronicon Erici Regis, hvilken Thomas Geismer här följer, synes stöda sig på en slik missförstådd lärdom, då den åberopar Veteres Historiographi till bevis för samma mening.

först Skånes, derpå Danska öarnas besittningstagarnde (om också ej första befolkning) genom samma utflyttning, från hvilken Annalisterne sedermera härledde Danska rikets ursprung. En Svensk eller Götisk konungastam, en derigenom i en del af Danska länderna först införd regering, styrkte, vid Sagualdernas allmänna benägenhet att göra konungarnas stamtafla till folkens, tankan om detta ursprung, och sagan utvidgades af denna anledning. Det tillägg, som ger åt Dan, en Nore, en Angul till bröder, men åt alla ett svenskt ursprung, är blott en dylik efter saguart uttalad föreställning om folkens gemensamma härstamning och synes, ehuru i en annan gestalt, i grunden vara densamma, som gör Svenska, Danska, Norrska, Angelsaxiska konungäätter till Odiniska, men Sverige till hufvudsätet för Asarnas makt 2).

De Isländska källorna för Nordens äldsta Häfder voro intill senare hälften af 17:de århundradet nästan helt och hållet obekanta, och emellertid hade det allt lifligare bemödandet att ur de högst torf-

- 2) Sjelfva traditionen om Erik, Götalands förste konung, under hvilken den utflyttning skall skett, som gaf Danska riket sitt upphof, erinrar om Isländarnes Rik eller Rig, hvilken, härstammande från en af Asarna, först i Norden skall burit konunganamn. Ynglingasagan härleder från honom Dan Mikillati, efter hvilken Dan-nemark skall blifvit uppkalladt.

tiga underrättelserna om fäderneslandets fornålder bilda en sammanhängande Historia, en lång besinningstid och gissningarna fritt spelrum. Äfven med allt hvad man ur Jordanes och Thidriks Saga lånat, blefvo dock stora luckor i sjelfva konungalängden; och det var Jordanis egen på god tro antagna berättelse, som vållat dem. — Genom den föreställningen, att allt, hvad de Gamle förmåla om Skyther och Geter, angick hans från Skandien utgångna Göter, flyttades dessas utvandring upp i sjelfva uråldern. För denna hade man ingen annan hjälpreda än Bibeln, hvilken christelige latinske författare begynt använda på den världsliga Historien. Att Göterne härstammade från Magog, Japhets son, hämtade man af den nämnda Isidorus, som derföre åberopar Profeten Hesekiel till bevis 3). Man sökte jämförelsepunkter uti den Bibliska tideräkningen; och trodde sig förmodligen ha funnit sådana, emedan uti den mindre Rimkrönikan följande underrättelse förekommer angående den förste Göthakonungen Erik:

3) Isidori Chronicon Gothorum i Grotii Hist. Goth. p. 708. Satsen, som genom Johannes Magnus blef namnkunnig i Sveriges Historia, men ingalunda har honom till upphofsman, förekommer i Norden först hos

„Tha liffe Saruch goder moder

Abraham Patriarchas faders faderfader” 4).

Huru skulle nu en så ofantelig tidsrymd, tills Fäder-
neslandets Historia först fick något innehåll och kon-
de få någon tideräkning, fyllas 5) med Svenska konun-
ganamn och Götiska bedrifter? Sveriges siste Cathol-
ske Ärkebiskop Johannes Magnus företog sig
denna uppgift och löste den — såsom den kunde lö-
sas 6). Redan hans närmaste man, efter Reformatio-
nen i ämbetet, och äfven på den historiska banan,
Laurentius Petri, beskyller honom för uppenbar
dikt i många stycken 7). Emellertid hade hans ar-

författaren till Chronicon Erici Regis, som återopar Pa-
pias, en Lexicograf i 11:te århundradet.

- 4) Äfven detta finnes först i Chronicon Erici Regis hos Langebek, l. c.
- 5) Albertus Krantzius från Hamburg, († 1517) som i sin Chronica Regnorum Aquilonarium efter Jordanes och Saxo sammansatte den äldsta Sveogothiska Historien, klagar öfver dessa luckor.
- 6) Han utarbetade under sin landsflykt sin Historia Gothorum Sveorumque i Venedig 1540, och verket blef, efter hans död, af hans bror Olaus Magnus år 1554 i Rom utgifvet.
- 7) Om tjugu konungar, som Johannes Magnus infört emellan Ingemar och Brattemundus (Ynglingatalets Yngvar och Brant-Anund), säger Laurentius Petri: „Hvilken som Inst hafver till att veta huru han these sina konungar beschrifver, han må läsaf hos honom, ty efter thet hvarken Ericus Upsaliensis i sin Chronika eller någor annar, them jag sett hafver, om samma ko-

bete ett afgjordt inflytande på alla följande framställningar af Sveriges äldsta Historia; till Eric Benzelius och Jacob Wilde först i dess dunkelhet införde granskningens fackla.

Under det Johannis Magni verk i förnyade upplagor spriddes kring Europa, förblef äfven inom fäderneslandet den utmärkte Svenske Häfdatecknare, som först betraktat vår forntid med fördomsfri pröfning, intill våra dagar outgifven. Olaus Petri, jämte sin bror Laurentius, Svenska kyrkans Reformator, skref sin Svenska Krönika 8) före Johannes Magnus.

nungar något rör, låter jag dem här bestå, ehuru thet ock med dem vara kan. Doch är fara värdt om allt skall så hafva varit som han schrifver." Det är bekant, att Johannes Magnus riktat vår äldsta Historia med åtskilliga grufveliga Tyranner, merendels skildrade med tydlig hänsigt på K. Gustaf I, och stundom äfven med liknande namn, t. ex. hans så kallade Gostagus, hvilken han säger fått namnet af godstagning. Såsom en dylik tyrann och i samma afsigt utmålar han äfven den gamla konung Visbur, som innebrändes af sina söner. Laurentius Petri anmärker: „Efter våre gamle Chröniker platt intet tala om hans regemente antingen ondt eller godt, kan man intet annat säga, än att samme Johannes sådant hafver spunnit af sig sjelf, såsom han ock eljest uti samma Chröniko ofta gjort hafver. Dock hörer thet ingen redelig sribent till sådana skändeliga ting af sig sjelf dichten, när och på hvem honom synes, helst på herrar och förstar." — Laurentii Petri Svenska Krönika tryckes nu i andra delen af Script. Rer. Suec.

8) Tryckt 1818 i första Delen af Script. Rer. Suec.

Med skäl säger han om sina föregångare: „I våre Svenske Chrönikor finnes ganska lijten rättelse huru här i Rijket hafver tillstått förre än Christendomen hit kom. — The som först begynte skrifva Svenske och Danske Chrönikor hafva tagit begynnelsen af gammal ryckte, vjisor och andre sådane blommerade dickter, som i landene gånget hafver; ty är thet ock ganska ovisst om så skjedt eller ey. — Allmänneliga Historier gifva nog före om Göta Rijket, huru gammalt thet är. Merf thet kan ingalunda vara förståendes om the Göter, som här i Sverige äro. — Man kan ju icke räkna them för Sveriges konungar, som i främmande land hafva konungar varit öfver the Göter? — Thet som är utdragit utaf Tijderik van Berns fabel kommer icke Sverige vid. — Hvarken Svenske, Tyske eller Danske hafva så vissa Krönikor, som väl behöfdes, om thet som i theras land skjedt är, förr än Christendomen ther kom; men sedan hafver något vordet skrifvet, ändock ganska litet, besynnerliga här när oss. Thet mästa, som finnes när oss skrifvet vara, thet är skrifvet i nästförleden 500 år, hvilket med gammal register och besegladt bref ju mäst bevisas kan. — Och ändock then Danska Chrönikan g) mycket före-

g) Saxos Danska Historia.

gifver hvad fordom skall hetas i these tre Rijken skjedt vara och räknar långt tillbaka, så kan man dock föga makt gifva henne; ty i Dannemark hafver varit samma felet, som när oss är om the gamble Historier, och therutöfver ser man väl att allestädes sökes stor ähra och prijs” 10). — Öfver en sådan ärelystnad i Historien, äfven hos oss, klagar Olaus Petri nog. „Våre Chrönikor (säger han) läggja våra Svenska män en stor ähra till theraf, att the Göter, som efter theras mening här utgångne äro, hafva så mycket bedrifvit i främmande land. Men när vi sakena rätt besinna är thermed föga ähro inlagt. Man lägger ju föga ähro in thermed, att man far med öfvervåld och orätt i annars land, som oss intet ondt gjort hafver, skinnar och bränner, dräper och förhärjar them som gerna vilja sittja med frijd. — Prise Göters mandom ho thet vill; the som såto för theras hand prisade them intet, uthan sade them vara en hop skallkar och tyranner.” —

Oaktadt all Olai Petri predikan fortgick dock denna ärelust, ju mer den blef moder till nya bragder, att i dessas glans äfven betrakta gamla tider. Odödliga bedrifter, som skulle göra samtidens be-

10) Dessa här sammanställda yttranden finnas i Inledningen och till en del i sjelfva början af Krönikan.

undran, syntes fordra en ej mindre lysande forntid. Vid den store Gustaf Adolfs kröning tornerade Rid-dare till försvar för den satsen, att de verldsstorman-de Güter från Sverige utgått 1). I den första o-fullständiga ljusning, som derefter bekantskapen med Islands häfder spridde öfver den gamla Norden, sök-te man blott ny bekräftelse på Svenska Historiens höga ålder och ära; och den snillrike Olof Rud-beck krönte slutligen verket, då han, genomvan-drande alla lärdomens områden för att förhärli-ga sitt fädernesland, på Sverige lämpade hela innehål-let af de Gamlas mythologiska fabler om den för dem okända norra delen af jorden.

IV.

RUNORNA.

Vi ha afskiljt de lånta prydnader, hvarmed man utsmyckade vår dunkla forntid, men äfven derunder upptäckt en och annan inhemsk öfverlemning, vid hvilka dessa främmande beståndsdelar hade fäst sig. Det återstår att i allmänhet tillse, hvilka till-gångar Norden sjelf verkligen erbjuder för känne-

1) Stockh. Magaz. 3 B. s. 404.

domen af sin fornålder; hvarvid undersökningen; huru vida våra förfäder redan före Christendomen kände bokstafsskrift, såsom det förnämsta medlet till minnenas förvarande, först måste väcka uppmärksamheten.

Om Runorna är så mycket skrifvet, att det är svårare om dem säga litet än mycket. I stället för att öka gissningarna om deras ursprung och ålder med nya, sammanfatta vi heldre det historiska om dessa Nordens äldsta skriftecken. Rún, Runa 2) — bägge formerna finnas — som i det gamla språket betyder både sång eller tal 3) och bokstaf eller skrift 4), men hvares första bemärkelse

2) Rún har i pluralis Rúnir och Rúnar: Runa, egentligen streck, linea (Björn Haldorsens Islandske Lexicon), har i plur. Runor, hvilken pluralis äfven stundom förekommer på Runstenar.

3) Egentligen i hemlig, förtrolig mening: deraf Rúnir, i feminin. Rún eller Rúnna, på Isländska. en förtrogen samtalare eller vän. Det gamla svenska verbum, att runa, som brukas i den stora Rimkrönikan, betyder att mumla, tyst utsäga något. Substantivum Runa utmärker äfven ett oafbrutet med vigt och känsla framfördt tal (Sermo non intermissus et affectuosus. Björn Haldorsen l. c.), således en slags declamation, hvari ligger öfvergången till betydelsen af sång. I denna är Rún egentligen trollsång, besvärjning, sou och kallades Galdr. Ynglinga Saga c. 7. I de gamla Folkvisornas språk äro Runor, och Runeslag Sångar, men äfven skrifna besvärjningar. Se Svenska Folkvisor, I. D. s. 33, 36.

4) Äfven här möter oss tillika bemärkelsen af hemlig-

synes ha varit en dels med ord, dels med ristade tecken 5) verkställd besvärjning, förekommer tidigast i Ulfilas Götiska Bibelöfversättning från fjerdde århundradet (å. 560—580); och Runa betyder der hemlighet 6). Det Götiska Alfabetet, som tillskrifves Ulfilas, visar flera tydliga runor; men i bemärkelsen af bokstaf finna vi ordet först i 6:te århundradet, då en Biskopp i Frankrike omtalar Runor såsom en barbarisk skrift på trätaflor eller släta kaflar 7). I 8:de århundradet förekom-

het. Run är på Angelsaxiska både bokstaf och hemlighet. Rúnar, Rúnir betyder för öfrigt på Isländska både bokstäfver och vettenskaper, äfven berättelser, bedrifter. Om ordets bemärkelser jfr. Ihre Glossarium SvioGoth.; Periculum Runologicum a Gisljo Brynjulfi Fil. Islando, Havniæ 1823 p. 142.; Finn Magnusen, Öfversättning af den äldre Edda T. III. s. 76.; Glossarium till den stora Köpenhamnska Upplagan af den äldre Edda.; I. W. Grimm über Deutsche Runen, Göttingen 1821. s. 67.

- 5) Bäggedera förenas uti Runesången (Runatalshattir Odins) i den äldre Edda, och alltid i magisk mening.
- 6) Äfven Råd, Hemligt Rådslag, Luo, 7: 30. Marc. 4: 11. Ihre i sitt Glossarium SvioGoth, col. 472 och äfven i sina Analecta Ulphilana Ups. 1779. p. 88, läser det Götiska ordet i nomin. sing. Run; Jacob Grimm deremot i sin Deutsche Grammatik, Göttingen 1819, L. 9, i anförandet af de Götiska Declinationerna: Runa.
- 7) Venantius Fortunatus, bördig från Italien, Biskop i Poitiers i senare hälften af 500-talet, skrifver till Flavius Euodius, att om han ej ville svara honom på Latin,

mer i Tyskland ordet Runstaf 8) nyttjadt i betydelse af Skrift, och från det 9:de har Rhabanus Maurus, ärkeBiskopp i Maynz († 859), förvarat oss ett helt Runealfabet, „bokstäfver (säger han), hvilka nyttjas af Markomannerna, dem vi kalla Nordmän och från hvilka de som tala det Tyska språket härstamma: med dem beteckna desse, som ännu äro tillgifne hedendömen, sina sånger, trollquäden och spådomar” 9). Markmänner äro gränsfolk, här Saxarne norr om Elben, de så

så kunde han betjena sig af ett annat språk eller skrift, och tillägger: *Barbara fraxineis pingatur Runa tabellis — Quodque papyrus agit, virgula plana valet.* Poemat. L. VII. c. 18. Enligt flera andra hos denna Författare förekommande ställen betyder barbarus här Tysk eller Frankisk.

- 8) Runstab, i en öfversättning af BenedictinerRegeln af Kero, Munk i St. Gallen (omkring 729), anfördt af Schilter. Thesaur. Ant. Teut. T. I. c. LIV.
- 9) Hrabanus Maurus de Invent. Lingvar. hos Goldast, *Res. Alamann. Script. T. II. p. 67.* *Litteras, quibus utuntur Marcomanni, quos nos Nordmannos vocamus, infra scriptas habemus: a quibus originem, qui theodiscam loquuntur linguam, trahunt. Cum quibus carmina sua, incantationesque ac divinationes significare procurant, qui adhuc paganis ritibus involvuntur.* Detta är ej det enda gamla Tyska Runealfabet: 2:ne andra ha blifvit fundna i handskrifter, i St. Gallen från 10:de århundradet — i München från 8:de århundradet. I en handskrift af Isidori verk de accentibus, de posituris et litteris från 9:de århundradet finnas både det Nordiska och det Angelsaxiska Runealfabetet. Montfaucon

kallade Nordalbingerne, hvilka af Frankerna äfven kallades Nordmän 10). Men tillägget om Tyskarnas härkomst ifrån dessa utvidgar äfven på detta ställe bemärkelsen till den mer vänliga, i hvilken Nordmän på dessa tider utmärkte innevånarne i de Skandinaviskt-nordiska rikena 1); ty utan tvifvel hade den Frankiske Författaren här afseende på sagan om Frankernas härstamning derifrån 2); och hvad som ytterligare anmärkes, att nemligen de här omtalade Nordmän voro hedningar, visar så mycket mera, att ej förnämligast Nordalbingerna blifvit åsyftade, som desse, churu möjligen hedniska plägseder bland dem ännu bibehållit sig, likväl redan i Anscharii tid voro christne, och i hans gamla lefvernesbeskrifning sägas bo näst till

(Palæogr. Græca p. 292) har äfven ur en i Frankrike år 1022 skrifven Codex anført bägge. Det Nordiska kallas der Alphabetum Norvagicum. Jfr W. C. Grimm, Ueber Deutsche Runen.

10) Ihre, de Runarum patria et origine. Upsal. 1770, p. 55.

1) "Dani et Sveones, quos Nordmannos vocamus", säger Eginhardt i sin välgörares Carl den stores lefverne. (Vita Caroli Magn. c. 12).

2) — — — — — — — — — — Dani Nort quoque Francisco dicuntur nomine Manni, Unde genus Francis adfore fama refert. Nigellus de Baptismo Haraldi Regis: lefde under Kejsar Ludvik den fromne. Langebek, I. 400.

bedningarna 5). — Det meddelade alfabetet är mer öfverensstämmande med de Angelsaxiska fullständigare Runorna, än med de Skandinaviska, hvilka genom sjellva sin fattigdom, stora enkelhet och egna ordning röja en högre ålder, och lika otvifvelagtigt ligga till grund för de Angelsaxiska Runorna, som dessa i allmänhet för de Tyska 4). Likväl förekomma äfven stundom Tyska Runor på

- 3) Rimberti Vita S. Anseharii c. 32. Att Runorna kommit till Norden från Tyskland och från dessa Nordalbingiska Marcomanner, påstod Ihre, hvars förkärlek för den Ulfilasiska Litteraturen gjorde honom böjd att nedsätta Runornas ålder i Norden. Han sökte i synnerhet styrka denna hypotes genom anmärkningen om de 16 Runornas otyglighet och otillräcklighet att uttrycka det gamla Sveogothiska språket. Men om Runorna ej kunde vara från den Skandinaviska Norden, emedan de äro otillräckliga att uttrycka ljuden i dess gamla språk, så skulle de ännu mindre kunna vara från Tyskland; emedan de äro ännu otillräckligare att uttrycka det gamla Tyska. Att benämningen Nordmanni egentligen och företrädesvis tillades Nordalbingerna, strider mot all historisk auctoritet. Tvärtom följer blott af det anförda stället, att äfven de inbegrepos under en benämning, som eljest oftast och derföre egentligast nyttjades om de Skandinaviska folken.
- 4) Att de Tyska bibehållna Runealfabeter härstamma från de Angelsaxiska, har Grimm bevisat, l. c. s. 131, men erkänner tillika att de sexton fornnordiska Runorna äro grunden för både de Tyska och Angelsaxiska, s. 128. Om Angelsaxerne, såsom troligt, i 5:te seklet medförde Runorna till England från sina forna hemvist, så visar detta Runornas ålder hos dem. Och likväl ansågo just de dem vara af Skandinaviskt ursprung.

Svenska Runstenar 5). En gammal Angelsaxisk författare, som äfven upptecknat ett Runealfabet, tillägger: „dessa bokstafsformer berättas först vara uppfundne bland Nordmännernas folk, hvilka ännu sägas nyttja dem till bibehållande af deras sånger och till besvärjningar. De ha kallat dem Rimstafvar (Runstafvar), troligen emedan de derigenom meddelade hvarandra hemliga saker” 6). Man ser att både detta och det nyss anförda intyget angår en tid, då hedendomen med dess vidskepelse icke ännu försvunnit ur Norden. De bestyrka således Runornas kändedom i hedniska tiden; och

5) På tvänne i Upland (Bautil N. 581. 361.), på en i Norge och på tvänne i Blekingen (Wormii Monumenta Dan. p. 478, 215, 219.). Grimm, som upptagit dem i sitt arbete, har äfven lyckats att till en del läsa dem. Se s. 172.

6) Hæ litterarum figuræ in gente Nortmannorum feruntur primitus inventæ. Quibus ob carminum eorum memoriam et incantationem uti adhuc dicuntur. Quibus et Rimstafas nomen imposuerunt, ob id, ut reor, quod his res absconditas vicissim scriptitandas aperiebant. Vet. Scriptor Anglosaxo ap. Humphred Wanley in Catalogo Codd. Anglosax. Hickes Thesaurus, T. II. p. 247. Att Rimstafvas står i stället för Runstafas, blir tydligt genom författarens egen förmodan om orsaken till benämningen; ty Run är på Angelsaxiska både bokstaf och hemlighet. (Glossarium till den stora Köpenhamnska Upplagan af d. äldre Edda. T. II. p. 764.) Olaus Petri i sin Svenska Krönika kallar de till kalendarier nyttjade Runstafvar äfven Rimstafvar. Men detta ord kommer af Rim, räknental, numerus.

tanken om deras Skandinaviska ursprung bevisar åtminstone, att Runornas bruk i synnerhet tillskrefa de Skandinaviska folken och hos dem ansågs gå uppöfver all erinring. Så instämma dessa intyg hos våra stamförvandter med Nordens egen gamla tro och minnen. Att Skandinavien är lika rikt på Runeminnesmärken, som dessa utom den Skandinaviska Norden sällan träffas, är bekant. Sjelfva deras mängd är det bästa beviset, att det skriftsätt, som på dem nyttjades, en gång varit våra förfäder välbekant; och det har säkerligen behöft en lång tidrymd att till den grad blifva det. Också tillskrefs i Norden Runornas upphof åt Oden och Gudarna 7): ett bevis att man ej kände deras ursprung; och att de från början varit en slags presterlig hemlighet, synes sjelfva ordets betydelse äfven bestyrka. Den i den äldre Edda så kallade Odens Runesång, ur hvilken författaren till Ynglingasagan synes tagit hvad han förmäler om Asarnes trolldom genom denna konst, visar oss ännu detta Runornas hemlighetsfulla och magiska bruk. Att det är en presterlig skald, under Odens namn, e-

7) Havamal Str. 81. Runatala þattr Odins, Str. 2. 5. 6. Brynhildar Quida I Str. 13. I den äldre eller Poetiska Edda af Rask och Afzelius Stockh. 1818. YnglingaSagan. cc. 6, 7.

huru urskiljande sig sjelf från den Gud han föreställer, som här uttalar Runornas hemligheter, derom vittnar sjelfva det gamla quädet 8). Både sungna ord och ristade tecken kallas här Runor; i den senare bemärkelsen heta de äfven Stafvar; endera emedan staf kallades den raka streck, som utgör alla Runors första beståndsdel, eller emedan de inskuros på stafvar, hvilka sedan brukades till spådom, gudasvar och magiska konster: en sed, som återfinnes hos många nationer. Grekerne kände en slags spådom med grenar, quistar eller stafvar, hvilken äfven deraf hade namnet 9). Romrarnes Sortes voro det samma: tärningar eller små stafvar af ek märkta med forntida bokstäfver 10). Cæsar nyttjar detta samma ord för att beteckna en liknande sed hos Germanerna 1); enligt Tacitus, som beskriver den 2), vore de dertill brukade grenar eller

8) „Gifven Odin,
Sjelf åt mig sjelf (helgad)” säger skalden om sig straxt i begynnelsen.

9) *Ῥαθυμαρσία*. Herodotus ontalar den hos Skytherna. L. IV. c. 67. Ammian. Marcellinus hos Alanerna L. XXXI. c. 2.

10) Sortes — in robore, insculptæ priscarum litterarum notis. Cicero om de så kallade Sortes Prænestinæ. De Divinat. L. II. c. 41.

1) De bello Gall. L. I. c. 50.

2) German. c. 10. *Virgam frugiferæ arboris decisam,*

stafvar utmärkta med vissa tecken. En spådom med tenar eller stafvar, som skakades eller utkastades, tillskrifves i ett Eddiskt quäde Gudarna sjelfva 3). Det är samma slags heliga lottkastning, hvilken Ansharius, Nordens förste Apostel, så ofta fann våra hedniska förfäder använda till att utforska Gudarnas vilja 4). — Det betydningfulla i Runornas benämningar, af hvilka så många utmärka ting, som i det dagliga lifvet voro af vigt, de vid Runorna fästade tänkespråk, synas ha egnadt dem åt ett sådant bruk 5). För öfrigt ritades de ej blott

in surculos amputant, eosque, notis quibusdam discretos, super candidam vestem temere ac fortuito spargunt. Att dessa tecken voro Runor, vilje vi ej påstå; men visst är, att Taciti eget yttrande om Germanernas obekantskap med skrift, enligt sammanhanget blott kan ha åseende på en allmännare kännedom af skrifkonsten. Att Venantii Fortunati intyg, om Runornas bruk såsom bokstäfver i 6:te seklet, endast kan angå Tyska folk, synes ock säkert.

3) Hymis Quida Str. I.

4) Rimberti Vita S. Ansharii cc. 16, 23, 24, 27. Heims kringla nämner seden i Christna tider. I. 736. II. 58. Edit. Peringsk. Lotterna vore under hedendomen äfven stundom märkta med bilder eller beläten. Finni Johannæi Hist. Eccl. Isl. I. 29.

5) W. C. Grimm har anført och öfversatt ett af Hickes först meddeladt gammalt Angelsaxiskt quäde om Runornas betydelse, hvilket så väl för sin ålderdomliga om Eddiska sånger påminnande anda, som genom flera öfverensstämmelser med de Nordiska vid Runorna fästade tänkespråken, är märkvärdigt.

på stafvar och telningar, utan på vapen, på stäffen eller styret af skepp, i bark, i vax, på dryckeshorn, på fiskben 6), på nageln, i handen, eller på handleden o. s. v. för olika ändamål, och under Gudars och Gudinnors anropande 7). Det är en Valkyria, som i en Eddisk sång undervisar en berömd hjelte och konung 8) om denna deras magiska användning; ty Runorna, som lärde „att frälsa män, döfva vapen, lugna sjön, dämpa elden, stilla sorger“, voro en konungslig vettenskap 9). De nyttjades således till ett slags amuleter eller talismaner, och såsom sådana synas äfven de med öglor försedde och med oformliga figurer märkta, stundom med Runor tecknade Gullbracteater, hvilka både i Sverige och Dannemark blifvit fundna i jorden, varit ämnade att bäras.

6) Egils Saga p. 567.

7) Vid runeristning på svärd skulle Guden Tyr's namn två gånger åkallas. Runan f , som het Naud (Nöd, Nödvändighet), ristad på nageln, troddes tvinga till kärlek. I barnsnöd skulle Biargrunor (trälsrunor) inristas i handlofven och Gudinnorna åkallas o. s. v. Se Brynhildar Quida I. i den äldre Edda. Runan Þ Thurs (jette, ond demon) var särdeles skadlig för fruntimmer. (Se Skirnis För. Str. 38.) — och denna vidskepelse har länge bibehållit sig på Island, enligt Finn Magnusen, Öfvers. af den äldre Edda, T. III. s. 86.

8) Sigurd Fofnersbane i Brynh. Quida. I.

9) Rigsmal i den äldre Edda Str. 40, 41, 42. Stockh. uppl.

Hrabannus Maurus och den Angelsaxiske författaren, som intyga Runornas bruk under heden- domen i Norden, och bägge meddela Runealfabeter, tillägga, att dessa bokstäfver nyttjades till besvärjningar och till sångers upptecknande. Om det senare vittnesbördet skola vi snart ytterligare påminna: det förra säger oss, att Runorna äfven i deras vidskepliga användning voro bokstafs- skrift, ej tillfälliga tecken, ej heller hieroglyfer i detta ords vanliga bemärkelse; ehuru betydelsen af Runornas namn äfven gjorde dem tjenliga till ett slags hieroglyfiskt bruk 10). Deremot synas de till besvärjning nyttjade Runorna efter hand, och tro- ligen i den mån kunskapen om de vanliga blef mera utbredd, ha skiljt sig såsom en konstigare, hemlig skrift ifrån dessa, hvilkas enkla elemen- ter också lätt tillåta en ganska konstfull samman- sättning. En af de mest historiska Isländska Sagor, hvars händelser äro från 9:de och 10:de sekler- na, visar att de magiska runorna voro svårare att rista och tyda, hvarföre de kallas mörka stafvar,

10) Runor med afseende på deras namn brukade till dunk- la, poetiska omskrifningar eller bilder, hvaraf den Nor- diska skaldekonsten öfverflödade, kallades af Isländarna Dylgjur.

lönstafvar 1). Derom vittna äfven Eddiska Sån-
ger 2); hvilka likväl också känna Runornas bruk i
lifvets allmännare angelägenheter. Då Gudrun vil-
le värna sina bröder Gunnar och Hogne, att de ej
borde emottaga hennes gemåls Atles bjudning, rista-
de hon Runor 3), hvilka den förrådiske budbäraren
ändrade och förvände; men Hognes hustru, som var
runekunnig 4), uttydde ordstafvarne 5), såg att Ru-
norna voro villade och anade sveket. Det bref
„med bokstäfver efter landets sed” 6), hvilket An-

1) Egils Saga p. 567. Den bekante Isländske Biskoppen
Brynolfus Svenonius säger, 1648 i bref till Worm,
sig hafva hört af gamla män, att ett dubbelt ålags
Runor fordom varit nyttjade, det ena, de vanliga, det
andra, de hemliga, med hvilka på ett compendiariskt
sätt hela sånger kunnat uttryckas: att dessa senare lik-
väl blott varit en konstigare sammansättning af de enkla
och äldre Runorna; att Danske konungen Waldemar
först inrättat Runornes ordning och anstäl efter Latinska
alfabetet, hvarmed de gamla Runorna haft intet att gö-
ra m. m. Worm. Litt. Run. p. 42. Den här nämnde
Waldemar kallas i Isländska handskrifter ej, såsom
Worm antager, den andre, utan den förste († 1182).
Gisle Brynjolfson Peric. Runolog. p. 133.

2) Jfr. Gudrunar Quida II. Str. 22.

3) Rúnar nam at rista. Atlamal str. 4. Jfr VolsungaSa-
gan c. 42.

4) Kunni hon skil rúna. Str. 9.

5) Innti orþstafi.

6) Litteris regia manu more ipsorum deformatis.
Rimbert. Vita Anscharii c. 11.

scharius berättade sig ha emottagit af Konung Björn i Sverige till Kejsar Ludvik den fromma, var sannolikt med Runor skrifvet. Att det ej kunnat förstås af den, till hvilken det ännades, är en invändning som förfaller, då Runorna voro bekanta för flera Germaniska folk 7). Saxo omtalar skrift med nordiska språkets bokstäfver 8) både i sten och trä, hvilket senare varit forntiden i stället för papper 9). Kasse i stället för bref förekommer i Isländska sagor 10), af hvilka flere vittsorda Runornas bruk före Christendomen 1). Seden att skära dem på Kasse bibehöll sig in i den christna tidsåldern. En Runekasse, i följd af sitt innehåll, ri-

7) Venantii Fortunati intyg om Runorna är ifrån Frankrike. Runan þ förekommer i namn på gamla Frankiska mynt, äfven som på Westgotiska, i Spanien. Keder, Runæ in nummis vetustis.

8) Linguae suæ litteris, saxis et rupibus.

9) Litteras ligno insculptas, nam id celebre quondam chartarum genus erat. Saxo pp. 2, 52. Ed. Steph.

10) Den tryckta Torsten Wikingssons har c. 2 bref; men handskrifter Kefli, enligt Müller. Saga Bibliothek. D. II. s. 589. Ehuru ohistorisk denna saga än må vara, visar den dock hvilka begrepp man i detta afseende gjorde sig om hedniska tiden. Det gäller ock om Sturlaugs Saga, der det samma förekommer. I Olof Tryggvåsons Saga p. II. s. 21. Ed. Skalh. ristar Oddny runor å kasse för att uttrycka sin mening; ty hon var stum.

1) Ställena Åberopas af Gisle Brynjolfsson, Petical. Runolog. p. 127.

stad strunt efter år 1200, finnes ännu kvar 2); och Sturlunga Sagan 15) berättar, att den berömdé Snorre Sturleson blif utberedd öfverfallen och mördad, emedan hvarken han sjelf eller någon af de närvarande kunde tyda på ett eget konstigt sätt tecknade 4) Runor, genom hvilka en vän velat varna honom för sammansvärjningen.

2) Funnne att Wijnje kynka i Öfra Tellemarken i Norrige, och beskrifven i Skandinav. Mus. 1803. I. B. s. 303. Inskriften är: Sigmundr Jalsun reitir runar þessar löngardagen æfter Botollsmæso er (h)an farþi hingat ok vilði æigi ganga till sætar við Sværri foðor bana sin ok broþra. d) æ Sigurd Jarlsson uppeatte dessa runor lördagen æfter Botollsmæssen, när han for hit och ville ingå förlikning med Sverre sin faders och bröders baneman. Sigurd var den bekanta Erling Skackes son. Han hade förlorat ett slag mot Sverre år 1200. Denne Konung dog 1202. Under mellantiden har således troligen det misslyckade försöket till förlikning skett.

3) P. 6. c. 20.

4) De kallas Stafkarlaletur och voro ett bland de konstiga, hemliga Runealfabet, af hvilka Isländarne omtala öfver 30 slag. Jfr. Gisle Brynjolfsson Periculum Runologicum p. 134. Stafkarlaletur (som eljest betyder tiggarebokstäver) hade sitt namn deraf, att endast stafven eller strecket i dem nyttjades; liksom tvärtom våra Helsingerrunor utmärka sig derigenom, att stafven i dem är bortlemnad. De gamla 16 Runorna deltes i tre afdelningar (þrideilur) eller ätter, hvilka hade sitt namn af den Runa med hvilken de bëgynte. Sattes nu ättemärket framför, och efteråt ordningsmärket, som utvisade hvilken plats inom ätten den utmärkta Runan hade, så kunde hvarenda Runa nyttjas i stället för hela Runealfabetet. Ytterligare upplysning häröfver lemnar

Äfven Runornas användning till skaldequä-
dens upptecknande finnes någon gång uttryckligen
nämd. Saxo omtalar trollsånger ristade i trä 5).
Den bekante skalden och kämpen Egil hade förlorat
sin son Bödvar och ville af sorg genom hunger ge-

Prof. Liljegrens af Kongl. Vitt. Hist. och Antiquitets-
Academien i Stockholm år 1821 belönta Prisskrift: "Om
Runorna och Runornesmärken i Norden: hvilken För-
fattaren haft den godheten att i handskrift meddela mig.
Dylka Runetecken förekomma på Runstenar i Södet-
manland. Baultil 742, 743, 767, 817, 819, 824. — Huru
gammalt detta Runornas bruk såsom chiffer är, ses äf-
ven deraf, att det redan finnes uppgifvet uti en hand-
skrift i St. Gallen från tionde århundradet, anförd af
C. W. Grimm: Ueber Deutsche Runen. s. 110. Ur
sinre skäl blir ock med det samma otvifvelagtigt, att
Runorna, med hvilka redan så tidigt de konstigaste förän-
dringar kunnat företagas, långt förut måste ha varit be-
kanta och brukade såsom egentelig alfabetisk skrift, och
denna tidrymd måste utsträckas i samma mån, som en
länge tid behöfts för öfvergången från det enkla till
det konstiga hos folkslag, bland hvilka ännu för skrif-
konstens användning finnes så få tillfällen, och i allmän-
het så oviga materialier som trä eller bark. Venan-
tius Fortunatus, som i 6:te århundradet omtalar
Runorna, såsom skrift på trä, uppmanar sin vän i ett
poem (troligen äfven med afseende på hvad han kallar
„Barbarernas" bruk) att i brist på det främmande pap-
peret (charta peregrina) eller Papyrus skriva på bark
utaf bokträdet. L. VII. 18. Bokrunor, som näm-
nas i Brynhildar Quida I. st. 19, härledas gemmenligen
deraf, att de inskuros i bokträ; men detta het Beiki,
och Bokrunor äro här Runor sydda eller målade på
duk (på gammal Isländska Bók). Jfr. Glossarium till den
äldre Edda.

5) L. I. p. 11. Ed. Steph.

sig sjelf döden. Hans dotter afvände honom från detta uppsåt genom uppmaning att dikta ett arfsquäde efter sonen, hvilket hon erbjöd sig att rista på kaffe 6). I Gretters Saga 7) ber en far sin dotter göra sig samma tjenst, då han dödligt sårad besjunger sina bedrifter; och, ehuru ohistorisk den så kallade ÖrvarOdds saga må vara, så förtjenar dock det draget uppmärksamhet, att den döende hjälten befaller en del af sitt folk rista efter på träskifvor 8) hans sång om sina öden, medan den andra delen tillagar hans graf. Sluteligen äro i flera inskrifter på våra Runstenar gamla versslag igenkänneliga 9),

- 6) Nu vilda ek fadir at vid leingdim lif ockart sva at þu mættir yrkja erfi-quædi eptir Bódvar, enn ek mun rista á kessi. Egils Saga p. 605.
- 7) c. 65. Der omtalas dessutom, att Gretter i en bergshåla på Island fann 2:ne människors ben, och bredvid dem en Runkaffe, med påristade verser. c. 69. Härmed kan jämföras SturlungaSaga, 3 D. 7 c., som berättar, att vid år 1185 presten Ingemund dog, jämte 6 andra, som blifvit drifna till Grönlands obygd. 14 år derefter funnos deras kroppar der i en bergshåla. Bredevid voro runor ritade i vax med underrättelse om deras ändalykt.
- 8) á speldi, ÖrvarOdds Saga c. 40. Skandinaviska fornälderns Hjeltesagor utg. af Liljegren 2 D. s. 192. Stockh. 1819. Jfr. ÖrvarOdds saga i Rask's Synishorn. s. 121. Stockh. 1819. Stället finnes ej så i Upplagan af 1697.
- 9) Jfr. Liljegren. Anteckningar rörande verser skrifna med Runor, i Skand. Litt. Selsk. Skrifter, 17 B. Kjöbenh. 1820. och samma Författares Prisskrift om Runor och Runeminnesmärken i Norden, hvilken jag i allmänhet har att tacka för många upplysningar i detta äm-

och ibland Runeristare nämnas på dem äfven Skald-der 10).

Intet land är så rikt på Runeminnesmärken som Sverige: 1). Men Runstenarnas ålder har varit föremål för många lärda, ej ens alltid med lärdomens vapen förda, strider 2). Den äldsta omtalade Runeristning är den, som Saxo nämner. „I Blekingen, — säger han, — ser man förunderliga bokstäver på en häll, öfver hvilken en gångstig löper sunnan ifrån hafvet till Wärends ödemarker. Bergstigen synes liksom infattad af tvänne i hällen inhuggna,

ne, hvarföre jag här offentligen får förklara min erkänsla. En kort rimmad inskrift med Runor å en liggande senare grafsten på Kumla kyrkogård i Västergötland ses i Bantil 977.

10) Bantil 245, 291, 405, 972.

- 1) Af mellan 14-1500 i Norden bekanta Runstenar tillhöra omkring 1300 Sverige, och af dessa finnas i Uppland öfver hälften eller nära 700. Ofvan Medelpad är i Norrland ingen Runsten bekant, och ingen i Finland. Sjöborg, Samlingar för Nord. Fornälskare; Stockh. 1822. T. I. s. 34. De af Strahlenberg (Nord- und Östlicher Theil von Europa und Asien) omtalade Runstenar i Permien uti Ryssland, de af Pallas (Neue Nord. Beyträge, V. B. s. 237) från Siberien meddelade, lemna vi derhän, då deras inskrifter ej äro Runiska, om de ock med sådana ha någon likhet.
- 2) För Verelius och Rudbeck var allt, hvad som var skrivet med Runor, urgammalt och hedniskt. Peringsköld, som tviflade, fick befallning, att ej skriva mot den senare. Handlingarne till denna tvist finnas i Peringskölds Manuscriptsamling. Liljegren l. c.

ej mycket åtskilda, men långt utdragna linier: emellan dem ses de ristade tecknen, och ehuru belägenheten är genom höjder och dalar ojämn, kan man dock öfverallt följa bokstäfvernas spår." Konung Waldemar I. i Dannemark, som ville veta deras bemärkelse, hade ditsändt män för att undersöka hällen och efterrista tecknen på trätaflor. De utskio-kade kunde ej af dem få någon mening 3); emedan uthuggningen var dels af jord uppfylld, dels af gångstigen förnött. Konung Harald Hildetand skall genom detta minnesmärke ha velat förvara minnet af sin faders bedrifter 4). — Ännu ses i Bleking 5) en berghäll kallad Runemo, der, inom tvänne till 36 alnars längd synliga linier, tecken förekomma, i hvilka man velat igenkänna Runor, under det andre ansett dem för en naturens lek. Den må vara den samma som Saxo omtalar eller ej, så är likväl en sägen, som i 12:te århundradet tillskref ett sådant minnesmärke åt Harald Hildetand, märkvärdig. På ett annat ställe nämner Saxo, att Ragnar Lodbrok, efter en seger i Bjarmaland, i ett berg skall låtit

3) Nihil ex eis interpretamenti comprehendere potuerunt. Saxo, præf. p. 3.

4) Saxo L. VII. p. 138.

5) Brekne Härad, Hoby Socken, Sjöborg. Blekinga Historia L. 20. N. 330.

inhugga underrättelse om sina bedrifter 6). Flera Runeskrifter i berg finnas i Sverige och Norrige 7). Att de fleste af våra, till aflidnas åminnelse uppreta, så talrika Runstenar äro från redan christna tider, är klart af inskrifternas innehåll, om äfven det korsmärke, hvilket så många föra, i sig sjelft vore ett tvtydigt Christendomsmärke 8). Deremot är lika

6) L. IX. p. 173.

7) Linné i sin Vestgötharesa, s. 144. omtalar en Runeristning i ett berg vid Kallebeck nära Götheborg, ej långt från den så kallade kunga-grafven. Han fann tre ristade rader, som sträckte sig vid pass 100 alnar i längden. Bokstäfverna, som syntes vara Runor, ehuru ovanliga, och 2 eller 3 quarter långa, stodo inom linier, som sträckte sig längs åt en flat och sluttande bergsklippa. Torf låg på flera ställen öfver skriften till 2 eller 3 fingres tjocklek. — Tham, som lät genom Hilfeeling häröfver göra ritning och beskrifning, liksom öfver en dylik ristning vid Holasjö nära Götha elf, ehuru ingendera äro allnängjorda, säger (Bref till Lector Luth i Bihang till Skara Stifts Tidn. för 1794. N. 51), att tecknen synas ha varit Runor. Biskopp Wallin har i Acta Societ. Upsal. 1751. p. 132. meddeladt en kort Runeinskrift på ett berg i Bro socken på Gotland. I Södermanland finnes det så kallade Runberget vid Sunbyholm i Jäders socken. Flera Runeinskrifter i Uppland äro tecknade på liggande berghällar. Klöver har i sina Norske Mindesmärker aftecknat en Runeristning på en klippevägg i Stördalen i Norrige.

8) Korsteaknet är för öfrigt så litet uteslutande christligt, att det går upp till den äldata hedendom. De så kallade Kummelgrottor och Kummelgrafvar äro de äldrigaste monumenter Norden och det västra Europa kunna uppvisa. (De finnas i Skandinavien, dock ej ofvan Götarike,

ostridigt, att flera äro från Christendomens första tider i Norden, g) och att andra stå på gränsen e-

på Danska och Britanniska öarna, Jutland, i Norra Tyskland och Holland, der man kallar dem Hünenbetten, Hunebedden, i Frankrike, Norra Spanien och ha funnits äfven i Portugal). Man träffar ofta i dessa urgamla vårdar, jämte urnor, ben, stridshamarar och kilar af flinta, äfven små likom glattalipade runda stenar, dels i midten genomborrade, dels hela och äggformiga, med flera korstecken i dem ingrafna. Jfr. Götting. Anzeigen, 1824. St. 70, 71. På en sten i den år 1805 förstörda märkvärdiga kummelgriften på Axvallhed i Vestergötland, hvilken hör till samma klass, fanns äfven ytterst vid förvården en sten, hvori korstecknet var inhugget. Att korstecknet i den Odinska hedendomen kunde tydas till Thors Hammarsmärke, derpå visar Håkan Adalstensafostres Saga c. 18. i Heims kringla ett ostridigt exmpel. Det är för öfrigt äfven hos flera icke christeliga folkslag i Asien heligt, såsom hos Tibetanerna, Hinduerna. Den Japaniske Xaca har korsmärket på bröstet. Münter, Die Odinische Religion, 1821. s. 55, efter Georgi Alphab. Tibetan. pp. 460, 725.

- g) Inskrifterna på konung Gorm den gamles och Drottning Thyra Danabots stenar vid Jellinge i Jutland äro från senare hälften af 900-talet. En annan i nejden funnen Runsten förvarar ännu namnen på tre män, som gjorde Drottning Thyras hög. Efterretning om Mindesmärkerne vid Jellinge, af Finn Magnusen och Thomsen. Kjöbenh. 1823. En Runsten efter Kjartan Olofson, om hvars dop genom Olof Tryggvason Heims kringla berättar (l. 308.), en man väl bekant af flera Isländaka Sagor, är rest på Island straxt efter Christendomens införande på ön år 1000; ty Kjartan dog få år derefter. Runstenar finnas resta efter Svenskar, som omkommo i Danska Konungen Knut den rikes anfall på England. Den gamla Angelsaxiska Krönikan (Ed. Gibson, Oxon. 1692. p. 147.) utsätter detta till 1016. och man vet af

mellan hedendom och Christendom, och röja spår af bägge 10); och är Runornas bruk under hedendomen föröfrigt intygadt, så kunna åtminstone Runstenar vara hedniska, som ej röja några slags spår af Christendom. Men Runstenar med verkliga märken af hedendom saknas ej helt och hållet 1); och Runor på stenar, hvilka blifvit fundne inuti ättehögar, tillika med grafurnor, som vittna om bränne-

Norrmanniska Annalister (Duchesne Hist. Norman. Script. p. 252.), att Svenskar deri deltog. — Frösöstenen i Jämtland omtalar en Östmader Gudfastson, som lät christna Jontalant (Jämtland?). Bantil, 1112.

- 10) Flere Svenaka Runstenar äro resta efter personer, som dödt i hvita vadum d. v. s. i sina hvita dopkläder, hvilka de nydöpte ikläddes och någon tid buro efter dopet. (Jfr Heims kringla I. 348). Dessa stenar äro således värddar efter omvända hedningar, hvilka ofta plägad uppkjuta dopet till sista stunden, för att få dö i dopkläderna, såsom antydes i Rimberti Vita Ansharii c. 21. Runstenar finnas resta efter personer, som blifvit begrafna i hög: ett tydligen hedniskt begrafningssätt, äfven om ej Lagmäns längden vid gamla VestgötaLagen uttryckeligen gifve tillkänna, att detta begrafningssätt utmärkte en hedning. Likväl finnas bevis, att högningen äfven någon tid fortfor efter Christendomens införande, af brist på nära tillgång till vigd jord. På Wrigstads kyrkogård i Småland finnes till och med en runristad grafsten, som säger att den döde blifvit högad. Liljegren l. c. Brocman om Runstenars ålder, p. 233.
- 11) Skandinav. Litt. Selsk. Skrift. 1807. s. 276. meddelar en Runstensinskrift, i hvilken förekomma orden: Thor viki these runar — Thor vige (helge) dessa runor.

ålderns begrafningsätt, kunna visserligen för hedniska anses 2).

Att resa stenar efter de aflidna, var i Norden en så gammal sed, att man tillskref dess införande, liksom begrafningsättet att brännas och högas, åt Oden 5). Att begrava de döda, — äfven den obekanta, som träffades ute på marken, den drunknade, den ihjelslagna, — var i allmänhet i hedendomen en helig pligt 4). Naturligen uppfylldes all heder, som borde ske den aflidna, noggrannast, om han varit ansedd och aktad, liksom denna pligt i allmänhet var dyrbarast för närmaaste anförvanter; hvarföre Havamal säger: sällan stånda Bautastenar vid vägen, om ej frände dem reste åt frände 5).

2) Tvänne sådana stenar tecknade med några runor, hvilka synas utmärka ett namn, ha blifvit fundna in i ättehögar tillika med grafurnor i Norrige, 1810—13, och ses beskrifna och aftecknade i Norske Mindesmærker af Klüver. Efter en berättelse af Prosten Tiburtius i Svenska Magasinet för Novbr. 1766, skall i Wretaklosters socken i Östergötland vid en gräfning en murad grift funnits, och inuti en metallurna, betäckt med en sten, som haft runinskrift. Men då den genast förkom och förstördes, har den ej blifvit undersökt.

3) Ynglinga Saga. c. 8.

4) Brynhildar Quida Str. 33, 34.

5) Str. 73. Äfven grafhögarna lades vid vägen. Vatnsdæla Saga c. 42. I en sång i Hervarar Saga omtalas en „gröf — er stendr á götu þiodar“ — en graf, som

De restes vid vägen, å allmänhet på bestämda stället, voro således minnesmärken, erinringmärken, ej alltid uppsatta på begrafningsplatsen; hvarför man finner Bautastenar stundom vid eller på ättchögar, stundom utan. Företrädesvis sattes de uti tvifvel öfver män slagna i strid, hvar på själva stamnet Bautasten synes häntyda 6); emedan de i mängd finnas på gamla valplatser. Men tröbligén restes de, vid våra siders ständiga härfärder, och den halga hedern domen såte vid pligter mot de allidas, äfren ofta öfver män, fjerran fallas, långt från de sina, såsom den enda gärd de hemmavarande och efterlevande kunde skänka dem, och såsom en ersättning för begrafningens pligt; då denna för fränderna var omöjlig att uppfylla.

Desse drag af hedrisk sed i de äldriga, oskrifna Bautastenarna återfinna vi på de yngre Runstenar-

står vid folkvägen. Seden fanns äfven hos de Gamla, hvaraf de vanliga uttrycken i Romerska Epitaphier: Siste Viator.

- 6) Bauta slå, fälla. Banti (genitiv. Banta), den som slår, fäller: kan äfven ha afseende på banemannens skyldighet att begrava en slagen fiende. Bartholinus, Antiq. Dan. p. 120., härleder ordet af Banti (böti), märke; hvilket kommer öfverens med Kumbel, som har samma betydelse, hvadan i Upl. L. Widh. B. B. Fl. 27. bokumbel och bomärke äro ett. Bötavard kallas i Upl. L. Kon. B. Fl. 12. den som vaktade ett på strand eller skär för skeppen utsatt märke.

ne i christelig mening. Äfven Runstenen är „minneshäll”, kallar sig sjelf stundom så 7), eller tillägger någon gång: „hällen skall till minne mana, medan mänt lofva 8)” — eller „skall stånda på tingsstaden till ett märke 9)”. Äfven den runristade minneshällens uppresning var en i och för sig sjelf religiös handling 10). Äfven Runstenen är ingalunda nödvändigt förbunden med sjelfva begravningsstället; ehuru Runstenar ock finnas vid och på ättelhögar och begravningsplatser. Äfven den står ofta, såsom den sjelf stundom säger, „vid vägen” 1), nämner än-

7) Min il. Bantil. 198.

8) Il (hällen) skal at minna mana miþan min lifa. På hällen vid Runby, Eds Socken, Uppland. Bantil 165.

9) På en Runsten vid Aspa bro i Södermanland (Bantil 807), rest öfver Ubbe, en Vesterleds vaktkarl (d. ä. en Viking och vaktkarl på skeppet), af Thyra, hans hustru, som tillägger, att stenen må stånda åt Ubbe på Tingsstaden till ett märke (Stain sir si stanr at Ubi o Þikstaþi at miriki). Den nämnda Tingshögen finnes ännu nära i grannskapet. Stenen har intet christendomsmerke, och Prof. Sjöborg anser den för en af de äldsta Svenska Runstenar. Saml. för Nordens Fornälskare, I. 27.

10) "Ranfaster lit kera mirki Þisun fir sjal igifatar auk kulifa." Ranfastr lät göra detta märke för Ingefasts och Gulifs själ. Inskrift på en Runsten i Uppland. Bantil 214.

1) Hlr mun standa Stain nær brautu etc. På en Runsten vid Ryd, Nysätra socken, Uppland. Verelius, not. in HervararSaga p. 108. Samma uttryck på en annan i Södermanland. Bantil 780.

nu oftare anläggningen af bro eller väg 2): i ett ännu obekant land en handling af den enklaste och allmänaste vägförenhet, och ansedd sålunda för den aflidnes själ, som ihogkorns i den lissade vandringsmannens böner. Äfven Runstenen intygar sig merendels vara rest af närmaste fränder, ofta öfver män, som fallit, vådligt omkommit eller dödt i vikingafärd och krigståg till aflägsse länder 3); hvarvid, i stället för hedningens välönskning eller vidskepliga bruk vid uppresandet af den stumma Bantastenen 4), med hvilken han endast kunde visa en

- 2) Raknilfr lit kirva bru thisi iftir Anund sun sin guðan — — Muthir kirthi iftir sun sin ainika. — Ragnilfr lät göra denna bro efter Anund sin goda son. — — Modren gjorde bro efter sin enda son. På en Runsten i Uppland. Bautil 146. — Holfast lät rödja väg och göra bro efter Hame sin fader, som bodde i Viiby. Holfast lät rödja väg efter Igut i Ed och Ura sin väna och snälla hustru. Runsten vid Södertelje, Bautil 829. Exemplen äro talrika. På Sundbysten i Funbo i Uppland omtalas tre syskon, som låtit göra ören i sundet (det är brolagt ett vad) efter sin fader (Verelii Runographia Scand. p. 45.), hvarpå äfven finnas flera exempel. Bro betyder likväl ej endast en till vägförandes bequämlighet gjord anläggning, utan ock den stenläggning, hvarmed ofta sjelfva grästället var förvaradt eller utmärkt.
- 3) Han förgicks, i fjerran land — ute med alla skeppen — De vordo döde med alla skeppen — i vester — i vesterväg i viking — i Konungs ledung o. s. v. äro uttryck, som förekomma på Runstenar, ofta med tillägg af landet, der de aflidne fallit. Jfr Brocman om Runstenars ålder, efter Ingvars Saga. Stockh. 1762.
- 4) Huru vida bruket att uppressa Bantastenar samman-

fallen vän eller frände, den sista tjänsten, den christeliga Runstenen tillägger en kort bön för den aflidna själf, såsom: „Gud, hjälpe hans ande.“ — „Gud hjälpe själen“ 5). Runstenarne vittnorda våra förfäders vidsträckta härfärder och krigståg. Sådana nämnas både i öster- och i vesterled, till Finland, Holmgård, Gardarike, Lofland, Estland, Sengallen, England, Lombardiet 6), Grækland 7), Asien 8).

hängde med den väntro, hvarigenom de Nordfiske hedningar: stupdom säga stonar såsom hemtiet för skyddsandar och offrade åt dem (Kristni Saga c. 2), hvarföre äfven I. Fl. Kyrkbalken UplandsLagen förbjuder att tro på lundar och stonar, är svårt att säga; men visst är, att äfven stonar, liknande Bantastonar, (Skydhällar enl. Sjöborg) varit föremål för smörjning och annan vidskeppelse. Brocman l. c. s. 76. fann ännu spår deraf på sin tid.

- 5) Christus och Guds moder nämnas ock på Runstenar. På senare, lagda och med Runor tecknade, Grafstenar förekommer att bedja Pater noster. På en Runskrift å ett kyrkogolfsbräde i Worm. Mom. Dan. p. 514. heter det om en quinna: „Hvar man som ser dessa runor, han säge Pater noster för hennes själ.
- 6) En Runsten i Malm i Södermanland omtalar en man, som slögs tappert i öster och dog i Lankbar Palant. Bantil 787. En dylik finnes i Uppland, Bantil 133, der nautitet stavas Lankbar Palant.
- 7) Annalister under medeltiden, såsom Adam af Bremen, Helmold, Saxo, innefatta äfven Ryssland under namnet Græcia. Men då Skandinavers krigstjänst i det Grækiska Kejsardömet från 11:te århundradet af andra historiska intyg är väl bekant, så ser jag intet skäl, hvarföre ej detta skulle äfven kunna utmärkas genom

Sten restes ej blott öfver de i sådana färder omkomna, utan äfven någon gång till minne af lycklig

det på Runstenar ofta omtakta Grekland; isynnerhet då både Holmgård och Gardarike (Hulmkarþ, Karþariki) förekomma på Runstenar; Bautil 816, 151: äfven Österrike (Austri riki), Bautil 780, såsom Ryssland också kallades. Rutia a Danis Ostragard vocatur. Incerti auctoris Chronica Schlavonica. Lindenbrog, Script. Septentr.; cfr. Adam. Brem., i. c. p. 58. Först ifrån det verkliga Grekland blef namnet utsträckt äfven till Ryssland, i följe af den gamla handelsväg, som öfver Gardarike bragte Byzantiska varor till Norden.

- 8) Asfara, som förekommer på Runstenar (Bautil 684. Act. Lit. Suec. 1736), betyder Asiafarare, liksom Inglandsfari, Krikfari (Grikfari) nännas på andra. På en Gotlands Runsten omtalas en man, som försåtligen blifvit slagen af Blåmän (Morer). Acta Lit. Ups. 1751. p. 47. På en Runsten i parken vid Dagsnäs, förd från Saleby kyrkotorn, der den varit inmurad, synes ett slag vid Accon, Acre eller Ptolomais under korstågsperioden åsyftas. Sjöborg (Samlingar för Nordens Fornälskare, I. 28) läser: Atark Kriusten gardi kubl thausi efter Thuru kunu sinn, su (vart) tutir i Akit mith allum vi barthi Tiraka auk kunu kier. Hvilket väl så bör öfversättas: Atark, Kristen, gjorde detta kunlet (märket, stenvården), efter Thura, hustru sin. Hon (vart) död i Accon (Acre) med alla. Vi (bägge, Vid är dualis) slögo (slogos med) Turkarna, också den kära hustrun. Jag högg (Runorna). — Acre blef intaget af de Christna 1191. Chronicon Conradi Urspergensis nämner, att Nordiska folk, Daci, Norrmanni, Gothi under belägringen kommo till hjälp, på runda fartyg, som kallades Hilnachiæ. Ordet skrives äfven Ilnechiæ, Isnechiæ: på gammal Fransyska Esneches. Du Cange in v. Det är det gamla Nordiska Snäckor. Den anonyme författa-

återkomst 9); ja, man finner ock Runor ristade i häll på eget föranstaltande af personer, som ämnade företaga en vallfart 10). Ostare förekomma dock Runstenar, som hafva afseende på personer och händelser inom landet; ehuru dessa nästan alltid äro för våra häfder okända och de flesta äfven af den enskilda beskaffenhet, som ej faller inom häfdernas område, fast det stundom tillägges: „att stenen är stort märke efter godan man” 1). Till namnet fogas de enklaste underrättelser, såsom att den aflidne hott der eller der, och att stenen står vid gården 2), att han varit en god bonde — skicklig, rådvis 3) — gäst-

ren: de Protectione Danorum in terram Sanctam, — omkring 1190, säger, att uttoget då skedde „piraticis navibus, quas Smeckas appellamus”. Langebek, T. V. s. 348.

- 9) På stenen i Kjula Socken i Södermanland, som står på åsen vid Tingshögarna, (Bautil 753) läses: Alrik reste stenen, Sigrids son, åt sin fader Spjut, som hade varit vesterleds omkring i färd, nedbrutit borgar och hållit slagtingar. Han låfvar Gud all år. — Detta sista uttryck skulle dock äfven kunna förstås om fadrens död.
- 10) Isgrun, Harges dotter, lät rista Runor åt sig själf. Hon vill öster fara och ut till Jerusalem (Hun vil austr fara auk til Jursala). Runeberget vid Vesterstäkes färgestad i Upland, Näs socken. Peringsk. Annot. in Vit. Theod. p. 495.

1) Bautil 43.

2) Hier mun stanta stan midli bua. Baut. 684.

3) Smialr = råspaki.

fri — ofeg — en som ej flydde i striden 4) — utan slogs så länge han hade vapen — en anförare, styrman, vaktkarl på skeppen — en höfdinge — en god hofman eller krigsman 5) — en rask dräng, som farit vida om i världen 6) — en kär son, fader, moder, broder, hustru o. s. v. Ofta tjänar en sten till minnesvård för flera. Stundom ha flere varit tillsammans att resa sten åt en anförvandt, någon gång äfven huskarlar (fria tjänare) åt sin husbonde 7), ja man finner att äfven trälrar låtit utugga Runstenar 8). Ej sällan träffas vårdar resta af lefvande personer öfver sig sjelfva, med tillägg af någon berömlig egenskap eller gerning, och att minnet skall vara „medan stenen lefver” 9), eller ock är minnesvården gemensam för döda och ännu lef-

- 4) „Han flydde ej vid Upsala” — nämnes på 2 Runstenar i Skåne. Bautil 1169. 1172. Ovisst, hvilket slag menas.
- 5) Þiakn, Þiagn, Þegn.
- 6) Var farin víða um allar heimsins. Peringsköld, Annot. ad Vit. Theod. p. 498.
- 7) Bautil 1139.
- 8) Abrahamsson, Märkeligheter på Runstene. Antiquariske Annaler. II. B. 1 H. s. 101.
- 9) T. ex. Worm. Mon. Dan. p. 252. En Jarlabaki har i Täby Socken, Danderyds skeppalag, låtit resa 4 stenar åt sig sjelf lefvande (at sik kvikvan), med tillägg på alla, att han ägde hela Täby.

vande 10). Utom de vanligast nämnda bro- och väganläggningar, förekomma på Runstenar äfven hvalf, likhus, själahus gjorda för den döda 1): undertiden äfven att de afidne först byggt gårdar 2), eller varit rätta arfvingar till dem 3). Ibland är denna sista underrättelse så utförlig, att Runestningen kan anses såsom ett slags äganderätts intyg 4). Släktledningar ses också på Runstenar 5). Någon gång äro uttrycken af enskild tillgifvenhet rörande, såsom: „sina vänner var han bäst under himmelen” 6).

Med högst få undantag förvara Runstenarne blott obekanta namn, och tiden, som skonat dessa enkla minnesvårdar, har öfver de minnen, som derigenom skulle återkallas, öfvat samma förstörande

10) Baut. 644.

1) Baut. 223, 541, 725.

2) Bautil 886.

3) Baut. 221. 9.

4) Liljegren l. c. Exempel är Runberget i Kyrkoby, Hillershögs socken, Färentuna härad i Upland, Baut. 291. Jfr. Brocman l. c. p. 216.

5) På en Runsten i Helsingland finnes en genealogi ända till 12 leder. Brocman l. c. s, 218.

6) Bautil 306. Ej alltid äro likväl epitheterna berömmande — såsom på Runstenen 489 i Bautil, der det säges, att två bröder låtit hacka stenen efter sin fader, men hustrun åt bondan sin lata (bunta sin lata).

makt, som utplånat erinringen af upphofsämnerna äfven till verdens största och beundransvärdaste monumenter. Likväl äro de för Nordens, för Fädernealandets häfder af vigt, då de ännu tillåta oss att genom afståndet af hänsvundna århundraden kasta så mången blick in i forntiden. De gå åtminstone upp till christendomens aldräförsta, ännu med hedendomens spår blandade, tider i Norden. De flesta synas dock vara från 11:te, 12:te århundradet; men de finnas äfven, som med säkerhet kunna hänföras till det 15:de 7). Deras mängd bevisar mer än allt annat Runornas inhemska ålder: ty dessas så tidigt och så ofta förekommande användning till inskrifter, nödvändigt ämnade att af en större allmänhet begripas, röjer, att Runorna under christendomens första tider i Norden varit Folkets, varit de olärdas skrift 8). Men den långa tid, som, i ett ännu obildadt samhällsskick, fordrades för att bringa någon kunskap om denna konst till fol-

7) Sjöborg, Samlingar för Nordiska Fornälskare. I. 28.

8) I de grammatikaliska tilläggen till Edda kallas Runorna det Norrska alfabetet — Norræna stafrof — (såsom bekant, den benämning hvarmed Isländaren utmärkte sitt eget och de Skandinaviska Rikenas språk). — till skillnad från det Latinska. Edda utg. af Rask. Sth. 1818, s. 301. Runorna hade på Island först Are Frode och Thoroddr Runemästare jämfört med Latinska alfabetet (sett i möti Lätinumanna Stafrofi); ibid: s. 274.

ket, visar bäst, att Runorna i Norden voro ett hedniskt arf och uråldriga. Endast långsamt hade de kunnat upphöra att vara en åt få förbehållen kunskap, de högres och visares egendom. Att deras offentligare, ej mera af en hemlighetsfull vantro helgade bruk var samtidigt med hedendomens aftagande och fall, måste synas lika naturligt som det är troligt, att de förste christne lärare uppmuntrat detta bruk, enligt en af dem ofta iakttagen grundsats, att genom en christelig användning göra medlen för hednisk vidskepelse oskadliga. Men detta är också den enda del man kan tillägga dem i Runorna; och den grundlösa mening, som tillskrifver Runornas uppfinning åt samma män, hvilka just införde ett annat skrifsätt, behöfver blott nämnas, ej vederläggas. Det Latinska var tvertom länge ensamt de andeligas, de lärdas skrift; medan Runorna stadnade hos folket. Man ser tydligen, huru bägge skrifsätten först blandat sig, och det nya sluteligen utträngt det gamla, af hvilket dock det förras skriftecken lånade namnet; ty sjelfva ordet bokstaf är utan tvifvel en från Runorna härledd benämning. Den yngsta kända Runsten anses vara från förra hälften af 1500-talet g). Sedermera träffas oftare

g) På Aspö i Mälarn. Sjöborg, Samling f. Nord. Forn-
älskare. I. p. 29.

liggande hstenar med dubbla inskriften, en med Runor, en annan med munkstil 10). Nordiska mynt med Runeskrift finnas, med säkerhet, från 11:te århundradet, och flere af dem visa redan sådana dubbla inskrifter. Ytterligare exempel på bägge skriftsättens blandade bruk lemna Latinska inskrifter med Runebokstäfver 1). Slutligen användes Runorna någon gång äfven till egentelig handskrift på pergament. Skånelagen, sålunda skrifven med runor, äges quar från det 14:de århundradet 2), och i det 16:de vittnar Olaus Petri, att man fann „uti gamle Lagböcker och andre skrifne Svenske

10) l. c. s. 30. Likväl finnas ännu liggande grafstenar blott med Runor från 15:de århundradet på Gotland. En sådan på Lye kyrkogård nämner årtalet 1449. En annan dylik sten i sjelfva kyrkan har året 1444, med tillägg, enligt Runcalendarium, att då var ρ Gylle-talet, R Söndagsbokstafven.

- 1) Sådana finnas på klockor från 13:de seklet. Äfven lagda Grafstenar ha Latin med Runor. Worm. Monum. p. 176.
- 2) En pergamentscodex på Academiska Biblioteket i Köpenhamn. Den är åtföljd af tvenne med Runor skrifna Konungalängder, upptagna af Langebek. Script. Rer. Dan. T. L. Det af J. F. Peringsköld utgifna Fragmentum Runico-papisticum anses ock vara från 14:de århundradet. Berättelsen om den i träskifvor ingrafna Helsingelagen, som ännu 1364 skall funnits i Sjäälängers kyrka i Medelpad, beror på ett missförstånd, hvarom se Rabenius, de Fat. Lit. Jurid. in Suecia, p. 93.

böcker några Runbokstäfver insatte ibland the latinska³ 5). Sedan dessa långt för detta voro i bruk, bibehöll likväl folket både de gamla bokstäfverna och deras ristning i sten och trä för allmänna och enskilda ändamål; hvarlöre man finner Runor ristade ej blott på minnesvårdar, utan på gränsestenar 4), på gamla vapen 5), på kallar, husgeråd, dryckeshorn, kyrkokärl, ja äfven sydda på duk 6). Man har ännu ett slags sockenstämmo-protocoll 7) ristadt

- 3) Olai Petri Svenska Krönika. Script. Rer. Suec. T. I. Sect. 2. p. 218. Bruket af runan þ har i sjelfva verket quarblivit i flera handskrifter af våra gamla lagar, äfvensom den ses i Diplomer från Folkungaättens tid. Den hade med sitt aspirerade ljud ej i det latinska alfabetet något motsvarande tecken, och bibehölls derföre äfven af Isländare och Angelsaxer.
- 4) En sådan med Runeinskrift finnes i Ringerige i Norige: en annan i Sognedal i Bergens Stift anføres hos Worm. Monum. Dan. p. 465.
- 5) På en liten stridshammare af sten, funnen i jorden i Upland och förvarad i Upsala Academis samlingar, (hvarom jfr en Uppsats af Mr. Schröder i Iduna. X H.) ses ett med Runor ristadt namn, hvaraf blott tillnamnet Digre kan läsas. Vore denna inskrift lika gammal, som vapnet, kunde säkerligen inga äldre Runor uppvisas.
- 6) En sådan af blått kläde, med åtskilliga främmande bilder och sömmerskans namn, från ett Kapell i Hadeland i Norige, fanns i Worms samlingar och ses aflagen i hans Monum. Dan. p. 474.
- 7) Så kallar det Liljegren med rätta. Det finnes i Fole kyrkodörr på Gotland och inskriften, enligt Wallin, Runographia Gotlandica i Act. Litt. Upsal. 1750 p. 135,

på stentafsla med Runor. Först i 17:de århundradet aflades de calendariska Runstafvarne bland Svenska allmogen. Ännu i medlet af det sistförflutna nyttjade Dalkarlarna i sina enskilda angelägenheter ett med latinska bokstäfver tillökt Runalfabet 8), och än i dag kunna i deras bomärken ofta tydliga Runor igenkännas 9).

Under det Runorna sålunda fortforo att nyttjas såsom folkets skrift till flera behof, bibehöll sig likväl, äfven in i christna tider, hemligen deras vidskepliga bruk. Underrättelsen om den Bulla, hvar-

lyder: Þetta ier vitni Kirkiur Prester ok Sokna manna at Halvis boar aigiu kaupman með einn Kirkiur fa vehgnum litlu Folboa garda. d. ä. Detta är Kyrkoprästens och Socknemännens vittne, att Halvisboarne äga med köp få en kyrkoväg genom lilla Folebo gårdar.

- 8) Det ses hos Ihre: De Runarum in Suecia occasu. P. II. p. 20, och liknar de Runalfabet, som Johannes och Olaus Magnus på sin tid anföra.
- 9) Enligt berättelse af Magr. Doc. J. H. Schröder, efter en år 1823 gjord resa i Dalarna. I ett Diplom af 1615 finnes ännu bomärke teknadt med runor. Liljegren l. c. Under K. Gustaf Adolfs polska krig nyttjade Fältherren Jacob De la Gardie Runorna såsom chiffer. Magr. Schröder har i en gammal copiebok, tillhörig Nyköpings östra Kyrka, sett 2:ne bref från Fältherren till Verdelet de Furnoi, Öfverste i Svensk tjenst och Commendant på Kockenhusen, dat. Riga d. 15 Jan. och 14 Apr. 1628. De voro på Svenska: men alla hemliga instructioner deri skrifne med Runor. Södermanlands Fornlemningar. Mscr.

igenom Påfven Silvester II. år 1001 skall förbudit dem i Sverige, hvilat väl på svaga grunder 10); men i en gammal Norrsk Lög finnes vid straff af landsflykt och egendomsförlust, till tveskiftes mellan Konung och Biskopp, stadgadt, att ingen måtte fara med „Runor, spådom, trollsånger, hexeri, smörjelser och annan sådan villfarelse” 1). Folkvisor från Medeltiden tala om Runeböcker och skildra på ett högst poetiskt sätt Runesångernas förtrollande makt 2). Ännu i 16:de århundradet betydde

10) Den nämnes först i företalet till E. J. Schroderi *Lexicon Latino-Scondicum*. Stockh. 1637. Författaren säger sig ha tagit underrättelsen ur ett forntida fragment (e vetustatis quodam fragmento).

1) Ef madr foer met Spaadom, Runum, Galdrum, Gjeringom, Lifiom ellr adrom thvili kom lutom, sem domizt fyri villa, fare utlägr, en kongr oc biscop skifti fe hans. Ur en gammal Norrsk Lagbok anfördt af Keyser. *Antiquitates Septentr. Hannover 1720, p. 463.*

2) Om Dvergens Dotter, som satt ute med sin gullharpa under de grönskande lindar, för att läcka den jagande Riddaren till sig, heter det:

Det första slag hon på gullharpan slog,
Så ljusligt det mände klinga,
De vilda djur i mark och skog
De glömde hvart de ville springa.
[J styren väl de Runor!

Det andra slag hon på gullharpan slog,
Så ljusligt det mände klinga,
Den lilla grå falk på quisten satt
Han bredde ut sina vingar.
J styren väl de Runor!

i Sverige Runokarl detsamma som trollkarl 5). På Island är tron på Runornas magiska kraft ej ännu fullkomligen utplånad 4); och, ehuru i Finland, der eljest inga Runeminnesmärken förekomma, Runo är namnet på sång i allmänhet, så visa dock de

Det tredje slag hon på gullharpan slog,
Så ljntligt det mände klinga,
Den lilla fisk i floden gick
Han glömde hvart han ville simma.
J styren väl de Runor!

Här blomstrade äng, här löfvades allt.
Det mände de Runoslag vålla.
Riddar Tynne sin häst med sporrar högg
Han kunde honom mera ej hålla.
J styren väl de Runor!

Riddaren, läckad in i berget, föll der i dvala. Men dvergens hustru, säger Visan, som också „var född af christet folk och stulen i berget in”, hade medömkan med honom.

Och det var Thora, lilla dvergens fru,
Hon tager fram de Runeböcker fem;
Så löser hon honom af Runorna ut
Hennes dotter honom bundit i dem.
J styren väl de Runor!

Se Svenska Folkvisor. I. D. N:o 7. Många drag röja en hög ålder i dessa visa. Så är namnet på Dvergens runekunniga dotter Ulfva, detsamma som Völva, Vala — Späquinna i den äldre Edda. I Danske Folkviser fra Middelalderen, T. I. s. 235, talas om dylik Rune skrift.

3) Det nyttjas i denna bemärkelse af Laurentius Petri i hans Svenska Krönika.

4) Se Isländaren Gisle Brynjolfssons Periculum Runologicum. Havn. 1823, p. 9.

äldsta bland dessa Finska Runor, att första bemärkelsen varit besvärjning 5): en konst, för hvilken Finnarne voro af ålder i Norden beryktade 6). Ännu påminner det Finska ordet för Skald, nemligen Runesmed (Runoseppä), om en liknande benämning, hvarmed Asarne utmärkas i Ynglingasagan 7).

Sammanfatta vi nu det historiska om Runorna, så är det följande: I. Mängden af Runemonumenter, så väl som deras ändamål, visar att de företrädesvis nyttjades till sådana inskrifter, som för en större allmänhet borde vara begripliga. De voro Folkets skrift, i motsats mot den af de Andeliga införda Latinska. Den egentliga Runstens-tiden, så vida den genom monumenterna säkert kan bestämmas, sträcker sig ifrån och med det 10:de och något öfver det 13:de århundradet. II. Denna tide-rymd går således å ena sidan upp till christendomens första ljusning i Norden; men å andra sidan fort-

5) Jfr. v. Schröter, Finnische Runen. Upsala 1819.

6) Incantationum studiis incumbunt. Saxo. L. V. p. 93. Ed. Steph. Lapparne, hvilka i gamla tider kallades Finnar, voro väl isynnerhet beryktade för sådana konster; men Saxo, som nyss förut särskildt nämnt Lappland (Lappia) p. 89, synes här mena egentliga Finnar, hvilka han sätter i Bjarmaland.

7) Ljodasmidir, Galdrasmidir, cc. 6, 7. Galdr är trollsång. I samma bemärkelse kallades Oden i det gamla skaldespråket för Runhufvudet (Runhöfdi).

sätter den sig genom åtskilliga slags Runeminnesmärken under Medeltidens senare århundraden, och vi se ett blandadt bruk af bägge alfabeten, tills de Latinska bokstäfverna fullkomligt utträngde de Gamla, af hvilkas nyttjande likväl ända till senaste tider spår hos folket bibehållit sig. III. Men de äldsta, ehuru redan christeliga, nordiska häfder omtala Runinskrifter i sten och trä ifrån hedniska tiden; hvilket bestyrkes af vittnesbörd från Tyskland i det 9:de århundradet, medan hedendomen ännu beherrskade Norden, från England, innan den ännu här försvunnit. Runor omtalas såsom bokstäfver i 6:te århundradet. Ordet Runa i bemärkelsen af hemlighet förekommer hos Göterna i det 4:de; men i gamla nordiska språk betyder ordet både bokstaf och hemlighet, och i Norden sjelf gick Runornas ålder uppöfver all erinring, hvarföre deras upphof tillskrefs Gudarna.

Vi ha i denna framställning sorgfälligt afhållit oss från alla förslagsmeningar, genom hvilka detta i sig sjelf dunkla fält i allmänhet blifvit mer skuggadt än upplyst. Vi kunna äfven nu om Runornas ursprung blott tillägga, att de visa likheter med alla gamla vesterländska alfabet 8), och troligen med dessa flutit

8) Det Celüberiska, det Etruskiska, det Latinska, det Gre-

ur en gemensam källa. — Men ännu återstår en för vår äldsta Historia vigtig fråga att besvara, i anledning af den granskning vi underkastat detta ämne. — Om Runornas bruk under hedendomen är bevisadt, mon detta bruk äfven var sådant, att egentliga minnesmärken för Historien derigenom från den hedniska tiden öfvergått till den christna? Eller var all kännedom om den förra endast på muntelig öfverlemnning grundad? — Rådfråga vi i detta afseende de äldsta Skandinaviska häfdatecknare, så möter oss väl Saxo, i senare hälften af 12:te århundradet, med den försäkran, att Danskarne ej blott firat förfädrens hjeltevärf i sånger, utan äfven dragit försorg att dessa, med nordiska språkets bokstäfver, blifvit ristade i stenar och klippor: dessas spår hade han följt, liksom vore de böcker från ålderdomen, och

kiska, med de från det sistnämnda (liksom de Sclavonska) till större delen härledda, Moeso-Götiska, det gamla Preussiska. — Isländarne nämna bland åtskilliga slags Runor äfven utländska, såsom Engelska (Angelsaxiska) Runor (Enskurunir), Irländska (Iraletur), Vendiska (Vindarunir). — Största likhet ha ostridigt de gamla Runorna både till form, betydelse och antal med det äldsta Grekiska alfabetet, hvarifrån, efter Eric Benzelius, också flere af de nyare härledt dem. Men så väl Runornas afvikaende ordning, som att de sakna flera bokstäfver, hvilka finnas bland de äldsta Grekiska, såsom Γ, Δ, Ε, göra äfven denna härledning mindre tillfredsställande, och huru bägges nära släktskap är omiskännelig.

vers för vers öfversatt dem på Latin g). Men då han, i fortgången af sitt arbete, blott nämner tvenne sådana stenskrifter, af hvilken den ena i Blekingen, enligt hans egen uppgift, redan i hans tid ej mera kunde läsas, den andra, i Bjarmaland, af honom sjelf hvarken var sedd eller läst; så är hans egen och hans samtidas öfvertygelse, att Runorna ännu i heden-dömen brukades till inskrifter i sten, det enda anmärkningsvärda i denna uppgift, och allt det öfriga kan, lindrigast sagdt, räknas till de oratoriska prydnader, hvilka i hans verk öfverflöda. Ty osannolikheten af hela sångers äldre uthuggning i sten, jämnförd med de bibehållna Runstenarnas allmänna fåordighet, behöfver ej bevisas; och Saxo låter äfven i sina Latinska vers den gamla Starkother hälsas såsom scribent af fosterländska Poesier 10); ehuru han nyss förut erkänt, det samma Starkothers quäde om Bråvallaslaget, hvilket han i sin berättelse följt, var snarare åt minnet än skrift anförtrodt 1).

9) Quorum vestigiis, seu (ceu) quibusdam antiquitatis voluminibus, inhærens, tenoremque veris translationis passibus æmulatus, metra metris reddenda curavi. Saxo, Præfat.

10) Unde venis patrias solitas scriptare pœses? Lib. VIII. p. 151.

1) Memorizæ magis quam litteris. L. VIII. p. 143. Att för öfrigt Saxo om detta slag verkligen följt en gammal

På de i hans tid bland folket gängse sagor och sånger om fornåldern är tydligen hela hans Historia om denna grundad, och deruti har den äfven sin märkvärdighet; ehuru mycket dessa folksånger förlorat, så väl genom det förvända bemödandet, att af dem skapa en sammanhängande Dansk Konungahistoria, som genom en ofta godtycklig anordning och en rhetorisk behandling i ett lånadt och konstladt språk. För öfrigt åberopar han uttryckligen Isländarne 2), såsom de kunnigaste om forntiden, men synes tillika, då han oupphörligt från dem afviker, ej stort mer ha begagnat denna källa, än sina Runstenssånger. Likväl förvara Edda och Heimskringla ännu stycken af några gamla quäden, hvilka han öfversatt 3). — Saxo's landsman och

sång, visar hela berättelsens mythiska och poetiska karakter. Att namnlistan på de många deltagande kämparne är, såsom Grundtvig anmärkt, ännu hos Saxo ordnad efter Rimbokstäfver eller den för den gamla Nordiska Skaldekonsten gällande alliterationen, är en quarstående lemning af den gamla poetiska formen. Det Isländska Sagubrottet om Brävallaslaget har nästan samma namn och i det hela samma berättelse; men är oberoende af Saxo, hvarföre bägge vittna om samma källa.

2) I hans språk *Tylenses*. — — *haud parvam praesentis operis partem ex eorum relationibus imitatione contextui; nec arbitros habere contempsit, quos tanta vetustatis peritia callere cognovi. Ibid.*

3) Så är den *vexelsång*, som Saxo, L. I. p. 18, 19, lägger

samtiding Sven Åkeson 4), så fattig i sin berättelse om den forntid, i hvilken Saxo sammanfört så många sägner, allägsnar ännu mer tankan på äldre nordiska skrifteliga källor. „Efter gamla mäns berättelser” hade han sammansatt sin korta *Danska Konungahistoria* 5), och utur *Isländarnes sånger* 6) hade han lärt, att af Skjöld Dannemarks Konungar kallades Skjöldungar. Munken Theodorico, Norriges förste inhemske Häfdatecknare (omkring 1160-70), åberopar sådana sånger, såsom sin förnämsta källa. „Jag har ansett mödan värdt — säger han — att i korthet uppteckna detta lilla om Norriges gamla Konungar, såsom jag kunnat

i mutinen på Hadding och hans hustru, bildad efter den mellan Njord och Skade, hvaraf Edda anför början. *Dæmis. 22.* (Müller). Af det gamla Bjarkamal, hvilket Saxo på sitt sätt meddelar, finnes begynnelsen i *Heimskringla*, Olof d. Hel. *Saga*, C. 220, och 3:ne strofer i *Skalda*. Ed. Rask. p. 154.

- 4) *Sveno Aggonis Compend. Reg. Dan. Hist. a Skjoldo ad Canutum VI.* Langebek. T. I. p. 42. Han skref, såsom *Dahlman* (*Forschungen auf dem Gebiete der Geschichte*. Altona 1822. p. 180) bevisar, före år 1187, och före Saxo (*Contubernalis meus Saxo* säger han sjelf), hvars beslut att skriva *Danska Historien* han omnämner. c. 5.
- 5) *Ne fabulose videar historiam narrare, quantum ab antiquis et veteribus certa valui inquisitione percipere, compendiose perstringam.* Proem.
- 6) *Modis Islandensibus. c. 1.*

utforska det af dem, hos hvilka erinringen härom tros isynnerhet lefva, nemligen Isländningarna, hvilka minnas detta i sina gamla Sånger, och om hvilka det är afgjort utan allt tvifvel, att de framför andra Nordiska folk om sådana saker varit mest både kunnige och vettgirige" 7). Att han efter Isländarna, såsom han sjelf erkänner, till tiden bestämt Harald Hårfagers epok, synes hänvisa på bekantskap med Are Frodes bemödande för den nordiska tideräkningen. Före denna tidpunkt finner han blott dunkelhet. „Ej emedan jag tviflar — tillägger han — att också före denna hela Norriges Konung utmärkte män och tappre krigshjeltar i vårt land funnits; men brist på skriftställare har utplånat deras minne" 8).

Så möter oss redan i 12:te århundradet, från flera håll, hos de första häfdatecknare den öfvertygelse, att de hos Isländarna bibehållna sånger voro en hufvudkälla för forntidens kännedom. Uti Islands egen historiska Litteratur, hvilken i samma århundrade begynner, förhåller det sig på samma sätt; på sånger var, enligt Snorre Sturlesons eget

7) Theodoricus Monachus, De Regibus vetustis Norv. Prolog. c. 1. Langebek. T. V. pp. 312, 314.

8) Illorum memoriam Scriptorum inopia deleuit.

Intyg, kunskapen om de gamla tider hufvudsakligen grundad. Frågan blir således: kan man af dessa antaga någon slags skriftelig öfverlemning från hedendomen, och, om vi måste uppgifva tankan på Saxos fullekrifna stenar och klippor, ha sångerna möjligen blifvit bibehållna på annat sätt, ristade i trä, på kaffar? — Det är visserligen möjligt. Runorna äro ostridigt i Norden äldre än Christendomen, och äfven trovärdige Isländska berättelser omtala sånger på sådant sätt upptecknade. Samma omsorg kan äfven ha sträckt sig till slägtledningar: och då ännu på Runstenar enskilda slägtregister någon gång ända till 12:te led finnas, så vore det visserligen ej en för djerf. förmodan, att konungsliga ättleder och konungalängder genom Runor blifvit bevarade. Deremot är det osannolikt, att dylika anteckningar, om de funnits, öfvergått till den historiska tiden i sådant antal eller skick, att Historia på dem kunnat grundas. Den Isländska Litteraturen skulle i sådant fall ej så helt och hållet hvila och beropa sig på muntelig öfverlemning, att, mig vetterligen, inom hela dess område intet enda exempel förekommer på anförandet af någon slags skriftelig historisk urkund, hvilken med minsta skäl kunde till-

skrifvas hedniska tiden 9). — Men det är ej heller företrädesvis i bibehållandet af historiska underrättelser och sånger, som Runornas gamla bruk bör sökas. Snarare bör det förmodas i de med den gamla Gudaläran sammanhängande ämnen. Allt visar Runornas äldsta gemenskap med denna: deras trodda gudomliga ursprung, deras förmenta magiska kraft, deras första egenskap af en hemlighetsfull kunskap; hvarföre äfven, i den mån de upphörde att vara det, en mera konstlad Runeskrift till vidskeplig användning uppkom. De af oss anförda främmande intyg, som vitsorda Runornas bruk i den hedniska Norden till upptecknande af Sånger, synas, då de förena detta uttryck med Spådomar, med Besvärjningar, äfven tillräckligt visa, hvilka slags sånger företrädesvis så tecknades. Men uti den äldre Eddas mythiska, eller rättare sagdt, mystiska quäden förekomma ej otydliga spår af ett dylikt Runornas bruk. Om än uttrycken FornRu-

9) Hvervarar Sagans: „Svo finst ritad i fornum bokum”, kan visserligen ej göra något undantag, då detta är ett bland de flera bevisen, att denna saga är skriven, sedan den Isländska Litteraturen redan frambragt flera alster; hvarföre äfven i 20:de Cap. Konungasagorna citeras. Dock visar den enkla och utmärkt älderdomliga tonen af denna Sagas sånger, att vi i den ha en senare bearbetning af ganska gamla traditioner.

ror ro), Gudarnas Runor 1), hvilka i Eddiska quäden nyttjas att utmärka hela omfånget af den gamla gudalärans hemligheter, skulle synas tvetydiga, då Runor i gamla språket betydde både vetenskaper och bokstäfver, så lemna likväl orden: stafvar, fornstafvar (stafir, fornstafir), nyttjade i alldeles lika mening, ingen sådan ovisshet; emedan (benämningen må nu vara tagen af Runornas skapnad eller af det ämne, hvari de vanligen skapas eller ristades) dermed otvifvelagt skrifteliga tecken mentes. Om Nornorna, som „för verdens barn tälja ödets domar”, säger Völuspá, „att de skuro på staf eller kasse” 2). „Jag har uttalat mina fornda stafvar” 3), heter det om Jätten Vafthrudner, hvilken Oden öfverg vunnit i mythisk visdom. Att „säga sanna stafvar”, förekommer på ett annat ställe i meningen om en trovärdig berättelse om Odens gamla Runor 4). Ett quäde,

10) Asarne skulle ännu i en ny verld erinra sig Fimbul-tyrs (den mäktiga eller höga Guds) forna Runor, Völuspá. Str. 60. Stockh. Uppl.

1) Runar allra Gofa Vafthrudnismál Str. 42, 43. Man ser af det följande i detta quäde, att dermed betecknas kunskapen om gudarnes och verldens både ursprung och uddergång. I sammanbömärkelse nyttjas der Jotna runir.

2) Skárd á Skípl. Str. 20.

3) Málta ek mina forna staf. Vafthrudnismál, sista strofen.

4) Brynhildar Qvida I. Str. 14.

som meddelar undervisning om åtskilliga tings olika benämningar i olika verldar, hos gudar, människor samt andra väsenden, visar, att äfven ett hemligt, af vidskepelsen helgadt språkbruk fanns. Det slutar med följande ord: „aldrig såg jag i ett bröst flera fornstafvar” 5). Sådana ställen häntyda på en ej blott åt minnet anförtrödd kunskap, utan på en öfverlemning understödd genom skrift, sådan den i dessa tider kunde finnas; och Runornas betydelse af verkliga skriftecken, i den äldre Edda, skulle ej blifvit betvivlad eller förnekad, om man i allmänhet dervid fästat tillbörlig uppmärksamhet, att ordet stafvar der förekommer i alla de samma bemärkelser, som tilläggas Runorna 6). Att Sångers

5) Alvismål. Sista strofen.

6) Stafvar brukas i allmänhet för Runor i magisk mening. Se Vegtams Qvida. Str. 9. Voro i hörni hverakyns stafir, ristnir ok roðnir. På hornet voro alla slags stafvar ristade och blodfärgade. Gudrunar Qvida I. Str. 32. Jfr. Eigla, p. 211 och Brynhildar Qvida I. Str. 7. Merendels förekommer ordet i sammansättning, såsom Liknstafir läkande stafvar, (eljest kallade Limrunor, Brynhild. Qv. Str. 5, 11) äfven blida ord: Havamal str. 9. Stadlausir stafir, ibid. str. 30, ostadigt tal. Lastastafir Ægisdrecka, str. 10, smædeord, nidvisa. Meinstafir, Leipstafir ibid. str. 28, 29, menliga, skadliga stafvar. Flærdarstafir, Brynhild. Qv. I str. 33, falskheter, ränker. Baulstafir, ibid. str. 31 och Feiknstafir, Grimmismål, str. 12, olyckstafvar. Hit höra ock Qveinstafir, Gratstafir, klagovisor.

om hedendomens Gudalära och dess användning till divinatorisk och magisk vidskepelse genom Runor funnos förvarade, anse vi således både genom främmande intyg och Nordens eget vittnesbörd troligt. Vi vilja ej dermed påstå, att sådana sångers bibehållande genom muntelig öfverlemning icke låter tänka sig. Cæsar omtalar Gallernas Druidskolor, i hvilka en stor mängd Religions-sånger inlärdes; emedan Druiderne ansågo olofligt att anförtro dem åt skrift, ehuru de eljest i allmänna och enskilda angelägenheter nyttjade Grekiska bokstäver 7). Men hos våra förfäder, liksom i allmänhet hos Germaniska nationer 8), fanns ej ett så afsöndradt Preststånd; den andeliga myndigheten var här snarare med den världsliga genom alla grader för- enad, och enda undantaget från denna regel visade sig i den egna vördnaden för spående, läkande och, såsom man trodde, af gudarna betagna och iugifna quinnor, i gamla språket Valor, Völvor, om hvilka Tacitus äfven hos Germanerna talar. För öfrigt får man jämväl under Hedendomen söka den egentliga, lärdare Religionskunskapen hos ett mindre

7) Cæsar, D. B. G. L. VI. c. 14. Möjligen ett slags Runor.

8) Germani multum ab hac (Gallorum) consuetudine differunt: — neque Druides habent, qui rebus divinis præsent. *ibid.* c. 21.

antal. Det utmärkta värde, som sattes derpå, visar, att den ej kunde vara hvars mans lott; och quäden, hvori denna kunskap fortplantades, Runesånger, hvilka utmärkas såsom en konungslig vetenskap, voro redan genom sitt dunklare innehåll mindre tjenliga att blott i minnet förvaras, mindre egnade åt folkets läppar, på hvilka eljest fornsagan och sången om förfäders bedrifter lefde. Att inga sådana skriftliga minnesmärken af Hedendomens troslära i Skandinavien öfverblefvo 9), kan ej förvåna, vid åtankan af de Christna Lärarnes naturliga intresse att förstöra dem, och deras lättare åtkomst dertill under en genom konungsliga maktens medverkan snarare stadgad Kyrka. Anorlunda var, vid den frivilliga öfvergången till Christendomen, förhållandet på det från Hierarkiens inflytelse och konungamakten lika aflägsnade Island. Ibland dess obestrideliga rikedom på hedniska öfverlemningar skulle man dersöre äfven snarast kunna förmoda skriftliga quarlesvor af Hedendomens

9) Att de enda gamla quäden Saxo nämner såsom riktade (ehuru väl ej i den mening, att de så kommit till honom), äro besvärjningssånger, L. I. pp. 11. 44., äfvensom, att i Folkvisor från medeltiden Rune-böcker, såsom innehållande sådana sånger, nämnas, för-tjenar likväl, jämte förbuden mot Runornas bruk till trolldom, uppmärksamhet.

hemligare lära. Den äldre Eddas mythiska quäden, af hvilka så många synas ämnade att derutinnan meddela egentelig undervisning, tillhöra denna genom hela sin beskaffenhet. Att de som vi ännu äga quar, blifvit öfverflyttade rakt från Hunekäflen på pergamentet, vilje vi ej, med äldre fornforskare, påstå; men att dessa quäden sjelfve vittna, det den gamla Guda läran ej utan all tillhjelp af skrift bibehölls, och att detta egna vittnesbörd bestyrkes af främmande intyg, är hvad vi tro oss ha visat. — Men det är tid, att nogare granska den rikedom af fornordiska minnen, som ibland Islands klippor fann en fristad.

V.

ISLÄNDARNE.

Högt i Atlantiska Hafvet, ungefär 80 Svenska mil från Trondhem, ej fullt 20 från Grönland, emellan $65^{\circ} 24'$ och $66^{\circ} 30'$ Nordlig Bredd, mellan $13^{\circ} 15'$ och $24^{\circ} 40'$ Vestlig Längd från Greenwich 10),

10) Henderson, Iceland 1814—15. Tyska Öfvers. Ön när således jämnt till Polarkretsen. Äldre Kartor, så-

ligger Island. Ön är uppfylld af stora berg, som isynerhet sträcka sig från öster till vester och göra det mellersta landet obeboeligt. Is betäcker deras toppar, eld rasar i deras inre. Mot hafvet, i dalar och sluttningar, som gifva frodigt bete, har Isländarn sin enstaka boning. Skog finnes ingen: endast smärre björkar här och der; och att de skogar, som omtalas i äldre tider, ej frambragt träd, nog stora till fullkomligt byggnadsvirke, synes deraf, att redan öns förste bebyggare ofta hämtade hus-timmer från Norrige 1). Säd mognar svårligen, hvarföre åkerbruk föga varit idkadt, och blott på försök; ty dertill inskränka sig äfven alla de spår af jordbruk, som man funnit från forna tider 2). Nä-ringsfång ge boskapsskötseln, fisket och sjöfoglarna,

som de i Olafsens och Povelens Reise, Soröe 1772, samt Olavii Reise, Kjöbenh. 1780, låta Islands nordligaste del uppstiga öfver 67:de graden; liksom de äfven sträcka dess sydligaste del för långt i söder. Islands hela storlek angifver Thaarup (Statistik d. Dänischen Monarchie, s. 59) till 1405 geografiska (vid pass 936 Sv.) qu. mil.

- 1) Vatnsdæla Saga, c. 16. Flera dylika exempel förekomma. Det sanma gäller om skeppsvirke. Större skepp köptes från Norrige. Landnáma Saga p. 29 berättar såsom en sällsamhet, att en af de första bebyggarna bosatte sig på en plats, der så stor skog fanns, att hafsskepp deraf kunde byggas.
- 2) Det anföres såsom någon ting utmärkt, att på Reikholt; Snorre Sturlesons gård, säden ej slog följt på åkrarna, u-

som i otrolig mängd besöka kusterna: Somrarne äro varma; vintrarne, under hvilka hästen och fåret gå ute, mindre kalla än af det nordliga läget kunde väntas: så vida ej drifisen ökar kölden. Ty så snart denne kommer i ovanlig mängd, då den isynnerhet på Islands norra och östliga sidor täcker alla kuster, fyller alla vikar, så långt man kan se till hafs, och någon gång ligger sommaren öfver, är luften oförligt kall och töcknig: det fryser och snöar äfven midt i sommarn: gräset kan ej växa: kreaturen lida och falla håren, människorna få utslags- sjukdomar: hvita björnar från Grönland komma med isen, äro farliga gäster och följa den bort. För öfrigt medför den en mängd driftimmer, hvaribland Amerikanska och Siberiska träd igenkännas. Ingen fläck på jorden visar så många verkningar af underjordisk eld. I ofantliga sträckningar har Steinaen 3) (så kallar Isländarn den ur de eldsprutande bergens smältugn sig hvälfvande lavaströmmen) öfvergjutit landet. Sjudande källor kasta vattenstrålar till öfver 100 fots höjd 4): skyhöga pelare af

tan att man ständigt hade färskt mjöl, som brukades till läckerheter (till *fågætis*). *Sturlunga Saga* I. c. 13.

3) Steiná. Henderson, L. 197.

4) Geiser, och den efter jordbäfningen 1789 uppkomna *Strockr* äro de bekantaste; I de varma källorna i Rei-

heta ångor stiga upp ur grundens hål och renor. Af det stora antalet vulkaner vare nio under loppet af sistlidna århundradet i rörelse. De synas stå i gemenskap både med hvarandra och med hafvet, kasta ånfeld, ån vatten, stundom båda ömsesidigt, och då de fleste vulkanerna tillika äro af evig lå höjde, så förenas sig under utbrotten merendels vattenflodens förändring med eldströmmens. — Så bor Isländaren midt ibland Naturens förskräcker; och likväl säger ett inhemskt ordspråk: „Island är det bästa land, på hvilket solen skiner” 6). Så mycket han älskar sitt land, så tillgifven är han gamla seder. I rättgirighet, i kunskaper, i omsorgen för sina barns undervisning öfverträffar han vida mängden i många andra af naturen lyckligare begåfvade länder. Hans språk, utbildadt och stadgadt genom en egen Litteratur, tidigare rik på inhemska alster, än någon annan i Europa, är ämnadt samma, som

kiadal döptes Isländarne år 1000. Kristni Saga c. 11. Lemningarne efter ett af Snorre Sturleson der inrättadt bad, som bär hans namn; ses ännu.

5) Det säges äfven ha hänt med Hekla, som för öfrigt är ibland Islands mindre berg och ej har någon ständigt is. Olausens og Povelenss Rejse s. 865. Man har stundom märkt, att det ur Islands vulkaner uppkastade vattnet är salt, och vid Hekla är någon gång verkligt salt till stor mängd sunnet efter utbrotten. ibid.

6) Henderson, l. 32.

föreläsning i Skandinavien talades, på hvilket Snorre Sturleson skref; och läsning af de gamla Sagorna, ofta ut väckta, af bonden sjelf gjorda afskrifter, är under den långa vinterquällen hans och hans hushålls käraste ro.

I den tid, då från Norrige Island fanns och bebyggdes, säger den gamla boken om dess besittningstagande 7), då var Harald Hårfager Konung öfver Norrige, Erik Emundsson och hans son Björn öfver Sverige, och Gorm den gamle i Dannemark, och den sommar, när Ingolf och hans följeslagare först foro att bebygga Island, då hade Harald Hårfager varit tolf år Konung i Norrige, och från Christi börd voro lidna 874 vintrar 8). Ingolf var den förste Norrman, som bosatte sig på Island. Stormdrifne Vikingar hade några år förut upptäckt det och derom bragt första kunskapen till Norrige. En Naddod, som skulle fara till Färöarne, hade blifvit kastad på Islands östra kust och kallade det obebodda landet, der alla bergtoppar voro snöbetäckta, för Snöland. Gardar Svafarsson, en Svensk, som på Hebriderna skulle hämta sin hu-

7) Landnámabok, c. 1.

8) c. 3. Are Frode, Schedæ c. 1. har 870.

strus fädernearf, hade haft samma öde. Han kringseglade först ön, nämnde den efter sig Gardarholm, och meddelade efter sin återkomst derom en förmonligare beskrifning. Floke, en tredje äfventyrare, hade i deras spår sökt den, tillbragte der en vinter, och gaf, af drif-isen, ön det namn, hvilket den behöll, eller Island. — Särskilda omständigheter gjorde att Island blef en eftersökt tillflyktsort. Harald Hårfager bröt i Norrige småkonungarnes välde. Många, heldre än att underkasta sig hans ok, lemnade sitt fädernesland, och ifrån Norrige skedde stora utflyttningar. „Då byggdes,” säger Snorre Sturleson, „stora öde länder och utländer” 9). Många drogo öfver fjellen och ökade deras antal, som redan börjat bebygga Jemtlands och Helsinglands ödemarker. Andre gåfvo sig till sjös, till Hjaltland 10), Färöarne, Orkenöarne, Söderöarne 11), bekanta Vikinganästen, hvarifrån hvarje sommar härjades på Norrige, så att Harald måste företaga ett eget krigståg till dessa öar, för att underlägga sig dem. Emellertid hade Island redan blifvit upptäckt. Ryktet spridde sig att landet var godt, att

9) Heims kr. Harald Hårf. Saga, c. 20.

10) Det gamla Nordiska namnet på Shetländska öarna.

11) Hebriderna.

boskapen kunde fodra sig sjelf om vintern, att skog ej fattades, att vattnen voro rika på lax och all slags fisk och kusterna gynnande för valfiskfångst 2); och det nya landet, der man kunde lefva „fri från konungars och våldsmäns förtryck” 3), blef isynnerhet ett mål för alla sådana missnöjdes utvandrering, som tillika voro mäktige nog att bestrida kostnaderna för en så lång flyttning. Ty ingen sammanråtsad hop af flyktingar, endast män af förmögenhet, härförare och ägare af skepp, kunde utrusta sig till en fart, som ofta borttog hälften af året, och på hvilken anföraren medtog sina gudar 4), sitt husfolk, sin boskap. Blodsfränder, vänner, andre frie män slöto sig till sådana anförare, och snart växte utflyttningarna till Island så, att Harald Hårfager förgäfves genom en egen påsaga sökte hämma dem. — Ej endast Norrmän, utan äfven Svenskar, ibland dem flere af kunglig börd,

2) Vatnsdæla Saga p. 47. Eigils Saga p. 116, 134. Laxdæla Saga c. 2. Utgifven i öfversättning af J. Aall i Norska Tidskriften Saga. 3 B.

3) Vatnsdæla Saga. l. c.

4) Thorolf Mostrarskægg, som efter ett Thors orakel flyttade från Norrige till Island år 884, tog äfven med sig större delen af timret i Thors tempel och sjelfva jorden på hvilken gudabilden stött. Eyrbyggja Saga c. 4. Ett annat dylikt exempel i Landnåma p. 294.

genom nordisk äfventyrs-anda, missnöje eller landsflykt skiljde från sitt fädernesland, begåfvo sig till dessa fjerrbelägna stränder; hvarföre åtskillige af öns namnkunnigaste slægter och män 5) räknade svenska anor. Så hafva vise män sagt, berättar Are Frode 6), att efter 60 vintrar var Island fullbygdt, så att det icke mer varit sedan.

På detta sätt blef denna ö ett Skandinaviskt nybygge, befolkadt af ansedda och mäktiga nordiska slægter, hvilka medförande sina förfäders gudalära, minnen, seder, språk, här i nya hemvist sökte en fristad för gammal sjelfrådighet. Allt sammanstående, att af det gamla nordiska lifvet här framställa liksom ett esterspel, som lifvigare och fullständigare skulle bringa dess bild till efterverlden; ty en af de största svårigheterna i begagnande af en förgången tids minnesmärken, neml. att de förutsätta för mycket såsom bekant, blir i en berättelse om det gamla, som åter upplefver på en ny skådeplats, afhjelpt. De äfventyr, faror och mödor, som voro oskiljagtiga från besittningstagande af ett nytt land, hvilket från en hård natur skulle eröfras, bidrogo på engång att hos des-

5) Man finner dessa anförda i Hallenbergs Anmärkningar till Lagerbrings S. R. H. I. 269. II. 40.

6) Schedæ c. 3.

ta nybyggare uppåfva personlig kraft, och genom besegrade svårigheter af alla slag göta dem rika på lifligt inpreglade minnen. Det nya hemmet kunde endast ordnas efter de begrepp och seder, hvilka de från det fordna öfverfört. Så se vi gammal lag och rätt pröfvade på nya föremål, vi se den fornnordiska författningens grunddrag liksom för våra ögon framstå i bildandet af en mängd smärre, samsamellän förenade samhällen, och vi se dem så mycket tydligare, som ingen konungamakt här undan- skymmar folkets inre förhållanden för vår blick. Vi se moderlandets gudar flytta, bosätta sig med folket; och sjelfva besittningstagandet af nya hem, som hos alla folkslag var förenadt med handlingar af gudstjänst, framställer för oss högst lifliga drag af den gamla gudalärans inflytelse på sinnena. Gudarne rådfrågades angående boningsplatsen. Då den förste nybyggaren nalkades Island kastade han sina högsätspelare 7) i hafvet, med löfte att bosätta sig hvar de landade; och denna sed, hvarigenötn husgudarne först sändes att taga det nya hemmet i be-

7) Öndvegis Sular eller Setstokkar, kallades tvenne pelare, som stodo på hvar sin sida om husfadrens säte. De synas ofta varit prydda med Gudarnas belästen. Så nämnes Thors bild i Eyrbyggja Saga c. 4. på Thorolfs högsätspelare.

sittning, omtalas ofta i berättelserna om Islands bebyggande 8). Sedan boningsplatsen sålunda var bestämd, förde vanligen de Isländske nybyggarna eld omkring den landsträcka de ämnade intaga 9), hvilket kallades att helga landet åt sig 10), hvarjämte man finner exempel att en sådan trakt uttryckeligen blifvit helgad åt vissa gudar, såsom åt Thor, åt Frey 1). Derefter skiftade anföraren det intagna landstycket emellan sina förvandter, vänner och andra följeslagare, öfverlät eller sålde äfven stundom delar deraf åt senare ankomlingar 2). Det

8) På många ställen i Landnáma, der det p. 354 säges ha skett efter gammal sed (at fornum sid). Då Helge Magre, en af Islands berömdaste nybyggare och af svensk härkomst, såg landet, frågade han Thor, hvar han derstädes skulle taga sig bostad, och fick genom ett orakel anvisning (l. c. p. 229). Denne Helge, som åkallade Thor, berättas dock tillika ha varit döpt och trott på Krist, hvarföre om honom anmärkes, att han var „miöc blandinn í trúnni” (mycket blandad i tron). Skallagrim kastade, då han nalkades Island, i sjön en kista, som inneslöt hans faders lik, (hvilken dött under vägen) och bosatte sig, der den stadnade. Eigils Saga c. 28.

9) Fóru ellde um landnám sitt. l. c. p. 207. Detta sätt var det vanligaste, men ej det enda. Se Landnáma pp. 269, 307. Slutligen stadgades, att ej större land måtte intagas, än som med eld kunde kringgås på en dag.

10) l. c. p. 212.

1) l. c. p. 327. I synnerhet om ett gudahof eller tempel byggdes på stället. Vigaglums Saga c. 19.

2) Landnáma, pp. 231. 315.

anscende han ägt på skeppet bland sin besättning följde honom i land 3), och blef ärfstelig bland hans efterkommande 4). Utur hans krigiska, nu kring honom bosatta skara 5), uppstod Håradet 6); vid det uppbyggda gudahuset, som underhölls genom gemensamma afgifter, blef Tinget 7); vid den med offerdjurets blod färjade ringen på altaret aflades den lagliga eden, med anropande: „så hjälpe mig Freyr, Njördr och den allsmåktige bland Asarna": 8) höfdingen bar i församlingen denna ring på handen, och ur hans prästerliga värdighet uppkom hans titel af Godordsman, talare i gudarnas namn,

3) Eyrbyggiasaga c. 4. Vatnsdæla S. c. 15. Eigils S. p. 132.

4) Vatnsdæla Saga cc. 28, 41. Denna ärlighet blef dock sedermera ej utan all tillsats af val.

5) Den kallades Sveit, samling, följe; på gammal sveitska Svet. Östg. L. B. B. Fl. 8. en medlem af en sådan skara kallades Sveitarmann.

6) „Þar setti han herads þing med ráði allra sveitarmanna", säger Landnáma om nybyggaren Thorolf Mostrarskæg p. 93, sedan han byggt templet.

7) Eyrbyggja Saga c. 4. Landnáma l. c.

8) Hjalpi mer sva Freyr ok Njördr ok hinn allmátki A's m. m. Se hela denna hedniska Ed i Landnáma p. 300. Jfr. Eyrbyggja Saga c. 4. Eden kallades Ringed (Baug-
eid). Havámál str. 112. äfven Tempeleden (Hofs eid), „Jag aflägger tempeleden på ringen och säger det Asarna" (ek vinn hofs eid at baugi ok segi ok þat Æsi). Vinga Glams Saga c. 25.

och derigenom förlikare, domare 9). För öfrigt, då han omgafs af fria män, berodde hans anseende förnämligast på personlig kraft och makt, och föreningen utbildades efter nordiska rättsbegrepp, genom öfverenskommelse, som gaf det lilla samhället lag 10). I strid och frid förbundos småningom dessa smärre samhällen, och gåfvo sluteligen grunden till öns politiska indelning; då de enskilda lagarna veko för en allmän lagstiftning ungefär 54 år efter bebyggelsen 1). Från denna tid blef Alltinget årlig nationalförsamling och dess ordförande, den genom val utkorade Lagmannen, den Isländske Republikens högste ämbetsman 2), som der, til-

9) Gode (prest) eller Godordsmadr var Hărădshöfdingens titel. Godord. het sjelfva värdigheten.

10) Ingemund med sina följeslagare nedsatte sig i Vatnsdalen. Da gerdust marger sveitir byggdar, tokust þá upp lög ok landsrettir. Vatnsdala S. c. 14.

1) „Då blef landet skiftadt i Ejerdingar, och skulle vara tre Ting i Ejerdingen och tre hufvudhof (tempel) i hvar Tingssocken (eller Hărăd), der blefvo förständigige och rätt-rådige män valda till Gudahofvens föreståndare. De skulle dömma på tingen och styra sakförandet och kallades Goddar, och hvar man skulle gifva afgift till gudahofvet.” Landnåma p. 300. Man ser att det är blott en reglering af den gamla inrättningen.

2) Ulflot, 60 år gammal, for till Norrige och sammansatte tillika med sin morbror Thorleif hin spake, efter den Norska Gulatingslagen, den lag, som sedan kallades Ulflots lag. Då han kom tillbaka „var sett alþing, ok

lika med Hjäradshöfdingarna 3), dömdo, tolkade lagen och ledde öfverläggningarne.

Täta offentliga sammankomster hörde således till Isländarnes lif. Sådana höllos för gemensamma angelägenheter, men äfven för gemensamma nöjen. Ofvergillen och gästabad, tingen och offentliga lekar 4) församlade dem. Slägt- värds-kaps- vänskapsförbindelser höllos efter forntidens sed i stor helgd och verkade, oakadt landets hindrande svårigheter 5) och de enstaka boningarna, en gemensamhet och

höfdo menn sidan ein lög á landi her". Landnåma p. 299. Det p. 19 i Landnåma förekommande Alsherjar Gode (Öfversteprest) synes ha varit det samma som Lagman (Lögsögumadr); ehuru den senare benämningen blef den vanliga.

- 3) Tolt från hvarje af Öens Fjerdingsar, af hvilka åter hvar och en borde ha 2 bönder i tölje, att rådföra sig med. Jon Arnesen Islandske Rættergang p. 381.
- 4) Sådana voro Brottande (man brottades naken), Bollspel, Skjutning m. m. Att släppa Hingstar till strids ihop var äfven ett offentligt nöje, och kallades HestaÞing, Hestavig. Arngrim. Jonæ. Crymogæa sive Rer. Island. L. I. p. 53.

- 5) Stor omväg är det
till svekfull vän
fast han i vägen bor;
Men genvägar ligga
till trofast vän
fast han bor fjerran

söng Isländaren i Hávamál Str. 35. Sämunda Edda, öfver af Aizelius. p. 13.

sällskaplighet, hvarigenom ett ständigt utbyte af kunskaper och underrättelser, af egna och förfäders erinringar befordrades. Ännu ett fullt århundrade efter Islands bebyggande herrskade der Hedendomen, och föga längre tid förgick efter Christendomens frivilliga antagande tills den Isländska Sagan begynte öfvergå i skrift. Nästan hvar enda Isländsk bekantare slägt fick sin, som gick upp till öns första bebyggande. Men deras erinringar inskränktes ej dertill, utan hade liksom folket sjelft sin rot i Skandinavien. Dit räknade dessa slägter sin härkomst, många till Nordens konungar, och de bibehöllo med yttersta omsorg hogkomsten deraf, liksom för att visa det fordna hemlandet, att de ej voro föraktliga landsflyktingar, utan härstammade af det ädlaste Nordiska blod. I sånger och sagor lefde hos dem Nordens gamla minnen: i sånger och sagor firade de Nordens samtida konungar. Med sitt Moderland förblefvo Isländerna i ständig förbindelse. Utom en naturlig slägt- och landsmannakärlek förmådde flera af lifvets första behof — såsom säd och byggnadsvirke — dem åter att ofta mäta det haf, som de tillryggalagt för att söka sig nya boningar. Sjön blef deras element. Vikingafärder, och, då dessa snart upphörde, ännu mer handel, vettgirighet, krigs- och hofstjenst för-

de dem vidt omkring, och blefvo dem medel att på en gång förvärfva förmögenhet och ära; ehuru hvarken konuagagunst, gåfvor, eller någon af de retelser och bequämligheter andra länder erbödo, kunde förhindra dem att slutligen återvända till sitt hemlands fjäldalar 6). Men omkring 100 år efter ankomsten af öns första bebyggare, öfvergingo andre derifrån till Grönland 7), och stiftade nybyggen både på dess östra och vestra kust 8). De träffade

- 6) Ljuf blifver led
som länge sitter
på annans bänkar.
Ett bo är godt
fast det är litet.
Hvar man är Herre hemma;
fast tvenne getter endast
och strätäckt sal han äger.

Hävamål. l. c.

- 7) Det var 15 eller 16 vintrar innan Christendomen kom här på Island, säger Are Frode, Schedæ c. 6, — således 985 — 6; ty Island blef christet år 1000.
- 8) Då de trovärdigaste Isländska källor, Are Frode, Heimskringla Ed. Peringsk. T. L. s: 337 (såsom af sammanhanget synes) och Landnåma P. II. c. 14. intyga detta; så anse vi oss ej berättigade, att med Eggers (hvars prisskrift i detta ämne, införd uti Dansk. Landhush. Selsk. Skrift. 1794, vi likväl ej haft tillfälle att se) inskränka det gamla nybygget endast till Grönlands vestra kust, der de nyare Danska finnas. Med den gamla kolonien upphörde all gemenskap i 15:de århundradet. Då i senare tider Grönland åter besöktes, funnos i den fordna så kallade Vesterbygden ruiner efter hus och kyrkor (Cranz Grönl. Hist. s. 377, 380).

derefter i söder från Grönland andra kuster, till en början fulla af kala fjäll, längre ner mera lågländta, slutligen ett godt land vid ett sund, med en ö i norr. Der vore strömmar rika på lax, en slags säd vexte vild, och frukter, som liknade vindrufvor 9); hvarföre förste upptäckaren 10) kallade landet Vinland det goda. De, som efter honom besökte det, råkade äfven infödingar, lika dem man förut

men Grönlands Österbygd, dit Isländarne förlägga den gamla hufvudkolonien, har man, oaktadt alla försök, länge ej kunnat nåkas. Först i nyaste tider synes dessa hinder genom polarisens förändringar blifvit minskade. 1817 såg Hamburgske Skepparen Olof Ocken det Östra Grönlands kust vid 79° N. Lat. 1821 sågo Manby och Scoresby den vid 74° 30', 1822 lyckades det Kapt. Scoresby (Journal of a Voyage to the Northern Whalesfishery. Edinh. 1823) att besegla Grönlands östra kust ifrån 69° till 75°. Invånare sågos inga, men väl flera spår, att kusten ej längesedan varit besökt. Hettan var i Juli månad stark, och gräset på sina ställen så frodigt, att de resande ej funno opassande det gamla namnet Grönland, hvilket, enligt Are Frode, den förste nybyggaren gaf det för att ditläcka flera.

9) Vinber. Heimskringla I. 333.

10) Leif, son åt Erik Röde, som förut hade öfvergått från Island till Grönland, der Leif införde Christendomen. Han tillbragte i Vinland en vinter, som var ovanligt mild, så att betet föga skadades. De isländska uttrycken angående den i berättelsen (Heimskringla I. 331) omnämnde dagens kortaste längd på detta ställe, som skulle kunna bestämma polhöjden, ha varit underkastade flera uttydningar. Schönings förklaring motsäges af Torfæi, och denne är ej ense med sig sjelf.

funnit på Grönland: 1) och tillbytte sig af dem pälsvaror. Ingen varagtig förbindelse uppkom för öfrigt med detta land, hvilket likväl af en Grönländsk Biskop år 1121 besöktes 2); men utan tvifvel är det någon del af Norra Amerikas kuster, som i dessa gamla Isländska berättelser framträder, — 500 år före Columbus 3).

- 1) Are Frode c. 6. De kallades, för sin klena, skrala vext, Skrälingar af Isländarne, och beskrifningen om deras utseende påminner om Eskimoerna.
- 2) Torfæus. Vinlandia Antiqua p. 71. Vid mynniingen af den stora St. Laurentsfloden i Norra America finnes på södra sidan en landsträcka, som kallas Gaspé, eller Gaspésie, fordom bebodd af en Indiansk stam, som tillbad solen och var utmärkt genom mera bildade seder. En del af denna stam dyrkade korset före Missionärernas ankomst, och förvarade en gammal muntlig öfverlemnning om en vördig man, som en gång skall till dem öfverfört detta heliga tecken, och dermed befriat deras land från en amittosam sjukdom. Man vore frestad att i detta land igenkänna det gamla Vinland och i dess Apostel den Grönländske Biskoppen. Malte-Brun, Neuestes Gemälde v. America, aus d. Französ. Leips. 1819 s. 145. Medeltalet af de försökta förklaringarna utaf stället i Heimskringla om den kortaste dagens längd i Vinland utsätter den till 8 timmar. (Torfæi Vinl. Ant. mot slutet). Detta läge under 49° instämmer med den nyssnämnda traktens. Den beskrifves såsom frukbar, och de hafstöcken, hvarföre det anmärkes vara utsatt, skulle der kunna mildra vintrarna.
- 3) Eyrbyggja Saga c. 64. berättar att en Gudleif Gunlaugson mot slutet af Olof den heliges regering på en sjöresa vester från Irland af en stark storm blef drifven långt ut i hafvet i sydvest. Han kom slutligen till

I 400 år bibehöll den Isländska fristaten sin sjelfständighet, tills den år 1261, utmattad af inre oroligheter, underkastade sig Norrignes herrskap. En frukt af denna frihetsålder var en egen litteratur, som redan derigenom ådrager sig uppmärksamhet, att den på en tid, då Latinet eljest var det allmänna skriftspråket i Europa, helt och hållet är på modersmålet. Detta, såsom vi redan anmärkt, var detsamma som fordom talades i de tre Skandinaviska rikena 4). Isländarne sjelfve kallade det än

ett obekant¹ land, der han och hans följeslagare blefvo bundne af invånarna, hvilke talte ett okänt språk, som tycktes ha likhet med Iriskan. En gammal ansenlig man, som alla inbyggarne emottogo med vördnad, befriade dem. Han tilltalte Isländarne på Nordiska språket, frågade efter Thurida, den på Island mäktiga Snorre Godes syster, sände henne en gullring och ett svärd till hennes son. Sitt namn ville han ej säga, och förböd sina landsmän att uppsöka sig, emedan invånarne voro trolöse och grymme, och kusten hade brist på hamnar. Gudleif hemförde skänkerna; och man slutade på Island att mannen var Björn Breidvikingakappe, en berömd skald, som älskade Thurida, derföre förföljdes af hennes broder och man, och hade lemnat Island år 998. — Denne Björn hade förut äfven någon tid följt Svenska Prinsen Styrbjörn på dennes krigståg och först efter Prinsens död lemnat hans tjenst, hvartföre han troligen var med i Styrbjörns slag mot sin farbror Erik Segersäll på Fyrisvall.

4) Den Isländska Lagboken Grágás, skriven år 1118, säger: Ef útlendir menn verða vagnir her á landi Danskir eða Sönskir eða Norrönir or þeirra konunga veldi þriggia, er or tunga; er; þar eiga frændur þeirra

Norrsk 5) än Dansk tunga, men innefattade under denna benämning så väl sitt eget språk, som det Svenska, hvilket ännu i 13:de århundradet dermed öfverensstämde 6) och äfven sedermera af de nyare Skandinaviska systemspråken förblifvit det gamla språket trognast. I Isländskan har detta fortfarit att bibehålla sig. Orsaken är tydligen den, att det genom en egen litteratur der så tidigt blef stadgad; men detta leder äfven tankan till den frå-

† er saker, ef thier ero út her; en af öllum tungom ödrom en af Danskri túngo, Þá á engi madr her vigsök at sökia af frændsæmis sökum; nema fader eþr sonr eþr broder, ok þo þvi at eins þeir, ef þeir hafa her við kannaz áþr. Vigsloda c. 37. d. ä.: Om utländske män varda dräpne här i landet, Danskar, eller Svenskar, eller Norrmän, ur de tre konungarikena, der som vårt språk är, då äga fränder deras de saker (nemligen att åklaga och hämna eller taga böter), om de äro här; men af alla andra tungomälän det Danska äger ingen man här att dräpsmål åklaga för slägtkaps sak, om ej det är fader eller son eller broder, och äfven de endast, om de förut här ha varit kände.

5) *Norræna, Norræntunga. Ari Prestur hin frodi - ritadi fyrstr manna hér á landi at Norrænu máli fródi bæði forna oc nyia. d. ä. Prästen Are, den vise, skref först af alla män här i landet, på Norskt mål både gamla och nya berättelser. Snore Sturleson i företalet till Heimskringla.*

6) t. ex. Uplands lagen skiljer sig nästan blott i afseende på orthografien från hvad nu kallas Isländska. *Rask Anvisn. till Isländskan. Stockh. 1818. Föret. s. XVI.*

gan, huru denna tidiga bildning förbereddes och vanns. Den är ej endast förklarlig genom rikedomerna af den föregående muntliga öfverlemnningens innehåll, ehuru så många omständigheter bidrogo att göra Isländaren rik på minnen. Äfven Saxo hade en hel förntids sagner för sig; och detta hindrade honom ej att i Latinsk Rhetorik omkläda dem. Det måste till denna rikedom på innehåll, hos Isländarna mer än annorstädes, ha förut funnits någon ting i den muntliga öfverlemnningens form, som förvarade den åt modersmålet och äfven i skrift bibehöll den vid dess ursprungliga skaplynne.

Den hade erhållit denna form först och främst genom skaldekonsten. Äfven i Skandinavien ansågos Isländarne företrädesvis vara i besittning af Nordens gamla Sånger, och att en stor rikedom af sådana, hvarigenom skaldekonsten tidigt fått en bestämd utbildning, till dem öfvergått från hedniska tider, skulle, i fall inga dylika sånger verkligen ännu funnos, redan kunna slutas deraf, att denna skaldekonst äfven på christna skalders läppar ej förmodade skilja sig från det gamla sammanhanget med de hedniska mytherna, utan i sina sista ljud förblef sitt ursprung trogen 7). Bevis på våra förfäders

7) Ogerna lemnade ock skalderna den gamla tron, hvars

höga aktning för ett konst, hvares utsprung tillkrefas åt Gudarna 8), och hvilken Konungar idkade, finnas långt före Isländarna. Stärkothur den gamle var en ej mindre namnkunnig skald än Hjelte, och i den beskrifning Saxo efter ett hans qvåde gör om Brávallaslaget sägas flere skalder följt Harald Hildetand i striden 9). Ragnar Lodbrok, hans gemål Aslög, hans söner voro berömda skalder. I Svenska Konungen Eisten Belis haf nämnas ej mindre än nio skalder, ibland dem Brage den gamle. Skalden Erpur hos Konung Björn på Håga frälste sitt hufvud med en sång 10). I Harald Hårfagers Hof sutto skalderna i högsätet midt emot kungen och ak-

fabler de likväl, äfven som christne, fortforo att nyttja till poetiska prydnader. „All Odens ätt har skipat sänger till allas välbehag, och väl minnes jag våra fäders gamla sed. Nu är jag tvungen (ty väl behagade skalden Odens välde) att hata Friggs man (Oden); ty vi tjena Krist' — klagar Hålfred Vandråda Skald, som K. Olof Tryggvason tvungit till dopet. Och på ett annat ställe: ”Nu nödgas vi, de fleste, att undfly Nornornas förr hållna skick: nu öfvergifva alle Odens ätt för korset.” Jøn Olafssen om Nordens gamle Digtekonst, s. 3. och Syntagma de Baptismo p. 187.

8) Ynglinga Saga c. 6.

9) Saxo L. VIII. p. 143. Jämf. Sagubrot om Brávallaslag.

10) Skaldatal i Heimskringla. Ed. Peringsköld. T. II. s. 479.

tades af honom framför alla hans hofmän 1). Hos Olof Skötkonung, som älskade deras frimodighet, hade de samma hedersplats 2).

Efter Islands bebyggande finna vi mest Isländare såsom skalder i de Nordiska Hofven, hvilkas gamla sed, att hysa sådana, Christendomen blott långsamt kunde förändra. I Sverige nämnes den förste Isländske skald hos Erik Segersäll. Efter segern på Fyrisvall öfver Styrbjörn steg Konung Brik Segersäll upp på Upsalabacke. Han frågade om någon kunde quäda en sång för lön af hans egen hand. Thorvald Hjalteson steg fram, quadtvenne strofer, och emottog af Konungen en gullring. Det anmärkes att han hvarken quädit förr eller senare; men de tvenne i konungens och härens närvaro då diktade och framförde stroferna ha blifvit bibehållne till våra dagar 3). I Olof Skötkonungs hof träffa vi fyra skalder 4), och en be-

1) Eigils Saga c. 8.

2) Heimskringla. Olof d. Hel. Saga. c. 69.

3) Styrbjörns Thattr. Müller Saga Bibl. III. 142. Thorvald Hjalteson omtalas i Landnåma p. 217.

4) Halfd. Einari Hist. Litt. Isl. p. 51. Skaldatal i Heimskringla Peringsk. nämner blott tre. Afven Halfred, kallad Vandråda-skald hos Olof Tryggvason, har besungit Olof Skötkonung, och blef derföre frikostigt belönad. Heimskringla. I. 309.

rättelse om en poetisk täflan emellan. Irenne af dessa inför konungen finnes äa 5). Isländske skaldar uppträda sedermera nästan i ordentlig följd hos konungarna Anund Jacob, Inge Stenkilsson, Sverker 6), Knut Eriksson, Sverker Carlsson, Erik Knutsson, Erik Eriksson; ja äfven hos flera Svenska Jarlar 7). Den siste Isländske skald i Sverige, en brorson till Snorre Sturleson, var Sturle Thordson, på sin tid både i Islands och Norriges Historia väl bekant.

5) Saga af Gunlaugi Omstungu ok Skald-Rafni. Havn 1775. c. 9. Sedan bägge framsagt sina qväden, blef Rafn förebrädd af Gunlaug att han blott gjort ett mindre skaldestycke (Flock) om konungen, liksom han ej vore värd ett större (Drapa). — K. Knut den store i Dannemark tog så illa att Isländaren Thorarinn Loftunga hade diktat en kort och liten sång om honom, att han hotade skalden med döden, om han ej försonade det med ett quäde af minst 30 strofer. Bartholin. Ant. Dan. 2. 107, efter Knytlinga Sagan. Jämf. Heimskringla I. 712. Den större dikten blef gjord, kallades Hufvudlösen och skalden fick 50 mark silfver.

6) I Skaldatal, Heimskr. Peringsk. l. c. står äfven här Sörkvir Carlsson, läs: Sörkvir Kolsson, såsom det Isländska Langfedgatalet i Script. Rer. Suec. T. I. p. 6., Skaldatalen hos Worm. (Append. Litt. Run.) och hos Halfdan. Einari (Hist. Litt. Isl.) ha.

7) Nemligen hos Jon Jarl Sverkersson (troligen Johan Konung Sverkers son, hvilken Saxo L. XIV. p. 263 omtalar) Sune Jarl Ifvarson, och Carl Jarl Suneson (om hvilken se Heimskr. T. II. ss. 317, 318) slutligen hos Birger Jarl af Bjälbo.

Han diktade en sång till Birger Jarls ära 8); Ännu oftare uppehöll sig Isländske skalden hos Norrrikes konungar. Olof den Helige, hvares nit för Christendomen synes ha aflägsnat honom från de med hedniska bilder uppfyllde skaldesångerna, hvarföre han ock sade till Sighvat Skald, "att han ej ville höra några visor" 9), gaf likväl åt denna skald ett utmärkt rum bland sina hofmän, hedrade honom med sitt förtroende, brukade honom i beskickningar 10); och Konungen sjelf kunde likväl ej quäfvat begäret, att genom sången fortlefva i människors minne, hvilket så djupt var inplantadt i nordiska sinnen 1). I hans sista slag vid Stiklarstad, der

8) Halfdan. Einari l. c. p. 47. Finn. Johannæi Hist. Eccl. Isl. l. 210. Sturle Thordson är författare, åtminstone till en stor del, af Sturlunga Sagan, som innehåller hans egen slägte och Islands Historia i 12:te och intill medlet af 13:de århundradet.

9) Heims kringla. Olof d. Hel. Saga c. 41.

10) Såsom i giftermåls- och fredsunderhandlingar med Sverige, då Sighvatr sändes till Ragvald Jarl i Västergötland. c. 92.

1) Rikdom dör
fränder dö
sjelf du dör desslikes
Men ej ryktet
nånsin dör
kvem sig ett godt förvärfvat;

Olofs fall gjorde tapperheten hos de **Norrmän**, som blifvit honom trogne, och hos de **Svenskar**, som följt honom, fruktlös, voro trenne skalder i hans sällskap. Han kallade dem inom den sköldborg, hvilken hans starkaste och modigaste män slutit omkring honom, och sade till skalderna: "här skolen J vara och se hvad märkvärdigt, som händer, så att J ej dertill behöfven andras sägen; ty eder tillhör sedan att härom förtälja och quäda 2). De verser de före slagets begynnelse på stället diktade lärdes genast af hären; och ha blifvit bibehållna till våra dagar 3). Tvenne af skalderna stupade vid konungens sida; den tredje bad att ej få öfverlevva honom 4). Det var Thormoder Kolbrunaskald, så kallad af sina visor om en svartläckig flicka på Island. Dödligt sårad quad han ännu

Rikdom dör
fränder dö
sjelf du dör desslikes.
Ett jag vet
som aldrig dör:

Den om hvar dödan,
heter det i det gamla Hávamål, som tillskrefs Oden.

2) Heimskringla. Olof d. H. S. c. 218.

3) Ibid.

4) FostbrædraSaga. Müller Saga-Bibliot. I. 157.

till Olofs ära, innan han ryckte pilen 5) ur hjer-
tat, och dog. De voro alle Isländare. Harald
Hårdråde var sjelf skald 6) och domare öfver skal-
ders förtjenster. "Väl ser jag," — sade han till Is-
ländaren Arnor Jarlaskald, hvilken gjort tvenne
quäden, ett öfver Konung Magnus den gode, ett
annat öfver Harald sjelf, och i Konungarnas när-
varo framsade 7) dem — „Väl ser jag skillnaden mellan
dessa quäden: de som lära sig mitt skola snart
glömma det; men quädet om Magnus skall lefva i
menniskors minne, så länge Nordlanden varda be-
bodda." 8) Efter ett offentligt föredrag af en skalde-
dikt lärdes den af några bland de närvarande utan-
till, och man har exempel att en Konung nekade

5) Han såg på den och sade: Väl hafver konungen födt
oss, efter fettman sitter än på mina hjertrötter. Heims
kringla. Olof d. H. S. c. 247.

6) Berömdast äro hans så kallade Gammanvisor. Heims
kringla, Harald Hårdr. Saga, c. 15. Dessa, i hvilka han
på en gång besjunger sina bedrifter och klagar öfver sin
Ryska Ålskarinnas förakt, ha mycken poetisk förtjenst.
Första strofen finnes (men origtigt öfversatt) i Heims
kringla Ed. Peringsk. l. c. Så många, som äro öfriga,
ses anförda hos Bartholin. Ant. Dan. p. 155. seq.

7) Att quäda, det ord, hvarmed ett sådant föredrag be-
tecknades, betyder både sjunga och tala. Troligen
framsades skaldequädena med en slags sjungande decla-
mation.

8) Fem strofer af detta finnas i sjelfva verket ännu bibe-
hållna. Torfæus, Hist. Norv. P. III. L. 4. c. 13.

en skald dess belöning, så framt han ej stannade nog länge quar, att hofmännen kunde lära den sång han diktat till Konungens ära 9). En genom bokstafsrimmet starkt betonad, slående och liksom krigisk rytm, ett eget poetiskt språk, med många i prosan obrukeliga ord, täta hänsyftningar på mytherna samt de djerfvaste omskrifningar och bilder utmärka denna gamla nordiska skaldekunst, och om den, till väsendet hednisk, blef, med försvinnande af den tro, hvarigenom den lefde, allt mera konstlad, så hänvisar likväl äfven detta urartande på en från början bestämd form, som med den så sammanväxt, att de ej mer kunde åtskiljas.

Men äfven den prosaiska berättelsen måste på visst sätt ha blifvit stegrad till konst, och den munteliga öfverlemningen derigenom fått en så bestämd utbildning, att den sedermera mindre författades, än redan fullkomligt färdig öfvergick i skrift. — En ung Isländare Thörstein Frode hade anmält sig vid Norrska Konungen Harald Hårdrådes hof, såsom skicklig berättare, och blifvit emottagen med vilkor, att han skulle visa sin konst, så

9) Det skedde hos K. Harald Godvinsson vid Engelska hofvet; hvilket också besökte af Isländska skalders Snegle-Halls Thattr. hos Müller, Saga-Bibliot. III. 349.

ofta konungen det befallte. Sedan han ofta på detta sätt roat konungen och hofvet, begynte han mot julen bli tyst och bedröfvad och ville ej heller omtala orsaken. Konungen gissade att hans förråd af berättelser vore slut, och på tillfrågan erkände han sig blott ha en enda saga quar, hvilken han dock fruktade att omtala, oviss om han rätt fattat den: den anginge konungens egna bedrifter i främmande land. Uppmuntrad dertill af Harald sjelf, förtäljde han dem under julen; och temligen till konungens nöje. På tillfrågan huru han lärt detta, svarade han sig årligen ha pläгат besöka Alltinget eller Isländarnes Nationalförsamling: der hade han flera år hört särskilda delar af denna saga, tills han inhämtat den helt och hållet: berättaren hade varit Haldor, en annan Isländare 10), som följt Harald på alla hans tåg, till Ryssland, Grekland, Africa, Sicilien, Palæstina, och, ehuru han slutligen skiljts från honom i ovänskap, likväl vid återkomsten till sin ö för Isländarna firat konungens bragder 1). Äfven de afidne troddes ej vara

10) Om denna Haldor Snorreson, hvilken omtalas i Heims kringla Harald Hardr. S. cc. 9. 37, finnes en egen Isländsk berättelse. Müller Saga-Bibliot. T. III. 330. Tvenne Isländare nämnas bland Haralds följeslagare på dessa tåg.

1) Torfæus, Hist. Norv. P. III. L. V. c. 11. Müller l. c. I. 347.

känslolöse för efterlevandes omsorg om deras minne. En köpman förtäljde, under det han seglade utesfter Norrska kusten, för sina följeslagare Sagan om en Konung Vatnar, hvars hög syntes på stranden, och sade att denné varit en namnkunnig man. Då han sedan låg vid Vatnars hög, drömde han, att konungen kom till honom och sade: 'Dú har berättat min Saga; jag vill löna dig det med all den rikedom, som finnes i min hög 2). Så var berättelse ett offentligt nöje, vid konungahofvet som i folkförsamlingen, och ättenen gáfvo både forntid och samtid. Så synas vid allmänna och enskilda sammankomster Sagorna om de förnämsta Isländska slægter, så sagorna om de Nordiska Rikenas, isynnerhet Norriges Konungar, ha uppstått. Skaldernas så ofta åberopade sänger lemnade stödjepunkter åt berättelsen, som fick en slags borgen för sin trovärdighet genom ett offentligt föredrag i närvaro

- 2) Landnåma s. 386. En liknande berättelse om denna Konung Vatnars söner, hvilkas högar sägos i Halland, förekommer på samma ställe. Flera drag visa denna tro i allmänna tänkesättet. En herde låg vid Thorleif Jarlaskalds hög och försökte, okunnig i skaldskap, förgäfvés att dikta ett quäde öfver den döda. Han drömde slutligen att en stor man kom ut ur högen och gaf honom, genom en sång, skaldegåfvan. Herden gjorde sedan ett losquäde om högboen (orti sidan losquædi um haugbuan) och blef en berömd skald. Bartholin. Ant. Dan. p. 186, efter Thorleif Jarlaskalds Saga. Jfr. Saga-Bibliotek.

af många, för hvilka ämnet ej var obekant; såsom alltid inträffade då händelserna rörde Island, och åtminstone ofta, då de angingo de Nordiska Rikena. Under sådana förhållanden fordrade berättelsen en egen skicklighet. Denna värderades så högt, att äfven den ära, bedrifter, resor, erfarenhet gäfvos, ansågs ofullständig utan förmågan att förtälja dem 3): hvaremot denna, merendels förenad med sångens ännu högre aktade gäfvos eller minne, äfven i och för sig sjelf gaf ett ej ringa anseende. Redan i Eddiska Quäden omtalas den utmärkta plats, hvilken en sådan offentlig talare vid allmänna sammankomster innehade 4), och Hávamål råder, att aldrig le åt den gråhåriga talaren, äfven om han går för hvars mans dörr 5). — Man kan väl säga, att dessa drag till de gamla sedernas Histo-

3) När den berömde Isländaren Kjartan Olofsson återkom från Norrige, berättade han intet; hvilket hans fader tyckte illa om, säger LaxdalaSaga, c. 45.

4) Talaren kallades **Pulr**, hvilket ord i den äldre Edda ofta förekommer i presterlig bemärkelse och lämpas på Oden sjelf, som kallas Fimbul-pulr, eller den store talaren. Talarestolen het **Pularstóll**. Jfr. Lodfatismål (en afdelning af Hávamål) str. 1. Berättelsen eller Quädet som föredrogs kallades **Pula**, deraf **Pylia** förtälja, framsäga, isynnerhet tala och bedja till Gudarna. Jon Olofson Nordens gamle Digtekonst s. 8.

5) l. c. str. 24. En i berättelser väl förfaren kallades äfven Sagnamaðr, Frædimadr. Sådana återoppar

ria voro gemensamma för hela den Skandinaviska Norden. De tillhöra i sjelfva verket all tid, som ännu ej skrifver, En sådan tid vårdar och värde- rar i samma mon den munteliga öfverlemningen, så- som en egen konst och skicklighet, och man har ej rätt att bedömma dennas natur, medan den än- nu är bildningens enda eller förnämsta medel, efter dess vårdslösa beskaffenhet, sedan den längesedan upphört att vara det 6). Men hos Isländaren med- verkade många orsaker att liksom göra honom till arfvinge af Nordens minnen. — På detta sätt blef- vo dessa i sång och saga så utbildade, att deras öf- verflyttande i skrift kan förliknas vid afplockandet

sig Snorre Sturleson i företalet till Heims kringla: „Somt är skrifvet — säger han — efter fordna sånger och sa- guquäden, hvilka män hafva haft till sin förnöjelse, och ehuru vi ej veta sanningen deraf, så veta vi dock att gamle frædimenn ha sådant för sant ansett.” — Än- nu på Island berättas ofta de gamla sagorna af perso- ner, som lärt sig dem utantill, och vandrande berät- tare, som genom sin konst under vintern skaffa sig uppehälle, äro ej ovanlige. Henderson L. 385.

- 6) Ett exempel huru rikt skaldernas minne var! Den blind- de Skalden Stuf söng för Konung Harald Härdråde på en afton 60 sånger (flockar) och svarade på tillfrågan, att han kunde en half gång så många längre skalde- quäden (drapor). Thattr om Stuf-Skald. Müller Saga- Bibliot. III. 377. Egna omständigheter kunna länge bibe- hålla denna den lefvande traditionens rikedom. Ännu i nyaste tider har man upptecknat Hjeltesånger ända till 1200 versers längd, ur folkets mun i Servien. Götting. Anzeigen 1824. st. 83.

af en redan mogen frukt 7). Trädet, som hade sina rötter i hedendomen, blef med dennas upphörande ej afhugget; ty öfvergången till en ny tro skedde bland dessa öboer långsamare än annorstädes, utan våldsamheter eller religionskrig 8): och aflägsenheten af den inflytelse, som eljest öfverallt och äfven i själfva Skandinavien, gjorde Romerska

7) Därföre medför den Isländska Sagan så sällan en författares namn; ehuru ofta den nämner de personer, på hvars berättelser den grundar sig, och merendels, då den anför verser, äfven nämner skalden. Sagan var nemligen genom upprepad berättelse så färdig förut, att uppskrifvandet ej var något författarskap. Därföre skiljes emellan en Saga såsom gjord och såsom skrifven; t. ex. i Sturlunga Saga P. II. c. 38, der det heter: „De fleste Sagor, som ha blifvit gjorda på Island (er hér hafa giörst á Islandi) blefvo skrifna (vora ritadar) förr än Biskop Brand Sæmundsson dog (år 1201); men af de Sagor, hvilka sedan gjordes, blefvo få skrifna, förr än Sturle Thordson Skald dicerade (sagdi fyrir) Isländingasagorna” (neml. Sturlunga-Sagan, hvilken ock kallas Isländinga-Saga hin mikla). Granskning, t. ex. för kronologiska bestämmelser, eller samling och ordnande af sånger och sagor, ha mest gifvit Isländska Litteraturen namn sådana som Are, Sæmund, Snorre Sturleson; och likväl dölja äfven dessa namn flera okändas medverkan.

8) Då Christendomen antogs på Island, stadgades, att män måtte offra gudarna hemligen om de ville, men varda landsflyktige, om det skedde i vittnens närvaro. Med åtskilliga hedniska seder, såsom barns utsättande, hästbötts ätande m. m., måste äfven i början öfverses. Se vilkoren för Christendomens antagande, i Kristni-Saga t. II.

Kyrkans språk nästan till Litteraturens enda, bidrog dertill att öfverlemningarna från gamla tider här bibehölles och framträdde mer i sin ursprungliga gestalt; ehuru det för öfrigt ej fattades på Island män, som voro invigde i hvad deras samtid kallade lärdom 9).

Något mer än tvåhundra fyratio år voro från Islands bebyggande förflutne, då Sagorna begynte skrivas 10), och då nästan alla de äldre äro genomflätade af skaldequäden och styckevis anföra så-

9) Flere Isländare besökte, för studiers skull, England, Tyskland, Frankrike. De bägge förste Isländske Biskoppar hade studerat i Erfurt, Presten Sæmund Frode i Paris. Han inrättade efter sin återkomst en schola, och flera sådana funnos tidigt på Island. Lärdom var ej inskränkt till de andeliga. Gissur Hallson, Lagman på Island 1131, kände Latin och flera språk, hade gjort stora resor och beskrifvit dem. Ingunna, en Isländska, gaf lectioner i Grammatik och Latin. Halfdan Einari l. c. s. 31. Finni Johann. Hist. Eccl. Isl. p. 190 seq. Men så öfverläsen var inflytelsen af det inhemska i vitterheten, att äfven de så historiska skrifter, hvilka ursprungligen blifvit förtattade på Latin, såsom Munkarna Oddars och Gunlaugs lefvernesbeskrifningar öfver Olof Tryggvason, blott i öfversättning och bearbetning på Isländska bibehållit sig.

10) Det var meir enn CC vetra tolfræd er Island var bygt, ådr men toko her sangur at rita. Okofo Saga. Pref. Verelius, not. ad Herv. S. p. 168. Ett hundrade Tolfræd är tio tolfter eller 120, hvilket fordom i Sverige och ännu i några landsorter kallas storhundrade.

dana, så har sångernas upptecknande åtminstone ej skett senare. Någon gång i nyare Sagor kunna väl dessa vers vara diktade af Sagoskrifvaren; men sjelfva ändamålet dermed visar oss bäst den gamla Skaldekonstens ärliga förhållande till Sagan. Detta skedde nemligen för att ge berättelsen en större trovärdighet; emedan skaldernas sånger voro, såsom Snorre Sturleson sjelf intygar, de mest ansedda historiska vittnesbörd. Också äro de Isländska Sagorna fulla af historiskt bekanta, med händelserna samtida skalders vers allt ifrån Harald Hårfagers tid och medlet af 9:de århundradet. Före denna tidpunkt visste man blott anföra några få quäden af kända skalder. Men redan dessa utmärka sig, liksom alla deras efterföljare, genom oupphörliga hänsyftningar på de gamla Mytherna. Mythiska sånger måste således ha varit ännu äldre. Också kände man för dem, som ännu äro bibehållna, ingen författare. Med Sagornas och Sångernas uppekriofning följde snart granskning och samling; och sådana bemödanden ha vi att tacka för Isländarnes mest omfattande, i historiskt, mythologiskt och poetiskt hänseende vigtigaste verk 1).

1) Såsom Eddorna — för kronologiens grundläggning i allmänhet, Ase Frode — dessutom för Isländs allmänna Historia, författarne af Sturlunga-sagan — för

Slutligen, i den mån den lefvande öfverlemningens källa sålunda tömdes, begynte med afsigt diktade sagor skrivas, ettdera bildade efter de inhemska gamla, eller härmade efter utländska mönster, ofta också satta i verser, hvilka genom sjelfva sin form påminna om en senare tid 2). Då sagan och sången sålunda fullkomligt skiljt sig från det historiska, förtorkade detta i registerlika, torra, kronologiska Annaler; och dessa, ehuru redan under gränsknings- och samlings-perioden började, utgöra dock i allmänhet de sista historiska minnesmärken af Isländarnes gamla Litteratur, hvars egentliga tidrymd inneslutes inom 12:te, 13:de och till en del 14:de århundradet.

Sedan vi sålunda framställt den Isländska Litteraturens gång, kunna vi angifva dess förnämsta beståndsdelar. De äro:

Skandinaviens, särdeles Norriges Historia, de särskilda Samlingarne af Konunga-Sagorna, i synnerhet Snorre Sturlesons redaction af dessa i Heimskringla — för Dannemarks Historia den äfven till ett helt samlade Knytlinga-Sagan, hvars författare anses vara Olof Thordson, kallad Hvitaskald, liksom Snorre Thordson haft största delen i Sturlunga-Sagan eller den stora Islands-Sagan. Bägge voro brorssöner af Snorre Sturleson. Till ingen släkt har således Nordens gamla Historia större förbindelser.

- 2) De så kallade Rimur, (hvaraf ses ett exempel i de af Björner införda Rimur af Karl ok Grym i hans Nordiska kämpadater,) hvilka — till största delen — bestå af yngre afsigtligt diktade Isländska Sagor.

1:0 MYTHISKA SÅNGER OCH SAGOR.

De hit räknade Sånger tillhöra den Mythiska Tidsåldern så väl genom sitt innehåll, som derigenom att de äro äldre än den historiska erinringen och derföre alla utan känd författare. Deras ämnen äro dels Gudarna och den gamla Gudatäran, dels ock "de Hjeltar, som från Gudar kommo," för att uttrycka sig i den gamla Sångens ord 5). Den samling af de Mythiska sångerna, som återstår, tillskrifves, efter en bland Isländarna gängse sägen, Sæmund, kallad Frode 4) (den lärde), och nämnes äfven derföre Sæmunds Edda, eljest den Poetiska eller Äldre Edda. Mythiska Sagor med åberopande af Sångerna innehåller den Prosaiska eller Yngre Edda, som bär Snorre Sturlesons namn; emedan han anses haft del i dess författande 5). Till den Yngre Edda hörer äfven Skalda, en afhandling om skaldespråket, eller de

- 3) Hyndluljod. Str. 8. Märkvärdig såsom ett slags poetiskt samnandrag af de gamla mythologiska genealogierna.
- 4) Född i början af 1050:talet, död 1133. Vita Sæmundi Multiscii, auctore Arna Magnæo i den Köpenhamnska Editionen af den äldre Edda P. 1.
- 5) Huru stor denna del varit är obestämdt, men att flera delar af Edda blifvit tillökta och bearbetade efter hans tid, och att det hela i sin närvarande gestalt tillhör 14:de årh., är säkert.

af skalderna brukade omskrifningar, bilder och benämningar, samt slutligen en öfversigt af Isländska skaldekonstens alla versslag 6), jämte flera grammatikaliska uppsatser. Allt detta visar oss den Yngre Edda såsom en Isländsk Poetik 7), hvilken egentligen behandlar Mythologien i afsigt att upplysa det bruk skalderna af den gjorde. Till de gamla mythiska sångerna sluta sig för öfrigt äfven flera andra mythiska eller halft-mythiska Sagor.

2:0. HISTORISKA SÅNGER OCH SAGOR.

Denna afdelning innefattar sånger af historiskt bekanta, med händelserna samtida skalder, och de sagor, som återropa sådana, samt i öfrigt bära en historisk prägel. Dessa Sagor äro — dels särskilda, såsom om Isländska slægter och berömda män ifrån öns bebyggande, med deras Skandinaviska anor, Sagor om åtskilliga andra Nordiska Nybyggen, Färöarna, Orkenöarna, Grönland, samt öm enskilda

- 6) Efter en äredikt om Konung Håkan den gamle och Skule Jarl i Norrige af Snorre Sturleson i 100 särskilda versslag, deriöre kallad Hattalyckil (*Clavis Rhythmica*).
- 7) I Isländska sånger af 14:de årh. betyder Edda Poësi i allmänhet, Eddulist skaldekonst, Eddureglar skaldekonstens regler. Arnas Magnæus in *Vita Sæmundi* p. XXI.

Nordiska Konungar eller Konungaslögter — dels åter samlade och bearbetade i större verk om Islands egen eller Skandinavien's Historia.

3:o DIKTADE OCH ROMANTISKA SÅNGER OCH SAGOR, hvilka Isländarne endera tillegnat sig ur det öfriga Europas Poetiska och Romantiska Litteratur, eller sjelfva efter bekantskapen med denna, ur inhemska anledningar utbildat. Denna del af Isländska Litteraturen, i allmänhet den talrikaste, är för den egentliga häfdeforskaren endast vigtig, så vida den ger bidrag till tänkesättens, sedernas, språkets historia, och någon gång äfven upptager äldre nordiska öfverlemningar. För öfrigt visar den, att intet bekantare ämne för sång och saga under Medeltiden fanns, som ej dessa öboers vettgirighet omfattat och använt.

VI.

5 DEN NORDISKA GUDA-SAGAN.

Frågan om den Nordiska Mythologiens äkthet kan, efter de nu fullständigt bekantå källorna för

dess kändedom, och de undersökningar dessa föranledt, i det hela anses afgjord; ehuru mycket i detta ämne återstår att närmare bestämma. Deras åsigt, som i denna Mythologi endast velat finna syssellösa Munkars dikt, en plump härmning efter Grekers och Romares gudasagor, med inblandade christeliga föreställningar, behöfver i sjelfva verket ej mera vederläggas 8). Om den gjorde sig gällande hos några äldre lärda, emot den antiquariska öfverdriften hos andra, hade bägge ytterligheterna sin ursäkt i en ännu högst ofullkomlig kändedom af källorna. Då den likväl äfven i sednare tider, med någon förändring, funnit försvarare, så torde det vara i sin ordning, att, innan vi meddela en öfversigt af den Nordiska Gudasagans innehåll, förutskicka några anmärkningar i detta ämne.

Bevisen, att de Gudar Mythologien firar, att Asarne 9) i Isländarens tro före Christendomen

8) Vi hänvisa till Prof. P. E. Müllers Afhandling: Ueber die Aechtheit der Asalehre und den Werth der Snorroischen Edda; aus der Dänischen Haudschrift übersetzt von Sander. Kopenh. 1811.

9) Att *Áss*, plur. *Æsir*, i allmänhet betydde Gud, Gudar uti den Skandinaviska Norden (liksom fördom *Æsi*, *Æsar* hos Etruskerna: *Assoi*: *Θσοι ὑπὸ τῶν Τυρρηνῶν*, Hesychius in v. *Æsar*, *Etrusca Lingua Deus*. Suetonius in Octav. c. 97) ses äfven af ordets bruk i

njöto gudomlig vörnd, och att denna tro följthonom från moderlandet, de af Isländarne fullkomligt oberoende gamla intygen, att de förnämsta af dessa Gudar verkligen i Skandinavien dyrkades och i Upsala hade ett präktigt tempel, 9) synas väl tillräckliga att i allmänhet åt den Nordiska Gudagan försäkra en historisk grund. Deremot inskränkes detta medgifvande — om man är benägen att göra det — till några få de förnämsta gestalterna, under det allt det öfriga förklaras för sednare tillverkning, län och härmning af Christendom, af de Gamlas Mythologi, Munkdigt o. s. v. 1) Striden,

sammansättning, såsom Landáss: ett särskildt lands eller trakts Gud. „Må Gudarna straffa honom för den egen- dom, han beröfvar mig! Må de taga sitt skydd från Konungen; må Oden och Makterna vara honom vrede! Freyr och Njordr! Låten Tyrannen fly från sin jord! Må landets Gud (Landáss) blifva led mot folkfenden, som bryter helgade rättigheter”, — — sjunger Egil Skallagrimsson, flyende från Norrige, emot Norrska Konungen Erik Blodyxa, hvilken i en arfstvist förhållit honom hvad han ansåg för sin rätt. Eigla. s. 365.

- 10) Adami Bremens. vittnesbörd derom är äldre än någon Isländsk skrift. De Situ Daniæ ap. Lindenbrog l. c. p. 61.
- 1) Den eljest af Sveriges Historia så förtjente Rüh s var af denna tanka, hvilken finnes i hans Schwedische Geschichte T. I. s. 34. ff. och dessutom utförd i andra skrifter; se: Die Edda, nebst einer Einleitung über Nordische Poesie und Mythologie. Berl. 1812. Den besvarades i en afhandling af Prof. P. E. Müller: Ueber den Ursprung

som från början fördes nästan med uteslutande afseende på en enda, länge blott ofullständigt känd, urkund, den under Snorre Sturlesons namn bekanta yngre Edda, har äfven i sin fortsättning, med uppreparande af gamla Inkast, å motståndarnes sida föga öfverskridit denna gräns; ehuru Edda endast i sammanhang med Isländskå Litteraturens hela är begriplig. Det är derföre i detta ljus, som den förnämligast måste betraktas. — Man finner då, att den långt ifrån att vilja skapa ett Mythologiskt System, tvärtom förutsätter både Mythologien och hela den Nordiska Skaldekonsten. Endast bägges redan gifna förbindelse i en stor mängd äldre skaldedigter har slutligen födt afsigten att genom sjelfva gudasagornas innehåll påminna ett senare slägte om betydelsen af de bilder skalderna ur dem oupphörligt hämtat; och denna afsigt har gifvit oss Edda. a) Derföre anför den, jemte sjelf

und Verfall der Isländischen Historiographie, nebst einem Anhange über die Nationalität der Altnordischen Gedichte, aus d. Dän. übers. von Sander. Kopenh. 1813: Senast har hos oss CansliRådet Wallmark utträdde mot den Nordiska Mythologiens äkthet, i dess Inträdetal i Kongl. Vitt. Hist. och AntiquitetsAcademien år 1819, men utan allt afseende på de Müllerska skrifterna.

a) „Nu är att säga unga Skalder, som önska att känna

va Mytherna, flera hundra särskilda verser af inemot 80 namngifna skalder, såsom poetiska exempel. Desse skalder äro till största delen eljest historiskt bekante: de fleste ha sungit vid Nordiska Konungahof: deras quäden, hvilka funnits skrifna före samlingen af Edda 5), återopas i andra äldre Isländska Skrifter, der stundom ur dem anföres samma verser med samma ord, under det några igenkännas i Latinsk öfversättning hos Saxo: de äldste tillhöra hedendomen, Skandinavien och tiden före Islands bebyggande: alle äro uppfyllda af mythiska bilder, och göra den i sig sjelf föga rimliga antagelsen af en blott, såsom en antiquarisk sällsamhet, i några syssellösa hjernor hopspunnen Mythologi här äfven historiskt omöjlig. Dertill kommer, att, om man ur Edda sjelf gör sig reda för

skaldespråket, och samla sig ordförråd af de gamla benämningar, eller begripa hvad som i Sångerna förefaller dem mörkt, att de skola förstå och begagna denna bok till sin underrättelse och sitt nöje. Icke bör man förgäta eller neka dessa berättelser, så att man skulle borttaga poesimens gamla omskrifningar, hvilka de förnämste skalder hafva brukat, men icke skola de Christne tro på hednagudar, ej heller på dessa berättelsers sanning annorlunda, än såsom i förspråket till denna bok är anmärkt, huru det tillgick, när människorne förvillades från den rätta tron. Efterspråk till Edda. Svenska Öfvers. s. 87.

3) Se bevisen hos Müller: Ueber die *Æchtheit der Asalehre*.

hennes sammansättning, hon befinnes vara hvarken en endas eller ens några få samtidiga författares verk, utan en samling under fleras händer småningom uppkommen. Hon saknar äfven derföre den fullständighet i anförandet af sjelfva Gudasagorna, som skulle varit följderna af en förut genomtänkt plan, utan hänvisar i alla riktningar på en grund utom sig. Derföre förutsätter hon åtskilligt såsom bekant, nämner uttryckligen mythiska berättelser såsom väl kända, utan att upptaga deras innehåll, 4) samt återoppar de Mythiska Sångerna, 5) hvilka åter å sin sida göra oss bekanta med flera i den yngre Edda ej vidrörda sagor och läror, eller hänryta på andra, om hvilka all ytterligare upplysning saknas.

Hvad de förmenta främmande inflytelseerna på Edda-läran angår; så skulle de förnämligast härröra endera från Isländarnes, ehuru inskränkta, be-

4) T. ex. i Gylfeginning, Dæmisaga 21, säges om Odens resor, att de omtalas i gamla sagor (frásagnir) och att ingen må kallas en vis man, som ej vet berätta de stora tidender, hvilka derom finnas. Men dessa nämnas för öfrigt ej. YnglingaSagan, innan den omtalar tåget till Norden, har därpå afseende, cc. 2, 3: äfven Grimnismál str. 46, Saxo förmäler derom ur sin synpunkt, pp. 13, 45.

5) De återopade Sångerna af detta slag äro Hávamál, Völuspá, Hyndluljod eller Völuspá hin Skamma, Ægis-

kantskop med klassiska Litteraturen, eller från christeliga källor. Bäggedera kunde vid första påseende tyckas antagligt, om man blott rådfrågade företalet till Edda, der Bibliska Historien, Romerska Mythologien och den Trojanska Fabeln på ett vidunderligt sätt sammanmängas, för att derigenom åstadkomma en slags förklaring af den Nordiska Gudasagan. Men i sig sjelft är detta af en senare hand tillagda företal, som med Edda ej står i något nödvändigt sammanhang, ett ibland bevisen för hennes äkthet. Redan behovet att genom en sådan förklaring utplåna det underbara visar en tid, vida skild från den, som skapade det; och sjelfva förklaringens beskaffenhet röjer dessutom tydligt en författare, hos hvilken det är omöjligt att förutsätta den lärdom och skarpsinnighet i att inveckla christliga eller klassiska föreställningar uti nordisk dräkt, som nyare tviflare och förklarare användt att utveckla sådana ur Eddiska Myther. Med de Gamles Mythologi har visserligen den Nordiska ej blott vissa allmänna likheter, hvilka återvända i alla, äfven de råaste, folk-

drecka, Grimnismål, Vafthrudnismål och Alvismål. De ur dessa quäden anförda verser återfinnas (någre afvikande läsarter oberäknade) uti sångerna i den äldre Edda. Dessutom citeras Heimdalsgaldr, ett förlorat quäde, samt några strofer ur okända dikter.

slags försök att föreställa sig människans och naturens förhållande till det gudomliga, utan en verklig frändskap, hvarom frandeles mera. Men denna frändskap ligger ej på ytan, 6) hvilken dessutom i Grekernes gudar hunnit skönhetsens mått och form, hvarifrån de Nordiska ännu i flera afseenden synas aflägsnade 7). Denna frändskap hör fast mer till en dunklare, mindre känd sida af de Gamlas guda-lära, till det, som i denna, enligt Grekerna sjelf-

6) Redan Saxo, som följer inhemska sägner och föga kände Isländarne, fann, med all sin kärlek till Latiniteten, likväl detta, och förkastar de Nordiska Gudarnas härledande ur de Romerska och Grekiska. Han slutar det deraf, att Mercurius, som jämnföres med Oden, var Jupiters son, Thor tvärtom, som jämnföres med Jupiter, säges vara Odens. Restat — ut Thor alium quam Jovem, Othinum quoque Mercurio sentiamus existitisse diversum. Saxo L. VI. p. 103.

7) Vi hänvisa till uppsatsen i Iduna, VII H.: „Om de Nordiska Mythernas användande i skön konst.” Ingen ting är eljest vanligare, än att nu för tiden höra de Orientaliska Mythologiernas djupsinnighet upphöjas på den Grekiskas bekostnad, liksom uttryckte de förras ofta vanskapliga och afskyvärda monstra, man vet ej rätt hvilka höga idéer, om hvilka den sednare knappt skall ha haft någon aning. I vår tanka en helt och hållet förvänd åsigt. Gudomlighetens uppgående för Grekerna, i mensklig till skönhet förädlad form, var tvärtom äfven i religiöst hänseende ett stort steg framåt. De hade derigenom höjt sig öfver det mythologiskt-monströsa, som ytterst har sin grund i föreställningen af Gudomligheten, såsom en rå, omoralisk naturkraft.

va, var af ett barbariskt och äfven nordligt ursprung. — Till christliga föreställningar i den yngre Edda har man räknat benämningarna Hár, Jafnhár, Thridi — (den höge, den jämnhöge, den tredje) 8); och, om vi än kunna uppvisa dessa samman ibland Odens många namn i de mythiska quädena 9), der de likväl på intet sätt utmärkas, om det första och sista äfven möta oss i Heimskringla hos hedniska Skalder 10), om uttrycken äfven kunde ha alseende på de Nordiska Hufvudgudarna, som voro tre 1); så måste dock med-

8) Finni Johannæi Hist. Eccl. Isl. I. 23.

9) Grimnismál str. 45, 48.

10) Thiodolfr af Hvine, Ynglinga Saga c. 52. Einar Skáleglam i Harald Gráfälls och Hákan Jarls Saga c. 6.

1) Tre voro de hufvudgudar, som dyrkades i Gamla Upsalatemplet: Wodan, Thor, Fricco. Tre få i Edda namn af de förnämsta bland Asarna, Oden, Thor, Freyr. Edda Dæmis. 20, 21, 24. Thorlacius (Ant. Boreal. Spec. III) invänder, att namnen Hár, Jafnhár, Thridi alltid blott tilläggas Oden. Men om Oden i dessa tre personers namn skulle vara i Edda den ende svarande, så kan tilläggas att han också är den frågande; ty Ganglere, såsom Gylfe kallar sig i Gylfehinning, är också ett af Odens namn. Grimnismál str. 45. Men Skalda säger (l. 148. Sv. Öfvers.) att hvar och en af Asarna kunde utmärkas med de andras namn, om någon ting tillika betecknade skillnaden; och kanske kallades just för denna förbindelse Gudarna för Band, såsom i den hedniska dikten Velleklo. Heimskr. Hákan Gráfälls och Hákan Jarls Saga, c. 6.

gifvas, att dessa benämningar eljest ingenstädes förekomma i denna förbindelse och sammanställning. Deremot kunna vi anmärka, att allt detta blott hör till den yttre infattningen af de Eddiska Sägorna, hvilken ock har sin fabel 2), men för öfrigt på sjelfva innehållet ej synes ha yttrat något inflytande. — Gå vi till de Mythiska Sångerna, hvilka den yngre Edda åberopar, måste vi erkänna, att, så viktiga dessa urkunder än äro, de likväl ej ensamme kunna afgöra hvad i Mythologien är äkta eller oäkta. Af den äldre Eddas quäden är ett afgjordt christligt 5), ehuru blandadt med hednisk vidskepelse. Det är också det enda, om hvars författare åtminstone en sägen finnes; hvilket styrker förmodan om de öfrigas högre ålder. Ty vi känna från och med det 9:de århundradet ett så stort antal, så ofta åberopade Skalder, att svårliken allt ifrån denna tidpunkt, tills den gamla Skalde-

2) Den är, att Konung Gylfe i Sverige for till Asgård, under en gammal mans skepnad och namnet Ganglere, för att pröfva Asarnas visdom och konster. Han fann der trenne Höfdingar i trenne högsäten, det ena öfver det andra: de kallade sig Hár, Jafuhár, Thridi. Hans spösmål och deras svar utgöra den del af Edda, som kallas Gylfebeginning.

3) Solarljod eller Solsången. En Isländsk tradition tillskrifver detta åt sjelfva Samlaren af den så kallade Äldre Edda, Presten Sæmund. Den Isländska folksagan känner honom tillika såsom en stor trollkarl.

konsten förstummade, något viktigare quäde fanns, hvars författare ej tillika var bekant. En annan af den äldre Eddas sånger visar sig till tiden stå i brytningen mellan christendom och hedendom; ty christna nämnas der, ehuru i ett fiendtligt förhållande 4), så att just derigenom quädet röjer sig vara hedniskt. I de öfriga, om hvilka man vore benägen att antaga detsamma, framstå, oaktadt den äkta ålderdomlighet i ton, språk och innehåll, som utmärker dem, likväl någon enda gång uttryck, hvilka måste härröra från en Christen eller från bekantskap med Christendomen 5), och vi finna af-

- 4) I Grougaldur omtalas ibland andra besvärjningar äfven en, hvarigenom christen quinna skulle hindras att gå igen efter döden och göra någon skada. Str. 13.
- 5) I sjelfva Völuspá Str. 24. kallas Valkyrierna, hvilka i Edda nännas Odens Mör (Skalda p. 212), Odens Nunnor (Nornor Herians); Sæmundar Edda, Stockh. Uppl. s. 5. Likaså i Resenii edition af Völuspá. Finn Magnusen, i sin öfversättning af d. Äldre Edda. D. I. s. 43., har „Odins möer” och lemnar stället utan all anmärkning. Afzelius öfversätter „Odens Tärnor”; men har utmärkt stället såsom ett tillägg, hvilket det också sannolikt är, då de rader, i hvilka det förekommer, blott innehålla ett öfverflödigt upprepaude af det nyss föregående. Dock måste jag erkänna, att detta (redan af Mone, Geschichte des Heidenthums im Nördl. Europa I. 331. anmärkta) uttryck är, utom de nyss nämnda, de enda spår af christendom jag i alla den äldre Eddas sånger kunnat upptäcka. Ty ännu ett ställe, hvilket af flera i detta hänseende blifvit anfördt,

ven eljest, ehuru högst sällan, nya ord, hvilka för- råda en senare hand 6). Den äldre, såsom den yngre Edda, fordrar således sin bekräftelse af Isländska Litteraturens hela, af jämnförelsen med Skaldernas bruk 7), och med allt hvad för öf- rigt om Nordens tro och gudasaga är oss bekant. Hvad som består detta prof, måste vara äkta. — Det finnes dessutom äfven i detta ämne vissa allmänna ledande grundsatser. Så bevisar t. ex. härlednin- gen från Christendomen intet, öfverallt der den bevisar för mycket: och detta är fallet med de

nemligen: Atlamál str. 101 (eller 106 i Stockh. Upplagan af den äldre Edda), der ordet kista synes före- komma i den christliga bemärkelsen af likkista, är icke bevisande, då kistan här förenas med begraf- ning i skepp. Att sätta den döde i ett fartyg in i högen, var ostridigt ett hedniskt bruk. Hr. Landnáma p. 72.

- 6) De ord vi i detta afseende funnit anmärknings- värda, äro: Kalkr, (Hymisquida, str. 27, 29. Skirnis- för Str. 59, 53, Stockh. Uppl.) ett nyare ord, bildadt af det Latinaka Calix, Anglosax. Calio, Cælc, → Skillingr, skilling (Thryms Quida Str. 34) af det An- gelsaxiska Scyilling eller Shilling, samt töflur; (Völuspá str. 61) af tafla, Anglosax. tæfl, det Latin- ska tabula. Alla synas från Angelsaxiskan vara in- komna i det Nordiska språket, men kunna i det sam- ma vara äldre än christendomens införande i Norden.
- 7) Förstås i symnerhet de Äldres, från hvilka Edda ut- tryckligen förmanar de yngre skalderna att ej afslä- på sig.

läror, hvilka mer och mindre äro för all gudalära gemensamma.

Gud är ett begrepp i sjelfva verket så ensamt i sitt slag, att det ej från falska och förgängliga gudar småningom kan ha blifvit öfverfördt på den sanna 8). Tvärtom det sanna begreppet måste ha varit det ursprungliga: det har urartat till ett falskt; och i all Mythologi ligger en sunken Religion, i all Hedendom, som just består i förgätenheten af Skaparen för det skapade, frambyter dock någon ljusblick af denna allt förnufts eviga sol genom molnen. Om de Vendiska Slaverna, ett folk bekant för blodiga offer, och så litet våra förfäder öfverlägsna i bildning, att snarare det motsatta med skäl kan antagas, säger ett samtida vittne: „Ibland mängden af deras olika afgudar — ty de ha egna gudomligheter för åkrarna, för skogen, för sorgen, för glädjen — bekänna de dock en Gud i himmelen, herskande öfver de andra: allsmäktig bekymrar han sig blott om det himmelska: de öfrige, lydande i anvista göromål, härstamma

8) -- *Opinio est, nativos esse deos, longis intervallis orientes occidentesque, eosque innumerabiles esse mundos. Sed nos Deum nisi sempiternum intelligere qui possumus? Cicero, de Natura Deorum L. I. c. 10.*

från honom och äro förträffligare ju närmare de äro beslägtade med gudarnas gud" 9). Nästan all Hedendoms innehåll och historia ligger i dessa ord. Äfven Americas vildar känna den stora Anden 10): hvarföre skulle ingen stråle af hans ljus inträngt i det gamla Nordens mörker? — Allfader, såsom han af den Nordiska Hedningen hälsades, äro för honom ett ej ovärdigt namn 1), ehuru det äfven öfverflyttades på en Gud, förgänglig såsom

9) Helmold. Chronica Slavorum L. I. c. 84. Inter multiformia vero Deorum numina, quibus arva, sylvas, tristitias atque voluptates attribuunt, non diffitentur unum Deum in coelis cæteris imperitantem, illum præpotentem coelestia tantum curare: hos vero distributis officiis obsequentes de sanguine ejus processisse, et unum quemque eo præstantiorem, quo proximorem illi Deo Deorum.

10) Jfr. isymerhet *Memoirs of a Captivity among the Indians of North America from Childhood to the age of nineteen* by John Hunter. Lond. 1823. Jag känner denna intressanta bok blott af ett Tyskt utdrag.

1) „Han heter på vårt språk Allfader: i det gamla Asgård hade han 12 namn. — Han lefver genom alla åldrar och beherskar hela sitt rike och råder öfver allt, både stort och smått. Han smidde (skapade) himlen, jorden, luften och allt hvad dem tillhör. — Det är störst att han skapade människan och gaf henne ande, som lefva skall och aldrig förgås; ehuru lekamen rattnar till mull eller brännes till aska". Edda Dæmis 3. — Att christliga föreställningar kunna haft inflytande på denna beskrifning, neka vi ej; likväl angår den läror, som äfven för hedendomen ej voro främmande, och det christliga ligger mest i drägten och uttrycket.

verlden: och, om äfven den klarhet, hvarmed den sent författade yngre Edda utmärker detta Väsande, hvilket de gamla mythiska quäderna säga sig „ej våga nämna”, eller blott dunkelt omtala, skulle vara länad från Christendomen och stå i för skarp motsats med denna Oden, som en gång tillika med världen skulle förgås 2); så saknas likväl ej helt och hållet bevis ifrån andra håll på upplystare religionsbegrepp äfven hos Nordiska Hedningar. Harald Hårfager svär „vid den Gud, som skapat honom och öfver all ting råder” 3). Isländaren Thorsten gör löfte ”till den Gud, som hade skapat solen”, hvilken han anser för den mäktigaste 4): den dygdige Torkel Måne låter i sin dödsstund sig bäras ut i solskenet, och anbefaller sig ”åt den Gud, som skapat solen 5).” — Ett lif efter detta är

2) Alla Allfaders benämningar i den yngre Edda, återfinnas bland Odens, som sjelt kallas Allfader. Det är ock ett ibland hans många namn i Grimnismål. Jfr. str. 18.

3) Heims kr. Harald Hårfagers Saga c. 4.

4) VatnsdælaSaga c. 37.

5) Landnáma p. 19. Han var Lagman, och får det lof-ord att af alla hedniska män på Island ha varit bekant såsom den dygdigaste. Märkligt är, att Asarne ingentädes säges ha skapat solen. De hade ordnat dag och natt, gifvit sol, måne, stjernor deras rum. Men solen var uppkommen af Muspelhems guistor, af

en i menckliga själen så djupt rotad tanka, att den, med minsta ljusning af någon slags gudalära, framstår öfver allt. De Gamle funno styrka för detta hopp „i alla folkslags sammanstämmande mening” 6). Men hos Nordiska Nationer framför alla andra erkände de denna tro vara inhemsk; liksom midnattssolen i de Eleusinska Mysterierna var odödlighetens sinnebild 7). En dom efter döden var, enligt en skrift, som tillegnades Plato, hos Grekerna en Hyperboreisk lära 8). Cæsar säger, att de Galliske Druider lärde i synnerhet själarnas odödlighet 9). Lucanus prisar i allmänhet de Nordiska Folken lycksaliga för denna „villfarelse” i hans tanka, hvilken med krigiska dygder gaf dem

samma eld, som en gång skulle förtära världen. I Grimnismål str. 38 säges, att Gudarne satte en svalkande sköld (Svalin) för solen; eljest skulle berg och haf brinna.

- 6) *Permanere animas arbitramur consensu nationum omnium.* Cicero, *Tuscul. Quæst. L. I. c. 16.*
- 7) *Accessi confinium mortis et, calcato Proserpinæ limine, per omnia vectus elementa remeavi. Noctē mediā vidi Solem candido coruscantem lumine.* Apulejus, *Metamorph. L. XI.*
- 8) *Axiochus sive de Mortē.* *Platonis Opera, Ed. Bipont. XI. 198.* - lär vara förtattad af Socratikern Aeschines. Om Geternas odödlighetstro jfr. Herodot. IV. 94, 95.
- 9) *Inprimis hoc volunt persuadere, non interire animas.* Cæsar, *De Bello Gall. L. VI. c. 14.*

en själ, mäktig öfver döden 10); — och det vore således ingen ting ovanligt om en sådan lära äfven i våra förfäders sinne varit lifligt inplantad.

Ej aningen eller ölvertygelsen om ett Högsta Väsende, ej tankan om straff och belöning efter döden, hvilka tillhöra hvarje gudalära, utan renheten af dessa eviga ideer, är hvad som utmärker den rena Religionen; och det lof, hvilket man här i några afseenden skulle vilja tillägga den Nordiska Gudaläran, fördunklas åter allt för mycket i andra. Väl framlyser i densamma ej otydligt aningen om ett Högsta Väsende; men liksom i de Vändiska Slavers tro detta väsende blott kunde selsätta sig med det himmelska, så har det äfven syntes våra förfäder allt för aflägsnadt från jordiska angelägenheter. En lägre Gud, men den högste bland de många andra, företräder för verlden dess ställe, men är förgänglig som den. Af-

- 10) Certe populi, quos despicit Artos,
 Felices errore suo, quos ille timorum
 Maximus haud urget leti metus: inde ruendi
 In ferrum mens prona viris, animæque capaces
 Mortis: et ignavum reditura parcere vitæ.

Lucanus, Pharsal. I. vv. 459—462.

”Ej är döden att sörja —

Lidna äro lifs stunder

Leende skall jag dö”, sjunger Ragnar Lodbrok i ormgården.

Även Gudarnas dag har sin skymning och quäll, i Ragnaröks nattliga lågor försvinna verld och gudar: — „få månede längre framåt skåda, än Oden går att ulfven möta”; men öfver en ny himmel och jord herskar ej han, utan en mäktigare 1). Så låter äfven den gamle Aeschylus den af Olympens gudar fängslade Prometheus förutsäga den dag, „då Zevs, så full af öfvermod hans själ nu är, skall förödmjukad störtas” 2). Det ena af dessa drag är ej mer christligt än det andra; ehuru märkvärdig den profetia om egen förstörelse är, som genomgår mer än en Hedendom. En sådan lära är tvärtom genom sjelfva sin karakter afgjordt hednisk; och tron på verldsbranden återfinnes äfven hos flera af de Gamla 3). — Ett lika omdöme måste vi fälla om den Nordiska Gudaläran, i afseende på straff och belöning efter döden.

- 1) Då kommer en annan
än mera mäktig
dock honom icke
jag nämna vågar:
Få månede längre
framåt skåda,
än Oden går
att ulfven möta.

Hyndluljod str. 41. Afzelii Öfversättn.

- 2) Aeschyli Prometheus, v. 906 ff. Jfr. vv. 956-8.
3) Verldsbranden, samt jords och himmels förnyelse der-
efter, var Egyptisk, Persisk, Orphisk, Heraclitisk, Stoisk,

Väl förkunnar denna våra fäders lära, att „den rike, den starke ofvanefter” en gång skall sämja domar, lägga saker och sätta det värde, som blifva skall 4).
 Väl inskärper hon för de onda straff efter lifvet,
 „på likstranden från solen fjerran, i den borg som flätad är af ornaryggar, der i etterströmmar lön-
 mördaren, förföraren, menedaren skola vada 5).”
 Väl förutsäger hon en ny jord, „der skördar mån-

och är Indisk lära. Jfr. Creuzer, Symbolik u. Mythologie I. 36g. 6o3. 7o8. III. 317. 2:te Ausg.

4) Uttryck, hämtade af den gamla Nordiska Rättegången. Völuspá str. 65. Finn Magnusen försvarar äktheten af denna strof, ehuru den saknas i några handskrifter.

5) Så heter det i Valas spådom:

Borg ser hon stånda
 från solen fjerran
 å likstranden
 med nordvända portar:
 falla etterdroppar
 in genom gluggarna
 borgen är flätad af
 ornaryggar.

Der såg hon vada
 i tunga strömmar
 menedige män
 och mordvargar
 och de som läckat
 rättmätigt köpta hustrur:
 Der sög Nidhögg
 framlidnas kroppar,
 slet Vargen liken.

Förstån j änt eller hvad?

Völuspá str. 44, 45. Stockh. Uppl.

de osådde växa och all möd förgår", och ser den "gulltäckta borgen", fägre än solen, der de "ordhållnes. 6) skaror" skola bygga. 7); hvarvid straffet, i synnerhet uttaladt öfver ett monedigt, förrädiskt sinne, lönen åter för ordhållighet och trofasthet, förtjena uppmärksamhet, både för det kraftiga uttrycket af all sedlighets form, som deri ligger och för den öfverensstämmelse med de Gamlas religionsbegrepp, hvilken äfven här på flera sätt framträder 8). Men å andra sidan, (ehuru flera både go-

6) Dyggj, ordhållen, trofast.

7) Borg ser hon stånda
fägre än solen,
täckt med gullet
å Gimle det höga.
Der skola ordhållna
skaror bygga
och i alla dagar
sällhet njuta. Völuspá, str. 64.

8) Mari jämnlöre följande ställe hos Pindarus (Olymp. II. v. 64-74), hvilken säkert ingen Isländare läst: „I hvad som oförsönt blifvit under Zeus väld på jorden skall en slita, med sträng nödvändighet förkunnande domen. Men, lysta af solet, lika under nätter och dagar, se de ädle för sig ett mödolöst lif, hvarken plöjande jorden med handens kraft eller hafvets bölja för fåfängligt uppehälle: utan hedrade af gudarna skola de, som glädt sig att hålla ed, njuta ett lif utan tårar, då de andre erfara utsägligt lidande". I det följande säger Skalden om de rättfärdiga själarna, att de efter

da och onda hemvist för de afidna antogos 9); visa likväl många drag, -- såsom att trälarna efter döden ej fingo dela sina herrars eller de förnämres vilkor 10), visar Valhalls glädje förbehållen åt den

trefaldig pröfning komma till „Kronos borg” på de saligas öar, der, under svalkande fläktar, guldets brinner i blommor från de lysande träden. Denna lära var ur Mysterierna, om hvilkas invigda Pindarus i ett bibehållet fragment säger, att „de känna väl lifvets utgång.” Jfr. Thiersch till detta ställe. s. 25.

9) Den yngre Edda s. 75. Sv. Öfvers.

10) Trälarne voro uteslutne från Valhall och vistest till Thor.

„De Jarlar äger Oden,
som å valplats falla:
Thor äger träleslägten.”

Harbardaljod i den äldre Edda. Str. 24. Landnåma p. 73. låter en Isländare, som i sitt skepp blifvit högsatt, efter döden gå igen och i drömmen beklaga sig för sin hustru, för det hans träl, som beröfvat sig sjelf lifvet för att följa husbonden, hade blifvit honom i högen gifven till följeslagare. I Göthreks och Rolfs saga c. 1. tviflar Bonden i Vestergöthland, hvars slägt brukade kasta sig utför ättestupan och så fara till Oden, att trälen skulle af Oden emottagas, om ej derföre att han vore i husbondens sällskap. — Allt detta synes hentyda derpå, att Thor äfven varit gud för äldre, fiendliga stammar, af hvilket förhållande hela den anförda Eddiska sången tyckes vara en återklang; ty Harbard (så kallas den som här ordvexlar med Thor och onpphörligt hånar honom) är ett af Odens mythiska namn. Se Grimnismål. Str. 50. Att Suhm (om Odin p. 153) låter Eivind Skaldaspiller kalla Thor sjelf för en Jötun, beror likväl på en felaktig öfversättning af verserna i Heimskringla, s. 170, Ed. Peringsköld.

friborna, helst ädla och rika krigaren, visar i allmänhet föreställningen om gudarna mera såsom mäktiga än såsom moraliska väsenden, under hvilka hårda, jordiska former de för all religion gemensamma sanningar i denna uppenbarade sig. Dersföre vittna ock de grymma offren 1) hos våra förfäder om den själens förskräckelse, som så ofta är en fördystrad, från Gud affallen läras andakt.

Vi ha redan nämnt, att den stora mängd af bekanta skalder, som åberopas i den Nordiska Mythologien, är ett historiskt bevis för hennes äkthet. Men antagom ett ögnablick, att denna Mythologi först efter Christendomens införande genom lån och härmning fått sin egentliga utbildning! Man skulle då i skaldernas sånger, ju åldrigare dessa voro, också sparsammare finna mythiska ämnen och bilder. Det förhåller sig ej så. Utom den äldre Eddas namnlösa quäden äga vi ännu historiskt kän-

1) Att af dessa inga spår skola förekomma i den yngre Edda eller de mythiska quädena, har blifvit anfördt såsom skäl mot dessas äkthet. Det är ej sant. I Hymisquida str. 1. göra gudarne sjelfve blodiga offer. I RuneSången str. 1. nämnes seden att med spjut märka sig åt Oden, och i str. 20 är den hängande döde tydligen ett mennisko-offer. Brynhild befäller, att på hennes och Sigurds bål både manliga och quinliga tjennare skola offras. BrynhildarQuida II. str. 62, 64, 68. Thor kastar en dvärg på Balders bål. Edda Dæmis. 49.

da skalders sånger om de hedniska gudarna styckvis bibehållna, och desse skalder äro, såsom man kunde vänta, alle från hedniska tiden, någre äfven äldre än Isländarne. Thiodolf af Hvine, som vid Harald Hårfagers hof söng Ynglingatalet, har diktat flera mythiska sånger 2). I allmänhet är de äldsta kända Skaldernas språk utmärkt af den största rikedom på bilder, hämtade ur Mythologien. Det gamla Bjarkamal har inom trenne strofer ej mindre än femton mythiska benämningar på guldet 5), af hvilka hvar och en förutsätter känne-

2) En om Thors bedrifter, kallad Höstlänga: en annan om Idunas bortröfvande. Fragmenter af bägge, bibehållna i Skalda, äro särskildt utgifna af Scule Thorlacius (Ant. Boreal Spec. VI). Eilif Guðrúnsson, skald hos den hedniske Håkan Jarl i Norrige, har äfven diktadt ett quäde till Thors ära, kalladt Thors drapa, hvaraf ett ansenligt fragment, som finnes i Skalda, särskildt blifvit utgifvet af Thorlacius. Ulf Uggeson, som lefde vid år 997 (Halldan Einari Hist. Litt. Isl. p. 49) har besungit mythen om Balder. (quedit eptir saugu Balders), äfven om Heimdal och Loke (jfr. Skalda p. 103, 105).

3) Skalda s. 154. I Saxos parafraas på Latinska vers, hvari han sjelf säger sig gifvit meningen ej orden af detta gamla i hans tid ännu erinrade quäde (earundem sententiarum intellectus Danici cujusdam carminis compendio digestus, a compluribus antiquitatis peritis memoriter usurpatur. Saxo L. II. p. 38) förekommer också detta ställe om Rolf Krakes gifmildhet, ehuru ej ordagrannt. Oaktadt den uppenbara godtycklighet, hvarmed quädet af Saxo blifvit behandladt, stöter man dock

domen af en hel fabel, och man behöfver blott uppslå YnglingaSagan hos Snorre Sturleson, för att i Thiodolls verser finna en så stor mängd dylika, att de ej ens alla genom Edda äro förklarliga 4). -- Men det är ej endast på Isländarnes intyg, i fall andra finnas, som sanningen i detta ämne kan och bör hvilas. Dels kunde de på visst sätt anses såsom vittnen i egen sak, dels kunde grundade tvifvelsmål uppstå, om en Mythologi, så rik på fabler, som den de oss öfverlemnad, någonsin varit folkets religion. En jämförelse emellan

på flera ställen och uttryck, i hvilka en öfversättning framlyser. Så äro orden „qui Sirtvallinos (Fyrsvallinos?) auro consererat agros“, en händytning på Rölfs hos Skalderna namnkunniga äfventyr vid Upsala (Edda. p. 153. YnglingaSaga c. 33), hvaraf guldets kallades Fyrisvalds säd; så igenkännes det Eddiska uttrycket om Oden: „Friggs enögde man“, äfven i de Latinska verserna, som också omtala „Odens häst“ (Saxo p. 37). Orden: — „certamina prima Frontisgerunt Aquile“ — innehålla en öfversättning af det gamla krigiska ordspråket: Öndwerdir skulu Erner klöest“ d. ä. bröstgänges skola öfnarna klösas. Jfr Stephanii not. ad Saxon. p. 76. De i Heims kringla s. 771 Ed. Peringsk. anförda strofer af Bjarkamal äro temligen troget gifna af Saxo; äfven som ett annat ställe af denna gamla sång, hvilket saknas i Baska Edition af Edda och Skalda, men återopas af Müller, Critisk undersøgelse om troværdigheden af Saxos og Snorres Kilder, Kjöb. 1823. s. 31.

- 4) T. ex. att Elden c. 47 kallas Fornjots son, och c. 16. vattnets bröder har afsende på den i Edda vidrörda men ej upptagna mythen om Fornjotr och hans ätt.

Mythologien och Folktron, så vidt den är möjlig, fordras således; och helst önskade man utan tvivel att den kunde ske ur andra än Isländska källor, eller att dessas vittnesbörd genom andra intyg prövades.

Det finnes ett annat vittne, väl redan från christna tider, men den förste utförigare Häftatecknare inom de Skandinaviska Rikena, ett vittne, som, om det ej är tillräckligt att besvara frågan i hela dess vidd, likväl omiskänneligt bestyrker, att Mythologien och Folktron hvilade på samma grund och voro samma lära. — Detta vittne är Saxo. — Huru litet han följt och äfven känt Isländarna, — ehuru han i allmänhet åberopar dem, -- det visar bäst hans arbete, liksom det tillika obestriddigen röjer, att han så mycket mer begagnat sig af en annan källa, nemligen inhemsk mundtlig öfverlemnning 5). Af hans verk äga vi således ett prof,

5) Derföre finner den, som hos Saxo söker åberopade källor, i stället: *veteres tradunt* — *antiquitas perhibet* o. s. v. eller väl ock: *vulgaris opinio, vulgaris sententia*, L. VI p. 103. Åberopas någon gång en enskild urkund, så hör den likaledes till den muntliga sagan eller sången, såsom quädet om Brävalla slag, hvilket tillskrefs Starkothen. För öfrigt förekomma blott tre förlattares namn, och mer, som det synes, för namnet än gagnet: Dudo, Beda'straxt i början, och Paulus Varnefridi om Longobardernas utvandring: derjämte anför

huru den Skandinaviska Hedens äro både mytiska och historiska minnen sågo ut i Dansk folksång och folksägen under 1800-århundradet. Att författaren sjelf var en andelig, att han i kyrkans språk, i Latinet, utsalutande såg all lärdom (6); att han eljest i alla afseenden var en ifrig patriot, allt detta var för honom lika många skäl, att föredraga denna sednare, inhemska christliga källa, framför den på hednisk sång och saga rika Isländska, äfven om han bättre känt denna sistnämnda, än han i sjelfva verket gjorde 7). Gen

Saxo Runstensquäden, — som ej blifvit sedda eller lästa — Isländarnes historiska skatter (thesaurus historicarum rerum pignoribus refertos), hvilka, om man går till sjelfva verket, måste ha varit lika litet begagnade som kända, — och om sednare tider Arke-Biskop Absalons berättelser.

- 6) Af brist på Latin hade Dannemark ej haft äldre historieskrifvare, enligt Saxo. „Quis enim Daniæ res gestas litteris persequeretur? Quæ nuper publicis initiata sacris, ut religionis ita latinæ quoque vocis aliena torpebat.” Præfat.
- 7) Huru litet Saxo kände af Islands egen Historia ses deraf, att han låter Isländare (i hans språk Tylenses) deltaga i Brävallaslaget långt förrän Island var känt och bebyggt. Müller i nyss anförda verk har sökt fritaga honom från detta misstag, hvilket redan Torfæus anmärkt och Suhm erkänt. Men äfven om de i Saxos berättelse temligen tydligt förekommande Isländska namnen Skagefjord och Midfjord (Scahafyrosi, Mithfrithi) skulle anspörunda kunna förklaras, strider likväl i allmänhet mot denna förklaring:

Christendomens ¹⁾ Gudar är här i allmänhet ett ovilligt vittne. — Eröfningen hade äfven i hvilket annat af de Skandinaviska rikena som helst, skördet af hedniska minnen för en upptecknare varit rikare; än i Saxos fädernesland. Der var den längsta tiden förflutit, sedan Christendomens införandet och Danmarks var redan genöfnadt i allmänhet mot öppet för inflytelsen af det öfriga Europas odling. Man måste erkänna, att om, oaktadt allt detta, Saxo lemner de ostridigaste bevis på den Nordiska Mythologiens lif i folkets minne ännu på hans tid, dessa bevis ha en dubbel vikt. — Men hans Historia är full af sådana; ehuru de måste betrak-

1) Att Saxo sjelf i föreläset kallar Island (*insula glacialis*) obsoletta *admōdum habitatonis tellus*; der hans mening om öns uråldriga befolkning, i vår tanke, är för klart uttryckt att kunna antorlunda tydas; 2) att Brávallaslaget ej är det enda tillfälle, der Saxos Tylenses framträda före Islands bebyggelse, Jfr. L. VI. p. 160 och p. 166. — Då haas nu ostridigt om detta slag följt ett gammalt quäde, hvilket bestyrkes af jämförelsen med det af Saxo fullkomligt oberoende Isländska Sagobrottet om Brávalla slag, som naturligtvis ej vet af några deltagande Isländare, men der både omständigheterna och nästan alla kämparnas namn med Saxo öfverensstämma, så återstår blott att antaga, det Saxo här (såsom bevisligen flerstädes) missförstått det gamla quädet, eller att detta, fortplantadt genom den munteliga öfverlemnningen, fått en nyare tillsats. Likväl nämner Saxo sjelf en med sig samtidig Isländare Arnold vid K. Waldemar I:s och Arkebiskop Absalons hof.

tas ur hets egen och lifne caritides synpunkt. Med en förändrad tro hade de gamla gudarne måst nedstiga från sin höjd. De äro människor, såsom hos författaren till Eddas företal och hos Snorre Sturleson; människor „mera like gudar” 8) (af ovänliga egenskaper och stor magisk förståga 9), säga desse. Saxo vill likväl ej medgifva afguderiets upphofsmän hedern att stå i spetsen för sitt fäderneslands Historia. Han synes benägnare att lemna denna värdare åt Sverige, hvilket han så gerne emot Dannemark nedsätter. Men förgäfvat skjuter han dessa förhatliga väsenden undan, för att först låta dem framträda, sedan han fått vederbörligen grunda sin Danska Konungathron. De gripa tydligen allt för mycket in i alla de äldsta Nordiska Sagor, för att ej genast igenkännas. Så är den enögde gamle, som på ett så underbart sätt skyddar Danska Konungen Hadding, tydligen Oden, innan Oden af Saxo blifvit nämnd 10), och

8) Företalet till Edda.

9) YnglingaSaga cc. 6, 7.

10) Saxo L. I. p. 12. Såsom en gammal, enögd man med sid hatt och kappa uppenbarar sig gemenligen Oden. Jfr. VolsungaSagan c. 6. Kappan fattas ej heller hos Saxo. Att vi här befinna oss helt och hållet på Gudasagans grund, ses redan af den omständigheten, att det är från Loke (hos Saxo en utländsk tyrann Lokerus) som Hadding räddas.

en skärpsinnig Lärds förmodan att Lothar, fader till den Skjöld, af hvilken Danska Konungastämman uppkallades, åter är Oden och blott bär ett annat af denna guds namn, är ej osannolik 1). Hos Saxo äro de gamle gudarne store trollkarlar, onda dæmoniska väsenden, som dåra hopens sinnen; och trenne slag af sådana hade efter hvarandra bebott och beherrskat Norden.

- 1) Sc. Thorlacius, *Antiqu. Borealium Spec. III. §. XXVII.* Lodinn, med Lodur (också en af Asarna) närbesläktadt, är ett ibland Odens namn (i Resenii Edda — finnes ej i Rasks). Thorlacius påminner härvid om Loda, sannolikt Odens namn hos Ossian, samt om guden Lyter (Löter), hvilken K. Erik Emundsson i Sverige berättas ha dyrkat uti Hauk Habroks saga. (Jfr. Müllers, *Sagabibliot. III D. s. 157.*) Saxos Lotharus är en tyrann. Äfven af den Eddiska guden Hödur hade folksagan i hans tid gjort en Konung Hotherus, och låter honom kriga med Balder. Múnter (Leire i Sjelland i begyndelsen af det nittende århundrede. *Kjöbenh. 1806*) finnes troligt att den gamla Danska konunga- och offerstaten Hlethra har sitt namn af gudanamnet Hlodur, hvars femina ändelse Hlodyn är ett namn på jorden, Odens brud, i det gamla Nordiska skaldespråket. (*Skalda s. 178. Völuspá. str. 56. Stockh. Uppl.*) Denna är, enligt Thorlacius l. c. den Dea Hludana, hvilken en i Cleviska landet funnen inscription omtalar, såsom dyrkad af Tyskarna: således den samma, som Hertha, Isis, Terra Mater hos Germanerna (*Tacitus Germ. es. g. 40*), af hvars gudstjänst Múnter ännu i trakten af det gamla Ledre finnes många spår, såsom Herthedal, Vithesö (den heliga sjön), en helig skog m. m., som erinrar om beskrifningen på Herthas Germaniska dyrkan hos Tacitus.

De förste voro Jättarne: de andre, store offrare och spåmän, de förre lika öfverlägsne i snille, som underlägsne i kroppstyrka, förde stora krig med Jättarna, tills de vunno både högsta väldet och gudomligt namn: det tredje slaget; människor, som uppstått genom de bägge föratnämnda slägternas blandning, liknade dessa hvarken i kroppsstorlek eller konster, men vunno likväl genom sitt gyckleri gudomlig heder af förvillade sinnen 2). På den tiden, säger Saxo, uppehöll sig en viss Oden (Othinus), hvilken i hela Europa vunnit ett falskt gudoms namn, som oftast i Uppsala, endera för inbyggarnes dumhet eller stället behaglighet 5). Nära vid Uppsala hade Frö (Froe, Frey), hvilken kallas än Gud, än Gudarnas ståthållare, sitt säte 4). Han hade först infört mennisko-offer. Åt

2) Saxo L. I. p. 9.

3) Sive ob incolarum inertiam sive locorum amoenitatem. p. 13.

4) Frö Deus: L. I. p. 16. Frö Deorum Satrapa sedem haud procul Upsala cepit, ubi veterem litationis morem tot gentibus ac seculis usurpatum tristi infandoque piaculo mutavit. Si quidem humani generis hostias maclare aggressus, foeda Superis libamenta persolvit. L. III. p. 42. Saxo skjuler sig deruti från Ynglingasagan, att denna låter Oden stifta offren i Sigtuna, men Yngve Frey flytta dem till Uppsala. Att Frey i Sverige blifv särdeles dyrkad, och att äfven människor till honom offrades för god årsvext, är bekant af Ynglingasagan. Frö, Froe,

honom firades i Sverige årligen en offerhögtid, som bar hans namn 5). De tappraste ibland Svenskarne, voro Freys ättlingar, tillika ifrige afgud-

Frey är det forntyska Fro (hos Otfried I. 5; 69. Jfr. J. Grimm: Deutsche Grammatik, XI), det Moesogötiska Frauja: Herre; och har utan tvifvel äfven i Norden ursprungligt betydtt detsamma. Det ses deraf, att Ynglingasaga c. 13 och Edda, Dæmis. 24 härleda Fru-namnet från Freja. „Med Freyas namn skulle alla förnämna kvinnor kallas, som nu heter Fruar. Så heter och hvar Freya öfver sitt eget, och den Hufreya, som har eget bō”. Yngl. S. ibid. I Angelsaxiskan betyder Frea: Herre. Äfven, detta hänvisar derpå att Frey och Freya i sjelfva verket voro samma gudomlighet, tänkt än som kvinnlig, än som manlig. — Man säger i Svenskan: Frey; ehuru detta, är den Isländska accusativen af Freyr; liksom Oden eller Odin egentligen också är en accusativ, och i nominativen heter Odinn.

- 5) Fröbloth Sveones vocant. L. L. p. 16. „I hans dagar begynte Frödetredén. Då var god tid i all land. De Svenska tillagnade det Frey, och blef han derföre mer dyrkad än andra gudar.” Ynglingasaga c. 12. I Olof Tryggvasons saga berättas, att en Gunnar kom till Sverige, på en tid, då ett stort offer hölls. Man hade länge der mest offrat åt Frey. Gudens bild fördes omkring på en vagn och en ung prestinna, som kallades Freys hustru, åkte med honom. Gunnar vann hennes kärlek, föreställde en tid, sjelf Freya, person, och rymde slutligen med Freys hustru till Norrige. Olof Tryggvasons Saga: Ed. Skalholt P. 2. s. 121. ff. Frey hade äfven flera tempel på Island. Finni Johann. Hist. Eccl. Isl. I. p. 12. Om hans dyrkan i Norrige; dit den från Sverige blifvit införd, se Olof Tryggvasons Saga. Ed. Reenhjelm c. 43.

prester 6). Oden är den förnämste af gudarna 7). Men Thor sades vara hans son 8), och hade genom trollkonster, liksom fadern, af de entaldiga blifvit ansedd för gud 9). Thor och Oden anförde gudarnas här i striden för Balder. Thor nedslår allt framför sig med sin klubba 10), och med hans styrka trodde man ingen ting i himmelen eller på jorden kunna jämnliknas 1). Det är Oden som lärt Hadding och Harald Hildetand den kilformiga

6) *Sveonum fortissimi, Frö dei necessarii et fidissimi numinum arbitri.* Saxo, L. VIII. p. 144. i beskrifningen af Brävallaslaget.

7) *Othinus deorum præcipuus.* L. III. p. 44. Enligt Tacitus var hos Germanerna: *Mars Deorum præcipuus,* Historiar. L. IV. c. 64.; och då han på ett annat ställe, German. c. 9, säger: *Deorum maxime Mercurium colunt,* så påminnes man derom, att båda dessa gudars begrepp i den nordiska Oden voro förenade.

8) *Thor Othino genitus vulgari sententia perhibetur.* L. VI. p. 103.

9) *Ibid.*

10) *Inasitato clavæ libratus.* III. p. 41. Thors hammare.

1) L. L. p. 23. Hos Germanerna var *Hercules* (tydligt också ett Romerskt namn för en inhemsk gudomlighet), hvars klubba ej är mindre namnkunnig än Thors hammare, *primus virorum fortium.* Tacitus Germ. c. 3. Man offrade åt honom jämte Mars, såsom Gud: *Herculem ac Martem concessis animalibus placant.* *Ibid.* c. 9. Åt *Mercurius* föllo mennisko-offer, säger Tacitus.

slagtordningen 2), hvilken, enligt Tacitus, äfven Germanerne iakttago 3), och åt Oden lofvar Harald Hildetand alla af sig i strid fällda män- ner 4). Hadding föres lefvande till underjorden för att skåda de ställen der han efter döden skulle vistas. Genom mörker och töcken kommer han till ljusa och grönskande nejder: en bro förer öfver en flod, hvars strida, blåa böljor hvälfva med sig åtskilliga slags vapen: på andra sidan kämpa tvenne krigshärar: han får veta, att de, som stupat i strid, här oupphörligen förnya sin lefnads bedrif- ter 5). -- Hvem igenkänner ej i denna beskrifning

2) *Digestis in cuneum catervis*. L. I. p. 17. in con- sive pyramidis acumen, L. VII. p. 138, der man finner en utförlig beskrifning af denna slagttordning, hvilken äfven, L. VIII. p. 146, kallas *Acies corniculata*. Utaf formen af en vigge, eller tryne, hette detta i nor- den att svinfylka hären. Sögubrott om Bråvalla slag. s. 23.

3) *Acies per cuneos componitur*. German. c. 6.

4) *Saxo* L. VII. p. 138.

5) L. I. p. 16. Stridsöfningarna utmärka Valhall, om hvilket det också heter i Grimnismål str. 9, att det har

Tak af spjutskaft räffladt,
Sal med sköldar täckt,
Brynjor å bänkarna bredde.

Afzelii Öfvers. s. 39. För öfrigt öfverensstämmer Saxos beskrifning nästan drag för drag med beskrifnin- gen i Edda, Dæmis. 49, af Hermod's fart till Hel för att söka Balder. Han rider genom mörka och djupa

Vafhall? Hvem ej i allmänhet öfverensstämmelsen med denna Mythologi, hvilken man velat göra till Isländarnes uteslutande egendom, och för Skandinavien nära främmande? Hvem ej likheten med Edda, med Ynglingasagan? Under det Saxos framställning likväl i flera afseenden är så skiljaktig, att man ej kan tänka på något lån.

Men det är ej blott Hedendomens förrämsta gudar och läror, om hvilka Saxo sålunda vittnar. En mängd drag, tydligen tillhörande Eddaläran, förekomma, merendels på ett sätt, som visar omklädningen till christlig folksaga, men tillika stundom röjer nogare bekantskap med flera för oss blott ofullständigt bekanta myther. Så nämner Edda endast i förbigående att „gamla sagor om Odens resor” funnos 6). Ynglingasagan berättar, att han reste ofta långt bort från Asgård och dröjde många år, att hans bröder då styrde riket, att Asarne en gång tviflade på hans återkomst, då bröderne delte hans arf och togo båda hans hu-

dalar och ser ej något ljus förr än han kommer till bron, som går öfver Gjallarån, (af Gjöll, klang.) Derpå synes Saxo haft afseende, då han låter den hvälfva vapen med sig.

6) Dæmis. 20.

stru Frigga till äkta 7), tills Oden kom tillbaka och förändrade allt detta. Saxo har tvenne berättelser om en dylik händelse. I den ena säges Oden ha dömt sig till frivillig landsflykt af blygd och harm öfver sin drottning Frigga, hvilken brutit sin äkta tro och tillika låtit stjäla guld af ett kostbart, med många ringar prydt beläte, hvilket Nordens konungar till hans ära låtit förfärdiga. En Med-regent eller Med-Oden 8), såsom han kallas, kommer till väldet och herskar med gudomlig myndighet, tills den rätte återvänder och fördrifver honom 9). I den andra berättelsen kallas inkräktaren Uller 10): Asarne gifva honom Odens värdighet och namn: Oden drifves här i landsflykt af gudarådet, till straff för den nesa han måst underkasta sig under sitt frieri till Rinda, men

7) Loke förebrår Frigga detta i *Ægisdrecca*, str. 26 uti den äldre Edda.

8) *Mith-Othin*.

9) Saxo L. I. p. 13. Med-Oden skall blifvit ihjälslagen på Fyn.

10) L. VIII. p. 45. Uller är i Edda en af Asarna, den bästa bågskytt och skidlöpare; men ingen ting, som liknar Saxos berättelse, förmåles om honom. För öfrigt kan anmärkas, att i det mythiska quädet *Vegtamsquida* str. 3. Oden sjelf kallas Uller. Likaledes, som det synes, i *Grimnismál* str. 42. Stockh. Uppl.

Återvinner efter tio år hela sin makt 1), får sin guddom erkänd af alla folkslag och förjagar inkräk-
taren, som först tar sin tillflykt till Sverige, och
der söker grunda ett välde, men slutligen ihjälslås
af Danskarna. — Dessa bägge berättelser afvika i
åtskilligt, både från hvarandra och från Ynglinga-
sagan, men påminna deremot till en del om andra
sagor, hvilka med denna ej synas stått i det sam-
manhang, i hvilket de här framställas. Hos Saxo är
det Frigga, som genom några smeder låter bort-
taga guld af en med många smycken prydd bildstod,
och för att erhålla ännu mer, bryter sin äkta tro:
hos Isländarne är det Freya, som uppoffrar sina
behag åt några dvärgar, för att vinna ett af dem
smidt guldsmycke, hvilket Oden vid underrättelsen
låter frantaga henne 2). Hos Saxo berättas vid-

1) Saxo har någon misstänka att det skett genom mittdörr,
och säger, skämtsamt på sitt vis, att, om någon frågar
hur mycket som blifvit gifvit, han ej vet huru mycket
en guddom kostar att köpa.

2) Han brukade dertill Lokes list. Se Rasks tillägg till
sin Edda s. 354 om Brisingsmycket (Um Brising-
gamén) ur den Isländska Editionen af Olof Tryggvasons
saga. Edda har aiseende på denna tabel s. 105, och
nämner dervid andra omständigheter, (såsom att Heim-
dal stridt med Loke om smycket,) men anför ej själva
berättelsen.

lyftigt, och med de för den hedniska guden mest förnedrande omständigheter 3), om Odens frieri till Rinda, en Rysk Prinsessa, hvars gunst han ifrigt sökte, emedan Finska Spåmän föresagt honom, att endast en son af Oden och Rinda skulle kunna hämnas Balders död. I Edda är Rinda en af Asyniorna eller gudinnorna: den nämnda spådomen är ämne för en egen Eddisk sång 4), i hvilken Oden rider till Hel, och med besvärjning uppväcker en spåkunnig jättequinna 5), enligt hvars utsago en son af honom och Rinda skall bli Balders hämnare 6). Denne son, Vale 7), är sjelf en af Asarna, men om den kärlekshandel, hvars frukt han var, berättas intet. För öfrigt erinra här flera drag om Ynglingasagan. Oden är äfven hos Saxo både Prest, Höfding och Gud 8), står

3) Saxo låter Oden under flera förklädningar oupphörligt undfägnas med örfilar af sin älskarinna, tills han med våld och list vinner sitt ändamål.

4) Vegtams quida i den äldre Edda.

5) Vegtams quida str. 18.

6) Ibid. str. 16.

7) Hos Saxo heter han Boe.

8) Deus, Antistes publicæ religionis, æger han både regni et divinitatis infulus. L. III. p. 45.

äfven här i spetsen för ett gudahof 9), och vi kunne således ej misskänna att med honom äfven de öfriga Asalärans gudar, ibland hvilka flere dessutom af Saxo nämnas, äro gifna. För Asgård, hvilket författaren af Eddas företal förlägger till Troja, har Saxo också funnit ett lärdt namn. Han gör Byzantium, det i hela Norden bekanta Miklagård 10), till gudarnas hufvudsäte 1). I båda

9) Collegium Deorum. Till Oden hör att vara Divini Senatus Magistratum gerens. Ibid.

10) Skalda s. 145. Sv. 5fv.

1) Dii, quibus præcipua apud Byzantium sedes habebatur. Saxo L. III. s. 45. Schöning och Suhm, enligt sitt system, se i detta Byzantium ett nyare Asgård vid Duna-floden i Lifland. Suhm, Om Oden p. 94. Visst är att Saxo talar om en Hellespontisk Konung i en stad Duna åt Ryska sidan, L. I. p. 12, 22. och om Hellespontiska skepp, som komma i Östersjön (eller detta mare Ruthenum, quod brevi in Græciam transmittit. Helmold. L. I. c. 1.). Man ser således, att hos Saxo Grekland omfattar Ryssland. Men om han deri rättade sig efter ett i hans tid vedertaget språkbruk, så har likväl Byzantii och Hellespontens rätta belägenhet varit honom bekant, såsom ses af hans uttryck L. IX. p. 175. Martianus Capella, efter hvilken Saxo mest bildat sin Latinska stil, har ock kunnat lära honom detta, då han t. ex. säger: Illic Hellespontus angustior - - ab Europa Asiam dividit. Mart. Capellæ Satyricon, ed. Grotii. p. 212. Jfr. Dahlmen l. c. s. 205. Huru vidsträckt det Hellespontiska eller Grekiska namnet (egentligen det obestämda Ansturveg, orientis imperium, L. I. p. 22) taget hos Saxo, ses deraf, att han på ena sidan lä-

dessa lärda fabler framlyser dock föreställningen, att Asaläran från Asiens gränser kommit till Norden; och denna mening möter oss från flera håll. Paullus Warnifridi, som intygar att Wodan och hans gemål Frea 2) åkallades af Longobarder och Wandaler, och att Wodan 3) dyrkades af alla Tyska folk, tillägger att denne Wodan fordorm säges ha varit i Grekland 4). Men en särskild förklaring till Saxos Byzantinska Asgård kan dessutom anföras. Från Österlandet hemkomne Norrmän hade i de på Rännarebanan i Constantinopel uppställda metallbilder, trott sig igen-

ter Ragnar Lodbrok såss med Hellespontiska kungar i Ryssland, och på den andra låter samma Ragnar segla till Hellesponten genom Medelhafvet, L. IX. pp. 174, 175.

- 2) De Gestis Longobardorum c. 8. (från 9:de århundradet). Vid ett förestående slag emellan Vandaler och Longobarder, anropade Vandalerne Wodan om segern: modern till Longobardernas eller Vivilernas anförare ställde samma bön till Frea, Wodans bustru — således till Frigg eller snarare Freya; ty om Frigg enligt Nordiska Mythologien är Odens gemål, så är Freya deremot hans frilla, och hon delar med Oden de slagne i striden. Edda Dæmia 24.
- 3) „Woden kalla vi Oden” (Voden Dan kollum ver Oden) Langfiedgatal. Script. Ber. Suec. T. I. p. 1. Jár, Företalet till Edda.
- 4) Qui non circa hæc tempora, sed longe antèrius, nec in Germania, sed in Græcia fuisse perhibetur L. c. c. 9.

kädda Asarna och flera gamla Nordiska hjeltar, samt berättade derom i Norden 5). Det var i samma århundrade, mot hvars slut Saxo skref sin Historia. Från denna sägen, hvilken Nordiske Värningar redan tidigare troligen med sig hemfört, har sannolikt berättelsen hos Saxo både om Gudarnas säte i Byzantium och om dit från Norden försända bilder sitt ursprung. Den bekanta Mythen om Balders död 6) förekommer hos Saxo i form af historisk berättelse. Den Eddiske Guden Hödur är här en Svensk Konung Hother, som täflar med Balder, Odens son, om Nannas hand.

- 5) Þat seigia menn þeir er varit hafa i Miklagarði — — eru þar skipat margskonar fornþidindi: Aesir, Volsungar, Gjukungar, steift af kopar oc malmi med sva miklum hagleik at þat þykir all kvikt vera. „Det säga män, som varit hafva i Miklagård — — att der (nemligen i Hippodromen, hvilken de Nordiske kallade Padreimur) voro föreställde mångsköns forntidende: Asar, Volsungar, Gjukungar: stöpt af koppar och malm med så mycken konst, att det tycktes allt vara lefvande.“ — Detta berättas af Snorre Sturleson i anledning af K. Sigurd Jorsalafars besök i Constantinopel (år 1111). Se hans saga c. 12 i Heims kringla II. D. — Stället har orätt blifvit förstädt om theatraliska föreställningar. Frågan är tydligen om de gamla konstverk och colossala bilder af bronx, med hvilka man vet att Hippodromen i Constantinopel var prydd. Jfr. Müller Sagabibliothek II. 392.

- 6) Jag anhåller, att läsaren ville jämföra Edda, Dæm. 49.

Valkyrierna eller ock de tre Nornorna 7) uppenbara sig för den förra och ägga honom, under låtsad afrådan, till en strid, i hvilken Gudarne, Saxarne och slutligen Danskarne 8) på Balders sida deltaga. Hother vinner segern, och med den Nanna, samt får derigenom stor vörndnad i Sverige, der han brukade sitta på ett högt berg och ge svar åt det rådfrågande folket 9). I det fortsatta

7) Saxo kallar dem „Skogsjungfrur, som råda för krigens utgång” (virgines silvestres — suis ductibus auspiciisque maxime bellorum fortunam gubernari testantur). L. III. 39. På ett annat ställe p. 43, säger han att de voro tre; hvilket påminner om Nornornas antal. I Skalda (Ed. Rask p. 212) uppräknas ibland „Odens jungfrur” både Valkyrior och Nornor. Ett slags Nornor bestämde vid människans födelse dess lifstid. De goda Nornor beskärde då lycka, de onda olycka. Edda Dæmis. 15. Fafnismál str. 12. Hos Saxo förekommer äfven detta L. VI. p. 102.

8) I de gamla Angelsaxiska genealogierna är Bældeg (enligt företalet till Edda, den samme som Balder) också Odens son. Några bevis för hans dyrkan hos Saxer och Angler finnas väl ej; men osannolik är den ej, då bägge, såsom bekant, dyrkade Oden, och härledde sina Konungar från hans ätt — antiquissimi illius Woden, de quo omnium pæne barbararum gentium regium genus lineam trahit, quemque gens Anglorum Deum esse delirantes, ei quartum diem septimanæ et sextum uxori ejus Fræe perpetuo ad hoc tempus consecraverunt sacrilegio. Wilhelm. Malmisburiens. De gestis Reg. Angl. L. I. c. 1. Om Balders dyrkan i Norrige vittnar Frithiofs saga.

9) Consueverat in editi montis vertice consulenti populo plebiscita depromere. Saxo L. III. p. 42.

Kriget är han olycklig mot Balder. Denne har nu blifvit Konung i Dannemark, men trånar bort af kärlek till Nanna 10), under det Hother ej blir bättre till mods, man vet ej rätt om af misstroende till Nanna, eller af sorg öfver krigslyckans ombytthet. Nornorna vilja trösta honom med den försäkran, att lika mycket blod flöt på båda sidor. Efter det sista slaget mot Balder, hvilket natten slutar, förmår han dem slutligen genom list att meddela sig en trolldryck, och lyckas då att med ett dertill enkom utkoradt svärd dödligt sára Balder, hvars kropp eljest var helig, så att den ej ens af jern kunde skadas. Hel 1) uppenbarar sig för Balder och hembjuder honom till sig: han dör, och begravnes i en hög, hvilken folket i Dannemark ännu i Saxos tid kallade Balders hög 2). — Ingen

10) Han plågades i synnerhet af rysliga föreställningar om nätterna, Saxo p. 42. Äfven Edda och Vegtamsquida tala om Balders „svåra drömmar.”

1) Underjordens gudinna, hos Saxo Proserpina.

2) På begrafningen, då Balder lades på bål i alla gudarnes närvaro, finnes en präktig beskrifning i Edda. Några hade i Saxos tid försökt att öppna Balders hög för att finna skatter, men blifvit, såsom det troddes, genom en öfvernaturlig händelse, hvilken Saxo tillskrifver de gamla afgudarnas trolleri, afskräckta. *ibid.* p. 43. Balders hög i Dannemark, hvars läge nu ingen vet, (Baldersbrönd heter en by i nejden af Köpenhamn)

ting är mer upplysande för öfvergången från Hednisk Myth till den Christligt-nordiska Folkvisan och till det Romantiska Äfventyret, än denna berättelse. Den står just på gränsen af denna öfvergång: ännu till hälften vid jorden fästad, genom kärleken, den eviga lidelse, som all folksång företrädesvis firar, till hälften ännu hemmastadd i de dunkla rymder, der Nornorna skifta öden, Oden kallar de slagna, Thor förer hammaren. Men det menliga öfverväger likväl redan, och Saxo förundrar sig sjelf så ärligt öfver denna underliga sammanställning af gudar och människor 3), att man tydligen ser det han tagit berättelsen sådan den hos folket fanns.

bevisar ej mer än att Balder der lefvat i folkets sång eller saga; ty denna brukar att genom dylika omständigheter localisera sig öfverallt. I Chronicon Erci Regis säges Balder såsom Konung i Dannemark ha efterträtt sin fader Othen, Frithläffs son, „hvilken var en stor trollkarl och dyrkades såsom gud, hvarföre Grekerne emottogo från Danskarna en hans gyldene bild med stor vördnad.” — Om denne Oden berättas här detsamma, som Saxo förmåler om Mith-Othin. Han säges nemligen hastigt ha dött på Eyen (vid Odense) och der blifvit begrafven, Langebek, l. c. 152.

3) Det vore otroligt, säger han, om ej sagan vore så gammal. Han fråsar sitt samvete genom tillägget att han här blott brukat gudanamnet i inbillad bemärkelse, såsom hedningarne. (Inimicum opinioni esset, nisi

I hans tid var en vändningspunkt för den Nordiska sagan och sången redan inne, och utan tvifvel hade förändringen först i Danmark blifvit märkbar. Hedniska sånger med deras gamla versmått, bokstafsrim och mythiska bilder, erinrades väl ännu 4), och längst funno återljuden af denna

fidem antiquitas faceret, deos ab hominibus superari. Deos autem potius opinative quam naturaliter dicimus. Talibus namque non naturæ sed gentium more divinitatis vocabulum datus. l. c. p. 41).

- 4) Vi påminna om hvad ofvånföre blifvit anmärkt angående Starkothers gnåde, hvilket Saxo följde i beskrifningen om Brávallaslaget, der ännu namnen på kämparna äro ordnade efter bokstafsrim i Fornyrdarlag, samt om Saxos öfversättning af Bjarkamal. I en mängd Nordiska Ordspråk och Lagspråk igenkännes ännu alliterationen, som tillhörde den gamla Skaldekonsten. Jfr. Burman, om Proviucelagarna. Kgl. Vitt. Hist. Ant. Acad. Handl. T. VI. s. 199, 207. — I de Färoiska folksångerna, som äro högst märkvärdiga, ej blott till innehållet, emedan de ännu i folkets mun äro en återklang af gamla Eddiska hjeltequäden, utan äfven i anseende till formen, som visar oss öfvergången från den gamla till den sednare folkvisans, finnas tydliga spår af alliteration. (Se Færöiske Quæder om Sigurd Fofnersbane og hans æt, med et anhang samlede og oversatte af H. C. Lyngbye, med en Indledning af P. E. Müller. Randers 1822). Att alliterationen äfven tillhörde den gamla Angelsaxiska Skaldekonsten, är bekant; men den förekommer ock eljest i den äldsta Tyska, t. ex. i den gamla sången om Hildebrand och Hadubrand från slutet af 8:de århundradet. I de Färoiska folksångerna återfinnas många af de forna poetiska benämningar. Att det gamla skaldespråkets benämningar och bilder ännu i Saxos tid ej upphört i Danmark, ses äfven deraf, att

gamla skaldekonst, som påminte om förfäders ära; ingång i Konungahofven; men den redan började ombildningen af den hedniska sagans och sångens innehåll hade utan tvifvel också sträckt sig till formen. En ny anda hade äfven i detta afscende begynt upplösa det gamla, under det hos de aflägsnare Isländarna de gamla skaldernas mönster, trognare bibehållna, slutligen öfverlefdes i former utan anda. Vi se ett senare och med den christliga världen närmare förbundet slägte än närma de gamla gudarna till sig såsom blotta menniskor, än stöta dem ifrån sig såsom onda varreiser, för att slutligen lemna dem åt glömskan. Äfven i hjeltesagan sväfvat Saxos framställning ännu emellan den äldre hedniska och den nordiska folkvisans under medeltiden. Hjeltesagan låg denna närmare, ombildningen var lättare, glömskan skulle inträda sednare. Men af hedendomens erinringar stannade sluteligen nästan endast det, som uttryckte ett allmänt menskligt interesse, och derföre tillhörde ej en utan alla tider, hos folket; och så kan det för-

han finner mödan värdt att förklara åtskilliga: så finnes L. I. p. 6 en förklaring, hvarföre Gramr „in vetustissimis Danorum carminibus” betydde Konung i allmänhet, och L. I. p. 27, hvarföre gull kallades Frodes mjöl.

klaras, huru sådana hedniska minnen, som om Hagbarths och Signes kärlek och död hos Saxo 5), genom många århundraden i alla händelsens hufvuddrag, troget kunna blifvit bibehållna och besungna, och ännu lefva på Svenska Allmogens läppar, under det de i veckodagarna bibehållna gamla gudanamnen ej mer väcka någon erinring, under det af Oden såsom en ond ande 6), af Thor

5) L. VII. p. 128 — 32. Folkvisan om Hagbor och Signild, ehuru kortare, påminner ännu troget om den gamla berättelsen och Saxos latinska verser. Ehuru vissa hårdare drag, såsom att Hagbarth dräpt sin älskarinnas bröder och berömmar sig deröfver inför hennes mor, i visan försvunnit. Hagbarth och hans bror Hake, bägge namnkunniga sjökonungar, nämnas i Ynglingasagan c. 25, äfven i Skalda bland Sækonungaheiti p. 208. Det gamla Skaldespråket hade hämtat flera bilder af säggen om hans öde. Huru vidt spridd den var, hur hemmastadd den gjort sig öfver hela Norden, visa de många ställen, hvilka traditionen uppgifver såsom skådeplats för de älskandes död, och som förvara deras namn, såsom på Seland (hvilket Saxo synes åsyfta) i södra och norra Jutland, i Halland, i Nerike, i Upland, i Aggerhus vid Stavanger. Jfr. Svenska Folkvisor I. 137. Landnáma p. 256 omtalar Hagbardsholm och Signes bostad i Halogaland, och utmärker händelsen såsom äldre än Islands bebyggelse.

6) Burman Afhandl. om provincielagarna p. 203. Far till Oden är en ed, som man väl ännu får höra i några landsorter i Sverige: Worm omtalar den i Danemark (hodie Oden pro Diabolo usurpata cepit, ut in imprecandi formulis: Oden eige dig.— Ear du till Odens. Mon. Dan. p. 11). Bartholin på Is-

uti åskan 7), eller af bägge i mångfaldiga ställens benämningar, hos folket knappt återfinnes en dun-

land (Ant. Dan. p. 337). Eden påminner ännu om ordalagen i den hedniska invignings-formeln åt Oden, Jfr. Götreds och Rolfs saga c. 1. Loccenius Ant. Sveogoth. c. 3 berättar att i hans tid folket brukade säga om en girig, att „han tjente Oden”: en erinring om den gamla Odinska lära, att med lika mycken rikedom, som lruar och en hade med sig på bålet, skulle han komma till Valhall. Ynglingasaga c. 8. Äfven sades vid något okänt buller liksom af hästar och vagnar om nätterna, att Oden far förbi (ibid.). I Skåne kallas ännu ljud i luften, hvilka man stundom hör i November och December månader om aftnarna, för Odens jagt, enligt Nilsson, Skandinavisk Fauna II. 106, som härleder dessa läten, temligen liknande ljudet af en stöfvarejagt, från någon mot södern flyttande sjöfogelart. Bland bönderna i Meklenburg funnos ännu i medlet af sistförflutne århundraden, många sagor om Odens jagt; särdeles skrämde de barnen dermed om julen. De brukade fordom att låta en liten del af sädsgärdet stå oskuret, dansade deromkring och söngo: Wode! Wode! hohl dienen Rosse nu Voder m. m. (Tag åt din häst nu foder). Franck (Alt und Neues Mecklenburg 1753 s. 57) berättar sig ännu ha känt gammalt folk, som i sin ungdom deri deltagit. — Oden omtalas i Färoiska sånger och skall äfven lefva i folksagor på Hebridiska öarna.

- 7) Thordön: af Thor. I Laurentii Petri Postilla p. 44. kallas Tordön för Thoren: „likasom Thoren slagit them ned.” I gamla Tyskan betydde Thoren åskan. (Adelung älteste Gesch. d. Deutschen s. 337) Svenska ordspråket „godgubben eller gofar åker” om åskan har sin grund i Thors namn Åkethor. Ihre, Glossar. Sviog. col. 926. I Vermland kallar Allmoget sudvest eller den trakt på himmelen, hvaritån om sommaren åskväder mest kommer, för Thorshålan.

kel föreställning, och i Riddarevisor, bland hvilka man någon gång igenkänner en meningslös för-

I Worms tid hörde man ännu sväras: „Nej Thore Gud.” (Monum. Dan. p. 13), liksom eden: „Dat dik de Haier” (må (Thors) hammaren träffa dig) ännu är bruklig i Schlesvig och Holsten. Finn. Magnusen, Bidrag till Nordisk Archæologi s. 139. Att Thors hammare var en symbol af åskviggen, ses af Saxo, som berättar, att Danske Prinsen Magnus Nilsson, hvilken blifvit vald till Göthernas Konung, hade på en ö i Svea rike förstört ett Jupiters tempel, hvilket af ålder hölls ganska heligt, och såsom segertecken hemfört stora der lundna hammare, hvilka kallades Jupiters hammare (quos Joviales vocabant); ty ålderdomen, fortfar Saxo, sökande att med någon liknelse förklara sig åskans orsak, bildade sådana hammare af malm, hvarmed man trodde bullret i himlen uppväckas. Svenskarne kallade ännu i Saxos dagar Magnus helgerånaren (vargr i veom, enligt det nordiska uttrycket) för denna gerning. (Magnus vero christianæ disciplinæ studio paganam perosus et fanum cultu et Jovem insignibus spoliare sanctitatis loco habuit. Et adhuc quidem eum Sveones, perinde ac coelestium spoliatorum raptorem, sacrilegum autumant.) Jfr. Saxo L. XIII. p. 236. Det skedde vid pass år 1130. Att Thor är den, som af Saxo här hälsas med namn af Jupiter, är tydligt. Ett gammalt Angelsaxiskt Glossarium, anfördt af Junius (Etymologicon Anglic. in v. Thunder) säger att Jupiter kallades Thunder odde Thor — Dunder eller Thor: hvarföre Torsdag äfven hos Angelsaxerna het både Thors-day och Thunres-day, liksom hos Tyskarna Donnerstag. Jfr. Ihre Gloss. in v. I den hedniska sången Höstlänga, Fragm. 1. str. 1. (Thorlacius. Ant. Bor. spec. VI.) kallas Thors hammare „klippans söners (trollens) eldfiende” (Hyrias baugr hellis baurva). Ännu benämnas släta, i båda ändar tillspetsade flintstenar,

klädning af gamla Eddiska quäden, gudinnan Freya framträder som jungfru Fröyenberg 8).

hvilka ofta träffas i jorden, helst i ättechögar, för Thorviggjar.

- 8) I en Svensk, Norsk och Dansk folkvisa, i hvilken under förklädnigen man likväl drag för drag igenkänner det Eddiska quädet. Hamarshoimt eller Thryms quida, som besjunger huru Thor af Jätten Thrymer återfick sin förlorade hammare. I den Svenska visan heter Thor „Thorkar“ (Thorkarl) — i den Danska „Thor af Hafsgaard“ (Asgård) — af Jätten „Thrymer“ har blifvit en „Trolletram“ eller (i den Danska en Tossegrafve — af Thuss, Jätte, Troll) af Loke Laufeyarson i Edda en „Loke Lejemand“, af Freya „jungfru Fröyenberg.“ Den Svenska visan är med en inledning meddelad af Mr Schröder i Iduna, 8 H. — den Danska redan af Vedel och Syv, samt ytterligare af Nyerup i fortsättningen af Danske Viser, Kjöbenh. 1821 s. 188. Af den Norska har Syv endast lemnat början. Den finnes också på Tyska i Bröderna Grimms samling. — Att i Saxos tid flera Myther om Thor varit allmänt bekanta, ses vid jämförelsen emellan hvad Saxo L. VIII. p. 163 och Skalda (s. 113 efter Thorsdrapa) berättar om Thors strid med jätten Geiröd. — De förr nämnda Färoiska quädens visa, huru länge på aflägsna, för främmande föga tillgängliga orter, gamla traditioner kunna bibehålla sig. Hela den Eddiska Cykeln om Sigurd Fofnisbane, till en del fullständigare än i sjelfva den äldre Edda, har ej längesedan, i quäden, af hvilka somliga äro öfver 200 strofer, blifvit upptecknade ur folkets mun på Färöarna (Jfr. s. 265.), hvilka, såsom bekant, från Norrige först blefvo bebyggda. Oden ur Asgård (Quin ür Aasgörum), Frigga, Loke, Häner förekomma i andra Färoiska folksånger. Alla dessa sånger af sjungas under och till dans. I den yngre Edda Dæmis. 22 säges att „en ört finnes som är så ljus att den liknas vid Balders ögonbryn (Baldrs Brår). Anthemie

En särskild uppmärksamhet förtjenar hos Saxo det ställe, der han talar om de förändringar, hvilka den Nordiska hedendomen undergått. Den så kallade Jätteätten hade blifvit störtad af ett annat i kroppstyrka underlägset, men i snille öfverträffande slägte, hvars välde åter öfvergått till en tredje ätt — vanliga människor, af de bägge föregående ursprungna, men hvilka äfvenledes förvärfvade sig gudomlig dyrkan. Också i de Isländska källorna finnas dessa religionsperioder nämnda eller antyddas. Äfven Asaläran i Eddorna hänvisar i djupet på en uråldrig Fornjotisk lära. Jätteblod rinner äfven i Asarnas ådror 9): emellan bådas ätter hade förbindelser i forntiden ägt rum 10): af Mimers

Cotula kallas ännu så i Skåne enligt Wahlenberg (Balderbrå Sv. Botanik 429, corrumperadt Ballangbro i Linnés Skånska resa s. 210). I Vendsyssel på Jutland kallar folket björnmossan (*Polytrichum commune*) för Lokes hafre och Loke är ännu ett namn på hin onde i vissa trakter af Norrige. Münter, Kirchengeschichte von Dänemark und Norwegen, Leipzig 1823 I. 17, 97. Lyngbye I c.

9) Oden sjelf är på modernet af Jätteslägt (Edda Dæmis. 6), Loke, den elake Asen, äfven på fäderne. Dæmis. 33. Skade, Niords hustru, och enligt Ynglingasaga äfven en af Odens, samt Gjerda, Freys hustru, voro jättedöttrar o. s. v.

10) „Förr än Turkar och Asiemän kommo till Nordlanden, byggdes jordens norra del af resar och halfresar. Gjordes då mycken sammanblandning af folken. Resar

hufvud hämtar Oden sjelf råd 1), och Jättarnas äldre vishet och trolldom; ehuru besegrad af gudarnas, genomgår alla de mythiska sångerna. Fornjotr finnes bland gamla jättenamn 2). Han är sjelf den gamle Jätten 3), men Elden, Vinden, Vågen kallas af Skalderna hans söner 4). En Ko-

fingo sig quinnor ur Manhem, och somlige gifte dit sina döttrar." Hverarar saga c. 1.

- 1) Ynglingasaga c. 4. Völuspá str. 47. Mimer är en Jätte, bor hos Rimthussarna och äger Mimersbrunn. Dæmis. 15. Jfr. Glossarium till Köpenh. Uppl. af Edda.
I Mimers brunn,
den klara, döljes
menskornas vishet.
Hrafnagaldur Odins str. 5. Afzelli Öfvers.
- 2) Müller Sagabibliotek II. 435, ur Olofsens bearbetning af Edda. Jätten Hymer kallas i Hymisquida str. 13 Fornjötunn.
- 3) Müller l. c. s. 436, vill dock förklara namnet af Forn, gammal, och niotr, njutare, brukare. Det kunde då ock betyda en som brukar trolldom och gör eller erhåller offer; ty forn betyder bäggedera i gamla språket, hvaraf Fyrnska (det Isländska Forneskia) trolldom och hednisk vidskepelse i Gothlandslagen c. 4. I Björn Haldersens Isl. Lexicon förklaras Fornjotr både med Gigas och primus occupans vel utens.
- 4) Skalda s. 126. Ynglingasaga c. 47. Hrafnagaldur Odins str. 17. Fundin Noregur i Björners Nord. Kämpadater, s. 6.

nung af Forníots ätt dyrkades af Quenerna för snö och godt skidföre 5), och en „Jötun“ eller Jätte framträder äfven hos Saxo såsom gud och hjälpare i kriget 6). Men dessa äro ej de enda ät-

5) Thorre. Fundin Noregur l. c. och hos Rask tillägg till Edda: „Um Forníot ok hans ætt“ s. 358. Finnaarna kallas ännu Quæner af Norrmännen (hvilka deremot ge namnet Finne åt Lapparna). Ihre Quenlandia Antiqua § IX. v. Buchs Reise d. Norweg. u. Lappland. I Björners edition af Fundin Noregur säges, att Forníot sjelf var Konung öfver „Jotland, som är kalladt Finnland och (eller) Quenland (hann redi tyrer Jotlandi er kallad er Finnland ok (eþur) Kvenland) och ligger östan för Helsingebottn“ (Bottniska Viken). I 9:de århundradet bodde Quæner i det nu varande Svenska Norrland, enligt Ottars och Ulfstens Reseberättelser (Ed. Rask ss. 25, 41), hvilket också bestrykes af Egils Saga c. 4, der Quenland säges ligga norr om Helsingeland.

6) Vagnhoft L. l. p. 4 — okänd för Isländarna; men namnet synes komma af vagn och höft, (Skaldas. s. 176, Björn Haldorsens Isl. Lexicon) ett Eddiskt namn på gudarna i allmänhet — (häften, quasi vincula rerum, hvarföre gudarne äfven kallades Bänd). Hofregin högreidar „Vagnarnas tempelgud“ och Reidityrr „vagnud“ eller „vagnens krigsgud“ kallas Thor af Thiodolf från Hvíne i Höstlänga Fragm. l. str. 2, 7, hos Thorlacius Ant. Boreæ. Spec. VI. För öfrigt kan Vagn uti namnet Vagnhoft äfven vara vagns plur. vagna (egentligen hvalfisk: trollen kallades „bergens hvalfiskar“ i det gamla poetiska språket), ett poetiskt namn på jättarna. Jätten Hrúngnar, hvilken Thor öster i Jötunhem öfvervann, kallas i Höstlänga (jfr. Thorlacius l. c. p. 17) Vættir Myrk-

dre gudar, som Asaläran besegrat. Att Thor, hvilken hedniske Skalder kalla „omstörtare af de fornötiska gudars altaren 7)“ -- „fjällgudens besegrare 8)“ -- han „som klöf minnets bro på fjälens Finska herskare 9)“ -- och nedslög Konungen för jordhåloras folk 10) -- att „fjällvargar-

vagna „de mörka eller ljuaskygga jättarnas Gud.“ Vagn-hoft kunde då i allmänhet betyda en jättegud, en jöt-nisk gudomlighet.

7) „Fellir stalla Forniötz goða“ Thorsdråpa. Skalda s. 115. Thorlacii behandling af detta quäde har jag ej fått se.

8) „Fellir Fjall-gautz“ Skalda s. 102. Fjallgautr, fjällens beskyddare, af gautr, custos, conservator. Glossar. till den äldre Edda.

9) Kleif minnis brú á fjalla Finnstilia. Om Thors strid med Jätten Thiase. Höstlänga Fragm. II. str. 13 hos Thorlacius l. c. p. 45. Hjessan kallades minnets bro i det poetiska språket. Finnstilie, af Stiller, styrare, herskare, är Finnehöfding. Den gud Torden (Thordön), hvilken Lapparne frukta såsom en vred gud, hvilken i sin ondska slår stora stycken af bergen, nedfaller träen och slår få och menniskor ihjäl (Ganander Mythol. Fennica p. 91), är tydligen den Skandinaviske Thor. Såsom sådan, är han (hvilket det låta namnet äfven visar) af Lapparna upptagen, ehuru i grunden densamma med deras egen gud Tjermes.

10) „Gramr grundar gilja.“ Jordhåloras Konung (grundar gil — hiatus sive fissura terræ) kallas den af Thor fäl-de Jätten Hrungner. Höstlänga Fragm. I. str. 5.

nas 1),” „bergsfolkets 2),” „klippans söners 3),” „jättarnes förkrossare och baneman 4),” den i åskan framrullande „gamle ÅkeThor” åtminstone ansågs äldre än den historiska Oden, derom vittna uttryckliga intyg 5). Det synes i sjelfva verket aldrig

- 1) Fjallgyldir, fjällvarg, kallas Jätten Thjasse i Höstlänga Fragm. II. str. 4. Gyldr egentligen förgyld, gyldene, ett poetiskt namn på varg. Ännu kalla Bönderne, hvilka ofta ej nämna skadedjur vid deras rätta namn, vargarne för gullfötter. Så besynnerligt det kunde synas, ha likväl bägge benämningarna en gammal mythologisk grund. Tvenne vargar af jätteslägt förtölja ständigt solen och vilja uppsluka henne. Edda Dæmia. 12. Derföre är solens ban också vargens ban, och vargens fötter lysande, gyldene. Deraf äfven Solvargen i ett bekant Svenskt ordspråk. En vadersol kallas ock solvarg. Märkligt är att solårets äldsta namn hos Grekerna var Vargbana (*Λυαίβας*, Macrobius Saturnal. I. 17). Jfr. Creuzer Myth. u. Symb. II Th. s. 130, 133, nweyte Auflage, der flera Myther hos de Gamla, hvilka förbinda Solen och Vargen, omtalas.
- 2) „Brioter bergdana” bergsfolkets förkrossare, kallas Thor i Höstlänga Fragm. I. str. 5. „Brattra borda byggvondor” de höga bordens (fjällens) bebyggare, kallas ock Jötmar; ne. Ibid. Fragm. II. str. 10.
- 3) „Hellis baurvar” klippans söner.
- 4) Jotadólgr — Dólgr oc bani Jötna oc tröllquenna. Skald. s. 101.
- 5) Den gamle Thor är ÅkeThor (hinn gamle så er Öku-Thorr); heter det i Efterspråket till Gylfeginning i Edda; der det säges, att Asathor upptagit Åkethor, liksom Asarne i allmänhet äldre gudars namn; hvaraf man likväl äfven skulle kunna sluta till en äldre Oden.

lyckats den sistnämnde, att i folktron fullkomligt underordna sig denna gud. Äfven i Upsala, hufvudsätet för Odens dyrkan, innehade dock Thors bild, på en slags thron, emellan Oden och Frey, det förnämsta rummet 6). Han utmärktes med sin hammare 7), troddes herska i luften, öfver ljung-

Ehuru Asaläran gör Thor till Odens son, funnos likväl traditioner, som gjorde Oden till Thors afkomling (företalet till Edda) eller son (Rimbegla). I Olof Tryggvasons saga c. 55. Ed. Reenhjelm berättas Thor ha tippenbarat sig för denna Konung och omtalat, att Resar först bebott Norrige, men fått en brå död, så att endast två quinfolk blifvit öfriga. Då kommo „menschlige män” (menschir menn) ur östra verdens del och byggde landet, men ledo mycket af Jättequinnorna, tills de fingo det råd att påkalla „detta röda skägget” säger Thor; hvarpå han med sin hammare ihjälslagit Jättinnorna.

6) In hoc templo, quod totum ex auro paratum est (Scholiasten till Adam af Bremen säger blott att en gullkedja omgaf gudahuset och lyste på långt håll), statuas trium deorum veneratur populus, ita ut Thor potentissimus eorum, in medio solum habeat trichinium. Hinc et inde locum possident Wodan et Fricco. Adam. Brem. De Situ Daniæ c. 233 Ed. Lindenbrog. Så satt uti ett Isländskt tempel äfven Thors bild, i midten bland de andra gudarna, och var mest prydd. Kjalnesingasaga, cit. af Suhm om Odin s. 16r.

7) Så i Norrige, der Thors bild var mycket stor. Heims Kr. Olof d. Heliges saga c. 118. Troligen var ock i Upsala hammaren det Sceptrum, som påmint Adam af Bremen om Jupiter. Isländarne gjorde sjelfve jämförelse emellan dessa gudar, och Isländske Biskopen Brand († 1201) kallar det Romerska Capitolium för Thorshof. Finn. Johann. Hist. Eccl. Isl. I 7.

elden och väderleken 8). En senare inhemsk uppgift säger, ovisst på hvad grund, att han i Upsala tempel sågs afbildad såsom ett naket barn, sittande på karlavagnen med sjustjernorna i handen 9). I Norrige dyrkades bland alla gudar Thor mest 10); på det af Norrmän i synnerhet bebygda Island likaledes 1). På båda ställen nämnas gudahus förnämligast, om ej uteslutande, helgade åt Thor; under det sådana åt Oden hvarken i Norrige eller på Island, men väl i Sverige, omtalas 2). Man fin-

8) Adam. Brem. l c.

9) Chronic. Pros. Script. Rer. Suec. I. 242. Wodan; hvilken Adam af Bremen förliknar med Mars, föreställes, säger han, i Upsala beväpnad, och dyrkades för seger. Fricco (cujus simulacrum ingenti Priapo fingunt, Ad. Brem. ibid.), i den Prosaiska Krönikan guden Frigg, Saxos Fro, Isländarnes Freyr, berättas blifvit åkallad för fred, lycksalighet och äfven vid gittermål. Detta sista, hvilket Edda tillegnar åt Freya (å hana er gott at heita til ásta), visar att bägges dyrkan förentes. Manliga och quinliga gudomligheter sammansmälta finner man ofta hos de Gamla. Så talar Macrobius Saturnal. III. 8. äfven om en Deus Venus. Signum etiam est hujus Cypri barbatum corpore, sed veste muliebri, cum sceptro et statura virili. Så fanns hos Grekerna en gud *Διόδοτος*. Ibid.

10) Heims kr. Olof Tryggvasons saga c. 75. Olof d. Hel. saga c. 118.

1) Finn. Johann. Hist. Eccl. Isl. I. 8.

2) Upsala tempel kallas, oaktadt den hedersplats Adam

ner under hedendomen i Norden män, som icke trodde på gudarna, utan på sin egen kraft och styrka, såsom det heter; och likväl synas just desse ha egnat Thor en slags dyrkan 3). Till denna tyckes läran om Valhall ursprungligen ej hört 4). Odens älklingar kunde vara Thor förhatliga 5); hvaremot den förre unnade honom endast trälarna efter döden.

af Bremen der anvisar åt Thor, uttryckligen Odens. Thattr om Styrbjörn. Müller Sagabibliothek III. 142.

- 3) De signade vid offergillen sin skål åt Thor genom hammarsmärke öfver hornet. Heimskr. Håkan Adalstens Fostres saga c. 18. Att hammarsmärket, hvilket hedningarna förliknade vid korstecknet, var heligt, synes deraf, att Thor vigde Balders bål med sin hammare Mjöllner (ha stod Þórr at oc vigði bálet med Mjöllni). Edda Dæmis. 49.
- 4) Thorolf Mostrarskægg, som förr är nämnd, trodde att han med alla de sina skulle efter döden bo i ett berg, hvilket han kallade det heliga (Helgafjäll), inom omkretsen af det land, hvilket han helgat åt Thor och der han åt honom byggt ett tempel. Eyrbyggja Saga c. 4. Landnåma anför flera exempel af en dylik tro på Island. Jfr. p. 110. Hit synes ock höra hvad Nials Saga c. 79. berättar, att Gunnar af Hlidarenda, som likväl fallit i strid (men efter en dom, som gjorde honom landsflyktig) troddes bo i sin hög, der ha ljus, vara glad och sjunga. En mängd exempel, att de döda troddes bo i sina högar, skulle kunna anföras.
- 5) Thor lade ett ondt till hvarje lycka, Oden beskärde Starkoiter. Götreds och Rolfs Saga c. 7.

I den gamla Nordiska folktron funns för öfrigt Thor till alla sina attributer sådan han i Mythologien framställes 6); och äfven i Edda är Thor „den starkaste af gudar och menniskor” 7), ja gudarne sjelfve kalla på hans hjelp i nöden 8). Den dyrkan, som åt honom företrädesvis på flera ställen egnades, motsäger således i och för sig sjelf

- 6) I afgudahuset på Möre (Nordanfjells i Norrige) voro en mängd utskurna gudabeläten. Thor, som mest dyrkades och var öfverallt smyckad med gull och silfver, satt i midten på en grann kärra, för hvilken voro spände tvenne af trä bildade bockar, med en silfverkedja lindad kring hornen. Olof Tryggvasons saga. Ed. Skalholt. Ur templet på Rödsö fördes Thors bild på detta sätt rundt omkring öm. l. c. P. II. 69, 73. Stundom föreställdes ock Thor utan vagn och bockar. Jfr. Finn Magnusen, Bidrag till Nord. Archæologi s. 121. Om Thors hammare är förr taladt.
- 7) Edda Dæmis. 21. Adami Bremensis uttryck: *Potentissimus*, om Thor, påminner härom. Troligt utmärka ock orden: „hinn allmättke ás” i den förr nämnde hedniska eden på Island ej Oden utan Thor; ehuru detta epithet synes ha blifvit brukadt om bägge. *Mathæus Westmonasteriensis* (ad an. 870) *Flores Historiar.* Lond. 1573. säger att (Ragnar) Lodbroks söner svuro vid sina „allsmäktiga gudar” (per Deos omnipotentis suos) att hämnas sin faders död. I *Historia St. Cuthberti* (efter Simeon Dunelmensis *Historia Eccles. Dunelm.* i *Twysden Scriptt. Rer. Angl.*) anföres en Dansk hednings ed sålunda: „Jag svär vid mina mäktiga gudar Thor och Othan” (*Juro per deos meos potentes Thor et Othan*).
- 8) Edda Dæmis. 42.

icke Mythologien, hvars många gudar delade väldet öfver folkets sinnen 9); Denna gudamängd nämnes uttryckligen i beskrifningen af nordiska tempel 10): den kunde ej der finnas utan att myther om alla dessa gudar äfven varit hemmastadda

9) Flere brukade att föra en liten bild af den gud, de mest dyrkade, med sig i en pung. Så anklagades Halfred Vandrådaskald inför Olof Tryggvason, att, äfven efter sitt dop, ha Thors bild af ben hos sig och offra hemligen, men bevisade sin oskuld. Müller Sagabibliot. III. 276. I VatnsdælaSaga omtalas en på samma sätt förvarad silfverbild af Frey. c. 10. Ej sällan anmärkes om personer, hvilken gud de mest dyrkade. Så säges om Hrafkel Gode, att han älskade ingen annan gud än Frey, Müller l. c. l. 103.

10) I ett tempel, som kallas det förnämsta i Götaland och var helgadt åt Thor, skola varit ej mindre än 100 gudabilder. Olof Tryggvasons Saga Ed. Reenhjelm. p. 59. hvaraf stället troligen blifvit kalladt Gudheim eller gudarnas boning. Det plundrades af Håkan Jarl på 980:talet. — Afgudahusen voro ej sällan af ansenlig storlek. Det som Norske Höfdingen Ingemund, dotterson åt Jarlen Ingemund i Götaland, byggde åt Frey i Vatnsdalen på Island var 120 fot långt. Vatnsdælasaga c. 15. I ett Isländskt tempel på Österlandet suto Frey och Thor tillsammans i högsätet, dernäst Njord och många andre manlige gudar. Genf öfver dem suto Frigg och Freya, samt en mängd större och mindre gudinnor. Helges och Grimis saga hos Müller l. 91—94. Jfr. Finn Magnusen l. c. s. 26. I Thorstemplet, som omtalas i Eyrbyggja saga c. 4. stodo i det inre Gudarna i halfrund kring altaret. I templet på Möre, hvilket nyss omtalades, liksom i Håkan Jarls eget afgudahus funnos många afgudabilder. Færejunga saga hos Müller l. 179.

bland folket. Gudasagan var således äfven i folktron ingalunda så enkel och fattig, som de föregifva, hvilka derutinnan söka ett skäl att såsom oäkta mistänka Mythologiens rikedom. Med denna mångfald och rikedom, är det lika förklarligt att våra förfäders gudstjenst visar olika sidor, som att Oden sjelf — han må nu ursprungligen varit eller sedermera blifvit föreningsbandet i denna gudasåskara -- ej alltid framträder i denna högsta egenkap, utan stundom synes stå tillbaka för andra gudar, än åter dyrkas mera enskildt såsom krigsgud. Äfven i den Isländska folktron var likväl Oden Gudarnas fader 1), och offer samt löften åt honom omtalas 2), ehuru hvarken bilder eller tempel. Likaså i Norrige, der Thor dyrkades såsom landets Gud 3); men likväl vid offergillen 4) första skålen helgades åt Oden, till seger och

1) „Här sitten J Odins söner” (Herians synir) säger Helge åt gudarna i det uti Helges och Grims saga beskrifna templet på Island.

2) Thattr om Halfred Vandrådaskald. Müller l. c. III. 272.

3) Thor synes just vara den landets Gud (Landáss) hvilken förekommer i Egils förr anförda förbannelsesång mot Norska Konung Erik Blodyxa, der flera gudars namn eljest, men ej Thors, anföras.

4) Se beskrifningen på Trondernas Offergillen hos Snorre Sturleson Heims kr. Hákan Adalst. Saga c. 16.

välde för konungen. Dernäst tömdes skålar åt andra gudar, säger Snorre Sturleson, såsom åt Niord och Frey för godt år och fred: många drucko också Bragebägaren 5) eller Brages skål, samt en skål för hängångna ansedda fränder, hvilket allt kallades minne: ett ord som fordom också betydde kärlek 6). Den mäktige Håkan Jarl i Norrige, ehuru för sin person mest tillgifven en Jötnisk gudadyrkan 7) och sjelf på mödernet af dylik

- 5) Bragafull. Jfr. Ynglingasaga c. 40 och Helga Quida Hatingaskada i den äldre Edda, hvaraf synes att Bragafull var den bägare, vid hvars tömmande man gjorde löfte om någon manlig bedrift.
- 6) Hallenberg, Anmärkningar till Lagerbrings S. R. H. II. 223. Ordet förtjente att upptagas i denna gamla vackra bemärkelse. „Det hafver varit sed i dessa landen att gifva minne åt Thor eller Oden eller andra af Asarna vid gästabud.” Bartholin. Ant. Dan. p. 129, ur Olof Tryggvasons saga, der stället finnes, Edit. Skalholt p. II. c. 18, något utförligare.
- 7) Därföre låter Sagan Trollen berömma sig af hans vänskap. Olof Tryggvasons Saga Ed. Reenhjelm p. 192. Håkan Jarl dyrkade i synnerhet tvenne Trollsyrar, Thorgerd Hörgabrud och Yrpa. Åt den förra offrade han under slaget med Jomsvikingarne sin egen son. Jomsvikinga saga c. 35. Denna Thorgerd nämnes i Skalda s. 139 Sv. Öfvers., såsom dotter af en Konung Hölge i Halogaland (hvilken lika med henne blifvit dyrkad såsom Gud); men utan någon genealogi, som fäster dem vid Asarna. I Nials Saga c. 85 och i Færeingasaga hos Müller l. c. I. 179 beskrifves Håkan Jarls åt dessa syrar uppresta gudahus; det hade glasfönster; man såg

ätt 8), offerar dock åt sin stamfader Oden 9) för seger, och tror på Valhall 10). Då dess belöningar, ehuru alla de i strid fallne kallas „Odens utkorade söner 1)”, likväl i synnerhet lofvas åt de storättade, de mäktiga, de rika, så skulle man tro, att Odens dyrkan också mest varit de herskandes, de förnämmas. Ty „de Jarlar äger Oden, som i strid falla” framför andra 2). Endast för en ädelboren hjelte, en konung, helst om han „många land härjat och

der ibland flera afgudabilder äfven Thors, prydd med gullringar och ställd på en vagn.

- 8) „Thiasses afkomma:” så kallas hans far Jarlen Sigurd af Skalden Kormak. Heims kr. Håkan Adalst. saga c. 16. Sagan härledde de Norska LadeJarlarnes härkomet på mödernet från Skade, Thiasses dotter, på fädernet från Oden. Yngl. S. c. 9.
- 9) Heims kr. Olof Tryggv. s. c. 27. Han tog då ett orakel genom blotspån eller offerspån (Jfr. Torfæus Hist. Norv. II. 285): hvilket är ännu ett exempel af den förr nämnda seden, att genom en slags helig lottkastning utforska gudarnas vilja.
- 10) Nials saga c. 89.
- 1) Edda Dæmis. 20.
- 2) Saxo uttrycker samma forn-nordiska tanka i öfversättningen af Bjarkamal:
 Non humile obscurumve genus, non funera plebis — Pluto rapit, vilesque animas, sed iata potentum — Implicat et claris complet Phlegetonta figuris, L. II. p. 36. — Här såsom fierestädes kallas Oden Pluto af Saxo. Drau-

vidt omkring burit bloddrypande svärdet" 3), prydas Valhalls bänkar, skuras dess bågare, bringa Valkyriorna vin, -- eljest endast förbehållet åt Oden sjelf. För en sådan förste dånar Valhalls väg „liksom en här af tusende framskrider" och forntidens gudaburne hjeltar stå upp att emottaga honom 4). Att komma i stort och ansenligt följje till Valhall var hedrande 5); så att vid höfdingars död stundom deras vänner beröfvade sig sjelfva lifvet, för att upptagas i deras sällskap 6). Att komma med stora ägodelar var lycksaligt; ty lika mycken rikedom man haft med sig på bålet eller nedgrafvit i jorden, skulle man efter lifvet njuta; 7) och, då ej ärfda, utan endast i krig förvärf-

gadrott „Skuggornas herre" var också verkligen ett af Odens namn. Ynglingasaga c. 7.

- 3) Se det gamla öfver Norska Konungen Erik Blodyxa diktade quädet, öfversatt af Finn Magnusen hos Müller I. c. II. 354.
- 4) Ibid.
- 5) Brynhildar quida II. str. 64.
- 6) Då Eivind Sorkver fick veta, att Höfdingen Ingemund var mördad, sade han till sin fosterson: gå och förtälj min vän Gautur hvad jag gör, och hvad jag äfven tror vara hans plikt" — samt kastade sig på sitt svärd. Då Gautur förnam budskapet, följde han exemplet, sägande: „Ej hölves Ingemunds vänner längre att lefva." VatsudælaSaga c. 23.
- 7) En af Odens trosläror. YnglingaSaga c. 8.

vade skatter följde den döda i högen 8), var det denna tro, som äggade de Nordiska Stora till dessa ständiga härnader, hvilka fordom voro alla Europeiska kusters förskräckelse. Deremot „var ej godt fara arm till Oden” 9); så att med skäl kan tviflas, om den fattige ansågs värdig ett rum i hans salar, 10) i fall han ej kom i en stor herres blodiga följe från slagfältet. Också troddes Oden till de äldste Nordiska släkter stå i närmare förhållande såsom stamfader 1). Ynglingarne i Sverige, Lade-

8) „Det var rika mäns sed, Konungars och Jarlars, våra jämnlikars, att de tågade i härnad och skaffade sig rikedom och heder, och gingo sådana ägodelar icke i arf från fader till son, utan blefvo lagde i högen med ägarren”, säger den nyssnämnde Ingemunds fader till sin son. *Vatnsdælasaga* c. 3. — Derföre ledo de förnämas grafhöggar, såsom rika på skatter, äfven ej sällan åverkan.

9) Ey gott at fara snander till Opins. Götr. och Rolfs S. c. 2.

10) Sic soli divites beatitudinis Valhallianæ participes credebantur. Bartholin *Ant. Dan.* p. 498. Jämnväl den Grekiska folktron tilldelade Heroerna (de från Gudarna härstammande Hjelte- och Konungaslägterna) en högre lott efter döden (jfr. *Creutzer* I c. III. 19, 38, 69, 84): till och med Pindarus säger, att den som förenar rikedom och dygd vet hvad honom förestår efter döden, neml. de saligas lön. *Olymp.* II. v. 58 ff.

1) „Gudarne hafva länge haft särdeles vård om sina

Jarlarna i Norrige, Sköldungarne i Dannemark räknade till honom sina anor. Saxo synes sjelf på ett sådant förhållande ha afseende, då han talar om Odens ständigt faderliga omvårdnad för de Danska 2). Upsala - konungar dyrkade honom såsom sin skyddsgud, och om Styrbjörn, före slaget på Fyrisvall, blir rådd att helga sitt offer åt Thor, vänder sig deremot Erik Segersäll till Oden, lvar- efter Thor endast uppenbarar sig för att spä olycka åt sin dyrkare 3). Såsom Gud, Konung och Konungafader nämnes äfven Oden af gamla utländska författare. Han är, säga de, -- „den ur- åldrige Woden, hvilken Anglerne dyrkade såsom gud, och från hvilken nästan alla de Barbariska Folkens Konungaslätter leda sitt ursprung 4)“ — han är Vuothen, Konung öfver Barbarernas

ättlingar, ehuru många nu ej bry sig om denna tro,” säger hedningen Arnvider till Olof Skötkonung. Heims kr. Olof d. H. Saga c. 96. Såsom sådane kommo Konungarne till Valhall äfven utan att dö på stridsfältet. Se Thiodolfs vers om K. Vanland. Yngl. S. c. 16.

2) Saxo L. VIII. p. 157.

3) Thattr om Styrbjörn. Müller Sagabibl. III. 142.

4) Wilh. Malmesburiens. De gestis Regum Anglia c. 1.

mängd, hvilken de bedragne Nordiske hedningar, Danskar, Norrmän, Svenskar, tillbedja såsom gud ännu i denna dag 5)", och från hvars ätt, såsom den „allnännaste" källan för Konungablod, äfven Angelsaxernas Konungar räknade sin härkomst 6). Påminner man sig nu de redan anmärkta spåren af en Odinisk lära hos de utländska Götter 7), och intyget att Wodan dyrkades af alla

- 5) Vnothen, qui et Rex multitudinis barbarorum. In tanta enim seductione oppressi Aquilonares increduli ut Deum colunt usque in hodiernam diem, videlicet Dani, Northmanni quoque et Suevi. Chronicon Ethelwerdi (från 10de. årh.) L. 1. Savile Rex. Angl. Scriptt. London 1596. fol. 474.
- 6) Quorum genus usque ad generalissimum adscendit, id est, ad Vnothen. *ibid.* fol. 475.
- 7) Jfr. ofvanföre ss. 106, 107. Att Götternas Anses äro detsamma som Asar, kan bestyrkas genom följande anmärkning. 'Ass, i det gamla nordiska språket Gud, äfven Heros, eller en med gudomliga egenskaper utrustad människa, betydde ock As (såsom i ordet kroppås på ett hus), samt bjelke, stod, stötta (Björn Haldorsen Isl. Lexic. och Glossarium till d. äldre Edda), hvarvid förbindelsen synes ha legat endera i begreppet af det högsta, eller af stöd, eller kanhända deruti, att gudarna dyrkades i tempel och stoder; hvaraf hos Grekerna Heracliti förebräelser mot dem, „som så bedja till Gudarnas bilder, liksom man kunde tala till bjelkar eller hus, utan att veta hvad Gudar eller Halfgudar (Heroer) i sjelfva verket äro." (Origenes cont. Celsum L. VII p. 373 Ed. Spencer). — Man på-

Germaniska Nationer såsom Gud: ihågkommer man

minner sig härvid äfven det gamla nordiska bruket att utskära gudarnas bilder på de bjelkar, som innefattade högsätet i huset. Men just dessa bemärkelser återfinnas äfven i det Moesogothiska ordet. — Anza, i bemärkelse af bjelke, förekommer hos Ulfilas tvenne gånger Luc. VI, 42, enligt J. Grimm Deutsche Grammatik. I. 2. i dativen; i hvilket fall nominat. sing. skulle vara Anz, och nominat. plur. Anzos eller Anzeis; men detta är ock det Anses, hvilket Jordanes hos Göterna säger ha betydt halfgudar eller den gudaslägt, till hvilken deras kungar räknade sin ätt. Anz är således detsamma som áss (i accus. ás), så mycket mer som elisionen af bokstafven n i det nordiska språket ej är ovanlig: t. ex. det Götiska Ansts, nåd, kärlek hos Ulfilas (Luc. II: 44) het i Norden ást. Flera andra benämningar röja släktskapen med Asalåran, t. ex.: det götiska namnet på häxor och spåquinnor hos Jordanes c. 4 (Ed. Gruteri): Halinrunæ, Mulieres magæ, Alyronis hos Germaner, Kimbrer och Kelter (Jfr. Thordacius Ant. Boreal. Spec. I. pp. 51, 52) hos våra förfäder Völur, Valkyrier, af hvilka en också i den äldre Edda (Völundar Quida) kallas Aulrun — en benämning i hvilken ordet Run eller Runa i bemärkelsen af hemlig vetenskap är omiskänneligt. Midjungards hos Ulfilas, Luc. II. 1: betyder detsamma som Midgård (menniskoverld) i den Nordiska Mythologien. Att uppkalla barn efter gudarna, var ett nordiskt bruk. Så är enligt Sn. Sturleson (Ynglingasaga c. 7) mansnamnet Auden kommet af Oden, Thorer, Thorarin af Thor — ännu ett brukligt namn i vesträ Vermland, hvilket hos våra förfäder dessutom förekommer i nästan otaliga sammansättningar. — Ej annorhunda hos våra utländska stamförvänder. Audoin är ett Longobardiskt konunganamn (Paul Warnefridi de Gestis Longob. L. I. c. 22): Thaur (Thor), Thorismund (Thors beskärkelse), Thurismod, Thorismata (Thors mod,

att detta dessutom särskildt berättas om Sveverna 8), om Vandaler och Longobarder 9), om

det Nordiska Thormodr), Turisend (Thors följeslagare eller tjänare) äro namn på Götiska Konungar eller anförare. Jordanes De Reb. Get. cc. 14, 20. Paull. Warnefridi l. 23. Procopius D. B. G. pp. 330, 402. Ed. Grotii. Till hvad som är anmärkt om sammanhanget emellan begreppen gud samt stod eller bjelke hos våra förfäder kan läggas, att hos de gamla Saxerna gudomligheten föreställdes både under namn och bild af en bjelke eller trädstam, som uttyddes såsom den allt uppehållande. „Truncum ligni non parvæ magnitudinis sub dio colebant, patria eum lingua Irminsul appellantes, quod latine dicitur universalis columna, quasi sustinens omnia.“ Adam. Bremens. L. I. c. 5.

8) Då den helige Columbanus kom till Sveverna vid Zürichersjön i början af 7:de århundradet, fann han dem i begrepp att offra „åt sin gud Wodan, som andra kalla Mercurius“ (Deo suo Wodano, quem Mercurium vocent alii), och de hade dertill i beredskap en stor tunna öl. Vita S. Columbani af Munken Jonas (en samtida författare). Du Chesne Scriptt. Franc. I. 556. Underrättelsen öfverensstämmer bokstafliken med den nordiska i Olof Tryggvasons saga. Edit. Skallholt P. II. c. 18, oaktadt flera århundraden äro emellan dem: „Dei hafver varit sed här i landet, liksom vidt omkring annorstädes, der som hedniskt folk är, att åt Thor och Oden hafver öl blifvit gifvet, och åt Asarna skålar eignade.“ (Sa hefer verit hatr her i landi, sem vidar annarstadar Þar sem heidit folk er, at Þor oc Odni er Öl gefit oc Asum eru full eignud). Orden läggas i munnen på den Helige Martin af Tours, som föreställes ha uppenbarat sig för Olof Tryggvason.

9) Paull. Warnefridi. De Gestis Longobard. L. I. s. 9.

Saxer, Angler och Friser 10) ja om Vendiska 1) och Lettiska 2) folkslag vid Östersjön, hvilka sy-

10) Suhm. Om Odins. 59. Finn Magnusen. Edda I. 13.

1) Ordericus Vitalis (från sednare hälften af 11:te årh.) säger att uti Leuticia ett talrikt folk dyrkade Guodeuen, Thur och Frea. Du Chesne Hist. Norman. Scriptt. p. 513. Guodeven är Guoden, Guodan, såsom namnet äfven läses hos Paullus Warnefridi l. c. I. 9. Leutici eller Lutici, som ock kallades Wiltzi, voro ett Vendiskt folk vid Östersjön, deladt i 4 stammar, af hvilka tvenne Kyzini och Circipani bodde vester om Peenefloden, tvenne andra Tolenzi och Rhedarii emellan Peene och Oder, och hos dessa sednare var den bekanta staden Rhetra, sätet för deras afgudadyrkan (sedes idololatriæ. Jfr. Helmsold. L. I. c. 2. hvilken är ett samtida vittne. Rhetra förstördes sist år 1150 eller 1157, så att endast Rhetraberget, en kulle vid byn Prilwiz och Neubrandenburg påminde om läget och namnet. Der funnos mot slutet af 17:de årh. ett antal Wendiska afgudabilder, hvilkas äkthet bestyrkes af sammanhanget med både Orderici Vitalis och Helmsolds berättelser. Dessa bilder äro af metall, med påskrifter af ett slags Runebokstäfver, som erinra oss att Isländarne äfven tala om Vendiska Runor (Vindarúnir). De på bilderna skrifna gudanamnen äro förklarade af flera, sist af Arendt, Grossherz. Strelitzisches Georgium Nordslavischer Gottheiten. Minden 1820, 1 ark i qu. Man finner ibland dem, jemte åtskilliga rent Slaviska gudomligheter, äfven Tara (Thor), Sieba (i Nordiska Mytologien Sif, Thors gemål), Othin, Voda (två särskilda bilder), Balduri (Balder), Hela (Hel, Underjordens gudinna hos Skandinaverna). Äfven Odens Korp förekommer afbildad under namnet Gestrab, hvilket förklaras med andans tjennare och hvarvid man ihogkommer Hugin och Munin (hog och minne), såsom Odens korpar heta i Nordiska

nas tillegnat sig åtskilliga gudar af de Skandinaviska folken, och haft andra med dem af ålder gemensamma; tillägger man att bevisen om de Nordiska gudarnas vidsträcktare dyrkan ej äro inskränkta till Odens egen, att man återfinner Thors namn hos Kelter, Germaner, Vender, Finnar, Tartarer, Lappar 3), hans gemål Sif hos både Vendiska och Tyska folkslag, Frea, Freya hos

Mythologien. Ibland de Vendiska gudanamnen finnes ett (Opora) skrifvet med Grekiska bokstäfver, hvartill anledningen förklaras af Thunman. Nord. Völk. p. 302.

- 2) Oden med sin korp (i Norden kallades han också Korpegud, Edda Dæmia. 38) dyrkades enligt de nämnda inskrifterna äfven i Romowe, hufvudorten för de Preussiska Letternas gudstjenst. Vi ha ofvanföre s. 110 nämnt hypotesen att Waidevuth eller Widevud var Vidernas Wodan.
- 3) Thors dyrkan synes ha varit ganska vidt utbredd. Han påminner om Taranis, den Keltiske Jupiter, Tonans (Taran: åska på Armoriska eller språket i Bretagne. Ihre. Gloss. Proem.), om de Estniska Finnarnas Tara eller Tara-pyhha — (den helige Tara) som råder för åskan och väderleken (Mone, Gesch. des Heidenthums im nördl. Europa T. I. s. 74) — Lapparnas Tiermes och Torden (Ganander l. c.), Wogulers och Ostiakers Tarom eller Torom, Tschuvaschernas Tora, Turkmannernas Täri (Jul. Klaproth, SprachAtlas till Asia Polyglotta. Paris 1823, Tab. XIV XXIX). Münter (Kirchen Gesch. von Dänemark u. Norwegen l. 14) berättar sig ha erhållit från Petersburg en afbildning af Tschuvaschernas Thor. Den liknar en Indisk afgudabild och har ingen af den Nordiska Thors attributer. Hos Saxarna kallades Thor ock Thuner

Vandaler, Longobarder 4), Saxer, Angler 5), Balders dyrkan i Norska och Vendiska tempel 6) och Forsetes (äfvén en af Asarna) i 8:de århundradet på ön Helgeland 7); så inser man ock, att här är fråga om en fordom djupt rotad, vidt utspridd, och derigenom mångfaldigt utbildad gudelära.

Liksom asken Ygdrasills rötter genomgingo afgrund, jord och himmel, så är denna lära ej

(Donner), — såsom Eccard. Orig. Germ. 401 läser den gamla Saxiska afsvärjningsformeln — hos Angelsaxerna Thunder eller Thor (Ihre Gloss. in. v.). En gammal Angelsaxisk predikan (cit. af Suhm om Oden s. 56) säger att Angelsaxerne dyrkade både Thor och Eowthen (Oden). — Om Sifs dyrkan hos Venderna jfr. ofvanföre n. 1. — hos Tyskarna, Thorlacius Ant. Boreal. Spec. III p. 36.

- 4) Paull. Warnefridi l. c. I. 8.
- 5) Mathæus Westmonasteriensis (Flores Historiar. ad. ann. 449.) låter den Angelsaxiske anföraren Hengist svara Konung Vortigern i Britannien, att hans folk näst Woden mest dyrkade Gudinnan Frea. Folket i Saxon visste ännu i medlet af förra århundradet att tala om Fru Freke (Frigga, Freya). Eccard. Orig. Germ. p. 398. „Gifve det Frigge, Fru och Thor!” heter det i en gammal Dansk visa. (Danske Kjempeviser, Nya Uppl. T. IV. s. 259.)
- 6) Jfr. ofvanföre n. 1. och Frithiofs saga i Björners Nord. Kämpa:äter.
- 7) Alcuinus († 804) berättar (Vita Willebrordi L. I. c. 10) att en ö, som låg emellan Danskarnas och Frisernas gränсор, hade sitt namn af Fosete, hvilken af

blott till innehållet lika gränslös, som i allmänhet hvarje den menckliga inbillningskraftens försök att på en gång omfatta „det heliga djupet” — „det heliga höga” (för att nyttja en Skalds uttryck) och tillika den förgängliga värld, som sväfvat mellan bägge; äfven betraktadt i sin historiska begränsning och yttre utbildning har detta gamla, fordom Norden öfverskyggande träd ej blott ur en slags jordmån hämtat sin näring. Det har sträckt sina rötter och skott vidt omkring genom många tider och folkslag; det här spår af flera utvecklingsperioder: det har äfven i sin fulla vext säkerligen visat sig olika ur olika synpunkter. Ty så rå är näppeligen någon gudelära, att ej trenne hufvudsakliga beståndsdelar i den skulle kunna urskiljas; men dessa äro Tro, Lära och Bild. Den första, grundad på det beroende af en högre makt, hvars känsla

hedningarna dyrkades såsom gud och hade tempel på ön. Å en gammal karta öfver ön Helgeland, funnen på ön och visande dess genom hafvets åverkan förundransvärdt minskade vidd och förändrade utseende allt ifrån 9:de årh., såsom det heter, finnes utsatt ett Templum Fostæ vel Phosetæ med årtalet 768. Af kartan, funnen och först meddelad af Clarke (Travels. P. 3), är en afteckning bifogad till v. Hoff's Geschichte der durch Ueberlieferung nachgewiesenen natürlichen Veränderungen der Erdoberfläche. Gotha 1822: ett arbete, som jag till första afdelningen af denna Inledning ej hade tillfälle att rådfråga.

är hos alla människor lika inplantad, yttrande sig i vissa heliga handlingar, böner, offer, är i Religionen det rent allmänna. Denna tro, som utan ett högre ljus drifver den naturliga människan att dyrka Gud i de naturliga tingen, allt efter som dessa väcka hennes tacksamhet, fruktan eller beundran, får sitt bestämdare innehåll genom en lära, i hvilken man merendels igenkänner några spår af en för folkslagen en gång gemensam helig öfverlemning; och läran kunde ej i lika grad vara allas. Äfven der ej ett afsöndradt preststånd gjort den till sin utmärkande egendom, måste den dock egentligast tillhöra ett mindre antal, de jemförelsevis mest upplysta och tänkande. Men tänker menskliga tankan ej ännu i begrepp, utan i bild, så bemäktigar sig den diktande inbillningskraften så mycket snarare läran, och ur Skaldernas hand emottager i mer och mindre grad folket den åter, utbildad i en Mythologi 8), åt hvars mångformade yttre endast Prester eller Vise söka att bibehålla den inre betydelsen och dorigenom äfven att ge sig sjelfva större vikt. Derföre är all hedendom så gerna föröpad med till en del hemliga läror; under det

8) Så säger Herodot, att Pelasgerne, af hvilka Grekerna fått sina gudar, hade öfvat en ännu namnlös dyrkan.

allt sådant för dem som vandra i ljuset af den sanna Gudens kännedom är främmande.

Äfven den Nordiska Mythologien, här tagen i sin vidsträcktaste bemärkelse, framställer sig under dessa trenne olika synpunkter; hvilka redan de Gamle antogo om sin natur-religion, då de skilde emellan det Civila, det Mythiska och det Fysiska sättet att betrakta gudaläran, och tillegnade det första åt Folket, det andra åt Skalderna, det tredje åt Filosoferna 9). Norden ägde hvarken en Homer, eller Filosofer, ej heller framträda der så bestämdt som hos de Gamla dessa Mysterier, i hvilka en hemlig lära, äldre än Filosofien, meddelades 10). Men en gammal presterlig lärdom, som ej var allmänhetens egendom, fanns äfven hos våra hedniska förfäder. Vi ha redan

Bestämda gudanamn hade de lärt af Egyptierna: men Hesiodus och Homerus hade först diktat Grekerna deras Theogoni, gifvit gudarna attributer, utmärkt deras rang och göromål samt betecknat deras gestalter. Herodot. II. 52. Om de inskränknigar, under hvilka detta yttrande bör förstås, jfr. Creuzer l. c. I. 451. III. 40.

- 9) Varro hos Augustinus, de Civit. Dei. L. VI. c. 5.
 10) Om Mysterier i den Odinska Religionen jfr. Münter, KirchenGeschichte von Dänemark u. Norwegen, T. I. s. 157: en bok, som jag först, sedan detta var skrifvet, har lärt känna.

ansmärkt, att i Eddiska sånger ett särskildt, af vidskelpelsen helgadt språkbruk 1) i flera slags benämningar förekommer; och vi räkna dertill äfven en stor del af gudarnas, isynnerhet Odens, många namn 2), hvilka ej kunna ha varit utan betydelse. De uttryckte utan tvifvel för de kunniga sammanfattningen af den mångfaldiga gudens egenskaper; och flera af dessa namn anföras på sådant sätt, att de måste ha hört till ett presterligt språkbruk 3). Den högre kunskapen om gudarnas och världens upphof kallas sjelf forna stafvar, gudarnas runor 4); och om det förra af dessa uttryck bestyrker den förmodan, att gudaläran ej utan all tillhjälp af skrift bibehölls och fortplantades, så påminner oss det sednare derom, att runorna från början utmärkte en hemlig vetenskap. Detta följ-

1) Jfr. ofvanföre s. 182.

2) Jfr. i synnerhet Grímnismál, der Oden säger, str. 49. „Med ett och samma namn jag aldrig nämndes se'n jag for bland folken.” Odens alla i Mythologien och hos Skalderna förekommande namn gå till nära ett par hundra.

3) Nemligen de namn hvilka Oden säger sig föra „med godom,” ibland gudarna eller presterna; ty ordet betyder bäggedera. Grímnismál, str. 50, 55. Stockh. Uppl.

4) Vafthrudnismál str. 1. 42, 55.

de redan af sjelfva lärans öfvervägande magiska karakter. "Genom Runor och Sånger lärde Oden ut sina konster: i de flesta af dessa underviste han Offerpresterna, som voro honom närmast i vishet; af dem lärde många andra, och deraf spriddes denna trolldom vidt och hölls länge," heter det i YnglingaSagan 5). Vissa delar af den Nordiska gudaläran voro således till sin natur hemliga, eller innefattade en blott af de invigda öfvad vidskepelse. Andra, genom sitt mer theoretiska innehåll och sin aflägsenhet från practisk inflytelse, framträdde utan tvifvel mindre i folktron, än de tillhörde den presterliga lärdomen; och dertill räkna vi läran om gudarnas ursprung och undergång, samt de meningar om tingens grund, världens upphof och slut; hvilka återfinnas i den Nordiska, såsom i all gammal gudalära. Det fanns sluteligen en mängd benämningar på gudar och på heliga ting, hvilkas tydning öppnade Mythologiens djupare, doldare rymder, och hvarigenom man sökte sammanföra till ett slags helt, de drag af gudarnas egenskaper eller ömsesidiga sammanhang, hvilka i folktrons mångfald förekommo spridda. Föreståndarne för gudstjensten voro företrädesvis i dessa

5) c. 7. „Allar thessar i þrottir kendi hann með ránuom oð

kunskaper invigde. Vi ha redan anmärkt, att i gamla Norden den andeliga och den världsliga myndigheten funnos förenade. Det förhåller sig så; likväl med den skilnad, att i äldsta tider den förra synes öfvervägande, längre fram åter den sednare; en förändring, som i Sverige finnes utmärkt genom ombytet af de styrandes titel från det presterliga Drott till Konung eller anförare. Men om Odinske prester först voro konungar, förblefvo likväl sedermera konungarne tillika prester; och derföre kallades Upsalakonung „det heliga altarets vårdare” 6). Så nämnas ock Runorna, hvilka från början endast voro för gudarna kunige 7) och med detsamma en presterlig hemlighet och de visas egendom, äfven en ko-

Ijóðum — Enn hann kendi (undervisade) flestar i þrot-tir sínar blótgodunnur: voro þeir næst 'hönur um allan tróðleik og fjölkyngi. Margir adrir námu þó mikít af; og hefir þáðan af dreifz fjölkyngin víða og haldiz lengi.” I den trollkonst, som kallades Seid, hvilken Freya först lärt Asarna, undervistes blott prestinnorna (var gyðinnur kend sú i þrótt), säger Sturleson; emedan den var átföljd af så mycken argheit att männer skändes der-víð. Heimskr. I. c. cc. 4, 7.

6) „Vöðr Vestalls” uti Thiodolfs vers om Alf och Yngve. Yngl. Saga c. 24.

7) Hávamál str. 80, 81. Jfr. Rigsmál str. 42.

nungslig vetenskap. Konungar och Jarlar, förståndare för gudstjensten, voro också runekunnige framför andra; och från de högre utgick allt hvad af sådana kunskaper spridde sig till folket.

I Skaldekonstens utveckling förmärkes samma gång. Med gudaläran hade den börjat. Gudarne sjelfve och deras prester hade ju varit de förste Skalder? 8) De gamla namnen på Sång och Skaldedikt betyda tillika besvärjning eller bön 9). Skaldespråket och dess egenheter ha troligen utvecklats sig ur det presterliga 10); och det förras så bestämda skiljagtighet från prosan, dess talrika, så ofta dunkla bilder, omskrifningar och benämningar, den mängd af eljest ej brukliga,

8) *Sú íþrótt hófz af þeim i Nordrlöndum.* Yngl. Saga c. 6.

9) t. ex. *Rún* eller *Runa*, hvarom se oöfvanföre. — *Galdr*, egentligen *Sång*, af *gala*, sjunga. — *Ljod* likaledes, men äfven *trollsång*. Yngl. Saga c. 7. *Brynhildar Qvida* I. str. 5. — *Þula* gästbudsång, sång vid offergillen, af *Þylyia*, som i allmänhet betyder tala, fransäga, men i synnerhet bedja till gudarna. John Olafsen om Nord. gamle Digtekonst. ss. 7, 252. *Likaså* hos Romrarna *Carmen, Cantio*; hos Grekerna; *ἰκασιδίη* eller *ἰκασιδίη*.

10) Att det *A'samál* Oden och Asarna i Norden sägas ha infört (Företalet till *Edda* — *Rimbegla* P. III. c. 1.), var det gamla presterliga skaldespråket, är sannolikt.

föråldrade, till en del främmande ord, hvilka utmärka det skaldiska språket, allt hänvisar på detta ursprung, äfven sedan Skaldekonsten blifvit världslig och ur tempelgårdarna inträdt i konungarnas salar. Men här fullbordades utan tvifvel den Mythologiens utbildning, hvilken man förnämligast får tillskrifva Skalderna. Ty omiskänneligt är, att vi i Nordens gamla gudar — ursprungligen personifierade naturkrafter 1) — tillika se ur bilden af ett nordiskt konungahof: och grunden till denna föreställning var redan lagd af de äldsta presterliga skalder. Så hade Oden, sade man, vid Mälarns stränder efterbildat alla det gamla Asgårds inrättningar 2). Men det gamla Asgård låg ej blott på jorden, utan i himmelen 3). Mot Allfaders

1) Ragn, Regin, såsom gudarne kallas i de Mythiska quäden, betyder i allmänhet krafter, makter, äfven naturens. Se Thorlacius, om Thor og hans Hammer, i Skand. Museum 1802. 4 H. s. 18. Glossar. till den Köpenh. äldre Edda, II. 754, 757.

2) Yngl. Saga cc. 5. 8.

3) I Edda säges huggedera. Asgård är gudarnas borg midt i världen. Der är Hlidskjalf Odens hög-säte, hvarifrån han ser ikring världen. Dæmis. 9. Der är ett hof eller tempel, det präktigaste på jorden, hvilket menniskorna kalla Gladshheim. Dæmis. 14. hvarrest också Valhall finnes. Men å andra sidan, heter det, att Odins boning, och således äfven Asgård,

högsäte, omgifvet af de tolf gudarna, svarar den jordiske herskarens högsäte och hans' lika många Drottar eller Diar, med honom föreståndare för offren och domare bland folket 4). Valhall, Hlidskjalf kallas af skalderne äfven Konungars palats och salar 5). De Ting, som der höllos, de offer, som skedde vid sådana bestämda allmänna sammankomster, de gästabud hvar af dessa åtföljdes, den fred, som vid dylika tillfällen utlystes, de sagor, med hvilka gästerna roades, allt detta återfinna vi hos gudarna, hvilka äfven hålla ting, offer och gästabud 6) på helgade, fridlysta orter 7), vid bestämda tider, särdeles skördetiden 8), dricka öl och mjöd och tala om fornsagor, strider och vapen 9). Det ligger

var i himlen, och att der är hans högsäte Hlidskjalf. Dæmis. 17. och dit förlägger Edda uttryckligen gudarnas serskilda boningar, såsom Njords, Balders, Heimdals, Freyas, Forsetes m. fl. som i Grímnismál uppräknas.

4) YnglingaS. c. 2.

5) Atlaquida Str. 2. 14. i den äldre Edda.

6) Hymisquida str. 1. 38. Vegtamsquida str 1.

7) Ægisdrecka Formáli, Edda Dæmis. 49.

8) Hymisquida str. 38.

9) Ægisdrecka.

i sakens natur, att dessa likheter förnämligast blifvit utbildade af hofskalderna, hvilkas gamla pågesed det är, säger Snorre-Sturleson, „att berömma den mest, inför hvilken de stå” 10), och som nu dertill funno en egen anledning i den antagna menning, att Nordens konungar härstammade från gudarna, hvarföre de äfven i seder och omgifning hörde återkalla sina anor. Dessa anspråk öfvergingo äfven till de förnäna Isländska slägterna, bland hvilka så många voro af kungligt blod 1). Hela det gamla skaldespråkets mythiska rikedom användes nu till konungars och höfdingars förhärlikande, och utan tvifvel spridde sig denna skaldernas Mythologi äfven till folket. Fullkomligt och i hela sin utbildning synes den likväl alldrig varit dess egendom; likasom den poetiska gudeläran hos de gamla ej helt och hållet var den borgerliga; ehuru bägge hvilade på samma grund. Om de presterliga skaldernas quäden, ämnade att meddela en i sig sjelf icke allmän

10) Heimskr. Föret.

1) Då de Isländske Höfdingarne Thorvard och Thord Hjaltesöner kommo på tinget, voro de så präktigt utrustade, att „män tyckte det Asarne voro der komne.” Landnáma p. 218. — Det var under hedendomen. Men ännu Snorre Sturlesons far förebråddes att vilja „lika Oden” — och Snorre Sturleson sjelf kallade en sin sal Valhall. SturlungaSaga I. s. 101. II. s. 126.

lärdom, voro aflägsnade från folket genom sitt syfte, så visar oss deremot i hofskaldernas sånger hela behandlingen, äfven som språket, hvilket redan i de äldsta röjer mycken konst, att ej heller dessa egentligen varit folkets, utan mera hofvens poesi. Af de förra möter oss i den äldre Eddas didactiska quäden 2) ännu en återklang; af de senare äro Thiodolfs Ynglingatal, och sedan hela hopen af mest Isländska hofskalders Sånger exempel. Emellan bägge stå de berättande quäden, som ur gudasagan hämtat sitt innehåll, och af hvilka flera synas varit ämnade att vid gudstjenst och offergillen föresjungas. Likväl fanns en Poesi af ännu större offentlighet, gemensam för de högre som för de lägre, och äfven af denna hedendomens Folksånga äga vi högst dyrbara lemningar kvar. Vi mena dermed den äldre Eddas Heroiska Quäden 3). Vi ha redan vidrört dessa sagors höga ålder och de un-

- 2) Mest populära bland dessa voro utan tvifvel de som innehöllo sedereglor, såsom första delen af Hávamål, som ännu lefver i så många Nordiska ordspråk. Quädet, som förer Odens namn, bär sjelf vittne att det är från bränneåldern. Str. 72.
- 3) Om Sigurd och Brynhilda, Volsungar och Niflungar, Völund och Helge, se hela andra delen af Sámunds Edda. Utförligare finnas samma ämnen prosaiskt behandlade i VolsungaSagan, NornaGests Saga, den yngre Edda och VilkinaSaga.

dersökningar, som gjort sannolikt, att de till en del gå upp till eller utöfver den stora folkvandringen 4), sedermera blifvit tillökta, utspridda, på flera sätt behandlade, ifrån södern af Europa till högsta Norden, och vext med många folk och släkter 5). De

4) Se ofvanföre s. 144. ff.

5) Äfven den Eddiska bearbetningen af dem bär derom vittne. I dessa sånger förekomma neml. Finnar, Svenskar, (i Völundarquida) Norrmän, Danskar, Franker, Hunner (flerestädes), Saxer (Gudr. quida III. str. 6), Longobarder, (Gudrun. Quida I. str. 19) Burgunder (Atla Quida str. 19) utländske Göter (Gudrunar Hvaut str. 16 och på flera ställen). I quädet om Völund (Verland, Velint) är scenen i Suithiod på gränsen till Finnarna. Betänker man nu, att en del af Småland fordom kallades Finheden eller Finweden (Jfr. Underrättelser om det gamla Fylkes-Konungariket Finheden i Småland, innefattande Östbo, Westbo och Sunnerbo härad, af B. A. Ennes. Jönköping 1809) och att traditioner om Verland eller Völund i synnerhet ännu finnas i Werend, Bleking och Skåne, så synes den trakt i Suithiod (denna senare benämning tagen uti vidsträcktare bemärkelse) äfven vara bestämd, om hvilken det gamla quädet talar. Der säges att Völund sattes på en holme för att smida kostbarheter åt Konungen, som ock kallas Niara drott, hvilket genom en gissning blifvit öfversatt med Nerikes drotten. I Werend, der ännu ej längesedan folksånger om Völund funnits, kallar Allmogen än i dag en stor sten på en holme i sjön nära Alletorp i Kinnevalds härad för Verlehall, och säger det vara Verlands smedja, enligt Mr Wallmans intressanta Anteckningar om Werend, hvilka han haft den godheten att i handskrift meddela mig. — Quäderna om Helge synas äfven till en del röra Sverige. De bägge Sångerna om Alle äro från Norrige.

äro lemningar af den äldre hjeltesången, som bestod jämte den gamla presterliga skaldekonsten, utan att ha ännu sökt tillegna sig och ännu mindre att öfverdrifva alla de dunkla egenheterna af dennas språk. Detta bemödande är senare, ehuru det redan utmärker de äldsta till namnet kända nordiska hofskalder ifrån 9:de århundradet. Desse och deras efterföljare ha genom denna konst sökt förvara sina namn, under det den äldre enklare sångens skalder, för efterverlden namnlöse, diktat liksom ur folkets bröst och mun, men derföre också företrädesvis lefvat på dess läppar. Ty det är i synnerhet ur dessa quäden, som lemningar öfvergått till oss i den Nordiska Medeltidens kämpevisor 6). Poesien i dessa gamla sånger ligger också ej i en ytlig, barbarisk ståt af bilder och gåtlika omskrifningar; den ligger i ämnet, besunget i en rå, men hög enkelhets språk. Hjeltekraft och lidelser, dygder och brott finnas här tecknade i vilda, nästan öfvermenskliga drag, hvilka inga århundraden kunnat

6) Dessa heroiska quäden skulle också af Christendomen mindre undanträngas än de hedniskt-mythiska. Likväl finnas äfven af dessa senare på Färöarna lemningar, om hvilka man påminner sig, att de fordom af Munkarna varit förbudna att sjungas. Lyngbye, Färöiske Quæder s. 481.

ntplåna. Ännu tränger Sigurds död och Gudrunas sorg och klagan 1) till djupet af hvarje hjerta; ännu inger den halft-dæmoniska Brynhildas kärlek och hat ett oemotståndligt deltagande; ännu ryser man för brottets sjelfvedergällning och hämnens omåttligt förstörande verk i dessa gamla digter, som förutsäga om sig sjelfva „att de skola efterlefva i alla land 2) och att vid jämnförelsen med de öden, hvilka de besungit, „alla männers bröst skola lättas, alla quinnors sorg blifva mindre” 3). — Ehuru de intyga sin egen ålder 4), ha de utan tvifvel i behandlingen, i Norden såsom i Södern, med tiden undergått flera förändringar, hvarföre man fåfängt i dem söker Historia och Tidräkning 5). De se

1) Se i synnerhet den härliga Godrúnarquida I. (N. XII i Afzelii Öfversättning af Sæmunds Edda). Detta är Poesi, så länge natur och menniskor äro de samma.

2) Atlamál str. 108.

3) Godrúnarhvöt str. 21.

4) Hamdismál str. 2.

5) Så göres Sigurd Fofnlsbane på en gång samtida med Attila och Theoderic och derjämte till Ragnar Lodbroks svärfar. Detta sista förekommer likväl ej i sjelfva Sångerna, utan i de på dem grundade Sagorna. — De enda historiska personer ur Sveriges forntid, som i hela den äldre Edda förekomma, äro Harald Hildetand, hans mor Auda och mordader Ivar (Vidsfamne). Hyndluliod str. 27.

endast på den poetiska sanningen: i den historiska öfverträffa dem de senare nordiska skalder, som brista i den förra. Hvad i Edda af dessa hjeltesånger ofullständigt finnes bibehållet, är likväl sannolikt äldre än alla oss kända Nordiska hofskalders dikter från hedendomen. Derom vittnar i synnerhet det sätt, hvarpå den Nordiska gudaläran i dem behandlas. Den Naturdyrkan, som för densamma låg till grund, och som är dess äldsta gestalt, hvilken den väl alltid i folktron förnämligast behöll, framträder i dessa gamla hedniska hjeltesånger vida tydligare än hos senare skalder. Solen, 6), Dagen, Ljusets gudamakter, Natten, Nat- tens dotter, den mångnärande Jordan 7), heliga vatten, stenar 8), fåglar 9) förekomma, jämte A- sar och Asynior 10), såsom föremål för löften,

- 6) I Atlaquida str. 32 sväres vid Solen, hvilken i en annan Eddisk Sång (Grimnismål str. 38) kallas den skinnande gud.
- 7) Brynhildar quida I. str. 3. 4.
- 8) Völsungaquida str. 18. Godrúnarharmur str. 47.
- 9) Helgaquida Hatingaskada str. 2. 4.
- 10) Brynhildas quida I. str. 4 i allmänhet. Särskildt näm- nas Oden och offer åt honom (Volsungaquida str. 16.), Thor, (åtminstone i ställens namn), (Helgaquida Hum- dingsbana str. 39), Frey (Brynhild. quida II. str. 24), Frigg och Freya (OddrúnarGrátur str. 8), dessutom

böner eller dyrkan. — Berömda konungaltters och hjeltars bedrifter, skuld och fall äro hufvudämnet; dock hinner ännu i den gamla nordiska framställningen det mensklige öfverallt opp i gudasagans dunkla rymder. Såsom hjeltarne härstamma från gudarna, så ingripa äfven de senare i sina ättlingars öden, i hvilka öfverallt det underbara synes hemmastadt. Valkyrior, Nornor, Fylgior (varelser af samma slag) omgifva hjelten, spinna vid födelsen hans ödes gyllne trådar och fästa dem under „månans sal” eller himlen 1). De gullprydda sköldmöar, som „rida genom luft och haf”, vaktas hans skepp för Trolls och Jättinnors försåt 2). Ett fladdrande sken bebådär Valkyriornas ankomst i slagtingen och ljustrålar utbryta af deras spjut 3); men af deras hästars manar „flyger dagg i dalar djupa, hagel i de höga träden, dädan komma goda år på jorden” 4). Så de goda. Men förderfliga troll finnas äfven ibland Valkyrior och i Allfa-

Uller, Loke, Hänet, Ägir, Ran, Nornorna, Surtur.

1) Helgaquida Hundingsbana I. str. 3.

2) Helgaquida Hatingaskada str. 26.

3) Helgaq. Hund. I. str. 15.

4) Helgaq. Hat. str. 28.

dors sal 5); ty från Oden kommer också det onda och brottet 6). De rida på vargar med ormar till tömmar; och visa de sig, tror hjälten att hans onda följeande (fylgia) har synts och anar döden 7). Före blodiga slagningar väfva Valkyriorna under krigisk sång: väfven är af mennisko-inelfvor, vigterna, hvarmed den uppehålles, äro mensko-hufvuden, den sammanslås med svärd, pilar äro skottspolar och blod rusar öfver väfnaden 8). — Men äfven människodöttrar äro Valkyrior, räknas bland Odens Disor eller äro hans Prestinnor 9) och deltaga då i de föras öfvernaturliga egenskaper. Likväl älska de dödliga män. Men hvem Valkyrian har kär, han stupar i slagningen; och då den fallne hjälten om natten besöker sin hög och derinne i eldsljus med sina män ses rida om, går den älskande Valkyrian honom till mötes i „andehuset”. Hon sofver i den dödes famn, tills morgonen gryr och hjälten utbrister: „tid är att rida röda vägarna — låta hästen bleka

5) Helgaq. Hund. I str. 58.

6) Völsungaquida str. 21.

7) Helgaq. Hat. str. 29. 34.

8) Nials Saga c. 107.

9) Herians Disir. Detta är den hedniska benämning som i det förr anmärkta stället af Völuspa blifvit förbytt med Herians Nonnor. (Kan och läsas Normor).

luftstigen trampa — skall västan fara för Vindhjälmsbron — 1) förr'n hanen i Valhall segerfolket väcker" 2). Så söng ålderdomen om Helge och hans fästequinna Valkyrian Sigrun, hvilken dog af sorg öfver Helges fall. — Att dö kallas skönt: „att fara till det andra ljuset" 3). Själavandringen förekommer såsom en äldre, fordom trodd lära 4).

Denna urskiljning af den gamla Nordiska Skaldekonstens olika slag visar oss ock Mythologiens olika användande för olika ändamål. Strängt kunna gränserna så mycket mindre uppdragas, som här är fråga om samma hela. Äfven den äldsta presterliga skaldekonsten framlyser stundom i hvad dessa fordnå hjeltesånger anföra om Magiens kraft och Runornas hemliga vettenskap. De voro

- 1) Bif-röst — himmelsbroen, regnbogen.
- 2) Völsungaquida. Jfr. Helgaq. Hat. Man ser här af att äfven Valhalls invånare troddes besöka sina högar.
- 3) Atlamål str. 8g.
- 4) Helgi ok Svava er sagt att væri endrborin. „Det är sagdt att Helge och Svava blefvo återfödda." Helgaquida Hatingaskada vid slutet. Þat var trúa i forneskio, at män væri endrborin, en þat er nu kalluþ kærlingavilla. „Det var tron i ålderdomen, att män blefvo återfödde; och det är nu kalladt kæringevilla." Det pro-saiska tillägget till Völsungaquidet det forna.

icke heller folksång i den mening som skulle de
 ej tillika varit konungarnas och hovvens lust. Men
 fler skilja sig dessa äldre namnlösa hjeltequäden från
 de kända hofskaldernas, att de förra både ge-
 nom sin ålder, sin märkvärdigt vidsträckt utsprid-
 ning och sitt innehåll mer visa sig såsom uttryck af
 hela folks och släktens känslor och minnen, än såsom
 prof af en enskild, för en inskränktare krets beräknad
 konstfärdighet, och att de utan tvifvel lika mycket
 öfverträffat de sednare i allmänlighet, som de
 verkligen öfverträffa dem i poetisk kraft. — Och
 efter dessa förberedande betraktelser gå vi till en
 kort öfversigt af den Nordiska Gudasagens, ej en-
 skilda gestalter, utan handling: — ett Drama,
 som omfattar tingens upphof och blickar fram mot
 deras undergång. De sällsamma bilder, som möta
 oss i denna våra förfäders lära, skola redan i sig
 sjelfva vara bevis nog, att vi här inträda i en för
 oss och all nyare odling främmande, längesedan för-
 evunnen den mensklige tankans verld, hvars hiero-
 glyfer äro lika undransvärda, som ofta svåra att
 tyda.

VII.

FORTSÄTTNING.

Så heter det i Valas Spådom

”Morgon var tidens
 då Ymer byggde 1)
 ej sand var, ej sjö,
 ej svala hölJOR.
 Jord fanns icke,
 ej himlen ofvan.
 Ett sväljande djup 2) var,
 men gräs ingenstädes.”

Men många tider förr än jorden var Nifelhem skapadt. Var ock förnt i söder den verld som Muspellhem hette. Den är brännande ljus och het, och Surtur dess herrskare, som med eld en gång skall förstöra verlden. Ur brunnen Hvergelmer i Nifelhem falla tolf floder, som kallas Elivågar. Då de kommo så långt ifrån sitt ursprung, att det lefvande gift 3), som dermed följde, stelna-

1) Enligt en annan läsart i Rasks Yngre Edda s. 4. „Då intet var.” Jfr. Völuspá str. 3.

2) Ginungagap.

3) Eitrquikia, egentligen „etterlif.”

de, blef derutaf is. Deröfver göt sig den dagg som kom af giftet och frös till rimfrost, och det ena rimfrostlagret efter det andra ökades i Ginungagap. Så blef den trakten af Ginungagap, som vänder sig mot Norden, fylld af tung is och rimfrost och inifrån kom regn och blåst; men den södra delen lättades upp af de gnistor och strålar, som kommo ur Muspellhem. Der blef rymden så lätt som vindlösa luft; och då varmens fläkt mötte rimfrosten, att den smälte och dröp, blef lif af de lifsdroppar, genom dens kraft, som hettan utsände, och vardt en mans liknelse, som kallas Ymer 4). Så säges i den gamla Sängen:

„Ur Elivågar
sprungo etterdroppar.
De växte tills deraf vardt en Jätte.
Men gnistor flögo
Ur Söderverlden.
Eld gaf rimfrosten lif” 5).

En gud var ingalunda Ymer. Ond var han och alle hans ättlingar. Han sof och föll i svett. Då växte under hans venstra hand en man och en kvinna: och foten aflade med foten en son, som hade sex

4) Jfr. Edda Dæmisaga 5,

5) Vafthrudnismál str. 31.

hufvuden 6). Dädan äro Rimthursarnes (frost-jättarnes) släkten komne. Näst Ymer danades af isens droppar kon Audhumbla. Fyra mjölkströmmar runno ur hennes spenar och närde Ymer. Sjelf födde hon sig med att slicka de med rimfrost belagda saltstenar. Deraf uppkom första dagen om quällen manshår, andra dagen en mans hufvud, tredje dagen en hel man. Han kallas Bure, var fager till utseende, stor och stark. Hans son het Börr 7), som gifte sig med en jättedotter och fick tre söner, Oden, Vile och Ve, hvilka äro sty-

6) Vafthrudnismål str. 33. Jag föredrar denna läsart framför den, som Rask, Finn Magnusen och Köpenhamnska Uppl. af den äldre Edda här upptagit i texten. En sådan vanskaphet tillhörde Jättesläkten. I Skirnisför str. 31. förekommer en trehöfdad jätte, i Hymsisqvida str. 7. en jättequinna med 109 hufvuden. Starkothar, som var af jätteätt, har i HervararSaga och hos Saxo åtta armar. Likväl funnos å andra sidan vackra jätteslägter. Loke var fager till utseende. Gerda, Skade med flera jättedöttrar, som gifte sig med gudar, voro sköna.

7) Bure och Börr eller Burr, i sig sjelf samma namn; betyder i Nordiska Skaldespråket Son i allmänhet: här tillika en son utan fader, ty den förste uppstod ur jorden. Så äfven, enligt Tacitus, Tuisco, Germanernas stamgud och stamfader, hvares son var Mannus (Man); hvilken åter liksom Bör hade 3 söner. (Facit. Germ. c. 2.) Om Mythologiernas egenhet, att på en gång innehålla föreställningarna om världens och nationens första Historia, mer framdeles.

rande för himlen och jorden 8). Men Oden heter Allfader, ty han är alla gudarnas fader 9). Jorden är hans dotter och hans maka, och med henne aflade han sin första son, Asathor, hvilken äro gifna kraft och styrka, hvarmed han besegrar allt lefvande 10). Asasläkten är ljus och skön 1). Tolf äro de gudomlige Asar 2): ej mindre heliga äro Asyniorna 3). Börs söner dräpte Jätten Ymer. Af blodet ur hans sår uppkom en flod, som dränkte hela Rimthursasläkten utom en; Bergelmer kallad, som undkom med sitt husfolk. Från dem härstammade sedan nya Jätteslägter. Men af Ymers kropp gjorde „de blida makter“ den ordnade världen.

”Af Ymers kött
blef jorden skapad,
af blodet hafvet,
af benen bergen,

8) Edda Dæmis. 6.

9) Dæmis. 20. Således begynner med honom guda-dynastien; men en äldre hade likväl funnits i två föregående generationer.

10) Dæmis. 9.

1) Dæmis. 10.

2) Ibid. Oden ingår stundom i detta antal, stundom ickes.

3) Dæmis. 20.

Tråden af håret,
 af hufvudskålen himlen.
 Utaf hans ögonbryn
 gjorde blide gudar
 Midgård åt människornas söner.
 Men af hans hjerna
 blefvo de tunga
 skyar alla skapta" 4).

Derpå togo gudarne de strålar och gnistor, som
 foro lösa och blifvit kastade från Muspellhem, och
 satte dem i rymdem ofvan och nedan att upplysa
 himmel och jord. Ty förut

„Solen det ej viste
 hvar hon salen ägde,
 Stjernorna ej viste
 hvar de stad ägde,
 Månen det ej viste
 hvilken kraft han ägde".

Då gingo alla makter
 till de upphöjda säten,
 De helige gudar
 höllo derom råd:

4) Vafthrudnismál str. 21. Grimnismál str. 40, 41. Edda Dæmis. 8.

Natt och Nedan
 namn de gáfvo,
 Morgon de nämnde
 och Middagsstund,
 Undorn 5) och afton,
 Åren att tälja 6).

Då „kastade Solen högra handen öfver de himmel-
 ska hästar” och begynte sitt lopp.

„Sol sken sunnan
 på svala stenar: 7)
 då grodde å grund
 gröna örter.”

Natt är af jätteslägt, enligt sin härkomst svart och mörk: Jord är hennes dotter. Natt var tre gånger gift, sist med Delling af Asasläkten. Deras son var Dag, ljus och skön enligt sin fädernehärkomst. Allfader tog Natt och hennes son Dag, gaf dem två hästar och två kärror, och satte dem

5) Detta ord, förloradt i Isländskan, finnes än i flera Sv. provincial-dialecter såsom Dagermåls- eller ock aftonvardstid: det förre i Jemtland, det sednare i Vermland och Småland. Enligt Ihre (Glossar. in v. Under) betyder det tredje timman, antingen på förmiddag eller eftermiddag.

6) Völuspá str. 5, 6.

7) ”A svala steina” enligt en annan läsart: ”å salar steina” — på salens stenar. Völuspá str. 4, 5.

på himmelen, att de skulle fara hvarje dygn omkring jorden. Natt far förut med den häst, som heter Rimfaxe, och hvarje morgon daggstänker han jorden med skummet af sitt betsel. Dags häst heter Skinfaxe: hela luften och jorden lyser af hans man. Sols och Månes gång styres af Mundilförs dotter och son, hvilka fadren hade uppkallat efter de bägge himlaljusen och gudarne derföre fråntogo honom och satte upp på himmelen. Månen tog från jorden två barn, Bil och Hjúke, som kommo från en brunn och buro en så på sina skullror. Man ser dem än i Månen 8).

Jorden är flat och rund. Deröfver hvälfver sig himmelen, under hvars fyra hörn gudarne satte fyra dvärgar, som heta Óster, Väster, Norr och Söder. Vid Nordliga ändan af himmelen sitter jätten Hräsvelg (likslukaren) i en örns skepnad. När han fläftar med vingarna utgår vinden öfver människorna 9). Utomkring jorden är „den djupa sjö” eller världshafvet. Ytterst utmed dess stränder fingo Jättarne land; emot dem upprestes innanföre en vall rundt omkring till värn 9). Det är Midgård:

8) Dæmis. 11.

9) Vathrudnismál str. 37. Edda Dæmis. 18.

10) Dæmis. 8.

ntanföre är Utgård. Det förra gudars och människors värld: det senare, i synnerhet åt nordn, jätteslägternas. Der under världsträdets yttersta rot, i mörkrets och köldens rike, hvarur bedöfyaren, sömnen uppstiger hvarje natt och nedslår folken på jorden 1), hvila ock dvergarna 2), hvilke först hade quicknat såsom maskar i Ymers kött, men sedan med gudarnas vilja fått förstånd och människoskapnad 3): der bo med dem Svartalferne 4) och de profetiska jättinnor, Gygiar, Völur, hos Hel i underjorden, hvarur de genom besvärjning kunna uppkallas 5). Men Ljusalferne, skönare än solen, bebo den höga himlen, „den vidtblånande” 6), hvarest palatset Gimle ej af Surturs låga skall skadas. Ty det gifves nio himlar 7). Det gifves nio världar 8) bebodda af

1) Hrafnagaldr Odins str. 13.

2) Hrafnagaldr Odins. str. 26. De vistas eljest ned i jorden och i stenar.

3) Dæmis. 14.

4) Hrafnagaldr Odins l. c.

5) Vegtanisquida str. 8, 9, 10.

6) Vidblain. Dæmis. 17.

7) I Völuspá sägas himlarna vara nio, str. 3. och så många uppräknas äfven i Skalda s. 222.

8) Völuspá l. c. Vafthrudnismál str. 63. Alvismál str. 9.

särskilda varelser. I den nedersta herskar Hel och har dödens välde öfver dem alla 9).

Men ännu funnos ej menniskor,
 „Tills trenne kommo
 ur församlingen
 mäktige, kärleksrike
 Asar till huset.
 Funno på landet
 litet förmående
 Ask och Embla
 skickelselösa.

Ande de ej åtte,
 Förstånd ej hade,
 Ej blod och rörelse
 och vackert anlet.
 Ande gaf Oden,
 Förstånd Hæner,
 blod gaf Loder
 och vackert anlet” 10).

9) Om henne säges i Edda Dæmis. 34, att elände heter hennes sal, hunger hennes fat, svält hennes knif, senfärdig hennes träl och trälinna, förräderi och fall hennes tröskel, tvinsot hennes säng, bleknande qual hennes omhänge. Hon är till hälften blå, och har till hälften menniskofärg.

10) Völuspá str. 17, 18. Stockh. Uppl. Scheving Skand.

Menniskorna äro skapade af träden 10), äro, såsom mannens namn visar, Askens grenar. Men Asken Yggdrasil är det största och bästa af alla träd: dess grenar utbreda sig öfver hela världen och räcka upp till himmelen. En Örn, som är mycket vetande, sitter i dess grenar, och emellan Örnens ögon sitter en Hök 1). Fyra Hjortar springa omkring i asken och bita af dess knoppar, och en ekorre löper der opp och ned, sökande stifta oenighet mellan Örnens och ormen, som ligger i djupet. Af Yggdrasils trenne rötter sträcker sig en öfver Nifelhem, der i brunnen Hvergelmer, som är full af ormar, Nidhogg gnager roten nedan till. Trädet

„drager större tunga
än som menskor veta.
Hjorten biter ofvan,

Sälsk. Skrifter 1810, s. 262. läsér här, i stället för Loder, Lopter, som är ett Lokes namn (jfr. Nyerup Wörterbuch d. Skand. Myth. s. 54). Deri kunde åtminstone en betydelse ligga; hvarom framdeles.

10) Edda Dæmis. 9. Derföre betecknades i den gamla Skaldekonsten män och quinnor med träd. Skálða, s. 151, 158.

1) Om Örnens och Hökens betydelse i Nordiska Mythologien och flera andra, jfr. Hallenberg, Dissertatio de Nocte accipitris, Höknatt. Disquisitio de nominibus in Lingua Sviogothica Lucis et Visus. II. 342.

på sidan det multnar,
Nidhogg fräter nedan" 2).

En annan rot når till Rimthursstarna, och under denna är Mimers brunn, hvori visdom och förstånd äro dolda. Då Allfader en gång kom dit att begära en dryck, måste han sätta sitt ena öga till pant i brunnen; derföre är Oden enögd. Men till Asar och menniskor 3) går Verldsträdets tredje rot, och under denna är Urds brunn, som är mycket helig. Tvenne fåglar födas i Urds brunn. De heta Svanor, och af dem härstammar detta fågelslägte. Nornorna ösa af brunnens vatten hvarje dag öfver trädet, att ej dess grenar må torka eller rutna, såsom det heter i Valas spådom:

„Ask vet jag stånda —
heter Yggdrasil —
det höga träd, bestänkt
med hvita vattnet,
dädan kommer daggen
som i dalar faller;
ståndar evigt grön öfver
Urдарbrunnen" 4).

Nornorna äro af flera slag, goda och onda. Men

2) Grímnismál str. 36.

3) Ibid. str. 32; jfr. Edda Dæmis. 15.

4) Völuspá str. 19.

tre bo i en fager sal under Asken vid brunnen.
 Deras namn utmärka Förtid, Nutid och Fram-
 tid. De rista ödets runor.

„Dädan komma Mör
 mycket vetande,
 Tre från den sal,
 som vid trädet ligger.
 Urd het den ena
 Verdande den andra,
 Skuld den tredje.
 De skuro på tafior,
 lag de sette
 lif de korade
 för tidens barn
 att tälja ödets domar” 5).

Öfver Nornorna förmå gudarna intet: de äro ock;
 såsom det synes, uppfödda hos jättarna, gudarnas
 fiender 6).

Vid Urdarbrunnen är gudarnas domställe.
 De rida dit hvarje dag öfver Bäf-röst, Asabron
 eller Regnbågen, hvilken de befästat mellan him-
 mel och jord och den jättarna ej kunna bestiga; ty

5) Ibid. str. 20, 21.

6) Vafthrudnismál str. 49.

det röda i regnbågen är brinnande eld, och himmelska vatten brusa omkring den. Den är stark, men skall dock brista för Muspels söder 7). Först bodde likväl gudarne äfven på jorden. I midten af densamma byggde de Asgård det fordna, och Allfader insatte der styresmän att jämte sig bestäm- ma människornas öden och vårda stadens angelä- genheter 8). Gudarne uppförde der ett tempel med 12 säten och ett högsäte för Allfader. Det var den största och präktigaste boning på jorden: menni- skorna kallade den Gladshem, och der grundades det vida, gullstrålande Valhall. En annan skön sal upprestes åt gudinnorna; människorna nämna den Vingolf (Vännernas rum). Derpå anlade A- sarne härdar, gjorde konstiga redskap, smidde ri- kedom, pröfvade på allt sin guda-förmåga, hade öf- verflöd på gull och voro glade 9). „De lekte i bor- gen med gyllne taflor” 10).

„De voro glade.

Icke var dem

brist på gull —

7) Edda Dæmis. 13, 15. Grimnismál str. 29.

8) Edda Dæmis. 9. 14. Völuspá str. 7.

9) Völuspá ibid. Edda Dæmis. 14. kallar denna ålder gull- åldern.

10) „Tefldo i túni” Völuspá str. 8. Uttrycket påminner om

Tills trenne kommo
 - och er till mäktige mycket,
 Jättemöar
 ur Jotunhém

Hvilka för öfrigt dessa olycksbådande gäster voro, det lemna de oss bibehållna urkunder i dunkelhet. Frid och förbindelser tyckas ha blifvit ingångna med jättarna. Gudar förmåla sig med sköna jättedöttrar och ätterna blandas. Den till utseendet sköne, men onde och listige Loke, „gudarnas besvikare och förtalare”, synes ibland Asarna upptagen, och kan så mycket svårare från dem skiljas, som mythiska sånger berätta att Loke och Oden redan i tidens början, blandande blod tillsammans, knutit fosterbrödrskap 1). Nu störcdes lycksaligheten genom onda spådomar 2), hvilka redan åsyftade gudaväldets

kämpevisornas: „leka gulltafvel”. Men af str. 61 ses, att här menas de „förunderliga gyllne taflor”, hvilka „gudarnas Förste och Fjelnärs (Odens) ätt hade ägt i tidens begynnelse” och hvilka efter Ragnarök skulle återfinnas på den nya jorden, der man åter skulle påminna sig Fimbultyras (den höge gudans) gamla runor. De gyllne tafloarna hade således under gulläldrens lek gått förlorade.

1) Ægidrecca str. 9.

2) Sådana berättas ha skett gudarna. Edda Dæmia: 34.

en gång förestående undergång. En spående Vala eller Norna blef derföre af Asarna förgäfves dödad. Hon och de onda förutsägelserna upplefde beständigt å nyo. Deraf kom krig,

„Då de Guldveig
lade på spjut
och i Hara 3) sal
henne brände:
tre gånger brände
den tre gånger födda;
ofta å nyo
likväl hon lefver.
Oden utkastade
bland folket ett spjut.
Det var det första
Krig på jorden.”

I detta krig, äfven förbådadt genom Valkyrier-
nas annalkande,

„fjerran komma
beredda att rida
till gudarnas folk” 5)

3) Odens.

4) Völuspá str. 26.

5) Ibid. str. 24.

framträda Vanerne 5), mythiska, från människorna skiljaktiga väsenden 6), herskande öfver Alferna 7), men liksom jättarne berömde för gammal visdom, hvarföre de ock kallas de „vise Vaner“. En förlikning slutar striden, i följe hvaraf Vanen Njord samt hans barn Frey och Freya upptagas bland Asagudarna. Deremot se vi flera andra, som vid verdens och människans skapelse varit Allfader behjelpige, försvinna, sättas ur verksamhet och föga mera omtalas 8. Emellertid vexte Jättarnes krafter och öfvermod. Loke hade funnit den förr omtalta olycksspäende Jättequinnans „halfbrända hjerta“ 9) — „Illslug blef han gjord af elaka quinnan: dädan är i verden allt vidunder kommet.“ Af den ohyggliga kärleken föddes Hel, som Oden nedstörtade till Nifelhem, Midgårds-

5½) Völuspá str. 18., jfr. YnglingaSaga c. 44. som tar Sagan historiskt. Kriget nämnes i Edda Dæmis. 57, som dermed förbinder Mythen om Quaser.

6) Så framställas de beständigt i de mythiska quäderna, jfr. Brynhildarquida I. str. 19.

7) Frey, till härkomst en Vaner, äger Alfhem eller Alfernas värld. Grimmismål. str. 5.

8) Såsom Vile, Ve, Loder.

9) Hyndluljod str. 37, 38. Hon kallas här Angurboda — den „ångerbodande“. — Äfven „den gamla öster ut i Jernakogen.“ Völuspá str. 32 ell. 36. Edda Dæmis. 12.

ormen, som han kastade i hafvet, i hvars djup den ligger kring alla land och biter sig i stjerten, samt Fenris Ulfven, hvilken gudarna lyckades att binda 10). Af samma slägt äro de tvenne Ulfvar, som oupphörligt förfölja Sol och Måne; ty Jättarne söka vinna både dessa och den sköna Freya af gudarna 1). De bortröfva Iduna, genom hvars äpplen gudarna förnyngas, så att desse begynna bli gråhårige och gamle, tills Lokes list, som vållat gudinnans bortröfvande, äfven måste utverka hennes återlemnande 2). Jättarne hota att försänka Asgård, att flytta Valhall till Jotunhem och dräpa alla gudarna 3); de blanda hela luften med gift och blod 4). Thor rensar den med sin ljungeld, bryter allt aftal och förening 5), och begynner denna segrande kamp mot denna onda ätt, hvars särskilda uppträden de gamle skalder besungit, och som fortsättes af de från gudarna härstammande hjelteslägterna på jorden.

10) Edda Dæmis. 34.

1) Edda Bragarædur.

2) Dæmis. 12, 42.

3) Skalda s. 107.

4) Völuspá str. 23. enligt Finu Magnasens öfvers.

5) Ibid.

Men ännu är gudaväldet säkert, så länge Balder den gode, så länge Valhalls 6) väktare lever. Denne Odens och Friggas son är så fager och glänsande, att allt lysar af honom 7), den visaste, värtaligaste och mildaste af Asarna; i hans grännskap tåles intet orent, och hans domar äro oryggelige. För sitt ölycksöde kallas han ock af Skalderna den „blodige guden“ 8) och „tårarnas gud“ 9). Svåra drömmar behådade honom sjelf detta. Spådomar förutsade hans död, och de bekräftas, då Oden sjelf rider till Hels boning och med runor och trollsång väcker ur grafhögen den gamla spåquinnan 10).

„Jag såg Balders
den blodiga guds,
Odens sons
dolda öde“

säger Vala 1). Frigga tog då ed af alla väsen-

6) Völuspá str. 38. Så kallas eljest i egentligare mening Heimdall, som sitter vid Himmelens ände för att vakta bron Bäf-röst för bergresarne. Edda Dæmis. 27.

7) Edda Dæmis. 22.

8) Völuspá str. 36.

9) Gráta-Gud, Skalda s. 193.

10) Vegtamsquida.

1) Völuspá l. c.

den, af eld, vatten, jern och alla malmer, jord, stenar, träd, sjukdomar, djur, foglar, gift och ormar, att de skulle skona Balder. När detta var skedt, föllo Balder och Asarne på det skämt, att han skulle ställa sig midt i deras församling, och de andra skjuta, hugga eller kasta på honom. Ingen ting skadade honom, och alla tyckte detta vara honom en stor ära; men Loke förtröt det. I en quinnas skapnad gick han till Frigga i hennes sal, omtalte uppträdet, får veta orsaken, och frågar om alla ting svurit att ej skada Balder. Frigga svarade: Vestan för Valhall vexer en telning som heter Mistelten 1); den syntes mig för ung

- 1) Mistel, — i Vestergötland ännu Mistelten, på Tyka Mistel, på Engelska Mistletoe, *Viscum album* Linn., en märkvärdig parasit-vext på Ek, men äfven på Lind, Hassel, Äppleträd och Barrträd, — förekommer i södra och medlersta Sverige, vanligast till en eller två fots höjd, men har på öar i Mälaren blifvit tunnen två till tre alnar lång (Wahlenberg). Den är ständigt grönskande. Af de hvita bären göres Fågellim. Mistelten var i den Druidiska religionen helig. En viss dag på våren steg den förnämste Druiden opp i Eken och afskar vexten med en helig knif — Såsom Balders död genom den blinde Höder (jämte likartade gamla mytther hos andra folk.) närmast är en symbol af det genom solens sänkning och ljusets aftagelse bortdöende året, så synes Mistelten, utmärkt genom sin ständiga grönska på träd, hvilka vintern eljest beröfvat deras prydnad, symboliserat det nya året, hvilket inträdande med Vintern, på en gång tyckes döda det gamla och tillika lofva ett nytt. Derföre brukas i Wales att om Julaf-

att kräfvat ed utaf. Loke bortgiok, uppryckte Mistelten, gaf den åt den blinda guden Höder, och bad honom äfven bidraga till Balders ära. Höder kastade, och Balder genomborrad sönk död till jorden. Det är den största olycka, som träffat gudar och menniskor. Då Balder föll, blefvo Asarne såsom mållöse och fälde händerna. De sågo på hvarandra, och alle ville hämnas på upphofsmanen; men ingen vågade det, ty församlingsstället var heligt och fredlyst. Då de försökte tala, brusto de i gråt och Oden kände olyckan så mycket tyngre, som han bäst kunde dömma, hvilken stor förlust Asarne lidit. Frigga sporde hvilken af dem ville rida till Hels boning och erbjuda lösepenningar för hennes son. Hermod, den hurtige, åtog sig denna beskickning, besteg Odens häst och red skyndsamt åstad. Emellertid togo Asarne Balders lik och förde det till sjön. De ville skjuta ut

ton hänga Mistel i taket. Männerna föra quinnfolken derunder och önska dem glad jul och ett godt nytt år. I Frankrike gå bondrängarne för dörrarna och utropa sin nyårsönskan med: „Au gui l'an neuf!" Gui är Misteltens Keltiska namn (ännu på språket i Bretagne), hvarifrån det kommit in i Fransyskan. Wiener Jahrbücher d. Litt. V. B. efter Roberts, Cambrian popular Antiquities, London 1815; som dock ha en annan förklaring än den här lämnade.

hans skepp för att deri bränna honom; men skeppet gick ej af stället, så att Jättequinnan Hyrrocken (eldvirfveln) måste eftersändas från Jötunhem. Hon kom, ridande på en varg och hade huggormar till tyglar, gick fram till skeppet och sköt ut det med ens, så att eld stod deraf och jorden skalf. Balders lik blef nu utburet på skeppet, det ett bål blifvit tillreddt. Då hans maka Nanna såg det, brast hon af sorg, och blef lagd till sin man på bålet. Dit fördes ock hans häst och ridtyg: Oden dittade sin ring. Thor vigde bålet med sin hammare ²⁾ innan det antändes. Många folk bevisade Balders likbrand, äfven Resår och Rimthursår. — Odens son Hermod, som blifvit sänd till Hels gårdar att erbjuda lösepenning för Balder, fick der se sin broder sitta i högsätet hos de döda. Hel svarade, att nu skulle pröfvas om Balder vore så vänsäll, som sagdt blifvit: begreto honom alla ting utan undantag i verlden, så skulle han få återkomma. Då sände Asarne bud öfver hela verlden, att alla måtte gråta Balder ur Hels våld. Alla gjorde det: människorna, djuren, jorden, träd, stenar

2) Att Thors hammarmärke var heligt, synes äfven deraf, att det brukades vid den hedniska vigseln, då äktenskap knöts. Thrymsquida str. 32.

och malmer, såsom man ännu ser dessa ting gråta, då de komma ur frost uti värman. Men då sändebuden återvände hem, funno de vid en berg-häll en jättequinna. Hon het Thöck, och de bådo henne gråta Balder ur Hel. Hon svarade:

„Thöck månd gråta
 med torra tårar
 Balders liffärd.
 Döds eller lefvandes
 som jag ej nödgar:
 Hel behålle sitt rof! 5).

Man trodde det vara Loke. Denne hade den dristigheten att ännu en gång infinna sig i Gudarnes gästabud hos Æger, och i förtröstan på den heliga fred, som vid sådana tillfällen gälde och af gudarna sjelfva óbrottsligen hölls, öfverhopa dem med smådeord, och äfven berömma sig att ha varit orsaken till Balders död 4). Men derefter flydde Loke för Asarnes hämnd, byggde sig ett hus

3) Jfr. Edda Dæmis. 49, som röjer att här en egen saga om Balder blifvit följd. Skalda anmärker, att samma saga af hedniska skalder blifvit behandlad.

4) Detta är ämnet för den gamla sången, som kallas Ægis-drecka (Ægers gästabud) eller Lokaglepsa (Lokes smädelse) i den äldre Edda.

med fyra dörrar för att ha utsigt åt alla håll, men gömde sig och ofta, förbytt till en lax, uti Franangers fors. Der grepo honom Asarne, och förde honom i en bergshåla. De bundo honom med hans egen sons inelfvor öfver trenne klippor, och banden blefvo till jern. Öfver Lokes hufvud uppbängdes en etterorn, så att giftet skulle drypa på hans ansigte. Men hans maka Sigyn sitter hos honom och håller en skål emot etterdropparna. Då den blir full och uttömmes, dryper ettret emellertid i Lokes ansigte; då ristar han sig att jorden skakas, och det kallas jordskalf. Der ligger han bunden till Ragnarök 5).

Nu ilar och Valas blick till denna tidernas skymning, då gudarna störtas och världen försöres, och vi önskade kunna fullständigt meddela hela Eddornas praktfulla beskrifning derom, hvilket rummet ej tillåter.

„Mycket vet den Visa.
Fram ser jag längre
till Makternas afton
och Gudarnas strid” 6).

5) Dæmis. 5o.

6) Völuspá str. 4o.

Först kommer Fimbulvetr, den stora vintern, som består af tre vintrar utan någon sommar emellan; men förut blifver hela världen hemsökt med krig och blodsutgjutelse. Föräldrar skona ej barnen, ej bröder hvarandra.

„Bilålder, Svärdsålder,
Stormålder, Vargålder
innan världen faller.”

Hos trollen gal den eldröde hane, hos Asarna den gullgule, i Hels salar under jorden den sotfärdjade 7). Den bundne Ulfven tjuter, alla band bresta, Jättarne leka, Loke blifver lös. Jorden skakas, dvergarne sucka vid klippans dörr och Yggdrasil dånar och skälfter. Hafvet gäser öfver sina bräddar, ty Midgårdsormen kommer i jätte-raseri och söker sig uppå landet. Då reser sig Heimdal och blåser i Gjallarhornet, så att det höres i alla verldar, och kallar gudarna till strids. Oden talar förgäfves med Mimers hufvud. Örnen skriar och sliter lik, vågen brusar och Nagelfar, det skepp, som är gjordt af de döda människors naglar, loss-

7) Förebod af verldsbranden. Hos Cutheerna, en af Assyrierna från Persien till Samaria förflyttad koloni, var Tuppen en symbol af Elden, och de dyrkade honom under namnet Nergal. II. Konungab. c. XVII. v. 30. Creuzer l. c. II. 90.

nar och framskrider, styrdt af jätten Hrymer 8). Men himlen remnar, och Muspels söner komma riklande derur, anförde af den dunkla Surtur, Allbrännaren 9), som omgifves af eldslågor, och hvars svärd skiner klarare än solen. Under dem brister Bäf-röst, eller den bäfvande himmelsbron i stycken. Loke möter med Hels söner, Hrymer med alla jättar, för att deltaga i en gemensam strid. Alla Asar härkläda sig. Alla Einheriar eller Hjeltar i Valhall draga ut med dem. Främst rider Oden, gudars och människors fader, och på Vigrids ofantliga slätt begynnes den sista striden. Ulfven slukar Oden; men Vidar, hans son, den tyte och starke Asen, hämnar fadren. Heimdal och Loke döda hvarandra. Frey faller för Surtur. Thor dräper Midgårdsormen, men stupar quäfd af dess gift. Sist kastar Surtur eld öfver verlden:

„Solen svartnar.

Jord sjunker i haf.

Af himlen försvinna

de glänsande stjernor.

8) Så den yngre Edda, men enligt Völuspá styr Loke, och på skeppet komma Muspels söner. Likväl omtalar äfven Völuspá himlens reonnande.

9) Hrafnagald. str. 5.

Kring världsträdet rasar
 Ångornas hetta.
 Höga lågan leker
 med sjelfva himlen¹⁰⁾.

Men fast himmel och jord och hela världen uppbrännes, och alle gudar dö och alle Einheriar och allt menniskoslägte, skall likväl hvarje menniska lefva i någon verld evinnerligen. Ty ännu finnas många goda och många elaka hemvist. Bäst är att vara i Gimle i himmelen: lätt är för dem som älska en god dryck att få den i den sal som heter Brimer: en annan god sal, som kallas Sindre, står på Nidafjällen och är af röda gullet. I dessa salar skola gode och dygdige män bo; men menedare, mördare, förförare skola i ormesalen på likstranden vada i etterströmmar¹⁾.

Lefva då ännu några gudar? Gifves då ännu någon himmel och jord? ²⁾.

„Upp ser hon komma
 ännu en gång
 Jord utur hafvet

10) Völuspá str. 46—58. Jfr. Edda Dæmis, 51.

1) Dæmis. 52. Jfr. Völuspá.

2) Dæmis. 53.

herrligt grön.

Forsar falla,

Örn flyger deröfver" — —

heter det i Valas spådom 5).

Solen har, innan hon af Ulfven uppslukades, födt en dotter, lika skön, hvilken när gudarna dö, vandrar sin moders bana 4). Tvenne menniskor ha döljt sig i Hoddmimers skog undan Surturs låga 5). De nära sig af morgondagg, och nya slægter skola från dem härstamma. Utaf Asarna äro ännu Odens söner Vidar och Vale, den ene sin faders den andre Balders hämnare, vid lif. Dem har ej elden och vattnet kunnat skada. De bo på Idaslätten, der som Asgård förr var. Till dem komma Mode och Magne, söner af Thor, och medhafva hans hammare 6). Balder och hans baneman Höder återvända från Hel. De sätta sig tillsammans och ihogkomma de stora efterdömen från fordna ti-

3) Völuspá str. 59.

4) Vafthrudnismál str. 47.

5) Ibid. str. 45. De kallas Lif och Lifthraser.

6) Ibid. str. 51. Völuspá nämner, jämte Balder och Höder, endast Häner. Äfven Njord, som kallas den menlöse (meinsvanr, Grímnismál str. 16), skulle efter Ragnarök återkomma till de visa Vaner. Vafthrudnismál str. 39.

der och de gamla gudomliga runor. I gräset återfinnas de undransvärda gyllne taflor, hvilka

„i tidens början

ägt hade

gudarnas Förste

och Odens släkt.

Osådde mände då

åkrar vaxa,

allt ondt försvinna.

Balder kommer åter,

bebor med Höder

Odens segersal

och gudarnas helgedom —

Förstån j än eller hvad ?” 7).

Ännu en gång framträder Dödens bild, flyr och försvinner: den mörka draken Nidhögg flyger öfver slätten, släpaude på vingarna lik. — Sist sjunker Vala, den gamla spåquinnan sjelf, hvilken Odens troltsång uppväckt från Hells portar för att förkunna världens och gudarnas öde, tillbaka i djupet 8).

Så ljuder den Nordiska Sierskans stämma, bruten, otydlig, halft förnummen till oss genom åldrar-
nas mörker. Den talar om andra tider, andra men-

7) Völuspá str. 61, 62.

8) Ibid. sista strofen.

risor och tankar, fångade i vidskepelsens hand, men klingande, äfven de, till det eviga ljuset och uttryckande denna längtan, fast i ett stammande språk. Ty väl kan man äfven i denna lära igenkänna några af dessa „stora ljud”, om hvilka den Grekiske Skalden, vändande tankan på sköna gerningars minne, sjunger, „att de vandra odödligt öfver jorden och hafvet” 9). Sådana äro de stämmor med hvilka himmel och jord förkunna ett Evtg Väsende och sin egen förgänglighet. Den sista har ingen hedendom starkare uttalat än den gamla Nordiska. Den hänvisar ock derigenom, ehuru dunkelt, på den „Starke ofvanefter” 10), som är öfver de gudar, hvilka „styrktes af jordens krafter, af den svalkande sjö, af skaldernas mjöd” 1) — på den „Mäktigare än den Mäktige, hvilken den ej vågar nämna” 2) — på den Okända Guden, om hvilken ock Hedningarne vetat säga 3).

9) Pindarus, Isthm. IV. 68. Fr. Schlegel brukar bilden om den Grekiska Poesien. Gesch. d. Poesi d. Griech. u. Röm. I. 19.

10) Völuspá. str. 65.

1) Hyndlukod. str. 36.

2) Ibid. str. 41.

3) Apostlagerningarne, c. 17. v. 22 ff.

För öfrigt innehåller Nordboernas Mythologi, såsom andra folkslags, gamla föreställningar om Naturens — om Menniskans och Religionernas — slutligen om Folkets egen Historia; och att den framställer allt detta i hwart annat och på en gång, är just hvad som utmärker Historiens Mythiska Tidsålder.

I.) Med världens uppkomst begynner den. Ur en motsats — såsom i alla Mythologier — emellan mörker och ljus, vatten och eld, köld och värma uppstår det första lif, genom en högre makt 4), ur den af värman livvade droppen 5), materien, som till en början föder med sig sjelf vidunderliga gestalter -- jätten Ymer och hans afföda; — under det i kon Audhumbla och världsträdet Yggdrasil, den organiska kraften framträder uti symboler, hvilka man återfinner i Asiatiska gudaläror och äfven i den Grekiska 6). Det högsta af

4) Med krafti Dess er til sendi hitan. „Genom dens kraft, som tillsände hettan.” Edda Dæmis. 5.

5) Eller i andra kosmogonier ägget.

6) Utur svallet eller dunsten af de genom blixten slagna Titanernas kroppar blef materien. Creuzer om de Bacchiska Mysterierna, Symbolik u. Mythol. III. 385. Enligt en Indisk Kosmogoni „blef utur en droppe Haranguerbeha, och allt synligt är dennes

denna kraft är Gudarne; derföre ej utom naturen; utan inom henne — de äro den chaos motverkande

kropp." Görres *Asiat. Mythengeschichte* I. 80. En Myth från Cochinchina säger, att världen blef skapad af Jätten Banio's kropp. Af hans hufvudskål blef himlen, af hans kött jorden, af hans ben bergen, af hans hår träden, af hans mage hafvet, af hans ögon sol och måne; — nästan ordagrant såsom i Nordiska Mythologien, hvarmed äfven öfverensstämmer, att af denne Jättes fötter söner föddes. Görres I. c. II. 581. — Den Egyptiske Serapis, tillfrågad hvilken gud han vore, svarade genom ett orakel: „Den himmelska världen är mitt hufvud, min mage hafvet, jorden mina fötter, mitt viddseende öga är solens lysande ljus." Macrobius *Saturn.* L. I. c. 19. Den samme anmärker att denna bild i allmänhet tillhörde den gamla Naturfilosofien. „Phycisi mundum magnum hominem et hominem brevem mundum esse dixerunt Macrobius in *Somnium Scipionis* L. II. c. 12. — Hos Indierna är kon, hos Perserna var tjuren en personification af hela naturen. Lika så hos Egyptierna. Kon Audhumbla höres sedermera ej af i den Nordiska Mythologien, men att hon ur det kosmogoniska systemet öfvergått i folktron, och att det förra således ej för den senare var främmande, ses af berättelserna om heliga kor, och om sådana dyrkan i Sverige och Norrige under hedendomen. Ragnar Lodbroks saga c. 7, 9. Olof Tryggvasons saga i *Heims kringla* c. 70. — Verldsträdet återfinnes i den gamla Grekiska Kosmogonien hos Pherecydes (Jfr. Beausobre *Histoire de Manichéisme* I. 329 ff.), hos Inder och Tibetaner (Görres I. c. I. 87. *Georgii Alphabet. Tibetan.* p. 186), hos Perserna (Görres I. 332.), och sannolikt i de gamla Tyskarnas *Irmisul*, hvilket öfversattes med *Universalis columna* af Adam. *Bremena*. Också Oden heter *Atrijr*, som betyder *Sustentans*, *cardo rerum*, *columna*; *Grimnisnål* str. 46, *ärligt Glossar.* till

lifvande ordningen; derföre ej skapare utan ordnare — sjelfve ursprungne utaf elementérna; derföre gudarnas stamfader född ur jorden, ur stenarna 7). Jorden är åter född af natten, är den dunkla i djupet mördade jättens kropp; men under ljusets inflytelse blir hon en annan, blir bättre och fruktbärande. Nu är hon på en gång dotter och maka åt gudarnas fader, och ur himmels och jords omarmning framgår i sonen Asathor den gudakraft, som besegrar mörkrets och oredans dæmoner. Efter en öfversvämning, i hvilken Ymers blod framrusar, rensar ljungelden himmelen och på regnbågen stiga gudarne upp och ned och pläga samquäm med de af världsträdets grenar skapade människorna 8). Troligen är denna öfversvämning den stora

den äldre Edda. Härmed sammanhånga omtalade heliga träd i gamla Norden. Ett sådant, grönskande både sommar och vinter, stod vid forna Upsala tempel, enligt den gamla Scholiasten till Adam af Bremen (Ed. Lindenbrog p. 61), som tillägger att ingen viste af hvad art det var. Bredevid var den heliga källan, hvori offren sänktes.

- 7) Hos Perserna var Mithras, ordnaren af den synliga världen, född ur sten eller jord. Görres l. c. I. 246.
- 8) Af Askens grenar blefvo människorna. Äfven hos Grekerna var människosläktet Askens frukt: *Μελίς καρπός*. Hesychius II. 365, och Hesiodus, Opera et Dies vv. 114, 115. Perserne trodde likaledes att de första människor kommit af ett träd. Görres l. c. I.

flod, om hvilken nästan allt slägte på jorden vittnar 9). Man ser således, att i den Nordiska Mythologien jordens skapelse sammanflutit med dess förnyelse, och först efter floden framträder med den ordnade världen Asagudarnes egentliga välde. Men en tidigare jord, en äldre tid, ett fordnare gigantiskt slägte, äfven en förodinisk gudaätt hade funnits; och gudaslägtet sjelft kunde liksom jorden (emedan det högre hos alla dessa gudar är höljdt i formen af jordiska krafter), blott föryngradt efter förstörelsen framgå. Förut var den tid, „då Allfader var med Rimthussarna”, sedermera hans fiender, „före världens skapelse”, säger Edda 10),

233. Äfven en gudabrygga Tchinavad, liknande den Nordiska Bäfröst, finnes i den Persiska Mythologien. Görres I. 257. II. 584. I den Grekiiskt-romerska är vintergatan denna gudabro.

Est via sublimis, caelo manifesta sereno,

Lactea nomen habet; candore notabilis ipso.

Hac iter est Superis ad magni tecta Tonantis.

Ovidius, Metamorph. L. vv. 168—170.

- 9) Klaproth, Asia Polyglotta, Paris 1823 s. 19 ff. har en intressant undersökning om öfverensstämmelsen i denna tradition, till och med i anseende till tiden, (omkring 3000 före Christus) hos Chineser, Inder, och i Bibeln enligt Samaritanska texten.
- 10) Edda Dæmis. 3. I en uppsats öfver Nordiska Mythologien i första häftet af Iduna, 1811 s. 78, har jag utan förstånd förlöjligt detta — liksom många andre annat.

men rättare — ty det är den enda mening man kan draga af uttrycket — före den förstörande naturhvälfningen, det sista upproret af djupets krafter och det senare gudaslägtets derefter stadgade välde. „Den gamla tiden” var ännu den, då Allfader Oden också med Loke var edsvuren broder 1), och den sednare, deltagande i menniskans skapelse, i hennes blod inlade sin eld 2); ty eld är Loke till namn och betydelse 3), ehuru

- 1) *Ægisdrecca* str. 9. Det är detta gamla fosterbröderskap (man känner helgden af detta band hos förfädren), hvilket gudarne sedermera ej gerna ville höra omtalas; hvarföre Frigga i samma quäde str. 23 säger om Oden och Loke:

„Edra händelser
skolen J aldrig
för menniskor tälja
eller hvad i for d n a dagar
J tvenne Asar öfvat.
Gammalt allt man glömme!”

Oaktadt den sednare läran sökte utplåna spåren deraf, finnes dock i Mytherna flera häntydingar på detta Odens och Lokes for d n a förhållande. Så säges i den yngre Edda, att Loke hade en bror, som het *Helblinde*. *Dæmis*. 33. Men detta är i *Grimnismal* ett af Odens namn.

- 2) *Jfr.* ofvanföre.
- 3) Att *Loki*, som runiskt skrives lika med *Logi* (*Låga*), äfven var en symbol af elden, är tydligt ur flera skäl. Ett laländskt ordspråk säger: *Loki fer yfir akra* — (*Loke far öfver åkrarna*) om eld som kommer i gräs eller säd: *Lokadaun* (*Lokes dunst*) kallas svaivelak-

i början, emedan han var skön till utseendet, ej erkänd såsom den onda, underjordiska, förderfliga elden. Det är ännu i följd af denna gamla förbindelse, som han äfven sedermera finnes i gudarnas sällskap, och, ehuru han är deras vedersakare och anstiftare af deras förderf, äger likväl den en gång gifna eden, det besvurna förbundet, i våra förfäders tro den helgd, att han slutligen drar sina fiender med sig i sin egen undergång. Tiden af en gudadynasti är således i denna Mythologi, såsom i flera andra, tillika en verldstid, början tänkt såsom en skapelse, slutet såsom verldsförstöring 4). Gu-

tiga, vulkaniska dunster: hvarmed och öfverenastämmer, att, enligt Edda, Loke är orsaken till jordbäfning. Hundstjerna, Sirius, heter på Isländska Loka-brenna. I Dannemark säger folket på sina ställen. „Loke dricker vatten”, om det fenomen, som eljest kallas: „att solen drar regn” Finn Magnusen. Edda II. 275, 307.

- 4) Äfven i den Grekiska Mythologien hade tvenne gudagenerationer, Uranos och Kronos (såsom i den Nordiska Bure och Börr) föregått Zeus och hans dynasti; och, ehuru den sednares välde infaller i en redan existerande verld, göres det dock samtidigt med den först ordnade skapelsen, och den genom himlaljusens regelmässiga omlopp bestämda tiden. Cicero (de Natura Deor. II. 25) säger i Stoikernas mening angående fabeln, att Jupiter band sin far Kronos eller Saturnus: „Physica ratio non inelegans inclusa est in impiis fabulis. *Kρόνος* enim — qui est idem *Χρόνος*, id est spatium temporis — vincitur est a Jove, ne immoderatos cursus haberet atque ut eum siderum vinculis alliga-

darne äro tidsgudar, Oden är tidernas fader 5). Att han betydtt himlen, genom hvars ljus de bestämmas, kan slutas deraf, att jorden kallas hans maka, liksom åtskilliga andra hans benämningar och egenakaper tyckas utvisa, att äfven solen varit en af hans betydelsor 6). Men såsom skuggornas drott och de dödas gud 5) är han ock den sol, som ej mera lyser för dagens barn, den nedgångna, underjordiska, nattliga solen; och denna är det öga, som han måst pantsätta i djupet. — Ej osannolik är senare författares förmodan 8), att de i

ret." Med den herskande guda-dynastiens fall skulle åter världens förstörelse bli samtidig.

„Coeli Regia concidens
Ortus atque obitus trahet,
Atque omnes pariter Deos
Perdet mors aliqua et chaos.”

Seneca, Tragoed. Hercules Oetæus v. 1112.

- 5) Aldafauðr. Vafthrudnismál str. 4, 53. Aldagautr. Vegtamsquida str. 6.
- 6) Sådana äro Baleigur, den eldsögade, Svidur, Svidrer, den svedande, brännande (Grimnismál str. 45, 46), Fjölsvidur, den mycket brännande (Resenii Eddain nom. Odini), Jölfauðr, Julfader (ibid); Jólnir (O-lafsen, Nord. Digtk. s. 80.), hvilka sista namn äro märkvärdiga derföre, att den hedniska julen var en fest, som firades till ära af den mot Norden återvändande solen.
- 7) Draugadrottin.
- 8) Ling, Eddornas Sinnbildslära s. 197. Mone, Ge-

en Eddisk sång omtalta tolf himmelska husen 9) utmärka solens årliga gång genom lika många djur-

schichte des Heidenthums im Nordl. Europa, I. 387, och i synnerhet Finn Magnusen, som på den fysiska förklaringen vill grunda ett eget system om Asaläran, hvilket ännu blott är mig bekant genom anmärkningarne till hans öfversättning af den äldre Edda. Den fysiska betydelsen finnes här visserligen, såsom i alla Mythologier. Blott måste man betänka, att den ej är den enda, och att ibland annat äfven derföre all förklaring i detalj ur denna eller någon annan enskild synpunkt ej kan lyckas; hvarpå ock Finn Magnusens egna förklaringar (se hans förklaring af den tytsa Asen Vidar, öfvers. af den äldre Edda l. 128, ett fullkomligt motstycke till: *Lucus, a non lucendo*), ge tillräckliga prof. — I allmänhet uttömmes ingen Mythologi genom det blott allegoriska förklaringsättet, emedan ingen sådan genom blott allegori uppstått. Den åt förståndet mest hemfallande handling, som till ett gifvet begrepp söker en bild, är en helt annan vida abstractare och ofruktbarare själsverksamhet, än den, ur hvars lefvande sköte dessa gamla bilder framvällt. Här har ej bilden kommit till begreppet. Detta har tvärtom ifrån början framstått såsom bild. Den allegoriska förstånds-förklararens förtviflan må denna begreppets och bildens oupplösliga sammansmältning i Mythologierna göra; men det är endast derigenom, som dessa bilder fått sin sjelfständighet, lefvat, rört sig, födt af sig andra bilder i mångfaldiga combinationer, ej efter det beräknande förståndets lagar, utan efter den omedvetet skapande inbillningskraftens behof eller behag. Deraf följer icke, att ej dessa bilder kunna, ur mer än en synpunkt, ha en betydelse i det hela; men denna står ganaka väl tillsammans med bildernas egen sjelfständighet, ja uttalar sig poetiskt så mycket kraftigare, ju mer betydelsen synes osökt.

9) De uppräknas i Grímnismál.

kretsens tecken, hvarpå äfven Odens tolf namn 8) i det gamla Asgård synas ha afseendé; och tvifvelsmålet, om så mycken astronomisk kunskap kunde förutsättas i Asaläran, förfaller genom de bevis vi anfört att denna äfven tillhörde en stam, som kallas „den visaste bland barbarerna” 9), om hvilken historiska intyg vittna, att dess prester och vise kände „de tolf himmelstecknen” samt räknade sådana kunskaper till sin „gudalära”: jag menar den fordom så mäktiga Götiska stammen, hvars namn nu endast i Sverige är bibehållet, och hvilken nära förvandtskap och förbindelse med våra förfäder är onekelig 2). Å andra sidan skiljes uttryckeligen

10) Edda Dæmis. 3.

1) Pene omnibus barbaris Gothi sapientiores semper exstiterunt, Græcisque pene consimiles. Jordanes, De Reb. Geticis. c. 5.

2) Jordanes talar på flera ställen om en presterlig lärdom ibland Göterna. De som innehade den, säger han, voro de förnämste (genere exstabant c. 5), af dem togos både Konungar och Prester (ibid.). De utmärktes genom en slags hög hufvudbonad, och hade äfven deraf ett namn, hvilket Jordanes öfversätter med Pileati (af Pileus, hatt); hvarvid man ihågkommer att Oden i Norden kallades Sidhöttur (den med långa eller sida hatten). Grimmismål str. 46. De kallades äfven Pii c. 10, i hvilket ord, genom förverling af þ (th) med P, enligt Ihres conjectur, det Nordiska Diar (þiar?) ligger. Troligen äro dessa konungliga och

emellan Solen och Oden, hvilken ock företrädesvis bland gudarna är den „mångtydige” eller „mångfaldige” 5). Denna skillnad förekommer äfven i veckodagarnas ostridigt från hedendomen sig härledande benämning och ordning i Norden 4). Ty

presterliga slægter de samma som Jordanes sedermera kallar Anses (Asar). En lärare ibland dessa (samtida med Sullas dietatur i Rom, 80 år f. Ch.) var Diceneus, som blef Göthernas lagstiftare, och hvars lagar, kallade Bellagines, ännu funnos i Jordanes tid. Ibland andra kunskaper, som räknades till „Theologien” (Jordanes c. 11.) och hvarutinnan de ädlaste bland Göterna af Diceneus undervisades, nämner Jordanes uttryckligen „läran om de 12 himmelstecknen och planeternas lopp” (Theoreticen — signorum duodecim et per ea planetarum cursus). I allmänhet kände och namngäfvö Göterne 346 stjernor. Diceneus hade ibland dem så mycken makt, att han äfven rådde på konungarna (ut etiam regibus imperaret), och hans efterträdare var, liksom han, både prest och konung (et Rex et Pontifex). Jordanes ibid. Äfven på Island fannas eljest olärd man, likväl genom förfäders tradition och egna iakttagelser så stjernkunnig, att man der använde hans uppgifter till inrättningen af det christeliga året. Han het Odd, kallades Stjerne-Odd (Stjörnu-Oddi) och anses ha lefvat omkring år 1000. Rimbegla, Präfat. och c. 16. P. I.

3) Fjölner af Fjöld, Fjöll, det Tyka Viel.

4) Veckodagarnas namn af Sol, Sunna (Söndag), Måne (Måndag), Tyr, i genitiven Tys (Tysdag, Tisdag), Oden (Odensdag, Onsdag), Thor (Thorsdag), Frey eller Freya (Fredag), Laugr, Lögr, vatten (Lördag, hvilken hos Isländarne äfven het Tvättedag, Þvottadagur — Rimbegla p. 42 —) och hvilka, med undantag af den sjunde da-

den första dagen har af Solen sitt namn, den tredje åter af Oden, motsvarande Romrarnas

gen, som likväl hos Engelsmän och Nederländare heter Saturday, Saturdag, (det Romerska dies Saturni) motsvara de latinska dies Solis, Lunæ, Mercurii, Jovis, Veneris — en ordning, som man återfinner hos flera gamla nationer — äro utan tvifvel hedniska i Norden. Mina skäl äro: 1) Osannolikheten deraf, att christne lärare skulle, med efterhärmming af de Romerska hedniska namnen, gifvit sådana, tagna af Nordiskt-hedniska gudar, åt veckodagarna. 2) Ett förbud, af Jonas Ögmundsson, som blef förste Biskop i Holum på Island år 1105, att nyttja dessa hedniska dagunn. Þviat ádr varo eptir i Kristinninni miklar oc illar alleifar heidins sidar, er eigi var upprætt ur gudligum akri medan Kristnis var úng, fyrirbaud han starkliga allar hindrvitur, er fornmenm höfdo tekit af túnglkomum eda dægurum, eda eigna daga vitrum mönnum heidnum; sva som at kalla Tysdag, Odins dag eda Þorsdag, en baud hafa þat dagatal sem helgir fednr hafa sett i ritningum, at kalla annan dag viku, Þridia oc sva út: d. ä. „ity att tillforene voro efter i christendomen många och elaka allefvor af hedna seder, hvilket ej blifvit upprotadt ur den gudomliga ákern, medan christendomen var ung, förböd han starkeligen alla vidskepelsor, som fordne män hade tagit af nytánningar och dagar eller att eigna dagar át visa hedniska män, sásom att kalla Tysdag, Odins dag, Thors dag, och böd att hafva det dagatal, som de Helige Fäder hade satt i sina skrifter, och kalla andre dagen i veckan, tredje och så och så vidare.” (Olavius Syntagma de Baptismo p. 190. Jfr. Finni Johannæi Hist. Eccl. Isl. I. 324). 3) Uttryckliga intyg af gamla Engelaka författare, sásom Willielmus Malmesburiensis (från förra hälften af 12:te årh. De Gest. Reg. Angl. L. l. c. 1. jfr. Matthæus Westmonasteriensis, Flores Historiar. ad. an. 449), att Anglerne vid ankomsten till Britannien dyrkade Wo-

Mercurius; om hvilken planet en gammal författare likväl yttrar sig, att den hos många folkslag kallades Apollos eller Solens egen stjärna 5). Då för öfrigt äfven i Mythologien skilnad göres emellan Oden och Solen, är troligt att denna bemärkelse, liksom hos de Gamles gudar, varit den hemliga presterliga lärans 6), till hvilken, efter hvad vi sett, den fysiska betydelsen af mytherna förmentes höra 7). Dock frambryster den öfverallt äfven i den gamla Nordiska folktron. Dess gudar äro naturgudar, på en gång både verkande och lidande i naturen, ordnande dess skiften, men sluteligen sjelfve dessa underkastade. Tidens naturliga, genom himlaljusen bestämda vexlingar, naturens uppvaknande, dvala

den och Frea, och redan då efter den förres namn kallade den fjerde, efter den sednares sjetje dagen i veckan.

- 5) Apollinis nomen multiplici interpretatione ad Solem refertur — Ne Martis quidem aut Mercurii aliud esse numen quam Solem — Apud multas gentes stella Mercurii ad Apollinis nomen refertur. Macrobius, Saturnal. L. I. cc. 17, 19. Om Phrygerna: Solem, sub nomine Attinis, ornant fistula et virga: c. 21.
- 6) Appellationes deorum — ad Solem certa et arcana ratione referuntur. Macrobius L. I. c. 17. På samma ställe kallas denna uttydning ett: secretum.

7) Jfr. ofvanföre.

och återväckelse, äro ock därför naturliga symboler af dem och deras öde, dagen och dess stunder, året och dess tider äfven världsperioder och bilder af tiden i allmänhet 8). Deraf lä-

- 8) Så tala de Gamle om ett världsår, hvilket de kalla *Annus maximus* och *Annus mundanus*, under hvilket alla stjernor skola återkomma till det rum de hade i begynnelsen. Hoc autem, ut *physici* volunt, post annorum quindecim millia peracta contingit, säger *Macrobius* in *Sonn. Scip. L. II. c. 11*. Detta stora år troddes ha begynt med en världsflod och skola sluta med en världsbrand: „nam his alternis temporibus mundus tum exignescere tum exaquescere videtur.“ *Censorinus*, de die natali. c. 18. Uti *Indernas* *Jugs* eller världsåldrar är vanligen 432000 grundtalet. Den första *Jug* innehåller detta tal 4 gånger, den andra 3, den tredje 2, den fjerde 1 gång. Den fjerdas utgång beskrifves på ett sätt, som liknar den *Nordiska* *Mythens*. Då skall neml. *Vischnu* komma på sin himmelska häst och nedrida de gudlösa konungarna: den sköldpadda, på hvars rygg jorden hvilar, skall sänka sig åt hafsbotten: ormen (*midgårdsormen*, som efter orden är världsormen), hvilken sammanhåller henne, skall lossa sin ring, och världen genom svärd, eld och vatten förgås. Derefter skall en ny jord och en ny världsålder begynta, när solen, månen och planeterna råka hvarandra i samma tecken af djurkretsen. *Palmblad*, om *Hind. fornhäfd.* *Svea II. 153*. Talet 432000 förekommer äfven i den *Nordiska* *Mythologien*. I *Grimnismål*, samma sång, som innehåller läran om de 12 guda- eller solhusen, säges nemligen str. 23, att till den sista striden, som föregår världsbranden, skola 800 *Einheriar* utgå ur hvarje af *Valhalls* 540 dörrar. Talen multiplicerade med hvarandra göra 432000: hvilket har gifvit *Professor Cronstrand* (*Vet. Acad. Handl. 1822*) anledning att i en in-

ran om äldrarna — verdensdagens stunder, verdens-
 årets tider — i nästan alla Mythologier. Att den
 äfven i den Nordiska är inhemsk visar bäst den
 sköna Mythen om Balder — utan tvifvel närmast
 en bild af det genom vintern dödade årets lif, och
 derpå af naturens uppvaknande med våren, men
 också en symbol af hela tidens, af det stora verlds-
 årets skiften; och här tillika af en högre bety-
 delse, då den visar oss den allmänna undergången
 såsom en följd af den första gudadöd i världen, god-
 hetens och rättvisans, men låter dem med
 straff och belöning och en ny himmel och en ny
 jord återvända. Härigenom och tillika genom den
 obrottsliga helgd, som den Nordiska Gudaläran fä-
 ster vid eden, höjer den sig öfver Naturen, och
 får en moralisk halt och ett menskligt värde.

II. Ty det är ej blott om Naturen, utan ock
 om Menniskan, som dessa gamla Sagor tala. Gu-
 darne föreställa äfven menskligheten. Derföre är,

teressant uppsats (Försök att förklara Indernas verldsäl-
 drar) utveckla den Astronomiska betydelsen af detta tal.
 Invändningen att våra förfäder räknade 120 på hundra-
 det är ej afgörande, då sjelfva räakensättet efter tio tolft-
 ter på hundradet visar att Decimalsystemet var dem
 bekant. Derföre är ock den senare förekommande skill-
 naden emellan det stora och lilla hundrade troligen
 gammal.

ätminstone till en början, Midgård, människo-
 världen, tillika gudarnas boning; därför äga de
 mänsklig gestalt och mänskliga böjelser, därför ä-
 ro de sjelfve äfven de förste prester, de förste lag-
 stiftare och domare på jorden, uppbyggare af de
 första tempel och städer. Den fysiska betydelse,
 som ligger gudeläran till grund, framträder här-
 med tillika såsom en moralisk. Motsatsen emellan
 Naturens ordnande, välgörande krafter och de
 chaotiska, förstörande blir också motsatsen emellan
 det goda och onda. Liksom ur stridande ele-
 menter världen framgått, så begynner med krig
 den egentliga människohistorien; och det första krig-
 et var ett Religionskrig, ty det föres emellan
 gudarna och deras fiender. Denna betydelse ingår
 redan i sjelfva Kosmogonien. Hvad som framstäl-
 les såsom den ordnade världens skapelse är tillika
 ljusets seger öfver en äldre lära, eller Asalärans e-
 gen utveckling ur den gamla Jotniska religionen,
 som allt sedermera fortfar att visa sig i ett fiendtligt
 förhållande. Men en dylik motsats, likväl slutande
 i försoning, framträder äfven med en annan guda-
 lära, hvilken, som det synes, äfven var mera utbildad
 än den Jotniska. — Man skulle i allmänhet kunna dela
 de hedniska religionerna, i hänseende till deras ver-

kan på människan och hennes förhållande till en högre verld, i de activa och de passiva; blott den sanna religionen sammanfattar och renar bägge riktningarna. De förra söka genom inspiration höja människan till det gudomliga, såsom lågan sträfvar mot himlen: de senare söka tillvägabrinda denna förening genom en försänkning i det oändliga ända till fullkomlig upplösning af allt individuelt och personligt, såsom droppen försvinner i hafvet. De naturliga bilder vi använt på bägge äro de samme som förekomma i de olika Mythologierna, och visa redan dessas olika karakter, allt efter som Vattnet eller Elden i deras föreställningar om tingens uppkomst och natur herrskar, 9) eller rättare, allt efter som naturdyrkans manliga eller kvinnliga princip är den rådande: en skillnad, som äfven inom samma religion, betraktad ur olika synpunkter, kan äga rum. I flera afseenden är den Nordiska gudaläran till karakteren en Eldslära. Ur elden, lärer den, kom det första lif: en krigisk eld är också människans lif, som i kamp och

9) Ty bägge — eller någon annan deremot svarande motsats — ingå i alla mythiska Kosmogonier. *Quippe ubi temperiem sumere humorque calorque, — Conciunt, et ab his oriuntur cuncta duobus — Ovidius, Metamorph. L. I. vv. 430, 431.*

strid söker luft, och i döden på slagfältet förlösning; ur bålet eld stiger det åter till sitt ursprung: ju högre lågan uppflammar mot himmelen, ju fullständigare är befrielsen 10), och verldsbranden är sluteligen gudars och människors gemensamma dödsbål 1) och den siste befriaren. Men äfven de ibland de Gamla, för hvilka elden företrädesvis var lifsprincip i fysisk och moralisk mening, — ty äfven själen, sade de, var eld 2) — skilde emellan den goda och onda, den himmelska och jordiska elden. Den senare vore förtärande, förstörande, den förre lifgifvande, uppehållande

10) YnglingaSaga, c. 10.

1) Att äfven gudarne i den sista striden blott såsom gudar förgås, och att de sålunda förgångne just därför af den Nordiska Mythologien ej vidare nämnas, är tydligt deraf, att gudarne sjelfve äro mensklighetens representanter; men hvarje människa skulle, enligt samma läras uttryckeliga vitsord, lefva i någon värld evimmerligen.

2) *Intelligi debet, calidum illud atque igneum ita in omni fusum esse natura, ut in eo insit procreandi vis et causa gignendi. -- Necessè est illud etiam, in quo sit totius naturæ principatus, esse omnium optimum, omniumque rerum potestate, dominatuque dignissimum. — Quapropter, quoniam ex mundi ardore motus omnis oritur, is autem ardor non alieno impulsu, sed sua sponte movetur: animus sit necesse est.* Stoikern Balbus hos Cicero, *De Natura Deorum* L. II., jfr. cc. 10, 11, 12.

och hade förenat sig med vattnet, som ger elden sin näring. Af denna sista art vore livsvärman i lifvande kroppar, vore stjernorna på himmelen, och solen, hvars lifvande ljus näres af hafvets dunster 3). Det må vara oss tillåtet att påminna om detta ålderdomens fysiska bildspråk; ty de ideer, som den derigenom vill uttrycka, äro så allmänna i Mythologierna, att man ej i någon behöfver tänka på något lån. Eldens dubbla, både förstörande och uppehållande egenskap återfinnes äfven i den Nordiska guda läran; det är Odens och Lokes brödraskap och förbund från tidernas början; i högre mening är det gudaeldens släktskap i människosjälen med förstörelsens och förderfvets låga. Också Eldens förmälning med Vattnet förekommer i dubbel bemärkelse. Den visar sig först i kosmogonisk mening, då bägges motsats 4) upplöses dermed att värman befruktar vattendroppen, och så lifvet uppstår. Men den förekommer äfven i en religionshistorisk betydelse; och denna sista synes ligga i Asars och Vaners krig, och den förlikning hvarmed det ändas. Ehuru obestämdt än dessa sedna-

3) Ibid. co. 15, 16.

4) Discors concordia foetibus apta. Ovidius Metamorph. L. I. v. 433.

te betecknas, så mycket är tydligt, de äro med vattnet beslätade väsenden; ty Njord Vanagudarnas stamfader „råder öfver vindens gång, stillar haf och eld och honom är godt åkalla på sjön och vid fiske” 5). Krig uppstår mellan Asar och Vaner: det vill säga, Eld- och Vattengudar, eller tvenne åt hvarderas dyrkan i synnerhet egnade religioner, strida med hvarandra. En förlikning slutar striden, genom hvilken Njord upptages ibland Asarna, hvarefter hans barn der befästa hans makt 6), under det å andra sidan Asagudar öferslyttas till Vanerna: det vill säga, religionerna blandas; och nu framgå ur eldens och vattnets förening fruktbarhetens gudomligheter — Frey, Freya, Njords afkomlingar bland Asarna. Ej såsom skulle Asaläran förut alldeles saknat sinnebilder af naturens fruktsamhet; ur Himmels och Jords omarmning hade den starke Thor blifvit född, hvars ljungelddar rensa luften och mogna skördarna. Men han

5) Edda Dæmis. 23. Niord är en fiskgud, såsom flere Asiatiske. Jfr. Skalda s. 103.

6) „Det är min tröst,
 då jag långt ifrån
 som gisslan gafs till gudarna,
 att jag aflade en son
 hvilken ingen tadar
 och som fränst är bland Asar” —
 säger Njord om sin son Frey i Egisdrecca str. 35.

var af en annan mera krigisk art, närmare öfverensstämmande med eldslärans lynne än med den ur vattnet födda kärlekens dyrkan. I allmänhet råder i de på den förra i synnerhet grundade religioner, lika afgjordt krigets, som i den sednare vällustens anda. Derföre höra de Vaniske gudarne till en annan ordning ibland Asarna; och då Thor och Frey, bägge bland Asarne kallas de förnämste, sägas detta i helt olika mening om den förres ständigt krigiska kraft, än om den sednare, hvilken, ehuru han kallas „verldens gud” 7) och fruktbarhetens och fridens gifvare 8), likväl för kärlek bortgifvit sitt svärd och derföre kommer vapenlös i gudarnas sista strid 9). Att Vanerne i synnerhet pri-

7) „Veraldar god.” YnglingaSaga c. 13.

8) Ibid.

9) Frey hade en dag satt sig i Hlidskjalf, Odens högäte, och skådade ut öfver all land. Då fick han se en jättedotter, Gerda, så skön, att då hon upplyfte sina armar, lyste deraf luft och haf och hela världen. Frey, slagen af kärlek, måste, för att bekomma henne, bortge sitt svärd. Jfr. Skirnieför och Edda Dæmis. 27. — På samma sätt voro utan tvifvel Frigg och Freya, ehuru till bemärkelsen beslätade, i olika mening de förnämsta bland Asyniorna. Den förra är född af Fjörgvin (lifveta vän). en poetisk benämning på jorden (Glossar. till d. äldre Edda I. 489, Edda Dæmis. 9): den senare är Njords dotter. De gamle tala om fyra Veneres. Den andra i ordningen var den, som föddes af hafveta skum. Cicero, de Nat. Deor. L. III. c. 23.

sas för visket, påminner om en annan skillnad emellan de nämnda bägge gamla religioner. Den ena nemligen, liksom stilla blickande i vattnets spegel, är lika afgjordt contemplativ, som den andra är activ och delar eldens eviga oro. Derföre kallas Frey „den vise” 10), då deremot Thor, den starkaste bland gudar och människor, skillras såsom rå, enfaldig och godtrogen. Ännu en anmärkning om vattnets, beskådningens och vällustens religion må här vara på sitt ställe. Den är öfverallt grymare i sina offer än eldsläran, under det denna i kriget utgjuter mera blod. Alla gamla Mythologier sätta vällusten, njutningen i närmaste förening med död och förstörelse, så att de förras symboler blott liksom äro den frånvända sidan af de senares. Det är derföre ej utan skäl, som en sägen tillskref mennisko-offers införande, ej åt Oden eller Thor, utan åt Frey 1); det är derföre som den Nordiska Venus tillika är döds-gudinna 2) och delar hälften

10) „hinu froþi.” Skirnieför str. 1, 2.

1) Saxo, L. III p. 42. Dermed öfverensstämmer att man i Sverige, enligt YnglingaSagan, stundom offrade människor för årsvest, d. v. s. åt Frey.

2) De Gamles Venus Libitina, på en gång vällustens och dödens gudinna. Creuzer, l. c. IV. 98. *Physici terræ superius hemisphærium, cujus partem incolit-*

med Oden af de slagna i striden; det är derföre, som denna kärlekens gudinna tillika öfvar en så afskyvärd och förstörande trolldom, att deltagande deruti ej ansågs för männer tillständigt 3); det är sluteligen derföre, som hon, i Nordens gudalära, hvilken öfverallt mer ser på betydelsen än formen, framställes med attributer, hvilka mer påminna om kärlekens raseri än behag 4); och det är icke heller utan betydelse för den upptagna religionens för-

mus, Veneris appellatione coluerunt; inferius vero hemisphærium terræ Proserpinam vocaverunt. Macrobius Saturnal. L. I. c. 21. Det var denna Venus-Proserpina (Creuzer, IV. 168.), åt hvilken Athenenserne i de äldsta tider gäfvö mennisko-offer (l. c. IV. 346.), liksom ännu Themistocles åt Dionysos eller Bacchus (l. c. III. 234), i grundegenskaper samma gud som Frey. Gudinnan är den stora naturgudinnan, naturens kvinnliga princip under mångfaldiga namn, äfven stundom Artemis eller Diana; ty den äldsta Diana var Kärlekens moder. Cicero de Natura Deor. L. III. c. 23. Men åt den Tauriska Artemis flöt ock menniskoblod — Schyticæ non mitior ara Dianæ. Lucanus L. I. — och Romarne hade äfven åt denna offrat menniskor. Gerh. Vossius de Origine et progressu Idololatriæ L. I. p. 262. Äfven den Indiska Bhavani är än lycksalighetens och vattnets gûdom, än dödsgudinnan, och dyrkades fordom med mennisko-offer. Palmblad, om Hinduernes Fornhäfder, i Svea II. 117.

- 3) Denna trollkonst kallades Seid (ordet beslägtadt med sjuda) och var införd af Freya. Yngl.S. cc. 4, 7.
- 4) De Gamles Venus far med dufvor, den Nordiska med kattor — djur, hvilkas brånad yttrar sig på ett fiendtligt sätt.

hållande till den gamla, att äktenskapet i Norden signades med den renande eldens symbol, med Thors hammarsmärke 5), och att ej Freya, utan Asynian Var; hörde den äkta eden och vakade öfver dess helgd 6). För öfrigt saknar icke den stora naturgudinnan 7) äfven i Norden flera af dessa båda sköna och betydningfulla drag, hvarmed älderdomen smyckade kärlekens möder. Hon kallas den „gråtfagra“ 8), af följande anledning. Hennes man, som heter Ódr, far långväga bort: Freya gråter öfver hans frånvaro; och hennes tårar äro guld. Det är utan allt tvifvel, att mythen om Balder här möter oss i en annan och kvinnlig gestalt; och redan deraf blir sannolikt att denna sista, liksom Freya sjelf; tillhör en annan i Asaläran upptagen religion. Vi se åter en sinnebild af årets vexling, solens

5) Följer af Thryms-quida, str. 32.

6) Edda Dæmis. 35. Vör, Var betyder var, grannsynt, aktgillvande.

7) En adsum — rerum Natura parens, elementorum omnium domina, seculorum progenies initialis, summa numinum, regina Manium, prima cœlitum, Deorum, Dearumque facies uniformis. — — quæ cœli luminosa culmina, maris salubria flamina, inferorum deplorata silentia nutibus meis dispenso. Cujus numen unicum multiformi specie, ritu vario, nomine multijugo totus veneratur orbis. Cybele om sig sjelf hos Apulejus, L. XL

8) Skalda, s. 119.

bortgång under vintermånaderna och naturens sorg, hvarom så många af de Gamlas Myther tala 9). Ett ovedersägligt bevis att Asaläran ej af dessa är lånad, men väl i många afseenden uppvekt ur samma grund, är att de mest träffande likheterna bestå i enskilda, blott halft utförda drag 1), oftast häntydande på det äldsta och mysteriösa i de Gamles lära. Odr, Freyas gemål, är blott ett annat namn på Oden, Solen 2). I Phrygien firades Cybeles och Attins fest, som grundade sig på en liknande fabel, med fanatiskt och blodigt raseri af beväpnade prester. Äfven Oden i sin kärlek till Freya och sin flykt är Odr, d. ä. den rasande 3), såsom hans eget namn, äfven från ett an-

9) Mytherna om Venus och Adonis, Cybele och Attis (i genitiv. Attinis), Isis och Osiris (jfr. Macrobius l. c. 21), äfvensom om Ceres och Proserpina äro af samma innehåll.

1) Allt hvad som finnes af denna Myth i hvad vi veta om Nordiska gudaläran innehålles i nyss anförda ord ur Edda, Dæmia. 35. En allusion derpå förekommer i YnglingaSagan c. 13.

2) Två hufvud-codices af den yngre Edda, den Upsaliska och den Köpenhamnska kungliga, ha Oden i stället för Odr, då i Skalda talas om Freyas gemål. Ed. Rask. s. 119.

3) Odr betyder häftig, rasande, Björn Haldorson, lat. Lexic.

nat håll, förklaras 4); och man påminner sig att Berserksraseriet utmärkte hans män 5). Att Freya gråter och hennes tårar äro guld, gör den ädlaste metallen — själf en sinnebild och påminnel-
 se af ljuset, — till ett foster af Naturens längtan och sorg öfver den aflägsnade solen: en af de skön-
 neste bilder, som någon Mythologi någonsin skap-
 pat; men dessutom märkvärdig, emedan deri ligger en intressant historisk vink. Att ibland gul-
 dets stående benämningar i det Nordiska skalde-
 språket Frøyas gråt, vattnets eld, floder-
 nas låga 6) så ofta förekomma, är tydligen ett
 minne af guldförande floder, ibland hvilka
 hos de Gamla flere Kaukasiska räknades 7). Vi

4) Wodan, id est, Furor. Adam Bremens. c. 253. c. l. 92. (En annan läsart: Fortior, ger föga någon mening.) Od är det Tyska Wuth. Att eljest Oden, Woden, Gnoden, Godan, (namnet förekommer på alla dessa och än flera sätt) är i grunden detsamma som det så vidt utspridda ordet: Gud, har Hallenberg visat. *Disquisitio de Origine Nominis Gud ex occasione Nummi Cufici.* Stockh. 1796. pp. 57. 71.

5) Yngl. Saga, c. 6.

6) Skalda ss. 128, 129. Guldets kallas vattnets eld; liksom solen himmelens och luftens eld, „eldr himins oc lopts“. Ibid. p. 126.

7) Strabo, L. XI. p. 499. Ed. Casanb;

skulle således i Freya återfinna den gamla Asiatiska Naturgudinnan just i de trakter, dit så många andra af våra forntidssagor hänvisa; och om hon hos våra förfäder het Vanadis 8) af ett Donflodens Nordiska namn, så förekommer äfven hos de Gamla en Aphrodite, hvars namn påminner om samma flod 9).

8) Skalda s. 119.

9) Sn. Sturleson säger att Vanahem låg vid Tanais, som kallades Tanaquisl eller Vanaquisl (den Vanska floden) liksom Freya kallades Vanadis, (den Vanska gudinnan). Men nu förekommer hos de Gamla en Tanaisisk Venus, Aphrodite Tanais, igenitiven Tanaisos (Clemens Alexandrin. Admonitio ad Gentes, p. 43, Ed. Sylburg.) och en Tanaitis dyrkad såsom Kärlekens gudinna af Armenierna, (Eustathius ad Dionysii Periegesin, v. 846, Oxoniæ 1697, p. 257). Häremot har väl blifvit invändt, att detta är den Armeniska och Persiska Anaitis, och att de andra nyss anförda namnen skulle vara falska läsarter, (jfr. Creuzer II. s. 25). De skulle ej då förekomma lika hos tvenne olika författare; och då dyrkan af den Tauriska Diana (i grunden samma gudomlighet) hade spridit sig från nu varande Krim till Rom (Vossius, L. c. L. 162); hvarföre skulle ej den Tanaisiska Veneris dyrkan kunnat tränga till nästgränsande nationer, i symmetriet om dessa tillika kände samma gudinna under andra namn? Hos Clemens Alexandrinus är fråga om en för Perser, Meder och Sarmater gemensam religion; men Diodorus Siculus (II. 90.) talar om Mediska Sarmater. De bodde norr om Kaukasus vid Tanais, och på östra sidan om denna flod, och vi skola snart i dem igenkänna ett med Göterne förbundet folk, Alaner.

III. Men ej blott om Naturen, ej blott om Menniskans och Religionernas Historia, talar Mythologien; den har äfven en national-historisk betydelse, och i framställningen af gudar och andra väsenden, deras särskilda hemvist, deras strider och andra förhållanden, ligger ock folkets egen äldsta historia i mythen drägt. Vi ha redan sett att gudarne äro mensklighetens representanter; men de äro tillika det särskilda folkets; ty folket är och heter Godthiod, gudarnas folk. Sådan är nemligen den enda nationella benämning, som i den äldre Eddas egentligen mythologiska quäden förekommer: — Godthiod, 10) — Gotar 1), Gotnar 2) (namnet skrives olika), den yngre Eddas Gautar, Göter 3). — Urkunderna bestämma

10) Völuspá str. 24. Helreid Brynhildar str. 15, der det icke dess mindre äfven har en nationell bemärkelse, liksom YnglingaSagans Godheimar i Suithiod hin mikla. Frey kallas „Fölvaldr goða“ — gudafolkets (eller ock Göternas) styrare, Skirmisför str. 3. Gothar, (Göter) heter på Angel-saxiska Goða.

1) I Vafthrudnismál, str. 12, säges om Skinfaxe, Dagens häst, att han är „hesta beztr með reidgotom“, enligt orden, den bästa hästen hos Reidgoterna: så kallades de på fasta landet boende Göter.

2) Gotna-land. Grímnismál str. 2.

3) Gautr och Goti, Gautland och Gotland är det:

sålodes sjelfva, hvilken folkstam den gudalära, som sysselsätter oss; förnämligast tillhört. Det är den Götiska; och den säkerhet man har att denna religion verkligen var de Nordiska Göters, de bevis vi anført, att den äfven fanns hos de Utländska Göter, otvifvelagtigheten af bägges stamförvandtskap, styrkt genom ömnesidiga traditioner derom: allt sammanstämmer att befasta denna tanke. Härtill kommer, att redan åtskilliga spår ledt oss till ett sydligt och östligt ursprung för Nordens gamla tro. Men bland alla de folk, af hvilka denna eller en liknande lära bekändes, är intet, hvars tillvarelse både i Norden och Södern eller Östern af vår verldsdel är så viss, som Göternas. Att stammen en gång var tillsammans, innan den spriddes, behöfver ej bevis. Frågan blir, hvar detta stamland, — nemligen det äldsta, hvartill historisk visshet eller sannolikhet kan leda oss, — skall sökas? — Vi påminna oss då, att ifrån 4:de århundradet före Christus, det vill säga, så långt några underrättelser gå tillbaka, Göter nämnas på andra sidan Östersjön; och det förhållande, hvori desse sedermera

samma, enligt Skalda L. 195. Gaur är ett Odens namn och i Grimniamål str. 54 säger han sig föra detta
 i „meþ goðom“.

mot södern utvandrade folk, enligt deras egna traditioner, stodo till Skandinavien, visar, att Göterne här åtminstone ej voro yngre; ehuru deras namn hos gamla författare först förekommer i 2:dra århundradet efter Christus 4). De utländske Göter, först uppträdande på sydliga Östersjökusten, se vi allt ifrån första århundradet i rörelse inåt fasta landet. Strabo finner redan sina Gutoner in i det östliga Tyskland 5). Hos Tacitus når blott en af deras stammar, Rugierne 6), till hafvet; Goto-
nerne bo söder om dem i det inre. Hos Ptolemæus

4) Jfr. ofvanföre s. 83.

5) L. VII. p. 290. Han nämner dem jämte Burgunderna, hvilka också voro ett götiskt folk (Burgundiones gens Gothica. Excerpta ex Agathia, Ed. Grotius, p. 532) och äfven fordom tillhört Norden; ty ön Bornholm (hos Isländarna Borgundrholm, i Ottars och Ulfstens Reseberättelser Burgendaland) har af dem sitt namn. Att ej alla Göther på en gång utvandrade följer redan af hvad vi förr sagt i detta ämne. Tvertom lemningar af Götiska folkstammar funnos ännu länge i Östersjöns södra kustländer och synas der äfven ha blifvit förstärkta af Skandinaviska utflyttningar, tills Letter och Vender i dessa trakter fingo öfverhand; jfr. ofvanföre ss. 110, 120.

6) Trans Lygios Gotores — (Tacitus går här från söder till norr) Protinus deinde ab oceano Rugii. Tacitus, Germ. c. 43. — Rugii autem natio et ipsa Gothica est, sed propriis jam olim vivens legibus. Procopius i Grotii öfvers. L. III. p. 309.

finna vi dem öster om Weichseln 7). I det stora Marcomanniska kriget mot Romrarna (år 163-180) framtråda derpå Götiska folk 8), hvarest flera af dem mot krigstjenst få boningsplatser i Pannonien, Dacien, ja äfven söder om Donau i Moesien och Thracien 9), och här begynna de, etter flera föregående oroligheter, det första stora egentliga kriget emot Romrarna under Kejsar Decius i medlet af tredje århundradet. Till Donauländerna har således otvifvelagtigt en riktning af den Götiska utvandringen gått; men den synes äfven haft en annan, mera östlig. Ptolemæus i andra århundradet finner Götiska folk äfven vid öfra Tanais 10). De

- 7) Gythones i Ptolemæi Sarmatia, hvars vestra gräns är Weichseln.
- 8) Julius Capitolinus in vita Marci Antonini cc. 14. 22; jfr. ofvanföre s. 111.
- 9) Dio Cassius L. LXXI: 11. 12. Jordanes de Reb. Get. c. 15.
- 10) Scyrri, Scirri. Jfr. Ptolemæi Sarmatia ad verum redacta a Gatterer. Commentat. R. Soc. Gotting. Vol. XII. De omtalas redan af Plinius öster om Weichseln (L. IV. c. 13.), Procopius räknar dem bland Götiska nationer (D. B. G. L. I. p. 139. Ed. Grotii), hvilket bestyrkes af anförare-namn ibland dem, t. e. Vulfo (Ulf), Jordanes c. 54. Hos denna förlättare förekomma de såsom ett med Göterna förbundet folk norr om Donau; men blefvo, efter uppkommen oenighet, af Östgöterna slagna; c. 53. Scirer nämnas med andra Göt-

nämnas redan i Augusti tid ibland folken vid Mæotiska sjön 1), hvarest Byzantinske författare i allmänhet sätta Göternas gamla hemland 2), och der lemningar af dem ännu funnos i femtonde och sextonde seklerna 3). De östlige Göterne kallades se-

ska folk såsom Italiens besegrare under Odoaker. „Odoacer, genere Rugus, Thorcilingorum, Scirorum, Herulorumque turbis munitus Italiam invasit“. Jordanes de Regnor. Success. c. 103. Jfr. de Reb. Get. c. 46. Att Jordanes, D. R. G. c. 50, synes räkna dem ibland Alaniska folk, är, såsom vi få se, intet bevis mot deras Götliska släktkap. Gatterer anser äfven Ptolemæi Caryones, i grannskapet af Scirerna vid öfra Tanais, för Taruones, Teruingi, ett Götiskt folk. De Sarmatica Lettic. Popul. orig. l. c. §§ 72, 73.

1) Dionysius (Periegesis vv. 302—5) nämmer ibland folken emellan Ister och Mæotis äfven Germaner (Γερμανοί) och kan dermed blott mena Göter, då han särskildt anför Bastarnerna, hvilka eljest älven voro en Germanisk Stam och af ålder funnos i dessa trakter. Den nämnde geografen lefde under Augustus, såsom synes af Plinius (Hist. Nat. L. VI, c. 27), som omtalar honom.

2) Procopius D. B. G. L. IV. p. 419. Antiquas Gothorum sedes in regionibus Mæoticæ paludi vicinis et inde magis ad Septemtriones situs quærendas esse, ex pluribus Scriptorum Byzantinorum locis colligitur. Stritter, Memoriz Populorum olim ad Danubium, Pontum Euxinum etc. e Scriptt. Hist. Byzantinæ, T. I. p. 1.

3) Nemligen af de så kallade Gothi Tetraxitæ, som quarblefvo vid Mæotis. Byzantinske författare nämna ännu år 1421 Göter på Krim, hvilket till en del kallades Gothia. Detta omtalas äfven af Venetianska Adelsmannen Josaphat Barbaro vid år 1436, och hans Tyska be-

dan Östgöter, liksom de vestlige Westgöter 4), och öfver bägge samt dessutom öfver många underkufvade nationer ifrån Don till Theisse i Ungern, ifrån Svarta till Baltiska hafvet, herskade i medlet af fjerde århundradet 5) den mäktige Hermanrik 6), tills Hunnernas inbrott i Europa på en gång störtade hans välde och tillika Göterna öfver Romerska Riket. — Men var ej denna Göter-

tjent kunde för invånarna göra sig begriplig. Viaggi fatti da Vinetia alla Tana, in Persia etc. Vinegia 1545 in 8:vo, fol. 18. Ed. Aldina. Busbequius, Kejsarlig Legat till Constantinopel i medlet af 16:de seklet, talte vid tvenne personer derifrån. Deras språk hade ännu många rent Götiska ord. (Jfr. Jhres Granskning af dessa i företalet till hans Glossarium och i Reliquiæ Linguæ Geticæ. Ups. 1751). Augerii Gislenii Busbequii Legationis Turcicæ Epistolæ quatuor. Paris 1595. p. 136. Henric Brenner (Epistola ad Eric. Benzelum ad fin. Commentt. Moysis Armeni Stockh. 1723 p. 124), betviflar hela uppgiften, emedan vid hans vistande i dessa trakter, i början af 1700:talet, intet tecken mer fanns af detta språk, som redan förut mycket uppblandadt, då blifvit alldeles utträngdt af Tatariskan. Thunman, (Östl. Völk. s. 333) vill veta att spår af en Götisk Dialect äfven finnes i det gamla Thracien vid det nu varande Silistria.

4) Jordanea. c. 14.

5) Ibid. c. 23. Början af Hermanriks stora Götiska rike infaller vid pass år 335.

6) Hermanaricus, nobilissimus Amalorum. Jordanea c. 23. — Eddornas Jormunrek.

nas vandring åt Östern och Södern i sjelfva verket ett återvändande till gamla hemvist? Hade de ej ur dessa utgått mot Norden i tider, som döfja sig för Historiens blick? — Det är högst sannolikt. Redan Göternas stora talrikhet och makt, då de öfverföllu Romerska Riket, synes ej ensamt kunna förklaras genom vandringarna från Norden; och, om äfven de Götiska folk, hvilka redan i första och andra seklerna nämnas vid Tanais och Pontus, ej der varit gamla, hvilket de ganska möjligen voro, så finna vi likväl med Göterna beslägtade folkstammar, hvilka alldrig tillhört den Baltiska, men väl den Pontiska Norden, af ålder i samma trakter. En sådan stam var utan tvifvel Bastarnerne 7), sådana voro derjämte — om man ej vill förkasta en mängd af de Gamlas intyg — A-

7) Bastarnerne, säger Strabo L. VII. p. 306, voro nästan Germaner. Plinius, Hist. Nat. L. IV. c. 14., räknar dem till den 5:te afdelningen af de Germaniska folken. Tacitus säger, att de genom ömsesidiga giftermål antagit något af Sarmaternas seder. „Sermone, cultu, sede ac domiciliis ut Germani agunt. — — Procerum (al. ceterum) connubiis mixtis non nihil in Sarmatarum habitum foedantur”. German. c. 46. De nämnas först i Historien såsom intagande det inre landet vid Dnieper, och derifrån till Karpatiska bergen; en del förekomma vid Donaus utlopp, Flera Bastarniska folk anföras såsom med Göterna förbundna, hvarom jfr. Cluver, German. Ant. L. III. 187.

laner 8) och äfven Geter 9). Historiskt säkert,

8) Alanerne kallas af Procopius, som kände Alaner och Göter af eget umgänge, ett Götiskt folk. „Vandalis ad Maotidem veteres habuerunt sedes: inde fame pressi ad Germanos, qui nunc Franci dicuntur, Rhenique partes se tulere, adscitis Alanis, Gothica et ipsa natione”. Vandal. p. 9. i Grotii öfversätn. Jfr. de Bello Goth. p. 139. Bland Götterna finna vi dem också under nästan alla de krig, som sluteligen medförde Vestromerska rikets undergång. De deltog i det Marcommanniska (Julius Capitol. in vita Marci Antonini c. 22.), i det Götiska mot Kejsar Valens (Ammian. Marcell. L. XXXI. c. 35). Vi finna Alaner bland Vestgötarna i Gallien (Jordanes de Reb. Get. c. 43). Alaner följde Vandalerna ifrån Pannonien till Spanien och vidare till Africa (Jordanes c. 32. Procopius, Vandal. L. I. p. 18.) och sammansmälte der med dem, likväl så, att Alanernas namn äfven bibehölls i Vandaliska kungatiteln (Stritter, Alanica. ex Scriptt. Byz. L. c. IV. 219). — Jordanes, egentligen född Alan, (c. 50), säger sig likväl vara af Götisk härkomst (c. 60). Hos honom ses äfven att Alaniske Förste-döttrar voro den Amaliska eller Götiskt-kungliga älten genom gifternål förbundna (c. 50). Sådana förbindelser nämnas mer än en gång mellan bägge folken. Maximinus, som år 235 blef Romersk Kejsare, hade en Götisk far och en Alanisk mor. Jul. Capitol. in vita Max. c. 1. — Denna Alanernas Götiska benämning kan ej sägas vara af lika beskaffenhet med den obestämda Skythiska, hvilken eljest tillegnas både Göter och Alaner. Redan i Plinii den äldres tid hade Skythernas namn upphört att utmärka ett eget folk, och „prisca illa appellatio” til-lades blott de aflägsnaste, nästan okända nordiska nationer (Hist. Nat. L. IV. c. 12). Den förr nämnde Josephat Barbaro (Viaggio alla Tana. fol. 18) fann ännu vid Maotis ett Gothia och ett Alania, och bägge folken så blandade, att deraf äfven ett blandadt namn Götitalani (Goti-talani) uppstått. Alanerne,

är åtminstone, att Göterne i synnerhet med bägge dessa sistnämnda folk lefvat i en långvarig och nä-

säger han, hade varit äldst i dessa trakter, Göterne hade kommit såsom eröfrare. Trakten var uppfylld af ättelhögar, (*monticelli fatti à mano, liquali sono in segno di sepolture*; l. c. föl. 4).

- 9) Den förste Romerske författare, som nämmer Göterna under namnet Gothi, säger att de ock kallades Getæ, (*Spartianus in vita Caracallæ c. 10*). *Procopius* berättar att Göterna sades vara ett Getiskt folk. „*Getinum genus Gothos esse ajunt*” (*D. B. G. L. I. p. 207*). En mängd ställen af dylikt innehåll hos sednare Romerska och hos Byzantinska författare, finnas samlade hos *Sheringham*, de *Origine Anglorum*. *Cantabrig. 1670. c. 9*. Till bevis för satsen att Göter och Geter äro samma folk återopar *Jordanes* (c. 9) *Orosius*, som också (*Hist. L. 1. c. 16*) säger: „*Getæ illi, qui et nunc Gothi*”. — För öfrigt, ehuru mycket än *Jordanes* far vilse, då han i Geterne ser sina från Norden utvandrade Göter, så bevisa dock flera ställen hos honom, att under den tid af mer än tre och ett halft århundrade, allt ifrån *Marcomanniska kriget*, som Götiska folk i *Dacien*, *Mœcien* och *Thracien* bott ibland Geter såsom grannar och herskare (för att ej nämna sannolikheten af deras äldre gemenskap vid *Pontus*; bägges traditioner och äfven lagar sammanställ. Så säger han (c. 13), att Göterne efter en seger öfver Romerska Generalen *Fuscus*, i Kejsar *Domitiani* tid, förliknat sina konungar med halfgudar eller *Asar* (*Anses*), och uppräknar derpå ur Götiska sänger deras genealogi. Men detta Romerska krig under *Domitianus* fördes emot *Dacerna* (*Suetonius in Domitian. c. 6*), såsom Geterne af Romarne kallades (*Getæ Daci Romanis dicti. Plinius L. IV. c. 12*). Ännu i *Jordanis* tid funnos hos Göterna lagar, kallade *Belagines* (c. 11), hvilka ansågos ha blifvit stiftade af *Diceneus*, under Götiska konungen *Borbista*. *Strabo* känner bägge dessa män; och omtalar den förstnäm-

ra gemenskap; och då Geternas första historiska stamland är detta samma Thracien 10), hvarest så många spår leda oss att söka en af hufvudkällorna för Grekers och Romares både språk 1) och gudalära 2), hvilka åter med de Götiskt-Germaniska ostridigt äro beslägtade: då Alanerne dere-

da (Dekæneos, L. VII. p. 298. L. XVI. p. 762), såsom en Präst och Spåman, hvilken hos Geterna, enligt deras sed, liksom fordom Zamolxis, äfven förde Gudens namn hvårs präst han var — den senare (Byrebistas, *ibid.*) såsom Geternas konung. Åt Geterna hade således äfven Dicensus gifvit det af Jordanes omtalta namnet (Capillati — de härrike), hvilket Göterne ännu i Jordanis tid firade i sina sånger („quod nomen Gothi pro magno suscipientes adhuc hodie suis cantionibus reminiscuntur”. Jordanes c. 11). Att denna blandning af Getiska och Götiska minnen ej endast var ett misstag af Jordanes, ses således af hans egna åheropanden på hvad som hos hans eget folk, i hans egen tid, var antaget och gällde.

10) Geterna finna vi först i Thracien (hvilket beboddes af ett folk under flera namn. Pomp. Mela L. II. c. 2). Herodot omtalar dem söder om Donau (L. IV. c. 93), såsom de tappreste och rättfärdigaste af Thrakerna. De utbredde sig sedermera på norra sidan om denna flod, sedan de derifrån fördrifvit Skytherna och sträckte sig i århundradet före Christus ända till Dniepern, der de då, såsom Strabo berättar, intagit Olbia och flera andra städer vid Svarta hafvet.

1) Jfr. så väl häröf, som om Götiskans syskonkap med Grekiskan och Latin, Rask, Undersøgelse om det gamle Nordiske eller Isländske Sprogs Oprindelse, Kjöbenh. 1818, s. 159 ff.

2) Creuzer L. c. II: 285, 294, 295.

möt, hvilka äfven uppträda under ett annat i Nordens gamla minnen så ofta återljudande namn, från början voro ett Asiatiskt folk, af Mediskt-Persisk stam, hvars förvandtskap med den Götiska äfven är erkänd 3); så bidrager allt detta att förklara

- 3) Alanerna, hvilkas gamla hemvist sätts vid Kaukasus och Kaspiska hafvet, siuna vi redan i första århundradet efter Chr. äfven öfvergångna till Europa (Dionysii Periegesis v. 305), hvarefter de sedermera omtalas på båda sidor om Tanais (partiti per utramque mundi plagam Alani. Ammian. Marcellin. L. XXX. cc. 5; 6). Med Göter och Vandaler draga de sedermera åt södra och vestra Europa, ja till Africa; dock har en del kvarblifvit vid Kaukasus, i hvars östliga trakter de i 6:te årh. omtalas såsom ett fritt, med Perserna förbundet folk (Procopius D. B. G. L. IV. p. 415. Ed. Grotii), men deremot i det 10:de såsom boende på norra sidan om denna bergskedja (Constantin. Porphyrogenneta hos Stritter l. c. T. IV. p. 396). Der nämna dem Arabiske geografer i samma århundrade under namn af Alaner eller Asar (Histoire des Mongoles depuis Tchinguiz-Khan jusqu'à Timour-Lanc. Paris 1824. T. I. pp. 693; 696). Jüden Benjamin af Tudela sätter i 12:te årh. landet och folket Alan vid Kaukasus (Itinerarium Benjaminii Tudelensis ex hebraico latinum factum, Antwerp. 1575, p. 68). Alaner eller Asar (Alaina ou Asses), kallas de ock i Reseberättelsen af Franciscanermunken Jean Du Plan Carpin, som år 1246 sändes från Päfven Innocens IV till Mongolernas Khan (Voyages en Asie. Collect. de Bergeron. Haye 1735. T. I. p. 58). Venetianaren Josaphat Barbaro, som ifrån 1436 i 16 år uppehöll sig i deras grannskap, säger, att Alanerne sjelfve nämnde sig så. (La Alania é derivata da i populi detti Alani, liquali nella lor lingua si chiamano As. Viaggio alla Tana, fol. 4). Dessa Alaners i-

den dubbla, — Orientaliska och Grekiska, — åder, som genomgår våra förfäders äldsta erinringar och gudalära, och med skäl väcker uppmärksamhet. Efterkommande af Alanerna — ett namn, hvarunder en Svensk Resande ännu år 1699 hörde dem

identitet med de nuvarande Osseterna på Kaukasus har Klapproth (Reise in den Kaukasus 1. 66 och Asia Polyglotta s. 83) bevisat. Enligt deras egna traditioner ha de fordom sträckt sig ända till Tanais. För Mongolerna, som i 13:de seklet bekrigade och underkufvade dem, synas de sedermera ha dragit sig tillbaka i bergen. Likväl fann Josaphat Barbaro i 15:de årh. dem ännu vid Maotis. Sjelfve kalla de sig Iron, hvilket både påminner derom, att Iran är Persiens och Mediens gamla, ännu i Orienten gällande namn, och om Diodori Siculi (L. II. p. 90) och Plinii (L. VI. c. 7) berättelser, att Sarmater funnos vid Tanais, som voro af Mediskt ursprung. Deras språk, ehuru uppblandadt genom den stora mängd af tungomål, som af ålder funnos vid Kaukasus, går likväl de Mediskt-Persiska närmast (Asia Polyglotta, Paris 1823. s. 83 ff.), hvilkas förvandtskap med de Götiskt-Germaniska åter är erkänd. I bland 317 af Klapproth (l. c.) anförda Ossetiska ord äro, vid närmare granskning, 61 Götiska, således $\frac{1}{5}$. Tillägges kan, att ord, hvilkas föremål saknas i Norden, äro särskildt bevisande för gemenskap med sydliga folk, i hvilkas tungomål samma ord återfinnas. Elefant heter i det gamla Nordiska språket Fil (Björn Haldorsons Isl. Lex.), Ordet är detsamma med det Ossetiska och Persiska Pil (med den så ofta förekommande förvexlingen af p och f), och har samma betydelse så i dessa språk (Klapproth, Reise in den Kaukasus II. 208), som i det Indiska Sanskrit, der det skrives Pīlu; men i Arabiskan åter Fil. A. W. Schlegel, Ind. Biblioth. I B. 2 H. ss. 209, 211.

omtalas — bo än i dag på Kaukasus. 4) i patriar-
kalisk författning under sina Eldar (Äldsta), fruk-
tansvärde för grannar och resande genom röfve-
rier 5). Fordom herskade „Alanernas thron“ 6),
hvars kungasläkt berömde sig att härstamma från
Gudarna 7), ända till Tanaïs 8), der staden A-
sow efter dem blifvit benämnd. Ty desse Alaner
äro Orientalernas och den Europeiska Medeltidens

4) Henric Brenner följde år 1697 Fabricius, hvilken af K. Carl XI sändes som Legat till Persiska hofvet och lemnades der, för att följa det Persiska Sändebudet Sa-
rug Chanbeg till Sverige. De togo vägen öfver Kau-
kasus 1699. men blefvo vid inträdet inom Ryska grän-
sen fångne, och Brenner, kvarhållen, tills efter Nystad-
ska freden, då han vid sin återkomst blef Bibliothecarius
vid Kgl. Bibliotheket i Stockholm, och dog 1732. Han
hade hört att Alaner ännu funnos på Kaukasus. „Cum
ego in monte Caucaso inter Tartaros, Komuckos vel Da-
gestanos versarer atque in castris eorum essem, satis
certus fieri potui in montibus illis adhuc habitare Ala-
nos“. Notæ in Epitom. Comment. Moyse Armeni.
Stockh. 1723, p. 87.

5) Klaproth, Reise in den Kaukasus II, 608, och Asia
Polyglotta s. 83.

6) „Solium Alanorum“ — Afbildad i Reiskes öfvers.
hos Büsching, Magaz. V. 316.

7) Moses af Khorene, Histor. Armen. L. II. c. 47. p. 162.

8) Ritter, Erdkunde II. 845. — Äfven enligt Oseter-
nas egna traditioner. Klaproth Reise in d. Kauka-
sus I. 67, 69.

Asar 9), och berättas Torr sjelfve ha kallat sig med detta namn, hvilket ännu tillägges dem af deras grannar Tataferna 10) och Georgierna. Benämningen Ossëter är den, hvarmed de vanligen utmärkas 1). — Så tycker man sig i Mythologiens bilder äfven igenkänna historiska gestalter; liksom vid synkretsens rand i det blå fjerran himmel och jord sammanflyta. — Men det är först i följande afdelning, som vi utförligare kunna häröfver yttra oss.

VIII.

YNGLINGA-SAGAN.

Vi ha sett att i den Nordiska Mythologien ej en eller några få enskilda författare, utan i sjelfva verket en hel tidsålder talar till oss. Det samma gäller äfven om de mer Historiska Urkunderna för Nordens forntid. Men i det ena som andra

9) I de Ryka Krönikorna förekomma de under namn af Jasser. Karamain, Ryka Rikets Historia, Tyska öfvers. Riga 1820. I, 204.

10) Oss enl. Klapproth l. c. p. 68. Till uttalet alldeles samma ord, som det Nordiska A'ss (läs: Åss) nomin. sing. af Æsir, (Asar).

1) Af Georgierna kallas de Osi, men deras bopingsplatser Osethi, hvaraf namnet Ossëter uppstått.

afsaendet har ett namn företrädesvis öfvergått till esteryeriden. — Detta namn är Snorre Sturleson 1). — Emedan hans Samling af de

- 1) Född 1178 af en släkt, som räknade sina anor både till Ynglinga-ätten och den Lodbroska, uppfödd hos Jon Loptson, som var sonson af Sämund Frode och dotter-son af K. Magnus Barfot i Norrige. Snorre Sturleson blef den vittrasta, rikaste, mäktigaste Isländare på sin tid, tog en högst liflig, ofta honom själf ej hedrande del i de factioner, som denna tiden delte öns mäktiga, och kom ej sällan i spetsen för nära 1000 väpnade män till Alltinget. År 1218 besökte han första gången Norrige och följande året Sverige, der han blef väl emottagen af Göta-lagmannen Eskil och hans hustru Christina, förut förmäld med Norrska Jarlen Håkan Gelin, till hvares ära Snorre Sturleson diktat ett skaldequäde. Nu diktade han ett sådant äfven öfver Christina och fick, ibland andra gåfvor, af henne äfven den fana, som Konung Erik Knutson brukat i kriget mot Sverker II. Han författade äfven sedermera en äredikt öfver K. Erik Läspe. I Norrige blef han K. Håkans Drota och Länsman. Vid sitt andra besök derstädes år 1237 upphöjdes han af Hertig Skule till Jarl, men föll i K. Håkans onåd, hvilket efter återkomsten till Island gaf anledning till utbrottet af hans fienders stämplingar. Gissor Thorvaldson, som hade varit hans måg, nu utnämnd till Jarl af K. Håkan, lät öfverfalla och mörda honom på hans gård Reikholt om natten d. 22 Sept. 1241. Så slutade Snorre Sturleson i sitt 63 år. Han hade två, andre säga flere gånger varit Isländarnes Lagman. Vita Snorrón. Sturlæi framför den Köpenh. Uppl. af Heimskringla, i D. I SturlungaSagan (5 D. 11 c.) berättas att Snorre sammansatt Sagoböcker. Isländska Annaler, cit. af Müller, SagaBibl. III. 406 tillskrifva honom Edda „ok margar adrar Frædibækur och Islenskar Sangur“, och säga att han var „maðr vitr och margfróðr, höfðingi mikill ok slægvitri“ (en vis och mångkunnig man, en stor höfdinge och slug).

Nordiska Konungasagorna eller Heimskringla (så kallad efter de första orden i företalet) länge var bekant, under det de källor, hvarur den blifvit hämtad, ännu föga blifvit granskade, och de otryckta samlingar, som med den samma kunde jämföras, föga kändes, städgade sig äfven i allmänhet den öfvertygelse, att den förre vore ett sjelfständigt verk, af författaren efter gamla skaldesånger och trovärdiga mäns berättelser sjelf sammanfatt, blott med ledning, särdeles i hänseende till tideräkningen, af äldre arbeten, såsom Are Frodes, hvilka i företalet återopas. Förhållandet är ej alldeles sådant. Hvad Snorre Sturleson i detta sitt företal anför om Nordiska Konungasagornas ursprung ur berättelser och sånger, angår mera dessa redan före honom skrifna Sagors uppkomst i allmänhet, än hans egen åtgärd, hvilken, såsom nyare undersökningar 2) utvisa, mest inskränkt sig till Ordnan-
de och Samling. Därföre säger han ock sjelf om

2) Se dessa i Prof. P. E. Müllers Critisk Undersökelse af Danmarks og Norges Sagallistorie, eller om Trovärdigheden af Saxos og Snorros Kilder. Kjöb. 1823 — och samma författares upplysningar om de öfriga ännu otryckta redactionerna af Konungasagorna (till en del äldre än Heimskringla), i Sagabibliotek III D. ss. 434-461. En af dessa, Erik Oddasons så kallade Hryggjarstykke, citeras i Heimskringla, Sagan om Sigurd, Inge och Östen, c. 11. T. II. s. 333, Ed. Peringsk.

sitt eget arbete, att han deri „låtit skrifva forn-sagor om de höfdingar, som haft rike i Nordlanden” 3). Jämförelsen med hans ännu till en del bibehållna källor, röjer att han i dessa blott förbigått det alltför vidlöftiga, det mindre viktiga, det otroliga, men för öfrigt utan betänkande ordagrannt låtit afskrifva hvad han ej funnit anledning att rättat, och att således stil och berättelse ingalunda äro hans, utan de merendels okända Sagoskrifvarnes, som derutinnan under den äldre perioden så liknade hvarandra, att framställningen tillhör tidsåldern i allmänhet 4). Så som d. historiska sagorna i allmänhet uppstodo hos Isländarne, så ha äfven de Nordiska Konungasagorna bildat sig, utan egentlig författare, ur skaldernas quäden och den muntliga berättelsen, tills de slutligen blevo i skrift författade. Enskilde lärde män, såsom Presterne Sæmund och Are, hade redan tidigt i dessa berättelser sökt införa kronologisk ordning och bestämma tidräkningen; och efter hand uppkommo flera Samlingar af de Nordiska Konungasagorna, bland hvilka Heimskringla är den yppersta. Men detta dess inre värde

3) Heimskringla, Företalet. Jfr. Olof Tryggvasons Saga, ibid. s. 86, mot slutet.

4) Müller, Crit. Undersøgelse om Snorros Kilder, s. 181.

och det förträdet att vara föranstaltad af en bland Islands största och snillrikaste män är ej det enda, som utmärker denna samling. Den sträcker sig också i tiden längre tillbaka än någon af de öfriga ännu bibehållna. Ingen af dessa handskriftliga samlingar går längre än till Harald Hårfagers fader 5). Sämunds Annaler, Ares Norrska Krönika, bägge förlorade, synas ej heller sträckt sig längre 6),

5) Müller, l. c. s. 184.

6) En anonym Isländare, som författat en äredikt öfver Jon Loptson, hvilken dog 1197 (Snorre Sturlesons fosterfar och Sämunds sones.), uppräknar i detta ännu bibehållna quäde hans förfäder ifrån Harald Hårfager, och säger sig angående Norrska konungarnes tidsföljd och regeringsår hafva följt Sämunds beräkning. Torfæus Series Reg. Dan. p. 41. Af Are, född 1058, död 1148, finnes ännu hans bok om Island, (Schedæ seu Libellus de Islandia, Islendingabok dictus, Hayn. 1733), hvartill är bifogadt hans Langfedgatal öfver Ynglingar och Breidfirthingar, hans egna förfäder. Sjelf säger han sig dessutom ha författat Ättartal och Konungars lefverne (Ættartala oc Kununga æfi). Snorre Sturleson (företal till Heimskr.) vittnar att Are i Islandsboken bifogat många underrättelser om såväl Danaka, som Norrska och Engelska konungar, och det är utan tvifvel dessa, hvilka Are sjelf säger sig ha utelemnadt i den senare, efter Sämunds råd granskade, kortare redactionen af boken; hvilken vi nu endast äga quar. (Jfr. Prologen till Ares Schedæ). Men Norrske Konungarnas lefverne (Æfi Norega Konunga) hade han särskildt skrifvit efter sägen af gamla och trovärdiga män, hvilka Snorre Sturleson uppräknar. Att denna Ares Norrska Krönika ej gått ut öfver Harald Hårfagers tid, följer både af Snorre Sturle-

ehuru den senare förer sitt eget släktregister genom Ynglinga-ätten till Asarna. Norrske Munken Theodorice säger sig af Isländarna ha lärt sin första kronologiska uppgift, nemligen den ungefärliga tiden för begynnelsen af Harald Hårfagers regering 7). De hade således ej kunstat lära hönsmärgon äldre tidsbestämning. Snorre Sturleson, som tyckes ha skiljt sig ifrån sina föregångare genom ett större afseende på skuldernas vittnesbörd 8),

sons intyg, att Are räknat tiden ifrån Islands bebyggelse, och af Norrske Munken Theodorice, som återoppar Isländarne, och troligen känt Ares skrift, åtminstone genom berättelse, men begynner först med Harald Hårfager.

7) Theodoricus Monachus de Reg. Vet. Norv. ap. Langebek, f. V. p. 312. „Hunc numerum annotam, investigatum, prout diligentissime potuimus, ab illis, quos nos vulgato nomine Islendingos vocamus, hoc loco posuimus, quos constat sine ulla dubitatione præ omnibus aquilonaribus populis in hujusmodi semper et peritiores et curiosiores exstitisse. Sed quia valde difficile est in hisce ad liquidam veritatem comprehendere, maxime ubi nulla opitulatur scriptorum auctoritas, istum numerum nullomodo volumus præjudicare certiori, si reperiri valeat, considerantes illud Apostoli ad Thimotheum: „Genealogias et infinitas quæstiones devita.” c. I. Genom ett skriffel har författaren dock satt början af Harald Hårfagers regering år 1052 i stället för 852. Jfr. Langebeks Anmärkn.

8) Sedan Snorre Sturleson intygat Are Frodes sannfärdighet och kunskaper, inhämtade af gamla och vittra

bestämmer sjelf Harald Hårfagers epok såsom den, från hvilken man hade samtida intyg af välbekanta Skalder att åberopa 9). Men om nu det egenteligen historiska minnet börjar med samtida eller åtminstone från händelserna ej allt för långt aflägsna vittnens intyganden, så är den historiska tidens början hos Isländarna äfven härigenom bestämd. Den infaller i 9:de århundradet och sammanfaller med Islands eget bebyggande, hvilket naturligen var den viktigaste tidpunkten för folket, och genom Are Frode hade den blifvit kronologiskt bestämd. Hvad sedermera skedde på deras egen ö, eller sig tilldrog i den öfriga Norden, med hvilken de stodo i oupphörlig förbindelse, derom lefde hos dem en erinring, hvars friskhet ej hann blekna innan

mäns berättelser, tillägger han: „men quädena synas mig minst förändrade, om de rätt quädas och med förstånd nyttjas.” Heimskr. Föret.

9) „Med Harald voro skalder, och kunna män ännu deras quäden, och quäden om alla de konungar som sedan hafva varit i Norge, och taga vi mest efterdöme af det, som är sagdt i de quäden, hvilka äro quädna för höfdingarna sjelfva eller deras söner: det tage vi för att vara sannt, hvad i de quäden finnes om deras färder eller krig. Det är väl skaldernas sed, att prisa den mest, inför hvilken de äro; men ingen månne våga att säga inför någon sådane hans verk, hvilka alle det hörde så väl som han sjelf viste vara fäfänglighet och skrock: det vore hädelse, men icke lof.” Snorre Sturles. *ibid*

den öfvergick i skrift. Om den tid som föregick deras eget samhälls stiftelse skulle deras minnen nödvändigt vara sparsammare, dunklare. De inskränkte sig i synnerhet till de underrättelser, som hos dem bibehållit sig angående deras Skandinaviska anor. De förnämsta Isländska slägters historiska sagor äro ej heller derom serdeles mångordiga, och anföra af förfädrens slägtlinea före Islands bebyggelse, sällan mer än tre eller fyra leder. — Hvad skola vi då dömma om Ynglingasagans trettio åtteleder före Harald Hårfager? Hvad om den historia om nio århundraden, hvilken man härpå velat bygga? — Frågan fordrar en pröfning af denna Saga både till form och innehåll.

Ynglingasagan, säger Snorre Sturleson, var skrifven efter ett quäde af Thiodolf den vise från Hvine 10), hofskald hos Konung Harald Hårfager i Norrige, och den hade sedan blifvit förökt efter „lärde mäns” berättelser. Redan dessa uttryck synas häntyda derpå, att denna Saga liksom de öfriga Konungasagor, hvilka Sturleson upptagit i sin samling, före honom funnits skrifven; hvilket nyare forskare äfven antagit. Från sjelfva Ynglin-

10) Sn. Sturleson, l. c. Hvine är ett ställe uti Agder i Norrige.

gasagan ha de åter velat urskilja de första tretton kapitlen, som angå Odens och Asarnes invandring 1). Ett ibland skälen är, att Thiodolfs quäde först åberopas vid Fjolner, den förste Ynglingen och son af den Yngve Frey, som skall gifvit hela ätten sitt namn; då deremot om de förutgående personer och händelser, — då man undantar en strof om Gefion af Brage den gamle 2) — ingi skalders vittnesbörd anföras, ej heller gerna kunnat åberopas, emedan i skaldernas behandling af Mytherna, Asarne framställas såsom gudar, då de deremot i Ynglingasagan uppträda såsom historiske personer. Häraf har man velat sluta, att de första tretton kapitlen af Ynglingasagan äro ett senare tillägg, och af Snorre Sturlesons egen hand 3). — Vi kunna ej dela denna sista tanka. Att företalet till Heimskringla, hvilket i synnerhet redogör för Ynglingasagens uppkomst, är af Snorre Sturleson sjelf författadt, derom kan intet tvifvel uppstå. Men nu förekomma olikheter emellan detta företals uppgifter och Ynglingasagens egna 4), hvilka visa att

1) Müller, Critisk Undersögelse s. 184.

2) YnglingaSaga, c. 5.

3) Müller, l. c. s. 185.

4) I företalet till Heimskringla säges, att i Ejvind Skalda-

företalets författare ottdera följt andra traditioner, eller — hvilket dock synes mindre troligt — i några omständigheter sjelf misstagit sig om Sagans innehåll. Hardt nära omöjligt är i alla fall, att dessa hvarandra motsägande uppgifter inom få blad kunnat flyta ur samma penna. Å andra sidan kan man anse för afgjordt, att de första tretton kapitlen ej kunnat tillhöra den ursprungligen på Thiodolfs quåde grundade Ynglingasagan. Sannolikt har denna Skald nöjt sig med att, enligt gammal Nordisk tro, föra sin konungaätts anor till Gudarna. Hvad om dessa för öfrigt här förmäles är tydligen en historisk förklaring af Mytherna, som ej låg i Skaldernas föreställningssätt. Hela framställningen i denna del af Sagan påminner dessutom allt för mycket om Medeltidens lärdom, att vi ej just här skulle igenkänna den beståndsdel, hvilken Snor-

spillers Halseygiatal, eller quåde om Norraka Jarlen Håkan den rikes förfäder, Säming kallas Yngve Freys son. I sjelfva sagan, c. 9, heter det åter att denne Säming, till hvilken Håkan Jarl räknade sin ätt, var Odens son med Skade, och verser af just samma Ejvind anföras till stöd derföre. I företalet säges, att Thiodolf i Ynglingatalet omtalat trettio Harald Hårfagers (eller hans syskonebarn Ragnvalds) förfäder med deras död och lägerställen. Räknar man lederna i sjelfva Sagan, till och med Njord, som är den förste, så äro de blott tjugua-tta; och Thiodolfs quåde återopas der först vid Fjolner, den tredje från Njord.

re Sturleson sjelf angifver, då han säger „att Ynglingasagan blifvit förökt efter lärde mäns berättelser” 5). Detta visar sig redan i sjelfva början, vid beskrifningen om ländernas läge och verdensdelarne 6), i hvilken man vida mindre igenkänner Nordboens egen på vidsträckta resor grundade erfarenhet, än en ur böcker hämtad lärdom. Tanais, såsom gräns emellan Europa och Asien 7), denna flods ursprung „från de fjäll mot Norden, som äro utanföre alla bebyggda orter”, (det vill säga ur de Ripæiska bergen) äro föreställningar ärfda ur den gamla Geografien. Serkland, ett namn hvarmed Afrika, men äfven flera mot Söder belägna länder betecknades 8), är utan tvifvel de Gamles Serica, Blåland, hvars södra del för hetta ej är beboe-

5) — — Vidankit eptir sögu frodra manna.

6) YnglingaSaga, c. 1. Här säges att verdensdelen Europa af somlige kallas Enea. Den som kan angifva den äldre bok, i hvilken detta sista obrukliga namn i stället för Europa förekommer, har ock funnit den egentliga källan för YnglingaSagens Geografi. Jag har förgäfvat sökt den; men den har äfven varit författarens till den yngre Edans företal, som också har Europa eller Enea.

7) „Tanais heiter á er skilnr Europam frá Asia,” säges det äfven i Rimbegla. P. III. c. 11.

8) Fragmentum vetus Islandicum ap. Langebek, T. III. p. 36, förnär „Serkland och Kaldea.”

lig, Ethiopien: det stora Suithiod, är både till namn och betydelse detsamma som det gamla Schytia magna 9), hvilket af andra Isländare äfven uttryckeligen anmärkes 10). Betänker man nu, att sjelfva namnen Asar och Asgård redan äro nog att leda tankan på Asien 1), äfven utan nå-

9) *Æthiopia magistro Snorronis fuit Blaland; ex Schytia, propter tenuem convenientiam vocis, factum est Suithiod, et ex Schytia magna, ut fautores Ephorianæ sententiæ loquebantur, Suithiod miklu: Serkland Ephoriana est India — — Bayer, Conversiones rer. Schytic. Opuscula. Halæ 1770. p. 249. Geografen från Ravenna förenar bägge namnen, då han talar om India Serica, och Bayer härleder namnet Serica, Serkland från det Arabiska Scherk, Schark, som betyder Orienten — (af deas pluralis Scharkin har ordet Saracener, Österlänningar uppstått). I Rimbegla P. III. c. 9. säges att tre Indialand funnos: ett låg vid Blaland (som här förklaras för Mauritanien), ett annat vid Serkland, det tredje vid världens ända. Dersammastädes säges, c. 10, att floden Tigris faller genom Serkland.*

10) „I Europa er austaz Cithia, þat kollum ver Suithiod hinu myclu“. Fragmentum vetus Islandic. ap. Langebek l. c. *Annalista Saxo* (från 12:te årh.) ap. Eccard. *Corp. Historicor. Medii Ævi*. I. 195, säger att Norrmännen, som i 9:de århundradet härjade Frankrike, kommo från Sithia inferior — „si quidem a Sithia inferiori egressi Normanni lingua barbara, quasi homines septentrionales, dicti sunt.“ Den gamla Prosaiska Svenska Krönikan säger: „Sithia som är Svidia“. Jfr. ofvanföre s. 102.

1) *Quoniam ex veterum geographorum sententia Tanais A-*

got verkligt sammanhang dem emellan; så fattas föga, att ej hela berättelsen om den Asiatiska Invandringen i Norden skulle kunna från början förklaras såsom en lärd gissning, till halften jämn god med flera andra dylika, hvilka, i fråga om folkslagens härkomst, Medeltidens krönikeskrifvare ur en inskränkt och missförstådd läsning hämtat.

Vi ha genast på ett ställe anfört allt hvad som talar för denna tanka, och måste så vida bekänna oss sjelfva till densamma, som äfven vi ej kunna låta Ynglingasagans berättelse i och för sig sjelf gälla såsom ett historiskt intyg, hvarföre den gemenligen blifvit ansedd. Dess nyktra, förståndiga utseende af ren historisk framställning har utan tvifvel bidragit dertill; men just detta gör den inför en skarpare granskning misstänkt. Ty ej utan skäl har blifvit anmärkt: 2) minst i denna form af enkel historisk berättelse hade minnet af så gam-

siam ab Europa determinabat, istud autem vocabulum Asia cum Aazarum nomine congruebat, inde tenui ratiocinio Assæ visi sunt ex Asia profecti. Bayer l. c. p. 251. Müller, Crit. Unders. s. 189, är af samma tanka, och anser den orientaliska härstamningen böra styrkas genom helt andra bevis, hämtade af Religion och Språk.

2) Müller, l. c. s. 188.

la händelser genom tolf eller tretton århundraden, (såsom vanligen antages), kunnat bibehålla sig, tills en Isländare efter år 1100 fattade det i pennan. Erinringen deraf, om den fanns, hade utan tvifvel, liksom all annan, hemfallit åt Skalderna och så mycket snarare blifvit smyckad i Mythens drägt, som här är fråga om samma varelser, hvilka i Mythologien framstå såsom Nordens Gudar. Vi äga således i hvad Ynglingasagan om dessa väsenden förmåler näppeligen någon ursprunglig tradition, åtminstone ej i dess äkta gestalt, utan en senare lärd förklaring, som tillika möjligen har större släktskap med den illa beryktade, i företalet till den yngre Edda, än man vid första påseendet skulle förmoda 5). Be-

- 3) Författaren till de första kapitlen af YnglingaSagan säger, c. 5, att en fjällsträckning från Norr till Söder skiljer Suithiod hin miklu från andra riken, och att sunnan för denna bergsryggen är icke långt till Tyrkland, der Oden hade stora egendomar. Ehuru, om man i denna bergsrygg ser Ural, det uppgifna läget ej illa svarar mot Turkestan, Turkarnas stamland, så är dock helt ovisst, om ej i detta YnglingaSagens Tyrkland, det fabelagtiga Troja, och hela den Trojanska härstamningen ligga fördolda. Företalet till den yngre Edda säger, att Troja, (som ock kallas Asgård, enligt en glossa till Dæmis. 9.), ligger „þar sem ver köllum Tyrkland.“ På samma sätt härleder det gamla Langfedgatalet (Langebek, T. I. p. 2.) Oden ifrån Trojas konungar, men säger att han var Tyrkia-Konungr. Af Teucrer, Trojaner, har man således gjort Turkar,

traktar man dessa uppgifter i och för sig sjelfva, så måste medgifvas, att de blott äro fullgiltiga intyg om deras författares föreställningssätt, och alldeles ej kunna vittna för sjelfva saken; — så vida ej denna kan på annat sätt bevisas. Skulle likväl ett sådant bevis kunna gifvas, så vore det i sanning vida besynnerligare, om ett blott lyckskott hade tillvägabragt denna öfverensstämmelse emellan rätta förhållandet och de Isländska berättelserna, än att antaga, det i dessa en verklig (lät vara dunkel, och för missförstånd utsatt) erinring om händelsen bibehållit sig.

Ett sådant bevis, om det kan föras, måste hämtas ur andra intyg om ett Asiatiskt ursprung för Nordens Gudar eller Folk, — ur sammanställande historiska omständigheter, hvilka äga så mycken mer vikt, om de för Isländarna sjelfva varit okände: — slutligen ur den gamla Nordiska Gudaläran sjelf, i fall denna inom sig här något vittne om sina anor. — Hvad det första beträffar, så saknas ej helt och hållet andra vittnesbörd, som röja att denna mening hvarken var sluten inom sjelfva Island, ej heller der inskränkt till en eller annan af den tidens lärda. Flera Isländska sagor och skrifter nämna den tyd-

ligen såsom välbekant 4). I bland dessa förtjenar den korta berättelse, som förekommer i Olof Tryggvasons Saga, och är äldre än Sturleson, en särskild uppmärksamhet; ehuru äfventyrligt berättelsen är föranledd, då den lägges i Thors mun, som skall uppenbarat sig för konungen 5).¹ Dess mening inskränker sig till den sägen, att en stor förändring fordom skett i Norden genom en invandring „ur verdens östra del“: den nämner detta under omständigheter, som påminna om de mythiska sän- gerna 6), och är fri från all slags lärd förklaring. Vi kunna således ej medge det påståendet 7), att allt minne om en sådan händelse i Norden, nödvän-

4) Utom i företalet till Edda och i det gamla Langfedgatalet, som sammanbinda den med den Trojanska fabeln, förekommer denna sägen i Hervararsaga, c. 1, — i Rimbegla, P. III. c. 1, — i Fragmentum vetus Islandicum (ap. Langebek, T. II. p. 83), som likväl afskrifvit Rimbegla, — i den fabelagtiga Sturlaug Starfsames saga, som säger att Turkar och Asiamän först bebyggde de Nordiska länder, — sluteligen i bägge de äldre redactionerna af Olof Tryggvasons saga genom munkarna Gunlaug och Oddur.

5) P. II. c. 47, i den Isländska Edition i Skallholt, som bär Gunlaugs namn: — s. 189, i den Stockholmska af Reenhjelm, som är Oddurs.

6) Om Jättequinnorna, som gjorde så mycken skada, jfr. Voluspå, str. 8. och ofvanföre s. 276, n. 5.

7) Hos Müller, l. c. s. 188.

digt skulle försvunnit, i synnerhet som så mycket af Nordens gamla skalder gått förloradt, och äfven gamla utländske författare, utan allt sammanhang med Isländarna, hänvisa på den Odiniska Religionens ursprung från Östern och Asiens grannskap. Longobarden Paulus Warnefridi, i nionde århundradet, vet att Wodan, hvilken af alla Tyska folk skall blifvit dyrkad såsom Gud, säges fordom varit i Grekland 8), hvilket hos Medeltidens Annalister innefattar flera af Europas östliga länder: vi ha redan sett, att Saxo med sitt Byzantinska Asgård uttrycker en dylik tanka, och utan tvifvel träffa vi blott en lärd förklädning af samma tradition hos en annan krönikeskrifvare, Norrmanniske Annalisten Dudo, i tionde århundradet, som berättar att Danskarne sjelfve utgåfvo sig för afkomlingar af Trojaner 9). — Hvad det andra angår, så äro åtskilliga historiskt bestyrkande omständigheter redan i det föregående anförda och flera kunna tilläggas. Vi ha vid Tanais och Kaukasus i sjelfva verket igenfunnit ett gammalt, med Göterna nära förbundet, och dem på deras vandringar be-

8) De Gest. Longobard. L. I. c. 9.

9) Gloriantur se ex Antenore progenitos. Du Chesne, Hist. Norrmannor. Scriptt, p. 63.

ledsagande folk, som kallas **Asar**, hvars Förstar tillskrefvo sig gudomlig härkomst, hvilket sjelfva namnet äfven synes innebära 10); och det är ej blott från Medeltidens författare i Orienten och Europa som detta namn återljuder. Redan Strabo sätter ett Asia uti inskränktere bemärkelse vid östra sidan af Mæotis 1) samt Kimmeriska Bosporen, och dersammastädes folket **Aspurgianer** 2), ef-

10) I Abassernas språk på Kaukasus betyder **Anscha** Gud. (Klaproth, *Asia Polygl.* Tab. IV). Det påminner om det Götiska **Anz**, (jfr. ofvanföre s. 288), hvilket åter är det Nördiska **Ass**. Liknande ord i samma bemärkelse förekomma hos flera nationer. Hos de gamla Kelterna var en gud **Hesus** eller **Esus**. Hos Tyrrenerna hette Gudarna **Aesi** (*'Aesi*), hos Etruskerna Gud **Æsar**, i Ostiakernas och flera Siberiska folks språk heter Gud **Ejs**, **Ess**, **Esch**, **Öss** eller **Ösch**; hos Inderna är **Isan** ett Guds namn, hos Perserna **Jezad**. Jfr. Hallenberg, *de nominis Dei Gud in Suiogothica cognatisque Linguis origine*, pp. 60, 61. Enligt Görres (*Deutsch. Museum* 1813, s. 503.), betyder **As** på Persiska **Herre**, **Asr** Gud, **Genius**, **Is** ed **Dæmon**.

1) L. VII. p. 311. L. VI. p. 492. Ed. Casauboni.

2) L. XII. p. 556. L. XI. p. 495. På ett annat ställe L. XI. p. 511, talar han om ett Nomadiskt folk, **Asii**, på östra sidan om Kaspiska hafvet, hvilka hade undauryckt Grekerna väldet öfver Bactrien. Troligen de samme **Alaner** (**Ašar**), om hvilka **Ammianus Marcellin.** L. XXXI. c. 5, säger, att de äfven sträckte sig djupt in i Asien, ja inemot Indien: „Orienti acclines, diffusi per populos ac gentes amplas, Asiaticos vergentes in tractus, quos dilatari adusque Gangem accepi fluvium.”

ter orden invånare i Asburg 5) eller Asgård; och blicken härifrån skulle kunna leda oss både till Grekland och tillika så långt i Orienten tillbaka som behågas; ty här funnos flera Grekiska handelsplatser 4), till dessa trakter gingo af ålder Indiska handelsvägar 5), och en äfven till namnet Indisk landsträcka, och ett Indiskt folk gränsade till dessa gamla Aspurgianer 6). — Men det afgö-

3) *Púgyos*, borg.

4) Ibland dessa Phanagoria, en betydlig stad i detta *Asia propria*, vid den Kimmeriska Bosporens östra strand. Der fanns ett berömdt tempel kalladt *Apatarum*, helgadt åt *Venus*, i anledning af denna gudinnas bedrägeri mot Jättarna. *Strabo* (*L. XI. p. 495*) berättar, att Jättar här anfallit *Venus*: hon hade kallat *Hercules* till hjälp, döljt honom i en grotta och der inläckat den ena af Jättarna efter den andra, då *Hercules* dödade dem. Äfven i den Nordiska Mythologien fordra Jättarna *Freya*, och ett sådant försök blir straffadt af *Thor*, som först prydd med *Freyas* kläder och smycken, bedrager jätten *Thrym*, och sedan, då han återfunnit sin hammare, slår ihjäl jätten och hela hans ätt. Jfr. *Thrymsquida* i den äldre *Edda*.

5) Äfven om man icke med *Ritter* (*Vorhalle Europäischer Völker Geschichte* vor *Herodotus*, Berlin 1820) i *Kolchierna* vill se Indisk Koloni, hvilket emott *Herodot*, som kände dem, och säger att de voro *Egyptier*, synes allt för mycket vågadt; så har dock denne författare (jfr. *Erdkunde*, II Th. s. 617 ff.) bevisat en gammal Indisk handelsväg öfver *Bactrien* till *Pontus* och *Mæotis*.

6) Hvad hos senare författare, såsom hos *Strabo*, kallas

rande beviset för sitt ursprung utom Norden bär den Nordiska Gudaläran inom sig sjelf. Ej blott enskilda af oss redan anmärkta drag — såsom erinringen om gulförande floder — bestyrka detta; hela dess världsåskådning har utan tvifvel först bildat sig under en sydligare himmel, först blifvit lyst af en varmare sol. Vi ha redan anmärkt den dubbla föreställning af på en gång Ljusets och Mörkrets region, Vidundrens hem och de Lycksaligas boning, hvarunder Norden i Grekers, Romares och andra Mythologier förekomma. Man måste medge, att svårligen denna föreställning i någondera bemärkelsen kunnat först utbilda sig i den verkliga Norden, utan snarare är grundad på sydligare folks obekantskap dermed, som gaf inbildningskraften fritt spelrum, och tillät den att på vis-

Sindica, en landsträcka strax nedom Kimmeriska Bosporon på Asiatiska sidan, heter hos Herodot, L. IV. 28, 86, i alla Codices (Ritter Vorhalle, s. 157) Indica och folket Inder; ehuru flere utgifvare på eget bevåg satt Sindica, Sinder. Men Hesychius säger äfven om dessa Sindi „att de voro ett Indiskt folk” (*Σινδοί Ἰνδοί Ινδικόι*). Af Ammianus Marcellin. L. XXII. c. 18, som kallar dem Sindi ignobiles och säger att de bemäktigat sig sina husbönders hustrur och egendom, tyckes det som om de hört till en lägre Indisk kast.

sa allmänna naturförhållanden (såsom Nordens längre både Dag och Natt), uppföra sin byggnad. Nu saknas väl ej heller hos våra förläder denna dubbla föreställning, hvilken de lämpade på ännu nordligare länder, än dem de sjelfva bebodde 7); men de räknade sig dock sjelfva för Nordboer, sitt land till „Nordhälften af jorden”: och då är det söga begripligt, huru just i deras egen gudalära den elaka bemärkelsen af Norden i allmänhet, kunde vara den rådande, om sjelfva läran först uppstått i omgifningen af en nordisk natur. — Norden sjelf är i denna Nordiska Gudalära det Ondas princip. I Norden är det kalla, töckniga Nifelheim med brunnen Hvergelmer, ur hvilken giftströmmar flyta, och i hvars djup den store ormen Nidhög, bland oräknliga andra, ligger och gnager verldsträdets rot 8). I Norden är Hels underjordiska

7) Jotunhem flyttades i Norden med Jotnarnas eget undanvikande, eller försvinnandet af deras Mythiska betydelse, allt längre åt nordost; men i Hervararsaga lägges ock Odainsakur (efter orden, Odödlighetslandet) i Jotunhem; och då Saxo äfven känner detta namn, likväl utan att kunna förklara det, (locum, cui Undensakre nomen est, nostris ignotum populis, L. IV. p. 59) så är Hervararsagas berättelse derom troligen en Nordisk tradition, och ej blott en härmning af de Gamlas Hyperboreiska fabel.

8) Den onde Ahriman är i den gamla Persiska Religio-

boning Dvergarnas och Syrtalfernas hem. I Norden bo Rimthurssarne eller Frost-Jättarne; det Ondas Dæmoner, Gudars och människors fiender. En mur, hvilken de ständigt hota att genom-bryta 9), skiljer dem från den medlersta delen af jorden, der Asgård ligger midt i världen 10) och Gudafolket bor. Hela denna verldsställning är det gamla Iran och det medlersta Hög-Asien egen 1). Den förekommer åtminstone ej så bestämdt

'nen också en Orm. „I det första mörkret bodde ensam Ormdraken, hans väsen i fröet af det tjockaste mörkret, hans kropp vidt utsträckt, så vidt mörkret räcker.” (Görres, efter Zendavesta, Asiat. Mythen-Geschichte 1. 227.) Emot Jzeds, de af Ormuzd skapade goda makterna, skapade Ahriman de onda Dew's eller Diw's (Djus, hos Inderna Dejotas, Djutas, eller Juts (Jfr. Ritter, Erdkunde II. 802, 803, 804), hos våra förfäder Jotnar), hvilka, enligt Persiska Mythen, i talrika hopar alltid äro färdiga att storma fram ifrån Norden. — (Görres l. c. II. 228).

9) Edda Dæmis. 42.

10) „i midium heimi” Edda Dæmis. 9.

1) Motsatsen emellan Iran och Turan, Södern och Norden, de Goda och Onda hos Perserna. Det äldsta Turan synes ha varit det Kaukasiska landet och de norr om Kaukasus ströfvande Nomader, (Ritter, Erdkunde, II. 53) hvarvid vi påminna oss, att Alanerne, Orientens Asar, voro en Mediskt-Persisk stam, och deras äldsta hemvist Albania (sedermera äfven Alania) på sydöstra sidan af Kaukasus, gränsande till

hos Inder, eller Greker och Romare, i hvilkas Myther Nordens heliga bemärkelse snarare öfverväger 2): den tillhör i synnerhet den gamla Mediskt-Persiska religionen, med hvars karakter den Nordi-

det äldsta Iran, som innefattade floderna Kurs och Araxes nedra flodgebit (Ritter II. 817, 825). Ibland de flera Kaukasiska, till en del af ålder med konst förvarade, bergpassen eller portarna voro de Alaniska (de Gamlas Pylæ eller Fauces Albaniz) berömda, och länge voro de Kaukasiska Portarna och den Kaukasiska muren, hvilken Orientens fabeltradition tillakrifver Alexander Magnus, de bålverk, som i Persers och Arabers tanka hindrade Gog och Magog att frambyta och förstöra den civiliserade verden. Jfr. Bayer, de Muro Caucaseo, Opuscula p. 104 seq. — „Dahinwärts, sagt Malcolm (Hist. of Persia), der im letzten Jahrhundert lange am Hofe zu Teheran als Gesandter lebte, ist auch heut zu Tage immerfort der Blick der Perser, auf die Himmelsgegend über Turan gerichtet.“ Ritter, Erdkunde, Berlin 1818, II. 54.

- 2) Darin liegt der Gegensatz des bösen Norden und guten Süden, welcher für Asien so charakteristisch ist, und einen so wichtigen Einfluss auf die Geschichte und Denkungsart der Völker des Orients erlangt hat, der nach allen Rücksichten weiter verfolgt werden kann. Aus der Configuration des Hochlandes geht er hervor, und wiederholt sich auf diese Weise in Afrika und Europa nicht. Doch auch nur für Iran und Tchin (China) gilt er; der Hindu kennt ihn nicht, weil sein Land in N. von einer unzugänglichen Bergmauer geschützt ist, hinter der er ausserhalb des Einflusses des bösen Nordens steht. Die heiligsten Wallfarthsörter liegen ihm in seinem friedlichen Norden, dem schneeigen Himalaya; wie auch dem Bewohner Mittel-Europas der Norden kein Grauen erweckt, sondern das Götterland Odins ist. Ritter l. c.

ska i många afseenden öfverensstämmar, och hvars bildlösa dyrkan 3) äfven synes ha varit dennas äldre form, sådan Tacitus ännu fann den hos Germanerna 4), sådan den visar sig uti den naturtjänst, som låg våra förfäders Gudalära till grund, sådan den framlyser i den dyrkan de fortforo att visa himlajusen, elden, floder, källor, berg, stenar och lundar 5); ehuru denna gudstjänst tidigt synes ha blifvit

3) „Det är hos dem (Perserna) ej bruk att upprätta bilder, tempel och altaren; de beskylla tvertom dem för dårskap, hvilka så göra, så att jag tror att de ej såsom Grekerne hysa den mening, att gudarne ha sitt ursprung af menniskor. De ha för sed att stiga på de högsta berg för att offra och kalla hela himmelens omkrets för Zeus. De offra åt Solen, Månan, Jorden, Elden, Vattnet, Vindarna. Åt dessa allena offra de af ålder; sedermera hafva de lärt att offra åt Urania utaf Assyrer och Araber.” Herodot, L. I. c. 131.

4) Ceterum nec cohibere parietibus Deos, neque in ullam humani oris speciem adsimulare, ex magnitudine coelestium arbitrantur. Lucos ac Nemora consecrant, Deorumque nominibus appellant secretum illud, quod solâ reverentiâ vident. Tacitus German. c. 9. Likväl talar han på samma ställe om bilddyrkan hos dem, såsom en „advecta religio.”

5) Jfr. ofvanföre s. 307. och om eldens helgd s. 194. hvartill kan läggas, att i BnaSaga c. 2. ett Isländskt gudahus omtalas, der framför Thors bild stod ett med jeru beslaget altare, hvarpå underhölls en ständig eld, som kallades den heliga elden. Finn. Johann. Hist. Eccl. Isl. I. 16. Heliga berg förekomma i Eyrbyggja-Saga c. 4. Heliga vatten, Völsunga Qvida str. 18.

blandad med bilddyrkan. Gudaläran, språkens bibehållna släktskap, lika folknamn 6), leda oss att i dessa trakter förmoda det hemland, der våra förfäder en gång skiljt sig från äldre stamförvandter, och, af okända orsaker tvungne, dragit sig åt Norden.

Läran förer således med sig sjelf ej otydliga bevis om sitt ursprung; och att den i Norden blifvit införd, derom vittna dess erinringar af fordna Religionskrig. Ett af dessa, nemligen det genom en förlikning slutade kriget med Vanerna, kan väl nu mera blott till sin religiösa, svårligen till

och källor (Scholiasten till Adam. Brem. p. 61.) cit. af Verelius till Herv.Sagan p. 69. Gulathinglagen förbjuder att tro på Vættir, som bo i högar eller forssar, Gotlandslagen all afgudadyrkan i skogshult, på högar eller i stafgårdar, Upplands- och Helsingelagarna Kirk.B. I. att blota åt afgudar och lundar ellar stenar.

- 6) Ännu har Persiskan en afgjord likhet med de Götiskt-germaniska språken; och kunde någon ting här byggas på likheten af namn, då Tacitus säger: „Germanisæ vocabulum recens et nuper additum;” så förtjenar det uppmärksamhet, att, enligt Herodot, en af Persernas stammar verkligen het Germanier (Γερμανίαι), L. I. c. 125. Taciti uppgift om namnets nyhet synes likväl vara ett missförstånd; emedan, enligt hans eget medgifvande (Germ. c. 2), de gamle Tyskarne sjelfve kallade sig Germaner. Om Asanamnet både i Norden och Orienten är redan taladt.

sin historiska, halt bestämmas och faller troligen utom Norden 7). Ett annat deremot, nemligen striden med de så kallade Jotnarna, hvilken genomgår alla de gamla mytherna, har tydligen en både

- 7) Att desse Vaner voro Vender eller Slaver är likväl sannolikt. Finnarne kalla ännu *Byssen* för en Väner, *Vänalainen*, — och åter Svensken för *Rys*, *Routzalainen*, hvilket sista namn erinrar om Ryska Rikets första stiftelse genom Skandinaver (*Varäger*). Slaverne voro först Göternas grannar i Dacien och vid Pontus, och underkufvades af Göterna i Hermanriks tid. (Ab una stirpe exorti — Venedi, Antes, Sclavi, — tunc omnes Ermanrici imperii serviunt. *Jordanes*, D. R. G. c. 23). Äfven *Nestor*, den äldste Ryske Annalisten, säger att Slaverne fordom bebodde Donau-länderna, och, derifrån undanträngde, drogo till Polen, Ryssland och andra länder. Vid Östersjökusterna uppträda de åter under namnet *Vender*. Att desse också dyrkade Skandinaviska gudar, är bekant (Jfr. ofvanföre s. 290). Men gemenskapen i detta afseende synes vara äldre, då den äfven äger rum hos aflägsnare och sydligare Slaviska folkstammar. I Böhmiskan heter en älskars *Fregjr* och Kärleksgudinnan *Freg* (*Hallenberg*, *Amärkningar till Lagerbrings Historia* II. 333). De Dalmatiska Slaverne tillbådo den „goda *Frichia*” och *Morlacherne* i Dalmatien besjunga henne ännu vid bröllopp (*Karamsin*, *Ryska Rikets Historia*, *Tyska Öfvers. Rigga* 1820, I. 69, 71). Utan tvifvel samma gudomlighet, som den Nordiska *Freya*; i hvilket fall dennas tillnamn *Vanadis* skulle betyda den *Vendiska* Gudinnan. Den äldsta underrättelse om Slavernas religion säger, att de tillbådo „*Blixtens skapare*” (*Unum Deum, fulguris effectorem, Dominum hujus universitatis solum agnoscunt. Procopius* hos *Stritter* I. c. II. 28). Föröfrigt finner man äfven hos dem *Vattnets* dyrkan. De förgudade floder, sjöar, källor och offrade åt dem (*Karamsin* I. c. I. 75, 286).

mythologisk och historisk bemärkelse. I det förra afseendet äro Jotnarne dels symboler af fiendtliga naturkrafter, dels onda varelser och fiender i allmänhet 8). Såsom Gudafolkets och människornas fiender äro de ock dessa till gestalt och egenskap motsatta. Inbillningskraften har uttryckt

- 8) Den hedniska skalden Einar Skáleglam kallar Norriska Jarlen Håkans seger öfver Drottning Gunhild och hennes söner, Harald Hårfagers sonsöner, (hvarefter Jarlen åter lät upprätta afgudahuset och offren öfver hela Norrige) för: „Veg Jótna,” Jotnarnas nederlag. Heimskr. Olof Tryggvas. Saga c. 16. Här förekommer namnet i den allmänna bemärkelsen af fiende. I samma mening säger Olaus Petri om våra förfäder: „Men the som tyranniske voro, och gjorde allom öfvervåld och orätt och passade på ingen, kallade the Jettar, Resar, Troll och annat sådant, och efter sådane Tyranner plögade boo på faste slott och fäste, så kallade the thetas slott Berg och Borgar, och them som derpå bodde kallade the Bergatroll, och deras hustrur, som ock arge och onde voro, kallade the Gijgrar, eller annat sådant, som gamle vijsor och Tiderichs van Berne Historia eller Fabel klarliga betygar. Och när the ville beskrifva onde och arge tyranner, sade the them vara fule, länge och grymme, plumpacktige och ofandelige, ändå att the ej voro större och vanskapeligare än annat folk — — Så plögade ock våre förfäder kalla them Dvergar, som med thetas list och illfundighet mycket ondt bedrefvo — — thesse Dvergar beskrifvas i Rijm och Vijsor, att hafva varit små, ty the hafva haft litin makt, dock stora listighet. The säjas ock bodt i berg, thet är the hafva väl bevarat sig att ingen skulle göra them något ondt. Olaus Petri Svenska Chrönika. Scriptt. R. Suec. T. I. S. 2. p. 219.

det med att gifva dem än Jättens än Dvergens vidunderliga skepnad. Att beteckna någon med en Jotnisk benämning, var i det gamla Skaldespråket „hädelse eller lastmäle;” och redan detta visar det förhatliga i sjelfva begreppet g). Hvilka fiendtliga nationer först utom Norden och i det gamla hemlandet blifvit innefattade under denna allmänna mytologiska föreställning, måste lemnas derhän; men Jotnar ha äfven en bestämd historisk betydelse, och äro utan tvifvel äldre, råare folk i Norden, hvilkas besegrande eller fördrifvande Mytherna och de gamle Skalderne fira. Lemningar af dessa vilda invånare, berättelser om deras fiendtligheter förekomma ännu i den historiska tiden. Adam från Bremen i elfte århundradet, som kände Sverige genom Missionsberättelser och dessutom genom personligt um-

g) Jótneheiti — — er þat flest had eða lastmæli. Skalda s. 127. Jotnar och Troll betydde ofta i Norden det samma (jfr. Neikter, Dissert. Acad. de Gente Antiqua Troll Ups. 1799. P. VI. p. 69.), och man skulle tro att detta senare, i egenkap af ett förakteligt namn, äfven ej var obekant för våra utländska stamförvandter, då Olympiodorus Eclog. Hist. p. 10, 11. (ap. Stritter Memoriarum Populor. L. 74, 280) berättar, att Vandalerna gifvo åt Göterna spenamnet Truli; ehuru författaren sjelf härleder ordet af Trula, ett slags mått, „propterea quod Gothi aliquando enecti fame tritici trulam a Vandalis aureo uno redemerint.” Stritter l. c.

gånge med Danska Konungen Sven Ulfson, *hvilken* här i landet hade gjort krigstjenst i tolf år 10), har hört dem omtalas. Han säger, enligt denna Konungs berättelse, att stundom ett folk plägade hastigt nedstiga till slättlandet från bergen, härja allt, om ej det kraftigaste motstånd skedde, och derpå återgå till sina okända gömslen 1). Han hade hört mycket derom berättas af åsyna vittnen, tillägger han, hvilket han förbigår för kortheten skull. Upp vid Nordliga hafvet och i Norriges skarpaste fjelltrakter, förmåler han på ett annat ställe, har jag hört att vilda quinnor finnas, och män som endast bebo skogarna, och sällan visa sig; de nyttja *vilddjurs* hudar till kläder, och deras språk liknar mera ett djuriskt läte än menskligt tal 2). Af Isländrar-

10) Under Konung An und Jacob. „Nuper sub Jacobo rege XII annis in illis regionibus militavi,” säger han sjelf hos Adam. Brem. c. 82, eller 229. Jfr. c. 107, ell. 54.

1) Narravit igitur mihi Rex Danorum sæpe recolendus gentem quandam ex montanis in plana descendere solitam, et incertum esse, unde veniat, semel aliquando per annum vel post triennium, inquit, subiti accedunt. Quibus, nisi totis resistatur viribus, omnem depopulantur regionem, et denuo recedunt. Aliaque multa recitari solent, quæ brevitati studens omisi, ab his dicenda, quæ hæc se vidisse testantur. Adam. Bremens. c. 232. ell. 90.

2) In asperrimis etiam, quæ ibi sunt, alpihus, audiivi mu-

na kallas detta folk Bergsboer, Jotnar, Thursar, Resar, Troll; det säges ha hålor och klyftor till boningar, rå djurhudar till kläder, vara fruktansvärdt för trollkonst och natthiga ströfverier, bortröfva boskap och menniskor, och äga ingen god egenskap utom ordhållighet 3). Att dessa benämningar, med flera andra 4), ej endast betecknade

hies esse barbaras, viros autem silvicolas, raro se præbere videndos. Qui ferarum pellibus utuntur pro vestibus, et loquentes ad invicem frendere magis quam verba proferre dicuntur, ita ut vix a proximis intelligi queant populis. c. 239 ell. 97. — „Hvilken villfarelse — säger Högström, (Beskrifning öfver de till Sveriges Krona hörande Lappmarker s. 54), — hos de gamla Utlänningar ej är underlig, när man i vår tid hört Svenskt folk vara af den tankan, att man kunde ej tala Lappska, innan man tillförene lärt sig skälla”.

3) Jfr. Neikter, *Dissertatio Academica de Gente antiqua Troll.* Ups. 1793. P. I. p. 15. P. VI. p. 69. Torfæus, *Historia Norveg.* P. I. p. 114.

4) *YnglingaSagan*, c. 1., räknar ibland många underliga folk i det stora Svithiod både Resar och Dvergar samt Blåmän: de sista förmodligen, emedan de förstnämnda i Mythologien framställas såsom en mörk ätt, i motsats mot Asarne. Dvergarne troddes bo i jorden, och både de och jättarne vara skygga för dagen. Exempel på folktron att Jättar och Dvergar af första solstrålen förvandlas i sten, förekomma redan i de Mythiska Sångerna. *Alvismál*, str. 36. *Helgaquida HatingaSkada*, str. 29. Fulhet utmärkte i allmänhet de äldre folken i Norden, om man skall tro Sagorna; ehuru undantag äfven förekomma, i synnerhet på quinnosidan. Ett folk, betecknad med det mythologiska namnet Alfer (i Alf-

inbillningskraftens foster, ehuru denna ofta lånt föremålen sina drag, — att de ej endast hade den bemärkelse vidskepelsen sedermera dervid fäst, utan en verklig, synes deraf, att personer af sådan härkomst omtalas äfven i skrifter af historisk halt 5).
 Gå vi ifrån dessa underrättelser tillbaka till My-

hem, hvilket förlägges emellan Göta elf och Raumelfven), berättas ock ha varit fulare än andra menniskor. HervararSaga, c. 1. Då Torfæus, l. c. P. L. 115., förmäler, att de samme i en handskrift af Torsten Wikingssons Saga tvertom sägas ha varit skönare än andra, så bevisar detta blott att Sagoskrifvarne på folket användt den olikhet, som förekommer äfven hos de mytologiska Aferna, af hvilka somlige voro Ljusalfer andre Svartalfer.

- 5) Med förbigående af de exempel, som kunde hämtas ur de fabelagtiga Sagorna, vilja vi blott anmärka, att flere personer af dylik börd omtalas i Landnamaboken bland Islands första bebyggare. Liotolfr, (efter orden „den stygge Ulf“) en af dessa, var af „rese-ätt på möderne“ (hann var risa sötta ad möderni. Landnáma, P. II. c. 19). I EgilsSaga nämnes ibland dennes förfäder en Hallbjörn, som var „Halftroll“ till börd. EgilsSaga, c. 1. I allmänhet kallades så de som voro af slik blandad härkomst — äfven Halfrisar eller Thussablandingar. Egils fader, Grim eller Skallagrim, som öfverflyttade från Norrige till Island, var „likare Thursar till vext och utseende än mensklige män“, (likari þursum at vexti ok at syn en menzkum mánum) och ibland hans vänner nämnes en Thorer Thurs. EgilsSaga, c. 25. Att namnet länge bibehöll sig äfven hos andra Nordiska Nationer, kan slutas deraf, att då Alexander, Skottarnas konung, år 1249 återfordrade Shetländska och Orcadiska öarna af K. Hákan i Norrige, skröt han inför de sina,

therna; så får deras framställning af kriget med Jotnar, Troll och Thursar ostridigt äfven en historisk betydelse; ja denna visar sig redan omiskänneligt hos de gamla Skalderna sjelfva, till exempel i Thiodolfs quäde till Thors ära 6), der denne Gud kallas „fjellvargarnas, bergfolkets, klippans söners, Jotnars och Trolls förkrossare och baneman”, der han prisas såsom „fjellgudens besegrare och omstörtare af de Fornjotiska Gudars altaren”, der han förkunnas ha nedslagit „konungen öfver jordhåloras folk, och att ha öfvervunnit fjellens och Finnarnas höfdinge”. Ett verkligt folknamn inträder här såsom förklaring af de Mythiska och Poetiska benämningarna: denna förklaring bestyrkes deraf, att äfven Snorre Sturleson förklarar

att han skulle föra sin flotta emot sjelfva Norriges kuster, hvilka han kallade Thursaskären, (Thursaker). Torfæus, Hist. Norv. P. IV. p. 260. Thusse eller Thurs, (på Angelsaxiska Thyrs), betyder ock i Isländskan det samma som det Svenska Tosse eller Dåse, en dum, enfaldig menniska. Neikter, Dissertat. de Gente Antiqua Troll, P. L p. 15, åberopar Norrska Konungen Magni Hoflag eller Hirdskraa, till bevis att ännu i 11:te seklet (?) de som voro af Trolleätt ej måtte få hederstjenster vid hofvet. Jag har i K. Magni Håkansson's Hirdskraa (från 1270:talet), Kbh. 1666, Ed. Dolmer, ej kunnat finna något sådant ställe.

6) Jfr. ofvanföre, s. 234.

Finne och Jotun för det samma 7); och vi befinna oss således härmed på Historiens grund. Folket är tydligen de Skrithfinni, hvilka Procopius redan i sjette århundradet hört omtalas ifrån Skandinavien, och hvilka Paullus Warnefridi i det åttonde beskriver 8): de samme som Adam från Bremen äfven kallar Skritefingi, och säger att de berättas i löpande 9) vara snabbare än vilddjuren. De bo, enligt hans berättelse, mot Norden emellan Svenskar och Norrmän, i synnerhet i Helsingland; men han nämner dem äfven bredvid Vermländningarna 10). De drogo således i

7) Heimökr. Harald Hårfagers Saga, c. 25, der Jotun Svase säger om sig sjelf, att han är Finne. Hans dotter, en af Harald Hårfagers gemåler, kallas c. 26 en Finska.

8) Jfr. ofvanföre s. 89.

9) Nemligen på skidor. Saxo kallar samma folk Skricfinni. Quæ gens inusitatis assueta vehiculis montium inaccessa venationis ardore sectatur. Prefat. — Finni, ultimi septentrionis populi — — venationibus callent. Incerta illis habitatio est vagaque domus — — Pandis tribus vecti conferta nivibus juga percurreunt. L. V. p. 93.

10) Hæc (Suedia vel Sueonia) ab occidente Gothos habet et civitatem Scaranen, a borea Wermilanos cum Scritefingis, quorum caput Helsingland. Adam Brem. c. 90 ell. 232. Genom missförstånd gör författaren nyss förut Helsingland både till ett land och till en stad.

elfte århundradet ännu omkring äfven på de sydligare gränssorna emellan Sverige och Norrige, men de förekomma äfven i det inre af båda rikena. I nionde århundradet sägas de i allmänhet ha uppehållit sig på Norrska fjellsträckningarna 1). I Harald Hårfagers tid nämnas de i södra Norrige 2) och ha äfven fordom funnits i sydliga Sverige; hvarföre en del af Småland kallades ännu i Medeltiden Finweden 3) d. ä. Finskogen, Finheden 4),

- 1) Ottar „berättade för Konung Alfred att Norrmännens land var mycket långt och mycket smalt; allt det som deraf kan brukas till plöjning och höslätt ligger vid hafvet: det är ock på några ställen mycket bergigt. Östan och ofvanföre längs med det bebödda landet ligga vilda fjäll. På de fjällen bo Finnar”. Ottars och Ulfstens Reseberättelser. Ed. Rask, s. 39.
- 2) I de Norrska Upplanden. Heimskr. Harald Hårfagers Saga, c. 25.
- 3) „The som boo i Findwede oc Vessbo skulle oc plectoge äro hwert aar at uthgjöre ena skeppe korn gott maal aff then fattige mantz dhelan till Nydala Closter”. K. Ericks och Birger Jarls bref af år 1248 circa natallem Domini, med K. Magni Erikssons bekräftelse, Jönköping 1354, feria secunda post Bartholomæi (d. 26 Aug.). Bergius, Nytt Förråd af äldre och nyare Handl. Stockh. 1753, s. 33.
- 4) Finhidi på en Runsten ett stycke från Forsheda kyrka i Wässbo på Förestada hed, vid landsvägen öfver Gästebäcks bro, Bantil 1029. Fineydi i Knyttlingasagan. „Sidan for Sveirn Kongur till Svithiodar, oc vann þat Riki af Svya Kongs veldi er heitir Verandi — — A-

Finnia 5) och Finland 6). Dylika benämningar, äfven i det medlersta Sverige, på orter 7) der eljest hvarken af ålder Finnar omtalas, eller genom senare kolonier blifvit hemstadda, visa deras fordom sydligare vistelse. De tyckas en gång, såsom af gamla berättelser 8) kan slutas, ha sträckt sig ända till Danska öarna; liksom å en annan sida Gamle författare nämna dem söder om Östersjön och öster om Weichseln 9). Men fast de inom sjelf-

nat Riki vann hann þat er Fineydi heiter, þad eru sex hieröd er svo heita Austbu, Suderbu, Westbu. Þesse hieröd liggia nest Dana Kongs Rike. C. 89. cit. af Bergius, l. c.

- 5) Saxo, om den samma Danska Konungen Sven Erikssons infall i Småland (år 1153): „Finniam prædabundus ag-greditur — Post hæc Verendiam intrat —” Innevånarne kallas Finnenses, L. XIV. pp. 264, 265.
- 6) Terra Finlandiæ nämnes jämte Terra Verendia i K. Birgers häfdabyte med sina bröder år 1310, hos Ericus Olai, efter Messenii edition. Handskrifter ha i stället Terra Finwidhie.
- 7) Äfven i Upland, Frösåkers härad, Walö socken, finnes en skog, som kallas Finnskogen och en sjö Fiansjön.
- 8) T. ex. om Jotunen Åger eller Hler på Lessöe (Hlessey d. ä. Hlers ö), hvilken Mythologien gör samtidig med Oden.
- 9) I Ptolemæi Sarmatia Europæa öster om Weichseln. Jfr. Tacitus, German. c. 46.

va Skandinaviska halfön, i Historiens första dagning, mest synas tillbakaträngda till bergen, visar likväl sjelfva namnet Finnar, eller såsom det heter hos Tacitus, Fenni, att de vid första bekantskapen med våra förfäder bebott ett lågt, träskagtigt land. Ty Fenn eller Fenne, hvilket ej ur deras eget språk kan förklaras, har just denna betydelse i det gamla Nordiska språket 10), liksom äfven i det Angelsaxiska, Engelska 1), Nidersaxiska, Holländska och Frisiska 2). Men tvenne

10) Fen, Island. Palus, terra paludosa. Anglosax. idem Ihre, Glossar.

1) Fen, Belgice Fenne, Fen, Palus, Pascuum palustre. Skinner, Etymologicon Linguae Anglicanae. Lond. 1671.

2) Jfr. Lehrberg, über die Wohnsitze der Jemen. Ein Beitrag zur Geschichte Neu-Finnlands — uti hans Untersuchung zur Erläuterung d. ält. Geschichte Russlands. St. Petersburg 1816, s. 201. — Verbum Fennen betyder ännu i Nidersaxiskan, att drifva boskapen på ängen (eine Wiese mit Vieh betreiben). Bremisch-Niedersächs. Wörterbuch, Bremen 1767, s. 374. citerad af Lehrberg. Sjelfve kalla sig Finnarne Suomalaiset, (i singul. Suomalainen). Esterne, Som elased. Det första skulle kunna förklaras ur Suo kärr och maa land, och den inhemska benämningen således uttrycka det samma som den främmande; men deremot strider, att Finnarne ej kalla sitt land Suomaa utan Suomi eller Suomen-maa, hvarföre Porthan (Undersökning om de Nationer hörande till Finska folkstammen, hvilka i den äldre Nordiska Historien omtalas. V. H. A. Acad.

sins emellan mycket olika folk förekomma under detta namn: Lapparne, som ännu af Norrmännen kallas Finnar, samt de egentelige Finnarne, i det nordliga Norrige kallade Quener. Hvilket af dessa folk omtala de gamla underrättelserna? Eller måne bägge? — Ehuru Lappska och Finska äro tvenne särskilda språk, visar likväl deras förvandtskap, erkänd äfven af dem, hvilka för öfrigt gjort alla skäl emot bägge folkens släktskap gällande, att dessa höra till samma hufvudstam 5). Hvar ock

Handl. T. IV. s. 44), förkastar denna härledning. Ett exempel på folknamnns olika användning, är att Lappen benämner äfven stundom Svenska Nybyggare för Finnas, (Finnar) eller ock Kainulads, hvare väl det ursprungligen på en Finsk folkstam använda namnet Quener ligger. Ibland Ryssarnas namn på Lapparna är äfven Kajenni, (Quener). (Leem, om Finnmarkens Lapper, Kjöb. 1767, p. 10). De egentelige Finnarne heta hos Lapparna Some eller Suome; sjelfve kalla sig Lapparne Same, Sabme eller Sabmelads.

- 3) Äfven Porthan erkänner det „Att bägge Nationerna höra till samma hufvudstam, och att emellan deras språk är någon förvandtskap, bör af en opartisk granskare icke nekas.” l. c. s. 40. Rask, som jämnför bägge, (Undersög. om det gamle Nord. Sprog, s. 96), kallar språkens förvandtskap „ögonskenlig”; och denna kan allt för väl äga rum, ehuru en ren Lapp och en Finne ej utan tolk förstå hvarandra. Leem, l. c. p. 11, säger att Lappska och Finska ha „en temmelig liighed, dog icke saa stor, som Tydsk med Dansk”, men finner för öfrigt denna likhet vittna derom „at Findlænderne og Finnerne (Lapparne) ere, i henseende till deres næm-

den stora Finska folkstammens äldsta hemvister varit; dess märkvärdiga utspridning, dess söndersplittrade läge i Europa och Asien, visar, att den blifvit förströdd och omkastad af våldsamma forntida hvälfningar. Derigenom ha stora olikheter inom den samma uppstått. Dessa framträda, så i fysiskt som i moraliskt afseende, äfven emellan de nämnda folken, och ha blifvit allt mer utbildade genom den odling Finnarne emottagit. De första historiska spåren af Lappars och Finnars gemenskap med hvarandra röja redan olikhet och söndring; ty Finnar ha på Baltiska Hafvets östra sida, liksom Svenskar och Norrmän på den vestra, allt mer trängt Lapparna åt nord. Flera omständigheter styrka, att Lappar fordom innehafvt länder, nu intagna af egentliga Finnar. Stäl- len, som erinra om Lappska namnet och folket, finnas i Estland och ännu talrikare i Finland 4). Än-

ste Oprindelse, eet Folkeslag." p. 9. n. 6. Redan i ni-
 onde århundradet intygas Lappska släktskap med en
 Finsk stams tungomål. Norrmannen Ottar säger i sin
 reseberättelse till K. Alfred (l. c. s. 31), att Norriska
 Finmarkens Finnar (d. ä. Lappar) syntes honom „tala
 nästan samma språk" som Bjarmerne, (vid Dvinas ut-
 lopp i Hvita Hafvet). Utan tvifvel Ryssarnas Permier
 och icke Lappar; ty då de sägas „ganska väl ha bebyggt
 sitt land", voro de utan tvifvel åkerbrukare.

4) Rigiske Missionärer omtala år 1220 i Estland en „pro-

nu i femtonde århundradet drogo Lappar omkring i Norra Tavastland, öfra Savolax och Österbotten. De ha blifvit småningom utträngda 5), och först i senare tider ha Lapparne för Finska Nybyggare äfven måst vika ur större delen af Kemi Lappmark 6). — Tschude, ett gammalt Ryskt namn

vincia extrema, versus Wironiam, quæ Lapp egunda vocatur". Gruber, Origg. Livoniæ p. 148. Lapp egunda är ett Lappland; ty det Finska Gunda eller Cunda, det Estniska Kund eller Kond, betyder en trakt, ett samfund, svarande emot döme i svenska orden höfdingdöme o. s. v. Jfr. Porthan, Vitterh. Hist. och Ant. Acad. Handl. IV. 49. Förklaringen: „provincia extrema" i nyssanfödda ställe ger Leherberg anledning att härleda sjelfva ordet Lapp från det Finska Loppu eller Lappu — extremitas, *finis, terminus*; i följe hvaraf Lappar skulle betyda gränsfolk, det yttersta folket. Ihre, Glossar. in v. Lapp, härleder namnet från det gamla Svenska Lop, Lap, Lof (hvaraf Löfjare), Trollkarl, hvilket Lappi i Finskan äfven betyder. Men att benämningen förekommer hos flera nationer, som med Lapparne haft en gammal gemenskap, (ty äfven Ryssarne kalla dem Lopari), röjer, att den ej blott kan vara ett Svenskt öknamn från 12:te århundradet, utan är troligen äldre, och af Finskt ursprung. Lapparnas fordna sydligare vistelse i Finland bevises af en mängd öfverallt i Finland förekommande namn, så i de Finska som Svenska trakterna, samt af Lappars och Finmars berättinnan enhälliga traditioner. Porthan, l. c. ss. 49, 50. Lindheim, de diversa Origine Finlandorum et Lapporum. Nov. Act. Soc. Scient. Ups. T. II. p. 22.

5) Porthan, ad Paul. Juusten. Chronicon. pp. 113, 519

6) Först i nästlidna århundrade ha de blifvit undanträngda ur Sodankylä i Kemi Lappmark. Wahlenberg, Be-

på Finska stammen, betyder derföre hos Lapparna fiende 7). I allmänhet äro väl de af Isländarna omtalte Finnar senare tiders Lappar 8), ett namn, som detta folk likväl sjelft icke vill vidkännas. Att de varit den Skandinaviska Nordens urinvånare (i den mening att ingen Historia kan följa dem dit), är sannolikt, så mycket mer som historiska spår visa deras undanträngande allt mer åt Norden. Sjelfve påstå de sig äfven fordom innehaft Sverige 9). Svensken och Lappen, säga de ock, voro från

skrifning om Kemi Lappm. Stockh. 1804. s. 71. I Utsjoki, i öfversta delen af denna Lappmark, finnas ock Fiskare-lappar, oftast af Finsk härkomst. Ibid. s. 25.

- 7) „Tjude kalla Lapparne sina fiender, med hvilka de berätta sig haft strid i forna tider.” Lindahl et Öhrling, *Lexicon Lapponicum*. Stockh. 1780, s. 476.
- 8) Det sista namnet förekommer i Skandinavien först hos Saxo, hos Isländarna först i Fundin Noregur. „Emellertid veta de ej ens att de blifva af oss och andra Nationer så kallade” (Högström, om Lappmarkerna, s. 56). De som veta det, förkasta namnet såsom ett öknamn, och detta gäller så om de Svenska, som Norrska Lappar (Schefferus, *Lapponia*, pp. 5, 6. Leem, *Beskrifvelse over Finmarkens Lappar*. Kjöb. 1767, s. 9). Fjellmän, Fjellfolk, äfven Finne, äro deremot namn, hvilka de höra gerna.
- 9) „En del Lappar vilja alldeles påstå, att deras förfäder fordomdags varit egare af hela Sverige; men att våre

början bröder: vid ett uppkommet stormväder vardt
 den förre förskräckt och sökte skydd under ett brä-
 de, hvaraf Gud lät blifva ett hus, men den senare
 förblef ute: allt sedan bor Svensken i hus, men
 Lappen under fria himmelen 10). — Huru detta
 hu svaga, okrigiska folk, i våra förfäders erinring
 kunnat efterlemna en fruktansvärd bild, är en svå-
 righet, som väl till en del försvinner, om man kän-
 ner inbillningskraftens verksamhet i alla gamla säg-
 ner, och dessutom betänker, att detta folk fordom
 var talrikare, att envishet utgör ett hufvuddrag i
 dess lynne, att ännu Lappska stammar af resli-
 gare vext och stridbarare sinnelag finnas, samt att
 i allmänhet en fiendes farlighet beror af de om-
 ständigheter under hvilka han uppträder, och af de
 försvarsmedel, med hvilka han kan mötas. Men ock-
 så egentligen Finska stammar ha redan tidigt fun-
 nits i det nu varande Svenska Norrland, och blif-
 vit inbegripna under benämningen af Jotnar. Que-
 nerne voro utan tvifvel en sådan. I nionde århun-
 dradet drogo de omkring i skogarna norr om Sven-
 skarna. Från dessa skildes de af en ödemark, från

förfäder hafva drifvit dem undan och inskränkt dem ef-
 ter handen mer och mer." Högström, l. c. s. 39.

10) Ibid. s. 58.

Norrmännen af fjellen, öfver hvilka likväl både Norrmän och Quener plögade härja på hvarandra 1). I Harald Hårfagers tid stötte Quenland intill Helgingland; efter Quenland följde Finland, derpå Kirialand (eller Karelen), och ofvan alla dessa länder låg Finmarken eller Lappmarkerna 2). Quenerne innehade således det nu varande Medelpad, Ångermanland och Vesterbotten. Undanträngde af Norrska och Svenska nybyggare, som sinåningom besatte Svenska Norrland, förlora de sig sluteligen i det nu varande Österbotten, hvars Finska invånares inhemska namn än i dag återkallar oss de gamla Quener, såsom ock Norrmännen kalla dem, och har samma bemärkelse, hvilken vi funnit i ordet Finuar, nemligen låglandets folk 3). Men

1) Konung Alfred i Ottars och Ulfstens Reseberätt. s. 25; 41. „Der äro mycket stora sjöar emellan fjellarna (heter det s. 41),¹ och Quenerne bära deras fartyg öfver land, in i sjöarna, och härja derifrån på Norrmännen; (ty) de ha mycket små och lätta fartyg”.

2) Egils Saga, c. 14. Kareler nämnas ännu omkring år 1350 vid Torneå. Porthan, ad Pauli Juusten Chron. p. 157. I Norrrikes Historia förekomma Quenerne sist år 1271, då de bekrigade det Norrska Helgeland i förbindelse med Karelerna, (Torfaus, Hist. Norv. IV. 352). Krig emellan Quener och Kareler omtalas i 9:de årh. Egils Saga, l. c.

3) Finparne i det östligare Österbotten och Kajana kalla

ett påtagligt missförstånd hos flera gamla författare, hvilket denna gång innefattar en historisk under rättelse, lärar oss, att detta samma folk i vår förfäders grannskap är långt äldre än de intyga hittills derom anført. Adam af Bremen omtalar ett Quinnoland, (terra foeminarum), norr om Svenskarna 4). Det har utan allt tvifvel tillkommit genom en falsk uttydning af namnet Quenland 5), och vi se här anledningen, hvarlöre både han och ännu äldre författare förflytta de fabelagtiga Amazonerna till vår Nord. Vi förstå, huru Paulus Warnefridi tvåhundra år förut kunde säga sig ha hört, att ännu på hans tid ett folk af

sig Kainu-laiset (sing. Kainu-lainen); men cainu betyder ett nedrigt land, enl. Juslenius, Finsk Ordabok, Stockh. 1745.

4) Scania prominet Regis Danorum, et supra eam tunc limite Gothi habitant usque ad Bircam. Postea longis terrarum spatiis regnant Sveones usque ad terram foeminarum, c. 222 ell. 75. Denna terra foeminarum säges på ett annat ställe ligga vid Östersjön. „Item circa hæc littora Baltici maris ferunt esse Amazonas, quod nunc terra foeminarum dicitur, c. 228. En son af Konung Stenkil, benämud Anund, skall blifvit sänd af fadren på ett krigståg att underkufva deth land, men omkom, tillika med sin krigshär. c. 135.

5) Ihre, Dissert. de Quenlandia antiqua, Upsaliæ 1767, citerar en Edition af Adamus Bremensis, som till och med har: Quenland, terra foeminarum, c. 134 ell. 17.

dessas kvinnor fanns vid Germaniens yttersta gränser 6): huru den ännu äldre Geografen från Ravenna kunde förmåla det samma och sätta dem vid nordliga Oceanen 7); slutligen, huru redan Tacitus kunde berätta, att näst Svionerna yidto- ge ett folk, som vore under kvinnoregering 8). Så gamla voro således Quenerne bredevid Svenskarna; och detta instämmer i sjelfva verket med nordiska underrättelser, som, då de hänföra benämningarna Quenland och Jotland till Finland, och omtala bägge i sammanhang med den gamla Fornioter, äfven visa, att folket sjelft ansågs ganska gammalt i Norden 9).

6) Nam et ego referri a quibusdam audivi, usque hodie in ultimis Germaniæ finibus gentem harum (scil. Amazonum) existere fœminarum. De Gestis Longobard. L. I. c. 15.

7) L. IV. c. 14.

8) Om Taciti Sitioner ha vi redan talat och funnit troligt, att han med ett Skandinaviskt folk här förblandat de sydligare Sitioner na. Jfr. ofvanföre s. 81. n. 3. Det folk, hvilket hos Tacitus verkligen måste förstås, låg i den för honom obekanta högre Norden, hvilket ock redan innebäres i det yttrandet, att detta folk „gränsade till Svenskarna.” Men att också det missförstådda Quenland ligger härunder, ses af tillägget, att detta till Svenskarna gränsande folk var under kvinnovälde. Suionibus Sitorum gentes continuantur, uno differunt quod femina dominantur. German. c. 45. Ihre, l. c. har också fästat uppmärksamheten härpå.

9) Jfr. citationen ur Fundin Noregur ofvanföre s. 273. n. 5.

Vi ha antagit att Ynglingasagans berättelse om den Odinska invandringen i Norden rör en verklig händelse. Men granskar man denna berättelse, jämför man den med andra intyg och med flera historiskt otvifvelagtiga omständigheter, så måste ock den tanken uppstå, att denna invandring ej var den enda, och att en äldre redan fört samma folkstam till Skandinavien. Oden tar länderna kring Mälaren i besittning. Hans bosättning der framställes såsom följd af ett förbund med äldre invånare, grundadt på den vördnad den nye Religionsstiftaren ingaf 10). I en redan hos dem antagen, ej olik Religion har han således funnit stöd för sitt anseende; så mycket mer, som ingenstädes talas om dessa äldre inbyggares fördrifning: ingenstädes härledes Sveriges och Danmarks, ännu mindre Norriges, hela befolkning från en sådan händelse. Påståendet att Oden och Asarne införde ett nytt språk i Saxen och de Nordiska rikena 1), bevisar i sin egentliga bemärkelse för mycket, att kunna tagas efter orden, då ingen läser kunna påstå, att den stora språkstam, hvaraf Angelsaxiskan och de Skan-

10) Ynglingasaga, c. 5.

1) Föret. till Edda. Rymbegla. P. III. c. 1.

dinaviska språken blott äro grenar, har denna upprinnelse. Allt detta förbjuder oss att i Skandinavien invånare före denna tid endast se Jotniska stammar. Ty, ehuru enskilda släktförbindelser emellan dessa och våra förfäder nämnas, 2) ehuru också den Jotniska Religionen ej blifvit utan inflytelse på Asaläran 5); så har likväl hvarken det förra

- 2) Jfr. ofvanföre s. 296. Naivast är både förbindelsen och motviljan uttryckt i mythen om Njord och Skade, hans Jotniska gemål — Njord ville bo vid sjön: Skade hos sin fader på fjellen. De öfverenskomma att ömsevis flytta bostad tillsammans. Men när Njord kom till fjellen, triftes han der ej, och söng;

„Led är jag vid fjellen,
fast jag ej var der länge,
endast nio nätter,
Ulfvarnas tjut tycktes mig leda
mot Svanornas sång.“

Skade quod derymot;

„Sofva jag ej kunde
vid sjöstranden
för foglarnas skri;
ty mig väcker
kommande från sjörymden
Hafsmåsen hvarje morgon.“

Då skildes Skade vid sin man, och blef på fjellen. Der far hon på skidor och skjuter djur med sin båga, hvarföre hon kallas Skidgudinnan. Edda Dæmis. 23.

- 3) Trollkonsten framställes i sjelfva Asaläran såsom varande till största delen af Jotnisk härkomst. De äldre, så kallade Finska Runor, äro oftast besvärjningssånger, tydligen af hedniskt ursprung; ehuru äfven de äldsta bibehållna röja en blandning af hednisk och ka-

kunnat gå till en blandning af sjelfva nationerna, hvilken i det fallet skulle lemnat flera spår efter sig i språken, ej heller det senare till en sammansmältning af Religionerna, då både den Jotniska gudeläran och folket oupphörligen framtråda i ett fiendt-

tholsk vidskeppelse. De sjungas ej, utan uttalas med en viss högtidelig ton öfver de föremål, på hvilka de akola verka. (v. Schröter, Finnische Runen, Upsala 1819. Vorrede, s. XI). För öfrigt erkände Finnarne, äfven i senare tider, Lapparna för sina mästare i konsten. (Porthan, Vitt. Hist. och Ant. Acad. Handl. 4 D. s. 46). Gemensamt med våra förfäder vördade också Lappar och Finnar himlaljusen, heliga berg, sjöar, floder, vattufall, källor, träd och lundar, (jfr. Lencquist, de superstitione vet. Fennorum, Aboæ 1782. P. I. p. 15, och Jessen, Afhandling om de Norske Finners og Lappers hedenske Religion, hos Leem, l. c. §. 24). Detta tillhör all Naturreligion; men Fetischismen — den Naturdyrkan i lägsta bemärkelse, som mindre fäster de religiösa begreppen vid Naturens stora verkningar och skiften, än vid enskilda föremål efter en helt och hållet tillfällig förbindelse emellan dessa och människors fruktan och hopp — skildras stundom hos våra förfäder på ett sätt, som fullkomligt öfverenstämmer med Lappakvautro. Lapparne dyrkade stenar — Säte — merendels af besynnerlig skapnad, och offrade åt dem. (Högström, om Lappmarkerna s. 182). I de gamla Svenska Lagarna förbjödes att „tro på stenar“. — Att smörja höga hållar, liknande Bautastenar, var en vidskeppelse, hvaraf ännu i sednare tider i Sverige funnits spår. (Jfr. ofvanföre s. 159, n. 4). Kodran, en af de förste isländare, som lät döpa sig (vid år 981), hade vid sin gård en sten, åt hvilken han och hans släkt hade offrat, och i hvilken de trodde att deras Årman, (årman), d. ä. den skyddsande, som gaf dem goda år, bodde. Kristni Saga, c. 2.

ligt förhållande. Men i Skandinavien viste man ännu i tolfte århundradet berätta, att trenne slags folk efter hvarandra beherskat Norden, och Saxo af oss redan anförda underrättelse 4) derom kommer härigenom att visa sig i ett nytt ljus. Afklädd, sin vidskepliga drägt innehåller den att Jotnarne, (Jättarne) de äldste invånarne, genom krig blifvit fördrifne och underkufvade af ett sednare i själs-egenskaper och bildning dem öfverlägset folk, hvars Mager eller Prester 5) förskaffat sig gudomlig vördnad, tills denna tillika med våldet sluteligen öfvergått till ett tredje slägte. Kriget med Jotnarna var således äfven äldre än denna sista förändring, hvilken åter tydligen är den samma, som Isländarne åsyfta, då de säga att Oden och hans Asar utgåfvo sig vara de gamle Asarne 6). I öfverensstämmelse med denna uppgift och med Saxo hänvisar äfven sjelfva Mythologien på trenne religionsperioder, och på en äldre Asalära, som

4) Saxo, L. I. p. 9. Jfr. ofvanföre ss. 251, 271.

5) Hos inter gigantesque de rerum summa bellis certabatur assiduis, quoad Magi victores giganteum armis genus subigerent, sibi que non solum regnandi jus, verum etiam divinitatis opinionem consciscerent. Saxo, l. c.

6) Efterspråk till Gylfaginning i Edda.

besekrat den Jotniska, men sjelf sedermera fått en ny rigtning, hvilken likväl ej blifvit så allmän, att icke spår af en inre söndring i den Nordiska Gudaläran quarblifvit 7). Att denna nya rigtning i synnerhet gjort sig gällande hos de herskande, hos de Nordiska konungaslägterna, röjer, att den äfven genom en ny herskare, som nyttjat Religionen för politiska ändamål, blifvit införd; och denne är utan tvifvel den Oden, till hvilken de Nordiske och Angelsaxiske konungarne räknade sina anor, och som, stående på Sagans och Historiens gränсор, likväl så mycket tillhör den sistnämnda, att han äfven kan anses för en historisk person. Att man trott sig böra antaga trenne sådana under detta namn, har mest sin grund deruti, att man gjort särskilda personer af de särskilda bemärkelser, i hvilka namnet förekommer. Ty först är Guodan, Wodan eller Oden ett namn på Gud, och erinringar af denna högsta betydelse, i föreställningen af Himlens och Solens Gud, finnas äfven i Mytherna. För det andra är Oden tillika gudars och menniskors Stamfader, och synes i denna egenskap ha blifvit dyrkad af många folk. Öfvergången till den tre-

7) Jfr. ofvanföre s. 275, ff.

åje eller historiska betydelsen ligger i gudarna's gamla föreställning, att gudarne sjelfva tillika voro de försste prester och könungar, och desse således äfven de förras representanter, af hvilken föreställning en anförare och religions-stiftare har begagnat sig, att i Norden vinna ett stort välde öfver sinnena och införa en betydlig förändring. Deraf — då alla dessa bemärkelser blandas och spela in i hvarandra — det olika, tvetydigt skiftande ljus, i hvilket Oden af Nordens Myther och Sagor framställes, än såsom den högste Guden eller, (då denne af nästan alla hedningar anses vara allt för vidt skild från jordiska angelägenheter) såsom Stamgud och Krigsgud, än åter såsom Prest, Spåman, Trollkarl och Hjelte. Stundom har äfven den Nordiske Hedningen i honom blott sett ett föremål för likgiltighet eller motvilja: bevis att ej alle erkände mannen Odens anspråk på gudens makt och ära 8).

- 8) Hos Venderna vid Östersjön dyrkades en dubbel Oden, (ty både Wodan- och Oden-bilder finnas bland de förr nämnda Vendiska afgudabilderna, jfr. s. 290. n. 1.) Man har velat sluta till det samma hos Saxarna af den år 742 uppsatta Saxiska afsvärjningsformeln: „End ec forsacho allom Diaboles vuercum end vuordum, Thunær ende Vuoden, en Saxnote” etc. hvilket man öfversatt: „Och jag försakar all djefvulens verk och ord, Thor och Vuoden och Saxarnes Ote, (Oden). Ihre anmärker (Gloss. in v. Note), att det sista bör läsas Sax-

Att äfven mer än ett försök skett att under detta namn förvärfva anseende och välde, synes Saxos berättelse om en störtad falsk Oden eller Med-Oden bestyrka; i fall ej just denna berättelse rör den verkliga, redan bevisar ett undertryckt hedniskt partis hat, och under Christendomen blifvit vidare utsmyckad.

Hvilket var då detta äldre folk i Skandinavien, till gudalära och härkomst med de Odinska nybyggarna närbeslägtadt? I Sverige tillskrifver Ynglingasagan egenteligen befolkningen af landet kring Mälaren åt dessa. Götiske invånare i Götaland, (och enligt hela berättelsens sammanhang, äfven i Dannemark och Norrige), voro således äldre. Derföre heter det ock, att allt Dana och Svea välde fordom kallades „Gotland” 9), och att — när Asiamän-

note och stället öfversättas: Oden och hans Saxiska följe; och i sjelfva verket strider läsningen Saxn-ote också mot språket, då det första ordet, om det vore en genitivus pluralis, borde heta Saxono. Men, då man deremot i de gamla Angelsaxiska Genealogierna ser en Saxnat, Saxnad, Eaxneta, (namnet skrives olika), anföras såsom Odens son, (Suhm, Tabeller till Danmarks Critiske Hist, p. 295), så igenfinner man äfven den i afsvärningsformeln nämnda Saxnote.

9) I þann tíma var kallað allt Meðinland þat er hann (O-

nen byggde Nordlanden — „kallades Gotland och folket Godthiod 10).” Göterne voro följakteligen denne i Skandinavien tidigare invandrade

Dinn) ätti Reidgotaland, en eyar alla Eygotaland: Þat er nu kallat Danaveldi oc Sviaveldi. Skaldar, s. 193. Att äfven Götaland säges fått sitt land af Odens namn Gautr eller Götr (ibid.), har afseende på den Götiska Oden, med den sednare förblandad. Den förre erkänna ock Angelsaxerne för äldre, då de ibland förfäderna till den Woden, af hvilken deras konungar härstammade, sätta en Geat eller Geta, „hvilken hedningarna dyrkat såsom gud.” — Quem jam dudum pagani pro Deo venerabantur. Simeon Dunelmensis, De Gest. Reg. Angliæ (från medlet af 12:te seklet, men med åberopande af Sædulus, en poet från femte århundradet.) ap. Twysden, Hist. Angl. Scriptt. p. 119. — Om Sceaf, en ännu äldre af Odens förfäder, berättar Ethelwerdus (från 10:de århundradet), att denne, såsom ett spädt barn, ensam i en båt, men omgifven af vapen (andre tillägga med en sädeskärfve under hufvudet), blifvit drifven till ön Scani (Skåne), der blifvit upptagen, uppfostrad af invånarna och slutligen vald till konung. Ethelwerd. Chronic. L. IV. c. 3. apud Savile, Rer. Angl. Scriptt. Lond: 1596. — Jfr. Langebek, T. I. p. 9. Traditionen är märkvärdig, emedan den troligen äfven har afseende på åkerbrukets införande, samt visar att detta först blifvit infördt i det sydligaste Skandinavien, och långt före den historiska Oden.

- 10) Enn Þá voru þesse lönd er Asiæmenn biggdu köllud Godlönd, enn folked Godjod (Gothiod). Rimbegla P. III. c. 1. Att folk och land ej af Oden och Asarna sjelfva blifvit så kallade, synes deraf, att de tvertom kallade de trakter, från hvilka de kommit, neml. det stora Suithiod, för Godheim. Yngl. Saga c. 9.

stam, som där börjat undantränga de äldsta Jotiska invånarne. Men af Svea och Göta land — säger den gamla Svenska Lagen — är Sveriges Rike från Hednaverld sammankommet 1); och Göternes rike är äldre, säger den förste utförligare Svenske Häfdatecknare 2). Likväl hade Svearne blifvit den herskande stammen; ty de ägde att gifva Sveriges Rike Konung 3). Af alla Svear, å Ting allra Svia, skulle han vid Morasten väljas, och derefter skulle Ting allra Göta honom åter nämna 4). Konungavalet, ofta tvistigt emellan stammarna, såsom Sverkerska och Erikska släkternas strid om kronan visar, kallas i tolfte århundradet „Svearnas gamla företrädesrätt emot Göterna”, härledande sig från de förras „fordna värdighet” framför de sednare 5); hvarföre ock denna

1) LandsL. K:gaB. c. 1:

2) Ericus Olai. Hist. Suecorum Gothorumque L. I.

3) Svear eghe konung at taka och swa wräka, — efter Ihres öfversättning (Dissertatio de Initiatione Reg. Svia-Goth. Upsala 1752), „Svearne äga konung välja och äfven förklara.” K:gaB. vid WästgötaLagen.

4) Ibid.

5) Då Saxo talar om Danska Prinsen Magni Nilssons val till konung af Wästgöterna, säger han: — — Gothi summan, cujus omne penes Sveones arbitrium erat,

företrädesrätt äfven af hedningar Åberopas 6). Den hvilade på den Odiuska Religionen, på den Upsaliska konungasläktens eller såsom den ock kallas Uppsveaättens härkomst från gudarna 7), på gudstjenstens hufvudsäte i Upsala, der vid den stora Högtiden och Tinget i Gøje månad, män skulle sammankomma från allt Svea vælde och offra till frid och seger för sin konung 8). Detta Sveavælde — från hvilket dock sjelfva Svithiod eller Svearrike i inskränktere bemärkelse då, såsom sedermera, urskildes 9) — innefattade väl äfven Götari-

Magno deferre ausi, alieni privilegii detrimento, dignitatis sibi incrementa quærebant. Quorum Sveones auctoritate contenta, veterem gentis suæ prærogativam in aliquanto obscurioris populi invidia deponere passi non sunt. Igitur antiquæ dignitatis speciem intuentes, titulum injusta collatione præseptum novi Regis electi cassarunt. L. XIII. p. 235. Ed. Stephan.

- 6) Hefir her sva jafnan verit, at þat er Uppsvea höfdingjar hafa stadfest sín i millom, þá hafa þeim ráðom lytt adrir landsmenn: eigi þurftu vorir fedor at þiggja ráð af Vestr-Gautum um Svea landstiörn, — säger Svenske hedningen Freyvidr, Olof Skötkonungs Rådsherre, Heimskr. Olof d. heliges Saga, c. 96.
- 7) Uppsvea ætt er tignast er á Nordrlundöm: þvi at sú ætt er komiu frá godonom sjulfom. *ibid.*
- 8) Heimskr. Olof d. Hel. Saga c. 76.
- 9) Detta kallas hos Sturleson „sjelfva Svithiod“ Svithiod sjálfr. Jfr. kapitlet om landets delning i Svetige I. a.

Ke 10), och Religionens hufvudsäte hos Svearna hade redan i Taciti tid gjort deras namn till det förnämsta i Skandinavien. Men lika säkert är att deras politiska välde blott småningom på religionen kunnat fullkomligen stadgas, och varit underkastadt förändringar. Ty det Svithiod, öfver hvilket Ynglingaätten regerade, synes ej egentligen ha omfattat Götaland 1), utan landet nordan-
 skogs, ja, i sin aldraäldsta bemärkelse blott de så kallade Folkländerna 2), vid hvilka sedermera i

10) Heimskr. I. c.

1) K. Aune den gamle flydde tvenne gånger „ur sitt rike“ och till Vestergötland för Danska konungens Halfdan, som emellertid regerade i Upsala. Ynglingasaga c. 29. På samma sätt säges konung Algöte i Götaland, Ingjald Illrådas svärfader, ha sändt sin dotter till Suithiod att förmälas, c. 36. Denne Algöte har varit en Vestgötakonung; ty konungar i Östergötland nämnas äfven, såsom Högne och hans son Hilder, hvilka i Ingjalds tid krigade på Suithiod. Ingjald utvidgade likväl sitt välde äfven öfver Vestergötland (c. 42), men Högne bibehöll sig i Östergötland till sin död (c. 43).

2) De företrädesrättigheter i afseende på konungavalet, som i Heimskringla Olof d. Hel. Saga c. 96, och i fragmentet af den äldsta Konungabalken vid VestgötaLagen tillskrifvas Uppsvearna eller Svearna i allmänhet, äro de samma, hvilka i UpplandsLagens Konungabalk tilliggas Folkländernas invånare. Suithiod och Folkländerna ha således troligen en gång betydt det samma. De öfver Suithiod äro Tinnadal, Attundal och

synnerhet Svearnas politiska företrädebrättigheter voro fästade. Dessa trakter kallades folkets, det

Fjädrundaland". UppL. K. gaBalk. i Fl. — inbegripna under namnet Uppland, ty Upplands Lagman sger deras röst vid konungavalet (ibid.). Benämningen var fordom vidsträcktare än nu. K. Birgers företal till den år 1295 förbättrade UpplandsLagen begynner med en hälsning till alla dem som bo mellan Hafvet, Säfva ström, (nu Sagån, som skiljer Uppland från Westmanland) samt skogen Ödmorden, (nu Tynnebroskogen emellan Helsingland och Gestrikland). Uppland innefattade således då äfven Gestrikland. Men i ännu äldre tider har det äfven omlattat Westmanland; ty hos Sturleson heter det (Heimskr. Olof d. Hel. Saga, c. 76), Westnanland eller Fjerdhundraland (Westnanland edr Fjapryndaland). Men Fjerdhundru var ett af Folkländerna. Det äldsta Suithiod var således allt det norr om Mälaren bebyggda landet. Med fortsatt kolonisation och med befästad politisk öfverlägsenhet hos Svearna har namnet utgått vidare. Så kallas (Heimskr. l. c.) i beskrifningen af Svea välde under Olof Skötkonungs tid Södermanland en del af det egentliga Svithiod, och att det såsom sådant är vida äldre, ses af Ingjald Illrådas förrådiska bjudning, som (om man undantager hans svärfader K. Algöt i Vestergötland), synes ha inkränt sig till Fylkiakonungarna i det egentliga Svithiod, ibland hvilka Södermanlands konung äfven omtalas, ehuru han ej kom tillstädes. Derrfore säges ock Östgotakonungen Högne, då han i Ingjalds tid härjade på Södermanland, ha ridit opp till Suithiod (Ynglingasaga c. 43). Man ser äfven, att det i nyssnämnda beskrifning af Sveavülde förbigångna Nerike redan under Ynglingarna räknades till Suithiod; ty en Nerikes konung är bland de af Ingjald budna. För öfrigt synes Nerikes befolkning ha varit Götisk; ty det hörde i gamla tider under Vestgötalag (W.G.L. Thjuw. B. fl. 12). Om den fortsatta uppodlingen af det egentliga Suithiod vittnar på flera ställen Ynglinga-

härskande folkets land; eller ock företrädesvis männernas land; och svara mot Manhem, det namn som de Odinske Nybyggarna tillade det äldsta ännu så inskränkta Svithiod vid Mälarens stränder 3). Först med fortsatt nybyggande utgick det

sagan (jfr. cc. 37, 40). I Braut Anunds tid var detta Svithiod ett land med „stora skogar” och „ödemarker flera dagsresor långa” (Svithiod er markland mikit, oc higgia þar sva eydimerkur, att margar dagleidir eru yfir. c. 37), och förblef ännu länge sådant; ty detta omtalas i Ynglingasagan såsom ännu gällande, då den författades. Kolonisationen, i synnerhet åt vester och norr från Uppland, kan man någorlunda följa. Med ökad folkmängd blef Westmanland en egen Lagsaga, fick en egen, efter Upplandslagen inrättad lag och egen Lagman, men har med detsamma blifvit skiljd från Folkäländerna, tagna i inskränktere mening. Norra Westmanland och en del af Dalarna kallas af Sturleson i K. Anund Jacobs tid Markbygden (Skogsbygden) och Jernbäraland. Heimskr. Olof d. Hel. Saga c. 209. Norrske Konungen Sverre drog derigenom vid år 1177, då han säges ifrån Wermland tågat öfver en stor skog, till Molúngr (Malung), derifrån till Jernbäraland, och så öfver en 18 rasters lång skog till Herdala (Härjedalen). I Jernbäraland var folket då ännu hedniskt, och hade alldrig sett någon konung. (Sverres saga, Heimskr. T. IV. p. 21. Kjöbenh. 1813). Så litet var då ännu odlingen framskriden i dessa trakter. Adam af Bremen, 100 år förut, låter Skridfinnarne upptaga landet norr om Wermlänningarna till och med Helsingland och vidare uppåt. Allt detta var således i hans tid, eller enligt de underrättelser han fått, ännu Finskogar. I Norrland undanträngdes småningom Lappar och Quener af Svenskarna utåt sjökusten, af Norrmän närmare Kölen.

3) Dessa Svithiód kölludu þeir Mannheima, enn hina Miklu Svithiód kölludu þeir Godheima. YnglingaS. c. 9.

Svenska namnet vidare. Man kan till och med följa det i dess fortgång från Uppland, till de öfriga det egentliga Svearikes landskaper, hvilka ock derföre fått sina namn efter deras läge till denna det äldsta Svenska rikets medelpunkt 4). Betänker man allt detta, och det, att de gamla berättelserna just här anvisa den Odinska kolonien dess plats i Sverige, så följer ock, att Svearne voro det folk, som med Oden i Sverige inköm, att Religionen med dem förbundit de i halföns södra del redan boende Göterna, och att gudstjenstens hufvudsäte hos Svearna gifvit dessa äfven en politisk öfverlägsenhet 5).

Äger detta sin rigtighet, så är dermed äfven för Tideräkningen en bestämmelse vunnin. Sviornernas samhällen nämner Tacitus i första århundradet e. Chr. Då var således den Odinska invandringen i Skandinavien skedd, och så lång tid tillbaka, att derigenom en redan befästad makt kun-

4) Norrland, Södermanland, Westmanland, Nederrike (Nerike), det sista i motsats mot det gamla vidsträcktare Uppland.

5) Jfr. min Afhandling om den gamla Svenska Förbunds-författningen. Iduna, X Häftet.

nat stiftas; hvarföre man åtminstone kan antaga att den var ett århundrade äldre. Att sjelfva händelsen för Romaren var okänd, kan ej anföras såsom ett bevis mot dess verklighet, då här var fråga om en redan förfluten tid och ännu föga bekanta folkslag. För öfrigt synes mig äfven hos Tacitus en ej otydlig hänsyftning på den historiska Oden förekomma. Enligt någras berättelse, säger han, hade Ulysses (den Grekiske Odysseus) äfven kommit till Germanien; ett Asciburg vid Rhenens strand skall af honom blifvit grundlagdt och efter hans namn uppkalladt, och man hade der funnit ett fordom åt honom upprest altare; liksom äfven på gränssorna af Germanien, högar och monumenter med Grekiska bokstäfver ännu i Taciti tid sades vara quar 6). Huru ett Asciburg (As-

6) Ceterum et Ulixem, quidam opinantur, longo illo et fabuloso errore in hunc Oceanum delatum, adisse Germanicæ terras, Asciburgiumque, quod in ripa Rheni situm hodieque incolitur, ab illo constitutum nominatumque. Aram, quin etiam Ulixi consecratam, adjecto Laërtæ patris nomine, eodem loco olim reperiunt, monumentaque et tumulos quosdam, Græcis litteris inscriptos, in confinio Germaniæ Rhæticiæque adhuc exstare. Quæ neque confirmare argumentis, neque refellere animo est: ex ingenio suo quisque demat vel addat fidem. Tacitus German. c. 3. — Högar ha troligen varit ättelhögar, och omöjligt är åtminstone ej att

burg, Asgård), kunnat uppkallas efter Odysseus; är lika svårt att inse, som härledningen är lätt från A sa-Oden. Denne sadet, liksom den förre, ha besökt många folk och länder; och den redan af andra yttrade förmodan om bägges förblandning 7) torde ej synas för djerf, då man påminner sig Grekers och Romares ständiga, af Tacitus äfven iakttagna bruk, att i inhemska fabler förkläda främmande folkslags sagor 8). Detta Taciti och äfven Pto-

de så kallade Grekiska inskrifterna varit Runor, då Runorna i sjelfva verket närmast likna det äldsta Grekiska alfabetet.

7) Jonas Ramus Ulysses et Otinus unus et idem. Havn. 1702. p. 88.

8) Så äro hos Tacitus Germanernas Mercurius (eller Mars), Hercules, Isis, visserligen ej de Romerska gudomligheterna, utan Germaniska — Wodan, Thor, Freya (Frigga eller Hertha), hos hvilka han fann likheter med de förre (interpretatione romana, såsom han sjelf säger c. 45). På samma sätt kan äfven Odysseus vara den historiske Oden; att ett Asburg blifvit kalladt efter hans namn, bringar detta nära till visshet; och att man äfven viste hans faders namn (hos Angelsaxerna och i Skandinavien voro flera Odens förfäder kände), är ingen orimlighet. Sagan om denna Odin-Odysseus har i sjelfva Germanien varit förenad med berättelsen om en invandring. Tacitus har indirect derpå afseende, då han tillägger: *Ipse eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis aliis aliarum nationum connubiis infectos, propriam et sinceram et tantum sui similem gentem existisse, arbitrantur. C. 4.*

lemæi 9) Asciburg (En i dag Asburg, en by vid Rhen i Cleviska landet), låg i Frankernas gamla land, och ej långt från Saxernas gränser 10); folkslag, hvilka i Taciti tid likväl ännu icke

9) Jfr. ofvannföre s. 106, n. 1.

10) Sicambrerne (de nämnes ej af Tacitus i hans Germania, men väl i hans Annaler, omtalas först af Caesar, sedan af Strabo, Ptolemæus och andra), innehade äfven det nu varande Cleviska landet, och underkufvades till en del af Romrarne, då en hop flyttades till Gallien. De kvarblifne förekomma sedan i Frankernas stora förbund. Mannert, Geogr. d. Griechen u. Röm. III. 210. ff. Att folknamnen Frank och Sicamber ännu långt efteråt betydde det samma (ehuru Cluverius, Germ. Ant. I. 38, nekar allt sammanhang dem emellan), ses deraf, att Gregorius Turonensis från 6:te århundradet, då han (Histor. L. II. c. 31) omtalar Frankiske konungen Chlodvigs döpelse af den heliga Remigius, låter denne till konungen nyttja följande ord: „Mitis depono colla Sicamber, adora quod incendisti, incende quod adorasti“. Enligt Strabo, L. VII. p. 294, sträckte sig Sicambrer och Cimbrer till hafvet emellan Rhen och Elbe, och omfattade således äfven Friserne (ett Saxiskt folk), hvilka hos Tacitus „usque ad Oceanum Rheno prætexunt“. German. c. 34. De af Tacitus omtalta Angrivarii och Chamavi voro ock ibland dem, som sedermera kallades Franker. Den Römerska Tabula Itineraria (vanligen kallad Tabula Peutingeriana) hvars första original Mannert, l. c. s. 260, anser vara från början af 3:dje årh., har: „Chamavi qui et Franci“, och sätter Francia emellan floderna Lahn och Lippe vid Rhen. Rhetorn Eumenes i början af följande sekel (cit. af Mannert l. c. s. 265) nämner Chamaver och Friser tillsammans. Namnet Franker hör man först hos Romrarne i 3:dje, Saxerne

ke voro kända under dessa; ehuru till en del under andra namn, och i de äldsta underrättelserna äro grannar, och äfven med hvarandra blandade. Men till Saxer och Franker låta äfven de nordiska berättelserna Oden och hans Asar från Svarta Hafvet genom Gardarrike komma, innan de begåfvo sig till Skandinavien, och att bägge dessa folks fornsagor med de Skandinaviska stått i nära gemenskap, kan ännu genom ömsesidiga bevis styrkas. Frankernas konungaslägt ledde man i Norden ifrån Oden 1), och de af honom härstammande Volsungarnas Óden äro ett af den gamla Nordiska Hjeltesagans mest älskade och besungna ämnen.

Men konungarnas härkomst är nästan öfver-

uppträda i Historien under detta namn först i det 4:de århundradet; ehuru både Angler och Friser — Saxiska stammar — redan af Tacitus omtalas, och Ptolemæus sätter *Saxones* norr om Elben. Franker och Saxer kallas grannar och härjade gemensamt Gallien. „*Gallicanos vero tractus Franci, et Saxones iisdem confines, quo quisque erumpere potuit terra vel mari, prædia acerbis incendiisque et captivorum funeribus hominum violabant.* Ammianus Marcellin. l. XXVII. c. 18.

- 1) Enligt Företalet till Edda, het en af Odens söner Sigge, hvilkens ätt regerade i den trakt som nu kallas Franken (det gamla Francia, se föregående not). Derifrån är Volsungasläkten kommen. Jfr. Volsungasagan och Sintjötla lok i den äldre Edda.

allt i fornsagan tillika folkens, och Frankerne ansågos, enligt inhemska intyg, vara komne af Danskarnas och de Nordiska folkens ätt 2). Hos Sa-

- 2) Jfr. ofvanföre s. 138 — Namnet Sicambrer eller Sigambrer kan väl härledas af deras gamla hemvist emellan floderna Sieg (Siga), och Emmer (Ambra). Men Sige, Sigge eller Sigar, kallades ock den Odens son, från hvilken man i Norden ledde den Frankiska konungaätten eller Volsungaslätten (Företalet till Edda). Sigling (en afkomling af Sige) är i det Nordiska Skaldspråket ett allmänt Konunganamn; och så kallas äfven Svenske Konungar, t. ex. Fjolner i Thiodolfs vers om denna konung, Ynglinga S. c. 14. Att man äfven härledde benämningen från Oden sjelf, ses deraf, att han säges ha gifvit Sigtuna namn af sig, (Variant i Företalet till den yngre Edda p. 15. Jfr. Ynglinga Saga c. 5). Den gamle Hunibalds Frankiska Krönika (såsom det säges, från Chlodvigs tid), af hvilken blott Abboten Trithemii utdrag finnes quar (Compendium sive Breviarium Primi Voluminis Annalium sive Historiarum de origine Regum et Gentis Francorum. Mogunt. 1515), må i sin konungalängd vara så fabelagtig, som helst (arbetet innehåller i vår tanka en lärd utsmyckning och corruption af verkliga traditioner), så meddelar den dock äfven underrättelser, som bära historisk stämpel; och, ehuru Odens namn ej hos de tidigt christnade Frankerna förekommer, kan man dock sväriligen misskänna, att han menas i följande ställe om Frankernas hedendom: *Colebant Martem ut deum belli ferocem, de cuius numine victoriam omni tempore postulabant. — Singulis quoque diebus non solum aras singulas et templa, sed urbes quoque singulas dedicarunt et vicus*. Jfr. härmed Yngl. S. c. 5. om de åt gudarna helgade särskilda bostäder i Suithod. Äfven präster hos Frankerna, tillika konungar, och vördade såsom gudar, nämnas. Runesånger, förestafvade af spåquinnor, omtalas såsom inhemska: „*lucantationes patriæ, præcinendo mur-*

xarna finnes samma sägen 3). Ynglingasagan och Edda berätta, att äfven deras konungar härstammade från Oden; och Saxiska underrättelserna om hedendomen, bättre bibehållna än de tidigt christnade Frankernas, vittna här ännu tydligare om öfverensstämmelsen. Ty till Oden räknade de Angelsaxiske konungarne sjelfve sina anor 4), och denne Saxiske Oden är utan tvifvel den samme som den Nordiske. Bägges förfäder äro, med få afvikelser, desamme i de Angelsaxiska och Isländska Langfedgatalen 5), hvilka äfven gemensamt härleda Saxi-

mure, quam vaticinantem a sagacitate nominaverunt Alirunam." Att en gudaslägt erkändes hos de gamla Frankerna, finner man af Gregorius Turonensis L. II. c. 29, som, då han omtalar Frankernas gudar (ehuru under Romerska namn), säger att de varit menniskor och trollkarlar. Chlodvig, då hans gemål uppmanar honom att erkänna de Christnas Gud, svarar: „eder gud kan ej bevisas vara af gudarnas slägte" (nec de Deorum genere esse probatur). *ibid.*

- 3) Witichindus de Reb. Gestis Saxonum L. I. (omkring år 950).
- 4) A Wodeno originem ducebat omne nostrum genus Regale. Chronicon Saxonicum. Ed. Gibson. Oxon. 1692, p. 13. Florentius Wigorniensis (omkring år 1110), som nyttjat den i författandet af sin Krönika, kallar den Chronica Anglica.
- 5) Jfr. det Isländska Langfedgatalet och Genealogia Regum Anglosaxonum ab Odino ejusque Majoribus deducta hos

ske konungar från samma söner af Oden 6): om bägge säges att de fått gudomlig dyrkan 7), och äfven Asa namnet igenfinnes hos en Angelsaxisk konungaslägt, som kallades Æsingar 8). Engelska Krönikor, skrifna medan hedendomen ännu beherskade

Langebek T. I. Den senare utelemnar dock den af Isländarne upptagna Trojanska härstamningen.

- 6) Nemligen från Bældeg „er vér kaullum Balder (heter det i Företalet till Edda). Denne Bældeg kallas ock verkligen Balder, af Ethelwerdus, *Chronic. L. III. c. 3. ap. Savile, Rer. Angl. Scriptt. Veggdeg eller Vecta* är en annan Odens son, stamfader för konungarna i östra Saxen, hvilken förekommer både i Saxiska Langfedgatalen och i företalet till Edda; dock nämna de förstnämnde ännu flera Odens söner, hvilka skola stiftat Saxiska konungäätter.
- 7) Vuodda Rex Barbarorum — quem post infanda dignitate ut Deum honorantes sacrificium obtulerunt Pagani victoriæ causa sive virtutis. Ethelwerd. l. c. L. I, om den Saxiske Oden. — Wothen, qui et rex multarum gentium, quem pagani nunc ut Deum colunt alique — (ibid. L. II. c. 2.) nemligen Danskar, Norrmän och Svenskar, såsom Ethelwerd anmärker i ett annat af oss redan anfördt ställe.
- 8) Reges Cantuarii Esingas (Æsingas) sunt nomen sortiti. Ethelwerd. L. II. c. 2. — Han härleder väl detta tillnamn från en Ese, far till Hengist; men då Hengists fader i de andra genealogierna, och nysa förat äfven hos Ethelwerd sjelf, ej heter så, utan Vuyrthels eller Vithgels; så är tydligt att benämningen äfven hos honom var ett tillnamn, som utmärkte att han härstammade af Asarna (enl. den gamla pluralis Æsir).

Skandinavien, vittna, att den Voden de omtala är ingen annan än den Danskar, Norrmän och Svenskar då ännu tillbådo såsom gud 9), och att Saxiske Oden var den Nordiske, anmärktes äfven uttryckeligen i Norden 10). Ännu mer — hos både Saxer och Franker finna vi sagan om en „Invandring.” I de förras berättelser nämnes härvid den gemensamma härstamningen med Nordens folk, och vi höra åter det under medeltiden så obestämda och flera östliga länder betecknande namnet Grekeland 1); ehuru med flera fabelagtiga omständigheter, hvilka dock mest synas ha sitt ursprung från Krönikeskrifvarnes oskickliga bemödanden att fästa sägnen vid den Gamla Historien, och

9) Ethelwerd. apud Savile, l. c. fol. 474.

10) Sedan det Isländska Langfedgatalet ungefär lika med de Angelsaxiska uppräknat Odens förfäder, tillägger det: Voden þan kollum ver Oden. Fra honom ero komnar flestar konungættir i Nordhalfuna heimsins.

1) Et primum quidem de origine statuque gentis pauca expeditam, solam pene famam sequens in hac parte, nimia vetustate omnem fere certitudinem obscurante. Nam super hac re varia opinio est, aliis arbitrantibus de Danis et Nortmannis originem duxisse Saxones: aliis autem æstimantibus, ut ipse adolescentulus audivi querelam prædicantem, de Græcis. Witichindus de Reb. Gest. Saxon. l. l.

sålunda förklara den 2). I Frankernas Krönikor möter oss det fabelagtiga Troja såsom utgångspunkt 3); men att ett Asgård derunder är förborgadt, synes äfven deraf, att, i granskapet af Taciti och Ptolemæi Asburg vid Rhen, i Medeltiden omtalas ett Troja Francorum 4). För öfrigt har

- 2) Hit kan man räkna: „Saxones reliquias fuisse Macedonici exercitus, qui secutus Magnum Alexandrum immatura ipsius morte per totum orbem sit dispersus”. — samt: „Saxones his regionibus navibus advectos fuisse” — Witichind l. c. Författaren till Chronicon Holsaticum (Edit. Leibnitz, in Accessionibus Historicis), läter dessa öfverlevor af Alexanders krigshär, till sjöns komma till Östersjöns kuster. Jfr. Bayer, Opuscula, p. 207.
- 3) Ej blott i Trithemii redan citerade utdrag af Hunibalds Krönika förekommer detta fabelagtiga Troja. Det finnes ock i Gesta Francorum Epitomata, hvilka föra Gregorii Turonensis namn — hos Fredegarius Scholasticus (från 8:de seklet), i dess utdrag af samma Gregorii Krönika — hos Aimoinus (från 9:de årh.), de gestis Francorum. Se dessa i Corpus Francicæ Historiæ veteris et sinceræ, Ed. M. F. (Marquard Freherus), Hanov. 1615. — Albericus Monachus trium fontium har det efter de förenämnda. Chronicon (Ed. Leibnitz), Hanov. 1698. p. 30. Hunibald utsträcker den Trojanska härstamningen äfven till Saxerna („qui et ipsi a Trojanis procreati memorantur”), säger att de voro „Frankernas bröder”, hade förr kommit till Tyskland och lemnade de från Skythien anländande Frankerna land bredevid sig.
- 4) Nec procul a Rheno civitatem ad instar Trojæ nominis ædificare conati sunt; ceptum quidem, sed imperfe-

den Frankiska vandringen ungefär samma riktning som den Odinska, nemligen från Tanais till Donauländerna, och derpå till Norra Tyskland 5).

ctum opus remansit. Fredegarius, Excerpta Chronica Gregorii Turon. c. 2. Staden Xanten på vänstra Rhenstranden, helt nära det gamla Asburg, kallas Troja Francorum, i den helige Victors Legend, cit. af Görres, Ueber Hunibalds Chronik. Deutsch. Museum, 1813, s. 344.

- 5) Jfr. Gesta Francorum Epitomata cc. 1, 2. Fredegarius l. c. Aimoinus de Gestis Franc. L. I. cc. 1, 2. — Alla dessa låta dem först komma från Troja till Tanais och Mæotis. — Man vore frestad att i denna Trojanska härstamning ej blott se en lärd fabel, då äfven Grekerne omtala Trojanska kolonier i Skyternas land, och viste berätta, att Skamandrios, Hektors och Andromaches son, kommit till Skythien och nedsatt sig vid Tanais. Scholiasten till Euripidis Andromache, v. 221, anför detta ur andra boken af Anaxicratis förlorade Argiviska Historia, (citerad af Münter KirchenGesch. von Dänemark u. Norwegen. Leips. 1823, s. 120). Ej förgäfvos skulle således namnet Ida återljuda i Nordiska Mythologien, såsom gudarnas säte. Det Trojanska Ida var nemligen säte för de Idæiska Dactylerna (i grunden samma väsenden med de Samotrakiska Kabirerna, och med Telchiner, Kureter, Korybantcr), uppfinnare af metallernas smältning, af vapendansen, af versmätten, trollkarlar, prester och dæmoner, och i många drag liknande Åsarna. — Frankernas tåg skall från Mæotis först gått till Pannonien. Att de derifrån kommit till Rhen, säger äfven Gregorius Turonensis vara mångas berättelse („tradunt multi eodem de Pannonia fuisse digressos, et primum quidem litora Rheni amnis incoluisse“). Histor. L. II. c. 9. Traditionen fans således redan i sjetite århundradet, och är säkerligen ännu äldre. Aimoin, de Gestis Franc. L. I. c. 16, lägger en bekräftelse på

Man kan ej undgå att till dessa från så olika *häll* sammanställande sagor förmoda en historisk anledning; och denna tyckes stå i sammanhang med en stor förändring i de Götiskt-Germaniska Nationernas inbördes läge och förhållanden. Redan år 115 före Christus, hota Kimbrer och Teutoner från Norden Romerska riket. I århundradet efter Christus är, såsom vi sett, de Götiska folkens krigiska vandring från Östersjökusterna åt söder och öster redan börjad. Deremot höra vi snart i norra och nordvästliga Tyskland mäktiga folkstannar under namnen Franker och Saxer omtalas. Äro de ock till en del under andra benämningar äldre i

den samma i Chlodvigs egen mun. Att dessa sägner blifvit förkastade såsom fabler af den stora Leibnitz (och flera efter honom), är oss ej obekant. Men älven det hufvudställe han åberopar hos Geografen från Ravenna, att Frankernas äldsta boningsplatser voro nära Dan-skarna och vid Elben, (*quarta ut hora noctis Norrmannorum est patria, quæ est Dania ab antiquis, cujus ad frontem Albis vel patria Albis. Manrungania certissime antiquis dicebatur, in qua patria Albis per multos annos Francorum linea remorata est. L. I. c. 9*), säger blott, att de der länge dröjt eller uppehållit sig; och detta vittnesbörd från 7:de eller 8:de seklet, motsäger således ej de anförda, som till en del äro äldre. — Jfr. Leibnitz de Origine Francorum ad calc. Legg. Franc. Ed. Eccard. Francof. et Lipsiæ 1720. — Lagerbring (Dissert. de Orig. Francor. Londin. 1758), finner för godt att härleda Frankerna från Fräkne Härad i Bohuslän.

samma trakter, så visa dock både deras nya namn, nu betecknande stora folkförbund, och deras nya makt, att förändringar med dem föregått, som ökat deras styrka. Hvad är redan i sig sjelf sannolikare, än att de blifvit förstärkta genom en invandring af sydligare stamförvandter, hvilka trängt opp i nordvestliga Tyskland, (liksom å en annan sida Vender eller Slaver i det nordostliga) i stället för de redan mot södern utvandrade Götiska folken, eller ock undandrivande dessa? Detta kan till och med slutas af Romrarnas underrättelser om tillståndet i norra Tyskland i första århundradet efter Christus 6). Men nu återopa Frankers, Saxers och Skandinavens gamla sagor gemensamt en sådan förändring, och omtala en invandring som upplifvat minnet af den Asiatiska härstamningen. Hvar och en af dessa sägner vittnar uttryckeligt om gemen-

6) Så berättar Tacitus Germ. c. 33, att Bractererne (i Vestfalen) blifvit i grund slagne och utrotade af invandrade Chamaver och Angrivarier, stammar, hvilka sedan innefattades under det Frankiska namnet. Att Longobarderna af Frankiska folk blifvit nödgade till att lämna Elbtrakterna och draga sig åt Donau, finner Manert l. c. III. 285, 262 sannolikt. Att Longobarderna trängdes af omgifvande krigiska nationer, omtalar redan Tacitus, Germ. c. 40.

skapen med de öfriga, så att det ömsesidiga sammanhanget, ifrån hvad sida man ock utgår, kan ådagaläggas. Utan tvifvel har detta sammanhang äfven i verkligheten funnits; och liksom den stora rörelsen af de Götiska folken från norde-n till södern och östern var gemensam för största delen af dessa nationer, ehuru den ej skedde på en gång, utan småningom; så har äfven den motsvarande rörelsen från södern och östern till nordn, hvilken Skandinaver, Saxer och Franker veta omtala, äfven för dem varit gemensam, ehuru somliga af dessa folk förr fullbordat sin vandring, andra sednare. Så finnes äfven en sannolik orsak till den utflyttning af Göter från Skandinavien som Jordanes omtalar. Under det en del af den gamla stammen der kvarblef, har en annan del sökt andra hemvist bortom hafvet, och ankomsten af nya gäster i Skandinavien har troligen dertill bidragit. Vi ha sett, att denna Götiska utflyttning kan föras opp till Christi tid, och att Tacitus redan i första århundradet känner Svearnas makt i Sverige. Den Odinska invandringen hade då således här redan hunnit grunda ett välde; ehuru följderna af densamma i Norra Tyskland först sednare fullkom-

ligt utvecklade sig 7). Kasta vi åter ögat åt östern, så möta oss de erkänt stora hylfningarna bland folken vid Svarta Håfvet, som förorsakades af de Mithridatiska krigen med dessa folk och med Romrarna 8), på hvilka äfven Isländarne hänviss såsom en anledning till Odens tåg 9). Detta infaller således i århundradet före Kristus; och vi ha styrkt en-

7) De förr nämnda Frankiska Krönikorna låta Frankernas invandra i Tyskland först i Kejsar Valentiniani tid i 4:de seklet. Men då Romrarne omtala deras härjningar i Gallien redan i medlet af det 3:dje, (Vopiscus, vita Aureliani c. 7), och de således äro ännu äldre vid Rhen, kan denna uppgift ej vara antaglig. Att för öfrigt invandringar i sjelfva Skandinavien skett ännu senare, visar Herulernas historiskt bestyrkte tåg dit från Donau i slutet af 5:te århundradet. (Jfr. ofvanföre s. 85). Det skedde tydligen till ett känt mål, och visar, jämte så mycket annat, den bibehållna gemenskapen emellan de sydligare Göter och de Skandinaviska, hvilken också på Nordens fornsagor haft ett stort inflytande.

8) Jfr. Bayer, Conversiones Rerum Schyticarum temporibus Mithridatis Magni. Opuscula pp. 220 - 226.

9) Att det blott skedde af fruktan för „Romrarna“ („Han flydi fyrir Romveriom norðr hegat“ — Langfedgatalet om Oden) — för Romerska höfdingar (Ynglinga-Saga c. 5) eller — såsom företalet till Edda bestämdare säger, — för Pompejus, „då han härjade i Österlanden“, synes dock blott vara en Isländsk gissning. Pompejus kom aldrig längre än till floden Phasis. Men Mithridatis krig, och Geternas framträngande ända till Dniepern och derutöfver ungefär vid samma tid, förorsakade stora förändringar bland folken vid Pontus och Mæotis.

redan antagen mening med nya skäl, vi hoppas bättre än de vanliga, som grundas på de gamla genealogierna. Ty dessa äro öfverallt sinsemellan så skiljaktiga, att vi lika litet skulle anse oss berättigade, att enligt de Angelsaxiska Langfedgatalen bestämma Odens tid till andra eller tredje århundradet efter, som att enligt de Nordiska uppflytta honom till århundradet före Christus 10.)

IX.

FORTSÄTTNING. — KONUGALÄNGDEN

UNDER YNGLINGAÅTTEN.

Vi ha redan nämnt det inkast mot trovärdigheten af Ynglingasagens konungalängd, som deraf

- 10) Om de gamla Nordiska Slägtregistren komma vi framdeles att yttra oss. Huru de Angelsaxiska (jfr. dem i Suhms Tabeller till Danmarks Crit. Hist.) sines emellan öfverensstämma, kan man se af följande exempel: Hengist och Horsa, Angelsaxernas anförare, som vid år 449 öfvergingo till Britannien, härstammade, enligt dessa genealogier, i fjerde led från Oden, Cerdic, som kom dit vid år 495, i det tionde, Ella, förste Konung i Sussex vid år 478, i det tolfte, Eoppa, konung i Northumberland vid år 500, i det trettonde, — alle från samma Oden; hvilken Wilhelmus Malmesbu-

Yngling Upsaliense.

II & VI Scriptt. Ret.
edii Ævi T. I.

Odinn.

Niördr.

Freyr, Yng

Fjölnir.

Svegdír.

Vanlandi.

Visbur.

Domaldi.

Domar.

Dyggvi.

Dagr.

Agni.

Alrekr oc *Æor* sua juxta locum
Yngvi oc *A* Stockholm dicitur,
Hugleik. *interfecit suspenden-*
um cathena aurea.)

Jörunder oc

Ani hinn gar^{us}, qui multum se-

Egill Tunn

Ottar Vena

Adils.

Eysteinn.

Yngvar. *ustir dictus.)*

Braut-Önun Brætomund.

Ingjaldr Illi

kunde hämtas, att Isländarne vanligtvis ej gå så långt tillbaka med sina ätteledningar. Man kan svara, att ej endast den Svenska Ynglingasläkten, utan i allmänhet de Nordiska Konungahusen härifrån göra undantag. Den stora vikt alla folkslag, bland hvilka stam- och släktförfattningen ännu herrskar, lägga på släktregistrens bibehållande, visar sig naturligen mest i fråga om deras Konunga-ätter, särdeles om dessa tillika äro föremål för en gudagtig vördnad; och Ynglingasagans vittnesbörd är ej det enda, som styrker, att man i Norden förde konungarnas anor upp till gudarna. Men att konungahusen framför andra värdade minnet om sin härkomst, följer ej blott af sakens natur, utan äfven af uttryckeliga intyg. Snorre Sturleson i förespråket till Heimkringla säger sig dels ha följt det släktregister „hvaruti konungas och andra storättade män uppräknat sin ätt”, dels Skaldernes quäden. Med det första åsyftas tydligen ett skriftligt minnesmärke, — troligen det gamla Isländska

riensis, l. c. c. 1. kallar „den uråldrige (antiquissimus) — dermed tillkännagifvande, att denne Oden, (från hvilken han likväl låter Hengist och Horsa nedstamma i 4:de led), i själva verket förlorade sig i forntidens dunkelhet.

Langfedgatalet öfver de Nordiska konungahusen — och om derutaf att detta fanns skrifvet i Sturlesons tid också ej följer, att sådana anteckningar funnits skrifa ifrån hedniska tiden; så tillhör dock den omsorg, som Konungarne sjelfve sägas ha haft om ämnesregister, äfven hedendomen; medlet för dessas bibehållande må då ha varit minne eller skrift. I förra fallet sammanflyter den dubbla källa, som Sturleson nämner, sluteligen till en, nemligen de gamla Skaldernas quäden, för hvilkas trovärdighet han såsom borgen anför, att de „iför Konungarna” blifvit smägna, och af dessa oss äro innehålla deras egen Historia. Att genom sången förvara denna äro Hofskäldernas egentliga yrke, och en Hofskald hos Harald Hårfager, Thiodolf från Hvine, ha vi också att tacka för det quäde om denna kunges förfäder, hvilket Sturleson åberopar under namn af Ynglingatalet. Detta quäde och den derpå grundade Sagan, äro således till sin uppkomst främmande för Sverige. De som vilja göra denna omständighet gällande, för att nedsätta deras värde, ha likväl förgätit ej blott det nödvändiga förhållande, hvori de Svenske Ynglingarne stå till den Norrska Konungen, utan äfven,

att Thiodolfs quäde uttryckeligen åberopar Svenska Sagor 1) och äldre Sånger 2). Både Quädet och Sagan anföra dessutom mer än en gång underrättelser, som endast kunna härleda sig från Sverige 3). Ur inhemska källor äro de således från början hämtade; och hurudana dessa källor varit är ej svårt att inse, äfven om de ej hade blifvit antydda. Voro ännu i hedendomens sista, och i christendo-

- 1) Då Yngl.S. c. 31 omtalar, huru konung Eigil härjade på Dannemark, och efter manligt motstånd af K. Frodes Jarlar Vött och Faste blef slagen, heter i Thiodolfs quäde (ibid.)

Þau frá (frág) ek veak
Vótz oc Faste
Sænskri Þiod
at sögum værda.

d. ä. Jag har hört att detta Vötts och Fastes verk blef till sagor hos Svenska folket.

- 2) I strofen om samkonungarna och bröderna Alrek och Erik heter det:

Oc hnack-mars med
höfut-fetlum
Dags frændur
öf dræpas quadu.

d. ä. Det quädes, att Dags fränder dräpos med hästens hufvudlag eller betsel.

- 3) Såsom i uppgifterna om Ynglingakungarnas begrafningsplatser. — Om Sjökonungen Sölves slag vid Sigtuna heter det: var þar orrosta sva mikit at þat er sagt at eigi aleit a XI dægum: „der vardt en så stor strid att det är sagdt den ej slöts på 11 dagar”. Ynglinga-Saga c. 35.

mens första dagar i Norden, den munteliga öfverlemningen och Skaldernas quäden de förnämsta källorna för kunskapen om det förflutna, så gäller detta så mycket mer om aflägsnare tider. Ur äldre Sång och Saga har således YnglingaSagan, har Thiodolfs Quäde uppstått; och de förra måste i sjelfva verket ha omfattat flera århundraden, om denne skald med något sken af sannolikhet skulle kunnat uppräknat trettio Harald Hårfagers förfäder.

Emellertid ha äfven dessa minnen nödvändigt varit underkastade all erinrings lott, att friskare skåda det närmast förflutna, medan de aflägsnare föremålen allt mer sjunka tillbaka i dunkelhet eller vid synkretsens rand förvexlas med obestämda dunstbilder; och man måste tillstå, att en tid af trettio generationer är mer än tillräcklig för glömskan att dela minnets välde. Om ock ett så långt slägtregister inom en af Nordlandens förnämsta ätter kunnat bibehålla sig, så måste likväl de dermed förknippade historiska omständigheter ha bortbleknat i samma mån som de tillhört aflägsnare namn. Inbillningskraften har så mycket lättare kunnat fylla birsten, som ej det genealogiska och historiska utan det poetiska intresset mest öfverensstämmer med

Sångens och Sagans naturliga lynne, hvarföre ock deras ämne, liksom af sig sjelf, gemenligen ordnar sig efter vissa allmänna poetiska synpunkter. Men med detta inbillningskraftens välde i minnets dunklare rymder — med förvandlade händelser och omständigheter — skall äfven tidsföljden förvirras, skiljaktighet och ovisshet uppstå angående de äldre slägtlederna, och såhunda ofta helt olika genealogier förekomma. Vi skola se detta i det följande bestyrkt. Här vilja vi blott anmärka, att YnglingaSagan i sitt ämnes behandling alldeles ej förnekar sitt poetiska ursprung. — Den innehåller nemligen en berättelse om en från Gudarna sprungen Hjelteslägts olycksöden och blodiga oenighet, i följe af en gammal förbannelse. Det är samma poetiska motif, som så ofta återkommer i Nordens gamla Hjeltesagor. I VolsungaSaga är denna förbannelse fästad vid en skatt, hvilken alltid bereder innehafvarens undergång, i HervararSaga vid ett svärd, och den saknar ej heller i Ynglingasagan ett synligt tecken. Förbannelsen är här lagd på den gullkedja, hvilken konung Visburs söner förgälfves på sin förskjutna moders vägnar af honom återfordra 4). De säga då, att detta gullsmykke skulle

4) Yngl. S. c. 17.

bli den bästa mans död i hans ätt, de underkasta sig, för att lyckas i sin hämnd, det af Spåquinnan Huld dem förelagda vilkoret, att släktmord sedan alltid skulle föröda Ynglingaätten, och bränna sin fader inne. Derefter blir samma gullkedja verktyg för Agnes död 5). Alrik och Erik, Agnes söner, falla för hvarandras hand 6), Alf och Yngve Alriks söner, ha samma öde 7). Den gamle Aune offerar sjelf nio söner åt Oden för lång lifstid 8); och betänker man att, enligt Ynglingasagan, Riket med Agne först kom i brödraskifte och sedan deltes emellan slägterna allt som de grenade sig 9), hvaraf kan slutas, det också Fylkiskonungarne i allmänhet voro af Ynglingaätt; så var branden i Uppsala, hvars följder störtade Ingjald Illråda och ättens välde i Sverige, äfven ett släktmord. — Vår mening är ej, att dessa brott och olyckor blifvit dik- tade för att förklara förbannelsen: de ha tvärtom sannolikt först fört tankan på denna såsom orsak; men förbindelsen emellan bägge (hvilken väl ej hel-

5) *ibid.* c. 22.

6) c. 23.

7) c. 24.

8) c. 29.

9) c. 40.

ler varit utan inflytande på händelsernas framställning), gör den Svenska Ynglingasagan till ett poetiskt helt. Detta är utan tvifvel ett verk af gamla okända skalder, genom hvilkas mun Sagan gått; ty den genealogiska formen för Thiodolfs quäde är så litet tjenlig för uttrycket af någon slags poetisk enhet, att, om denna icke dess mindre genomlyser, det snarare måste vara derföre, att den icke kunnat helt och hållet utplånas, emedan den fanns i de Sånger, ur hvilka Skalden hämtade sitt ämne. Behandlingen hos honom liknar ock redan mera de senare Hofskaldernas konstlade maner än den gamla enklare Hjeltesången, af hvilken spridda ljud hunnit till oss i den äldre Eddas Heroiska Quäden. Flera prosaiska på sådana quäden grundade sagor visa ännu, åtminstone till en del, dessa gamla hjeltesångers omfattning. Mycket är utan tvifvel helt och hållet förloradt: och så har ej heller något kommit till oss af de sånger, ur hvilka den Norrske Hofskalden i nionde århundradet hämtade sitt Ynglingatal; men hvilkas fordna tillvarelse redan skulle kunna styrkas deraf, att sjelfva Ynglingasagan i så många afseenden är utförligare än de der anförda Thiodolfs verser 10). Att för öfrigt berättelser-

10) Att ej alltid Skaldernas vittnesbörd uttryckeligen äbe-

na om Ynglingaätten äfven stått i *sammanhang* med de öfriga den gamla Nordiska Hjelteålderns poetiska Sagor, kan slutas deraf, att den nämnes i de ännu bibehållna Sånger om Volsungarna i den äldre Edda 1).

Men innan vi granska konungalängden under Ynglingaätten, torde fordras, att vi ej alldeles lemna ur sigte en annan ännu äldre Herskareslägt, hvarmed man riktadt våra äldsta häfder — den så kallade Fornioterska ätten. Fornioter, — heter det i en Isländsk skrift 2), som haft ett stort inflytande på föreställningen om Skandinaviens forntid —

ropades, ehuru deras qväden voro förnämsta källan för kunskapen om Kungarnas bedrifter, visar bäst den nästföljande Sagan i Heimskringla, om Halfdan Svarte, Harald Härfagers fader, i hvilken ingen enda skald anføres.

- 1) Sigurd Fofnisbane kallas ock Yngvakonr (Sigurd. Quida II, str. 14), d. ä. en förste af Ynglingaätt, som här likväl tages för en konungslig ätt i allmänhet; ty Yngve, Ynglingr är ett poetiskt konunganamn, jfr. Skalda .s. 194.
- 2) Fundin Noregr (d. ä. det fundna Norrige), utgifven af Björner i Nordiska Kämpadater efter tvenne något olika afskrifter. En med den första öfverensstämmande finnes ock, men blott till en del, i den Skalholtaka Editionen af Olof Tryggvasons Saga P. I. p. 140. En tredje äfven något afvikande berättelse är efter Flatoyarboken utgifven af Rask, såsom tillägg till hans Edda.

var konung i Jotland, hvilket kallas Finland eller Quenland, östan för Helsingebotten (Bottniska Viken), och hade tre söner Hler, äfven kallad Ægir, Loge och Kare. Den sistnämndes son Frost var fader till Snö den gamle, hvars son Thorre hade två söner Nor och Gor, och en dotter vid namn Goa. Thorre gjorde ett stort offer hvar midvinter, hvilket kallades Thorra-blot, hvaraf sedan en månad fick namn. En gång hände det sig vid denna offerhögtid, att Goa försvann. Man sökte henne förgäfves; och då månaden var till ända anrättade Thorre ett nytt offer, som blef kalladt Goe-blot, hvaraf Göje månad fick sitt namn 3); men erfor ej hvart dottern hade tagit vägen. Då göra hennes bröder ett löfte att uppleta henne. Nor skulle söka inne i landet, och Gor utefter kusterna. Den förre far ifrån Quenland innanför hafsbottnen, och kom till det folk, som kallas Lappar, hvilkas land ligger bakom Finmarken. Han drifver dem genom trolldom på flykten, far sedan vester öfver Kjölen till Trondhemsfjorden, och derpå öfver Dofre sunnanfjells, underkufvar folket, hvar han framfar, och möter sin broder Gor, hvilken emellertid med sin flotta hade undersökt Svea- och

3) Se Varianten hos Björner, s. 6.

Götaskären samt Danska öarna, och sluteligen kommit till Norrige. Bröderna dela här välde, så att Nor skulle äga fasta landet, brodern åter alla de öar mellan hvilka och landet han kunde styra sitt skepp. Nor kallar Norrige efter sitt namn. Systern återfinns hos en konung Rolf på Hedemarken, som hade bortröfvat, och genom en förlikning nu äfven fick behålla henne; och från Nor, som gifter sig med Rolfs syster, härstammade sedan många konungar, efter hvilkas namn de Norrska smårikens sunnanfjells skola blifvit uppkallade. Af dessas efterkommande blir i synnerhet Halfdan berömd, hvilken gjorde ett stort offer, på det han liksom konung Snöden gamle, måtte lefva i tre århundraden. Han får till svar, att han blott skulle lefva en mansålder, men att i 300 år ingen oberömd man och ingen quinna skulle födas i hans ätt. Af hans 18 söner stupa de första nio barnlöse i krig, men blifva så namnkunnige, att med deras namn konungar och förstar sedermera i skaldespråket betecknas: de sednare nio blifva stamfäder för de ädlaste ätter i Norden. — Denna skrift, som förer titeln „det fundna Norrige” (Fundin Noregr), — ehuru den sjelf omtalar att Nor fann landet bebodt, — röjer sig, ha blif-

vit författad i Isländska Litteraturens senare ålder. Lapparne, hvilka eljest hos Isländarna alltid heta Finnar, nämnas först så i 12:te århundradet. Att de sättas bakom eller nedanför Finnmarken visar, att denna ej mer togs i samma utsträckning, som ännu i 13:te seklet, då Finnmarken säges ha omfattat Sjöfinnar, Fjellfinnar, Lappar, Kareler och Gandfinnar 4). Orsaken måste ha varit Helsingarnas 5) allt längre åt nordn fortsatta nybyggen i det Svenska Norrland, då med den skatt de här troligen utkräfdes af Lapparna 6), de Svenska Lappmarker begynte skiljas från

4) Enligt en uppsats på Norriges landskaper af Are Einarsson, Norriska konungen Östens Hofman, citerad Hist. Norv. P. I. p. 33 af Torfæus, som likväl ej nämner om denne Are lefvat med K. Östen Magnusson eller med K. Östen, Harald Gylles son, eller med K. Östen Mejla. Men alla tillhöra 12:te årh. — Gandfinnar äro Trollfinnar.

5) Hela det Svenska Norrland kallades under medeltiden Helsingeland, hvarom strax mera.

6) Sannolikt har Lapparens beskattning eller plundring lika väl skett af de gamla Norrländska Nybyggare i det inre, som af Norrmännen utefter Finnmarkens kuster. Det är samma förhållande som sedan i Svenska Lappmarkerna under medeltiden visade sig emellan Lapparna och deras förtryckare Birkarlarna, nybyggare och handelsmän, hvilka tillvällade sig ett välde öfver Lapparna, som först K. Gustaf I. afskaffade. Desse Birkarlars skola väl enligt Porthan (Dissertatio de Bircarlis P. I. II. Abco 1786, 89), från början varit Finnar från Bir-

den Norrska Finnmarken, hvars utsträckning väl utefter hafskusten, men ej irne i landet förut var

kala socken i Tavastland; men sjelfva namnet är så tydligan Svenskt (Birkarl, Borgkarl, borgare, handelsman), att Porthan sjelf finner sig föranlåten att äfven förmoda en Svensk koloni i det Tavastiska Birkala (P. II. p. 35), emedan socknens namn ej är Finskt („*fennicæ linguae ingenio alienum*”). Ostridigt är äfven, att i Gustaf I:s och näst föregående tider, Birkarlarnas hufvudsäte var i Vesterbotten, att köpenskap med Lapparna ifrån dess handelsplatser skedde, och man kan svärligen förstå, huru de der boende Svenskar någon sin kunnat lemna handeln med de dem så nära liggande Svenska Lappmarker åt de aflägsna Finnarna i Tavastland eller Österbotten. Men om Porthan i detta afseende förvandlar Svenskt till Finskt, så har han i afseende på Quenerna företagit en motsatt förvandling. Dessa skola nemligen ej vara Finnar utan Helsingar (Dissert. de Antiqua gente Quenorum. Aboæ 1788, p. 18); hvarvid likväl återstår att förklara, huru namnet Quenland, som i 9:de årh. är så vidsträckt, att det innefattade nästan hela det Svenska Norrland, småningom allt mer inskränkes, tills man blott återfinner det i norra Österbotten, hvars Finska invånare af Norrmännen kallas Quener eller OstQuener, och landet Quenland (Hammonds Nordiske Missions Historie, Kjöb. 1787. s. 908, cit. af Porthan l. c.); under det man i samma mån ser Helsinglands namnstället utsträckas, och sedan Svenska kolonier genom Birger Jarl (Jfr. Porthan, ad Pauli Juusten Chronic. p. 121) äfven kommit till Österbotten, innefatta landet intill Uleåträsk. Quenerne äro således så litet Helsingar, att de tvärtom af Helsingarna blifvit undanträngde. Att de Queniske Höfdingars namn, som förekomma i Eigils Saga, ej äro Finska, kan lika litet bevisa att Quenerne ej voro Finnar, som samma omständighet i allmänhet vid Finländska Höfdingars namn i våra fornhålder bevisar att

bestämd 7). Dessa nybyggares framsteg vållade ock Quenernas tillbakaträngande ur Vesterbotten; och att författaren till Fundin Noregur redan inskränker Quenland till östra sidan af Botniska viken, styrker att han lefvat mot slutet af 15:de århundradet, men ej heller långt senare; ty i det 14:de gjorde Helsingarne anspråk äfven på Österbotten intill Uleå träsk 8).

Att samtliga den Nordiska fornsagans Hjelteslägter ledas ifrån den nämnda Halfdan är väl nog att göra denna till en fabelhjelte. Men en särskild, uppmärksamhet förtjenar den omständigheten,

desse ej varit Finnar. Man har gifvit dem Götiska namn eller efter Skandinaviska språket ändrat de inhemska.

7) Schöning (Försög till de Nordiske Landes særdeles Norges gamle Geographie, Kjöb. 1751), bemödar sig förgäfvat att af Finnslapparnas skatt i Norrska Finnmarken, och de anspråk, som detta namns obestämda utsträckning åt söder födde, sluta till ett fordom verkligt Norrskt väld öfver alla Sveriges Lappmarker.

8) Hälsingia raa byrjas i Uloträski. I ett Notarii Publici intyg om Upsala Årkestifts gränсор af år 1374. Peringsköld, Monum. Upland. T. I. p. 4. Det tillägges att denna gräns „ledher äptir isina femptan vikna lungan“, d. ä. 15 mil utefter isen (på Uleåelf intill hafvet), såsom Porthan i Registrum Aboense funnit stället skrifvet. Peringsköld har orätt läst Isma, och Rudbeck, Atlant. III. 445, deraf gjort bergaryggen Imal.

att ibland dessa slægter äfven sådana förekomma, hvilkas härkomst eljest föres till Oden 9); ty denna skiljagthet tillhör ej ensamt denna skrift, utan anträffas i flera och måste således haft någon grund i traditionerna. Så, ehuru Edda med Heimskringla öfverensstämmer i att låta Ynglingarne stamma från Oden, härleder den förra dem likväl äfven från en Yngve, Halfdan den gamles son 10), och detsamma förekommer i ett af den äldre Eddas quäden 1). Så väl detta, som i allmänhet de egna genealogiska Systemet i Fundin Noregur synes mig på följande sätt kunna förklaras. Norrige är af alla Nordiska länder det som fornsagan sätter minst i förbindelse med Oden. Utom den från Sverige inkomna Ynglingaätten, viste den blott att

9) I Fundin Noregur förekommer t. ex. en från Halfdan härstammande Sköldungaätt och vi få se att äfven Ynglingaätten från honom härleddes.

10) Halfdan den gamles 4:de son var Yngve „er Ynglingar eru frákomnir“. Skalda s. 192. Strax efter säges åter, att Ynglingarne äro komne från en Yngvar, s. 193, men i företalet, att de härstamma från Yngve, Odens son. Sådana exempel bevisa bäst, att den prozaiska Edda är en Samling af traditioner, upptagna sådana de förefunnits, utan allt bemödande att ändra eller förena dem.

1) Hyndluliod, str. 16.

till honom räkna en enda Norrsk ätts, Hlade-Jarlarnas, anor. Detta borde i Norrige, och hos många derifrån härstammande Isländare, naturligen föranleda behovet att göra den inhemskt Norrska bördens ej mindre lysande; så blef en Norrsk Fylkis-konung stamfader för alla det gamla Nordens berömda ätter, och härleddes sjelf från en Nor — det personifierade Norrska namnet; ty på historisk verklighet kan väl denna Nor lika litet göra anspråk, som en Gote, Dan, Angul, Francus, fabelagtige stamfäder, eller rättare söner, till det Götiska, Danska, Engelska och Frankiska namnet. Men ej nog härmed. Ätteledningen måste äfven uppstiga i Gudasagans rymder, och då här ej kunde bli fråga om en Odinisk, återstodo de ännu äldre Fornjotiska gudar. Nu blef den gamle Fornjoter förste stamfader och konung: dernäst uppträda hans söner, Hler (hafvet), Loge (elden), Kare (vinden): denne födde Frost (kölden), fader till Snö den gamla, hvars son åter var Thorre o. s. v. 2). Sådane äro den fabelagtiga Nors

2) Efter en annan Handskrift hos Björner, som öfverensstämmer med Flateyarboken, var Kare fader till Jokul (isberget), dennes son var Snö, som, utom sonen Thorre, hade tre döttrar, Fönn (hård snö), Drifva (mjuk snö) och Mjöll (snödoft). Till denna ifrån Ka-

förfäder. Andre ha redan före oss i denna stamtafla igenkännt en etymologisk och allegorisk digt 3), utspunnen till ett helt i nyare tider, ehuru den äfven upptagit äldre beståndsdelar. Thorres och Goas namn äro fästade vid tvenne månader i det gamla Nordiska året, svarande ungefär mot Januarius och Februarius. Men då alla de andra månadernas namn äro tagna, dels af naturliga kännetecken, dels af vissa syslor, dels åter af månadernas ordning i hvarje årstid 4); så är föga troligt att endast de

re härstammande Snö- och Islägt slutar sig en annan, som äfven deltar i sin stamfaders egenskaper. Kares broder Loge (låga) säges, i *Torsten Vikingssons saga*, gift med Drottning Glöd och ha tvenne döttrar, Eysa (kol) och Eymyrja (aska).

3) Ihre, *Bref till Sv. Lagerbring. Upsala 1772. Müller, Sagabibl. II. 430 ff.*

4) Det gamla Nordiska året synes ha begynt med Vintern; emedan åren räknades efter vintrar. Dess 12 månader voro hos Isländarna Gormånadur (slagtånad) fyrst i vetri (den första i vintern — ifrån medlet af October till medlet af November), 2. Frermånadur (frostmånad) äfven kallad Ylir (den tjutande — af stormarna), 3. Mörsugr (talsugaren) äfven Hrutmånadur (Vädursmånaden), Skemdægirmånadur (kortdagmånaden eller Jolmånadur (Julmånad), 4. Thorre (Thorres månad, orätt kallad Thors månad), 5. Goe (Göjemånad) 6. Einmånadur oc såttid (den ende — af vintern återstående — månad, men äfven sätningstid, emedan den också innefattade första hälften af

bägge nämnda skulle ursprungligen fått sitt namn af personer; i synnerhet, som deras benämningar äfven medgifva en annan uttydning. Endera ha derföre de fabelagtiga personernas namn blifvit skapade utaf månadernas, eller troligare de förras för likheten i ljudet blifvit med de senare förvexlade. Nor, Gor och Goa nämnas äfven i en Isländsk ätledning uti LandnamaSagan 5), men utan all synbar gemenskap med Fornioter, hvars afkomma, om man undantager att de gamle Skalderne kalla hafvet, vindarne, elden, för Fornioters söner 6), för öfrigt är fullkomligt okänd. Det är endast skrif-

April), 7. Gaukmánadur (Gökmánad) eller Eggtid oc Stecktid (Äggtid och Vexttid), 8. Solmánadur (Solmánad), 9. Midsumar, äfven Selmánadur (af Sel, fäbod eller säter), 10. Heyannir (Höanden), 11. Kornskurdarmánadur (skördeanden), 12. Haustmánadur (Höstmánad). Jon. Gam, Schediasma de ratione Anni Solaris secundum rudem observationem Veterum Paganorum in Islandia ad calc. Arei Sched. Havn. 1733. p. 113 seq. Jfr. Skalda s. 188. Månadsnamnet Thorre betyder den förnämsta delen af något (här, af vintern); Björn Haldorsons Isl. Lexic. Göjemánad kan deriveras af verbum Giseast, se opp, titta fram — här användt på jorden, som fram i denna månad begynner tära ifrån sig snön, och fläckvis bli bar. Gam, l. c. p. 114.

5) P. IV. c. 7. p. 297.

6) Jfr. ofvanföre s. 272.

ten om det fundna Norrige, som både känner dessa och äfven deras efterkommande utförligt. Emellertid har ett helt system i Nordens Fornhäfder på denna skrift blifvit bygd. Ty då sålunda ej blott Norriges, utan hela Nordens förnämsta ätter skulle vara af Jotnisk börd, och Norrige rof för en Jotnisk eröfrare, fanns nödigt, att också de gamle Jotnar måste vara Gother, och af samma stam med det senare ankomna Odens folk 7). Detta antogs med förbiseende af alla bevis för motsatsen; och hvad kunde i detta afseende icke vågas, då Fundin Noregur gör sjelfva Asa-Thor till stamfader för Jotniska slägter 8), ehuru, (om än en liknande gud förekommer hos några Finska folk), han likväl i Nordiska Mythologien, och just i egenkap af Asa-Thor, är hela den Jotniska stam-

7) Schöning, Norges Rüges Historie I D. c. 1. §§. 9, 10, 21, och efter honom Suhm, Historie af Danmark I D. s. 21. Till att skilja sig från de äldre Joter, skola Odens kallat sig Godjod, Gothiod, Gother, hvilket såledea skulle vara en sammandragning af Godjoder d. ä. de gudomlige Joter. Men Jotnarne kallas på Isländska ej Jotar (hvilket betyder Jutar, Jutländare), utan Jötnar eller Jotnar. Andre ha redan anmärkt att hela denna härledning är emot språkets art.

8) I Fundin Noregur hos Björner l. c. s. 4, är AsaThor far till Jotunen Svase på Dofre fjell, hvilkens son var gift med den bortröfvade Goa.

mens afsvurnaste fiende — "omstörtare af de Fornjotiska Gudars altaren", — „Finnarnas besegrare", — såsom de gamle Skalder honom kalla? Thor var i sjelfva verket den i Norrige företrädesvis dyrkade guden, troligen der äldre än den Odinska invandringen. Denna gick, enligt Ynglingasagan, icke åt Norrige 9), och om Företalet till Edda låter den gå deråt 10), så härleder det likväl icke derifrån Norriges befolkning. Hvarifrån hade således detta land fått sina invånare, då desse likväl tydligen äro af samma ursprung med det öfriga Skandinavien? En med Odens folk beslägtad stam måste således i Skandinavien äfven funnits tidigare än den historiska Oden; och vi ha redan utmärkt denna äldre stam. Men deraf följer icke, att den får förblandas med de ännu äldre Jotnarna. Ty om detta Nordens äldsta invånares namn poetiskt äfven brukas i bemärkelsen af fiender i allmänhet, så har likväl forntiden sjelf på detsamma äfven gifvit oss en historisk förklaring; som visar att en verkelig stamskilnad ingick i det fiendtliga förhållan-

9) Den säger blott, c. 9, att Håkan Jarl i Norrige räknade sina förfäder till Seminger, Odens, eller, enligt företalet till Heimakringla, Yngve Freys son.

10) Bask's Edda p. 15.

det. Redan det förhatliga och smädliga i användandet af Jotniska namn hos de gamla Skalderna 1) förbjuder all tanka, att samme Skalder skulle härledt Nordens ädlaste ätter, och de hederstitlar, hvartill dessa namn förvandlades, från ett sådant ursprung; och på denna räkning utplåna vi äfven ur den Fornjotiska ätten Gylfe, Odens samtida i Sverige 2). Han må nu vara en verkelig eller allegorisk person, visst är, att han i ingendera bemärkelsen är en Jotnisk; ty namnet Gylfe är ett poetiskt hedersnamn, hvilket hos de gamla Skalder brukas för Konung i allmänhet 3).

Det är ett fäfängt bemödande att vilja föra någon Nordisk Historia, utöfver Oden. Med honom

1) Jfr. Skalda s. 127.

2) Gors söner voro, enligt Fundin Noregur, Beitir och Heitir, som voro sjökonungar och våldsvärkare. Beitir (kryssaren, af beita kryssa), hade två söner, Glamr (Glammi, stortalaren, bullraren) och Gylwe (Gylvi, den gyldene). Jfr. Müller, Sagabibl. II. 43g. I den siste har man velat se den Gylfe, hvilken den pro-saiska Edda gör till konung i Sverige vid Odens tid, och som omtalas i Ynglingasagan. Men, äfven om man tar Fundin Noregur historiskt, har Hallenberg, (Anmärkingar till Lagerbrings Historia s. 4. ff.) bevisat, att Nors och Gors delning af länderna, enligt denna skrift, ej innefattar Sverige, utan Norrige, och att hela den så kallade Fornjotiska Ätten således ej angår det förre, utan det senare.

3) Skalda, s. 191.

stiga minnena upp åt himmelen eller ned åt djupet. Vål kan man i det gamla lager af Myth och Saga, hvarvid Nordens och så många andra folkslags fornhäfder stanna, utspana, liksom naturforskarn i bergens daningar, en viss följd, vissa stora epoker. Men intet historiskt namn har öfverblifvit, och Oden sjelf är den ende, som från denna tid, åtminstone till en del, kan göra anspråk på ett sådant. Hans präster viste derföre att äfven ge honom sjelf anor, hvilka äldre och nyare fabler täflat att smycka; under det å andra sidan många konungaätter räknade sig till heder att i honom vörda en stamfader. Men alla försök att leda Nördiska ättartal utöfver honom, — äfven om de syfta åt en verkeligen och ej blott inbillad äldre tid, — komma till korta, och falla tillbaka nedan om hans egen 1). Och huru var det annorlunda möjligt, då släktregisterna ifrån honom visa så många luckor? Äfven Ynglingatalet har sådana. Redan dess olika begynnelse, efter olika källor, måste väcka uppmärksamhet. Ynglingasagan börjar sjelfva ätteled-

1) Det gäller äfven om den Fornjoterska ätten, om man blott rättar sig efter släktlederna, då Fornjoter sjelf blir samtida eller yngre än Oden. Jfr. Hallenberg Anmärkingar till Lagerbrings Hist. L. ss. 21, 24.

ningen efter Oden med Njord, hvars son Yngve Frey skall gifvit släkten namn. Det gamla Isländska Langfedgatalet har samma ordning 2), men Njord synes här föreställa Odens son, och Yngve Frey hans soneson, emedan detta ättartal går i rätt nedstigande linea. Are Frode, som äfven går från far till son 3), börjar med Ingvi, som han kallar Tyrkiakonungr, hvarefter följa Niordr Svia konungr och Frayr 4). Härmed öfverensstämmer den äldsta inhemska kungalängden för hedniska tiden uti Registrum Upsaliense, som säger, att, „enligt de flestes mening, Inge varit förste konung i Sverige, som födde Neroch (Njord), som födde Froy (Frey), hvilka bägge af deras efter-

2) Langebek, l. c. l. 4.

3) Man har velat neka detta; emedan den 28:de i ordningen i hans ättartal är Helge och den 29:de Ingjalldr dottersonar Sigurðar Ragnarsonar Lodbrocar; men deraf följer ej, att icke denna Ingjald var Helges son. Tvärtom detta intygas i LandnamaBoken p. 106, der det heter om Oleifr den 30:de i ordningen i Ares Ättartal: Oleifr hin hvíte het herköngr, han var sun Ingjallds Kongs Helgasunar; och i EyrbyggjaSaga c. 1. om den samma Oleifr eller Olof hvít: Hann var son Ingjaldz Helgasonar, en moder Ingjaldz var þóra dotter Sigurdar Ormsiauga Ragnarsonar Lodbrókar.

4) Schedæ, Havn. 1733, p. 76.

kommande dyrkades såsom gudar” 5). Men i företalet till Edda, i Rimbegla och i Fundin Noregur är åter Yngve 6), Ingfreir 7) eller Freyr 8) — en son af Oden. Ifrån Fjolner, Freys son, öfverensstämma de flesta ättartalen; men den afskrift af Langfedgatalet, hvilken Verelius anför, och som utmärker sig genom några afvikelser, har äfven den anmärkning, att emellan Frey och Fjolner en lucka finnes i slägtregistret 9). Detta visar oss också ättartalens ovisshet just i den punkt, der äfven den ifrigaste försvarare af deras tillförlitlighet måste erkänna sannolikheten af en sådan ovisshet, nemligen i öfvergången från Nordens

5) Rex Inge, quem primum Sueciæ Monarchiam rexisset plurimi astruunt, genuit Neroch. Qui genuit Froy. Hos ambos tota illorum posteritas ut deos venerati sunt. Catal. VI. Scriptt. Rer. Sueo. Med. Ævi, I. 14. Inge Sverikis Konungr, som ensamb rædh först allo sverike swa sum mæn sægia af han fik en son som het neork, sidhan fik han en son som hætt frødhe, ok the badhe hedbrades swa sum gudhar af allom them som af thöm badum födos. Ibid. Cat. III. p. 5.

6) Edda, Formáli s. 15. Jfr. Skalda s. 211.

7) Rimbegla P. III. c. 1.

8) Fundin Noregur hos Björner I. c.

9) Verelius not. ad Hervararsaga p. 39. ex cod. Ættarboga. Emellan Yngve Freyr och Fjolner anmärkes: hier vantar, d. ä. här fattas.

Gudar till de från dem härstammande konungarna : en öfvergång, vid hvilken äfven fornsagan synes be- sinna sig. Ty lät vara att under dessa gudar pre- sterliga herskare, som fört deras namn, kunna för- stås, så var likväl det historiska och mythiska här så förenadt, att ingendera beståndsdelen kan be- stämndt afsöndras; och denna förblandning af Gu- dasagens och konungasagornas ättartal vore redan tillräcklig att förklara olikheten i de äldsta lederna, om ej denna ur många andra skäl vore lätt för- klarlig.

Med en YNGVE, — hvilket i det gamla Skal- despråket blef ett poetiskt namn på konung i all- mänhet — begynner Ynglingaätten. Han göres än till den samme med guden Frey, än skiljes åter i- från denna. I den förra egenskapen måste han en- ligt Gudasagan vara Niords son: i den senare är han en höfding, på hvilken Odens egen gudomliga och presterliga herskaremakt öfvergått, — således en son af samma Oden, hvares blod kallas den „allmän- naste” källan för konungahärkomst 10). I tillägget

10) Genus usque ad generalissimum, id est ad Vuo- then, ascendit, säger Ethelwerd ap. Savile l. c. fol. 475 om de Northumbriske konungarna.

Tyrkiakonungr till Yngves namn hos Are Frode, ligger hans ursprung från Asgård doldt under den Trojanska fabeln 1).

FJOLNER är den förste Ynglingen; en son af Yngve, men äfven en son åt guden Frey. I senare afseende kan han när som helst börja ett nytt slägtregister; ty guden Freys söner tillhöra ej ett århundrade mer än ett annat; och deraf åter, å andra sidan, ovissheten och den anmärkta luckan i samma Fjolners slägtledning från Yngve. — I gudarnas egen tid framlyser, oaktadt Ynglingasagens historiska framställningssätt, öfverallt den mythiska grunden, t. ex. i kriget och förlikningen mellan Væner och Asar 2), i Gefions beskickning till Gylfe och Seland's uppkomst 3), i Njords giftermål, i händytningen på Freyas förhållande till Odr 4) m. m. Fjolner är den förste rent mensklige herskaren. Men han är ock en gudason, son åt den vänsälla och årsälla Frey, och hans egen tid måste därför

1) Var Troja þar sem ver köllum Tyrkland. Edda, Fornmali s. 7.

2) C. 4.

3) C. 5. Jfr. Edda Dæmis. 1.

4) Cc. 9, 13.

ännu deltaga i gudalifvets och hans faders lyckas-
 lighet. Derföre kallas han sjelf „rik, årsäll och frid-
 säll 5)”, derföre, heter det, varade ännu i hans da-
 gar 6) Freys -frid, eller, hvilket är detsamma,
 Frode friden 7), då god tid var i all land, sä-
 ger Ynglingasagan, — då ingen menniska skadade den
 andra, om hon äfven såg sin faders eller broders
 baneman för sig, då ingen tjuf eller rånsmän fanns,
 så att en gullring låg länge orörd på Jalangers hed,
 säger Edda 8). Denna gyldne frid under och näst
 efter gudatiden — efter allt utseende verkligen en
 hednisk myth — har i kronologiskt afseende haft
 ett viktigt inflytande på framställningen af Nordens
 fornhälder; ty då den äfven antogs ha fått sitt namn
 af en konung Fridfrode i Dannemark, och af
 sednare författare ansågs för samma frid som hade

5) C. 14.

6) Jfr. Skalda s. 146.

7) A' hans dögum hófz Fródafridr; Þa var ár um öll lönd:
 kendu Sviar þat Frey. Yngl. c. 12. Här säges således
 att Svenskarne tillskrefvo denna goda tid åt Frey, men
 han kallades äfven Fródhe, (jfr. ofvanföres. 475, not 5).
 Froe (Chron. Pros. Scriptt. R. Suec. L. 242) eller Fró.
 (Saxo L. I. p. 10).

8) Skalda l. c. Jalanger låg på Jutland. Jfr. Saxo. L. V.
 p. 95.

inträffat vid Christi födelse 9); så berodde nu äfven Nordiska Historiens större eller mindre ålder på det rum man gaf åt denna fabelagtiga Frode i Konungalängden 10). Han är hos Saxo den 24:de i ordningen af de Danska konungarna 1), men hos Isländarna den 4:de från Oden 2). Enligt Johannes Magnus infaller Frodefreden i Eriks, den 40:de Svenska konungs tid 3), enligt Isländarna under Frey och Fjolner, den tredje och fjerde från Oden. Edda förenar med denna frid följande saga: Konung Frode kom till konung Fjolner i Sverige på gästabud, och köpte af honom tvenne trälinnor, Fenja och Menja, Jättedöttrar, hvilko han satte att mala på en quarn, som hade den egenskap, att allt det

9) Skalda I. c. Rimbegla. P. III c. 1. Den senare säger, att i Fridfrodes tid, då Christus föddes, åkrarna buro sjelfsådda utan att behöfva plöjas till vintern, och att all slags malm fanns i jorden.

10) Jfr. Müller, om Saxos och Snorros kilder, s. 62.

1) Frothe III hos Saxo. L. V. p. 95.

2) Skalda et Rimbegla II. cc. Langfedgatal ap. Langebek I. c.

3) Cum autor fuisset Frothoni (Ericus) ut tot æquissimas leges pro pacifico subjectorum populorum convictu conderet nequaquam credendus est in propriis regnis et terris a tam utili et honesto et summe necessario studio animinum retraxisse. Historia Gothor. Sveorumque L. IV. c. 31.

maldes på quarnen, som den malande söng om. De söngo i början om gull, frid och lycka 4); men då konungen för hårdt dref på deras arbete, söngo de om krig, och vredo kring stenarna så fort att dessa brusto. Kriget kom, konungen föll; och så slutades Frodefriden. Men konung Fjolner hade innan den lyckliga tidens slut i sjelfva öfverflödets sköte ändat sina dagar. På ett gästabud hos konung Frode stupade han drucken i ett mjödkar och fann döden — „i vindlös sjö” — såsom den gamle skalden sjunger 5).

Hvad som berättas om hans son och efterträdare SVEGDER 6), bär ej mindre mythens stämpel. Han gör ett löfte, att uppsöka Gudhem och Oden den gamla, och far med tolf män vida kring verlden. Han kommer till Turkland och det stora Svithiod, finner der fränder och får en gemål Vana ur Vanahem. Hemkommen, drager han ut för andra gången att söka gudarnas land. En quäll

4) Derföre kallades guldets i Skaldespråket, Frodes mjöl. Sången under namn af Gróttasáungr (Quarnsången), finnes ännu i Skalda s. 147.

5) I Thiodolfs quäde Yngl. S. c. 14.

6) Yngl. S. c. 15. Svegder förbigås i det af Verelius i c. anförda Langfedgatalet.

Då han var drucken, ser han under en sten en dvärg sitta, som ropar till honom, att han der borde ingå, om han ville finna Oden. Svegder löper in i stenen, — den tillslutes; och Svegder kom aldrig åter. Berättelsen synes föränledd af hvad förut förmäles om Oden, som på dödsbädden, sedan han låtit rista sig med svärdsudd, sade sig skola resa till Gudarernas land och der lägga sina vänner, hvarföre de Svenske trodde honom vara kommen till det gamla Asgård och der lefva evinnerligen. Sagan om Svegder berör på tvetydigheten af dessa namn, hvars motsvarande föremål man tänkte sig både i denna och en annan värld. Att den sistnämnda tydningen borde anses för den riktigaste, visar utgången; ty Svegder slutar med att försvinna ur de dödligas gemenskap. Att dvärgarne bodde i stenar och klyftor, och utmärktes genom sin list, var gammal nordisk tro; och Ynglingasagens förklaring, att stenen var en by, som hette Sten, är tydligen ett af dessa tillägg, genom hvilka en sednare tid sökte omskapa de gamla mythiska berättelserna efter en förment historisk sannolikhets lagar.

VANLAND, 7), hvars namn påminner om hans

ngers härkomst från Vanernas land, Svegders son och efterträdare, är den förste, om hvilken det säges, att man kände hans begravningsplats och de öfver honom uppsatta Bautastenar. För öfrigt är han gift med prinsessan Drifva från Finland, dotter af konung Snö, liksom framdeles Agne, en af hans efterträdare, är förmäld med prinsessan Skälva (Skjalf) från Finland, dotter af konung Frost 8); och att vi här åter träffa på den Fornjoterska ättens namn-allegorier är ett bevis, huru nära äfven det historiska här öfverallt gränsar till fabeln.

Med VISBUR, Vanlands son, knyter sig Ynglingasagans poetiska fabel genom den förbannelse öfver äften, hvilken hans söner underkasta sig för att få hämnd öfver sin far. Förbannelsen uttalas genom spåquinnan Huld 9), som genom trolldom äfven vållat Vanlands död. Om denna Huld, Trollens drottning i Nordlanden, såsom det heter, och moder till Trollsystrarna Thorgerd och Yrpa, hvilka den Norrske Jarlen Håkan i tionde århundradet

8) Skjalf — tremor — skälva. Frost eller Frosti — frigus — köld.

9) Huldr. Hon kallas Seidkona och Völva — Troll- och Spåquinna.

dyrkade, finns en egen Isländsk saga, i hvilken man väl igenkänner tonen af sednare tiders äfventyr; men ämnet är gammalt. Sagan om Huld omtalas i början af trettonde århundradet, såsom väl bekant i Norrige 10), hvars allmoge ännu ej glömt Hulla eller Huldren såsom en drottning öfver troll, rå, och de underjordiska 1).

DOMALD tog arf efter sin fader och rådde för länderna. I hans dagar blef i Suithiod en stor

10) Sturle Thordson berättade Huldarsaga i Bergen i Norrige „bättre och kunnigare än någon förut hade hört af dem, som der voro.” (betr. ok frödligar en nokkur Þeira hafði fyrr heyrt er Þar vorn). Konung Magnú Lagaböters Drottning tyckte så mycket derom, att hon anbefalldes honom till det bästa hos kungen, om hvilken Sturle gjorde ett lofväde. Konungen sade då, att han vore den bästa skald, och uppdrog honom att samman-sätta sin Faders, konung Hákan Hákanssons saga. Sturlungasaga Ml. 304-306. Det var år 1265. Ännu då ansågos således Skalderne för Konungarnas häfdatecknare.

1) Desse kallades derföre efter henne i det gamla språket för Huldufólk och Trollkonster för Huldkonstir. Huldr betyder dold, gömd. Björn Haldorsons Isl. Lex. Mest är hon hos allmogen i Norrige bekant af den så kallade „Huldres-låt” — en förment underjordisk musik, sorgeliga, ihåliga toner, hvilka man ofta hör på bergen. Müller Sagabibliot. L. 368. Sådant tillegnas äfven i Tyskland åt „die Frau Holla” enl. Grimm, Deutsche Sagen, ss. 6-12. — Müller tviflar om hon är den samma med Ynglingasagens, emedan den der omtalade blott är en hexa och ingen öfvernaturlig varelse:

hunger; så att folket måste gripa till nödspis 2). Då tillagade Svearns ett stort offer i Uppsalar-
na 3). Första hösten offrade de oxar; men året
blef ej bättre deraf. Andra hösten gjorde de men-

Men i Sturlingasaga heter det ock blott, att Huld var
„Froldkous mikil“:

2) „A hans dögum gjördiz i Suithiöd sultr mikäl oc sey-
ra“. Seyra eller Syrja, Suctice Sörja (af Sur),
egentligen surnad och bortskämd dryck, i allmänhet en
blandning af till spis otjenliga ämnen.

3) Uppsalar (sing. Uppsali) af Salr Sal och Upp opp-
st. Namnet har, såsom i allmänhet ställens namn, af
ett appellativum blifvit ett proprïum. I Yngli-
ngsagan finnes ännu den appellativa bemärkelsen kvar,
såsom i 40 c. det det heter om lagjakl Mlråda, då han
böd Fylkiskonungarna till Uppsala: „henu let bua sal þinnu,
engum mun miana allr úvegligra, enn Uppsali var;
„han lét bygga en sal; ingen måh mindre eller oansen-
ligare än Uppsalen var“. Här betyder Uppsalen tyd-
ligen detsamma som Konungasalen. C. 38, säges om
Tiundaland: „Der eru Uppsalar“; „der äro Uppsalarna.“
Så kallades nämligen konungasalarna och förmodli-
gen äfven offersalarna (ty Uppsalas namn nämnes först
då Yngve Frey berättas der ha uppfört afgudahuset), eme-
dan de lägo uppåt landet för de nedanföre boende,
af hvilken omständighet äfven Uppland fått sitt namn.
Hos Isländarna skrives namnet alltid i plurali, och äf-
ven i de gamla Svenska Lagarna; t. ex. „with Uppsa-
lfr“; — „af Uppsalum.“ Uppl. L. K.B. Fl. 1, 2. Det nu
brukliga Uppsala är den gamla genitivus pluralis, så-
dan den ännu förekommer i uttrycken Uppsala-stad,
Uppsala-öde. Man har i förestämnda benämning
bortkastat ordet stad; och sedan af genitivus gjort en
nominativus.

nisko-offer; men året blef snarare värre. Tredje hösten kommo Svearne mångtännt till Uppsala, då offret skulle blifva. Höfdingarne rådgjorde med hvarandra, och sättningsämne derutinnan, att vären mände komma från Domald deras kbnung, och att de skulle offra honom sjelf sig till god årsvext, öfverfalla och dräpa honom, samt bestryka gudarnas säten med hans blod; och så gjorde de. — Berättelsen bär allt utseende af historisk trovärdighet, och längre fram omtalas huru Olof Trätälja hade samma öde, med tillägg att Svearne voro vane att tillskrifva sin konung både god och ond årsvext 4).

Om DOMAR 5), Domalds son, förtäljes blott, att han styrde länge riket, att god tid och frid var i hans dagar, att han sotdog i Uppsala och blef förd på Fyrisvall och bränd på åbacken, hvarest hans Bantastenar stå. Skalden Thiodolf säger sig „ofta ha mycket sport visa män efter Ynglingens stenrör 6), och det rum, der Domar blef ett rof för

4) Sva æin Sviar eru varir at kenna konungi bædi ár og hallari. Yngl.S. c. 47.

5) C. 19.

6) Oc ec þessa opt
of Yngva hrægr
fróða men
of fregit hafða.

Half dånande baneman (elden) 7). — „Nu vet jag — tillägger han — att denne Fjolners ättling, för tård af sjukdom, brändes vid Fyri 8).” Domars minne var således fästadt vid ett ännu i Skaldens tid bestående minnesmärke.

Om **DYGGVE**, hans son, berättas ock att han dog af sjukdom. Skalden säger: „Ej okänt är att

Hrör — Suetica Rör, stenrör — rudus, tumulus, sepulchrum. (Jfr. Ordboken vid John Olafsens Nordens gamle Digtkunst. — Det finns i denna bemärkelse ej upptaget i Björn Haldorsons Isl. Lex.) — Detta ord utmärker således en stenhög, ej en jordhög, i fall ej Skalden brukat det ena uttrycket för det andra; men han nyttjar samma ord strax derpå äfven om K. Dyggves grafhög. Att stensättning ej sällan brukades vid ättehögar kan förena båda bemärkelsen.

7) Half var en berömd Norrsk konung och hjälte, om hvilken en egen saga finnes hos Björner, Nord. Kämpader. Han blef innebränd, och stupade sedan han brtit sig ut ur det brinnande huset. Därföre kallades Elden hos Skalderna **Halfs baneman**. Denna hjältes ändalykt besjungs än i visor på Färöarna. Müller SagaBibl. II. 453.

8) Fyri, på gammal svenska Före, sjö. I hre Glossar. in v. Den vattensamling, som Uppsalaån bildar ned på Kungsängen, och som väl fordom var, och ännu hvarje vår är, nog stor att förtjena namn af sjö, kallas därför än i dag Föret. Fyrisvall betyder egentligen fältet eller ängen kring denna sjö.

Hel 9) gläder sig öfver Dyggves hög 10), att hon hade utkorat åt sig den konungaliga mannen, och att Lokes dotter alltför hårdt har lekt med herskaren öfver Yngves folk" 1). Dyggves moder Drott säges ha varit syster till Dan den stormodige, af hvilken Dannemark skall fått namn. Det inträffar temligem med tidsföljden; ty enligt det Isländska Langfedgatalet är Dan den åttonde från Odens son Skjöld, och Domar, Drotts gemål, den sjunde från Odens samtida och efterträdare i Sverige, Njord. Men den historiska genealogien genombrytes äfven här af en mythologisk. Drott, Dyggves moder, är neml. — enligt Ynglingasagan — en sondotter åt Rig, hvilken först på Nordiska tungomålet blef kallad Konung, och denne är åter — enligt det gamla quädet om Rig 1) — en

9) „Glitnis gná" egentligen Hästemben; (jfr. John Olafsen l. c. p. 35, och den bifogade Ordboken). Uttrycket är i Peringskjölds Ed. af Heimkringla rätt öfversatt med Hel, som så kallades, emedan hennes fader Loke en gång förvandlat sig i ett sto. Edda Dæmis. 42. Öfversättningen „Himmelens Frue" i den Köpenhamnska, och „Himlens Drottning" (Solen) i den sista Stockholmska Upplagan af Heimkringla är däremot felaktig.

10) Här nyttjas äfven det i not. 6 nyss anmärkta ordet.

1) „Allvaldr Yngvaþjóðar."

2) Rigs mál, äfven Rigs þattr eller Rigs þula; infördt

soneson af Heimdal, en af Asarna i Odens följe, från hvars tid således Dyggves mor blott i fjerdede led är aflägsnad. Detta gamla Quäde förer oss åter helt och hållet in i fabelns rymder, och innehåller en allegorisk målning af ståndens uppkomst i Norden. Så — heter det — säges i gamla Sagor, att Heimdal, en af Asarna, den starke och vise guden, gick efter gröna stigar, och kom på sjöstranden till ett hus, der han ingick. Dörren stod på gäfväl, eld brann å golfvet, hjon sutto derinne, af arbete grånade, Ae och Edda 3), i gammaldags kläder. Edda tog ur askan den tunga, tjocka, sådbemängda kakan, och bar fram soppa 4) i skålen, men största läckerheten var den sudne kalfven. Heimdal, som kallade sig Rig, sof med husets hjon i tre nätter, och nio månader efter hans bortgång födde Edda en son, hvilken vattenöstes 5) och kal-

i Rask's och Afzelii Ed. af den äldre Edda, men finnes enligt den förres anmärkning, p. 100, ej i någon af de vanliga Codices af Sæmundar Edda, utan i ett fragment, som tyckes tillhört densamma.

3) Ai (eller Ae) betyder Farfarsfader, Edda Mormorsmoder.

4) Sod. „Sop var i bolla" Str. 4.

5) Att ösa vatten på nyfödt barn och namngifva det, var äfven hednisk sed. Då Harald Hårfager föddes, heter det:

lades Träl. Han vexte och triffdes, var mörk till färgen, fick skrynklig hud på händerna, krumpna knogar, tjocka fingrar, fult anlete, lutad rygg och långa hälar. En tiggareflicka kom till huset, fötterna voro sårade, armen solbränd, näsan nedtryckt: hon nämndes Thy (Trälinna), framlefde med Träl „de tunga dagar” och födde honom söner och döttrar, hvilkas allegoriska namn utmärka trälarnas kropps- och sinnes egenskaper 6). Deras sysslor

var så vatni ausin och nefndr Haralldr — „han blef vattenlös och kallad Harald” Heimskringla, Hálftan Svartas saga c. 7. — Guthormer hertugi hafdi vatni ausit hinn elsta son Haralds Konungs og gaf nafn sitt: „Hertig Guthorm hade vattenöst K. Haralds (Härfagers) äldsta son och gifvit (honom) sitt namn” 1. c. Harald Härfagers saga c. 21. Om en annan samma konungs son säges: Sigurdr Jarl iós svein vatni oc kalladi Hakon — „Sigurd Jarl öste vatten på pilten och kallade (honom) Håkan”. — Så var Da. sidr um göfgra manna börn, at vanda men miöc till at ausa vatni og gifa nafn: — ”det var då seden med förnäma mäns barn, att noga utsöka de män, som skulle vattenösa dem och gifva namn”. ibid. c. 40. Andra exempel på denna sed hos hedningar förakomma i Heimskringla, Harald Gräfälls och Håkan Jarls Saga c. 8, samt i Jomsvikingsaga c. 1. Olof Tryggvasons Saga. Ed. Skalholt. P. L. c. 70. Eyrhyggjasaga c. 11. Nials Saga c. 14: på sistnämnda ställe om ett flickebarn.

6) Sönerna hetä: Hreimer (den sotige, af Hrim, sot); Fjosner (en som gör de smutsigaste sysslor, jfr Björn Haldorsons Isl. Lex.), Klur (ohöflad), Klegggr (hård, af kleggi — massa compacta alicujus rei), Kefser (stursk), Fúluer (vresig, af verbum fúla, indignatio-

blefvo att binda bast, släpa bördor, bära ris, gärda och göda åkern, sköta svin, valla getter, gräva torf. Af dem äro trälarnas ätter komne. — Rig hade gått vidare, och fann i ett annat hus ett annat par. Dörren stod på glänt, eld brann på golfvet. Mannen slöjdade träd till en väfbom, hans skägg var putsadt, håret klippt i pannan, han hade en trång skjorta, som sammanhölls med ett spänne vid halsen 7). Hustrun svängde spinnrocken, mätte tråd och lagade till kläder. Hon hade bindel på hufvudet 8), smycke på bröstet, duk om halsen, band på skulderna. Paret het Afe och Amma 9). Rig undfågnades 10), och sof med husets

nem prodere vultu törvo), Drumbr (Drummel), Digraldi (tjocker), Drötter (latlymmel), Hösner (jag kan ej öfversätta detta namn), Lutr (lutande), Leggialdr (liggande). — Döttrarna kallas: Drumba (klunsig), Kumba (lunsig), Öckvinkalfva (surbent, af Öckr: veruca vel tumor in carne), Arinnefia (plattnäsa, af Arinn: subactus vel aratus), Ysia (fräck), Ambatt (träländ), Kikin-tjasna (trätkrig) Trönn-benja (trynesårad).

7) „Smockr á halsi” — brukas ännu af bönderna i min landsort.

8) Sveigr — egentel. vidjequist, sedan halsband, äfven båga. Björn Haldorsen l. c. I vissa trakter af Wärmåland bruka ännu quinnfolken att vicka band om def långa håret, och så sammanvefva detta upp i hufvudet.

9) Afe, Farfar, Amma, Mormor.

10) Den strof, der matanrättningen beskrifves, här förmodligen här gått förlorad.

hjon i tre nätter. Nio månader derefter födde Amma en son, röd och blomstrande, med tindrande ögon: han vattenöstes, sveptes i linne och kallades Karl. Han växte och trivedes, lärde oxar tämja, slöjda åkerredskap 1), timra hus, smida söm 2), göra kardor, köra plog. Till honom hemfördes såsom brud, Snör (den snälla), behängd med nycklar, i kjortel af gethår. Hon sattes under linne 5): de delte ringar 4), bredde lakan, byggde bo. De födde söner och döttrar, hvilkas namn utmärka det

1) Arþr — ärder.

2) „Hlöpur smida” heter eljest ensamt „att lada”. Afzelius översätter: hygga lador — men detta ligger ju redan i det föregående?

3 — „Settiz under ripti” str. 20 är väl det samma, som i str. 37 vid ett lika tillfälle heter: „gekk hon und lini.” d. ä. hon gick eller sattes under linnet. Att en duk eller päll hålles öfver bruden vid giftermålet, är ännu ett Svenska Allmogens bruk. Att hölja bruden i limeslöja var gamla seden. Jfr. Hamarsheimt str. 21.

4) „Banga deildn”. — Detta skulle man tro hade afseende på den christeliga vigselns bruk; men denna vigsel hade då utan tvifvel uttryckeligen blifvit nämnd och andra häntydningar på christendomen förekommit. Att gifva ringar var i det hedniska Nordet ett så allmänt tecken till den högsta frikostighet, att „Bhuggiafi”, ringgiffvare, hos Skalderna blef ett loford för konungar. (John Olafsen l. c. s. 212). Det kan således i allmänhet betyda att makarna med hvarandra delade hvad de hade dyrbarast.

friborna ståndets egenskaper 5), och af dem äro komne alla Karla-ätter. — Rig fortsatte sin vandring. Han kom till en sal, Dörren var tillyckt och prydd med en ring. Han ingick. Golfvet var strödt 6). Der sutto hjon, sågo hvarandra i ögat, Fader och Moder. Deras handarbete var lek. Husbonden böjde båga, snodde sträng, glättade pilar: hustrun strök och stärkte ärmor och uppsatte hufvudbonad. Hon hade smycke på bröstet, sid kjortel, blånadt linne, anlete skärare, bröst ljusare, hals hvitare än den renaste snö. Moder lade den märkta, hvita duken på bordet, framsatte de tunna, hvita hvetekakor och silfverbeslagna fat, fulla af allahanda mat, fläsk och stekta foglar: vin fanns

5) Sönerne kallas: Halr (Friman), Drängr (Dräng, — fordom ock: en tapper man), Hauldr (Odalman), Þegn (Frälseman), Smidr (Smed, äfven Konstnär i allmänhet), Breidr-bonde (Storbonde), Bundinskegge (med bundet skägg — tyckes ha afseeude på den omvårdnad om skägget, som tillägges bonden i quädet, då om honom säges att hans skägg „var skapat” — d. ä. väl skickadt och ansadt), Bui och Boddi (boende, bosatt), Brattskeggr (med rakt nedhängande skägg), Seggr (djurf, taldjurf). — Döttrarna äro: Snöt (anständig, vettig); Bruðr (Brud), Svanni (hurtig och klok), Sværri (myndig), Sprakki (oförskräckt), Fljød (vacker Eliaka), Sprund (quinna), Vif (Fruktömmar), Fejma (plygsam), Ristill (ädelmodig).

6) Med halm. Jfr. Heimskringla Olof d. Heliges Saga c. 30.

i kannor och beslagna bågare; de drucko och språkade tills dagen framled. Rig, blef äfven der i tre nätter, och efter nio månader födde Moder en son, som sveptes i silke, vattenöstes och kallades Jarl. Ljust var hans hår, bjärta hans kinder, ögonen hvassa som på unga ormar. Han vexte upp, svängde sköld, spodde bågsträng, höjde båga, kastade spjut, skäftade pilar, skakade lansar, red hästar, hetsade hundar, drog svärd och öfvade sig i simmande. Då kom åter Rig till gården, lärde honom Runor, gaf honom sitt namn och erkände honom för sin son. Den unge Rig drog derpå öfver fjällen i örlig, vann seger och lädler, utdelade gods och gårdar, och gifte sig med Herses dotter, den smärta, hvita, ädla Erna (den raske). Af deras söner, som äfven ha allegoriska namn 7), var Konr den yngste. Han täflade med sin fader Rig i runekunskap och segrade: då var det sonens lott att sjelf heta Rig och känna runor framför alla andra. — Vi ha meddelat innehållet af detta quäde 8), eme-

7) Dessa utmärka börd i allmänhet, såsom Burr, Mögr (poëte, son), Barn (barn), Jod (idem), Adal, (äkta, ädel), Arfi (Arvinge), Nidr, Nidjungr (ätting), Sonr (Son), Sveinn (sven), kundr (släktning) samt Konr, om hvilken talas i texten. — Döttrarna nämnas här ej.

8) Det är afbrutet och ofullständigt mot slutet.

dan det är upplysande för gamla tänkesätt och seder. Vi se, att, enligt forntidens föreställningar, Trälär, Bönder och Jarlar väl alle genom gudarna kommit i världen, men dock äro olika slægter; och dessa påminna åter om de trenne olika folk, som fornsagan känner i Norden, bland hvilka det första blef undanträngdt eller kufvadt, det andra var fritt, och det tredje blef herskande. Ynglingasagan säger att Rig först i Nordlanden kallades konung. Detta utmärker att här menas den i quädet sist nämnde och yngste Rig, hvars namn eljest var Konur, d. ä. enligt ordalydelsen, en man af börd. Konungr betyder detsamma, nemligen son af sådan, — eller ädelboren i allmänhet. Alle Riga efterkommande behöllo sedan konunganamnet, såsom det yppersta tignarnamn, heter det, hvarföre det äfven upptogs af Dyggte, hans ättling på möderna, hvilken skall först bland Ynglingarna fört titel af Konung.

Förut kallades de regerande Drottinar 9),

- 9) En ádr voru þeir Drottinar kalladir: en konur þeirra drottningar, en drótt lyrdsvéitir: „Men förut voro de kallade Drottinar, och deras hustrur Drottningar och hela Hoffolket (tillsammans) Drott. Yngl.S. c. 20. Af Rigmal jämnförd med Yngl.Sagan kan slutas att titlarna Jarl och Herse äfven varit äldre än Konung.

och om detta namn utmärker en presterlig magt, emedan det först tillägges Offrens föreståndare, så skulle i detta titel-ombyte kunna ligga en hantydning derpå, att ej den andeliga utan den världsliga värdigheten hos de styrande blef den öfvervägande, eller att Krigaren hos dem begynte uttränga Prästen.

Berättelsen om Dyggves son, Konung DAG den visa 10) och hans sparf, är tydeligen en label, i hvilken spådomskonstens höga värde hos våra förfäder, och deras bruk att äfven spå af foglars läten, är det enda anmärkningsvärda. Denne konung måste likväl ha haft ett hos Skalderna berömdt namn, ty Thiodolf utmärker efterföljande konungar med benämningen af Dags fränder 1).

Hans son var AGNE, en stor krigsman, rik, berömlig, förträfflig i allt. Han härjade på Finland, och säges ha underlagt sig det. Finnarnas höfding föll i striden; hans dotter och son hemfördes såsom fångar af Agne, som väljer dottern till brud. Denna ber honom fira hennes faders graföl: en högtidlighet, som tillika var ett tecken att de ef-

10) c. 21.

1) Så Alrek och Erik, c. 23.

terlefvande närmaste anhörige inträdde i arfsrätten efter den döda. Men blodshämnden var, enligt nordiska begrepp, det heligaste arf a); och Agne mördas efter gästabudet af sin gemål, som flyr och räddar sig med de sina. Det är en af de händelser, som äro egnade att outplånligt intrycka sig i människors minne — utan tvifvel verklig; ty en enfaldig tid skyr att diktande leka med naturens djupaste känslor. Men väl ha de brott, som födas af striden mellan de enklaste naturliga förbindelser, och i hvilka dessa förstöra sig sjelfva, af ålder för poesien haft en oemotståndlig dragningskraft, emedan de, (före all dikt), äro de renaste uppenbarelser af det Tragiska i menskligheten. Derföre äro sådana förhållanden den poetiska fornsagans käraste ämnen, och i jättelikare mått har ingen någonsin framställt den förstörelse de innebära än den Nordiska. — Att äfven Agnes öde från Skaldernas läppar gått till efterverlden, visa flera omständigheter. Den Finske Höfdingen, hans son och dotter, ha fått sina namn ur den fabelagtiga Fornjoterska ätten. Den öfver Visburs söner utta-

a) Var fadren dräpen, kunde hvarken graföl hållas, eller arf tillträdas, innan han blifvit hämnad. Jfr. Vamsdala-Saga c. 23.

lade förbannelsen måste gå i fullbordan; och den gullkedja, som dref dem till ett fadermord, blir nu det medel, hvarmed en maka mördar sin man. För öfrigt var händelsens minne fästad vid stället. Det rum der den skedde bar Agnes namn; och Agna fit, 3) Agnes hed vid Stocksund, — då ett fiskeläge omgifvet af skog, nu Sveriges hufvudstad, — omtalas äfven i den Svenska Medeltidens Skrifter 4).

I ALREKS och ERIKS, ALFS och YNGVES dubbla brodermord 5) utvecklar sig allt mer Ynglingaättens olycksöde.

I berättelsen om HUGLEIK, Alfs son, råder en märkelig skiljaktighet. Allt hvad Ynglingasagan förtäljer om denna Hugleik, berättar äfven Saxo;

3) Fit betyder: rand, strand, strandslätt.

4) Den mindre Rimkrönikan säger om Agne, hvilken hett kallar Ingemar:

Medh een gyldh boya hón mik hängde

A Agna fit ther Stöckholm staar,

Som ett fiskeläge ta war. —

En Codex har i stället för Agna fit Agnes heed.

5) cc. 23, 24. Catal. Reg. II et VI (Scriptt. R. Sv. T. I) sätta Alrek och Erik före Agne eller Ingemar, Are Frode likaledes.

men om en Irländsk konung Hugletus 6). Denne är, såsom den Svenske, mycket rik och mycket snål, omgifver sig, liksom den förre, med gycklare, blir på samma sätt anfallen af Konung Hake, har samma hjelpare i bröderna Svipdag och Geigad och samma fiende i den gamla Starkother 7), samt faller i striden. Likheten både i namn och omständigheter visar, att här är fråga om samma personer. Saxo beropar sig på ett ännu i hans tid erinradt quäde af Starkother om händelsen: Saxo är det äldre vittnet, och skrifver efter inhemska öfverlemningar. Allt detta förbjuder oss att i hans framställning endast se en sjelfvillig förändring af verkliga förhållandet, och då vi lika litet derföre behöfva anklaga Ynglingasagens författare; återstår blott att antaga, det olika öfverlemningar verkligen legat till grund för bådas berättelser. Uppmärksamhet måste det väcka, att denne Hagleik icke nämnes såsom konung i Langfedgatalet, och att han tillika är den ende Uppsalakonung af Ynglingaätten,

6) L. VI. p. 104.

7) Saxo säger att Starkother kom till Hake ifrån Uppsala, der han uppehållit sig i sju år hos Frö's (Frey's) söner, hvarmed den Svenska Ynglingaätten tydeligen utmärkes.

om hvilken ingen trof ur Thiodols quide spörres. Hugleik, såsom Alfs son och kottung i Sverige, synes således äfven varit okänd för Skalden, som deremot anför den andra brodern Yngves söner såsom konungar. Möjligen har hela berättelsen om Hugleik ursprungligt ej tillhört Ynglingasagan, utan Sagorna om de i forntiden så namnkunniga sjökonungarna Hake och Högbarð 8). Den senares olyckliga kärlek lofter ännu, efter så många ärbundraden, i visorna om Habor och Signild, hvilkas öden alla Nordens riken tillegnat sig 9). Den förre var fordom ej mindre namnkunnig, såsom ses af alla de sägner, hvilka Saxo om honom upptagit 10); och det synes ha gått med hans bedrifter såsom med broderns kärlek. Man har mångdubblat skådeplatsen därför; så mycket lättare som en sjökonungs rike var hafvet och målet för hans bragder hvarje kust. Ynglingasagens författare vet att han bemäktigat sig den Svenska, Saxo den Danska thronen. Den förre låter honom falla en konung Hugleik på Fyrsvall, den senare i Irland.

8) Om deras namnkunnighet jfr. Ynglingasagan c. 33.

9) Jfr. ofvanföre s. 267.

10) l. c. pp. 104, 128, 132, 133.

Hos Saxo hämnas han sin broder Hagbarðs död; men blir sluteligen af Danskarna slagen och dör i Skottland. I Ynglingasagan angripes han vid Uppsala af Yngves söner, och slår dem, men blir själf sårad till döden. Då, säges det, lät konung Hake lasta ett skepp med döda mäns kroppar och vapen, och derofvanpå göra ett bål. Seglen hissades, styret sattes i lag, vädret blåste från landet. Konung Hake, nära död, lades på bålet. Skeppet gick lågande utom öarna i sjön, och gerningen ihågkomas länge med berömmelse 1).

Af Yngves söner hade ERIK fallit i striden mot Hake; brodern JORUND blef konung i Uppsala. Han hade, förut, under sina vikingafärder, i Dartnemark öfvervunnit och upphängt en konung från Halogaland. Dennes son träffade honom på en ny vikingafärd, vid Oddasund på Jutland, segrade, och öfvade mot Jorund vedergällningsrätten.

Om ANE eller AUN, Jorunds son 2) och efterträdare, säger Skalden Thiodolf blott, att han af ålder blef barn på nytt och sluteligen didde af horn.

1) Yngl.S. c. 27.

2) Iuhemske Konungalängder kalla honom Hakon;

Sagan anmärker, att det hos Skalden förekommande uttrycket *Anasot* allt sedan nyttjades om dem, som dogo utan värk, af ålderdomssvaghet. Denne konung har således nått en ovanligt hög ålder. Men den lifstid *Ynglingasagan* tillägger honom af tillsammansräknade tvåhundraetio år 5) är lika osannolik, som rysligheten af det medel, hvarigenom den skall blifvit uppnådd, neml. offrandet af nio söner efter hvarandra till Oden, öfverstiger all trolighet. Så afskyvärda offer förekomma visserligen i den hedniska Norden 4), och sagan torde äfven här ej vara utan all grund. Men de offrade sönernes antal har tydligen sitt ursprung i den fabel, att vissa härader i konung Auns rike efter dem fått sin ordningsnummer 5). Då man nu räk-

3) Auns tillhoparäknade lefnadsår, enligt *Yngl.S.* c. 29, gå till detta tal, och hans regering till etthundra nittio.

4) Jfr *Jomsvikingasagan* c. 35 om *Norraka Jarlen Håkan*, som offrade sin son *Erling* till *Thorgerd Hörgabrud* för seger.

5) Oden hade svarat honom: „at han skyldi æ lifa, meðan han gaf Odni son sinn ett tundra hvert år; oc þat með at hann skyldi heiti gefa þockuru heradi i landi sinu epter sona sinna, Þeirra er hann blótadi till Odins“: „att han skulle alltid lefva, så länge han gaf åt Oden en sin son hvert tionde år, och tillika att han skulle

nade dessa till tio och slöt med Tiundaland 6), måste äfven konung Auns söner vara tio; men den sista räddas af folket ifrån den äfven honom af fadren ämnade offerdöden, på det en efterträdare till riket skulle finnas. I berättelsen om denna konung gör Ynglingasagan åter med Daaska konungalängden en jämnförelse, som dock illa slår in med tidsföljden. Tillförene har Sagan anmärkt, att Dyggve var förmäld med Dan den stormodiges syster, och således med denna konung samtidig. Nu he-

gifva namn åt några härader i sitt land efter talet på sina söner, hvilka han offrade till Oden." Yngl.S. l. c.

- 6) Aun skall låtit gifva det detta namn, då han ville offra sin tionde son till Oden (ibid.) Sagan synes ha afseende på en gammal indelning af Folkländerna i tio Hundari eller Härad. De gamla namnen Fjerdhundra, Attunda, Tiunda, hänvisa på en sådan indelning. Sjuhundra kallas ännu ett härad i Uppland. Samma ändelse finnes der äfven quar i Häraderna Erlinghundra, Semminghundra, Långhundra, Lyhundra, Närlinghundra, Åsunda (fordom Ashundari, jfr. Salvius om Uppland s. 269), Lagunda, Hagunda, Norunda. Man ser att de gamla Häraderna varit färre, men haft en vida större omfattning, då t. ex. hela den trakt, som ännu heter Fjerdhundra, ffordom räknades för ett sådant. Med stigande odling och folkmängd har äfven häradsindelningen blifvit mångfaldigad. Härad och Hundari komma bägge af 100; ty här kallades ett antal af 100: „Herr er hundrat". Skalda s. 198.

ter det, att Halfdan och Fridleif i Dannemark, af hvilka den förste skall fördrifvit K. Aun och i tjugufem år till sin död regerat i Uppsala, lefde i konung Auns första tider. Desse konungar härstamma i andra led från Dan den stormodige 7); Aun är deremot den sjette i rätt nedstigande linea från Dyggve 8). Sex slägtleder äro således i den ena konungalängden lika med två i den andra; och hvad skall man säga om Auns mer än tvåhundraåriga ålder, då sagan strax derpå gör hans son Egill samtidig med Frode kallad den Fräkne i Dannemark, och denne Frode åter är son af samma Fridleif, hvilken nyss omtaltes ha lefvat i början af konung Auns regering 9)?

- 7) Släktföljden är enligt Ynglingasagan följande: Danr hinn mikillati, som skall blifvit mycket gammal („hann var allgammall“) — hans son Frodi hinn mikillati eller hinn Fridsami -- dennes söner Halfdan och Fridleif. Langfedgatalet nämner blott Fridleif, såsom Frode den fridsammes efterträdare, men icke Halfdan, hvilken, efter Ynglingasagens berättelse, skall intagit Uppsala thron.
- 8) Jfr. Langfedgatalet.
- 9) Frode Frækni (den tappre) enligt Langfedgatalet Fridleifs son och Frode den Fredsammes soveson. Langebek I. 5. Lika både namn och tillnamn tyckes visa, att i Langfedgatalet och i Ynglingasagan Frode hinn Frækni är samma person. Torfæus, Series Dynast.

EGILL fick namnet Tunnadolgi af sin långvariga strid och slutliga seger öfver Trälen Tunne, som hade varit hans faders rådgifvare och skattvårdare. En hehg, till offren ämnad tjur, som kommit lös och blifvit vild, vardt konungens bane.

Den med Egill samtidige Frode i Dannemark krigar äfven med hans son OTTAR, och fordrar

et Reg. Danie p. 215. (som för öfrigt tar Aunes tvåhundraåriga ålder efter bokstafven), har, för att hjälpa svårigheten, upptagit ännu en Frode (efter hans räkning den femte) ur den säbelagtiga Rolf Krakea Saga, och gör denne Frode V. till Ynglingasagens Frode Fräkne, men till son af Langfedgatalets Frode Bräkne. Sålunda skulle både fader och son hetat Frode den Fräkne. Men Langfedgatalet känner blott en konung med detta tillnamn, och det tillägges icke den i Rolf Krakea saga omtalade Frode. I Danska konungalängder från 13:de seklet (Langebek I. 15, 19, 149) förekomma verkeligen 2:ne konungar med denna benämning: Frothe hin Frægne och Frothe hin Fräkne; men flere konungar äro emellan dem och bägge äldre än Dan, lika som i Chron. Exici Reg. bägge yngre än Dan. Det är lika omöjligt att förena berättelserna om de Danske Frodar, som fått tillnamn af tapperheten, som de Frodar, som fått namn af friden; ty flera sådana omtalas äfven på olika tider. Då den förr nämnda Mythiska Frodefriden kan tilläggas hvar och en af dessa, och jämföras med friden vid Christi födelse, så ser man lätt följderna för tideräkningen. — Så synes äfven den så kallade Grottesången tillägna Frodefriden åt en sednare Frode än den i Ynglingasagan och Skalda omtalade.

skatt af Sverige för den hjälp han gifvit fadren 10). Ottar svarar att de Svenske alldrig hade gifvit Danskarna skatt och skulle det ej heller göra. Ömse- sidiga härjningar följa, och Ottar stupar i ett sjö- slag i Limafjorden på Jutland, emot konung Fro- des Jarlar. Danskarne utkastade hans kropp för korparna, sände en träkråka till Svithiod, med häls- ning att dessa konung ej mer vore värd, samt kal- lade honom Ottar Wendelkråka. Thiodolf, som ej nämner något sådant, säger blott, „att den tappre Ottar föll för Danska vapen under örnaklor, och att korpen i Wendel med blodig fot trampade den visa (försten)” 1).

ADILS, hans son, kallas en rik, dådsäll, äregri- g och mäktig konung. Han skall länge hafva re- gerat, och då hans regering nära svarar mot fyra konungars i den Danska konungalängden 2), måste

10) Egill skall lofvat Frode skatt för denna hjälp, men ej hållit löftet. Yngl. S. c. 30.

1) Yngl. S. c. 31.

2) Den af Ynglingasagan omtalta Frode Frækne lefde ännu då Adils fader Ottar blef slagen, c. 31. I Lang- fedgatalet följer efter denna Frode, Ingjald Stårkadar fostri, hans son, Halfdan, dennes broder, Hjelge och Hjoar, Halfdans söner, derpå Rolf Krake, Hel-

den i sjelfva verket ha varit ovanligt lång, eller dessas tid ovanligt kort. Detta synes likväl icke ha varit fallet med alla; emedan Helge, en af dessa Danska konungar, med hvilken Adils förde krig, lefde nog länge, att i ryslig okunnighet förmåla sig med sin egen dotter. Det var den sköna Yrsa, frukten af en oloflig kärlek 3), förut konung Adils gemål, som af Helge fången, återvände till Sverige, sedan hennes börd blifvit upptäckt 4). Åt Helge hade hon födt en son, den namnkunnige Rolf Krake 5), som blott åtta år gammal på Danska thronen efterträdde sin far; men hvars mognare ålder äfven konung Adils upplefde. Rolf sände honom hjelp i ett slag mot en Norrsk konung Ale, hvilket stod på Vänerns is, och han hemsökte sedermera med sina 12 kämpar sjelf K. Adils i Uppsala, då den för biståndet

ges son, som också var samtidig med Adils, men stupade i hans efterträdares tid.

- 3) Yrsa var Helges dotter med Saxiska Drottningen Alöf, hvilken han tvungit att bli sin frilla, jfr. Rolf Krakes S.
- 4) Jfr. med Ynglingasagan Rolf Krakes Saga hos Björner l. c. och Skalda s. 150.
- 5) Hann er ágætazter Fornkonúnga, fyrst af mildi oc fráknleik oc litillæti: „Han är den berömdaste af forunkonungar, först i mildhet, tapperhet, och nedlåtenhet”. Skalda l. c.

lofvade bolöningen uteblef. — Här, segrande öfver alla försåt, emottog han aluteligen af sin moder Yrsa ett djurahorn fullt af guld samt K. Adils kosteligaste ring, och flydde. Då Adils med sina män eftersatte honom, sådde han guld på Fyrisvall. De förföljande låta uppehålla sig genom dess uppbämtande, och Rolf undkommer. Deraf kallades guld i Skaldernas språk Fyrisvalls säd 6). — Då konung Adils vid ett Disarblot (offer åt Disorna eller Gudinnorna) red omkring Disarsalen, stupade hans häst och konungens hufvud krossades mot en sten. — Skalden Thiodolf säger, att en häxa 7) var skulden till denna olycka. Sagau nämner intet derom 8).

6) Eller Kraka-såd. Af Þessi sank er gull kallat såd Kraka eða Fyrisvalla. Skálda s 153.

7) Den mindre Rimkrönikan och den gamla Prosaiska Krönikan göra af denne Adils tvanne konungar Atilla, och Adel. Den sednare är, såsom hos Isländarna, Ottars son och efterträdare. Den förre sätter Rimkrönikan emellan Domar och Dyggve eller (som han här kallas) Digvar, den Pros. Krönikan emellan Domaldr och Dyggve. Bägge berättar att Atilla satt sin hund till konung öfver Danskarna. Detta, jämfördt med hvad Pros. Krönikan säger om hans namnkunnighet i många Krönikor, visar att han blifvit förblandad med Hunnernas Konung eller, rättare, Vilkinasagans Atilla.

8) „Vita vettr”. — Vit, pl. (genit. vita) veneficia, — vettr, genius, venifica. John Olafsen, l. c.

I hans sons K. ÖSTENS tid föll Rolf Krake i Lejre. På den tiden härjade många konungar i Sverige både Danske och Norrske. Många voro sjökonungar, som rådde öfver en stor krigsmakt, men ägde inga länder. Den allena kallades med rätta Sjökonung, som aldrig sof under sotad ås eller drack af horn vid apiseld. En Sjökonung Sölve från Jutland öfverföll K. Osten på Lofön 9), brände honom inne med allt hans hoffolk, och drog derpå till Sigtuna, fordrande att erkännas för konung. Folket samlade en här emot honom, men han blef efter en elfva dagars strid segrare. Sedan var Sölve konung en lång tid, tills Svearne aveko och dräpte honom. — Att Sölve blef konung i Sverige nämner icke Thiodolf.

Östens son YNGVAR blef nu konung öfver Svea välde. Han var en stor krigsman och låg ofta ute på sina härskepp; emedan under den näst förflutna tiden Svearrike så ofta blifvit anfallet af Danskar och andra Östersjöfarare. Yngvar gjorde fred men Danskarna, och drog sedan ut att härja kring Östersjön. Vid ett anfall på Estland blef han i Adal-

9) „I heradi, þar er Lofönd heitir.“ Yngl. S. c. 35.

syssele 10) slagen. Svearne gjorde hans hög vid sjelfva stranden, der „Östersjön — säger Skalden — sjunger hafssången Svensk konung till förnöjelse” 1).

Med hans son BRAUT - ANUND och dennes son INGIALD ILLRÅDA ingriper först folkets och landets Historia i Konungaättens. Sedan den förre företagit ett krigståg till Estland och hämnat sin fader, hade han frid i sina dagar, och samlade många ägodelar. Goda år utmärkte hans regering, och konung Anund var den vänsällaste af konungar. I hans tid var ännu Svithiod ett stort skogsland med ödemarker, hvilka fordrade många dagar att öfverfaras. Men K. Anund använde mycken flit och kostnad att rädja skogen och sedan bebygga den uppröjda jorden. Han lät lägga vägar öfver ödemarkerna. Då fanns i skogarna äfven slättland. Der uppstodo stora härader; och så blef landet vidt om-

10) Så kallades fordom det midt emot Öarna Dagö och Ösel liggande landet. Se Schöninghs Karta till den Köpenh. Ed. af Heimskringla T. I.

1) Denne Yngvar kallas i Fundin Noregur hin hari eler harri (den höge). Hari betyder eljest, äfven i sig sjelf, Konung, hjelte. Björn Haldorson, Isl. Lex.

kring bebygdt; ty folk fanns i öfverflöd. I hvarje storhärad i Svithiod lät K. Anund bygga gårdar. Han for kring landet på gästning, och kallades Braut-Anund, emedan han låtit bryta vägar öfver allt Svithiod, öfver skogar, myror och fjell. Då han en höst färdades mellan sina gårdar med sitt hof, nedstörtade i en fjelldal ett bergras och begrafde honom och hans följe 2) Hans son INGIALDS Historia begynner med en märkvärdig återblick på föregående tider, och då Snorre Sturleson säger att Ynglingasagan blifvit tillökt efter kunniga mäns berättelser 3), torde man i denna

2) Thiodolf säger att det skedde

„und himinfjöllum” —

under himlafjellen — hvilket här väl står för höga berg i allmänhet. — Man har svårt att igenkänna några sådana i Balunds ås i Westmanland, uti hvars grannskap en hög, som liknar i storlek kungshöarna vid Uppsala, af folket kallas Anunds högen, fordom varit Tingställe och af flera blifvit ansedd för Braut-Anunds begrafningsplats. I Mindre Rimkrönikan heter denna konung Brettamunder. Det säges att han i Nerike vid ett ställe, som kallas Högahed, blifvit dräpen af sin broder Sigweder. Den äldsta inhemska Konungslängden för hedniska tiden har samma uppgift, men kallar stället *cœlicampus* (Himlahed) *Cat. Reg. II. Scriptt. Rer. Svec. T. I.* — Ynglingasagan känner ingen Sigweder, såsom konung Anunds bror eller mördare; men omtalar en konug Sigvatr af Attundaland, hvilken tillika med de öfriga Fylkiskonungarna innebrändes af Ingjald Illråda.

3) Till dessa får man väl ock räkna Synkronismerna emellan Svenska och Danska konungalängderna.

öfversigt ej misskänna hans egen åtgärd. — „Uppsalakonungar, säger han, voro de högste konungar i Svithiod, på den tid der voro många Häredekonungar, allt ifrån det Oden var Svithiods höfdinge. Envåldshöfdingar voro de, som i Uppsala suto öfver allt Svea vælde till dess Agne dog 4). Då kom riket först i brödraskifte, såsom förr är skrifvet, och sedan spriddes riket och konungadömet i ätterna såsom dessa grenade sig, och somlige konungar röjde stora skogstrakter och ökte så sitt vælde”. — Ordet Envåldshöfding eller Envåldskonung utmärker ej ett oinskränkt vælde, hvilket för nordiska begrepp var främmande. Envåldskonung — i motsats mot Fylkis- eller Häredekonung 5) — kallas den, som är konung öfver ett helt folk 6)

4) En variant i Köpenhamnska Editionen har denna mening sålunda: Þvi at til Uppsala sóttu allir, till þess er Agni inn Riki dó — „ty att till Uppsala sökte alle, till dess Agne den mäktige dog.”

5) Fylking är en tropp krigsfolk. Fylke, ett district, som uppställer en sådan; enligt Skalda (s. 198) femtio man, hvaremot den räknar Här, (hvaraf Härede) för hundrade. Fylkiskonung, Häredekonung äro anförare för sådana antal: att fylkia är att ställa en här i slagordning, och Fylkir kallas hos skalderna en konung i allmänhet, „firir Þvi at han skipar i fylkingar herliþi snu” — emedan han skipar sitt krigsfolk i fylkingar. Skalda s. 189.

6) Þióðkonúngr. Stólkonúngr betyder detsamma.

med rättighet att af detsamma erhålla skatt 7); och i denna bemärkelse sägas Uppsalakonungar 8) ägt Svea välde ifrån Oden till och med Agne. Skatten erlades på det de skulle „värja landet för ofrid och offra till god årsväxt“; och i offrens underhåll innefattas på visst sätt bäggedera. Man ville nemligen genom dessa äfven försäkra sig om seger mot fiender. Ibland de af Oden stiftade trenne stora årliga offerfesterna om hösten, midvintern och

7) Om denna förklaring af ordet *Enväldskonung* se *Heimskringla*, *Harald Hårfagers Saga* cc. 3, 4. Följande ställe i *Skalda*, s. 170, tjenar att nogare bestämma den. Kejsari er ættr Konunga, en þar næst er Konúgr sá er rædr ivir þjóðlandi, jafn i kenningum allum hver vid annan i skáldskáp. Þar næst eru þeir menn er Jarlar heita eða Skattkonungar oc eru þeir jafnir i kenningum vid Konung, nema ey má þa kalla þjóðkonunga er Skattkonungar eru: „Kejsare är högste konung, men dernäst är den konung som råder öfver ett folks land, och alle desse utmärkas med lika poetiska benämningar. Dernäst äro de män, som heta Jarlar eller Skattkonungar, och ha lika poetiska benämningar med Konungar, undantagande att man ej må kalla dem Folkkonungar, som äro Skattkonungar“.

8) Så kallas de här i allmänhet, oaktadt *Ynglingasagan* c. 12 säger, att först Yngve Frey flyttade sin hofhållning till Uppsala, och der uppreste afgudatemplet. Sigtuna, der Oden skall bott och stiftat offren, tyckes likväl äfven senare någon gång ha varit konungarnas residens; ty i 35 c. säges, att Sjökonungen Stólve, sedan han på Lofön innebränt K. Östen, for till Sigtuna och fordrade att erkännas för Svearnas konung.

våren, höllos tvenne för god årsvext, men det tredje mot sommarn, då öppnade vatten inbödo till Vikingafärder, kallades Segeroffret. I sammanhang med dessa offerfester omtalas den första skatt i Sverige 9). Såsom föreståndare för Offren hade således Uppsalakonungar från början uppburit den. På samma sätt erlade de Isländske Nybyggarne sina första utlagor till templen, hvaremot dessas föreståndare skulle upprätthålla offren 10); och

9) Det säges, c. 4, att i allt Svithiod män gäfvu Oden Skattpenning för hvar näsa (Skattpenning fyrir nef hvart), och han skulle värja deras land för ofred och offra dem till god årsvext. Ordet peningr betyder här ej mynt, hvilket blott är en och troligen den sednare af ordets bemärkelser, utan (på samma sätt som Fé) i allmänhet ägodelar, i synnerhet få, kreatur. Fridr peningr kallades i de gamlas penningeberäkning företrädesvis levande kreatur, såsom det viktigaste och kostbaraste af deras egendom. Wærlauff's Anmärkning till Finnboge den starkes Saga s. 227. Fridr betyder skön, dugtig, säker, äfven tam, och enl. Björn Haldorsons Isl. Lex. kallas ännu i Isländakan alla tama kreatur för Fridr peningr. I våra gamla Landskapslagar betyder ock penning allt det som kan ställas i pant och har ett köpvärde, således detsamma som Værdöre. Jfr. Ihre Glossar. in v. penning.

10) Til hofsins skylder aller men tolla gjalda, oc vera skylder höfþingia till allra ferða, sem nú eru Þingmenn höfþingium. Enn godi skyldi hofi upphalda af sjálfsins kostnadi, sva at eigi renadi, oc hafa inni blótveizlor. „Till hofvet (afgudahofvet eller templet) skulle alle män

i detta ändamål stiftades af Yngve Frey Uppsala-öde 1). Den vidsträckta vörndnad Oden åtnjöt får man väl också tillskrifva, att Svearne, det folk som med honom stod i den närmaste förbindelsen, redan i Taciti tid voro i Skandinavien de förnämste. Men om dermed också följt en politisk afhängighet hos folket i Götaland, har denna åtminstone snart upphört, och först under de sednare århundraden af hedniska tiden blifvit återställd och befastad. Ty det Svithiod, det Svea-välde, som i Ynglingasagan omtalas, innefattar oftast blott det egentliga

gälda skatt och vara skyldige höfdingarna till alla färder, såsom nu tingsmän (de som höra till samma Tingslag) äro skyldige höfdingarna. Men Presten skulle (deremot) uppehålla afgudahofvet på egen kostnad, så att intet fattades, och hålla derinne offermåltiderna." EyrbyggjaSaga c. 4. Vid dessa måltider förtärdes offerdjuren. Jfr. Verelius, not. till Göthr. och Rolfs Saga p. 59.

- 1) Freyr reisti at Uppsöllum hof mikit oc setti þar höf-utstad sinn: lagdi þar til allar skyldir sínar lönd, oc lausan eyri: þa hofz Uppsala audr och hefir hallidiz se sidan. „Frey reste i Uppsala ett stort gudahof och satte der sin hufvudstad, dertill lade han all (den af honom uppburna) skatten, land och lösören. Då begyntes Uppsala-öde, och har uppehållits allt sedan." Yngl.S. c. 12. Audr betyder förmögenhet, rikedom. Sedermera kallades Uppsala öde också „Svea Konungars egendom". Svá kalla Svíar eign Svía Konunga. Heimskr. Olof d. Hel. Saga c. 76.

Svearike ofvan Kolmorden och Tiveden 2). Af or-
dalagen i den anförda berättelsen kan slutas, att
äfven före Agnes tid Småkonungar funnits 3). Upp-

2) Jfr. ofvanföre. — Då i Heimskringla (Olof d. Hel. Saga c. 76) landskaperna i Sverige uppräknas i Olof Skötkonungs tid, innefattar Svithiod eller Sviavelldi äfven Götaland och det förekommer i denna vidsträcktare bemärkelse redan förut, såsom i K. Erik Emundssons tid, till hvars rike Vester-götland uttryckligen räknas. (Heimskringla Harald Hårfagers Saga c. 14). Under Ynglingaättan tagas både Svithiod och Sviavelldi i den inskränktare bemärkelsen; t. ex. Östgötakonungar sägas rida opp till Sviavelldi och der föröfva fiendtligheter, c. 43. — Den vidsträcktare betydelsen är blott på ett enda ställe under Ynglingaättens regering tydlig, neml. då Ingjald Illråda (c. 43) säges vara konung öfver största delen af Svithiod (yfir mestum lut Sviþiódar) sedan han undanröjt tolf Fylkiskonungar, bland hvilka äfven Götiska konungar förut nämnas. Allt Sviavelldi (motsatt Danavelldi), hvilket Ifvar Vidfadme berättas ha underlagt sig (c. 45), har också utan tvifvel denna betydelse, och då Uppsala konungar till och med Agnes tid sägas ha varit Euväldskonungar um allt Sviavelldi, så torde rikets inskränkning, efter den presterliga myndighetens aftagande, derifrån kunna dateras; ty af det presterliga anseendet mer än af den konungliga makten berodde de första Uppsaladrottars till namnet vidsträcktare rike. Likväl motsätts, i det af J. P. Peringskjöld, Stockh. 1719 utgifna Sögubrot s. 20, äfven allt Sviavelldi och Gautland.

3) Detta strider ej heller mot begreppet af Euväldskonung eller Folkkonung — Firir þvi at þiódkonúngur hverr, så er rædr mörgum löndum, þa sér hann til landstiórnar med ser Skattkonunga oc Jarla, at dæma landzlang oc verja land firir ufríði i þeim löndum er Konungi liggja fjarri. „Förty att hvar Folkkonung, som råder för många land, han sätter då till landets styrare med

salakonungs öfvervälde har då bestått deruti att äfven desse gifvit honom skatt. När efter Agne riket kom först i brödraskifte, och sedan deltes efter som ätterna grenade sig, ha Småkonungarna, nu prinsar af kungliga huset, undandragit sig denna skyldighet 4). Med skattens upphörande upphörde Uppsalakonung att vara envåldskonung. Fylkiskonungarnas fortfarande deltagande i offren vid Uppsala var nu blott ett tecken att de med honom voro i frid 5). Hans makt synes sluteligen ha nedsjunkit till en tom titel. Ty äfven Braut Anund, som genom odling eröfrade ödemarker åt sitt rike, hade i de gamla länderna så föga välde, att han ej ens omedelbart herrskade öfver Tiundaland med Uppsala: det hade en egen konung 6), hvilken var Ingjalds fosterfader, och hvars söner sedermera hjälpte denne att förstöra Fylkiskonungarna, som

sig Skattkonungar oc Jarlar, att dömma landslag och värja landet för ofrid i de länder, som ligga fjerran från konungen". Skalda s. 171.

- 4) Derföre säges åter, att Ingjald tog skatt af alla de konungars riken, hvilka han underlade sig.
- 5) Så säges om K. Granmar i Södermanland, att han for till Uppsala att offra efter vanan emot sommaren, på det frid skulle hållas (at fridr væri), c. 42.
- 6) Svipdag den blinde, Ingjald Illrådas fosterfader. c. 38.

hade infunnit sig på gästabudet vid Konung Anunds begrafning. — „Den tiden var sedvänja — heter det — när arföf skulle hållas efter Konungar och Jarlar, att den, som gjorde arföflet och till arfs skulle komma, borde sitta på pallen framför högsätet, tills den skål dracks, som kallades Brageskålen 7). Då skulle han stå opp emot Brageskålen, göra ett löfte och dricka skålen ut. Sedan skulle han ledas till det högsäte, hvilket hans fader hade ägt, och var då fullkomligen kommen till arfs efter sin fader. Så skedde ock här, att då Brageskålen förekom, stod konung Ingjald upp, tog emot ett stort djurs-horn, och gjorde ett löfte att öka sitt rike till hälften åt alla fyra väderstrecken 8), eller derutöfver dö, hvarpå han drack af hornet.” — Löftet uppfylldes, då om quällen sex konungar innebrändes. Det var branden i Upsala 9); i hvilken K. Algöte af Vestergötland, Ingjalds Svärfader, K. Yngvar af Fjerdhundraland med två söner, K. Sporsniall af Nerike och K. Sigvat af Attundaland omkommo. Men Ingjald lade deras riken under sig

7) Bragafull.

8) i hverju höfud ått.

9) Brenna át Uppsöflum c. 40.

och tog skatt af dem. I det krig han sedermera började mot Granmar, Konungen i Södermanland, hvilken ej infunnit sig vid Uppsala, erfor han likväl att de nyförvärfvade rikenas invånare voro honom föga trogne. Han måste sluta en frid, efter hvilken Granmar åter bevistade Våröffret vid Uppsala. Vid de då rådfrågade Oraklen föllo offerspånen 10) så, att K. Granmars listid skulle bli kort. Hösten derefter innebrändes äfven han och hans måg K. Hjorvard på Selaön i Mälaren 1) af Ingjald, som satte Höfdingar öfver deras rike. Tolf Konungar inalles har Ingjald förrädiskt undanröjt. Derföre kallades han Ingjald Illråda, och njutningen af en vargs hjerta skall redan i barndomen gjort honom grym 2). Hans dotter Åsa delade faderns tillnamn och egenskaper 3). Han hade gifvit henne åt K. Gudröd i Skåne till äkta. Gudröd dräpte på hennes anstiftan sin broder Halldan, men blef *sjelf* afdagatagen genom Åsa, som derpå flydde till sin fader, Ivar Vidfamne, Halldans son, samlade då en här och

10) Fell honum sva spänn.

1) I ey þeiri er Sili heitir c. 43.

2) C. 38.

3) Hon kallas ock Åsa den Illråda.

Tab. III. 1 sid. 519.

Tab. IV.

519.

Langfedgatal.

1 e.
2. Rer.

Ragnar Lodbrok

Biorn Jarnsida

Eirikr Biarnar sun

Eirikr Ræfils sun

Emundr oc *Biorn* at Haugi

3: filia

Eirikr Emundarson

drog till Svithiod mot Ingjald. Denne kände sig ej nog stark att kunna göra motstånd, och visste att flykten blott skulle mot honom uppväcka alla hans fiender. När Ivars här nalkades, togo därför Ingjald och hans dotter, hvilka då uppehölo sig på Ränninge 4), det råd, som sedan blef mycket namnkunnigt. De gjorde allt sitt folk drucket och låto sedan tända eld på Kungasalen. Salen brändes, och allt folket som derinne var, tillika med Konung Ingjald och Åsa.

X.

FORTSÄTTNING AF KONUNGALÄNGDEN

TILL NIONDE ÅRHUNDRADET.

Efter Ingjald Illråda — säger Ynglingasagan — kom Uppsalavälde ur Ynglingarnas ätt, så vidt deras släktlinea i oafbruten följd kan räknas. Ty all

4) Jfr. Hervararsaga c. 20, der det samma berättas. Inhemska kungalängden säger ock om Ingjald: „hic se pro timore Yvari Regis horribiliter cum suis combussit. Scriptt. R. Svec. I. Cat. VI. cfr. Cat. II. En ovanligt stor dubbel ringmur, eller krets af stora sammanhopade stenar belägen på en skogshöjd på Fogdöu vid Mälaren, kallas ännu Ränningeborg, bredvid byn Ränninge.

Svea-allmoge 5) uppreste sig endrägteligen att fördrifva K. Ingjalds slägt och alla hans vänner. Men när Olof, K. Ingjalds son, fick vota sin faders öde, drog han till Nerike med det folk, som honom följa ville; ty hans moder Gauthild var en dotterdotter af K. Olof Skygne i Nerike. Då Svearne sporde det, fick han ej längre der vara 6), utan drog vester öfver skogen till en å, som norr ifrån faller i sjön Vänern, och kallas Elfven 7). Der nedsatte han sig med sina följeslagare, begynnade rödja skogen, bränna och odla, och blefvo der innan kort stora härader, hvilka kallades Värmland 8); och landet var ganska godt. Då det

5) „Allr múgr Svía” Yngl. S. c. 46. Múgr, Múgi betyder mängd.

6) Ibid. Svearne i inskränktares bemärkelse åkyljas således här från Nerikesboar.

7) Tydligare utmärkes ej hvilken af de från norr i Wernern fallande Wärmändska elfver här menas. Klara-elf kallas ibland dessa ännu företrädesvis Elfven eller Storelfven. Meningen i orten, att det varit den längre väster ut belägna By- eller Sälle-elfven, är så vida trolig, som det stora vattendraget derifrån åt nordn erbjuder den närmare led åt Norrige, på hvilken Olofs efterkommande och en del af hans koloni sedan drogo sig öfver Eda skog (såsom det uttryckligt heter), inom Norrska gränsen. En hög vid Sällebron föregifves vara Olof Träteljas.

8) Vermaland, ibid.

berättades till Svithiod att Olof röjde skogarna, blef han kallad Trätelja, och det råd han sig företagit tycktes föga hederligt. Men en stor mängd folk, som ur Svithiod blifvit landsflygtigt för Konung Ivar, då de hörde omtalas att Olof Trätelja i Värmland hade ett godt land, begaf sig dit, mycket mer än landet kunde föda, hvaraf uppstod dyr tid och hungersnöd. — Detta tillskrefs konungen, såsom Svearnes sed är, att tillegna sin konung både goda och onda år. Konung Olof brydde sig ock litet om offren, hvilket illa behagade folket, och troddes vara en orsak till den dyra tiden. Derföre uppreste de sig emot K. Olof, omringade hans hus och brände honom inne, gifvande honom åt Oden, såsom offer för god årsvext. Det skedde vid Vänern. Men de förståndigare bland Svearna begrepo, att folkets myckenhet, men icke konungen, hade vållat den dyra tiden. De togo derföre det råd att med hela hären draga öfver E-daskog, in i Solöar i Norrige, hvarest Olof Träteljas son Halfdan Hvitben uppfostrades hos sin morbroder Konung Sölve. Sölve slogo de ihjäl, men togo Halfdan Hvitben och satte honom öfver sig till Konung. I Värmland efterträdde Halfdans broder

Ingjald sin fader, och var konung till sin död, hvar-
 efter Halfdan underlade sig Värmland, satte Jarlar
 öfver och tog skatt deraf så länge han lefde. I Nor-
 rige utvidgade han äfven sitt område 9).

Huru den sålunda till Norrige fortplantade
 Ynglingaätten der småningom ökade sitt välde tills
 den med Harald Hårfager förvärfvade hela Nor-
 riges rike, hörer ej till vårt ämne att berätta. Der-
 emot förestår oss en granskning af den Svenska
 Konungalängden intill samma tid.

Denna tidrymd från Ingjald Illråda till E-
 rik Eímundsson, Harald Hårfagers samtiding i
 Sverige, är ännu dunklare än den föregående. Vi
 ha förut i Ynglingatalet åtminstone ägt en ledtråd.
 Den stig, på hvilken den fört oss, är väl trång,
 erbjuder få jämnförelsepunkter med kringliggande
 föremål, och öppnar blott sällan en vidsträcktare ut-
 sikt, hvars snart försvinnande ljus likväl mer tillå-
 ter oss att ana än klart skåda vidden och beskaf-
 fenheten af synfältet. Men denna ledtråd är likväl
 ingenstädes så osynlig eller intrasslad, att ej tids-
 följden kan iakttagas, och, åtminstone inom de en

9) Yngl. S. cc. 47-50.

gång gifna gränsorna, det senare urskiljas från det äldre. Den tidrymd, i hvilken vi nu inträda, saknar en sådan ledtråd, eller den är här åtminstone svårare att reda och bibehålla. Väl säges i Ynglingasagan, att sedan Uppsalarike efter Ingjald Illråda kom ur Ynglingarnes ätt, Ivar Vidfamne blifvit stamfader för Envåldskonungarne så väl i Sverige som Dannemark, hvilka båda rikena han jämte flera andra länder skall underlagt sig. Att en slägt af Öfverkonungar äfven under denna tid innehaft Uppsala-thron, bestyrkes af ett Olof Skötkonungs yttrande längre fram, att nemligen hans fränder, man efter man, varit Envåldskonungar öfver Sveavälde med många andra stora länder, att de alle varit öfverkonungar i Nordlanden, och att han sjelf var den tionde af denna slägt. 10). Arnvid, Olof Skötkonungs rådsherre, och enligt sagan, alldeles ej smickrare af sin konungs fåfånga, kallar denna ätt för Uppsveaätten, den förnämsta i Nordlanden, emedan den vore ifrån sjelfva Gudarna kommen 1). I ett Eddiskt quäde säges om Ivars ätt, att den var „gudarna helgad” 2), och Ivar, e-

10) Heimskr. Olof d. Hel. Saga, c. 71.

1) Ibid. c. 96.

2) Hyndluliod str. 27. ”Godom signadr”.

huru blott på mödernet, stamfader för de näst följande konungarna (ty han hade ingen son), ledde också, enligt de gamla släktregistren 3), själf sin härkomst från Odens son Sköld, om hvars efterkommande, Sköldungarna i Dannemark, en egen, nu förlorad, Saga funnits, hvilken i Ynglingasagan åberopas 4). Man skulle således åtminstone vänta sig en sammanhängande konungalängd ifrån honom. Isländarne meddela äfven uppsatser på de följande Uppsalakonungar. Men deras uppgifter äro sines emellan skiljagtige, och den äldsta inhemska Konungalängden 5) för hedniska tiden, som öfverensstämmer med Ynglingatalet, hvilket sannolikt för dess författare, åtminstone medelbarligen, varit känt 6),

3) Langfedgatal Langebek l. c. l. 5. Jfr. Fundin Noregur.

4) C. 33.

5) Scriptt. R. Suec. T. I. Cat. Reg. t. II et VI.

6) I hvad den skiljer sig från Ynglingasagan, öfverensstämmer den med Are Frode. Med honom sätter den Arik (och Erik) före Agne, som kallas Ingemar, samt begynner, liksom han, med Inge. För öfrigt skulle man ofta i den tro sig läsa en öfversättning af Ynglingasagans ord; och detta inträffar äfven, sedan denna Saga med sitt ämne öfvergått till Norrige, såsom då det heter om Halfdan Hvitben: „hann var gammal madr oc var sótt daudr á Þotni; och i Kungalängden åter: „Hic proventus atate in provincia Thothne reddidit spiritum“. Dock visa

afviker efter Ingjald Illråda helt och hållet från Isländarna. Ivar Vidfamne eller Vidfarne 7), om hvilken hvarken Saxo eller Dannemarks öfriga inhemska häfde minnen veta det minsta, nämnes väl i denna Konungalängd, men blott såsom Ingjalds fiende och en mäktig inkräktare 8); men Sveriges konungar härledas ej från honom, utan från Inge, en son af Olof Trätelja, hvilken äfven Ynglingasagan under namn af Ingjald omtalar såsom Värmlands konung efter fadren. — Det Isländska Langfedgatalet upptager ej heller Ivar Vidfamne såsom Dannemarks eller Sveriges konung, utan begynner det nya regerande huset i Sverige med Ragnar Lodbrok och hans son Björn Järnsida 9). I uppgifterna

flera skiljagtheter både i namn och omständigheter; (oaktadt öfverensstämmelsen i det hela), att den inhemska kungalängden för Ynglingaättens tid ej omedelbart ur Ynglingasagan kan vara hämtad; ehuru denna kungalängd är från Magni Erikssons regering, och på denna tid, då Sverige och Norrige tillika med Island voro underkastade hans spira, en lifligare gemenskap mellan Sverige och Island visserligen är sannolik.

7) Så kallas han i Hervar. Saga, c. 20.

8) Han kallas, Scriptt. R. Suec. T. I. Cat. II, „Yvar cognomento Vidfathum, rex tunc temporis multis formidabilis“.

9) Scriptt. R. Suec. T. I. Cat. IV. Langebek, l. c. l. 6.

om de följande konungar intill Erik Emundsson äro Isländarne ej ense, under det den inhemska kontingälängden ej en gång vet af Ragnar Lodbrok såsom Svensk Konung, utan låter den förr nämde Inge förmälas med Ragnars dotter och efterfrådas af sin son Erik Väderhatt, hvilken troligen är den samme som Erik Emundsson, men åter, enligt Saxo, icke var en dotterson utan en son af Ragnar Lodbrok 10).

Sådana äro de svårigheter, som yppa sig blott vid betraktandet af de nordiska minnesmärkena för denna tid, och dessa svårigheter snarare ökas än minskas vid jämnförelsen med de nu någon gång tillgängliga utländska underrättelserna om Norden, hvilka med det svaga och skiftande ljus de kasta på enskilda föremål nästan blott för oss uppdragga nya motsägelser. Jag anser en fullt tillfridsställande upplösning af dessa för föga möjlig, och kan ej heller godkänna det sätt, hvarpå man här sökt inbringa öfverensstämmelse och sammanhang, genom att företrädesvis gilla och följa ett af de för handvarande minnesmärken. Jag känner intet minnes-

10) Saxo L. IX. p. 175.

märke om denna tid, hvilket en sådan uteslutande giltighet med skäl kan tillskrifvas. Äfven det Isländska Langfedgatalet om Nordens konungar från Ragnar Lodbrök är först från början af 14:de århundradet 1), — ej äldre än den inhemska Konungalängden 2), — och åtminstone intill Erik Emundssons tid, då Snorre Sturlesons Konungasagor åter börja vidröra Svenska sakerna, tydligen ej grundadt på någon sammanhängande berättelse eller kunskap om dessa. Det har dessutom dunkelheter, som endast kunna upplysas ur andra källor, hvilka likväl ännu oftare afvika från det samma. I sådant fall är Häfdeforskarens första pligt att troget framställa sjelfva svårigheterna. Kunna dessa ej lösas till ömsesidig öfverensstämmelse, så torde de åtminstone kunna i allmänhet förklaras, och genom denna förklaring kan hända någon insigt vinnas i sjelfva landets tillstånd under denna dunkla tid.

1) Det slutar vid denna tid i alla de tre Nordiska rikena. Jfr. Langebek, l. c.

2) Den ena afskriften af denna i en Samling af de gamla Lagarna (Scriptt. R. Suec. Cat. II) slutar med år 1333: den andra (l. c. Cat. VI) är tagen ur en PergamentsCodex, innehållande Handlingar till Uppsala Domkyrka och utmärkt under namnet Registrum Upsaliense, skrifven år 1344. Denna har blifvit fortsatt till 1396 och är först utgifven af E. Benzelius i Monumenta Eccles. SvicGothl.

Ynglingasagans Konungalängd hvilat på en sammanhängande berättelse om sjelfva regenterna, hvilken källa går upp till nionde århundradet. Den förvarar väl mest enskilda drag ur deras personliga öden, och öppnar oss sällan någon blick öfver landet och folket. Så mycket se vi likväl, att Uppsalakonungarnas på religionen grundade herrskap, i verkligheten var temligen inskränkt, sluteligen i sjelfva Svithiod nästan blott ett namn, under det Småkonungar delade makten, och i Götaland, hvilket gemenligen ej räknas till Ynglingarnas rike, ännu mindre åtföljdt af något stadgadt öfvervälde. En Götisk, af Uppsalakonungarna oafhängig, Dynasti, ur hvilken Ingjald Illråda fick sitt gifte, omtalas i Ynglingasagan 3). Konungar ur denna ätt både i Vester- och Östergötland förekomma i andra Sagor, hvilka, ehuru föga värde man för öfrigt må tillskrifva dem, åtminstone här tjena att bestyrka Ynglingasagans berättelse, då de till en del anföra samma namn och personer. Desse konungar äro sjelfständiga, och Uppsalakonung omtalas väl såsom mächtigare; men ej såsom deras erkände öfverherre 4). Deras Dynasti är äfven en Odinsk; ty de

3) C. 38. jfr. c. 28.

4) Göthriks och Rolfs Saga. Ed. Verelius, Ups. 1664;

härstamma enligt Ynglingasagan från én Gaut, af hvilken Götaland skall blifvit uppkalladt, och denne har åter sitt namn af Oden 5), eller är, enligt andra berättelser, Odens son 6). Samme Gaut är likväl i Ynglingasagan farfar till Ingjald Illrådas svärfader, och Ingjalds gemål således blott i 4:de led aflägsnad från Oden. Det är ett nytt bevis huru lätt de mythologiska genealogierna i dessa tider intaga de historiskas rum. Men det fabelagtiga i sjelfva härledningen, (hvilket är redan tillräckligen uttryckt i den af Götiska namnet skapade stamfadren), visar huru litet Isländarne visste om dessa Götiska konungar. Alle ha likväl icke utan spår och namn ur erinringen försvunnit; och vi höra dem troligen oftast omtalas i de många för Isländarna okända konungar i Sverige, hvilka Saxo

pp. 93, 94, 104. Enligt denna Saga friade Westgöta-konungen Götriks son Rolf till Thorborg, dotter af Erik, konung i Uppsala, och vann den motsträfviga Sköldmön. Denna Erik gör Sagan, c. 7, till Alriks broder, och låter honom öfverleiva denna. Rolf Krakas Saga, c. 29, berättar ett Götiskt konungaval vid hvilket Thore Hundfot blef konung, emedan han ensam kunde uppfylla konungastolen; ty värdigheten skall varit fästad vid ett sådant vilkor.

5) Skalda s. 195.

6) Herrauds och Boses Saga. Ed. Verelius, Ups. 1666, c. 1;

nämner. Han följde sin tids sägner, ehuru utan reda på tidsföljden. Hans egen tillkonstlade ordning är för efterverlden ett ännu större hinder för sanningens utletande, än folksagans ursprungliga oordning, ur hvilken han hämtade sitt ämne. Men diktadt kan ej allt vara; och det närmare grannskapet med Dannemark borde redan der göra Götalands konungar mer bekanta.

Det verkliga mångvälde, som i Ynglingarnas tid döljer sig under namnet af ett rike, och sluteligen föranledde Ingjald Illrådas försök och öde, har under den oordning, som nödvändigt åtföljt Ynglingaättens fall, svårligen kunnat genast upphöra, oaktadt det nederlag Ingjald anställt bland Småkonungarna. IVAR VIDFADME, hvars fädernesland ej var Götaland, utan Skåne 7), kom såsom inkräktare och understöddes af folkets uppror mot Ingjalds ätt. Att han i Sverige blott kunnat lemna ett minne genom våldsamerheter 8), öfverens-

7) Skåne räknades ej till Götaland (jfr. Heimskr. Håkan Adalstenfostres Saga c. 8), och var ett eget rike. (Sögu-brot. Ed. J. F. Peringskiöld, Stockh. 1719 p. 15 — anses af många för ett fragment af den förlorade SköldungaSagan).

8) Jfr. Cat. Reg. II et VI. Scriptt. Rer. Suec. T. I. och Yngl.S. c. 47.

stämmer både med det tyranniska sinnelag honom tillskrifves och med en lefnad mest upptagen af härjningar på främmande länder. Äfven han skall ha fördrifvit många fylkiskonungar 9). Likväl återfinna vi dem i början af hans dottersons och efterträdares HARALD HILDETANDS regering. Ty denne måste åter strida mot flera, hvilke för Ingjald och Ivar blifvit landsflyktige, och, såsom det synes, lämna åtskilliga i besittning af deras riken emot skatt. Ty sedan han underlagt sig alla de länder Ivar Vidfamne hade beherrschat, tillägges „att ingen konung i Danne-mark eller Sverige fanns, som ej var honom skattskyldig” 10), och i Östergötland omtalas en konung, hvilken Harald Hildetand sjelf tillsatt 1). — Då småkonungarne på detta sätt likväl småningom bli mindre betydande, och slutligen upphöra, vidtaga delningarna inom sjelfva det regerande huset. Flera sådana omförmälas. Harald Hildetand delar väldet med sin halfbroders son SIGURD RING, och strider förekomma emellan ättingarna af detta dubbla konungahus. RAGNAR LODBROKS söner dela

9) Sögubrot I. c.

10) Ibid.

1) Herrandr. I. c.

efter sin fader. Brödraskifte af riket nämnes äfven sedermera. Samkonungar omtalas flera gånger; och att Isländarne ändå icke känt eller nämnt alla sådana, är tydligt, dels genom sjelfva beskaffenheten af deras Svenska Konungalängder för denna tid, der konungar stundom anföras utan att deras fäder blifvit upptagna såsom regerande, (ehuru man om några vet, att äfven de verkligen varit det, och det samma är sannolikt om de öfriga,) — dels åter af de första Christna Missionsberättelser om Sverige, hvilka äfven göra oss bekanta med Svenska konungar, hvilka för Isländarne tyckas ha varit okända. Krig och härnader synas ha sysselsatt de flesta. Vi nalkas de tider då Norrmanna-tågen gjorde hela Europas förskräckelse. Krigiska bedrifter eldade skaldernas inbillningskraft, hvilkas sånger här gifvit fornsagan ämne. Utpressade skatter på främmande kuster gälla för eröfringar af länder och riken. Så bli de stora Monarkier begripliga, som tillskrifvas åt Ivar Vidfamne, åt Harald Hildetand och Sigurd Ring, åt Ragnar och hans söner. Så kan Konungalängden, om icke redas, åtminstone till sin oreda förklaras; och med allt detta behöfve vi likväl ej jäfva Olof Skötkonungs yttrande om en längre följd af Enväldskonun-

gar, (eller åtminstone konungar med sådana anspråk) i Sverige inom hans förfäders ätt, ej heller förkastade intygen om denna ätts härstamning ifrån Ivar Vidfamne på mödernet. Det är blott konungaföljden inom ätten, som i flera afseenden förblifver dunkel; emedan vi ej om denna slägt, såsom om den föregående, äga en sammanhängande berättelse. Men om vi sakna en sådan, ha likväl sägner om enskilda uppträden äfven ur denna kungaslägts öden kommit till oss, — brutna ljud af den gamla Hjeltesagan och Sången, hvilka förtjena att lyssnas till. — De röra i synnerhet det i Norden fordom så namnkunniga Bråvallaslag samt Ragnar Lodbroks och hans söners bedrifter. Om det förra finnes ett fragment af en Isländsk Saga. Detta Sagubrott begynner med några underrättelser om Ivar Vidfamne, hvilka, ehuru till en del obestyrkta af andra intyg, likväl möjligen kunna vara grundade på äldre öfverlemningar. Vi finna här Ivar såsom Sveriges Konung. Helge och Rörek, konungar på Seland, fria till hans dotter Aud, kallad djupaudga eller den bottenrika. Fadren nekar henne Helges hand, bortgifter henne emot hennes vilja med Rörek, och stör sedan detta ägtenskapslycka med att väcka Röreks svartsjuka emot Helge,

som mördar sin broder. Nu uppstår Ivar såsom hämnare öfver ett brott, som han sjelf tillställt, angriper och faller Rörek, som söker underlägga sig hans rike. Men Aud, sedan hon tillintetgjort sin faders försök och sjelf ställt sig i spetsen för Danskarna, finner dock sedan rådligast att fly. Hon samlar sina skatter, tar med sig sin och Röreks unga son Harald, ställer sin kosa först till Ö-götaland 2), sedan öster till Gardarike, hvars konung Radbard hon sluteligen ägtar. Ivar samlar nu en här både ur Sverige och Dannemark för att angripa denna. Konung Ivar var då mycket gammal. Då han kom öster i Kareliska viken 5), hvar-est K. Radbards rike begynte, och der landstigning skulle ske, hade Ivar en dröm, för hvars uttydning han lät tillkalla sin fosterfader Hord 4). Denne kom, ställde sig på en bergsklippa, men nekade att stiga ombord, hvarföre konungen måste tala till honom ifrån skeppet. Hord sade, att hans löga ålder gjorde honom oskicklig att tyda dröm-

2) Här Gottland, såsom äfven i Fragmentum Island. de Regibus Dano-Norvegicis hos Langebek II. 272, der Evgotaland och Eyland (Gottland och Öland) nämmas tillsammans.

3) Kyrialabotn. Sögubrot p. 12.

4) Hordr.

mar; dock tycktes honom, att snart mände Danne-
marks och Sveriges rikten skiftas och den på eröf-
ringar omättelige Ivar dö, utan att kunna lemna sitt
välde till någon af de sina. Konungen frågar nu
om sina förfäder hos Asarna, och får till svar att
både de och Asarne äro honom vidrige, och för-
likna honom vid Midgårdsormen. Ivar blir vred,
ropar att Hord sjelf vore det värsta troll 5) och
manar honom att försöka Midgårdsormen. De
bägge gubbarne störta sig i sjön emot hvaran-
dra och försvinna. — Då detta krigståg genom ko-
nungens död blir till intet, får Harald, Auds son,
af sin stjuffader folk och skepp, hvarmed han be-
gifver sig till Seland, och blir der till konung an-
tagen. I Skåne, hvilket rike hans moders fränder
tillförene hade ägt, finner han ock understöd, drager
derifrån upp till Svithiod och underlägger sig allt
Sveavälde samt äfven Jutland, som hans morfader
Ivar hade innehaft. — Då var Harald ännu blott
femton år. Genom den trollkonst, som kallas Seid,
blef han hård emot alla vapen 6). Han blef en

5) Prudnaþussin, den store eller starke Jätton —
Prudr, fortis. Glossar. till d. äldre Edda I. 710.

6) Saxo, som äfven omtalar detta, tillskrifver det Oden.
p. 138.

stor krigsman och utförde märkeligare bedrifter än någon i hans släkt före honom, samt kallades därför HARALD HILDETAND 7).

Aud, Haralds moder, hade i sitt senare gifte en son Randver, som, förmäld med en Norrsk kungadotter, blef fader åt Sigurd Ring 8). I sin ålder skall Harald Hildetand satt denna sin stufbroders son till konung i Uppsala, gifvande honom „allt Svithiod“ och „Vestergötland“, men förbehål-

7) Oc því var hann kallað Harald Hilditann. Så heter det verkligen i Sögubrot p. 16 (hvarföre Lagerbring ej, såsom likväl mot honom blifvit anmärkt, sagt detta utan auctoritet). Men p. 5. l. c. förnäles om Harald, att hans framtänder voro stora och gullfärgade. Saxo säger att han, enligt någras berättelse, fätt sitt tillnamn „ob eminentem dentium ordinem“. Hilditann kan härledas af Hildur krig och Tann tand; och man har uttydt Haralds framstående tänder på hans krigiska egenakaper.

8) HervararSaga c. 20. Han kallas dels Sigurdr Hringr, dels ensamt med detta senare namn (jfr. Sögubrot p. 19). Hos Saxo heter han Ringo och är son af en Svensk konung Ingeldus med Harald Hildetands syster. L. VII. p. 139. Sivardus Ring, Ragnar Lodbroks fader och konung i Skåne och Seland, är åter, enligt Saxo (L. IX, p. 168), en helt annan person, som lefde långt senare. I Herrauds och Boses Saga c. 8. säges, att om Sigurd Ring, Ragnar Lodbroks fader, funnits en egen Saga — Troligen menas dermed den, hvaraf vi ännu i Sögubrot ha ett fragment kvar, ty beskrifningen om Bråvallaalag återopas.

lande åt sig sjelf „Dannemark” och „Östergötland” 9).

Angående kriget emellan dessa konungar öfverensstämma det Isländska Sagobrottet om Brávalslaslag och Saxo i det hela med hvarandra. Saxo nämner sin källa, nemligen ett quäde om detta slag, som ännu i hans tid erinrades och tillskrefs den gamla kämpen och skalden Starkother, hvilken sjelf skall ha deltagit i striden 10), och allt vittnar äfven i sjelfva berättelsen om dess poetiska ursprung. Oden uppträder i Brunes gestalt — en rådsherre, som ägde både Haralds och Sigurds förtroende — och retar fränderna till krig. Hos Harald vinna dessa uppmaningar så mycket snarare insteg, som hans höga ålder gjort hans lif både för honom

9) Så Sögubrot p. 28. Hervarasaga c. 20 (som äfven afviker derutiinnan, att hon kallar Randvers fader för Waldar och låter denne regera i Danmark), berättar att Sigurd Ring efter sin fader blef Dannemarks konung, men att Harald Hildetand var konung öfver Götaland och Svearike. Saxo öfverensstämmer deruti med Sagobrottet, att Harald satte Ring till konung i Sverige.

10) Deruti öfverensstämma äfven Saxo och Sagobrottet, ehuru alla de bedrifter, som Isländarne och Saxo både förr och sednare tillskrifva Starkother, upptaga många mansåldrar. Göthriks och Rolfs Saga c. 3, omtalar tvende af detta namn, hvaraf den äldre skall varit den senares farfar.

sjelf och undersåtarna till en börda 1). Häldre ännu att förtäras på sotesängen önskar han falla i slagningen, dö såsom han hade lefvat och komma med stort följe till Valhall 2). Han sänder derföre bud till sin frände Konung Sigurd Ring: de skulle mötas och strida. Stora rustningar ske: Sigurd samlar en här ur hela Svithiod och Vestergötland: mycket manskap kommer ock till honom från Norrige, så att då Svear och Norrmän foro med sjömakten igenom Stocksund, voro der 2500 skepp 3). Sjelf drager K. Sigurd med Vestgöterna landvägen

1) Detta senare skäl uppgifver Sagobrottet utan att nämna Oden, och äfven Saxo har på denna berättelse haft afseende då han (L. VIII p. 142) säger: „Sunt qui Haraldum — — industrio quodam spontaneoque conata clandestinas exitii causas quæsivisse testantur. Quum enim ob senectam severitatemque civibus etiam onustus existeret, ferrum morbi eruciatibus anteponeus, spiritum in acie quam in lectulo deponere præoptavit, consentaneum præteritæ vitæ operibus exitum habiturus.” Så äfven Sagobrottet, der Harald säger: vill ec helldr kongligar deya — „häldre vill jag konungsligt dö”. — Att Saxo omtalar Harald Hildetands stränghet passar för öfrigt illa in med en hednisk Skalds uttryck, som kallar honom den milde. Skalds s. 174. Sagobrottet berättar att Harald, då han tog detta beslut, var 150 år. Denna orimlighet finnes ej i Saxo, som säger blott att han var ganska gammal (senectute confectus p. 146), och att han förut regerat 50 år i fred (L. VII. p. 139).

2) Quo inferos comitator peteret. Saxo L. VII. p. 143.

3) Skeppens antal är lika i Sagobrottet och hos Saxo.

söder ut 4) genom skogen Kolmörk 5), som skiljer Svithiod och Östergötland; och när han var kommen ur skogen vester ut till Bråviken, möter han der sin flotta och slår läger emellan skogen och viken. K. Haralds krigsmakt var ur Dannemark och Östergötland; till honom stötte ock mycket folk ifrån Saxen, Österrike 6) och Känugård, och var

4) Då Sagobrottet säger att Sigurd drog först efra till Eyrasunds — „ofvanföre till Öresund” — och sedan genom skogen Kolmorden, låter detta ej förena sig med belägenheten, i fall man ej antar att det här nämnda Öresund är ett annat, än det vanliga. Läser man Eyrasund (Ö-sundet), så kan dermed förstås något af Mälarns sund med en ö i midten.

5) Kolmirkur er skilur Suþiod och Eystra Gautland — Mörk, hvilket äfven skrives Maurk, Mork, Mark, är skog i gamla språket — beslägtadt med Myrkr, som betyder både mörker och villfarelse. (Jfr. Glossar. till den äldre Edda II. 735, Björn Haldorsons Isl. Lex. och Ihre Gloss. in v. Mark). Den här nämnda skogen kallas äfven i äldre Svenska skrifter Kolmork (Ihre l. c.) Begreppet mörk synes genom första ordet kol blifvit förstärkt; hvarmed öfverenstämmar att ordet Myrkvidr (den mörka skogen) förekommer i Sagobrottet inom parentes strax efter Kolmirkur, liksom till en förklaring af namnet.

6) Så nämndes de östliga länderna vid Östersjön. Ryssland kallades ock Ostragard, men den södra delen, der Kiew var hufvudstaden, Chunigard, hvilket är Sagans Känugård. Rutia a Danis Ostragard i. e. in Oriente posita, affluens omnibus bonis, vocatur. Dicitur etiam Chunigard: eo quod sedes Hunnorum ibi

hans här så stor att fartygen betäckte sjön från Se-land till Skåne, såsom en brygga 7). Härarne möt-tes vid Bråviken och uppställdes i slagordning 8). De förnämste kämpar på båda sidor uppräknas; i-

primo fuerit. Hujus metropolis Chue. Chron. Schlavi-
ca ap. Lindenbrog Scriptt. Septent. p. 189.

7) Lika hos Saxo och i Sagobrott.

8) Enligt Hervararsaga stod slaget „å Bravelli i Eystra-Gautlandi“ c. 19. Enligt Sagobrottet vid Bråviken i Östergötland. Saxo uttrycker tydligen samma belägenhet, då han slutar sin berättelse med dessa orden: Et hic quidem belli Bravici finis, p. 147. Bråviken är därför utan tvifvel äfven det Wic, som han förut p. 145 nämner vid bestämmande af stridsplatsen. Huru föga local-kännedom Saxo medförde till denna beskrifning synes för öfrigt derutaf, att han låter denna stridsplats ligga „inter Wic et Werendiam“ (emellan Bråviken och Werend i Småland) och säger sig ha hört, att ena flygeln af K. Rings här sträckte sig till Werend (in Verendiam). Sagobrottet säger deremot, att den ena flygeln sträckte sig till en å, som het Vara, och den andra till Bråviken. Enligt Broocman, Beskrifning om Östergötland p. 588, kallas den i Bråviken fallande Tuna å, Vara vid gården Varby; och kan hända komma Saxos Werend endast af likheten i ljudet med Vara. I Verend lägga (troligen efter Saxo) den mindre Rimkrönikan, den Prosaiska Krönikan och Ericus Olai slagfältet. Men de förvandla dessutom Sigurd Ring i en Håkan Ring, och emedan den gamle K. Ane i äldre inhemska Konungalängder kallas Haquin eller Aukun, förblanda de ytterligare denna Håkan Ring med Ane Jorunds son af Ynglingaätten och tillegna honom lika hög ålder.

bland dem äfven Sköldmöer 9) och Skalder 10). Namnen, äfvensom sjelfva stridens uppträden, äro i båda berättelserna nästan de samma, och likheten visar sig äfven i flera mindre drag 1). Den

9) Saxo uppräknar tre: Wisna, Hetha, Weborgia. Sagubrott äfven tre: Ursina (Suhm Danm. Crit. Hist. T. III. s. 359, läser efter en handskrift: Visina), Heider, Vebiorg. Den förstnämnda bar, enligt Sagubrott, Haralds baner. Man finner långt sednare exempel af en sådan sed. -- I slaget emellan K. Johan och Ditmarskerna, år 1500, uppbars dessas baner af en Jungfru Telse Hansdotter, hvilken de med skänker förmått att göra ett evigt kyskhetslöfte till Jungfru Marias ära, på det hennes folk måtte frälsas. Då Ärkebiskop Christopher af Bremen år 1516 anföll Friserna i landet Wursten, drogo så väl quinnor som män emot honom. Af de förra föllo öfver 300 i striden. Äfven Frisernas baner, utmärkt med en dödakalle, fördes af en jungfru, som i striden med ett slagsvärd blef klufven midt igenom. Molbeck, Historie om Ditmarskerkrigen. Kjöb. 1813, s. 114.

10) Omkring Harald Hildetands baner fäktade nio skalder. Sagobr. s. 21.

1) Likheten af kämparnes namn, hvilka ännu hos Saxo; (bevis, att han tagit dem i en gammal sång), finnas ordnade efter Rimbokstäfver, ses bäst af den jämförelse Suhm l. c. anställt. Saxos öfversättning, serdeles af några tillnamn, röjer stundom missförstånd af deras betydelse. Märkeligt är att Saxo säger, det de tappreste bland Svearna och K. Rings närmaste förtrogne „härledde sin ätt från guden Frey" — ad Frö Deum generis sui principium referebant: — hvilket innebär, att ännu afkomlingar af Ynglingaätten, ehuru ej mera regerande, funnits. Namnen på dessa kämpar läses nästan lika i Sagubrott; men utan anmärkning om deras släkt,

gamle blinde 2) Harald, som föres på en vagn i slaget, frågar, huru Sigurd inrättat sin slagordning och utropar, vid underrättelsen att han ordnat den i formen af en vigge: „Jag hade trott mig och Oden ensamme kunna det”. Till Oden, — „sin stamfader” 5) — ställer han nu derföre sina böner och ger honom alla de i striden fallne. Slutligen då segern synes för hans fiende afgjord, låter han ägga hästarna till ett häftigt lopp, uppstiger på sina knän i vagnen, fattar i händerna tvenne svärd,

om man undantager, att en af dem kallas Godi, präst; hvilket öfverensstämmer med hvad Saxo på samma ställe förnämler om guden Freys slägtingar, neml. att de voro trogne utläggare af gudarnas vilja — *fidissimi numinum arbitri*. — I Sigurd Rings krigshär nämnes för öfrigt — ibland andra — en Sten från Vänern, en Glumr från Värmeland, en Sigmund från Sigtuna, som Saxo kallar *Forensis Athletæ*, men Sagobrott Kaupangs Kappe (Köpstadskämpe), en Adils oflate (den stormodige) fra Uppsolum — hos Saxo *Alf elatus e vico Upsala*. Dessutom förekommer hos Saxo en Bersi från staden eller stället Falu (apud Falu oppidum creatus), hvilket uttydt på den så mycket senare staden Fahlun, innebär en orimlighet; men Torfæus, *Hist. Norv. l. 368*, läser Fjalir (i Norrige).

2) Blind är Harald endast hos Saxo.

3) *Cui mox supplicare obnixius coepit, uti Danis, quibus antea clementer affuerit, supremam quoque victoriam tribuat complementumque beneficii origini exaquaret: eisdem se prostratorum manus muneris loco dedicaturum pollicitus.* Saxo p. 146. *Jfr. Sagobr. p. 23.*

rusar in bland fienderna, hugger omkring sig och nedlägger många, tills ett slag af en klubba störtar honom död ur vagnen. Oden sjelf, under Brunnes gestalt, var Harald Hildetands baneman 4). Den tomma vagnen visar Sigurd att den gamle kungen är fallen; han befäller striden upphöra och söker liket, hvilket igenfinnes under en hög af slagna kroppar. Derpå låter han bygga ett hål och befäller Danskarna ditlägga konung Haralds gyllene skeppsstam. Han ger honom äfven en präktigt sadlad häst, beder till gudarna och önskar att Harald Hildetand främst bland de fallna skaror måtte rida till Valhall, och i Odens sal bereda vänner och fiender välkomst 5). Men då bålet tändes och kroppen var ditlagd, och de förnämste sörjande gå omkring, begynner konung Sigurd uppmana alla, att de skulle med guld, vapen och det dyrbaraste de

4) Enligt Saxo, som i detta poetiska drag utan tvifvel står den gamla sången närmare.

5) *Inde vota nuncupat adjicitque precem uti Haraldus eo (equo) vectore usus fati consortes ad tartara antecederet; atque apud præstitem Orci Plutonem sociis hostibusque placidas expediret sedes.* Saxo l. c. I Sagobr. heter det att K. Sigurd „bad Harald rida till Valhall.” Dess framställning af begrafningen afviker deruti från Saxos (hvilken vi följt), att K. Harald blir i sin vagn införd i en hög, och denna tillsluten, sedan de förnämste närvarande ditkastat sina ringar, vapen och dyrbarheter.

ägde föda den låga, som förtärde en så stor och vördad konung: och så gjorde de. Men SIGURD RING vardt Konung öfver Svithiod och Dannemark efter Harald Hildetand, och i hans hof uppvxte sonen RAGNAR, som blef den störste och skönaste bland männer 6).

Här slutar Sagobrottet om det fordom i Norden så namnkunniga Brávallaslag, hvars berättelse vi med Saxos jämnfört. Den Isländska framställningen bär flera märken af sednare tider 7); men de tillhöra mest den yttre klädnaden. Att grunden är gammal, visar den osökta öfverensstämmelsen med Saxo, hvars verk för Sagoskrifvaren varit obekant. Lika litet kan man hos Saxo antaga någon bekantskap med den Isländska, i sin närvarande gestalt utan tvifvel yngre, Sagan. Det förlorade, under Starkothers namn bekanta quädet synes, mer och mindre omedelbart, ha varit källan för hägge; och att Saxo stått denna poetiska källa närmare, röjes genom berättelsens hos honom starkare uttalade mythiska karakter. För öfrigt kan likheten äfven i de

6) Sagobr. s. 32.

7) Så rida (s. 9.) Danske Konungar på denna tid i turnering — „i turniment“: — s. 28 talas om „riddarskap.“

smärre dragen uti båda målningarna lära oss, huru djupt och troget händelsens poetiska beståndsdelar intryckt sig i sinnena. Vi våga ej säga det samma om de historiska. Den poetiska Sagan, på sin gång genom åldrarna, införlifvar de följande med de föregående. Man kan vara säker att den behandlar mycket såsom samtidigt, som i sjelfva verket tillhör olika tider, och detta synes äfven i Saxos dagar ha varit fallet med Sångerna om Bråvallaslag 8).

Ragnar Lodbroks och hans söners Saga 9) upptager åter den afbrutna berättelsen. Här finna vi hans fader, Sigurd Ring, blott såsom konung öfver Dannemark, der Ragnar blir hans efterträdare 10). I Upsala regerar öfver Sverige en konung

8) Vi påminna blott om den så många åldrar genomvandrande Starkothers närvaro i Bråvallaslaget, om de hos Saxo deri deltagande isländarne. Kanhända Ynglingaättens fortfarande i Sverige äfven bör räknas hit.

9) Utgifven af Björner i hans Nordiska Kämpadater.

10) Ragnars Saga c. 2. Äfven Heimskringla, Harald Hårf. Saga c. 14, bestyrker att Ragnar Lodbrok var Sigurds son, och man ser der, att Sigurd och Ragnar också innehafvt en stor del af södra Norrige.

Eisten eller Östen, enligt HervararSaga, Harald Hildetands son 1). Han kallas mäktig, folkrik, ond, en stor offrare 2): förnämsta föremålet för hans dyrkan är en ko, hvars blotta råmande säges ha förskräckt hans fiender, och Konung Östen har deraf tillnamnet Beli 3). Han framställes i början såsom varande i godt förstånd och förbund med Ragnar. I Ragnars saga omvexla kärlekshändelser och krigiska bedrifter, och de förra äro ofta de senares anledning. Genom seger öfver en gruffig orm vinner han Thora Borgarhjort, dotter af Herraud, hvilken här kallas Jarl i Götaland, men af andra konung öfver Östergötland 4) och äfven

1) Herv. S. c. 20.

2) Fragmentum Islandicum de Regibus Dano-Norvegicis ab Ivaro Vidfadme ad Haraldum Blaatand ap. Langebek, T. II. p. 266, som äfven innehåller en kort men något afvikande framställning af Ragnars och hans söners saga, — berättar att Ragnar hade satt Eisten Beli till konung i öfra Sverige (yfer Uppsvia veldi) och bitt honom värja det mot Ragnars egna söner, som emot fadrens vilja då redan underlagt sig Seland, Jutland, Gottland, Öland och flera öar (Seland, Reidgotaland, Eygotaland oc Eyland oc äll ama land i hafinu) och äfven anföllo Sverige.

3) Af Belia böla. — Jfr. Wilde, Anmärkningar till Puffendorf, Stockh. 1743 s. 263.

4) Sögubr. s. 16. Herrands och Boses S. c. 1. — Fragm. Isl. l. c. kallar honom Jarl i Vestergötland. Landnáma

Svenskarnas konung 5). Af de ludna underkläder, i hvilka Ragnar utförde denna bedrift, kallades han sedermera Lodbrok 6). Saxo, som äfven berättar detta äfventyr, låter honom förut genom vilddjurs besegrande i Norrige förvärfva Sköldmön Lathgertha, hvilken för den Isländska sagan är obekant 7). Deremot omtalar Dannemarks Latin-ske Sagoskrifvare ej Ragnars äfventyr med Kraka, eller, såsom hon sedermera heter, Aslaug. — Thora dog. Af sorg öfver denna förlust fattar Ragnar det beslut, att aldrig mer äga någon quinna, tillsätter män, hvilka med hans söner skulle styra riket, och återgår till sitt förra yrke, Vikingafärdens seger och faror. Då han en sommar med sina skepp lagt in i en hamn vid Spangarhed i Norrige, och skickat sina matsvenner i land, att baka

p. 384 säger ock att Ragnar, Sigurd Rings son, var gift med Thora, GötaJarlen Herrauds dotter.

5) Saxo, hvilken eljest under Ragnars tid nämner flera Svenska Konungar, hvilka ingen hört omtalas, kallar honom: Herodus rex Sueonum. L. IX. p. 169.

6) Han hade på sig Lodbækur — ludna byxor. Ragnars S. c. 2. Villosa femoralia. Saxo l. c.

7) l. c. Saxo ger honom, utom Thora och Lathgertha, äfven en annan gemål Svanloga, p. 175, och möjligen är detta en misskrifning i stället för Asloga, Aslaug.

bröd, återkommo de med brödet brändt, och undskyllde sig dermed att de sett en flicka så skön, att de ej kunnat akta på sin syssla. Hon kallades Kraka, var den dejligaste bland quinnor, och hade ett hår som silke, så långt att det räckte till marken omkring henne. Ragnar utbeder sig hennes besök; men under samma besynnerliga vilkor, som förekomma i det svenska äfventyret om den fabelagtiga Drottning Disa 8) — och hon blir hans maka. Sedan hon redan födt Ragnar fyra söner besöker han en gång K. Östen i Upsala. Hans män intala honom att trolofva sig med den Svenska Konungens dotter. Då yppar Kraka vid hans återkomst sin börd: hon vore Aslaug, den namnkunnige Sigurd Fofnisbanes dotter med Brynhilda: hon berättar deras och sina egna föregående öden efter VolsungaSagan 9), således, huru hon efter si-

8) Hon skulle hvarken vara klädd eller oklädd, hvarken mätt eller omätt, hvarken ensam eller i någon menniskas följe: och hon uppfyller vilkoren på samma sätt, som Drottning Disa. Både Drottning Disa sjelf och hennes äfventyr äro likväl i Svenska Historien först införda af Messenius. Jfr. Rhenhjelm's noter till Torsten Vikingssons Saga p. 126.

9) Da svarar hun: Saga er til þess, oc nu seigir hun oc hefur þar upp Soguna sem þau hittust a fjallinu Sigurdar oc Brynhildur m. m. — „Hon svarar: en Saga är

na föräldrars död, späd blifvit upptagen af sin fosterfader Heimer, och af honom bortbars, innealuten i en gyllene harpa, med hvars toner han stillade den lillas gråt: huru han med henne kommit till Nordlanden, till Spangarhed i Norrige, och der blifvit mördad af bjonen i det hus, der Ragnar fann henne. Desse hade bemäktigat sig hennes dyrbarheter och uppfödt henne i fattigdom såsom sin dotter. Till bevis af berättelsens sanning förutsäger

derom, och nu berättar hon och begynner der Sagan, hvarest Sigurd och Brynhilda funno hvarandra på fjellet m. m." Ragnars S. c. 8. — jfr. Volsunga Sagan, hvilken här tydligen åsyftas. — Spangareid, der Ragnar skall funnit Aslaug, ligger strax östan för Lindesnes, Norriges sydligaste udde. Der sångs ännu i Torfæitid, såsom han sjelf berättar, (Series Dynast. et Reg. Dan. Hafn. 1702 p. 35) och i Schönings (Norges Hist. Soröe 1771 T. I. s. 409), en visa om en kungadotter som (af sin styfmoder, säges det,) blef störtad i sjön, men sedan i en gullharpa uppkastad på stranden: hon skall uppvext der i trakten, men slutligen blifvit gift med en Dansk konung. Man visade en hög, der hon skall sutit och vaktat boskapen. Den kallas „Aatloug-höjen". Viken, der harpan skall drifvits i land, kallas „Guld-viigen": en bäck i grannskapet „Krabækken" — hvilket erinrar om Kraka, Aslauga antagna namn, Aatlög eller Aadlov är ännu ett quinnfolksnamn i orten, och berättas först blifvit fördt af en Dansk Drottning. Det är ett bevis huru den gamla Sagan funnit sin väg ända till Allmogen och quarlefver i dess minne. Quäden på Färöarna besjunga äfven huruledes Ragnar, K. Sivert Rings son, besegrade ormen, samt förtälja, ehuru med något skiljagtiga omständigheter, historien om Aslaug, som här kallas Osla. Müller, SagaBibl. II. 481.

hon, att den son, med hvilken hon nu går hafvande, skulle födas med märket af en orm kring ögat. Det skedde så 10), Ragnar trodde, och det Svenska giftermålet blef ej af, utan i stället krig med K. Östen i Sverige. Det utföres af Ragnars söner 1) med Thora, Erik och Agnar, af hvilka den senare faller i kriget, den andre, fången, tar ej emot den honom erbjudna friden, utan blir efter sin egen begäran kastad på spjutsuddar, på hvilka han quäder sin dödssång. Deras död hämnas af Ragnars söner med Aslaug, som sjelf deltagar i detta nya krig, hvilket slutas med Konung Östens fall 2). Ragnars söner härja derpå i Söderländerna, bli namnkänniga öfver hela världen och ämna sig ända till Rom; men efter intagandet af staden Lunnä, låta de afskräcka sig genom en orimlig berättelse om Roms ofantliga aflägsenhet 3), och vända

10) Denne son Sigurd har derföre tillnamnet Ormr i auga.

1) Fragment. Isl. ap. Langebek l. c. berättar anledningen till detta krig olika.

2) Saxo l. c. p. 117, säger att Agnar, för att hämnas sin broder Erik, som genom en en viss Östens ondska i Sverige blifvit dödad, (Ericum apud Suetiam Ostani cujusdam malignitate sublatum ulcisci cupiens) anföll denna; men förlorade sjelf lifvet.

3) Jfr. Ragnars S. c. 14.

om. Ragnar uppeldas af ryktet om sina söners bedrifter, att än en gång försöka sig i härnad, och för att med farorna öka äran, företager han, emot Aslaugs råd, ett Vikingatåg med endast tvenne skepp till England. Här stupar hans manskap i en strid mot Konung Eлла, han sjelf blir fången, vill ej säga sitt namn, besjunger i ett quäde sina hedrifter och Valhalls väntade fröjd, samt dör under ormarnas bett leende. Hans söner — i synnerhet Ivar, — utkräfvä hämnden af konung Eлла.

Sådant är innehållet af Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner. Äfven den visar spår af en nyare hand, från den ålder, då Riddaretidens Romantiska Sagor på Island blifvit bekanta 4). Den innehåller ej blott många uppenbart fabelagtiga omständigheter, utan flera af dessa äro näppeligen diktade i forntidens anda 5). Grunddragen vittna likväl om denna anda, äro utan tvifvel gamla och ur forntida sånger hämtade; men huru olika de derpå grundade sägner blifvit utbildade synes bäst,

4) t. ex. c. 11. talas om Riddaralid — riddaremanskap. Randalin, (ibid.) det namn, hvarunder Auslatg deltagit i hämnedkriget mot Sverige, låter ej heller fornordiskt.

5) Jfr. Müller, SagaBibl. II. 468.

då vi ännu kunna urskilja ej mindre än fyra särskilda bearbetningar af detta ämne, i vissa hufvuddrag öfverensstämmande, men för öfrigt äfven sins emellan skiljagtiga. Ibland dessa sätta vi den nu öfriga Ragnars Saga senast; ty ett Isländskt fragment från 14:de århundradet 6), hvilket äfven handlar om Ragnar och hans söner, och citerar Ragnars Saga, utesluter ej blott flera nu i Sagan förekommande otroliga äfventyr (detta skulle äfven genom dess form af sammandrag kunna förklaras), utan innehåller äfven flera ej der nämnda omständigheter och anför strofer ur gamla quäden, hvilka ej finnas bland de i Sagan upptagna. Författaren af denna berättelse tyckes således haft för sig en Ragnars Saga, afvikande från den vi nu äga. Vidare — Saxo har egnat nästan en hel bok af sin Historia åt Ragnar, och, om man än får tillskrifva mycket af hvad der står åt Saxos lust, att, likt och olik, hopa bedrifter på sina konungar — en lust; som han på förut herömda namn i synnerhet släcker; — så har dock ostridigt, här som annorstädes, den i hans tid lefvande folksagan legat för hans utsmyckade berättelse till grund. Äfven

6) Det ofta citerade Fragmentet hos Langebök II. 266.

hos honom äro hufvuddragen de samma; men afvikelserna ganska stora. Det samma gäller — sluteligen — om den i Ragnars Saga upptagna döds-sången, der han sjelf, eller en annan skald i hans namn, besjunger sina bedrifter. Också denna innehåller mycket som icke förekommer i någon af de förut nämnda källor, ehuru den erbjuder enskilda jämförelsepunkter med dem alla, och är dessutom, ehuru den troligen står den ursprungliga källan närmast och i det hela troget uttrycker den Nordiska hedendomens anda, i språket likväl ej utan alla märken af Christna tider och senare förändringar 7). Vi ha redan haft tillfälle att fästa

- 7) Denna Ragnar Lodbroks dödsång har genom Latin-ska, Engelska, Tyska Fransyska, Italienska öfversättningar (för att ej tala om Svenska och Danska) blifvit den mest bekanta bland alla fornnordiska sånger, och med dessa har lika vidt den underrättelse spridt sig, att våra förfäder drucko ur slagna fienders hufvudskallar. I quädet står str. 35 ur biugvidom hussa d. ä. af hufvudets krokiga träd, hvilket efter de Nordiska Skaldernas vanliga omskrifningsätt ej betyder annat än Drickeshorn. Finn Magnusen har anmärkt detta missförstånd. Jfr. Müller, SagaBibl. II. 479. I Ragnars Saga kallas quädet Bjarkamal; hvilket synes tillkännagifva att det blifvit tillskrifvet Ragnars gemål (Torfæus, Hist. Norv. I. 499). Uttrycket Oddamessa (uddmessa, pilarnas messa) för strid (str. 11), röjer en christen, men kan lätt vara en senare förändring i stället för

uppmärksamheten derpå, att Fornsagan mest förvarar hvad man kunde kalla total-intrycket af händelserna. Detta ligger i de redan uti första framställningen uppfattade poetiska grunddragen, hvilka sedermera bli outplånliga, och mer och mindre meddela samma stadgä åt allt hvad med dem närmast sammanhänger. Uppmärksamhetens riktning förnämligast på det, som för det naturliga poetiska sinnet är mest fängslande, gör Fornsagan partisk för sina hufvudpersoner. Hon sätter dem merendels i gemenskap, om de än lefvat på olika tider, hon hopar på dem bedrifter och gunst, hon kastar på dem allt sitt ljus. Det öfriga i målningen behandlas såsom tillfälligt, bortbleknar och fylles ovilkorligen med andra drag, som påkallas af ämnets karakter, under det denna sjelf ej undergår annan förändring, än den som följer af olika tidera föreställningssätt; ty Sagan omkläder sig med tiderna. Om vi se detta inträffa med en enda namnkunnig händelse, som blifvit Sagans ämne, der trängre gränser synas stänga inbillningskraftens flygt, huru mycket mer om detta ämne är en berömd hjertes hela bragdrika lefnad? huru mycket mer om

det i str. 17 förekommande *Oddasenna*, hvilket har samma betydelse.

sjelfva dessa bragder äro öfvergående härnadståg, målet hvarje mötande kust, och enda frukten ett förskräckligt namn hos efterverlden? — Ämnets blodiga villervalla skall redan i sig sjelf här föda villervalla i erinringarna; och falla dessa bedrifter i en tid, rik på sådana uppträden, skall den berömdaste kämpen äfven efter döden besegra sina medtäflare, hans rykte beherrska och undertrycka deras, och mångas bragder blott tjena att öka en endas ära eller skuld. Att allt detta i fullt mått gäller om Ragnar Lodbroks och hans söner, som förtäfvande fruktade namn, man må höra det i den gamla Nordens Krigiska Sånger, eller i det öfriga Europas klagan, skall det följande visa. —

Ragnar Lodbrok och hans söner äro äfven i utländska tideböcker namnkunnige; och detta leder oss till en jämförelse emellan dessas berättelser och den Nordiska Sagans uppgifter om de utländska eröfringar, som tillskrivas flera konungar under denna tidrymd. Redan Ivar Vidfamne berättas ha underlagt sig en stor del af Saxland, och allt Österriket och femtedelen af England 8), eller såsom

8) Yngl. S. c. 45. Om betydelsen af Österrike jfr. ofvanföre. Med femtedelen af England menas Northum-

andre säga, Saxland, Estland, alla de östra länderna intill Gardarike och den del af England, som kallades Northumberland 9). Harald Hildetand säges å nyo ha underkufvat alla dessa länder 10), samt äfven den del af England, hvilken Ivar Vidfamne, ja före Ivar hans far Halfdan ägt. Likväl höra vi, under Harald Hildetands efterträdare, ännu en gång en eröfring af Northumberland omtalas. „När Sigurd Ring, — heter det i Olof Tryggvasons Saga — Ragnar Lodbroks fader, var konung öfver Svea- och Danavälden, och hade fredat hvartdera riket, och förordnat Skattkonungar och Jarlar deröfver, då mindes han det rike, hvilket hans frände Harald Hildetand hade haft i England och Ivar Vidfamne före Harald. Men det riket in-

berland. „Norðimbraland er kallat fimtungr Einglands“. Heimskr. Hákan Adalstens Fosta Saga c. 3. I Egils Saga c. 51 förekommer samma uttryck.

9) I Verelii Ed. af Hervarar Saga c. 20 säges om honom, att han lade under sig „alt Sviavelldi oc Gautland Saxland oc all austur Riki alt til Gardariks: han riedi oc Vestra Saxlandi oc van hlut Einglands (ad er kallad Nort-Humberland. Ifvar lagdi þa under sik alt Danavelldi“ — Köpenhamnska Ed. af HervararS. tillägger Kurland och nämner ej Gautland, eller ock innefattar det under Sviavelldi.

10) Sögubrot s. 16.

nehade nu en Engelsk Konung. Ingjald het den, som der regerade, och han säges ha varit broder till Konungen i Vestsaxen. Konung Ring böd ut stor leding af sitt rike och for vester till England; och när han kom till Nordimbraland, böd folket vidtaga sig (såsom konung), och många gåfvo sig under honom. Men när K. Ingjald det sporde, samlade han en stor här och for emot K. Ring., och de hade några strider med hvarandra. Dock på sistone föll K. Ingjald med Ubbe sin son och och en stor del af deras folk. Då tillegnade sig K. Ring Nordimbraland med allt det rike K. Ingjald ägt; och förr än K. Ring förde sitt folk vestan ifrån England, satte han en Skattkonung öfver Nordimbraland, som het Olof. Han var Kinriks son, hvilken berättas ha varit broder till Moalld den digra, Ivar Vidfamnes moder. Då for K. Ring åter till sitt rike. K. Olof regerade länge i Northumberland, tills Ubbes son, som kallades Eava, kom till riket. Han och Olof hade många strider och på sistone flydde K. Olof och Eava lade riket under sig. K. Olof for till Svithiod att finna K. Ring, som satte honom till höfdinge öfver Jutland. Der var han länge Skattkonung, först åt K. Ring,

sedan åt Ragnar Lodbrok" 1). — Nu omtala Engelska Krönikor verkligen en broder till Ina, Konungen i Westsaxen eller i Westsex, som het Ingild, hans son Eoppa (Ubbe) och soneson Eafa eller Affa 2), samt underrätta oss äfven att Ingild dog år 718 eller 720. Tiden för Sigurd

- 1) Vi anföra stället såsom det ur en handskrift är meddeladt af Torfæus, Series Dyn. et Reg. Dan. p. 320. I Peringskölds Ed. af Heimskringla förekommer det äfven bland Tilläggningarna s. 459, men med flera skiljagheter. Hos Torfæus heter det, att den Engelske Ingjald var „broder VestrSaxa konungs." Hos Peringsköld har deraf blifvit „brodir Petrus Saxa konungs." Hos Torfæus heter Ubbes son Eava, som fördref Sigurd Rings Skattkonung i Northumberland — hos Peringsköld: Sanna eller Samma. Lagerbring, S. R. H. 1. D. s. 145, som åberopar detta ställe, följer Torfæus, men icke Peringsköld; ehuru han äfven citerar den senare. Hans fel är, att ej med det samma ha anmärkt dessa skiljagheter, men ej att ha följt Torfæus, som ur en annan handskrift verkligen anført, hvad Lagerbring äfven anför; och så vida förfaller här Hallenbergs kritik, (Anmärkningar öfver första Delen af Sven Lagerbrings Sv. R. Hist. s. 220), som endast håller sig till uppgifterna sådana de hos Peringsköld blifvit meddelade. Denna berättelse om Sigurd Ring och hans eröfring i England finnes för öfrigt i ingen af de tryckta Olof Tryggvasons Sagor, hvarken i den Upsaliska eller Skalholtiska. Den senare nämner väl, P. I. p. 69, den engelske Olof, Kymbriks eller Kynriks son, och brorson till Ivar Vidfamnes moder, men utan att omtala hans förbindelse med Sigurd Ring eller hans Engelska rike.
- 2) Simeon Dunelmensis, de gest. Reg. Angl. pp. 119, 137, Ailredus Abbas Rievallis Geneal. Reg.

Rings Engelska tåg skulle derigenom vara bestämd, i synnerhet som denna första synkronism emellan den Nordiska och utländska Historien ytterligare bestyrkes derigenom, att den store Alfred i England genom lika många leder härstammar från den nämnda K. Ingild, som Alfreds samtiding Harald Hårfager i Norrige från Sigurd Ring 5). Men andra omständigheter göra åter denna välkomna tidsbestämmelse oviss. Engelska och Irländska Annaler instämma i att sätta den egentliga början till de Nordiska folkens anfall på Britanniska öarna mot slutet af åttonde århundradet 4), således

Angl. p. 350 ap. Twysden Scriptt. Hist. Angl. Matthæus Westmonasteriensis, Flores Hist. London 1573 p. 323. Namnen skrivas något olika och Ingjalds eget än Ingild, än Ingils, än Ingles. Chron. Saxon. Ed. Gibson. Oxford 1592 säger att Ingild, Inas bror, dog år 718. Matthæus Westmonast. l. c. p. 265 har året 720.

- 3) Torfæus Series Reg. Dan. p. 509. Alfred, som enligt Chronicon Saxonicum dog år 901, härstammade i sjette led från Ingild (jfr. Matthæus Westmonast. p. 323). Harald Hårfager, som (enl. Torfæus Hist. Norv. II. 66) dog år 933, härstammade genom sin moder Ragnhild i femte led från Ragnar Lodbrok (Jfr. Heimskr. Halfdan Svartes Saga c. 5) och således i sjette led från Ragnars fader Sigurd Ring.
- 4) Den förr citerade Angelsaxiska Krönikan säger vid år 787, att i Birtrichs dagar (Konung öfver Westsex) kommo först tre Nordmännens skepp ifrån Hordaland (Hordaland i Norrige), att Konungens befall-

lång tid efteråt. De Engelska Krönikorna veta hvarken att ett dylikt anfall skett i den nämnda Ingilds tid, eller att han sjelf derföre blifvit offer, eller att han regerat i Northumberland, der på samma tid andra konungar nämnas; och om man äfven skulle anse sannolikt att enskilda äldre plundringar af Nordiska Sjøröfvare kunnat blifva obekanta, så kan dock det samma icke antagas, då frågan är om större eröfringar, och om konungar

ningsman, som besökte dem och ville, emedan han ej viste hvarifrån dessa gäster voro, föra dem till Konungen, blef ihjälslagen, och att desse voro de förste Danske mäns skepp, som besökte Engelska folkets land — (hvaraf man äfven ser den vidsträckta bemärkelsen af namnet Danskar hos Engelsmännen). *Matthæus Westmonast. l. c. p. 282*, som berättar samma händelse, hänför den till år 791, och tillägger att den nämnde Konungens fogde (*Villicus Regis*) var den förste Engelske man ibland de tusen sinom tusende, hvilke sedan föllo för Danskarnas händer. *Henricus Huntingdoniensis Histor. L. III. fol. 197 ap. Savile, Rer. Angl. Scriptt.*, som berättar händelsen med samma ord, säger att det skedde i sjetta året af *K. Birtrichs regering* (år 787). *Annals of Ulster*, — af hvilka ett utdrag finnes hos *Johnstone, Antiquitates Celto-Normannicæ, Copenhagen 1786* — nämna dessa anfall först vid år 792, då hela Britanniens kust skall blifvit plundrad. Men, enligt *Chronologia Augustinensis* hos *Twysden Hist. Angl. Scriptt. p. 2235*, hade ön *Thanet* redan förut varit ett föremål för Danskarnas raseri; ty den har vid år 753 denna anmärkning: *Prima Danorum rabies in Thaneto*. År 795 skola Danskar och Norrmän eller Östmän först härjat på Irland. *Ware Antiquitt. Hibern. ap. Johnstone l. c. p. 72*.

i en del af England tillsatta utaf Nordiska eröfrare: händelser, hvilka svårligen kunnat förbigås af samma Krönikor, som eljest utförligt omtala konungaföljden i de små Angelsaxiska rikena och dessas krig eller förbindelser sinsemellan. Att Isländarne låta så många Nordiska konungar ifrån Ivar Vidfamne, eller till och med från dennes närmaste förfäder 5), intill Ragnar Lodbroks söner beständigt göra samma eröfringar i England, är redan miss-tänkeligt; men man kan bestämdt visa att de här öfverfört senare händelser till en äldre tid. I sista delen af 8:de århundradet begynna de Nordiska Vikingatågen till Englands och Irlands kuster, enligt dessa länders inhemska häfder. Dessa härnader fortforo sedermera länge och rasade i synnerhet i England ifrån år 857. "Den Allsmäktige Gudén — säger Matthæus af Westminster i sitt utdrag af äldre Krönikor 6) — utsände liksom bisvärmar högst grymma hedniska folk, som skodade hvarken quinnor eller barn, neml. Danskar, Norve-

5) Såsom ifrån Ivars fader Halfdan Snälle (enl. Sögu-brot. p. 16) eller till och med ifrån Ivars farfarafader Hroar (enl. Rolf Krakes Saga 5. o.), hvilka redan skola beherskat delar af England.

6) Flores Historiar. p. 362.

ger, Göther, Svenskar, Vandaler (Vender) och Friser, hvilka från början af K. Æthelwulfs regering 7) till Norrmännens ankomst nära tvåhundra år i detta syndiga land mördade man och få. Ty anfallande England oupphörligen från alla sidor ville de ej så mycket underkufva som snarare härja och förderfva det. Ófvervunnos de någon gång, så uträttades dermed föga, då en annan ännu större flotta och krigshär oförväntadt och plötsligen visade sig på andra ställen. Drogo Englands Konungar att försvara rikets östra del, skyndade, innan de upphunnit fiendens skaror, budbärare efter, sägande: Hvart o Konung tar du vägen; se hedningarne, med en oräknelig flotta landande vid södra kusterna, härja redan städer och byar och förgöra på sin väg allt med eld och svärd. Och då sådana budskap icke dess mindre kommo från öster, vester eller norr, betogos de infödda allt hopp om räddning." Irländska Annaler nämna dessa Skandinaviska Vikingar för Óstmän med tillägg, att detta i

7) Cujus temporibus Omnipotens Deus crudelissimas gentes immisit, quæ nec ætati nec sexui parcebant, Dacos cum Gothis, Norvagenses cum Suathedis, Wandalos cum Fresis, qui ab exordio regni sui usque ad adventum Willielmi Ducis Norrmannorum Angliam vastarant, säger Bromton ap. Twysden l. c. p. 82 med samma ord.

deras eget språk (hvilket kallas en förderfvad mund-
art af det Angelsaxiska) betyder män ifrån
öster 8). Skandinavien kallas på Iriska Loch-
lin 9), och dess inbyggare Lochlanach 10). Van-
ligast utmärkes dock en Skandinavier under namnet
Gål (främling); och dessa främlingar skiljas åter i
de hvita (Fion-Gål), de svarta (Dubh-Gål)
och dem, som äro från öarna (Innis-Gål) 1). De
bägge förra namnen äro förmodligen tagna af klä-

8) Dicti sunt autem Ostmanni, lingua ipsorum, corrup-
ta quadam Saxonica, quasi Orientales homines.
Respectu namque terræ istius, ab orientalibus huc par-
tibus undecunque advecti sunt. Giraldus Cambrensis
Topographia Hibernica L. III. c. 43. cit. i Ware's
Antiquitt. Hibern. hos Johnstone l. c. p. 76. Nam-
net förekommer ock hos Isländarna. Landnåma. p. 228
berättar om Eyvind, son till Björn en förnäm man i
Götaland, att han på sina Vikingatåg kom till Ir-
land och der blef gift med en Irländsk Konungs dot-
ter, samt tillägger: Eyvindr var því kalladr austmadur,
at hann kwam austan af Suaríke. „Eyvind kallades der-
före Östman att han kom östan från Svearíke.“ Helge
Magre hans son öfvergick till Island och blef der stam-
fader för en mäktig släkt.

9) Annals of Ulster l. c. p. 64. Liksom äfven hos Ossian.

10) It is necessary to premise, that in the Irish Lan-
guage Lochlanach signifies the maritime Sea-kings or
freebooters of the North: Gål a Scandinavian fore-
igner in general; Fion-Gål the white foreigners;
and Dubh-Gål the black foreigners. Johnstone L.
c. p. 56.

1) Innis-Gåls (i. e. the insular foreigners), Annals of
Ulster l. c. p. 68.

dedrägt eller utseende; men alla tre synas svara mot de tre Skandinaviska folken, hvilka eljest i Engelska Krönikor gemensamt heta Danskar. Uti Irland omtalas de först år 792 2). De sägas då ha härjat hela Britanniens kust, och dessa anfall nämnas såsom fortsatta under en mängd år. Bosättning och eröfring blefvo af dem följden. Före år 851 innehade Skandinavier redan Dublin och landet der omkring, hvilket sedan af de så kallade Hvitå bland dessa främlingar synes haft namnet Fingallia 3): desse berättas föregående året ha själfve blifvit slagne och plundrade af de Svarta 4). År 852 kom derefter Olof, en Konung från Lochlin, till Irland; honom underkastade sig alla de Nordiske främlingarne i landet 5). Enligt an-

2) Enskilda vikingståg till Irlands och följagteligen äfven till Englands kuster måste likväl varit äldre. Den Helige Findan, som år 700 blef Munk i Allemannien, hade af Norrmän blifvit röfvad och bortförd från Irland. Adelong Mithridates II. 86.

3) Ante annum 851 Danos Dublinio et regiuncula vicinia, quam Fingalliam vocamus, potitos esse, ex Historicis Hibernicis liquet. Ware Ant. Hibern. hos Johnstone l. c. p. 75.

4) Annals of Ulster l. c. p. 64. — Flera sådana inbördes strider omtalas sedermera.

5) Olave king of the Lochlanach came to Ireland; and all the Gáils submitted to him and he exacted contributions of the Irish. *ibid.* ad. ann. 852.

dra underrättelser blef han sjelf Konung i Dublin, Ivar och Sigtrygg, tvenne andra Nordiska höfdingar, i Waterford och Limerick 6). Nordiske Konungar regerade sedan länge efter dem i dessa trakter, tills Henric II. år 1176 begynte lägga Irland under Engelsk lydnad och alldeles bröt dessa främlingars makt; men ännu i 13:de och 14:de seklerna skilja Irländska underrättelser Östmännerna eller de af dem härstammande slägter från Irlands öfriga inbyggare 7). — I England eröfrade andra skaror 8) ifrån år 867 till 878 Northumberland, Ost-

6) Ware l. c. pp. 75, 76. Här kallas dessa höfdingar för bröder. Annals of Ulster l. c. pp. 64, 65 tala ock om „Olave and Ivar the two Norman kings,” men utan att nämna det de äro bröder, och anförä Sigtrygg såsom Ivars son.

7) Denique satis erit hic indicare, captis, intra paucos annos (scil. post adventum Henrici II), Urbibus Limerico et Corcægia ab Ostmannis plerumque possessis, penitus fractas fuisse eorum vires, postquam (ut ex iis, quæ supra dicta sunt, liquet) in Hibernia per aliquot annorum centurias sedes fixerant. Verum tamen, remansisse ibi aliquas Ostmannorum familias diu postea ex archivis in promptu colligere est. Speciatim ex Rotulo Placitorum anni 4 Edvardi Secundi. Huc etiam facit (si ad antiquiora recurramus tempora) Recognitio facta (anno Dom. 1201) per sacramentum 12 Anglorum, 12 Ostmannorum, et 12 Hibernorum, de terris, Ecclesiis et cæteris pertinentiis ad Ecclesiam Limericensem spectantibus. Recognitio eo habetur in Registro Decani Limericensis. Ware ap. Johnstone l. c. p. 87.

8) Skeppens antal i dessa Vikingaflottor uppgifves stun-

angeln, Mercien, Westsex. År 876 delte en Danskarnas Konung Halfdan 9) Northumberland emellan sina följeslagare och lät landet brukas af sin krigshär. Flere Danske Konungar omtalas sedermera i Northumberland, och i första hälften af följande århundradet berättar en Isländsk Saga, att allt det folk, som blifvit öfrigt i detta landskap, var af Dansk ätt antingen på fäderne eller möderne, men många voro helt och hållet af Dansk börd 10). De Nordiska eröfringarna på Britanniska öarna hade således ej begynt så tidigt som Isländarne förefigva; och att de här förblandat äldre och senare tider, kan till och med bevisas ur samma Olof Tryggvasons Saga, som nys blifvit anförd. Den gör

dom till flera hundra. Små måste likväl dessa fartyg varit. Chronicon Saxonicum ad an. 893 berättar ankomsten af 250 skepp på kusten af Kent och att Norrmännen drogo dem flera mil uppefter en flod. — I de Frankiska Annalisternas berättelser gå Norrmännen med sina skepp allestädes uppefter Frankrikes floder, och i Gesta Normanorum ante Rollonem Ducem ap. Du Chesne Hist. Norm. Scriptt. p. 12 förekommer till och med ett exempel att fartygen dragas öfver land.

- 9) Haldenus. Matthæus Westmonast. p. 328. Haldenus, Chron. Saxon. p. 83. En dylik delning berättas „Gytro rex Danorum” år 879 ha företagit med Ostangeln. Matth. Westmonast. p. 331. Halfdan stupade år 911. Chron. Saxon. p. 102. Denne Halfdan och hans tåg till England omtalas utaf Adamus Bremensis, Hist. Eccl. L. 1. c. 35.
- 10) Egils Saga c. 51.

Sigurd Ring samtidig med en Engelsk Konung, som dog år 718, men låter Ragnar Lödbroks söner eller Sigurd Rings sönesöner deltaga i det stora slag, i hvilket Kejsar Arnolf år 891 satte en gräns för Norrmännernas härjningar 1). Ännu mer: den förr omtalte Engelske Olof, Sigurd Rings Skattkonung först i Northumberland, sedan i Jutland, förekommer åter såsom Dansk Konung en anseelig tid efter detta slag 2). Hans faders namn är

- 1) Olof Tryggvasons Saga Ed. Skalholt. P. 1. p. 69. Samma ställe i Tillägg till Heimskringla Ed. Peringsköld T. II s. 458 och hos Torfæus Series Reg. Dan. p. 423. Slaget säges här ha stått vid år 900 „eller närdertill” (eða nær því); men Kejsar Arnolfs seger öfver Norrmännen vid Löwen (loco qui dicitur Lovonium, Annal. Fuldens.) vanns år 891. Jfr. Gesta Norrmannorum ante Rollonem Ducem p. 13. Annales Fuldenses p. 18 ap. Du Chesne Hist. Normann. Scriptt.
- 2) Olof Tryggvasons Saga och Tillägg till Heimskr. II. cc. — Jfr. Torfæus Series Reg. Dan. p. 434, som förkastar allt detta, ehuru det på flera sammanstående intyg är grundadt. Enligt Olof Tryggvasons Saga, kom, efter Sigfrode och Haldan, konungar i Danmark, som voro med i slaget mot Kejsar Arnulf, Helge, hvilken öfvervann af en Olof Svea-konung, som sedan regerade både Sverige och Dannemark: efter Olof togo hans söner Gyrd och Knut Dannemarks rike: efter dem Siggeir, hvarpå Olof Kenriksson eller den Engelske Olof äfven nämnes såsom konung. Enligt Chron. Erici Regis ap. Langebek II. 157 har Olof intagit Danska thronen straxt efter Norrmännernas nederlag af Arnolf (hvilket origtigt här säges skett år 902) och regerat blott i 5 år, och hans efterträdare Gyurth (Gyrd) lika länge;

äfvén här det samma 3): äfvén här säges han, (ehuru illa det instämmer med tidsföljden), vara en brors-
son till Ivar Vidfamnes moder. Han är tydligen den
samme, hvilken äfvén omtalas såsom Northumber-
lands Konung, och hör utan tvifvel till denna se-

hvaraf följer, att den så kallade Engelske Olofs tid ungefär skulle kunna infalla mot medlet af 900-talet. Adamus Bremensis Hist. Eccl. L. I. cc. 40, 44 har, ur Danska konungen Sven Estridsons egen mun, samma konungaföljd i Dannemark efter det Norrmanniska nederlaget; nämligen först Heiligo (Helge), sedan Olaph, som kommande från Sverige intog Dannemark, derpå hans söner Ehnob (corrumperadt namn i stället för Knut) samt Gurd, derefter Sigerich (Siggeir); och vi få se att ej heller Olof, Kenriks eller Kenreds son, varit honom obekant.

- 3) Kymbrik, Kenrik, Kinrik, eller (som det i Tillägg till Heimskr. p. 459 äfvén läses) Hinrik. — Kenrik och Kenred äro namn, som förekomma i de Angelsaxiska kungalängderna. Äfvén Adam af Bremen omtalar en Dansk konung „Analaph (Olof) Gundredi filius“ (L. II. c. 15, jfr. L. I. c. 35) i England. Han citerar dervid Gesta Anglorum, säger att denne Analaph hade två bröder Sigtrich och Reginold, äfvén konungar i England, och de tillhöra, enligt sammanhanget hos honom, det 10:de århundradet. I samma århundrade nämna de Engelska Krönikorna 2:ne Nordiska konungar med namnet Anlaf eller Onlaf i Northumberland. Den ene är Sigtrichs son och har till samkonung Reginald, Gudreds eller Gudferths son. Dessa konungar blevo utdrifne ur Northumberland af Engelske konungen Edinund år 944 och Anlaf Sigtrichs son, som sedermera återkom, fördrefs ännu en gång år 952 af Northumberna sjelfva, hvilka då togo Yric Harold's son till konung (Chronicon Saxonicum pp. 114, 115, Simeon Dunelmensis

nare tid; ty Danske Konungar med namnet Olof i Northumberland nämna Engelska Krönikor först i tionde århundradet, och om en af dessa, som öf-

de Gestis Reg. Angl. ap. Twysden pp. 153, 156). Denne Yric Haroldsson eller, såsom Simeon Dunelmensis kallar honom, Eyricus quidam Danica stirpe progenitus, är tydligen Eric Blodyxa, Harald Hårfagers son, om hvilken Snorre Sturleson berättar, att han blef Konung i Northumberland, sedan han förlorat Norriges rike (Heimskringla, Håkan Adalstens Fost. Saga c 3). Den andre Olof eller Anlaf nämnes näst före den nyss omtalta Sigtrichs son. Han kallas hos Simeon Dunelmensis (l c p 155). „Anlaf, Irlands och många andra öars hedniske konung,” och ses med sin svärfar, Skottarnas konung Constantin, ha angripit Northumberland, men blifvit år 937 slagen af Engelska konungen Æthelstan vid Brunanburh (Brunburh i Chestershire, jfr. Gibson ad Chron. Saxon. Explicatio nominum locor. p. 17). Han återkom likväl 940; och Edmund, Æthelstans bror och efterträdare, måste då med honom dela England (Mathæus Westmonast. p. 365), hvarefter han emottog dopet 942 och dog samma år (Chronic. Saxon. p. 114). — En af dessa måste Isländarnas Engelske Olof vara; ty ingen Nordisk konung omtalas för öfrigt med detta namn i England. — Men i Irland nännas flere, såsom den redan (jfr. ofvanföre s. 564) anförde Olof vid år 852, — en Olave Mac-Godfred (Godfreds son), den samme som stridde med Konung Æthelstan i England vid år 936 — en Olave Quaran vid år 944 — hvilken äfven nämnes såsom konung i Diflin (Dublin) af Snorre Sturleson (Heimskr. I. 237 Ed. Peringsk.) — en Olave Mac-Sigtrygg (Sigtryggs son) vid år 976, som äfven föröfvat våldsamerheter i Irland, och troligen är den samme Anlaf Sigtrichs son, hvilken de Engelska Krönikorna omförmåla, m. fl. — Jfr. Annals of Ulster hos Johnstone l. c.

vervanns af K. Athelstan, berättar en af de trovärdigaste Isländska sagor, att han på möderiet var kommen af Ragnar Lodbroks ätt (4).

- 4) Egils Saga cc. 51 — 55. Han kallas här Olaf Raudi (Olof röde), konung i Skottland, säges ha underlagt sig Northumberland, men blifvit i ett stort slag (i hvilket Egil deltog), af Engelska Konungen Adalsteinn öfvervunnen. Det är tydligen det i de Engelska Krönikorna så namnkunniga slaget vid Brunanburh år 937, om hvilket ett eget Angelsaxiskt, quäde älven finnes (upplaget af Langebek, T. II. p. 421, efter Chronicon Saxonum, som anför det, ehuru utan vers-afdelning, vid år 938). Att Olof sjelf säges fallit i slagningen är ett misstag i den Isländska Sagan. Att han här kallas Skottlands och i de Engelska Krönikorna Irlands Konung, innefattar ingen motsägelse; ty dels omtalas i det Angelsaxiska quädet, att Skottiskt folk (Sceotta leode) tillika med Nördmän (Guma Norderna) der blefvo slagne, och Olof var i förbund med en Skotsk Konung, dels förblandas ofta Skottar och Irländare och de förra kallas med de senares namn. Henricus Huntindoniensis från 12:te århundradet har i sin Krönika (Historiar. L. V. fol. 204. Ed. Savile) meddelat en Latinsk öfversättning af det förr nämnda Angelsaxiska quädet, och öfversätter orden: Sceotta leode med Gens Hibernensium. Att Olof kom från Irland säga Annals of Ulster hos Johnstone l. c. som omtala samma krig. Der anmärkes neml. vid år 936: „A great and destructive war between the Saxons and Normans. Many thousands of the Normans perished, but king Olave with a few escaped. On the other side vast numbers of the Saxons were killed. King Athelstan got a rich booty. Olave Mac-Godfred died in Dublin.” — (Mac Mag är son — samma ord, som det Moesogothiska Maghus, det gammeltyska Maghe, det Svenska Mäg, i gamla språket Magv, som fordom betydde både Son och Slägtning). — Här ser man således, att denue

Senare än de Isländska slägtregistern och kungalängderna medgifva, infaller ock Ragnar Lodbroks och hans söners tid, i fall man rådfrågar främmande vittnesbörd. Både Englands och Frankrikes tideböcker känna dem; men deras underrättelser afvika i flera afseenden från de Nordiska. Munken Matthæus af Westminster, i sitt utdrag ur äldre krönikor, anför i berättelsen om Konungen i Ostangeln den helige Emūlds död följande Saga 5), hvilken vi i korthet meddela. — Ej långt före den ti-

Olofs far hetat Godfred. Detta namn skrives i Engelska Krönikorna äfven Guthferth och Gudred. Det är då ej otroligt, att vi här höra ontalas samma Olof, som hos Adam af Bremen kallas Analaph Gundredi filius, — som i Olof Tryggvasons Saga heter Olof Kenriks (Kenredsson) och den Engelske Olof — sluteligen samme Olof från Skottland, som enligt Egils Saga stridde mot K. Æthelstan i England. Han kunde, i Olof Tryggvasons Saga, så mycket lättare flyttas upp till Sigurd Rings tid, som denne sjelf kunnat förblandas med någon sednare af det namnet; ty i Danska konungalängder förekomma, utom den Ring, som efterträdde Harald Hildetand, ej mindre än tvänne senare Konungar Ring (jfr. *Chronicon Erics Regis*, Langebek, I. 154, 155, 156), af hvilka den siste, sänkonung med Sigfrid, äfven kallas Annulo, eller i Olof Tryggvasons Saga (enligt det af Torfæus *Series Reg. Dan.* p. 386 citerade stället) Hringr Annulo Isländare finnas, som göra sjelfva Sigurd Ring, Harald Hildetands brorson, till samtida med Carl den store.

5) Flores Historiar. p. 314.

den ledde i Danskarnas rike en man af Kunglig börd vid namn Lothbroc, som en dag utfaren ensam i en båt med sin hök att på öarna jaga foglar, blef stormdrifven till hafs, och efter flera dagars sjönöd sluteligen kastad på Engelska kusten vid Rødham i Norfolk, samt förd till Konung Edmund. För sin utmärkta skönhet behagade han konungen väl, berättade, emedan Danskarnas språk är närlikt det Engelaka, den händelse som fört honom till England, förblef vid hofvet och vann genom sin skicklighet i jagt konungens stora ynnest, men väckte äfven derigenom en så stor afund hos konungens jägare Bern, att denne mördade honom i skogen. En trogen hund, som ej ville skiljas från sin herres lik, gaf anledning till mordets upptäckande, och mördaren dömdes att i samma båt, på hvilken Lothbroc kommit till England, öfverlemnas åt hafvet. Han drefs nu i sin ordning till Dannemark, blef förd till Hingvar och Hubba, Lothbrocs söner, och anklagade inför dem K. Edmund Lothbrocs mord. De svuro vid sina „Allsmäktiga gudar” att ej lemna mordet ohämnadt, angrepo England, samt öfvervunnö och dödade K. Edmund år 870. — Bromton 5), som efter Matthæus af West-

5) Chronic. ap. Twysden p. 802.

minster anför detsamma, meddelar äfven en annan sägen, enligt hvilken en förnäm Engelsman, hvars hustru af Northumberlands konung Osbrith blifvit våldtagen, hade retat Danskarna till krig mot England, och i bröderne Ingvar och Ubbe funnit verktyg för sin hämnd. Andra underrättelser sammanbinda åter detta med det stora anfall af Danskar, Norrmän, Svenskar, Göter och åtskilliga andra folk 6), som skedde mot England år 867. Hären, den största som förr eller senare hemöckt detta rike, anfördes af åtta konungar 7) och mer än tjugu Jarlar, och föröfvade i flera år de grufligaste härjningar "ifrån det östra till det vestra hafvet" 8). Konungarne Osbrith och Ella i Northumberland blefvo slagne år 867, Ostangelns konung, den Helige Edmund, mördad år 870, Burghred, konungen i Mervion, fördrefs öfver hafvet år 874, Constantin, konung i Skottland,

6) A paganis videlicet, Danis, Norreganis, Svanis, Goutiq et quarundam aliarum nationum populis. Florentius Wigorniensis Chron. p. 693. —

7) Ibland dem Hingvar (hvars namn äfven skrives Hungvar, Higwais, Igwares, Inwær, Ingvar, Ivar) och Hubba eller Ubba.

8) Ab orientali mare usque ad occidentale. Simeon Dumeilm. ap. Twysden p. 16.

öfvervanns och dödades samma år, WestSaxernas konung, den store Alfred blef bragt till det yttersta, och hans rike till största delen af dessa fiender öfversvämmadt 9). Den helige Edmunds död år 870 i striden med hedningarna omtalas af ett'samtida vittne 10). Alla de Engelska Krönikorna stämma deruti öfverens 1): de fleste nämna Ingvar och Ubbe och deras bröder 2) ibland de förnämsta anförarne: flere omtala dem tillika såsom Lothbrocs söner; och, ehuru anledningen till anfallet förtäljes olika, ser man dock att en be-

9) Florent. Wigorn. l. c. jfr. Simeon Dunelm. ap. Twysden p. 14. seq. Chron. Saxonie. Ed. Gibson, pp. 78-82. — Joh. de Fordun Scotichron. L. IV. c. 16. citerad af Langebek Scriptt. Rer. Dan. T. V. p. 56.

10) Asserus Shyreburnensis Ælfredi Regis Res Gestæ — dedicerad till K. Alfred — utgifven tillika med Walsingham's Krönika. London 1574. p. 9. Matthæus Westmonast. Flores Hist. 326, berättar att K. Alfred kallade till sig Munken Asserus från St. Davids Kloster i Wales för att af honom undervisas i vettenskaperna.

1) Ett par uppgifva året 869.

2) Ewlfo eiler Evulfo (Ulf) samt Halsdene eller Healdene (Halfdan) nämnas ock såsom Ingvars bröder. Jfr. Langebek l. c. T. V. pp. 7, 9. Den förre var äfven i Norden bekant såsom Ragnar Lodbroks son, ehuru Isländarne ej omtala honom. I Anonymi Roskild. Chronicon ap. Langebek l. 374, heter det om Ivar Ben-

rättelse fanns, enligt hvilken de kommo för att hämnas sin faders mord.

Normanniske Annalister i Frankrike från 10:de och 11:te seklerna 3), då de berätta de „från Götherna härstammande” 4) Norrmäns och Danskars förskräckliga härjningståg, säga att deras orsak var folkrikheten i den Skandinaviska Norden 5), hvar-

lös, Lodbroks son (Yvar, filius Lothpardi, quem ferunt ossibus caruisse), att han och hans bröder, Ingvar, Ubi, Byorn et Ulf anförde de Nordiska folken. Om anledningen till Ivars namn Benlös, jfr. Ragnars Saga c. 6.

- 3) Dudo de morib. et actis Normann. Willelmus Gemmeticensis Hist. Normannorum ap. Du Chesne Hist. Norm. Scriptt.
- 4) Willelmus Gemmet. L. I. c. 4. De Norrmän, som under Björn Jernsida anföllo Frankrike, kallas ock Westgöter (Visigothi) i Fragm. Mirac. S. Bercharii ap. Mabillon Act. SS. Ben. T. II. p. 846. cit. af Langebek I. 525.
- 5) Angående detta, som så ofta förekommer hos gamla utländska Annalister, må anmärkas, att folkrikhet är ett relativt begrepp till ett lands näringsmedel. Att en i förhållande dertill öfverslödig folkmängd fanns i gamla Norden ser man både af de förskräckliga verkningar missväxtår kunde frambringa och af de ständiga krigiska utvandringarna. Vikingatåg var sommararbetet i gamla Norden, och på denna sed har ett af de tre årliga stora hedniska offren afseende: Våroffret hölls neml. för seger. — Så lefde man i dessa tider till en stor

före „enligt urgammal sed“ det yngre folket efter lott tvangs att söka sin lycka i främmande länder 6), och tågade ut sedan de offrat människoblod åt sin gud Thur (Thor). Att en fader vanligen dref ifrån sig alla sina fullvexta söner, utom en enda, som ärfde honom hemma, säges ock ha skett i följande af en gammal lag 7), hvilken redan gällt i många konungars tid, då Lothroch 8), Danskarnas konung efterträdde sin fader i riket, och använde denna lag på sin egen son Bier ferreæ Costæ

del på främmandes, på den öfriga världens bekostnad. En i förhållande till näringsmedlen stor folkmängd för-
 anledde härnader: dessa ökade och underhöll folkmängden; och det var detta i hela det gamla lefnadssättet grundade sjörförverisystem, som gjorde Skandinavien i ett sådant tillstånd med Europas fred oförenligt, och påmin-
 te om nödvändigheten af dess christnande. Här hade ock derigenom Christendomen större hinder än annorstädes att öfvervinna, och de hittills utåt rigtade krafterna kastade sig inåt till inbördes strid.

- 6) *Terram, quam incolunt, habitare non sufficientes, collecta sorte multitudine pubescentium, veterrimo ritu in externa regna extruduntur. Dudo ap. Du Chesne l. c. p. 62.* Lottkastningen var samma genom blotspån tagna orakel, som vi förr omnämmt.
- 7) *Willelm. Gemmetic. L. I. cc. 4. 5. ap. Du Chesne p. 218.*
- 8) Så läses namnet hos nyss anförda författare. Men *Walsingham Ypodigma Neustriæ p. 3*, som afskrifver detta ställe hos *Willelmus Gemmeticensis*, har *Lothbrocus*.

(Björn Järnsida 9), som, efter ett genom lottkastning taget orakel, måste tillika med sin fosterfader Hasting 10) och en oräknelig mängd af det unga folket — ty många af nästgränsande länder togo äfven del i tåget — draga ut till sjöss. Denna Vikingahär kom år 851 till Belgiska och Franska kusterna 1), och gjorde ej blott dessa till mål för sina härjningar: Norrmännen trängde under de följande åren uppefter alla de större floderna — Rhen, Schelde, Seine, Loire — i det inre af landet, genomströfvade det från sina befästa läger, till häst eller fot, förstärktes af nya Norrmannaskaror från England 2), brände Paris och många andra städer, gin-

9) Den gamle Normanniske Poeten Robert Vace (omkring 1160), i sin Roman de Rou, kallar honom Bier, cote de fer, son af „Lobroc, un Danoiz Roi”. Müller, SagaBibl. II. 470.

10) Namnet, skrifvet hos olika författare olika: Astingus, Astannus, Alstagnus, Anstignus, Hæstenus, Huasten: — synes vara det Nordiska Eysten eller Östen. Han nämnes för öfrigt med mer än ett namn. I Chron. Turon. ap. Martene T. V. p. 969 säges: „Hastingus ille Danorum Dux a populo Gurmundus vocabatur.” Jfr. Langebek I. 538. Denne i Franskiska Annalerna fruktansvärdt namnkunnige man är okänd för den Nordiska Sagan.

1) Radulfus de Diceto ap. Twy aden p. 450, här året 843.

2) Gesta Normann. ante Rollonem Ducem ad an. 861. ap. Du Chesne, p. 3.

go genom Gibraltars sund 5) in i Medelhafvet, och uppefter Rhonefloden in i södra Frankrike, samt sluteligen äfven till Italien, ämnande sig till Rom. De drefvos af storm i det stället till staden Lunis eller Luna 4), (i Etrurien), hvilken de med list intogo och förstörde, troende denna vara Rom, men återvände då de förmärkte sitt misstag. I nära 50 år hade de förödt Frankrike med eld och svärd. Björn Järnsida, „anförare för hela denna förstörelse och härarnas konung” 5), led på återresan

3) År 827 hemsöktes redan Gallicien af Norrmän. År 847 belägrade de Sevilla, härjade hela landet kring Cadix, och slog Morernas konung Abderraman i tre slagtingar. År 859 plundrade de Spanska kusterna, anfölo Mauritanien, härjade Baleariska öarna, gingo ända till Grekland och återvände först efter tre år hem. Samma år kommo Norrmän på 60 skepp till Spanien, härjade på Afrika, öfvervintrade på Spaniska kusten och återvände om våren hem. Se ställena ur Spanska författare hos Langebek, T. I. pp. 513, 534, 552.

4) Namnet skrives Luna, Lunis, Luni, „Urbs Tusciae Lunensis”. Paul. Warnefridi de Gestis Longob. L. IV. c. 47. Händelsen omtalas äfven i Italien. An. 857, Lunæ civitas in Italia a Nortmannis dolo capta. Muratori Antiq. Ital. T. I. p. 25. — La citta di Luni fu disfatta per gente Oltramontane, hoggi e diserta et la contrada mal sana. Villani, Hist. Fiorent. (från början af 1300-talet.) Muratori, Rex. Ital. Scriptt. T. XIII. p. 49.

5) Totius excidii signifer exercituumque Rex. Willelm. Gemmet. L. I. c. 9.

hem skeppsbrott på Engelska kusten, och begaf sig derifrån till Frisland, der han dog.

Jämför man nu dessa underrättelser med de Nordiska, så visar sig äfven en märkvärdig öfverensstämmelse dem emellan i flera afseenden, ehuru mycket de i andra ifrån hvarandra afvika. Engelmän och Isländare sammanstämman deri, att Lodbrok mördas i England och hämnas af sina söner. Sönernas namn äro i de utländska och i de Nordiska underrättelserna till en del de samma. De af Engelmännen nämnda Ingvar och Hubbe omtalas äfven i Norden såsom Ragnar Lodbroks väkta söner 6), med tillägg att just desse på deras broder Ivars befallning pinsamt dödade den Helige Edmund. Ivar och Ingvar synes i de Engelska Krönikorna förblandade. Ingvar, säga de, intog London 7). Den Nordiske Sagoskrifvaren i sin okunnighet, låter Ivar anlägga det 8). Björn

6) Fragm. Island. de Regib. Dan. Norv. ap. Langebek, II. 279. — Ubbe är äfven hos Saxo, Ragnars väkta son. L. IX. p. 172.

7) Wallingford, ap. Gale p. 535, cit. af Langebek V. 46. Chron. Saxon. ad an. 872.

8) Ragnars Saga c. 20. Här säges, att Ivar utbad sig så mycket land, som kunde betäckas af en oxhud, hvilken

Järnsida är hos de Norrmanniske Annalisterna äfven son åt Lothbroc, konung i Dannemark, och uttågar, enligt en gällande lag, som i krig dref ut större delen af landets ungdom: dessa skaror förhärja Frankrike, öfvergå till Italien, intaga staden Luna, i den tanka att det är Rom, och återvända, då de märka sin villfarelse. Björn Järnsida är härarnas konung, och den ende af Lodbroks söner, som de Norrmanniska Krönikorna nämna; men att äfven hans bröder i Frankrike haft ett fruktansvärdt namn, ses af Adamus Bremensis, som ur Frankiska Annaler anför, att den grymmaste af de Nordiska sjökonungarna var Ingvar, Lodbrogs son, som öfverallt mördade de Christna 9). Gå vi tillbaka till Norden, möter oss Saxo med underrättelsen om en dylik lag, som den de Norrmanniske Annalisterne omtala, tillskrifver den åt Ragnar Lodbrok sjelf, och ser deri orsaken till den Danska ungdomens krigiska lynne 10). Ragnars Sa-

han sönderskar och begagnade sig af liksom Dido. Det Isländska Fragmentet hos Langebek, II. 278, förmäler att det var York, som så anlades. Sjelfva fabeln är sannolikt inkommen i den Nordiska Sagan från England, der Hengist berättades så ha tillegnat sig ett stycke land. Jfr. Müller, SagaBibl. II. 472.

9) Hist. Eccl. L. I. c. 33.

10) Saxo, L. IX. p. 171.

ga förmåler att hans söner förstörde nästan hvarje borg, hvarje kastell i Söderrike, och blefvo öfver hela verlden så namnkunnige, att ej så litet barn fanns, som ej kände deras namn 1). Andre tillägga att de af alla i forntiden gjort de vidsträckteste härnadståg, nemligen till England, Walland 2), Frankland, Saxland och allt ut till Lombardiet, och äfven i de Nordiska berättelserna blef yttersta målet för dessa härnader borgen Luna 3), som de intogo, den tid de ämnade sig till Rom, men återvände i stället till Norden 4). Äfven här synes från bägge hållen vara fråga om samma händelser och personer. Slutsatsen blir att Ragnar Lodbroks söner och deras bedrifter, skulle tillhöra senare hälften af nionde århundradet, och att Ragnar Lodbrok sjelf lefvat öfver medlet af samma århundrade 5). De få, visserligen sena, in-

1) C. 14.

2) Walland synes här utmärka en del af Nederländerna. Jfr. Suhm, Crit. Hist. III. 677.

3) Dessförinnan, berättar Ragnars Saga, bemäktigade de sig med list Wiflisburg (Avrenche i Schweitz).

4) Ragnars Saga, c. 14. Norna Gests Saga c. 8. Olof Tryggvasons Saga hos Torfæus, Series Reg. Dan. p. 375.

5) Den Helige Emund, under hvars regering, enligt en-

hemska underrättelser vi äga om denna tid, hvilka så betydligt förkorta afståndet emellan Ingjald Illråda och Erik Emundson, öfverensstämma härmed. De förmåla en Olof Träteljas son med Ragnar Lodbroks dotter, och låta ur detta ägtenskap Erik Väderhatt födas: en konung, hvilken, såsom Erik Segersälls farfar 6), ej kan ha lefvat senare än i sista hälften af nionde århundradet, och således, till namn och tid, är den af Isländarna omtalta Erik Emundson. Ynglingaättens störtande i Sverige, skulle således äfven infalla senare än vanligen antages, och allt det föregående i samma mån nedflyttas i tiden 7); utan att detta likväl behöfde störa den äfven af oss antagna ungefärliga tidsbestämningen för hvad som kan vara

gelska berättelsen, Lodbrok skall kommit till England, blef konung år 855. Florea Historiar. p. 308.

- 6) De inhemaka kungalängderna (NN. II et VI, Scriptt. Rer. Suec. T. I.), säga väl att Erik Segersäll följde strax efter Erik Emundsson, och var far till Erik Årsäll, hvars son Olof Skötkonung skall varit. Då det nu är historiskt visat, att Erik Segersäll var Olof Skötkonunga far, är tydligt, att de i den så kallade Erik Årsäll, som tillhör långt senare tider, likaom fördubblat Erik Segersäll, och att i dennes ställe en konung måste sättas emellan Erik Väderhatt och Erik Segersäll.
- 10) Det är ock hvad Dalin gjort; men endast derföre, att han, för sin vattenminskningstheori, ej förr med Svenska Historien kunde komma på det torra.

historiskt i sagorna om den Odinska invandringen i Norden. Ty det gamla Ynglingatalet tillstår sjelft luckor, och den ofta röjda förblandningen af de historiska och mythiska genealogierna visar tillräckligt, att vi i YnglingaSagan ej äga någon tillförlitlig, oafbruten konungaföljd för de äldsta tiderna.

Hvad strider nu mot denna slutsats om Ragnar Lodbroks tid? Isländarne — den genealogiska karakteren af deras Sagor, deras Kungalängder för de Nordiska Rikena, mängden af deras slägtregister, och en på dessas jämnförelse byggd kronologi för Nordens äldsta Häfder, hvars upphofsman är den senare lärde Isländaren Thormod Torfæus, och som efter honom, med få undantag, blifvit i Nordiska Historien allmänneligen antagen. — Vål kan man invända, att han sjelf visserligen icke alltid opartiskt bedömmar sina landsmäns trovärdighet. Vål kan man med skäl anmärka, att de gamle Isländarne sjelfve ej sällan motsäga hvarandra, och här kunna ha gjort sig skyldige till det samma misstag, hvarpå vi redan hos dem anført exempel, att nemligen på äldre tider öfverföra hvad som tillhör senare. Emellertid ha vi likväl hittills mest betraktat ena sidan af saken, och må-

ste äfven lemna uppmärksamhet åt den andra. — „Efter Ragnar Lodbrok — säger HervararSaga — togo hans söner BJÖRN JÄRNSIDA Sveavälde, Sigurd Danavälde, Hvitserk de östra rikena, Ivar Benlös England. — Björn Järnsidas söner voro ERIK, och REFILL, som var en här- och sjökonung 8); men Erik regerade Sverige efter sin fader, och lefde icke länge. Då fick Refills son, som het ERIK, riket: han var en stor krigsman och en ganska mäktig konung. Björns söner voro desse: UPSALA-ERIK 9) och kung BJÖRN: då kom Svearrike åter i brödraskifte, och de togo riket efter Erik Refills son. Kung Björn befäste den by, som het Håga 10), han kallades Björn på Håga och med

8) I Olof Tryggvasons Saga, (Torfæus, Series Rer. Dan. p. 374), säges att Björn Järnsida tog Upsala rike, allt Svithiod och bägge Götaland, och alla de land, som dertill ligga, Sigurd Ormiöga Eygotaland (här Se-land) och alla öar, Skåne och Halland, Reidgotaland och Venden, Ivar Benlös den del af England, som hans fränder före honom haft.

9) Eirikr Upsali. Det var en egenhet i Nordiska språket, när ett appellativum blef användt till ett ställes namn, att då ej sätta det i nominativus utan i ablativus med præpositionen á (på) eller at (vid) — Således skulle det egenteligen heta Eirikr á (eller at) Upsali. Stundom bortföll præpositionen och ställets namn sattes likaväl i ablativo. Jfr. Werlauffs anmärkn. till Vatnædla Saga s. 6.

10) Eflidi þan bæ er at haugi liet, „han befäste (eller ökte)

honom var Brage skald. Kung Anunds son het ERIK 1), som tog riket efter sin fader i Upsala. Han var en mäktig konung. I hans dagar begynte Harald Hårfagers rike i Norrige, hvilken af sin slägt var den förste Envåldskonung i Norrige" 2). Således fem Konungar (utan att räkna samkonungarna) i denna kungalängd från Ragnar Lodbrok till och med Erik Emundson! Det Isländska Langfedgatalet från Ragnar Lodbrok 3) har ett lika antal, neml. BJÖRN JÄRNSIDA — ERIK BJÖRN SON — ERIK REFISSON — EMUND och BJÖRN på Håga —

den gård, som kallades Högen" (Haugi — at Haugi. Jfr. föregående not). Deraf nämndes han Björn at Haugi — efter orden Björn på högen. — Vanligen heter hos våra historieskrifvare denne konung Björn på Håga, och vi ha följt allmänna bruket. Björn är ej den ende Svenske Konung, som har tillnamnet at Haugi. Skaldatal i Heimskringla, Ed. Peringsk. T. II. p. 479, nämner en Svensk Konung Sor at Haugi, hos hvilken Erpur Lutandi var Skald och frälste sitt lif genom en sång om denna konung. Denne Sor är troligen den Svenske konung Sörle, som Saxo omtalar på sin Ragnar Lodbroks tid (L. IX, p. 172), d. v. s. i 9:de seklet. Bevis att vi ej känna alla konungar i Sverige från denna tidsålder.

- 1) Den Köpenh. Ed. af Hervarar Saga har tvärtom: „Anunder het son Eireks Kongs" — redan samtidigheten med Harald Hårfager visar att detta är en felskrifning.
- 2) Hervarar Saga, c. 20.
- 3) Langebek, T. I. p. 10. Scriptt. Rer. Suec. T. I. p. 6.

ERIK EMUNDSSON. Det förbigår således Refill såsom samkonung med Erik Björnsson, säger ej hvars söner Emund och Björn på Håga äro, och utesluter helt och hållet denna bror, den så kallade Upsala-Erik, men anför i stället Emund eller Amund, hvilken HervararSaga väl nämner såsom konung, men ej upptager i Kungalängden. Se vi oss om efter andra underrättelser, med hvilka de nyssnämnda kunde jämnföras, så ådraga sig de Isländska Kungalängderna i de öfriga Nordens riken för samma tid, första uppmärksamheten. Erik Emundsson i Sverige, Gorm den gamle i Dannemark, voro enväldskonungar uti början af Harald Hårfagers tid, enligt Heimskringla 4), och det var deras exempel, som väckte denna konung att underlägga sig hela Norrige. Alla tre räknade sin härkomst från Ragnar Lodbrok 5), Erik Emundsson var från honom den femte regenten, Gorm den gamle i rätt nedstigande led

4) Harald Hårf. S. c. 4. Jfr. c. 14 och Olof d. Heliges Saga, c. 140.

5) Att Erik Emundsson gjorde det, följer af Snorre Sturlesons intyg, Heimskr. Harald Hårf. S. c. 14, der det talas om, huruledes denne kung yrkade att besitta lika stort rike i södra Norrige, som Sigurd Ring och Ragnar Lodbrok innehaft. Det var tydeligen ett arfenspråk.

den fjerde: Harald Hårfager härstammade, genom sin moder Ragnhild, från Ragnar i femte led 6). Allt detta får en nystyrka deraf, att Snorre Sturleson, ehuru han ej anför Svenska Kungalängden för denna tid, likväl i allmänhet bekräftat den ibland Isländarna antagna. Denna bekräftelse ligger dels i Erik Emundssons af honom omtalade, alltifrån Sigurd Ring ärfda anspråk på en del af Norrige, dels i Olof Skötkonungs yttrande, att han var den tionde af en släkt, som man efter man innehaft Upsalathron 7); hvilket, ifrån Sigurd Ring, Ragnar Lodbroks fader, räknadt, slår fullkomligen in. Ett särskildt afseende förtjenar Harald Hårfagers nyss anförda moderneätt. Ingen konung var för Isländarna viktigare. Hans regering utmärkte epoken för deras eget samhälles stiftning. Harald Hårfager och Islands bebyggande voro de första fasta punkterna i deras tideräkning. Det är redan i sig sjelft osannolikt, att de ej med tillförlitlighet skulle känna hans närmaste förfäder. Det värde de satte på genealogisk kunskap gör en sådan okun-

6) Denna genealogi upprepas ofta af Isländarna. Jfr. Heimskr. Halfdan Svartes Saga c. 5. Landnåma, Mantissa 385. Langfedgatalet hos Langebek, I, 10. Ragnars Saga, c. 22. Olof Tryggvasons Saga Ed. Skalholt, s. 1.

7) Heimskr. Olof d. Hel. S. c. 71.

nighet än mer otrolig, och den mera historiska karakter, som mot slutet tydligen utmärker Ynglinga-Sagan i hvad som rörer Sverige, visar att den historiska erinringen om den mellantid, som hade förflutit från Ynglingasläktens fall i Sverige, tills den, efter några generationer, med Harald Hårfager förvärfvade väldet öfver hela Norrige, ej kunnat alldeles slockna. Flere Isländska ansedda slægter räknade sin härkomst till Ragnar Lodbrok 8), till hans söner och till de närmast följande Svenska Konungar, hvilkas tillvarelse, i den följd konungalängderna angifva, derigenom bestyrkes, fast man af de flesta bland dessa kungar blott känner namnen. Sådana ätteledningar förekomma ifrån Björn-

- 8) Från hans dotter Alof, som blef gift med en Jarl i England. Jfr. Landnåma, p. 384. Döttrar af Ragnar Lodbrok omtalas ock i Engelska krönikor. Vid ett nederlag, som de Nordiske hedningar ledo 878, fick K. Alfred ibland bytet äfven deras berömda fana, som kallades Reafan, emedan en korp (Rafn) var derpå afbildad, (förmodligen sydd). Tre Lodbroks döttrar sägas på en förmiddag ha förfärdigat denna fana. De Nordiske hedningar ansågo den med vidskeplig vördnad, och spådde till seger eller nederlag, allt som korpen på fanan syntes dem flygande eller stillasittande. Asser-us Shyburn. Ælfredi Regis res gest. p. 16. Säsom upplysande för Nordiska seder kan äfven anföras, att desse Hedningarnas dyraste ed aflades på en helig ring („on tham halgon beage”. Chron. Saxon. p. 83). Jfr. ofvaufore s. 195.

Järnsida 9), ifrån Upsala-Erik 10), ifrån Björn på Håga, hvars son Thord Knapp var ibland Islands nybyggare 1). För öfrigt sins emellan mer och mindre öfverenstämmande äro de dock alle ense att sätta Ragnar Lodbrok och hans söner flera generationer före Islands bebyggande och Harald Hårfagers tid. Den genealogiska tideräkningen är så införlifvad med hela den Isländska Sagan i allmänhet, att vi med säkerhet kunna antaga de derpå grundade tidsbestämningar — nästan de enda Nordens Saga känner — såsom grundade på verkelig inhemsk öfverlemning, ehuru dikt och mythologi ofta här inblandat sig. Helt annorlunda är förhållandet med de Isländare, som befatta sig med årtal, de kronologiska Annalisterna, för hvilka presten Are Frode står i spetsen. Desse motsäga ock oftast alla de

9) Isländake Nybyggaren Höfda-Thord, som genom nitton barn blef stamfader för en ganska stor släkt, härstammade i 4:de led från Björn Järnsidas son Asteik. Landnáma p. 219.

10) Isländake Nybyggaren Slettubjörn, ledde sin härkomst i 4:de led från „Thora dóttur Eireks Kóngs af Uppsólum”. Landnáma p. 215. Troligen den samme Eyrekr at Uppsaulum, som omtalas i Norna Gests Saga c. 9, och som i HervararSagans Kungalängd kallas Eirikr Uppsali.

1) Landnáma p. 222.

tidsbestämningar, som ur Sagorna kunnä härledas; ty de följa främmande, fast ej alltid väl förstådda, källor. Are Frode säger: „Island byggdes först från Norrige i Harald Hårfagers dagar — på samma tid, som Ivar, Ragnar Lodbroks son, lät dräpa den Engelska konungen, den Heliga Edmund; och det var år 870 efter Christi börd, såsom är skrivit hans Saga²⁾ — (troligen en Legend om den helige Edmund) 3); och denna uppgift saknar så litet bekräftelse hos Ares landsmän, att alle Isländarnes egentliga Annaler gemensamt sätta Ragnar Lodbrok i 9:de seklet 3).

Huru skola nu dessa motsägelser häfvas? — Ragnar Lodbroks och hans söners tid var, sedan den kritiska häfdeforskningens begynnelse i Norden, en af dess svåraste uppgifter, och man har på åtskilligt sätt sökt lösa den. Torfæus 4), och flere efter honom, antaga tvenne konungar af detta namn, låta Isländarnas Ragnar Lodbrok, Monark öfver en stor del af Norden, lefva i det åttonde, de utländska Krönikornas Lodbrok, som nedsattes

2) Det fanns en sådan under namn af Passio S. Edmundi. Jfr. Langebek, V. 21.

3) Jfr. Suhm, Danm. Crit. Hist. III. 682.

4) Series Reg. Dan. pp. 383-394.

till en Småkonung i Jutland, uti det nionde århundradet. Jacob Wilde 5) söker förena bägge, och låter Ivar, Ragnar Lodbroks son, nå en så hög ålder, att han år 870 kunnat hämnas sin i sista åren af föregående århundrade mördade faders död. En nyare förklaring åter, ser i de af utländska Krönikor omtalta Lodbroks söner, sonesöner af den Nordiska Ragnar 6), hvilka blifvit förblandade med hans verkliga söner. Med förutsättning af de för hand varande källornas historiska halt, låter ingen af dessa meningar försvara sig. Den första, som vunnit de flesta efterföljare, och bequämat vid första påseende synes lösa alla svårigheter, sätter sjelf den största i stället, att nemligen tvenne konungar lefvat på olika tider, ej blott med lika namn, utan med samma, genom en ovanlig händelse förvärfvade, tillnamn, med liknamniga söner, och dessa söner utmärkta af lika bedrifter. Isländarne, oaktadt de motsägelser i aiseende på tidsbestämningen, hvilka lätt hos dem upptäckas, äro äfven enstämmige i att blott erkänna en Ragnar Lodbrok 7). Den andra

5) Anmärkningar till Puffendorf s. 284. ff.

6) Müller, Saxos oc Snorros Kilder, s. 365.

7) Suhm l. c. s. 718, som likväl antager två, erkänner detta sjelf.

meningen, om den också skulle; i hvad som rörer Ragnar sjelf, möjligen på något sätt låta förena sig med de Engelska krönikorna, strider likväl mot de samma Isländska underrättelser, som här blifvit lagda till grund, att nemligen äfven de öfrige Ragnars söner deltog i hämndekriget efter hans död, och först då delte de länder de förut gemensamt regerat 8); hvaraf följer att alle vid en ovanligt hög ålder skulle hämnats fadren. Björn Järnsida, Ragnars efterträdare i Sverige, borde följagteligen regerat i K. Erik Emundssons tid; och om detta ej kan antagas, blir ännu mindre något rum för de öfriga Svenska Konungar, som nännas mellan bägge. Den tredje förklaringen, som eljest i flera afseenden kunde synas antagelig, har dock det emot sig, att Engelmän och Isländare gemensamt uppgifva dem, som hämnade Lodbroks död, för hans söner, och äfven tillägga flera af dessa samma namn: en omständighet, hvilken åtminstone fordrar förklaring. Man måste i allmänhet ej glömma att här ej endast är fråga om att förena de nordiska och främmande berättelserna, utan tillika att förena de förra med sig sjelfva. Men detta försöker man fåfängt, om man endast fäster sig vid berättel-

8) Ragnars S. c. 21.

sernas innehåll utan att tillika betrakta det medel, hvori detta innehåll blifvit oss öfverlemnadt och genom hvilket vi se det; liksom synvillor ej kunna förklaras utan kännedom af strålbrytningen. Med afseende på den Nordiska Sagan i allmänhet kunna vi genast såsom grundsats antaga: att ingen framställning, som sjelf innehåller en blandning och sammansmältning af både historiska och poetiska elementer, endast genom en historisk hypotes kan förklaras. Blott under denna förutsättning kunna de anförda förklaringarna åtminstone ge bidrag till en verkelig förklaring. Att dikt äfven ingått i Ragnars Saga, derpå skulle många bevis kunna anföras. Vi förbigå de mindre betydliga, eller de, som skulle hämtas af troligen nyare tillsatser, för att blott fästa oss vid ett drag, som jämförelsevis är gammalt, redan tidigt blifvit Sagan påtryckt, men icke dess mindre utan tvifvel är diktadt, nemligen den förbindelse, hvori Ragnar Lodbrok sättes till den gamla fabelhjelten Sigurd Fofnisbane genom giftermålet med hans dotter Aslaug; under det VolsungaSagan och Eddiska Quäden jämväl förtälja händelser om en annan samma Sigurds dotter, hvilka Jordanes g) med nära

g) Svanhild (hos Jordanes Sonilda) hvars död häm-

lika omständigheter och namn berättar efter Göti-
ska Sagor från fjerde århundradet. Det är ett be-
vis på fornsagans kända benägenhet att bringa sina
förfärdiga hjeltar i gemenskap med hvarandra, att
till ett poetiskt helt förbinda hvad historiskt
varit söndradt. Det är troligen endast denna bö-
jelse, som af den sköna okända, hvilken Ragnar
upphöjde ur kojan på thronen, skapat en Sigurd
Fornisbanes dotter, hvarmed äfven Ragnar Lod-
brok och hans söner inträda i den gamla i och u-
tom Norden så mångfaldigt besungna hjeltekre-
ten af Sigurd Sven 10), Attila, Thidrik och hans
kämpar, hvilka vida äldre Sagor, med lika liten
vördnad för den historiska tidsföljden hade samman-
ställt 1). Dessa sistnämnda hjeltars samtidighet, e-
huru också i Norden antagen, hindrade likväl ej se-
nare Sagor, att låta den samme Sigurd Fornisbane

nades på K. Jormunrek. (Jordanis Hermanaric) af hen-
nes bröder Saurle och Hamdir (Sarus och Amminius).
Hr. Nyanföre s. 115. Att Brage den gamle i en dräpa
öfver Ragnar Lodbrok, hvaraf en strof finnes i Skalda,
sjunger om dessa bröder, visar att redan tidigt i 9:de årh.
Ragnar Lodbrok blifvit satt i gemenskap med fabelkre-
sen om Sigurd.

10) Så kallas äfven Sigurd Fornisbane.

1) Enligt Suhm l. c. III. 710 utgöra äfven i MSS. Vol-
sungaSagan och Ragnars Saga blott en; ehuru Björner
i sina Nordiska kämpadater skiljt dem åt.

kriga mot Sigurd Ring 2) och äga en dotter, som blef Ragnar Lodbroks gemål 3). Det skall efter detta mindre förundra oss, att äfven se Ragnar sjelf tillhöra mer än ett tidevarf, och, fastän en tillfredsställande historisk söndring af allt det skiljaktiga, som här till ett helt blifvit förbundet, är omöjlig, så kan likväl, sedan synpunkten i allmänhet blifvit bestämd, mera ljus äfven falla på särskilda delar af ämnet.

Om ock gissningen om tvenne konungar med namnet Ragnar Lodbrok, sådan den vanligtvis blifvit framställd, måste förkastas, ha likväl ostridigt fleres bedrifter blifvit på den enda Ragnar Lodbrok öfverförda, och äfven likheten af namn har bidragit dertill, att han (liksom fadren, Sigurd Ring) omtalas på så olika tider, att de ej i en människoålder kunna förenas. Adam af Bremen nämner en konung Reginfred, hvilken i Kejsar Ludvig den frommes första tider regerat i Danne-

2) Norna Gests Saga c. 6.

3) Bemödandet att närma Ragnar Lodbrok till äldre tider ses äfven deraf, att Fundin Noregur blott räknar 15 led emellan honom och Fornioter, och lika många emellan Fornioter och Aslaug. Jfr. Torfæus Series R. Dan. p. 387.

mark gemensamt med en Hårald (den samme som genom Kejsarn emottog dopet i Mayntz år 826): han berättar att Reginfred af Harald blifvit förjagad och sedan idkat sjöröfveri 4). Saxo, ehuru han ej synes känna den Bremiska författaren, gör tydligen denna Reginfred till Ragnar Lodbrok 5). Isländska Annaler instämma med honom deri 6); och hvilken tid Isländske Annalisterne tänkt sig såsom Ragnars kan redan skönjas deraf, att, enligt en uppgift, hans fader Sigurd Ring skulle varit samtidig med Kejsar Carl den store 7). Frankiska Annaler, ur hvilka Adam af Bremen tagit sin nyss anförda berättelse 8), omtala ej blott denna Re-

4) Hist. Eccl. L. L. c. 14.

5) Jfr. Müller Saxos og Snorros Kilder s. 158.

6) Cit. af Suhm l. c. III. 676. Olof Tryggvasons Saga (Torfæus l. c. p. 405) kallar likväl denna Reginfred för Remfrid, hvilket i Tilläggen till Heimskr. Ed. Peringsk. p. 220. blifvit öfversatt med Ragnar Lodbrok. I allmänhet synes för de här öfversatta tilläggen en annan text af Olof Tryggvasons Saga ha legat till grund, än den, som blifvit styckevis införd mot slutet af Peringskölds Heimkr. II. D.

7) Fragmenta duo Island. de Reg. Dan. Langebek II. 474: Isländska Annaler i Flateyrboken sätta begynnelsen af Ragnars Rike vid år 809 och anmärka åter vid 812 att "enligt somligas sägen" detta år Ragnars regering började. Torfæus l. c. p. 377.

8) Han citerar l. c. Historia Francorum;

ginffed eller Ragenfred 9), utan dessutom tvenne Norrmännernas anförare med namnet Ragnar, af hvilka den ene fört sin Vikingaflootta upp- efter Scheldefloden år 836, men kort efter plundringen af ett kloster genom Guds straff ömkeligen omkommit 10); den andre år 845 efter Seine framträngt till Paris, härjat St. Germain's kloster, men följande året dött den eländigaste död 1). Senare Isländske Annalister synas ha tillegnat sig bägge, då de än förmäla, att Ragnar Lodbrok dog 858, 2) än åter uppgifva 845 såsom hans dödsår 3). Ingendera af de nyss nämnda kallas likväl af utlännin- garna för Lodbrok, och märkeligt är, att, ehuru de verkligen omtala en Nordisk Konung eller Prins med detta namn, de likväl känna ingenting om den- na i Norden så berömda hjeltes krigiska bedrifter. Möjligen tillhöra derföre hans bragder de äldre, min- dre namnkunniga af dessa Vikingatåg, hvilkas för- störande verkningar i 9:de århundradet nådde sin höjd: möjligen ha hans efterkommande först gjort

9) Se ställena hos Langebek I. 505, 506.

10) Langebek I. 519.

1) Langebek I. 528, 592.

2) Suhm I. c. III. 677 — likväl i England.

3) Torfæus I. c. p. 377.

hans namn med sitt eget berömdt, men ock derigenom föranledt hos de främmande Annalisterna den tankan, att han sjelf lefvat på samma tider. Denna möjlighet blir sannolikhet. Enligt Torfæi beräkning efter de jämnförda Isländska Langfedgatalen skulle Ragnar Lodbroks dödsår infalla omkring 790 4). Engelska Krönikor underrätta oss, att år 793 hedningar från Norden, från Norrige och Dannemark, plundrade klostret på ön Lindisfarne 5), belägen vid kusten af Northumberland, och nära Skottiska gränsen, men att nästa år deras konung, angripen af Engelmännen, blef slagen och på ett grymt sätt dödad, samt Vikingarnas skepp förstörda af storm 6). — Nu säger Ragnars dödssång — utan tröfvel den äldsta nordiska underrättelse vi äga om hans bedrifter — att innan han föll i K. Ellas 7) våld,

4) Series Reg. Dan. p. 366.

5) Simeon Dunelm. ap. Twysden pp. 12, 111. Gens pagana a Norvegia et Dacia veniens. Roger de Houeden Annal. ap. Savile fol. 235.

6) Princeps eorum crudeli nece est occisus ab Anglis. Rog. de Houeden l. c. fol. 232. Jfr. Simeon Dunelm. l. c. p. 12. Chron. Saxon. p. 66. Det skedd, enligt Chron. Saxon., vid floden Weare's mynning: enligt Simeon Dunelm. vid den närbelägna floden Tynes utlopp i Northumberland (ad ostium Doni amnis).

7) Om ock ingen Engelsk Konung Ella kan igenfinnas såsom regerande vid denna tid, så måste man ihågkomma,

han härjat i "Skottlands fjärdar" 8), och nyss förut talar han om svärdsleken på Lindiseyre 9).

att ej blott regerande förstar, utan jämväl alla, som voro af kunglig börd, kallades konungar hos Angelsaxerna. Ella ansågs i Norden för ett så vanligt Engelskt konunganamn, att Isländske Skalden Sigvat kallar Engelsmännen sjelfva Ellas afkomma "Ello kind." Heimskr. Olof d. Hel. S. c. 15. jfr. Hallenberg Anmärkningar till Lagerbring I. 254, 255.

8) Str. 24. Ragnars Saga.

9) Str. 20 ibid. Eyre (ör) betyder en sandig strandslätt; planities sabulosa circa ripam (Ihre Glossar.); strand- och flodbrädd, hvarpå ej gräs växer (Björn Haldors-son Isl. Lex.) ← Benämningen Lindiseyre, pastar väl på ön Lindisfarne (så kallad af den lilla floden Lindis — Simeon Dunelm. ap. Twysden p. 12) hvilken ö under ebban (ätningstone den tiden) sammanhängde med den sandiga kusten. "Bis quotidie hæc instar insulæ maris circumluitur undis, bis renudato littore contigua terræ redditur." Beda cit. af Gibson ad Chyon. Saxon. in explicat. Nomin. p. 35. Klostret på ön var bygdt till den heliga Cuthberti äminnelse, och den heter derföre ännu Holy Island. (Halingland — Radulfus de Diceto ap. Twysden p. 561). De Nordiske hedningar, som plundrade klostret, kallas äfven Scaldingi (Simeon Dunelm. l. c. p. 70): — tydligen samma namn som Sköldungar, såsom den Danska från Odens son Sköld härstammande kungaätten (hvarifrån äfven den Ivarska i Sverige ledde sin härkomst) benämndes. — I Ragnars dödssång kallas striden poetiskt: "Sköldunga hjalder" — "Sköldunga-dänet." Uttrycket nyttjas i beskrifningen om en sjöstrid vid Irland; hvilket här, såsom flerstädes, också kan betyda Skottland. Äfven i "Svärdsleken vid Lindiseyre" säges Irers blod ha gjulits i hafvet. Wilde (Anmärkningar till Puffendorf s. 282) menar att med dessa Irer förstås de Christne i Northumberland och landskapet Deira, hvarest staden Ireby af dem har namn.

Dessa omständigheter synas sammanstämma. — Den först nära 80 år derefter utkrädda hämnden, som medförde en ny hemsökning af just samma trakter 10), och egenteligen tyckes gjort Lodbroks namn i England berömdt, kan då ej eller ha blifvit utfövad af hans söner, utan snarare af hans sonesöner; och skulle man finna en så länge uppskjuten nordisk blodshämnd osannolik, så kan detta hämndekrig blott vara en fortsättning af äldre nordiska anfall, hvilka alltifrån 850-talet i Engelska krönikorna åter nästan årligen omtalas, ehuru det fruktansvärdaste, ifrån år 867, egenteligen nämnes såsom föranledt af Lodbroks mord. — Därföre erkänna äfven de Engelska tideböckerna att anledningen till detta senare anfall berättades olika. Svårigheten att anförarne både i utländska och nordiska underrättelser kallas Lodbroks söner 1) och till en del ha samma namn löser sig äfven vid närmare skärskådande. Den egenteliga motsägelsen i hela detta ämne är emellan de gamla Isländska på inhemskt-nordiska berättelser grundade Sagor-

10) Ar 875. Simeon Dunelm. l. c. p. 15.

1) Magr (Måg) betyder i det gamla Nordiska språket Son (t. ex. Valda megir Gjuka: „Gjukas söner (det) vålla.“ Gudrunar Qu. st. 20. i den äldre Edda,) men också släktunge i allmänhet. jfr. ofvanföre.

na och de Isländska Annalisterna. De för-
 ra känna ej annan tidsräkning än den genealogiska
 efter slägtleder, men lemna en åskådlig framställning
 af händelserna, oftast efter Skaldernas sånger, och
 derföre ej alltid lika sann, som den är utförlig: de
 senare inskränka sig till korta anteckningar med
 bifogade årtal, hvilka de nästan alltid endera häm-
 tat ur utländska källor, eller efter jämförelse med
 dessa lämpat på Nordiska händelser: en kritisk konst,
 i hvilken de ingalunda äro starke. Sjelfve Are
 Frode bestämmer efter en Engelsk Legend Ra-
 gnar Lodbroks tid, utan att lemna minsta uppmärk-
 samhet åt den uppenbara motsägelse, hvori denna
 bestämelse stod med de Nordiska kungalängderna,
 hvilka likväl ingen på hans tid bättre kände. Den
 äldre Isländska Sagan bryr sig om intet årtal, kän-
 ner inga utländska skrifter, rättar sig efter inga An-
 naler, hvilka äfven på Island i allmänhet äro yngre.
 Den senare Isländska Sagan ej så. Bibehåller den
 äfven den gamla formen, att endast räkna tiden ef-
 ter slägtleder eller vissa märkvärdiga händelser, så
 ha inhemaka Annaler och utländska krönikor likväl
 ej sällan på den öfvat inflytande. Ej blott Adams
 af Bremen Nordiska kyrkohistoria 2), både Engel-

2) Snorre Sturleson kallar den Bremerboken:
 „Sva segir i Brinabok” Heimskringla, Magnus den godes
 Saga c. 29.

ska och Frankiska krönikor blefvo på Island bekanta, såsom synes af den i Skalholt utgifna Olof Tryggvasons Saga 3) — denna sammangyttring af den Isländska medeltidens historiska lärdom — som äfven om den så kallade Lodbroska tiden meddelar upplysningar och missvisningar. Det Isländska Fragmentet hos Langebek 4), som äfven innehåller ett sammandrag af Ragnars Saga, har flera ställen med den nyssnämnda Olof Tryggvasons Saga gemensamma 5), röjer äfven kännedom af främmande källor, och att underrättelser, hvilka ur dessa härflutit, äfven sträckt sig till den troligen ännu yngre Ragnar Lodbros och hans söners Saga i Björners Nordiska kämpadater, är högst sannolikt. Deraf likheten i flera namn på Ragnars så kallade söner hos de främmande och hos Isländarna 6),

3) Jfr. om Englands konungar P. I. c. 79. -- Om Kejsarna efter Carl den store *ibid.* c. 80, — c. 69. om Ansarius och Rimbertus och flera Bremiska Biskoppar c. 69.

4) *Scriptt. Rer. Dan.* T. II. p. 260.

5) Jfr. Olof Tryggvasons Saga Ed. Skalholt. p. I. c. 69 och Fragmentet hos Langebek l. c. p. 281.

6) Hvitserk, Ragnvald, Erik och Agnar, som omtalas i Ragnars Saga såsom hans söner, nämnas likväl ej i de utländska Krönikorna (om man undantager att Polydorus Vergilius *Hist. Angl.* L. IV. cit. af Torfæus *Series Reg. Dan.* p. 380 kallar Ingvar för Agnar); liksom Ulf och Halldan äro i denna egenskap

hvilke, på de nordiska krigare, som de förre omtala under denna benämning, lämpat hvad deras egna Sagnar berättade om hämnden efter Ragnar; deraf likheten i enskilda bedrifter, under det mångfaldiga afvikelser äfven visa att man ömsevis lyssnat till utländska och inhemska berättelser. Förvirringen i en blodig tids minnen och bedrifternas skådeplats utom Norden skulle dessutom nödvändigt föda olikhet i berättelser; och vi ha redan anmärkt att flera skiljagtiga behandlingar af Ragnars Saga äfven i Norden funnos. Endast i de poetiska hufvuddragen öfverensstämma alla: en krigisk konungs och hjältes död på främmande kust, och den efter honom ut-

okända för Isländarna. — Flere af namnen på Ragnars söner — såsom Ivar, Björn — äro så allmänna att lätteligen både den verkliga Ragnars söner och de, som utomlands uppträda under detta namn, kunna burit dem. Att Björn var hård mot hugg och stick (genom sin moders trolldom, säger Willhelm. Gemmeticensis l. c. l. c. 5) och derföre fått namnet Järnsida, är blott upprepadet af en redan om Harald Hildetand i Norden berättad fabel. Flere konungar Björn nämnas i nästa tiden efter Ragnar Lodbrock i Sverige, neml. först Björn Järnsida, sedan den Björn, hvars söner åter Upsala-Erik samt Björn på Håga voro. Den medlersta omtalar HervararSaga c. 20 endast såsom de sistnämndas fader, utan att ge honom något regeentete i Sverige. Vid kungatitels ärflighet i dessa tider har han likväl otvifvelagtigt äfven varit konung — men en här- eller sjökonung (såsom nyss förut äfven Refill kallas), hvars bedrifter således troligen falla utom Norden.

krädda hämnden. Denne Nordens poetiske Ragnar Lodbrok är utan tvifvel också den verkelige, och intar i tiden sannolikt den plats de gamle ätteledningarna åt honom hänvisa mot slutet af 8:de århundradet. Men Sagan och Sången ha bemäktigat sig hans gestalt, bragt honom å ena sidan i sammanhang med forntidens äldre hjeltar, utsträckt å andra sidan hans namn till jämnförelsevis nyare tider, genom ett hämnedekrig efter hans död hvilket lätteligen kunde ständigt å nyo berättas under Nordiska Vikingaskarors mer än hundraåriga härjningar på alla Europas kuster. På dessa tändes de bål, i hvilka den Nordiska Hedendomen med blodigt raseri offrade sina sista krafter, mätande, liksom fordom Oden, efter lågans höjd, äran efter döden; och i starkare bilder kunde dess äfven i undergången förfärliga anda ej framställas — än i denna Ragnar, som sjunger sina bedrifter under det ormarna gnaga honom till hjertat — än i dessa söner, af hvilka en väljer skarpa spjut till sin dödsbädd 6), en annan låter bränna sig på ett bål af slagna fienders hufvuden 7), en tredje befaller att

6) Erik. Ragnars Saga c. 9.

7) Hvitserk l. c. c. 22.

hans hög skall resas på den kust af hans rike, som mest är utsatt för anfall 8).

Ragnar Lodbrok och hans söner, ehuru många främmande beståndsdelar ingått i sägnerna om dem, tillhöra derföre i grunden ännu Nordens gamla Hjeltesaga. De äro äfven de siste, om hvilka detta i full mening kan sägas. Derföre slutar jag med dem denna Inledning, hvars ämne mest varit Saguåldern i fäderneslandets häfder. Historiens ljus faller redan på slutet af den hedniska tiden. Skalderne ha ej förstummat; men deras intyg bli ej mera de enda. Samtida eller åtminstone ej alltför aflägsna vittnen kunna jämnföras. Christendomen förbinder Skandinavien med det öfriga Europa. — Sveriges tillstånd i denna brytning skall härnäst börja den egentliga berättelsen i denna häfdebok.

- 8) Ivar. Wilhelm Eröfraren skall låtit uppbryta Ivars hög. Ragnars Saga c. 22. De utländska krönikorna berätta, mig vetterligen, ingenting derom; men Bromton Chronic. p. 809 ap. Twysden omtalar, att när Hubbe (Ivars bror) blef slagen af K. Alfred år 878, Danskarne begrofvö honom med stort rop i en hög, hvilken de kallade Hubbelowe, och som under detta namn ännu i Bromtons tid fanns i Devonshire.
-

R Ä T T E L S E R O C H T I L L Ä G G .

S. 25. n. 8. Angående Upsalas medeltemperatur är jag nu i tillfälle att, efter utdrag af här hållna meteorologiska Dagböcker från och med 1774 till och med 1825, kunna meddela följande fullständigare underrättelser. Medium för hela denna tid af 50 år är + 5°50' Celsii Thermomet. Medeltemperaturen under hvarje Decennium af detta halfva århundrade har förhållit sig på följande sätt: Åren 1774—1783, inclus. + 5°62': 1784—1795, + 4°99': 1794—1805, + 5°76': 1804—1813, + 4°81': 1814—1823, + 5°55'.

S. 52 Orden: *Öfvergång till inhemska Häfder* — gå ut i öfverskriften.

S. 54 r. 9. Hyporeerna l. Hyperboreerna.

S. 82 r. 2. (och på flera ställen) *Ptolomæus l. Ptolemæus*.

S. 85 f. 12 uppifr. år 518—521 l. år 494.

S. 109 n. 2. Ändelsen *Vare* i folknamn är den Angelsaxiska, *Veriar* den Nordiska.

S. 113 n. 10 *snialler l. stiallan*.

S. 115 n. 2. *Jornaker l. Jonaker, Jormantek l. Jormunrek, Skalder l. Skalda*.

S. 125. n. 4. bör så förstås, att Jordanes likväl ej utsträcker sina *Acatziri* till sjelfva Baltiska hafvet, hvars kust *Esterne* innehade, utan sätter dem söder om dessa.

S. 125 n. 9. *Avares, qui et Huni*. Radulfus de Diceto ad an. 804 ap. Twysden. Hist. Angl. Scriptt. Namnet *Huner* är för öfrigt mångtydigt. Hvad fabelagtiga Isländska Sagor och åtskilliga andra berätt-

telser från medeltiden förmäla om *Huner* (namnet skrifves äfven *Chuner*) i sjelfva Skandinavien, har troligen blifvit föranledt af det dermed likljudande folknamnet *Quener*.

S. 128. Ett annat MS af den Svenska Sagan om Thidrek har sedermera funnits på Kgl. Biblioteket i Stockholm. Jfr. *Jduna X. H. s. 282*.

S. 175 n. 5. *Åke-Thor* l. *ÅkeThors*.

S. 197 n. 3. *Müller* l. *Torfæus*, Series Reg. Dan. p. 255.

S. 200 n. 9. *And. Rudman*, hvilken år 1697 utsändes såsom prest till *Nya Sverige* vid De la Ware floden i Norra Amerika, skrifver i bref till Prof. *Jacob Arrhenius* i Upsala s. å. att *Vindrufvor* och *Vindbår* der vexte vilda. *Palmsk. Saml.*

S. 236 n. 5. Det här förekommande påståendet få vi rätta. Ibland *Odens* namn är ock det af *Solens Skapare*, *Skalda* p. 94; och *han* var således, i sin högsta bemärkelse, den Gud, hvilken visare *Hedaingar* tillbådo såsom den der skapat Solen.

S. 336. Att *Surtur* (den svarte) verldstörbrännaren, långt ifrån att vara en högre uppenbarelse af sjelfva gudomligheten (såsom någre förmenat), i den Nordiska Mythologien är en *ond* varelse, synes ej blott deraf, att *Loke*, *Hel* och *Jättarne* äro hans bundsförvanter i den sista striden, utan äfven af den omständighet, att *Surturs* namn i *Skalda* s. 209 förekommer bland *Jothnuheiti* (Jättebenämningar), hvilka i allmänhet utmärkte förhatliga föremål.

S. 265 n. 4. Spår till Alliteration förekomma äfven stundom i de Nordiska Kämpevisorna.

S. 274 r. 4 *han* som l. *han*.

S. 375 n. 9. *Getinum* l. *Geticum*.

S. 404 n. 5. I Gulathinglagen cit. af Værelius till HverararSaga p. 69.

S. 411 r. 5. Den Thorsdråpa, hvaraf ett fragment finnes bibehållet i Skalda, är ej af Thiodolf utan af *Ejlf Gudrunason*, äfven en hednisk skald.

S. 431 n. 9. *Matthæus Westmonasteriensis*, Flores Historiar. p. 323, öfversätter sjelfva namnet *Sceaf* med *Garba*, *Frumenti manipulus* (Kärfve).

— n. 10. *Gothiod* är Gudarnas folk, *Godjod* Gudarnas afkomma (af *Jod*, soboles).

S. 457 r. 6. och det I. och

S. 445 n. 1. *querelam I. quendam*.

S. 460 n. 2. Det öfriga af Fundin Noregr finnes ock i Olof Tryggvas. S. Ed. Skalholt mot alutet.

S. 472 n. 2. Det synes derföre vara med allusion på sjelfva namnets betydelse, som skalden Brage den Gamle, Yngl. S. c. 5, kallar *Gylfe* för den *guldrike*.

S. 552. „De första Christna Missionsberättelser om Sverige.” — Hvad ur *Ansgarii* Lofverne skulle kunna om Sverige anföras för denna tid, spara vi till berättelsen om Christendomens införande. Här vilja vi blott anmärka, att de i *vita Ansgarii* c. 10 och c. 16 omtalda Svenska Konungar *Bern* (år 829) och vidare *Anoundus* svara mot Isländska Langfedgatalets *Björn* på Håga och dess samkonung *Emund*. Men den *Oleph* eller *Oloph*, hvilken Ansgarius vid sitt andra besök i Sverige (år 855) fann såsom Svenskarnas Konung (Rex Sveorum) i Birca (*Vita Ansg.* c. 23), omtalas icke af Isländarna.

